

जैन-आगम-ग्रन्थमाला : ग्रन्थाङ्क २ (१)

पंचमगणहरभयवंसिरिसुहम्मसामिविरइयं

आ या रं ग सु त्तं

[आचाराङ्गसूत्रम्]

सम्पादकः

पूज्यपादाचार्यमहाराजश्रीमद्विजयसिद्धिसूरीश्वरपट्टाल

पूज्यपादाचार्यमहाराजश्रीमद्विजयमेघसूरीश्वरशिष्य-

पूज्यपादमुनिराजश्रीभुवन्विजयान्तेवासी

मुनि जम्बूविजयः

सहायको

मुनि धर्मचन्द्रविजयः

श्री महावीर जैन विद्यालय

वर्ष १९०० ०३६

प्रथम संस्करण :

वीर सं० २५०३/विक्रम सं० २०३३/ई० सं० १९७७

मूल्य ४० रुपया

प्रकाशक

जयन्तीलाल रतनलाल शाह

बालचन्द्र गाडालाल दोशी

रतिलाल चिमनलाल कोठारी

मानद मंत्रीओ

श्री महावीर जैन विद्यालय

ऑगस्ट क्रान्तिमार्ग, बम्बई-४०० ०३६

मुद्रक

प्र. पु. भागवत

मीन प्रिन्टिंग ब्यूरो

रामदासवाडी, मुंबई-४०० ००४

Jaina-Āgama-Series No. 2 (I)

ĀYĀRĀṄGA-SUTTAM

[ĀCĀRĀṄGASUTRAM]

Editor

MUNI JAMBUVIJAYA

the disciple of

H. Holiness Munirāja

Shrī BHUVANAVIJAYAJI MAHĀRĀJA

SHRĪ MAHĀVĪRA JAINA VIDYĀLAYA
BOMBAY 400 036

First published 1976

©1974, by the Publishers

Price : Rs. 40

Printed in India
By P P Bhagwat
Mouj Printing Bureau
Khatim Wadi, Bombay 400 001

Published by
Javantilal Ratanchand Shah
Balchand Gandolal Doshi
Ratilal Chimanlal Kothari
Hon Secretaries
Shri Mahavir Jaina Vidyalaya
August Kranti Marg, Bombay 400 036

ग्रन्थानुक्रमः

	पत्राङ्क
मुखपृष्ठादि	१-६
ग्रन्थानुक्रमः	७
प्रकाशकीय निवेदन	८-१२
ऋक्षुस्वीकार	१३
जिनआगम जयकार (प्रस्तावना)	१५-५५
आमुखम्	५७-६१
FOREWORD	६३-६८
सम्पादनोपयुक्तग्रन्थसूचिः	६९-७१
सङ्केतविवरणम्	७३-७४
आचाराङ्गसूत्रस्य विषयानुक्रमः	७५-८९
आयारंगसुत्तं	१-२९८
प्रथमः श्रुतस्कन्धः	१-१०२
द्वितीयः श्रुतस्कन्धः	१०३-२९८
प्रथम परिशिष्टम्-विशिष्टशब्दसूचिः	२९९-३८९
द्वितीयं परिशिष्टम्-‘जाव’ [यावत्] पदग्राह्यपाठाः	३९०-९५
तृतीयं परिशिष्टम्-सूत्राणां परस्परं तुलना	३९६-९८
चतुर्थं परिशिष्टम्-आचाराङ्गसूत्रान्तर्गतश्लोकानामकारादिक्रमः	३९९-४००

પ્રકાશકીય નિવેદન

પૂજ્યપાદ આગમોદ્ધારક આચાર્ય લગવંત શ્રી સાગરાનન્દચરિત્ર મહારાજ સાહેબે અભ્યાસી-ઓને ઉપયોગી થાય એ આશયથી, એકલે હાથે, અથાગ પરિશ્રમ સેવીને, આગમપંચાગીની સુવાચ્ય આશ્રિત શક્ય તેટલી જલ્દીથી પ્રકાશિત કરી હતી. આ માટે આપણે સૌ તેઓશ્રીના સદા માટે ઋણી છીએ. આ હકીકત અમારા ‘નંદિસુતં આશુઓગદ્ધારક ચ’ ગ્રન્થની પ્રસ્તાવનામાં પણ જણાવેલી છે.

આ પછી પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકર શ્રુત-શીલવારિધિ મુનિભગવંત શ્રી પુષ્પવિજયજી મહારાજ સાહેબે શક્ય તમામ પ્રયત્નથી અને લભ્ય ઉપયોગી સામગ્રી મેળવીને આપણા આગમ ગ્રન્થો સંપાદિત કરવા જોઈએ, એ વસ્તુ ઉપર ભાર મૂક્યો. તેમની આ સમયસરની ચેતવાણીએ અમને આગમપ્રકાશનના કાર્યમાં ઉત્સાહિત કર્યા. આ માટે પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી મહારાજ સાહેબનો આપણા ઉપર અસાધારણ ઉપકાર છે. જે પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજીએ આપણને આ દિશાસૂચન ન કર્યું હોત તો આજ દિન મુધી આપણને આવી પવિત્ર પ્રેરણા મળત કે કેમ, એ સંદેહસ્પદ છે.

સમગ્ર જૈન આગમોનો મૂલ આધાર દ્વાદશાંગીગણિપિટક છે. આ બાર અંગોમાં આચારાંગસૂત્ર એ પ્રથમ અંગસૂત્ર છે. અમારી જૈન-આગમ-ગ્રન્થમાલાના ગ્રન્થાક્રમમાં મંગલસૂત્રરૂપે નંદિસૂત્ર અને અનુયોગદ્ધારસૂત્ર, પ્રથમ ગ્રન્થાકરૂપે ઈ. સ. ૧૯૬૮માં પ્રકાશિત થયેલ છે. ત્યાર પછી ગ્રન્થાક્ર નવમાનું-પ્રનાપનાસૂત્રનું જે લાગમાં અનુક્રમે ઈ. સ. ૧૯૬૯ અને ૧૯૭૧માં પ્રકાશન થયું. તે પછી ગ્રન્થાક્ર ચોથાના-ભગવતીસૂત્રના-પ્રથમ ભાગનું પ્રકાશન ઈ. સ. ૧૯૭૪માં થયું છે.

જૈન આગમ ગ્રન્થમાળાની યોજનામાં ગ્રન્થાક્રના ક્રમ પ્રમાણે નંદિસૂત્ર અનુયોગદ્ધારસૂત્ર પછી આચારાંગસૂત્ર અને સૂત્રકૃતાંગસૂત્રનો (એક ગ્રન્થમાં) ગ્રન્થાક્ર બીજો છે. આમ છતાં તેના સંપાદકજી પરમ પૂજ્ય વિદ્વદ્ધ મુનિરાજ શ્રી જંબૂવિજયજી મહારાજ સાહેબની સૂચના મુજબ અમે ગ્રન્થાક્ર બીજોને જે ભાગમાં પ્રકાશિત કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે. આથી ગ્રન્થાક્ર બીજાના પ્રથમ ભાગ રૂપે પ્રસ્તુત આચારાંગસૂત્રનું પ્રકાશન કરીને અમે ધન્યતા અને ગૌરવની લાગણી અનુભવીએ છીએ.

અમે અમારા આગળનાં પ્રકાશનોમાં જણાવી ગયા તેમ, આ સમગ્ર જૈન-આગમ-પ્રકાશન ગ્રન્થમાલાનો પ્રારંભ પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકર શ્રુત-શીલવારિધિ મુનિભગવંત શ્રી પુષ્પવિજયજી મહારાજ સાહેબની મુખ્ય રાહબરી અને અમારા સહૃદય મિત્ર પં. શ્રી દલસુખભાઈ માલવણિયાના નિરવાર્ય સહયોગથી કર્યો હતો. આમાં ગ્રન્થાક્ર પહેલા પછી બીજા ગ્રન્થાક્ર રૂપે આચારાંગસૂત્ર અને સૂત્રકૃતાંગસૂત્રને તરત જ પ્રકાશિત કરી શકાયાં નહીં તે સંબંધમાં પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજીના ચિરકાળ પર્યંત સહકાર્યકર અને આ ગ્રન્થમાલા સાથે સક્રિયપણે સંકળાયેલ પરિત શ્રી અમરતલાલ મોદનલાલ ભોજક પાસેથી જે હકીકત જણવા મળી છે, તેનો અહીં ઉલ્લેખ કરવો હિત છે. તેઓએ જણાવ્યું છે કે—

“પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી મહારાજ સાહેબની પ્રેરણાથી સમગ્ર જૈન આગમો અને તેની ગ્રંથાખ્યાઓ સુસંપાદિત કરીને પ્રકાશિત કરવા માટે વિ. સં. ૨૦૦૧ માં મી. વિનાયકમપ્રકાશિની સંસદની સ્થાપના પાટણ (હિતર ગુજરાત)માં થઈ હતી. તે વખતે સૌપ્રથમ આચારાંગસૂત્રના સંશોધનનું કાર્ય શરૂ કર્યું. આમાં આચારાંગસૂત્રની મૂલવાચના અને મી. શીલાગર્ભ (શીલાકાન્ત) દ્વારા આચારાંગસૂત્રની ત્રિતિના સંશોધનનું કામ અને સૌપેલું તથા આચારાંગસૂત્રની ત્રિતિના સંશોધનનું કામ પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી મહારાજ સાહેબે ખોતે જ સંભાળ્યું. આ કામ ચાલતુ હતુ ત્યારે વચમાં વચમાં અન્યાન્ય આગમગ્રન્થોને પ્રાચીન પ્રતિઓ સાથે મેળવવાનું કામ

પણ થતું હતું. વિશેષમાં, પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી મહારાજ પાટણથી સિદ્ધક્ષેત્ર-પાલીતાણા અને ત્યાંથી અમદાવાદ, અંભાત, વગેરે સ્થાનોમાં વિચરતા રહ્યા, સાથે સાથે આગમ-પ્રકાશનની તૈયારી રૂપે જે જે સમયે જેની અનુકૂળતા મળી તે તે અન્થોને મેળવવા, સુધારવા વગેરેનું કામ પણ કરતા રહ્યા. આમ ચારેક વર્ષ પૂર્ણ થયા પછી પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી મહારાજ સાહેબને વિચાર આવ્યો કે આતું મોટું કાર્ય કરવું જ છે તો તે પહેલાં જેસલમેરના ભંડારની મહત્વની પ્રાચીન પ્રતિઓ સાથે પણ આગમો મેળવી લેવા જોઈએ. અને તે માટે વિં ૨૦૦૬ માં પોતાના વિદ્યામંડળ સાથે તેઓ જેસલમેર પધાર્યા. ત્યાં દોઢેક વર્ષ રહીને વિવિધ આગમઅન્થો અને તેની વ્યાખ્યાઓને ત્યાંના ભંડારની પ્રાચીન પ્રતિઓ સાથે મેળવવાનું અને કેટલીક પ્રતિઓની નકલો કરાવવાનું, કામ કરવા ઉપરાંત અનેકવિધ દષ્ટિએ ઉપયોગી મહત્વની વિપુલ સામગ્રી પણ એકત્ર કરી. આની વિશેષ વિગતો માટે શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર-અમદાવાદ-તરફથી પ્રકાશિત ‘જેસલમેરુ દુર્ગત્ય જૈન જ્ઞાનભંડારોનું સૂચીપત્ર’ અન્થની પ્રસ્તાવના જેવી જોઈએ.

“જેસલમેર પછી એક ચાતુર્માસ બીકાનેરમાં રહીને પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજીએ ગુજરાતમાં અમદાવાદ, વગેરે સ્થાનોમાં ચાતુર્માસ કર્યો. દરમ્યાનમાં પ્રાકૃત ટેકરટ સોસાયટીની સ્થાપના થઈ. આના સ્થાપક મુખ્ય ચાર મહાતુલાવોમાંના પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી પણ એક હતા. પ્રાકૃત ટેકરટ સોસાયટી દ્વારા તેમણે નન્દીસૂત્રની ચૂર્ણિ, આચાર્ય શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત નન્દીસૂત્રવૃત્તિ, દશવૈકાલિકચૂર્ણિ, સૂત્રકૃતાંગચૂર્ણિ, પઠિમચરિયં, આખ્યાનક્રમણિકોશ વગેરે અન્થોનું સંશોધન-સંપાદન કર્યું. આ અરસામાં જ શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિરની અમદાવાદમાં સ્થાપના થઈ. તેના સંશોધન-સંપાદનાદિ અનેકવિધ કાર્યોમાં પણ તેઓ માર્ગદર્શન આપતા હતા અને લાંબા ૬૦ વિદ્યામંદિર તરફથી તેઓશ્રીએ આચાર્યવર્ધ શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત સ્વોપનટીકાસહિત યોગશતકનું તથા શ્રી શ્રીવલ્લભગણિકૃત ટીકાસહિત આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ-વિરચિત નિચંદુકોશનું મહત્વપૂર્ણ સંપાદન પણ કર્યું. આ બધાં કાર્યોની સાથે સાથે આગમઅન્થોને મેળવવા, સુધારવા વગેરેનું કામ પણ મર્યાદિત પ્રમાણમાં થતું રહ્યું.

“ઉપર જણાવેલી બહુમુખી કાર્યપદ્ધતિમાં અનેક અન્થોનું ઉપયોગી કાર્ય તો થયું પણ આચારાંગસૂત્રનું, ચાર અધ્યયન સુધી મૂલ અને વૃત્તિનું તેમ જ પ્રાયઃ તેટલા જ પ્રમાણમાં ચૂર્ણિનું, કાર્ય થયેલું હતું તે આગળ વધી શક્યું નહીં. ઉપરાંત મારે વિં ૨૦૦૮ થી ૨૦૧૪ સુધી, પરમપૂજ્ય પુરાતત્ત્વચાર્ય પદ્મશ્રી મુનિશ્રી જિનવિજયજીનાં સંશોધનાદિ કાર્યોમાં સાથ આપવો પડ્યો.”

વિદ્યાલયે આગમપ્રકાશન યોજના શરૂ કરી તેના પ્રારંભ વખતે જ પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજીએ જણાવેલું કે “જે અન્થો તૈયાર જેવા છે તે અને જે અન્થો તૈયાર કરવામાં બહુ ઓછું કામ પાડી છે તે અન્થોનું મુદ્રણ પ્રથમ દાય ઉપર લેવું જોઈએ. આચારાંગ, સૂત્રકૃતાંગ જેવા અન્થો સંશોધન અને અન્વેષણની દૃષ્ટિએ વધારે સમય લેશે, તેથી તેવા અન્થોને અનુકૂળતાએ તૈયાર કરીશું, જેથી પ્રકાશનનું કાર્ય અટકે નહીં.” આ ઉપરથી એટલું તો બાકી શકાય છે કે અન્ય આગમોની અપેક્ષાએ આચારાંગસૂત્ર અને મુત્રકૃતાંગસૂત્રના સંપાદનનું કાર્ય વિશેષ અમસાધ્ય છે.

વર્તુચિતિ આવી હતી અને દરમ્યાનમાં જ પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી મહારાજ સાહેબનો અણધાર્યો દુઃખદ દેહાંત થયો. એટલે આ કાર્યને ચાલુ રાખવાની જવાબદારી સ્વીકારવાની અમે પરમપૂજ્ય વિદ્વદ્ધ મુનિભગવંત શ્રી જંબુવિજયજી મહારાજ સાહેબને આગ્રહભરી વિનંતિ કરી અને અમને એ જણાવતાં ખૂબ આનંદ થાય છે કે એમણે ભાવપૂર્વક અમારી વિનંતિનો સ્વીકાર કર્યો. તેઓશ્રીએ અતિ પરિશ્રમ સેવીને સૌપ્રથમ પ્રસ્તુત આચારાંગસૂત્રનું સંપાદન કર્યું છે. તેઓશ્રીએ

આપેલ વિવિધ પરિશિષ્ટો અને તેમની પ્રસ્તાવના જોવાથી આ સંપાદનનું મહત્ત્વ અને ઉપયોગિતા સમજી શકાશે. આમાં પહેલાં જણાવેલી આચારંગસૂત્રની મૂલ-ચરિત્ર-ચૂર્ણની જે અપૂર્ણ સામગ્રી હતી તે તથા બીજી પણ મહત્ત્વની ઉપયોગી હસ્તલિખિત પ્રતિઓ મેળવીને તેઓશ્રીએ આ ગ્રન્થનું ખૂબ જ શ્રમસાધ્ય સંપાદન કર્યું છે. આનું સાચું મૂલ્યાંકન તો આ વિષયના અભ્યાસીઓને વિશેષ થશે. આ સંપાદન માટે અમે પરમપૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી જંબૂ વિજયજી મહારાજ સાહેબનો જેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો ઓછો છે.

જો કે ૫૦ શ્રી દ્વલસુખભાઈ માલવણિયા આગમપ્રકાશનના સંપાદનકાર્યની અને શ્રી રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ સંસ્થાના સાહિત્ય પ્રકાશનની જવાબદારીથી મુક્ત છે છતાં તેમના તરફથી અમને આત્મીયભાવે અનેકવિધ સહકાર મળતો જ રહે છે તે માટે અમે તેમનો આભાર માનીએ છીએ.

જૈન આગમ ગ્રન્થમાળાના ગ્રન્થાંક ૪ શ્રી ભગવતીસૂત્ર, પહેલા ભાગનું પ્રકાશન થયા પછી સંશોધન-સંપાદન-પ્રકાશન કાર્ય માટે નીચે મુજબ સહાય મળી છે :

	૩૦ પૈ.
૧ શ્રી ગોડીજી મહારાજ જૈન દેરાસર અને ધર્મદાખાતાઓ તરફથી (અગાઉ આ અંગે ૩૦ ૪૦,૦૦૦ મળેલ છે)	૭૫૦૦.૦૦
૨ શ્રીમતી મંગુમેન છોટાલાલ શાહ	૧૦૦૧.૦૦
૩ શ્રી ભગવતીસૂત્ર ભાગ-૧ ના ઉદ્ઘાટન પ્રસંગે	૫૦૮.૨૫
૪ “દેવાધિદેવ ભગવાન મહાવીર”નો પ્રકાશન સમારોહ સંસ્થાના સભાગૃહમાં ઉજવાયો તે પ્રસંગે જ્ઞાનપૂજનના	૭૮૨.૬૫
૫ “દેવાધિદેવ ભગવાન મહાવીર”નો પ્રકાશન સમારોહ સંસ્થાના સભાગૃહમાં ઉજવાયો તે પ્રસંગે જ્ઞાનપૂજનના (ગોવાળીઆ ટ્રેક જૈન સંઘ)	૬૩૮.૦૦
૬ શ્રી રમેશચંદ્ર લાલજી મહેતા	૫૦.૦૦
૭ શ્રી શાહપૂર મંગળપારેખ જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સંઘ, અમદાવાદ	૨,૦૦૨.૦૦
૮ શ્રીમતી દાનયાઈ રામચંદ્ર ઝવેરી, મુખર્ધ	૫૦૦.૦૦
૯ શ્રી દિનેશચંદ્ર જેસિંગલાલ ઝવેરીના રમરણાથે	૫૧.૦૦
૧૦ શ્રી ઓસવાલ તપગચ્છ સંઘ, ખંભાત	૫૦૦.૦૦
૧૧ શ્રી કાળીદાસ સાંકળચંદ દોશી, મુખર્ધ	૫૧.૦૦
૧૨ શ્રી મણિલાલ શામજીભાઈ વીરાણી, મુખર્ધ	૧૦૧.૦૦
૧૩ શ્રી સાગર જૈન ઉપાશ્રય, પાટણ	૫૦૦.૦૦
૧૪ શ્રી જવાહરનગર જૈન શ્વેતામ્બર સંઘ, ગોરેગામ	૨,૦૦૧.૦૦
૧૫ શ્રી ચિંતામણ પાર્શ્વજિન પેટી, પાડીવ (શ્રી આચારંગસૂત્ર ખરીદી માટે)	૨,૦૦૦.૦૦
૧૬ શ્રી સંભવનાથ જૈન શ્વેતામ્બર ટ્રસ્ટ, વિજયવાડા (શ્રી સૂયગાંગસૂત્ર ખરીદી માટે)	૨,૦૦૦.૦૦
૧૭ શેઠ મોતીશા લાલબાગ જૈન ચેરિટીઝ	૫,૦૦૦.૦૦
૧૮ શ્રી મરીન ક્રાધવ જૈન આરાધક સંઘ	૧૫,૦૦૦.૦૦

ઉપર જણાવેલી દ્રવ્ય સહાય માટે શુભ નિર્ણય લેનાર સંસ્થાઓ અને વ્યક્તિઓનો અમે અનુમોદનાપૂર્વક અંતઃકરણથી આભાર માનીએ છીએ.

આ ગ્રન્થના સંપાદનકાર્યમાં પંડિત શ્રી અમૃતલાલભાઈએ પણ કેટલીક નોંધપાત્ર મહિતી તથા સામગ્રી પૂરી પાડી છે અને ઉપયોગી કામગીરી બજાવી છે, એ માટે અમે તેઓના ધન્યવી છીએ.

શ્રી નગીનદાસ કેવળદાસ શાહે પણ પરમ પૂજ્ય સંપાદકજી મહારાજ સાહેબની સાથે રહીને પ્રસ્તુત કાર્યમાં સહયોગ આપ્યો છે, એ માટે અમે તેમના આભારી છીએ.

આ ગ્રન્થના આમુખનો આધારભૂત અંગ્રેજી અનુવાદ અમદાવાદના શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિરના ડાયરેક્ટર ડૉ. શ્રી નગીનદાસ જીવણલાલ શાહે કરી આપ્યો છે, આ માટે અમે તેમનો હાર્દિક આભાર માનીએ છીએ.

વિદ્યાલયના પ્રત્યેક કાર્યની સાથે સતત વણાયેલા નિષ્ઠાવાન કાર્યકર મહામાત્ર શ્રી કાન્તિલાલ ડાહ્યાભાઈ કોરા, વિદ્યાલયનાં અન્ય કાર્યોની જેમ આગમ પ્રકાશનકાર્યમાં પણ સંપૂર્ણ રસપૂર્વક અતિપ્રોત થઈને પ્રત્યેક પ્રકાશનને સર્વોગસુંદર બનાવવા પ્રયત્નશીલ રહ્યા છે, તે માટે અમે એમને ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

મુબઈના સુવિખ્યાત મૌજ પ્રિન્ટિંગ પ્લૉનોના મુખ્ય સંચાલક સ્વ. વિ. પુ. ભાગવત અને વર્તમાન સંચાલક શ્રી પ્રભાકરભાઈ ભાગવત તથા અન્ય કાર્યકર ભાઈઓએ મુદ્રણકાર્યમાં ખૂબ જ કાળજીપૂર્વક સહકાર આપ્યો છે, તે માટે તે સૌની પ્રત્યે અમે કૃતજતાની લાગણી દર્શાવીએ છીએ.

આગમોના સંશોધન અને પ્રકાશન માટે ‘શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય જિનાગમ ટ્રસ્ટ’ નામનું રજીસ્ટર થએલ સ્વતંત્ર ટ્રસ્ટ છે, જેના ટ્રસ્ટીઓ નીચે મુજબ છે :

૧ શ્રી ભોગીલાલ લેહેરચંદ	૩ શ્રી વાડીલાલ ચન્નભુજ ગાંધી
૨ શ્રી પ્રવીણચંદ હેમચંદ કાપડિયા	૪ શ્રી જયંતિલાલ રતનચંદ શાહ
૫ શ્રી વ્રજલાલ કપુરચંદ મહેતા	

આગમ પ્રકાશનના કાર્ય અંગે જરૂરી સલાહસૂચના આપવા બદલ અમે આગમ પ્રકાશન સમિતિના નીચે જણાવેલ સભ્યોના ઋણી છીએ :

૧. શ્રી કેશવલાલ કીલાચંદ	} પાટણ જૈન મંડળના પ્રતિનિધિઓ
૨. શ્રી સેવંતીલાલ ખેમચંદ શાહ	
૩. શ્રી પોપટલાલ ભીખાચંદ	
૪. શ્રી જેસિંગલાલ લલ્લુભાઈ	
૫. શ્રી અમૃતલાલ કાળીદાસ દોશી	
૬. શ્રી રામચંદ કેસુરચંદ ઝવેરી	
૭. શ્રી પ્રાણુલાલ કાનજીભાઈ દોશી	
૮. શ્રી સેવતીલાલ ચીમનલાલ શાહ	
૯. ડૉ. રમણુલાલ ચીમનલાલ શાહ	
૧૦. ડૉ. જયંતિલાલ સુરચંદ બદામી	
૧૧. શ્રી જયંતિલાલ રતનચંદ શાહ	} મંત્રીઓ
૧૨. શ્રી બાલચંદભાઈ જી. દોશી	
૧૩. શ્રી રતિલાલ ચીમનલાલ કોઠારી	
૧૪. શ્રી મનુભાઈ ગુલાબચંદ કાપડીયા	} કોપાધ્યક્ષ
૧૫. શ્રી શાણેકલાલ ઝવેરચંદ વસા	

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય

ઓગસ્ટ કૉનિ માર્ગ

મુબઈ ૪૦૦૦૩૬

તા. ૨૮-૮-૧૯૭૬

જયંતિલાલ રતનચંદ શાહ

બાલચંદ ગાંડાલાલ દોશી

રતિલાલ ચીમનલાલ કોઠારી

મંત્રીઓ

ઝડણસ્વીકાર

જૈન આગમ ગ્રંથોના સંશોધન-સંપાદન અને પ્રકાશનના કાર્યમાં વેગ આપવાના ઉદ્દેશથી, વિં સં ૨૦૦૧ ની સાલમાં, પાટણ (ઉ. ગુ.) માં પૂજ્યપાદ મુનિ શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજની પ્રેરણાથી અને મુ. શ્રી કેશવલાલ કીલાચંદના પ્રયાસોથી સ્થપાયેલ શ્રી જિનાગમ પ્રકાશિની સંસદ (ઠે. શ્રી પાટણ જૈન મંડળ, ૭૭, મરીનડ્રાઇવ, મુંબઈ-૨૦) તરફથી શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય (મુંબઈ)ની મૂળ જૈન આગમો પ્રકાશિત કરવાની યોજના માટે રૂ ૧,૩૫,૫૬૬-૦૦ અંકે એકલાખ પાંત્રીસહજાર, પાંચસો છાસઠ રૂપિયા પૂરા મળ્યા છે; આ લઘ્ય સહકાર માટે અમે શ્રી જિનાગમ પ્રકાશિની સંસદનો, શ્રી પાટણ જૈન મંડળનો તથા એ બન્ને સંસ્થાના કાર્યકરોનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

જયંતીલાલ રતનચંદ શાહ
ખાલચંદ ગાંડાલાલ દોશી
રતિલાલ ચીમનલાલ કોઠારી
માનદ મત્રીઓ

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય

શ્રી શંકેશ્વરપાર્શ્વનાથાય નમઃ ।
શ્રી શાન્તિનાથસ્વામિને નમઃ ।

આચાર્યમહારાજશ્રીમદ્વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજીપાદપદ્મોભ્યો નમઃ ।
આચાર્યમહારાજશ્રીમદ્વિજયમેઘસૂરીશ્વરજીપાદપદ્મોભ્યો નમઃ ।
સદ્ગુરુદેવસુનિરાજશ્રીસુવનવિજયજીપાદપદ્મોભ્યો નમઃ ।

નિનઆગમ જયકારા

(પ્રસ્તાવના)

અર્થં માસદ્ અરહા સુત્તં ગંયંતિ ગણહરા નિઙ્ગં ।
સાસનસ્સ હિયદ્ધાપ્પ તઓ સુત્તં પવત્તદ્ ॥ ૧૨ ॥ [આવશ્યકનિર્ણયિક્તિ]

—ભગવાન ભદ્રપાહુસ્વામી

પરમકૃપાળુ, અનંત ઉપકારી, અરિહત પરમાત્મા તથા સદ્ગુરુદેવની પરમકૃપાથી—અર્થથી જિનેશ્વરભાષિત તથા સૂત્રથી ગણધરભગવંતઅથિત—દ્વાદશાંગીરૂપી માળાના પ્રથમ પુષ્પરૂપ શ્રી આચાર્યગસૂત્ર(આચારંગસૂત્ર)ને વિવિધ સામગ્રીને આધારે સંપાદિત કરીને આગમભક્ત જગત સમક્ષ રજૂ કરતાં આજે અમને અપૂર્વ આનંદનો અનુભવ થાય છે.

કેવલજ્ઞાન પ્રગટ થયા પછી ભગવાન મહાવીર પરમાત્માએ આપેલી દેશનાનો સાર ગણધર ભગવાનો દ્વારા, સ્થવિરો દ્વારા તથા અતિપ્રાચીન પૂર્વધર મહાપુરુષો દ્વારા આગમ ગ્રંથોમાં સંગૃહીત થયેલો છે. આગમો જૈનશાસનનો આધાર છે. ‘આગમ ગ્રંથોનાં મૂળ તથા ટીકાસહિત અનેક સંપાદન-પ્રકાશનો આજ સુધીમાં થયાં હોવા છતાં, પ્રાપ્ત થયેલી હસ્તલિખિત પ્રાચીન વિપુલ સામગ્રી તથા ચૂર્ણિ-ટીકા આદિ બ્યાખ્યા ગ્રંથોને આધારે પાઠ-પાઠાંતરો સાથે આગમ ગ્રંથોની વાચના તૈયાર થવી નેઈએ’ આ વાતનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ આજીવન શ્રુતોપાસક આગમપ્રભાકર સ્વં મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજને ધણાં વર્ષો પૂર્વે આવેલો હતો, તેથી તેમના જીવનકાળ દરમ્યાન તેમણે સમગ્ર આગમ પ્રકાશન નિમિત્તે વિપુલ પ્રમાણમાં વિવિધ સામગ્રીનો ધણા જ પરિશ્રમપૂર્વક સંગ્રહ કરી રાખેલો છે કે જેથી ભવિષ્યમાં આગમસંપાદન ધણું સરળ બને. આ બધી સામગ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીયસંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર—અમદાવાદ—માં સુરક્ષિત છે. આ અંગે તેમની પ્રેરણાથી જ શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય તરફથી જૈન આગમ ગ્રંથમાલાનો તેમના જ સ્વહસ્તે પ્રારંભ થયેલો હતો. આ રીતે આ અત્યંત મહત્વની પ્રવૃત્તિના મૂળ ખીજ અને પ્રેરક રૂપે પુણ્યનામધેય સ્વં મુનિરાજ શ્રીપુણ્યવિજયજી મહારાજને સહસ્રશઃ ધન્યવાદ ધટે છે.

તેઓશ્રીના સ્વર્ગગમન પછી પણ શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયે આગમ પ્રકાશનનું આ મહત્વપૂર્ણ કાર્ય આજી રાખેલું છે તે માટે, તથા પ્રસ્તુત આચારંગસૂત્રના સંપાદન દ્વારા પ્રભુવાણીની—આગમની મગળવાણીની ઉપાસના કરવાનો, તેમ જ—મારા અનંત ઉપકારી પૂજ્યપાદ ગુરુદેવ અને પિતાશ્રી મુનિરાજશ્રી જીવનવિજયજી મહારાજની ઉત્કટ ઇચ્છાપૂર્વક મને સૂચના હતી કે ‘હવે તું

આગમોની ઉપાસના કર.' એટલે એ રીતે—ગુરુવાણીની આરાધના (ગુરુવચનસેવના) કરવાનો જે ધન્ય અવસર મને આપ્યો છે તે માટે શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયના કાર્યવાહકોને પણ ધન્યવાદ ધટે છે.

આજથી ચારેક વર્ષ પૂર્વે શ્રી રાંખેશ્વરજી તીર્થમાં આ કાર્યનો પ્રારંભ થયો હતો. તે પછી કેટલોક સમય આ કાર્ય બંધ રહ્યું હતું. ત્રણેક વર્ષ પૂર્વે રાણકપુરજી તીર્થથી આ કાર્યની વ્યવસ્થિત શરૂઆત થઈ હતી. આજે દેવગુરુકૃપાએ આચારાંગસૂત્ર વિદ્વાનો સમક્ષ રજૂ કરતાં અમે આનંદ અનુભવીએ છીએ.

એ જ રીતે સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર (સુયગંગસૂત્ર)નું મુદ્રણ પણ ચાલુ છે. તે પણ દેવ-ગુરુકૃપાએ યથાસંભવ શીઘ્ર, વિદ્વાનો સમક્ષ રજૂ કરવા અમે ભાવના ધરાવીએ છીએ.

જે હસ્તલિખિત પ્રતિઓને આધારે આચારાંગસૂત્રનું સંપાદન કરવામાં આવ્યું છે તે આધારભૂત પ્રતિઓનો પરિચય આ પ્રસ્તાવનાના છેવટના ભાગમાં આપેલો છે.

જૈન પ્રવચનમાં આચારાંગસૂત્રનું મહત્ત્વપૂર્ણ સ્થાન

શ્રી આચારાંગસૂત્ર જૈન પ્રવચનના સારભૂત છે. તેથી 'તીર્થંકર ભગવાનો તીર્થપ્રવર્તનના પ્રારંભમાં જ આચારાંગના અર્થનું પ્રપણ કરે છે, ગણધરો પણ તે જ ક્રમે સૂત્રોની રચના કરે છે, મોક્ષના મુખ્ય હેતુનું આમાં પ્રતિપાદન છે, આ પ્રવચનનો સાર છે, આચારાંગનું જ્ઞાન મેળવ્યા પછી જ શ્રમણધર્મનું સાચું સ્વરૂપ સમજાય છે, ગણી થનારે સર્વ પ્રથમ આચારધર થવું જ જોઈએ, આ આચારાંગ જૈનદર્શનનો વેદ છે' ઇત્યાદિ ભવ્ય શબ્દોથી નિર્ધુક્તિકાર ભગવાન ભદ્રબાહુ સ્વામીએ આચારાંગસૂત્રનું અત્યંત બહુમાનપૂર્વક વર્ણન કર્યું છે.

આચારાંગસૂત્રમાં અતિસંક્ષિપ્ત છતાં અત્યંત વેધક અનેકાનેક સુવાક્યો અનેક સ્થળે પથરાયેલાં છે. ગંભીર રીતે તેનું મનન કરવામાં આવે તો અનાદિકાલીન અજ્ઞાન અને મોહને ક્ષણવારમાં હચમચાવી મૂકે એવી તેનામાં અત્યંત તેજોમય દિવ્યશક્તિ ભરેલી છે. આચારાંગસૂત્રનું અધ્યયન કરતી વખતે, પ્રભુ મહાવીર પરમાત્માની અતિશયોથી ભરેલી પાંત્રીસ ગુણયુક્ત દિવ્ય, ગંભીર વાણી જાણે સાક્ષાત્ સાંભળતા હોઈએ તેવો અપૂર્વ આનંદાનુભવ થાય છે. પ્રભુની વાણી સાંભળીને ક્ષણવારમાં જ મેઘકુમાર, ધન્યકુમાર, શાલિભદ્ર, ધના કાકંદી આદિ મહાપુરુષો સંસારથી કેમ વિરક્ત બની ગયા હશે, આત્માનુભવના ઉત્કટ રસિક કેમ બની ગયા હશે અને તરત જ પ્રભુના શિષ્ય કેમ થઈ ગયા હશે તેનો કંઈક ખ્યાલ શ્રી આચારાંગસૂત્રનું બહુમાનપૂર્વક ગંભીરભાવે અધ્યયન કરવાથી સહજભાવે આવે છે. 'વાંચો અને નાચો' એમ કહેવાનું મન થઈ આવે તેવાં અનેક સુવાક્યોનાં દર્શન આચારાંગસૂત્રમાં થાય છે.

આચારાંગસૂત્રનાં વિવિધ નામો

આચારો ૧ આચારો ૨ આગારો ૩ આગરો ૪ આસારો ૫ ।

આચારિસો ૬ અંગં તિ ય ૭ આદ્રિણા ૮ ૬૬ જાહ ૯ આમોકલા ૧૦ ॥ ૭ ॥ —આચારાન્નનિર્ધુક્તિ

૧. સન્નેસિં આચારો તિત્થસ્સ પવત્થે પઢમયાણે । તેસાઈ અંગાઈં એકારસ આણુપુઠ્ઠીણે ॥ ૮ ॥

આચારો અગારં પઢમં અંગં દુવાઝસઠ્ઠં પિ । એત્થ ય મોક્કજોવાઓ એત્થ ય સારો પવયણસ્સ ॥ ૯ ॥

આચારમ્મિ અહીંણે જં જાઓ હોઈં સમગધમ્મો ડ । તમ્હા આચારવરો મણ્ણં પઢમં ગણિટ્ઠાણં ॥ ૧૦ ॥

નવથંભવેરમઢઓ અટ્ટારણપયસહસ્સિઓ વેદો । હવઢ ય સપંચચૂલો બહુ-બહુતરઓ પયરગેણં ॥ ૧૧ ॥

—આચારાંગનિર્ધુક્તિ

આચાર એ આચારાંગનું પ્રસિદ્ધ નામ છે, તે ઉપરાંત ખીજા પણ નવ પર્યાયો નિર્ણુકિતમાં ઉપર પ્રમાણે જણાવેલા છે. આ દશે ય નામોનો અર્થ ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિને આધારે સંદેષમાં ત્રિએ પ્રમાણે છે—

- ૧ જ્ઞાનાદિ આચારોનું તેમાં પ્રતિપાદન હોવાથી તેનું નામ આચાર છે.
- ૨ ક્રોધાદિ અપ્રશસ્તભાવોને તથા કર્મનાં બંધનોને ચારે બાજુથી ચલાયમાન કરે છે તેથી તે આચાર છે.
- ૩ રાગાદિરહિત સમભાવમય ભુમિકામાં આત્માનું અવસ્થાન આનાથી સિદ્ધ થાય છે તેથી તે આચાર છે.
- ૪ જ્ઞાનાદિ તથા નિર્જરાદિ રત્નોની ખાણ હોવાથી તે આચાર છે.
- ૫ સંસારમાં ત્રાસી કાંદેલા છત્રોને આની પ્રાપ્તિથી આશ્વાસન મળે છે તેથી તે આચાર છે.
- ૬ છવનમાં શું કરવા લાયક છે અને શું કરવા લાયક નથી તેનું આમાં સ્પષ્ટ દર્શન થતું હોવાથી તે આચાર છે.
- ૭ આત્માનું સાચું સ્વરૂપ આમાં વ્યક્ત થાય છે તેથી તે આચાર છે.
- ૮ સર્વ સાધુઓએ મોક્ષ માટે આચરેલા જ્ઞાનાદિ આચારોનું આમાં પ્રતિપાદન હોવાથી તે આચાર છે.
- ૯ જ્ઞાનાદિ આચારોનો આનાથી જન્મ થાય છે માટે તે આચાર છે. (વૃત્તિ)
અથવા ‘ગુરુપરંપરાથી આ ગ્રંથ આવેલો છે માટે તે આચાર છે.’ (ચૂર્ણિ)
- ૧૦ કર્મોથી મુક્ત થવાનો આ ઉપાય હોવાથી તે આચાર છે.

દ્વાદશાંગીમાં આચારાંગસૂત્રની પ્રથમતા

દ્વાદશાંગીમાં આચારાંગસૂત્ર સૌથી પ્રથમ છે, આ તો પ્રસિદ્ધ વાત છે. પરંતુ આ પ્રથમતા રચનાની અપેક્ષાએ છે કે સ્થાપનાની અપેક્ષાએ છે એ વિષે લિપ્ત લિપ્ત ઉદ્દેષો મળે છે.

નંદિસૂત્ર ઉપરની ચૂર્ણિમાં ભગવાન્ જિનદાસગણી મહત્તર એમ જણાવે છેઃ કે ‘તીર્થંકર ભગવાન ન્યારે તીર્થનું પ્રવર્તન કરે છે ત્યારે પૂર્વગત સૂત્રોનો અર્થ સૌથી પ્રથમ કહે છે માટે તેને પૂર્વ કહેવામાં આવે છે, પરંતુ ગણધર ભગવાનો ન્યારે સૂત્રરચના કરે છે ત્યારે, આચારાંગ, સૂત્રકૃતાંગ આદિ ક્રમથી રચના અને સ્થાપના કરે છે. એટલે અર્થથી પૂર્વોનું નિરૂપણ

૧ “સર્વેસિં આચારો તિત્થસ્સ પવત્તળે પદમચાણ્ । સેસાઈ અંગાઈ ઉકારસ આણુપુર્વાણ્ ॥ ૮ ॥” — આચારાજ્ઞનિર્ણુકિત ।

૨ “સે કિં તં પુવ્વગતં ? તિ, ઉચ્ચયે—જમ્હા તિત્થકરો તિત્થપવત્તળકાલે ગળધરાણ સર્વસુતાવારત્તળનો પુવ્વં પુવ્વગતસુત્તલ્લં માસતિ તમ્હા પુવ્વ તિ મણિતા, ગળધરા પુણ મુત્તરચળં કરેતા આપારાજ્ઞમેળ રથંતિ દ્વેવંતિ ય । અળ્ળાયરિયમેળં પુણ પુવ્વગતસુત્તલ્લં પુવ્વં અરહતા માસિતો, ગળધરેહિ વિ પુવ્વ-ગતસુત્તં ચેવ પુવ્વં રત્તં, પચ્છા આચારાજ્ઞ । એવમુકે ચોદક આહ—ગળ્ણ પુવ્વાવરવિરુદ્ધં, કમ્હા ? જમ્હા આચારાજ્ઞસુત્તોણ મણિતં “સર્વેસિં આચારો” ગાહા [આચારાજ્ઞનિર્ણુકિ ગા. ૮] । આચાર્યાઽઽહ—સત્થમુક્કં, કિંતુ સા ઠવળા, ઈમં પુણ અક્કરચળં પઢ્ઢવ મણિતં, પુવ્વં પુવ્વા કતા હત્થયઃ ।” —તન્નીવૃત્તિ પૃ. ૭૫. તન્નીવૃત્તિ હારિમત્રી પૃ. ૮૮ । આ ૮ વાત સંદેહમાં સમવાચગત્તિ (પૃ. ૧૩૦-૧૩૧) માં પણ છે

સૌથી પ્રથમ છે, અને સૂત્રરચનાની દૃષ્ટિએ આચારાંગ સર્વમાં પ્રથમ છે. અન્ય આચાર્યોના મત પ્રમાણે તીર્થંકર ભગવાનો પૂર્વગત સૂત્રોનો અર્થ પ્રથમ કહે છે અને ગણધર ભગવાન પણ સૌથી પ્રથમ પૂર્વોત્તી રચના કરે છે, ત્યાર પછી આચારાંગ આદિની રચના કરે છે.

આચારાંગચૂર્ણિમાં જણાવ્યું છે^૧ કે સર્વે તીર્થંકર ભગવાનો આચારાંગનો અર્થ સૌથી પ્રથમ કહે છે અને ત્યાર પછી બ્રાહ્મીનાં ૧૧ અંગોનો અર્થ કહે છે અને તે જ ક્રમથી ગણધર ભગવાનો પણ સૂત્રોની રચના કરે છે.

શીલાકાચાર્ય પણ આચારાંગવૃત્તિમાં જણાવે રહે કે દરેક તીર્થંકર ભગવાનો તીર્થનું પ્રવર્તન કરે ત્યારે સૌથી પ્રથમ આચારાંગનો અર્થ હોય છે, ત્યાર પછી શેષ અંગોનો અર્થ હોય છે અને ગણધર ભગવાનો પણ એ જ ક્રમથી સૂત્રરચના કરે છે.

સમવાયાંગવૃત્તિમાં અલ્પદેવસૂત્રિજ મહારાજ એમ જણાવે છે કે આચારાંગસૂત્ર સ્થાપનાની દૃષ્ટિએ પ્રથમ છે, પરંતુ રચનાની દૃષ્ટિએ બીજામુ છે.

શૈલી

દશવૈકલ્પિકનિર્ણયિત (ગાથા ૧૬૯-૧૭૦)માં જણાવ્યું છે કે ‘નોમાતૃકાપદના એ પ્રકાર છે—અથિત અને પ્રકાર્ણક. અથિતના ચાર પ્રકાર છે ૧ ગદ્ય, ૨ પદ્ય, ૩ ગેય અને ૪ ચૌર્ણ.’ દશવૈકલ્પિકની અગત્યસિદ્ધરચિત ચૂર્ણિ, વૃદ્ધવિવરણ (આ પણ ચૂર્ણિના નામથી પ્રસિદ્ધ છે) તથા હારિભદ્રી વૃત્તિમાં બ્રહ્મચર્યનો (આચારાંગના પ્રથમશ્રુતરકંધનો) ચૌર્ણપદ શૈલીમાં સમાવેશ કરેલો છે.

સૂત્રકૃતાંગનિર્ણયિત (ગાથા ૩)માં શ્રુતજ્ઞાનરૂપી સૂત્રના ૧ સંસારસૂત્ર, ૨ સંગ્રહસૂત્ર, ૩ વૃત્ત-નિબદ્ધસૂત્ર અને ૪ જ્ઞાનિનિબદ્ધસૂત્ર એમ ચાર ભેદો જણાવ્યા છે. સૂત્રકૃતાંગની ચૂર્ણિ અને શીલાચાર્યવિરચિતવૃત્તિમાં જ્ઞાતિનિબદ્ધસૂત્રના ૧ કથ્ય, ૨ ગદ્ય, ૩ પદ્ય અને ૪ ગેય એમ ચાર ભેદો વર્ણવ્યા છે અને તેમાં ગદ્ય વિભાગમાં બ્રહ્મચર્યનો (આચારાંગસૂત્રના પ્રથમશ્રુતરકંધનો) સમાવેશ કરેલો છે.

આ અંગેના પાઠો વિસ્તારથી અમે પાંચમા પરિશિષ્ટમાં પ્રારંભમાં આપેલા છે.

આચારાંગસૂત્રની રચના ગદ્ય-પદ્ય મિશ્ર શૈલીમાં છે. પ્રથમશ્રુતરકંધમાં આઠમા અધ્યયનનો આઠમો ઉદ્દેશક તથા નવમુ અધ્યયન સંપૂર્ણપણે પદ્યમાં જ છે. બ્રાહ્મીનાં છ અધ્યયનોમાં ૧૫ પદ્યો

૧. “इयाणि पवत्तर्ण—सर्वेसिं आचारो [गा० ८] गाहा। सर्ववित्थगरा वि आचारस्स अत्थं पढंमं आइववैति, ततो सेसगणं एक्कारसण्हं अंगाणं, ताए चैव परिवाडीए गणहरा वि सुत्तं गंथंति। इयाणि पढममं ति, किंनिमित्तं आचारो पढमं ठविओ ? एत्थ गाहा—आचारो अंगाणं [गा० ९]। जेण कारणेण एत्थ आचारो चरणं चैव भोक्खस्स सारो, तत्थ य ठितो सेसाणि अंगाणि अहिज्झइ, तेण सो पढमं क्तो।” —आचारांगचૂર્ણि।

૨. “इदानीं प्रवर्तनाद्वारम्। कदा पुनर्भगवताऽऽचारः प्रणीत इत्यत आह—सर्वेसिमित्यादि। सर्वेषां तीर्थेन्द्राणां तीर्थप्रवर्तनादावाचारायः प्रथमतयाऽभवद् भवति भविष्यति च ततः जेपाज्ञार्थे इति। गणधरा अप्यनयैवानुपूर्व्यां सूत्रतया ग्रन्थन्तीति। इदानीं प्रथमत्वे हेतुमाह—आचारो इत्यादि।” —आचारानुवृत्ति पृ० ६।

૩. “प्रथममन्त्रं स्थापनामधिकृत्य, रचनापेक्षया तु द्वादशमङ्गम्” —समवायाङ्गवृत्ति पृ० १०१। ‘દ્વાદશાંગીની સ્થાપના પૂર્વાનુપૂર્વીક્રમથી છે, પરંતુ રચના પદ્ય:નુપૂર્વીક્રમથી છે’ એનો આશય આ ઉલ્લેખથી જણાય છે

તો સ્પષ્ટરૂપે છે. જ્યાં જ્યાં પદ છે ત્યાં ટીકાકારે એ જાતની સ્પષ્ટતા કરી જ છે. માત્ર ૭૮મા તથા ૭૯મા સૂત્રમાં એ શ્લોકો ટીકામાં ઉલ્લેખ ન હોવા છતાં સ્પષ્ટપણે પદ લાગવાથી તે રીતે અમે આપ્યા છે.

૯૯મા સૂત્રનો પદરૂપે નિર્દેશ આ પૂર્વેની આવૃત્તિઓમાં છે. છતાં હંદમાં કંઈક ત્રુટિ જેવું લાગવાથી તેમ જ ટીકામાં પણ પદ હોવાનો કોઈ આધાર મળતો ન હોવાથી અમે તેનો પદરૂપમાંક આપ્યો નથી.

સૂ. ૧૨૪માં જાતીતમદ્દ...પાઠને પૂર્વેની આવૃત્તિઓમાં પદરૂપે છાપેલો છે, પરંતુ ઘણી જ પ્રતિઓમાં લઘુને મહેલો પાઠ મળતો નથી, વૃત્તિ જોતાં એ પાઠ વૃત્તિનો જ અંશ દેખાય છે. પરંતુ શ્લોક જેવા લાગતા મૂળને પૂર્ણ કરવા માટે કોઈ લેખક કોઈક પ્રતિમાં તે મૂળમાં ઉમેરી દીધો હોય અને શ્લોક પૂર્ણ કર્યો હોય તેમ જણાય છે.

આ સિવાય બીજાં અનેક વાક્યો છે કે જે પદના અંશ જેવા લાગે છે. મૂળમાં પદ જ હોય અને બીજાં અંશ કાળક્રમે લુપ્ત થયો હોય એવી પણ સંભાવના વિદ્વાનો કરે છે.

પ્રભુની આવી અત્યંત દિવ્ય દેશના આચારાંગસૂત્રમાં સાલજના મળે છે,^૨ એ પણ જીવનનો મહાન અને અપૂર્વ આનંદ છે.

અમે મોટા ભાગનાં આવાં વાક્યોને એવી રીતે છૂટાં છૂટાં ગોઠવ્યાં છે કે ગદ્યરૂપે જેમણે વાંચવા હોય તે ગદ્યરૂપે વાંચી શકે અને પદરૂપે વાંચવા હોય તે પદરૂપે પણ વાંચી શકે.^૩

બીજાં શ્રુતરંકેષ મોટા ભાગે લગભગ ગદ્યરૂપે છે, ૧૫મા અધ્યયનમાં ૧૮ પદ છે ૧૬ મુ અધ્યયન સંપૂર્ણપણે પદરૂપે છે.

બંને શ્રુતરંકેષમાં બધાં મળી ૧૪૬ પદ છે

આચારાંગસૂત્રના રચયિતા

સુવં મે આરભં । તેજ મગવવા એવમકલાયં—इह मेनेसिं गो सण्णा भवति ।

હે આયુષ્મન (દીર્ઘાયુષ જન્મી) મેં [સાક્ષાત્] સાંભળ્યું છે. તે ભગવાને (મહાવીર પરમાત્માએ) આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે આ જગતમાં કેટલાયને સંગ જ હોતી નથી [કે હું ક્યાંથી આવ્યો છું અને ક્યાં જવાનો છું છત્યાદિ].

શ્રી આચારાંગસૂત્રનું આ સર્વપ્રથમ વાક્ય છે.

૧. “एतद्वदुदर्शी च किणुणो भवतीत्याह—निज्झोस इत्यादि (निज्झोसइत्त ति?), पूर्वोपचितकर्मणां निज्झोषयित्ता, क्षपकः क्षपयिष्यति वा, तृजन्तमेतल्लुडन्तं वा । कर्मक्षपणायोग्यतस्य च धर्मध्यायिनः शुक्लध्यायिनो वा मद्वायोगीश्वरस्य निरस्तसंसारदुःखविकल्पाभासस्य यत् स्यात् तद्वर्षयति—का जरहं के काण्दि ।” —आचाराङ्गवृत्ति पृ० १६८ ।

૨. નંદિસુતંત્રી પ્રસ્તાવનામાં મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ પણ જણાવે છે કે—“આચારાંગનાં ભાષા અને ભાવ એ બંને તો એ વાતની સાક્ષી આપે જ છે કે તે ભગવાન મહાવીરના ઉપદેશની અત્યંત નિષ્ઠ છે.” પૃ. ૨૦

૩. “गाथा क्तमा ? या न गद्येन भाषिता, अपि तु पादोपनिबन्धेन द्विपदा वा चतुष्पदा वा पंचपदा वा षट्पदा वा इत्यमुच्यते गाथा” [श्रावकभूमि पृ० १३७] આ પ્રમાણે ગાથાનું સ્વરૂપ બોદ્યા-ચાર્ય અસંગે વર્ણવ્યું છે. એ રીતે વિચાર કરીએ તો આવા ઘણા પાઠો ગાથારૂપે આચારાંગમાં વાંચી શકાય બૌદ્ધાચાર્ય અસંગનો સમય ચિક્રમની ચોથી શતાબ્દી લગભગ છે

આ વાક્યથી જંબૂસ્વામીને ઉદ્દેશીને પંચમ ગણુધર ભગવાન્ સુધર્માસ્વામીએ આચારાંગ સૂત્રનો પ્રારંભ કરેલો છે. એટલે આચારાંગસૂત્રના રચયિતા પંચમ ગણુધર ભગવાન્ સુધર્માસ્વામી છે એ સર્વસંમત છે.

આચારાંગસૂત્રના બે શ્રુતરકંધ છે. પ્રથમ શ્રુતરકંધનું નામ આચાર છે અને તે ‘બ્રહ્મચર્ય’ના નામથી પણ પ્રસિદ્ધ છે.^૧ તેમાં નવ અધ્યયન હોવાથી ‘નવ બ્રહ્મચર્ય’ એવા નામથી પણ તેનો વ્યવહાર કરાય છે. આ પ્રથમ શ્રુતરકંધના રચયિતા ભગવાન મહાવીર પરમાત્માના શિષ્ય પંચમ ગણુધર ભગવાન્ સુધર્માસ્વામી છે, એ સર્વમાન્ય છે.

પરંતુ બીજા શ્રુતરકંધ વિષે જુદા જુદા નિર્દેશો મળે છે. બીજા શ્રુતરકંધનું નામ આચારાચ છે અને તે અનેક ચૂલાઓનો બનેલો છે. બધી મળી પાંચ ચૂલાઓ છે અને તે આચારના (પ્રથમ શ્રુતરકંધના) પરિશિષ્ટ૨૫ છે. આચારમાં નહીં કહેલી વાતોનું અથવા સંક્ષેપમાં કહેલી વાતોનું વિસ્તારથી તેમાં પ્રતિપાદન છે. આચારના ૨ ઉપકારાચ અથવા ઉપચારાચરૂપે આ ચૂલાઓ છે. બીજા શ્રુતરકંધ આચારાચમાં પાંચેય ચૂલાઓ લેવાની છે કે ચાર એ વિષે કશું સ્પષ્ટીકરણ

૧. જુઓ પૃ ૧૦૩ ટિ ૨

૨. આચારાંગનિર્ણયિતમાં ઉપચાર, ઉવગાર અને ઉવચાર એમ ત્રણ પાઠો મળે છે. ચૂર્ણિકારે તેનો ‘ઉપચાર’ એવો અર્થ ક્યાં છે, અને વૃત્તિકારે ‘ઉપકાર’ એવો અર્થ ક્યાં છે. જુઓ નીચેના પાઠો—
“નિર્ણયિકૃદાહ—.....અગ્નં ભાવે ઉ પહાણ-બહુચ-ઉવચા(ગા-પ્ર૦)રથો તિવિદ્ ॥..... ભાવાગ્નં તુ ત્રિવિદ્મ—પ્રધાનાગ્નં ૧ પ્રભૂતાગ્નં ૨ ઉપકારાગ્નં ૩ ચ । તત્ર પ્રધાનાગ્નં સચિત્તાદિ ત્રિધા..... । પ્રભૂતાગ્નં ત્વાપેક્ષિક તથા—જીવા પોગલ સમયા દવ્વ પસા ચ પજ્જવા ચેવ । થોવાડણંતાળંતા વિસેસમહિયા દુવે ણંતા ॥ અત્ર ચ યથોત્તરમગ્નમ્, પર્યાયાગ્નં તુ સર્વાગ્નમિતિ । ઉપકારાગ્નં તુ ચત્ત્વરોક્કસ્ય વિસ્તરતોડુત્તસ્ય ચ પ્રતિપાદનાદુપકારે વર્તતે તદ્ યથા દશવૈકાલિકસ્ય ચૂડે, અયમેવ વા શ્રુતસ્કન્ધ આચારસ્યેતિ અતોડુત્તોપકારાગ્નેનાધિકાર ઇતિ । આહ ચ નિર્ણયિકારઃ—ઉવચારેણ ઉ પગયં આચારસ્સેવ ઉવચરિમાદં તુ । રુક્ખસ્સ પવ્વચસ્સ ચ જહ્ અગ્ગાદં તહેયાદં ॥ ઉપકારાગ્નેનાગ્ન પ્રકૃતમ્—અધિકારઃ, યસ્માદેતાન્યાચારસ્યૈવોપરિ વર્તન્તે તદુક્તવિશેષવાદિતયા તત્સમ્બદ્ધાનિ યથા વૃક્ષ-પર્વતાદેરપ્રાણીતિ ।” —આચારાણ્નવૃત્તિ પૃ ૦ ૩૧૮-૩૧૯ ।

“ભાવગ્નં વિ(તિ)વિદ્ પહાણગ્ન ૧, વહુઅગ્ન ૨, ઉવચારગ્ન ૩ । પહાણગ્નં આહો ભાવો । વહુઅગ્ને જીવાદીણં છઠ્ઠં પજ્જવગ્નં । ઉવચારેણ(ચારણે-પ્ર૦) ણવ વંમચેરાણિ ઉવચરિતં આચારગ્નાણિ વિજ્ઞતિ (વિજ્ઞતિ-પ્ર૦), અતો આચારસ્સેવ અગ્નાણિ આચારગ્નાણિ, જહ્ રુક્ખસ્સ પવ્વચસ્સ વા અગ્નાણિ તથેયાણિ આચારસ્સ અગ્નાણિ । જહ્ રુક્ખગ્ન પવ્વતગ્ન વા ણ રુક્ખા પવ્વતા વા અત્યંતરભૂતં એવં ણ આચારા આચારગ્નાણિ અત્યંતરભૂયાણિ । એત્થ પુણ ભાવેણ અહીગારો । તત્થ વિ આચારઉવચારભાવગ્નેણ । ઉવચર(વિ)તં તિ વા અહીચં તિ વા મ(મિ ૧)ગ્નિતં તિ વા એગ્ન ॥”

—આચારાણ્નવૃત્તિ (દ્વિતીયશ્રુતસ્વન્ધપ્રારમ્ભે) ।

“અગ્નં ભાવો તુ પહાણ-વહુચ-ઉપચારતો સિવિદ્ ॥ ૪૯ ॥

..... પહાણો આહગો ભાવો ।

જીવાદિછક્કુ પુણ વહુઅગ્નં પજ્જવા હોતિ ॥ ૫૫ ॥

‘અગ્નં ભાવો’તિ, તે એવં વત્તવ્વં ભાવો અગ્નં ।” પહાણભાવગ્નં વહુઅગ્નં ઉવચારભાવગ્નં એવં તિવિદ્ ।” તત્થ પહાણભાવગ્નં ઉદ્દયાર્દીણ ભાવાણ સમીવાઓ પહાણો આતિતો ભાવો । પહાણં તિ ગયં । ડયાણિ વહુઅગ્નં મળ્લન્તિ—જીવો આદિ જસ્સ છપ્પગ્સા તે જીવાદિછક્કુ । ત ચિમ—જીવા પોગ્ગલા સમયા દવ્વા પટેસા પજ્જયા ચેતિ । એયમ્મિ છક્કુને મવ્વત્થોવા જીવા .....પજ્જવા

ચૂલ્લિગ્રંથોભાં નથી. ૧ આચારાંગવૃત્તિકાર ૨ શીલાચાર્ય માત્ર ચાર ચૂલાઓને જ બીજા શ્રુતસ્કંધમા ગણાવે છે, એ સંભવ છે કે નિશીથસૂત્ર સ્વતંત્ર સૂત્રગ્રંથ હોવાથી તેમણે બીજા શ્રુતસ્કંધમાં તેને ગણ્યું નથી. નિશીથચૂલ્લિકારે તો નિશીથસૂત્રને આચારાંગસૂત્રના જ છન્વીસમા અધ્યયનરૂપે ગણ્યું છે. ૬

૭ સમવાયાંગસૂત્રમાં ચૂલિકાસંહિત આચારાંગના ૨૫ અધ્યયનો જણાવેલાં છે. સમવાયાંગ

અર્ણતગુણા ।.....વહુયર્ગં પજ્જવા હોંતિ । વહુતેણ અર્ગં વહુયર્ગં, વહુત્વેનાર્ગં પર્થાયા ભવંતીતિ.....
ગતં વહુઅર્ગં । ઇયાણિં ઉવચારર્ગં—ઉવચરણં ઉવચારો । ઉવચારો નામ પ્રહર્ણ અધિગમેત્યર્થઃ ।
... પિટ્ઠિમો જો વેપ્પહ સો ઉવચારર્ગં માવર્ગં ભવતિ । .....તં ચિમં ચેવ પક્કપ્પજ્જયર્ણં । કહં ?
જઓ મળતિ—

પંચરૂ વિ અગ્ગાણ ઉવચારેણેદં પંચમં અર્ગં । જં ઉવચરિત્તુ તાદં તસ્સુવચારો ણ હુહરા તુ ॥
... ‘‘ઉપચરણં ઉપચાર’ । તેણ ઉવચારેણ કરણભૂતેણ દ્વમિત્યાચારપ્રકલ્પ’ પંચમં અર્ગં તિ ।
.....શિષ્યાહ—કથં ? આચાર્યાહ—જં ઉવચરિત્તુ તાદં । જં યસ્માત્ કારણાત્ ઉવચરિત્તુ ગૃહીત્વા
તાદં તિ ચરો અર્ગાદં તસ્સેતિ આચારપ્રકલ્પસ્ય ઉપચારો પ્રહર્ણં । ણ ઇતિ પ્રતિષેધે, ઇતરહા તુ
તેવ્વગૃહીતેષુ । સીસો પુચ્છતિ—દસવિહવક્ષાણે કયમેણ અર્ગેણાહિકારો ? મળ્લતિ—ઉપચારેણ
તુ પગતં ઉવચરિતાથીત ગમિતમેગટ્ઠા । ઉવચારો વક્ષાતો । પગતં અહિગાર પ્રયોજન-
મિત્યર્થઃ । .....‘‘ઉવચારો તિ વા અહિતં તિ વા આગમિયં તિ વા ગૃહીતં તિ વા ઇગટ્ઠં ।’’

—નિશીથચૂર્ણિ માં ૧, પૃ. ૨૭-૩૦ ।

૧. બુદ્ધો આ ગ્રંથમા ૫૦ ૧૦૩ ટિ. ૨.

૨. વૃત્તિકારનું શીલાંગાચાર્ય નામ પ્રસિદ્ધ છે, ક્ષયિત્ શીલાંગ નામનો ઉલ્લેખ પણ મળે છેઃ
જતાં તેઓ પોતે જ પોતાનો શીલાચાર્ય નામથી મુખ્યતથા નિર્દેશ કરે છે એટલે અમે પણ પ્રાય,
સર્વત્ર એ નામથી ઉલ્લેખ કર્યો છે. પાટણના સંધવી પાડાના ભંડારની (કંઠાંક ૩૦) સવત્ ૧૪૬૭ મા
લખાયેલી તાડપત્રીય પ્રતિમાં ૫૦ ૨૬૫ માં શીલાચાર્યેણ કૃતા...એવો ઉલ્લેખ છે અને ૫૦ ૩૬૬ મા
આચાર્યશ્રી શીલાંગવિરચિતાયાં આચારટીકાયાં દ્વિતીયશ્રુતસ્કંધઃ પરિસમાત્ । [પૃ. ૩૬૬] એ રીતે
શીલાંગ નામનો ઉલ્લેખ પણ મળે છે.

૩. નિશીથસૂત્ર આચારાંગની પાંચમી ચૂલાઠ્ઠી હોવાથી બીજા શ્રુતસ્કંધમાં જ હતુ. પરંતુ તેનો સ્વતંત્ર
ગ્રંથરૂપે અવહાર હોવાની અપેક્ષાએ બીજા શ્રુતસ્કંધમા ચાર ચૂલિકાઓ ગણાવવામાં આવી છે,
આ વાત સમવાયાંગવૃત્તિમા અલ્પયદેવસૂત્રિ મહારાજે કરેલા નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ ઉપરથી પણ
સંભવ્ય છે—

‘‘આચારસ્સ ણં ભગવઓ સચૂલિયાગસ્સ પંચાસીદં ઉદ્દેસણકાલા પળ્લતા’’ [સમવાયાજ્ઞસૂત્ર] ।
વૃત્તિઃ—તત્ર આચારસ્ય પ્રથમાજ્ઞસ્ય નવાધ્યયનાત્મકપ્રથમશ્રુતસ્કન્ધસ્ય સચૂલિયાગસ્સ તિ, દ્વિતીયે હિ
તસ્ય શ્રુતસ્કન્ધે પદ્મ ચૂલિકા, તાસુ ચ પદ્મમી નિચીથાલ્યેહ ન ગૃહ્યતે ભિન્નપ્રસ્થાનરૂપત્વાત્ તસ્યાઃ,
તદન્યાશ્ચતલ, તાસુ ચ પ્રથમદ્વિતીયે સપ્તસપ્તાધ્યયનાત્મિકે, તૃતીય—ચતુર્થાધ્યયનનાત્મિકે, તદેવં
સહ ચૂલિકાભિવર્તેત ઇતિ સચૂલિકાકઃ, તસ્ય પદ્માશીતિરુદ્દેશનકાલા ભવન્તીતિ ।’’—સમવાયાજ્ઞવૃત્તિ
પૃ. ૯૨ ।

૪ ‘‘પુન્નાપુન્નીપ્પે દ્વચેયં ણિસીહચૂલ્લજ્ઞયર્ણં છન્વીસહમ્’’—નિશીથચૂર્ણિ માં ૧ પૃ. ૪ ।

૫ ‘‘આચારસ્સ ણં ભગવઓ સચૂલિયાગમ્સ પળવીસં અજ્ઞયણા પળ્લતા, તંજહા—સત્યપરિણા ૧
લોગવિજઓ ૨ સીઓસળીમ ૩ સમ્મતં ૪ । અવંતિ ૫ ધુય ૬ વિમોહો ૭ સવહાણણ્યં ૮ મહ-
પરિણા ૯ ॥ ૧ ॥ પિંહેસણ ૧૦ સિજ્ઞિરિયા ૧૧-૧૨ માસજ્ઞયણા ૧૩ ચ વત્થપાણ્સા ૧૪-૧૫ ।

તથા નદીસૂત્રમાં આચારાંગના બે શ્રુતસ્કન્ધ અને પચીસ અધ્યયનો જણાવેલાં છે.^૧

ભગવાન્ ઉમાસ્થાતિયે રચેલા પ્રશ્નભરતિ પ્રકરણમાં પણ આચારાંગનો સંક્ષિપ્ત સાર જણાવતાં ૨૫ અધ્યયનોનો જ અર્થ વર્ણવેલો છે.^૨

उगग्रहपडिमा १६ सत्तिकसत्तया २३ भावण २४ विमुत्ती २५ ॥ २ ॥ निसीहज्झयणं पणवीस-
(छन्वीस)इमं ।” —समवायाङ्गसूत्र ।

બીજે સ્થળે સમવાયાંગમાં આ રીતે પણ ઉલ્લેખ મળે છે—

“ तिण्हं गणिपिडगाणं आचारचूलियावज्जाणं सत्तावन्नं अज्झयणा पण्णत्ता, तंजहा—आचारं सूयगडे
ठाणे ।” [अभयदेवसूरिरचिता वृत्तिः—] “ गणिपिडगाणं ति गणिनः—आचार्यस्य पिटकानीव
पिटकानि सर्वैस्त्वभाजनानीति गणिपिटकानि तेषाम् । आचारस्य श्रुतस्कन्धद्वयरूपस्य प्रथमाङ्गस्य
चूलिका सर्वान्तिममध्ययनं विमुक्त्यभिधानमाचारचूलिका, तद्वर्जानाम् । तत्राचारे प्रथमश्रुतस्कन्धे
नवाध्ययनानि, द्वितीये षोडश, निशीथाध्ययनस्य प्रस्थानान्तरत्वेनेहानाश्रयणात्, षोडशानां मध्ये
एकस्य आचारचूलिकेति परिहृतत्वात् शेषाणि पञ्चदश, सूत्रकृते द्वितीयाङ्गे प्रथमश्रुतस्कन्धे षोडश,
द्वितीये सप्त, स्थानाङ्गे दशोत्थेवं सप्तपञ्चाशदिति ।” —समवायाङ्गवृत्ति पृ. ७३ ।

1. से किं तं आचारे १..... से णं अंगद्वयाए पढमे अगे, दो सुयक्खंधा, पणवीसं अज्झयणा, पचासीती
उद्देसणकाला, पंचासीती समुद्देसणकाला, अट्टारस पयसहस्साई पदग्गेणं..... । से तं आचारे १ ।

—નન્દીસૂત્ર ૮૭, સમવાયાંગસૂત્ર ।

“ द्वौ श्रुतस्कन्धावध्ययनसमुदायलक्षणौ । पञ्चविंशतिरध्ययनानि । तद्यथा—

सत्थपरिजा १ लोगविजयो य २ सीतोसणिज्ज ३ सम्मतं ४ ।

આવંતિ ૫ ધુઅ ૬ વિમોહો ૭ મહાપરિજ્ઞો ૮ વહાણસુચં ૯ ॥ ૧ ॥ પઢમો સુયક્ખધો ।

પિંડેસણ ૧ સેજિ ૨ રિયા ૩ ભાસજ્ઞાયા ૪ ય વત્થ ૫ પાણ્સા ૬ ।

उगग्रहपडिमा ७ सत य सत्तिकया १४ भावण १५ विमुत्ती १६ ॥ २ ॥

एवमेतानि निशीथवर्जानि पञ्चविंशतिरध्ययनानि । तथा पञ्चाशीत्युद्देशनकालाः । कथम्^१ उच्यते—

अङ्गस्य श्रुतस्कन्धस्याध्ययनस्योद्देशकस्य च एतेषां चतुर्णामप्येक एव, एवं सत्थपरिजाए सत् उद्देसणकाला
७, लोगविजयस्स ६ (फा), सीओसणिज्जस्स चउरो ४ (ट्ठ), लोगसारस्स छ ६ (ફું), ધુતસ્સ પચ

૫ (ના), વિમોહજ્ઞયનસ્સ ૮ (હ), મહાપરિજ્ઞાએ સત ૭ (પ્ર), ઉવહાણસુતસ્સ ચઉરો ૪ (ટ્ઠ),

પિંડેસણાએ એકારસ ૧૧, સેજાએ તિજિ ૩, ફરિયાએ તિજિ ૩, ભાસજ્ઞાએ દોજિ ૨, વત્થેસણાએ દોજિ

૨, પાણ્સાએ દોજિ ૨, ઉગ્રહપડિમાએ દોજિ ૨, સત્તિકયાએ સત ૭, ભાવણાએ એકો ૧, વિમુત્તીએ

એકો ૧, એવમેય સંપિંડિયા પંચાસીઈ ભવંતિ ।.....એવં સમુદ્દેસણકાલા વિભાગિયવ્વા ।” —નન્દીવૃત્તિ

હારિભદ્રી પૃ. ૭૬ । “ સત્થપરિજ્ઞેત્યાદિગાથાયામત્ર ચતુર્થપાદો ‘મહાપરિજ્ઞોવહાણસુચ’મિતિ વક્ષ્યમાન-

વ્યાપ્ત્યનેનાયમેવાત્ર પાઠઃ । અન્યત્ર ચ ઉવહાણસુચં મહાપરિજ્ઞેતિ પઠ્યતે તત્ત્વેહ નોપપત્યતે ઉદ્દેશન-

કાલસંખ્યાયા વિપટનાત્ મહાપરિજ્ઞાયાસ્તત્ર પ્રથમપાદાનાત્ પશ્ચાદુપધાનશ્રુતસ્યેતિ ‘હવ્વ ય સપંચ-

ચૂલો’તિ દ્વિતીયશ્રુતસ્કન્ધે પચ્ચ ચૂડાઃ” નન્દીવૃત્તિદુર્ગપદવ્યાખ્યા પૃ. ૧૬૩-૧૬૪ ।

“ द्वौ श्रुतस्कन्धौ अध्ययनसमुदायलक्षणौ, पञ्चविंशतिरध्ययनानि । तद्यथा—‘लोगविजयो.....

महापरिण्णो ८ वहाणसुचं ९ ॥’ इति प्रथमं श्रुतस्कन्धः । ‘पिंडेसण १.....विमुत्ती १६ ॥’ इति

द्वितीयं श्रुतस्कन्धः । एवमेतानि निशीथवर्जानि पञ्चविंशतिरध्ययनानि ।” —સમવાયાંગવૃત્તિ પૃ. ૧૦૮ ।

૨. इति गुणयोगविपर्यासदर्शनाद्विपर्ययमूर्छितो ह्यात्मा ।

भवपरिवर्तनर्भादभिराचारमववेक्ष्य परिरक्ष्य ॥ ११२ ॥

આચારાંગની પાંચે ય ચૂલાઓના કર્તા વિષે વિચાર કરીએ તો નિર્ણયકાર ભગવાન ભદ્રાહુ આચારાંગને—આચારાંગની પાંચે ય ચૂલાઓને સ્થવિરકૃત જણાવે છે. આ નિર્ણયકારની ગાથા તથા સ્થવિર શબ્દથી કોને ગ્રહણ કરવા એ અંગે ચૂલિકાર તથા વૃત્તિકાર શીલાચાર્યે કરેલી બ્યાખ્યા નીચે પ્રમાણે છે—

થેરેહિડગુમહદ્વા સીસહિં હોઢ પાગડત્યં ચ । આચારાઓ અત્યો આચારાગેસુ પવિમત્તો ॥ ૨૮૭ ॥

[ચૂળિઃ]—પ્રયાણિ પુન આચારાગાણિ આચારા ચેવ ણિજ્ઞદ્વાણિ । કેણ ણિજ્ઞદ્વાણિ ? થેરેહિં । થેરા ગણધરા । કિણિમિત્તં ? અગુમ્મહત્યં સાહૂર્ણં, સિસ્સાણ હિયત્યં, પાગડત્યં ચ ભવઠ ત્તિ આચારસ્સ અત્યો આચારાગેસુ ણિજ્ઞદ્વો ઠવિતો વિમત્તો પિંઢીકુતો પૃથક્ પૃથક્, પિંઢસ્સ પિંઢેસણાસુ કતો, સેજત્યો સેજાસુ, एवं સેસાણ વિ ।

[વૃત્તિઃ]—તન્નેદમિદાર્ની વાચ્યમ્—કેનૈતાનિ નિર્યૂદાનિ ક્રિયયં કુતો વેતિ, અત આહ—થેરેહીત્યાદિ । સ્થવિરૈઃ શ્રુતશ્ચૈશ્વતુર્દશપૂર્વવિદ્ધિનિર્યૂદાનિ । ક્રિયયમ્ ? શિષ્યહિતં ભવત્તિ કુલ્લાડ-નુમ્મહાર્યમ્, તથાડપ્રકટોડર્યઃ પ્રકટો યથા સ્યાદિત્યેવમર્થે ચ । કુતો નિર્યૂદાનિ ? આચારાત્ સકાશાત્ સમસ્તોડપ્યર્થ આચારાગ્રેષુ વિસ્તરેણ પ્રવિમત્ત ઇતિ । (—પૃ૦ ૩૧૧)

વૃત્તિકાર શીલાચાર્યે નિર્ણયકારમાં આવતા સ્થવિર શબ્દનો ચતુર્દશપૂર્વવિત્ત એવો સામાન્ય રીતે અર્થ જણાવે છે.

પરંતુ આચારાંગચૂલિકાર નિર્ણયકારમાં આવતા સ્થવિર શબ્દનો ‘ગણધર’ અર્થ કરે છે. ખીલ્લે શ્રુતસ્કંધ આચારાંગસૂત્રની ચૂલિકા૩૫ે તેનો જ અંશ હોવાથી ચૂલિકાર તેને પણ ગણધરવિરચિત કહે તે સ્વાભાવિક છે. નિશીથસૂત્ર આચારાંગસૂત્રની પાંચમી ચૂલિકા૩૫ હોવાથી તે પણ આચારાંગનો અંશ છે, તેથી ‘નિશીથચૂલિ’માં પણ નિશીથસૂત્રને ગણધરોનો

સમ્યક્ત્વજ્ઞાનચારિત્રતપોવીર્યાત્મકો જિનૈઃ પ્રોક્તઃ ।

પદ્ધવિષોડયં વિધિવત્ સાધ્વાચારઃ સમનુગમ્યઃ ॥ ૧૧૩ ॥

ઘટ્ટજીવકાયયતના ૧ લૌકિકસન્તાનગૌરવત્યાગઃ ૨ ।

શીતોષ્ણાદિપરીષદ્ધવિજયઃ ૩ સમ્યક્ત્વમવિકમ્પ્યમ્ ૪ ॥ ૧૧૪ ॥

સંસારાતુદ્ધેગઃ ૫ ક્ષપણોપાયશ્ચ કર્મણાં નિપુણ ૬ ।

વૈયાઘ્રત્યોયોગ[૭]સ્તપોવિધિ[૮]યૌષિતાં ત્યાગઃ ૯ ॥ ૧૧૫ ॥

વિધિના મૈક્ષ્યમ્મહં ૧૦ છીપહુપખ્ડકવિવર્જિતા શય્યા ૧૧ ।

દૈર્ઘ્યા[૧૨]ભાષા[૧૩]ડમ્બર[૧૪]માજ્ઞતૈષણા[૧૫]ડવમ્મહાઃ કુહ્મ્માઃ ૧૬ ॥ ૧૧૬ ॥

સ્થાન[૧૭]નિવયા[૧૮]ન્યુત્તર્ગ[૧૯]શબ્દ- [૨૦]રૂપ- [૨૧] ક્રિયાઃ પરા-ડન્યોન્યાઃ[૨૨-૨૩]

પશ્વમહાવ્રતદાર્ભ્યં [૨૪] વિમુક્તતા સર્વસંક્લેષ્ય- [૨૫] ॥ ૧૧૭ ॥

સાધ્વાચારઃ સ્વલ્લયમ્મહાદશપદસહસ્રપરિપઠિતઃ ।

સમ્યગનુપાલ્લયમાનો રાગાધીન્ મૂલતો હન્તિ ॥ ૧૧૮ ॥

આચારાલ્લયનોકાર્યમાવનાચરણગુપ્તહૃદયસ્ય ।

ન તદસ્તિ કાલવિવરં યત્ર ક્વચનામિભવનં સ્થાત્ ॥ ૧૧૯ ॥—પ્રશમરતિ

૧. નિશીથચૂલિના કર્તા જિનદાસ ગણી મહત્તર છે. નિશીથચૂલિના પ્રારંભની ગાથામાં તેઓ જણાવે છે કે—

મળિયા વિમુત્તિચૂલા અહુણાવસરો ણિસીહચૂલાપ્ ।

કો સંવંધો તસ્સા ? મળ્ણહ્ ઇણ્ણમો ણિસામેહિ ॥ ૪ ॥

આ હપરથી નિશીથચૂલિ અંતે આચારાંગચૂલિના કર્તા એક હોય તેમ પણ સંભવ છે.

૧ આત્માગમ કહેલો છે અર્થાત્ નિશીથસૂત્રને ગણુધરપ્રણીત જ્ઞાન્યુ છે. ?

આગમોના બે વિભાગ છે—૧ અંગપ્રવિષ્ટ અને ૨ અંગબાહ્ય. ૩ તેમાં નિશીથની ગણુના નદીસૂત્રમાં (સૂ. ૮૪) અંગબાહ્યના આવશ્યકત્વતિરિક્તતાના કાલિકવિભાગમાં કહેલી છે.

તત્ત્વાર્થબાધ્ય [૧/૨૦]માં, ૪૫૫૫ંગમની ધવલા ટીકામાં તથા ૫૦૪ધવલામાં પણ નિશીથનો અંગબાહ્યમાં સમાવેશ કરેલો છે.

૬ નિશીથચૂર્ણિકારને નિશીથસૂત્ર અંગપ્રવિષ્ટરૂપે સંમત જણાય છે.

આવશ્યકચૂર્ણિમાં જણાવ્યું છે કે ભાવના અને વિમુક્તિ આ બે અધ્યયનો (આત્માગ-સૂત્રની ત્રીજી અને ચોથી ચૂલિકા) સ્થૂલભદ્રનાં બહેન સાધ્વી મહાવિદેહક્ષેત્રમાંથી લાભ્યાં છે. ૭

૧. આગમો તિવિહો—અત્તાગમો ૧ અર્ણતરાગમો ૨ પરંપરાગમો ૩. હ્રેયસ્સ ગિસીહચૂલજ્ઞયણસ્સ તિત્થગરાણં અત્થસ્સ અત્તાગમે । ગણહરાણં સુત્તસ્સ અત્તાગમે । ગણહરાણં અત્થસ્સ અર્ણતરાગમે । ગણહરસિસ્સાણં સુત્તસ્સ અર્ણતરાગમે, અત્થસ્સ પરંપરાગમે । તેણ પરં સેસાણં સુત્તસ્સ વિ અત્થસ્સ વિ ણો અત્તાગમે, ણો અર્ણતરાગમે, પરંપરાગમે । સે તં આગમો ।—નિશીથચૂર્ણિ ભા. ૧, પૃ. ૪ ।

૨. “આચારપ્રકલ્પો નિશીથ.”—શ્લોક પૃ. ૩૨૦ ।

નિશીથનું બીજું નામ આચારપ્રકલ્પ છે. પંચકલ્પભાષ્યચૂર્ણિમાં ચતુર્દેશપૂર્વધર ભગવાન ભદ્રબાહુ-સ્વામીના પ્રસંગમાં જણાવ્યું છે કે—

તેણ મગવતા આચારપકલ્પ દસા-કલ્પ-વવહારા નવમપુલ્વનીસંદમ્ભૂતા નિજ્ઞાદા ।

એટલે પંચકલ્પભાષ્યચૂર્ણિકારના અભિપ્રાય પ્રમાણે નિશીથની રચના ભગવાન ભદ્રબાહુસ્વામીએ કરેલી છે (જુઓ બૃહલ્કલ્પ ભા. ૬ ની પ્રસ્તાવના પૃ. ૩)

૩. અંગબાહ્યની વ્યાખ્યા આ રીતે મળે છે—

“ગણધર-થેરકતં વા આતેસા મુક્કવાગરણતો વા ।

ધુવ-ચલવિસેસતો વા અગાર્ણગેસુ ણાણતં ॥ ૫૪૭ ॥

ગણધરં ગાહા । ગણધરકૃતમજ્ઞપ્રવિષ્ટમાચારાદિ અર્થદેશનિયત ચ, સ્થવિરકૃતમજ્ઞબાહ્યમ્ ઉત્તર-વ્યાકરણમાત્રોપસંદતં વા । અથવા સર્વતીર્થેષુ નિયતમજ્ઞપ્રવિષ્ટમ્, અનિયતમિતરત્ ।”—વિશેષાવર્યક-માણ્યસ્વોપજ્ઞવૃત્તિ પૃ. ૧૧૫ ।

ગણધરકતમેગગતં જં કત થેરેહિં બાહિરં તં ચ ।

ણિયતં વંગપવિટ્ઠં અણિયતસુત બાહિરં મણિતં ॥—મંદીચૂર્ણિ પૃ. ૫૭ ।

“આરાતીયાચાર્યકૃતાજ્ઞાથૈપ્રત્યાસન્નરૂપમજ્ઞબાહ્યમ્ । યદ્ ગણધરશિષ્યપ્રશિષ્યૈરધિગતશ્રુતાર્થતત્ત્વૈઃ કાલ-દોષાદલ્પમેધાયુર્બલનાં પ્રાણિનામનુગ્રહાર્થમુપનિવદ્ધં સંક્ષિપ્તાજ્ઞાથૈવચનવિન્યાસં તદજ્ઞબાહ્યમ્ ।”—તત્ત્વાર્થરાજવાર્તિક ૧ । ૨૦, પૃ. ૭૮ ।

૪. ૫૪૫ંગમ પ્રથમ ભાગ પૃ. ૯૬

૫. જ્યધવલા પ્રથમ ભાગ પૃ. ૨૪, ૯૭

૬ “શિષ્યાહ—કાલિયસ્યં આચારાદિ દ્વારસ અંગા, તત્થ પકલ્પો આચારગતો । જે પુણ અંગબાહિરા હ્રેયસ્યયજ્ઞયણા તે કથ અણુઓગે વત્તવા ૧ લચ્ચતે — જં ચ મહાકલ્પસ્યં જાણિ ય સેસાઈ હેદસુતાઈ । ચરણકરણાણુયોગો તિ કાલિયડત્થે ઉવગયાઈ ય ॥ ૬૧૧૦ ॥”—નિશીથચૂર્ણિ ભા. ૪, પૃ. ૨૫૪ ।

૭. ધૂલમદ્દસ ય તાઓ મગિણીઓ સત વિ પવ્વહ્વતિકાઓ મળંતિ—આચરિકા ! માલકં વંદકા વન્નામો..... તાહે ગતાઓ, વંતિઓ ય હેમકુસલં પુચ્છતિ, જથા સિરિઓ પવ્વહ્વતો અન્નતટ્ટેણં કાલગતો, મહાવિદેહે ય પુચ્છિકા ગતા અજ્ઞા, દો વિ અજ્ઞયણાણિ ભાવણા વિમોત્તી ય આણિતાણિ । વંદિતા ગતાઓ ।—

આવશ્યકચૂર્ણિ. ભા. ૨ પૃ. ૧૮૮

પરિશિષ્ટ પર્વમાં આ વાત આ રીતે જણાવી છે—યજ્ઞા સાધ્વી પોતાના બાઈ સ્થૂલભદ્ર પાસે પોતાની કથા વર્ણવતાં પોતે સીમંધરસ્વામી પાસે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં કેમ અને કેવી રીતે ગયાં તેનું વર્ણન કરીને પછી જણાવે છે કે—^૧ભગવાન સીમંધરસ્વામીએ ભાવના, વિમુક્તિ, રતિકલ્પ તથા વિવિક્તતર્યાં આ ચાર અધ્યયનોની ભેટ શ્રીસંધ ઉપર મારા દારા મોકલી. તેમાં ભાવના અને વિમુક્તિને આચારંગની ચૂલિકાશ્પે અને રતિકલ્પ તથા વિવિક્તતર્યાંને દશવૈકાલિકની ચૂલિકાશ્પે સંધે બેઠી દીધાં.

આ રીતે ખીન્ન શ્રુતરકંધના (ચૂલાઓના) કર્તૃત્વ વિષે વિવિધ નિર્દેશો પ્રાપ્ત થાય છે.

નિર્ઘૂલણ સ્થાન

શિષ્યોના અનુગ્રહ માટે તથા તે તે વિષયોને સ્પષ્ટ કરવા માટે આચારાંગની ચૂલાઓનું આચારમાથી નિર્ઘૂલણ કરવામાં આવ્યું છે એમ રનિર્ધુક્તિમાં કહેલું છે. કોનું નિર્ઘૂલણ ક્યાંથી કરવામાં આવ્યું છે તેની તાલિકા નીચે મુજબ છે—

૧. શ્રીસહાયોપદાં પ્રૈષીન્મન્યુલેન પ્રસાદમાક્ । શ્રીમાન્ સીમન્ધરસ્વામી ચત્વાર્યધ્યયનાનિ ચ ॥ ૧૭ ॥
માવના ચ વિમુક્તિશ્ચ રતિકલ્પમથાપરમ્ । તથા વિવિક્તચર્યાં ચ તાનિ ચૈતાનિ નામતઃ ॥ ૧૮ ॥
અપ્યેકયા વાચનયા મયા તાનિ ધૃતાનિ ચ । ઉદ્ગીતાનિ ચ સન્ન્યાય તત્તયાલ્યાનપૂર્વકમ્ ॥ ૧૯ ॥
આચારાન્નસ્ય સ્ફુલે દ્વે આદ્યમધ્યયનદ્વયમ્ । દશવૈકાલિકસ્ત્યાન્યદય સન્નેન યોજિતમ્ ॥ ૧૦૦ ॥
દ્વિત્યાલ્યાય સ્થૂલભદ્રાનુજ્ઞાતા નિજમાશ્રયમ્ । તા યયુઃ સ્થૂલભદ્રોઽપિ વાચનાર્થમગાદ્ ગુરુમ્ ॥ ૧૦૧ ॥
—પરિશિષ્ટપર્વ, સર્ગ ૯

૨. વિદ્યથસ્સ ય પંચમપ્ અઢમગસ્સ વિદ્યથમ્મિ ઉદ્દેસે ।
મણિઓ પિંડો ૧ સેજા ૨ વત્થં ૫ પાઠમગ્ગો ૬-૭ ચેવ ॥ ૭ ॥
પંચમગસ્સ ચત્તયે દરિયા ૩ વણિજ્ઞે સમાસેણ ।
છટ્ઠસ્સ ય પંચમપ્ માસજ્ઞાયં ૪ વિયાપાહિ ॥ ૮ ॥
સત્તિક્કયાણિ ૮-૧૪ સત્ત વિ નિજૂઢાઈં મહાપરિશ્ચાઓ ।
સત્થપરિશ્ચા માવણ ૧૫ નિજૂઢા ઉ ધુય વિમુત્તો ૧૬ ॥ ૯ ॥
આચારપકપ્પો પુણ પચક્ખાણસ્સ તદ્દયવત્થૂઓ ।
આચારનામધેજા વીસડમા પાહુહચ્છેયા ॥ ૧૦ ॥” —આચારાન્નનિર્ધુક્તિ
કોનું કથા કયા સૂત્રમાંથી નિર્ઘૂલણ કરવામાં આવ્યું છે તેનું વર્ણન આચારાંગચૂલિમાં આ પ્રમાણે છે—
“સો પુણ કતરેહિંતો કતો? વિતિયસ્સ અજ્ઞયણસ્સ પંચમગાતો ઉદ્દેસાતો ‘જમિણં વિરુવરુવેહિં સત્થેહિં લોગસ્સ કમ્મસમારંમં કાજ્જંતિ, તેજહા—મણ્ણો સે પુત્તાણં ધૂયાણં’ [સુ. ૮૭]. સન્ના-મગ્ગં વા પરિણાય [સુ. ૮૮]. વત્થ(ત્થં) પહિગ્ગાહ(હે) કંવલ(લં) પાદપુંછળં તો(જો)માહં ચ કટ્ટા(કા)લ્લણં [સુ. ૮૯]. અઢમસ્સ વિતિયાતો ઉદ્દેસગાતો તે મિકલ્લ ઉવસ(સંક)મિત્તુ ગાહાવહેં વૃયા—આઠસંતો સમણા! અહેં જલ્લ સવ અટ્ટાપ્ અસળં વા પાણં વા જાહમં વા સાહમં વા વલ્લં વા પહિગ્ગાહં વા કંવલ વા પાયપુંછળં વા પાણાહેં મૂયાહેં જીવાહેં સત્તાહેં સમારંમ સમુહિસ્સા કીયં પામિદ્ધં અલ્લિજ્ઞં અણિસટ્ઠં અભિહઠં આહટ્ઠુ ચેતેમિ જાવસાહેં વા સમુસિણેમિ [સુ. ૨૪૦] એતેહિંતો પિંઢેસણા સેજા વત્થેસણા પાદેસણા હમ્મગ્ગપહિમા ણિજૂઢા । પંચમસ્સ લોગસાર[જ્ઞ]યણસ્સ ચડ્ડયાઓ ઉદ્દેસગાઓ ગામાણુગામં દૂઢ્ઢમાણસ્સ ૦ તદ્દિટ્ઠીપ્ ૦ પહિવાહિરે પાસિત પાણે ગચ્છિજ્ઞા સે અભિક્કમમાણે પહિક્કમમાણે સંકુચેમાણે પસારેમાણે વિણિયદ્દમાણે સંપહિજ્ઞમાણે [સુ. ૧૬૨] એતો રિયા ણિજૂઢા । છટ્ઠસ્સ પંચમાતો ઉદ્દેસગાતો પાહ્લ(હેં) પહિજ્ઞ(હીં) દાહિણં ઉદીણં આહક્કે

आचार्यवृत्ता

(धीन श्रुतसंक्षेप)

आचार्योऽथ मश्रुतसंक्षेप

अध्ययन

उद्देशः

१, २, ५, ६, ७	अध्ययनं	निर्युद्धस्थान	२	५
१, २, ५, ६, ७	"	"	८	२
३	"	"	५	४
४	"	"	६	५
८ थी १४	"	"	७	१ थी ७
१५	"	"	१	
१६	"	"	६	२, ४
निशीथ (आचार्यप्रक्षेप)	"	"	नवमा अत्याचार्यान पूर्वानी त्रीण	
			परतुर्नु आचार्य नामे पीसम् प्राकृत.	

विमए किट्टे [सू० १९६] एतो भासजाया। सतिक्कागई सत वि महापरिण्णातो एकेकं उद्देशो। सत्यपरिण्णातो भावणा। धुयाओ विमुत्ती। आचार्य[प]कप्पो पच्चक्खाणपुव्वस्स ततियवत्थुतो आचारणामधिजातो वीसतिमातो पाहुळ्ळेदातो। अहवा वितियादेशेणं सयातो आचारतो आचार-ग्गाई णिज्जुडाई, वितियातो जहा पुण्णस्स कथति तहा तुच्छस्स कथति [सू० १०२]।—आचा-राङ्गचूर्णि।

शीलाचार्यविरचितवृत्तिभां आ प्रभाञ्जे छे—

“द्वितीयमध्ययनं लोकविजयाख्यं, तत्र पञ्चमोद्देशक इदं सूत्रम्—सन्वामरागं परिज्ञाय निरामरागो परि-व्वए [सू० ८८]। तत्र ‘आम’ ग्रहणेन हननाद्यास्तिस्रः कोट्यो गृहीताः, गन्धोपादानादपरास्तिस्रः, एताः षडपि अविशोधिकोऽव्यः।.....तत्रैव सूत्रम्—अदिस्समाणो कयविकएहिं [सू० ८८], अनेनापि तिस्रो विशोधिकोऽव्यो गृहीताः।.....अष्टमस्य विमोहाध्ययनस्य द्वितीयोद्देशक इदं सूत्रम्—भिकख् परक्क-मेज्ज वा चिट्ठेज्ज वा निसीएज्ज वा तुयट्ठेज्ज वा सुसाणंसि वा [सू० २०४] इत्यादि शब्दं बहिषा विहरेज्जा, तं भिक्खुं गाहावती उवसं कमित्तु वएज्जा अहमाउसंतो समणा तुम्भट्ठाए असणं वा पाणं वा खाहमं वा साहमं वा पाणाहं भूयाहं जीवाहं सत्ताहं समारंभं समुहिस्स कीयं पामिच्चं [सू० २०४] इत्यादि। एतानि सर्वाण्यपि सूत्राण्याश्रित्य एकादश विषेयणा निर्यूढाः। तथा तस्मिन्नेव द्वितीयाध्ययने पञ्चमोद्देशके सूत्रम्—से वत्थं पडिग्गाहं केवलं पायपुच्छं उग्गाहं च कडा-सणं [सू० ८९] इति। तत्र वन्न-कम्बल-पादपुच्छनग्रहणाद् वल्लैषणा निर्यूढा, पतद्ग्रहपदात् पात्रैषणा निर्यूढा, अवग्रह इत्येतस्मादवग्रहप्रतिमा निर्यूढा, कटासनमित्येतस्माच्छब्देति। तथा पञ्चमाध्ययना-वन्त्याख्यस्य चतुर्थोद्देशके सूत्रम्—गामाणुगामं दूइज्जमाणस्स दुज्जायं दुप्परिकंवं [सू० १६२] इत्यादिना ईर्यां सट्ठेपेण व्यावर्णितेत्यत एव ईर्याध्ययनं निर्यूढम्। तथा षष्ठाध्ययनस्य धुताख्यस्य पञ्चमोद्देशके सूत्रम्—आहक्खइ विहयइ किट्ठइ धम्मकामी [सू० १९६] इत्येतस्माद् भाषाध्ययनमाकृष्टमित्येवं विज्ञानीयास्त्वमिति। तथा महापरिज्जाध्ययने सप्तोद्देशकाः, तेभ्यः प्रत्येकं सप्तापि सत्तैकका निर्यूढाः। तथा शस्त्रपरिज्ञाध्ययनाद् भावना निर्यूढा। तथा धृताध्ययनस्य द्वितीय-चतुर्थोद्देशकाभ्यां विमुक्त्यध्ययनं निर्यूढमिति। तथा आचारप्रकल्पो निशीथः, स च प्रत्याख्यानपूर्वस्य यत् तृतीयं वस्तु तस्यापि यदाचाराख्यं विंशतितमं प्राप्तं ततो निर्यूढ इति। ब्रह्मवर्षाध्ययनेभ्य आचारप्राणि निर्यूढानि, अतो निर्यूहनाधिकांशेनैव तान्यपि शस्त्रपरिज्ञाध्ययनाद् निर्यूढानीति दर्शयति—अन्वोगडो इत्यादि।”—आचाराङ्गवृत्ति पृ० ३१९-३२०।

આચારાંગનાં અધ્યયનો, તેનો ક્રમ તથા ઉદ્દેશકો

આચારાંગસૂત્રના પ્રથમ શ્રુતરક્ષકમાં નવ અધ્યયનો છે. પાંચમી ચૂલા નિશીથસૂત્રનો સ્વતંત્ર અંથરૂપે વ્યવહાર હોવાથી, તે સિવાયની ચાર ચૂલિકાઓના બનેલા બીજા શ્રુતરક્ષકમાં સોળ અધ્યયનો છે. આ રીતે એકંદરે ૨૫ અધ્યયનો આચારાંગસૂત્રનાં છે. આચારાંગનિર્ણયક્રિતમાં તથા 'સમવાયાંગસૂત્રમાં આચારાંગના પ્રથમ શ્રુતરક્ષકનાં અધ્યયનોનાં નામો તથા ક્રમ મળે છે તે નીચે પ્રમાણે છે :—

૧ આચારાંગાનિં	સમવાયાંગ
૧ સત્યપરિણા	સત્યપરિણા
૨ લોગવિજય	લોગવિજય
૩ સીઓસગિજ	સીઓસગિજ
૪ સમ્મત	સમ્મત
૫ લોગસાર	આવંતી
૬ ધુત	ધુત
૭ મહાપરિણા	વિમોહાયણ
૮ વિમોક્ષ	ઊવહાણસુય
૯ ઊવહાણસુય	મહાપરિણા

પ્રથમરતિ પ્રકરણમાં ભગવાન ઉભાસ્વાતિએ આચારાંગસૂત્રનાં અધ્યયનોનો ૭૨ અર્થ વર્ણવ્યો છે તે પ્રમાણે તેમને પણ સમવાયાંગનો જ ક્રમ અભીષ્ટ જણાય છે.

આમાં લોકસાર અને આવંતી એ પાંચમા અધ્યયનનાં જ બે નામો છે. નિર્ણયક્રિતકારને પણ બંને નામો માન્ય છે. ૪

“અયં સંધિ [સૂં ૮૮] હત્યારમ્ય કાલેણુદ્ગાહ [સૂં ૮૮] તિ યાવદેતેમ્યઃ સૂત્રેમ્ય એકાદશ પિણ્ડૈષ્ણા નિર્ણુદાં ઇતિ... વહ્નપ્રહરેણ વસ્ત્રૈષ્ણા સૂચિતા... પાત્રમ્, એતદ્ગ્રહણેન પાત્રૈષ્ણા સૂચિતા... એતેમ્ય એવ વહ્નૈષ્ણા પાત્રૈષ્ણા ચ નિર્ણુદા... અવગ્રહઃ... અનેન ચાવગ્રહ-પ્રતિમાઃ સર્વાઃ સૂચિતાઃ, અત એવાસૌ નિર્ણુદા... આસનગ્રહણેન શમ્યા સૂચિતા, અત એવ નિર્ણુદેતિ.”—આચારાજ્ઞત્વતિ પૃં ૧૩૩-૧૩૪.

૧. બુઓ આ પ્રસ્તાવના પૂં ૧૩ ટિં ૫

૨. સત્યપરિણા ૧ લોગવિજયો ૨ ય સીઓસગિજ ૩ સમ્મતં ૪ ।

તહ લોગસારનામં ૫ ધુતં ૬ તહ મહાપરિણા ૭ ય ॥ ૩૧ ॥

અદ્દમ્ એ ય વિમોક્ષો ૮ ઊવહાણસુયં ૯ ચ નવમયં મળિયં ।

ઇચ્છેસો આયારો આયારગણિ સેસાણિ ॥ ૩૨ ॥—આચારાજ્ઞનિર્ણયક્રિતિ પૃં ૯ ।

૩. બુઓ આ પ્રસ્તાવના પૂં ૧૪ ટિં ૨.

૪. “દ્વિધા નામ—આદાનપદેન ગૌર્ણં ચેતિ । એતદ્ દ્વિધિવમપિ નિર્ણયક્રિતકારઃ પ્રતિપાદયિતુમાહ—આયાણપણાવંતિ ગોળ્ણનામેણ લોગસારં તિ ।... ॥ ૨૩૯ ॥ આદાનપદે પ્રથમમેવ ગૃહ્યત ઇત્યાદાનં, તત્ત્વ તત્ત્વ પદં ચ આદાનપદં, તેન કારણભૂતેન ‘આવંતી’ ઇત્યેતદ્ નામ, અધ્યયનાદૌ ‘આવન્તી’—શબ્દસ્યોચ્ચારણાત્ । ગુણૈર્લિપ્પક્ષં ગૌર્ણં, તત્ત્વ તત્ત્વમ ચ ગૌર્ણનામ, તેન હેતુના લોકસાર ઇતિ ।”

—આચારાજ્ઞત્વતિ પૃં ૧૯૬ ।

આચારાંગનિર્ણયિતમાં મહાપરિણા સાતમું અધ્યયન છે, ચૂર્ણિકાર અને વૃત્તિકારે પણ તેને સાતમું જ માન્યું છે. પરંતુ ૧સ્થાનાંગ, ૨સમવાયાંગ અને ૩પ્રશમરતિ પ્રમાણે મહાપરિણા નવમું અધ્યયન છે.

દશપૂર્વધર શ્રી વજ્રસ્વામીએ મહાપરિણાઅધ્યયનમાંથી ગગનગામિની વિદ્યા ઉદ્ધૃત કરી હતી એવો ઉલ્લેખ મળે છે.^૪

આજે તો મહાપરિણા અધ્યયન મળતું જ નથી. વૃત્તિકારના કથન સુજ્ઞ તેમના સમયમાં પણ મહાપરિણા અધ્યયન વ્યવચિન્ન^૫ હતું.

સંપત્તે મહાપરિણા ન પઢિજ્ઞ એ રીતના ચૂર્ણિકારના કથન પ્રમાણે તેમના સમયમાં પણ મહાપરિણાનું પઠન થતું ન હતું. પણ તેમના સમયમાં તેનો વ્યવચ્છેદ થયો હતો કે કેમ, તે જો કે તેમણે સ્પષ્ટ લખ્યું નથી, છતાં તેમના શબ્દો ઉપરથી લાગે છે કે તેમના સમયમાં તેનો વ્યવચ્છેદ નહીં હોય, ગ્રંથરૂપે તે વિદ્યામાન હશે છતાં પણ તેની વાચના કોઈને અપાતી નહિ હોય.

આચારાંગનિર્ણયિતમાં જે વિમોક્ષો નામે આઠમું અધ્યયન છે તે જ સમવાયાંગનું વિમોહાયતન છે. અને એક જ અધ્યયનના નામો છે. આચારાંગસૂત્રમાં સં. ૨૧૫, ૨૧૯, ૨૨૪, ૨૨૮ માં

“સે કિં તં આયાનપદેણ ? આયાનપદેણ આવંતી” —અનુયોગદ્વારસૂત્ર ૨૬૬.

“આવંતી”ત્યાચારસ્ય પદ્ધમાધ્યયનમ્, તત્ર દ્વાદાવેવ આવંતી કેયાવંતી इत्यालापको विद्यते इत्या-
दानपदेनैतन्नाમ” —અનુયોગદ્વારવૃત્તિ પૃ. ૧૩૦. “આવંતી” તિ આદ્યપદેન, નામાન્તરેણ તુ
લોકસાર:” —સ્થાનાક્ષરવૃત્તિ પૃ. ૪૪૪.

૧. “નવ વંમચેરા પળ્ળતા, તંજહા—સત્થપરિણા ૧ લોગવિજઓ ૨ સીઓસણિજ ૩ સમ્મતં ૪।
આવંતી ૫ ધુતં ૬ વિમોહાયણં ૭ ઉવહાણણ્યં ૮ મહપરિણા ૯ ॥” —સમવાયાજ્ઞસૂત્ર।

“ળવ વંમચેરા પળ્ળતા, તંજહા—સત્થપરિણા લોગવિજઓ જાવ ઉવહાણણ્યં મહપરિણા ॥” —
સ્થાનાક્ષરસૂત્ર।

૨. નંદિવૃત્તિ (હારિભદ્રો), દુર્ગપદ્મવ્યાખ્યા, તથા સમવાયાંગવૃત્તિમાં ૭ વિમોહ, ૮ મહાપરિણા,
૯ ઉપધાનશ્યુત — આ રીતે પણ અધ્યયનક્રમ ભેવામાં આવે છે. નંદિવૃત્તિમાં તેના ઉદ્દેશનકાલ
પણ એ જ રીતે વર્ણવ્યા છે. જુઓ આ પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૪ ટિ. ૧.

૩. જુઓ આ પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૪ ટિ. ૨.

૪. જેણદ્ધરિયા વિજ્ઞા આગાસસમા મહાપરિણાઓ।

વંદામિ અજવદરં અપન્નિમો જો સુચધરાણં ॥ —આવશ્યકનિર્ણયિત ગા. ૭૬૯.

“મહાપરિણાધ્યયનાદાચારાક્ષન્તરસ્થિતાત્।

શ્રીવજ્રેણોદ્ધૃતા વિદ્યા તદા ગગનગામિની ॥ ૧૪૮ ॥” —પ્રભાવકચરિત, વજ્રપ્રવચ્છ

૫. જુઓ પૃ. ૬૯ ટિ. ૧

૬. જુઓ પૃ. ૬૯ ટિ. ૧.

કેટલાક મહાપરિણા ન પઢિજ્ઞ અસમણુણાયા એવો ચૂર્ણિખાડ આપીને તેના ઉપર ચર્ચા કરે
છે. પરંતુ એ ખરેખર ખાઠ જ શુદ્ધ નથી. ચૂર્ણિમાં અધ્યયનોના પરસ્પર સંબંધની વિચારણા ચાલી
રહી છે ત્યાં મહાપરિણાનું પઠન થતું નથી એટલે છઠ્ઠા હુત અધ્યયનનો આઠમા વિમોક્ષ અધ્યયન
સાથે સંબંધ બેસતાં ચૂર્ણિકારે સંપત્તે મહાપરિણા ન પઢિજ્ઞ એમ લખીને યજ્ઞ નિર્ણયિતમાં આવતા
અસમણુણવિમુક્તો પદમે [નિ. ગા. ૨૫૩, પૃ. ૨૫૯] આ પાઠને લક્ષ્યમાં રાખીને અસમણુણાં
તેસિં પિ ધુણં વિવેગં ચ કરેદ્, અયં સુતસ્સ સુતેણં આ પ્રમાણે લખ્યું છે.

વિમોહાયતન શબ્દ આવે છે તેથી આનું નામ વિમોહાયતન પણ છે અને વિમોક્ષની આમાં વાત હોવાથી આનું નામ વિમોક્ષ પણ છે.

૧ બીજા શ્રુતરક્ષકની ચૂલાઓ અને તેનાં સોળ અધ્યયનો આ પ્રમાણે છે—

પ્રથમ ચૂલાનાં સાત અધ્યયનો— ૧ પિંડેષણા, ૨ સેજા, ૩ હરિયા, ૪ માસજ્ઞા, ૫ વલ્ચેસણા, ૬ વાપસણા, ૭ ઓગ્રહપહિમા.

બીજી ચૂલાનાં સાત અધ્યયનો— ૧ ઠાણસત્તિક્રય, ૨ ણિસીહિયાસત્તિક્રય, ૩ ઉચ્ચારપાસવળ-સત્તિક્રય, ૪ સદસત્તિક્રય, ૫ રૂવસત્તિક્રય, ૬ પરકિરિયાસત્તિક્રય, ૭ અળ્લમળ્લકિરિયાસત્તિક્રય.

ત્રીજી ચૂલાનું ૧ અધ્યયન—માવળા.

ચોથી ચૂલાનું ૧ અધ્યયન—વિમુત્તી.

—આમાં ંચૂર્ણિ પ્રમાણે રૂવસત્તિક્રય બીજી ચૂલાનું ચોથું અધ્યયન છે અને સદસત્તિક્રા પાંચમું અધ્યયન છે. બે કે અત્યારે આચારાંગની જે પાઠ હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં મળે છે તે પ્રમાણે, વૃત્તિ પ્રમાણે અને પ્રશ્નરતિ પ્રમાણે પણ ‘સદસત્તિક્રય પછી રૂવસત્તિક્રય એવો ક્રમ જ મળે છે. તો પણ ચૂર્ણિમાં આપેલો ક્રમ વિચારણીય તો લાગે જ છે. ‘સાધુ તે તે સ્થાનોએ જોવા માટે ન જાય’ એ વિસ્તારથી વર્ણવીને પછી ‘તત વિતત આદિ શબ્દો સાંભળવય પણ ન જાય’ આનું ચૂર્ણિનું વર્ણન સાહજિક લાગે છે. ચૂર્ણિકારના સામે બીજા શ્રુતરક્ષકનો જે પ્રાચીન પાઠ હતો તે પાઠ અને વર્તમાનપાઠપરંપરા વચ્ચે ધણું જ ધણું અંતર અનેક અનેક સ્થાનોએ જોવામાં આવે છે. એટલે આ સ્થળે ધણો જ પાઠભેદ ચૂર્ણિ અને વૃત્તિની અપેક્ષાએ છે.

આચારાંગના બીજા શ્રુતરક્ષકમાં વિવિધ આચારોનું વર્ણન છે અને તેનો લંગ કરવાથી લાભતાં પ્રાયશ્ચિતોનું નિરૂપણ નિશીથસ્ત્રમાં છે. એટલે પ્રાયશ્ચિતનિરૂપણના પ્રસંગમાં પરોક્ષ રીતે તે તે આચારોનું નિરૂપણ પણ આવી જાય છે, નિશીથમાં પણ આચારાંગની ચૂર્ણિમાં જે રીતે ક્રમ છે તે રીતે પહેલાં ૩૫નું અને પછી શબ્દનું વર્ણન છે.

બે કે ‘તે તે સ્થાનો સાંભળવા ન જાય’ આ શબ્દોનું અમુક રીતે અર્થઘટન વૃત્તિકારે કર્યું છે, નિશીથચૂર્ણિમાં પણ એનું અર્થઘટન એક સ્થળે આવે છે (જુઓ પૃ. ૨૪૨ ટિ. ૪). છતાં આચારાંગચૂર્ણિકાર સામે ધણી પ્રાચીન પાઠપરંપરા હતી તથા વિચારતાં ઉચિત પણ લાગે છે એટલે ચૂર્ણિકારે સ્વીકારેલો ક્રમ અને પાઠ અવશ્ય ધ્યાનમાં લેવા જેવા તો છે જ.

૧. આઠમા અધ્યયનની સમાપ્તિમાં ચૂર્ણિમાં વિમોહાયતન નામ પણ લખેલું છે. જુઓ આ અન્થમાં જ પૃ. ૮૮ ટિ. ૧૧.

૨. “જાવોમગહપહિમાઓ પઠમા ૧, સત્તિક્કણા વિદ્વંચૂલા ૨. માવળ ૩ વિમુત્તી ૪ આચારપકપ્પા ૫ તિચ્છિ ૬ અ પંચ ૧૧ ૧૧.”—આચારાજ્ઞનિર્ણુકિ પૃ. ૩૨૦.

૩. “સત્તેકકાગિણિ દક્કસરગાણિ પુવ્વમણિયં તર્હિ ઠાળં.”—આચારાજ્ઞનિર્ણુકિ પૃ. ૪૦૭.
“સત્તિકા(ક્ષા?) વિતિયા ચૂલા, દારા—આણુપુલ્લીએ અહિગારા એગસરણ(રેણ? રગા?). ઉદ્દઢ્ઢાણે પગતં, તં પુવ્વમણિતં લોગવિજા.”—આચારાજ્ઞચૂર્ણિ. “કોદ્દશે સ્થાને કાયોત્સર્ગે-સ્વાધ્યાયોચાર-પ્રશ્રવણાદિ વિશેષમિત્યેતત્પ્રતિપાદનાય દ્વિતીયા ચૂલા, સા ચ સપ્તાધ્યયનાત્મિકેતિ નિર્ણુકિદ્ધ દર્શયિતુ-માહ—સત્તે. ગાહા. સત્તેકકાનિ(સત્તેકૈકાનિ—શીલં ૨) દક્કસરાણીતિ સપ્તાધ્યયનાનિ ઉદ્દેશક રહિતાનિ મવન્તીત્યર્થઃ. તત્રાપિ પૂર્વે પ્રથમે સ્થાનાલ્લ્યમભિહિતમિત્યતસ્તદ્ વ્યાખ્યાયતે.”

—આચારાજ્ઞવૃત્તિ પૃ. ૪૦૭.

૪. જુઓ પૃ. ૨૪૦ ટિ. ૧, પૃ. ૨૪૮ ટિ. ૮

આ બધું અમે આચારાંગના બીજા શ્રુતરક્ષના ૧૧મા અધ્યયનનાં ટિપ્પણોમાં તે તે પાઠો સાથે જણાવ્યું છે. જુઓ પૃ ૨૪૦-૨૪૮.

આચારાંગસૂત્રના તે તે અધ્યયનના ઉદ્દેશો આ પ્રમાણે છે—

અધ્યયન	૧ ઉદ્દેશક	અધ્યયન	ઉદ્દેશક
૧	૭	૧૦	૧૧
૨	૬	૧૧	૩
૩	૪	૧૨	૩
૪	૪	૧૩	૨
૫	૬	૧૪	૨
૬	૫	૧૫	૨
૭	૭	૧૬	૨
૮	૮	૧૭-૨૫	૦
૯	૪		

૨સમવાયાંગસૂત્રમાં તથા નંદીસૂત્રમાં આચારાંગના ૮૫ ઉદ્દેશનકાલ અને ૮૫ સમુદ્દેશનકાલ કહ્યા છે.

એક ઉદ્દેશકનો ૧ ઉદ્દેશનકાલ તથા ૧ સમુદ્દેશનકાલ હોય છે. એટલે ૭૬ ઉદ્દેશકના ૭૬ ઉદ્દેશન-સમુદ્દેશનકાલ તથા ૧૭-૨૫ નવ અધ્યયનોમાં ઉદ્દેશક વિભાગ નથી તેના પાણુ દરેકના એક એક ઉદ્દેશન-સમુદ્દેશનકાલ. આ રીતે બધા મળી ૮૫ ઉદ્દેશનકાલ તથા સમુદ્દેશનકાલ છે.

૧. આચારાંગનિર્ણયકિતના અંતમાં કેટલીક હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં નીચે પ્રમાણે બે ગાથાઓ મળે છે—

સત્તહિ છહિ ચત્તચહિ ય, પંચહિ અઢઢચહિ નાયવ્વા ।

હદ્દેસર્ણિ પઢમે સુચલંબે નવ ય અજ્ઞમળા ॥ ૩૪૫ ॥

ફકારસ તિ તિ દો દો દો હદ્દેસર્ણિ નાયવ્વા ।

સત્તયઅઢ્ઢયનવમા ફકસરા હૃંતિ અજ્ઞયળા ॥ ૩૪૬ ॥

આમાં પ્રથમશ્રુતરક્ષના નવ અધ્યયનોના ઉદ્દેશકો અનુક્રમે ૭, ૬, ૪, ૪, ૫, ૮, ૮, ૪ જણાવ્યા છે. પરંતુ આ પ્રથમ ગાથાનો પાઠ અશુદ્ધ જણાય છે. બીજી ગાથાના પૂર્વાર્ધમાં પ્રથમ ચૂલાનાં અધ્યયનોની સંખ્યા જણાવી છે, ઉત્તરાર્ધનો ૨૫૦૮ અર્થ (તાત્પર્ય) સમજાવતો નથી.

સત્ત ય અઢ્ઢમનવમા ફકસરા હૃંતિ અજ્ઞયળા ।

એવો પાણુ ઉત્તરાર્ધનો પાઠ કોઈક પ્રાચીન પ્રતિઓમાં મળે છે. તે આધારે પ્રથમ સાત અધ્યયનોમાં ૧૧, ૩, ૩, ૨, ૨, ૨, ૨ ઉદ્દેશકો સમજવા અને આઠમું તથા નવમું અધ્યયન એકસર (એક અધિકારવાળું—સરખી પદ્ધતિનું) સમજવું એવો અર્થ પાણુ ધરી શકે.

કેટલીક પ્રાચીન પ્રતિઓમાં આ બંને ગાથા મળતી જ નથી. વળી આ રચણે તે અપ્રસ્તુત છે, તેમ જ ચૂલિ કે વૃત્તિમાં તેની વ્યાખ્યા પાણુ કરેલી નથી. એટલે ખરેખર આ બંને ગાથાઓ નિર્ણયકિતની હોય એમ લાગતું નથી.

૨. જુઓ આ પ્રસ્તાવના પૃ ૧૪ ટિ ૦ ૧.

પરિભાણ

આચારાંગનું પરિભાણ ૧૮૦૦૦ પદ છે એવું વર્ણન ધણે સ્થળે મળે છે. પરંતુ આ પરિભાણ પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનું ૧ સમજવાનું છે. પદ શબ્દની વિવિધ આખ્યાઓ શાસ્ત્રોમાં મળે છે. આ શાસ્ત્રીય પરિભાણની વાત થઈ. પરંતુ તે તે અંગોનું શાસ્ત્રોમાં ૭૦ પદપરિભાણ વર્ણવેલું છે તેમાં થોડો ધણો ઘટાડો કાળક્રમે થયેલો વર્તમાનમાં જોવામાં આવે છે.

૩૨ અક્ષરનો એક શ્લોક. આ ગણુતરીથી વર્તમાનમાં ઉપલબ્ધ સંપૂર્ણ આચારાંગનું શ્લોક પ્રમાણ ૨૬૪૪ ધણી પ્રતિઓમાં જણાવેલું છે. કોઈક પ્રતિમાં ૨૪૫૪ અને ૨૫૫૪ પણ મળે છે. જુઓ પૃં ૨૯૮ ટિં ૮.

વિષય

આચારાંગનો મુખ્ય વિષય આચાર છે. આચારાંગમાં આ આચારનું કેવું વર્ણન છે તેનો સંક્ષેપમાં ઉલ્લેખ ૨ સમવાયાંગ, નંદીસૂત્ર આદિ ગ્રંથોમાં મળે છે.

આચારાંગનિર્ણયક્રિતમાં પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનાં નવ અધ્યયનોના અર્થ સંક્ષેપમાં નીચે પ્રમાણે જણાવ્યો છે—

૧. જુઓ પૃં ૧૦૩ ટિં ૨.

“અષ્ટદશ પદસહસ્રાણિ પદાગ્રેણ, ઇહ યત્રાર્થોપલબ્ધિસ્તત્ પદમ્, ચોદક આહ—જદિ દો સુતકલ્પંધા, પળુવીસં અજ્ઞયનાણિ, અદ્ધારસ પદસહસ્રાણિ પદગ્રેણ ભવંતિ, તો જં મળિયં ‘ળવવંભચેરમદ્વ્યો અદ્ધારસપદસહસ્રિસઓ વેઓ.’ [આચારાજ્ઞનિં ૧૦ ગાં ૧૧] તિ એયં વિરુજ્ઞાહ. આચાર્ય આહ—નળુ એય વિ મળિયં ‘હવદ ય સપંચચૂલો વહુ-વહુઅયરો પયગ્રેણ’ [આચારાજ્ઞનિં ૧૦ ગાં ૧૧] તિ, ઇહ સુતાલાવયપટેહિં સહિતો વહુ વહુયરો ય વક્તવ્ય ઇત્યર્થઃ, અથવા ‘દો સુયકલ્પંધા, પળુવીસં અજ્ઞય-નાણિ’ એયં આચારગસહિતસ્સ આચારસ્સ પમાર્ણં મળિયં, અદ્ધારસ પયસહસ્રાણિ ડળ પઠમસુય-કલ્પંધસ્સ ળવવંભચેરમતિયસ્સ પમાર્ણં, વિચિત્તત્થવદ્ધાણિ ય સુતાણિ, ગુરુવદેસતો તેસિં અત્યો જાણિયવ્વો.”—નન્દિવૃત્તિ હારિમદ્વી પૃં ૭૬. “ચોદક આહ—જદિ દો.....ગુરુવદેસતો સિં અત્યો માણિતવ્વો”—નન્દીવૃત્તિ પૃં ૬૨. “અષ્ટદશ પદસહસ્રાણિ પદાગ્રેણ પ્રજ્ઞતઃ. ઇહ યત્રાર્થોપલબ્ધિસ્તત્ પદમ્. નનુ યદિ.....ગુરુપદેશતસ્તેષામર્થોડવસેય ઇતિ.”—સમવાયાજ્ઞવૃત્તિ પૃં ૧૦૮.

૨. “સે કિં તં આચારે? આચારે ણં સમણાં નિર્ગંથાં આચાર-ગોચર-વિણય-વેળદ્ય-ઢાળ-ગમણ ચંકમણ-પમાણ-જોગ-જુંજળ-ભાસા-સમિતિ-ગુત્તી-સેજોવહિ-ભત્ત-પાળ-ડગમડપ્પાયણપસણાવિસોહિ-સુદ્ધાસુદ્ધગહણ-વય-યિયમ-તવોવહાળસુપ્પસત્થમાહિજ્ઞા, સે સમાસઓ પંચવિહે પળ્લત્તે, તંજહા—ણાણાચારે દંસણા-ચારે ચરિતાચારે તવાચારે વિરિયાચારે.”—સમવાયાજ્ઞસૂત્ર ॥ ૧૩૬ ॥

“સે કિં તં આચારે? આચારે ણં સમણાં નિર્ગંથાં આચાર-ગોચર-વિણય-વેળદ્ય-સિક્ખા-ભાસા-અમાસા-ચરણ-કરણ-જાયા-માયા-વિત્તીજો આધવિર્જિતિ. સે સમાસઓ પંચવિહે પળ્લત્તે, તંજહા—ણાણાચારે ૧ દંસણાચારે ૨ ચરિતાચારે ૩ તવાચારે ૪ વીરિયાચારે” —નન્દીસૂત્ર ૮૭. “આચારે ચર્યાવિધાં શુદ્ધચક્રપદ્મસમિતિત્રિગુણિવિકલ્પં કથ્યતે” —તત્ત્વાર્થરાજવાર્તિક ૧. ૨૦.

૩. “જિઅસજમો અ ૧ લોગો જહ વજ્ઞાહ જહ ય તં પજહિયવ્વં ૨.

સહદુક્ખતિતિક્ખા વિ ય ૩ સમ્મતં ૪ લોગસારો ય ૫ ॥ ૩૩ ॥

નિસ્સંગયા ય છટ્ટે ૬ મોહસમુત્થા પરીસહુવસગા ૭.

નિજાણં અદ્ધમ્ ૮ નવમે ય જિણેણ એવં તિ ૯ ॥ ૩૪ ॥”—આચારાજ્ઞનિર્ણયક્રિત.

૧ જીવસંયમ = જીવોનું અસ્તિત્વ અને જીવોની હિસાદિનો ત્યાગ, ૨ શું કરવાથી જીવ કર્મોથી બંધાય છે અને શું કરવાથી કર્મથી મુક્ત થાય છે, ૩ સંયમી સાધુએ અનુકૂલ-અતિકૂલ ઉપસર્ગો આવી પડે તોપણ સમભાવથી સુખ:દુખની તિતિક્ષા કરવી, ૪ બીજાઓનું આણિમાદિ ઐશ્વર્ય જોવામાં આવે તોપણ સમ્યક્ત્વથી ચલિત ન થવું, ૫ બધી અસાર વસ્તુઓનો ત્યાગ કરીને લોકમાં સારભૂત રત્નત્રયમાં ઉઘમી બનવું, ૬ ગુણો મેળવ્યા પછી પણ સાધુએ નિઃસંગતાયુક્ત—અપ્રતિબદ્ધ બનવું જોઈએ, ૭ સંયમનું પાલન કરતાં, મોહજન્ય ઉપસર્ગો આવી પડે તો તેને સારી રીતે સહન કરવા, ૮ સર્વગુણયુક્ત સાધુએ અંતઃક્રિયાની સારી રીતે આરાધના કરવી જોઈએ, ૯ બીજા સાધુઓને ઉત્સાહિત કરવા માટે ‘આ બધી આરાધના જિનેશ્વર ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ પણ પોતાના જીવનમાં કરેલી છે’ એ જાતનું વર્ણન.

ભગવાન ઉમાસ્વામિએ, પ્રશ્નભરતિ પ્રકરણમાં, સંસારપરિશ્રમભણથી લય પામેલા આત્માઓએ સંસારથી મુક્ત થવા માટે આચારાંગનું અધ્યયન કરવું કેટલું બધુ જરૂરી છે એ વર્ણવતાં સમગ્ર આચારાંગનાં ૨૫ અધ્યયનોનો સાર પુંકમાં આ રીતે અનુક્રમે કહી દીધો છે^૧—

૧ ષ્ઠજીવકાયની યતના, ૨ લૌકિક સંતાન અને ગૌરવનો ત્યાગ, ૩ શીત, ઉષ્ણ આદિ પરીસહનો વિજય, ૪ અવિકરમ્ય—ચલિત ન કરી શકાય તેવું અચલ સમ્યક્ત્વ, ૫ સંસારથી ઉદ્દેગ, ૬ કર્મ અપાવવાનો નિપુણ ઉપાય, ૭ વૈષાટ્યમાં^૨ ઉઘમ, ૮ તપોવિધિ, ૯ સ્ત્રીઓનો ત્યાગ, ૧૦ વિધિપૂર્વક ભિક્ષાનું ગ્રહણ, ૧૧ સ્ત્રી, પશુ, પંડકથી રહિત શય્યા—વસતિ, ૧૨ ધર્મશુદ્ધિ, ૧૩ ભાષાશુદ્ધિ, ૧૪ વસ્ત્રૈષણ, ૧૫ પાત્રૈષણ, ૧૬ શુદ્ધ અવગ્રહ, ૧૭ સ્થાન ક્રમાં કરવું, ૧૮ નિષદ્યા કર્યા કરવી, ૧૯ વ્યુત્સર્ગ કર્યા કરવો, ૨૦ વિવિધ શબ્દો સાંભળવા ન જવું, ૨૧ વિવિધ રૂપો જોવા ન જવું, ૨૨ બીજા પાસે ક્રિયા ન કરાવવી, ૨૩ અન્યોન્ય પણ ક્રિયા ન કરવી, ૨૪ પાંચ મહાવ્રતોમાં દહતા, ૨૫ સર્વસંગોથી વિમુક્તિ.

—આ આચારાંગના બંને શ્રુતસ્કંધનાં બધાં ૨૫ અધ્યયનોનો અનુક્રમે સંક્ષિપ્ત સાર છે.

આચારાંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધમાં તથા બીજા શ્રુતસ્કંધના પંદરમા અને સોળમા અધ્યયનમાં અનેક અનેક ઉત્તમ સુવાક્યો પણ બરેલાં છે.

પાઠપરંપરા

આચારાંગને સમજવા માટે આપણી પાસે ત્રણ મહત્વનાં સાધનો છે—વર્તમાનમાં મળતી આચારાંગની હસ્તલિખિત પ્રતિઓ, ૨ અત્યારે મળતી આચારાંગની વ્યાખ્યાઓમાં સૌથી પ્રાચીન વ્યાખ્યા ચૂર્ણી, તથા ૩ આચારાંગની સંસ્કૃત વૃત્તિઓ.

સંસ્કૃત વૃત્તિઓમાં, શીલાચાર્યે રચેલી વૃત્તિનો મોટા ભાગે આધાર લઈને પછીની વૃત્તિઓ રચાયેલી છે. એટલે અમે શીલાચાર્યે વિરચિત વૃત્તિનો જ મુખ્યત્વે વૃત્તિ તરીકે નિર્દેશ કરીશું.

વૃત્તિકાર પાસે ધણાં વર્ષો પૂર્વેથી ચાલી આવતી જે પ્રાચીન પાઠપરંપરા^૩ હતી તથા આચારાંગ-સૂત્રના હસ્તલિખિત આદર્શોમાં પણ જે પાઠપરંપરા આપણને સૈકડો વર્ષોથી મળે છે તેને અનુસરીને

૧. જુઓ પ્રસ્તાવના પૃં ૧૪ ટિં ૨.

૨. પ્રશ્નભરતિમાં ૭ વિમોહ, ૮ વપ્તવાનશ્રુત, ૯ મહાપરિજ્ઞા એ પ્રમાણે અધ્યયનોનો ક્રમ સ્વીકાર્યો હોવાથી આ રીતે અર્થનું વર્ણન છે. જુઓ પ્રસ્તાવના પૃં ૧૪ ટિં ૨.

૩. તેમના સમયમાં સૂત્રપાઠોની કેવી સ્થિતિ હતી તે તેમણે સૂત્રકૃતાંગવૃત્તિમાં નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે—

વૃત્તિની રચના થયેલી છે. એટલે વર્તમાન પાઠપરંપરાને લગભગ વૃત્તિસંમત પાઠપરંપરા કહી શકાય. વૃત્તિની રચના થયે લગભગ ૧૧૦૦ વર્ષો થયા છે. એટલે ૧૧૦૦ વર્ષોથી તો આ એક જ પાઠપરંપરા આપણી સામે વધારે પ્રચલિત જણાય છે.

પરંતુ ચૂર્ણિકાર પાસે જે પ્રાચીન પાઠપરંપરા હતી તે અનેક સ્થળે ધણી જ જુદી હતી એમ લાગે છે. ખાસ કરીને ખીજા શ્રુતરક્ષકના દસમા અધ્યયનથી આ વાતનો સ્પષ્ટ અનુભવ થાય છે.

આચારાંગના પ્રથમ શ્રુતરક્ષકના ધણાં સૂત્રોમાં લગભગ પ્રત્યેક પદની વ્યાખ્યા ચૂર્ણિકાર તથા વૃત્તિકારે આપેલી છે, ચૂર્ણિકારને મળેલા પાઠથી કવચિત્ કવચિત્ વૃત્તિકારે જુદા પાઠની પણ વ્યાખ્યા કરેલી છે. વળી ચૂર્ણિકારથી વૃત્તિકાર કવચિત્ જુદી વ્યાખ્યા પણ કરે છે, છતાં પણ પ્રથમ શ્રુતરક્ષકમાં ચૂર્ણિ અને વૃત્તિ પરસ્પર નિકટ દેખાય છે.

પરંતુ ખીજા શ્રુતરક્ષકમાં આ ચિત્ર ધણું બદલાઈ જાય છે. ચૂર્ણિ અને વૃત્તિ બંને સંક્ષિપ્ત છે. જે છે તેમાં પણ જેમજેમ આગળ જઈએ તેમ ચૂર્ણિકારને મળેલા પાઠથી વૃત્તિકારને મળેલો પાઠ થોડાવધતુ અંશે જુદો પડી જાય છે. ખીજા શ્રુતરક્ષકના દસમા અધ્યયનથી પંદરમા અધ્યયન સુધી તો ચૂર્ણિસંમત અને વૃત્તિસંમત પાઠો વચ્ચે ધણું જ ધણું અંતર જોવામાં આવે છે. ૧૧ મું અને ૧૨ મું અધ્યયન ચૂર્ણિમાં આગળ-પાછળ છે એ વાત અમે જણાવી ગયા છીએ. ચૂર્ણિ પ્રમાણે ૧૨ મું અધ્યયન સદ્વસત્તિક્રય ધણું જ સંક્ષિપ્ત છે, અને ‘સાધુ તત વિતત આદિ વાઘો સાંભળવા ન જાય’ એટલું જ તેનું તાત્પર્ય છે. ૧૧ મા સ્વસત્તિક્રયમાં ‘વપ્ર આદિ વિવિધ સ્થાનોમાં ૩૫ જોવાની દૃષ્ટિથી સાધુ ન જાય’ એ જાતનું વિસ્તૃત વર્ણન ચૂર્ણિ પ્રમાણે છે. પરંતુ વૃત્તિકારે ‘તત વિતત આદિ વાઘો અને વપ્ર આદિ (સ્થાનો) સાંભળવા ન જાય’ એ રીતે અધાયનો ૧૧ મા સદ્વસત્તિક્રય અધ્યયનમાં સમાવેશ કર્યો છે અને અર્થઘટન પણ તે રીતે કર્યું છે. અમે આ અધી વાતો તે તે સ્થળે ટિપ્પણોમાં ચૂર્ણિના તથા વૃત્તિના પાઠો વિસ્તારથી આપીને સ્પષ્ટ કરેલી છે.

આચારાંગની ચૂલાઓમાં આચારનું વર્ણન છે અને પાંચમી ચૂલા નિશીથમાં તે તે આચારના લંગને લગતાં પ્રાયશ્ચિતોનું વર્ણન છે, એટલે એ વાત તો નિશ્ચિત છે કે આચારાંગમાં વર્ણવેલા તે તે આચારોનો ઉદ્દેશ્ય પ્રસંગવશાત્ નિશીથમાં પણ આવે જ. એ રીતે જોતાં દસમાથી ચોદમા અધ્યયન સુધી એવાં અનેક અનેક સૂત્રો અને તેની વ્યાખ્યા આચારાંગચૂર્ણિમાં અને નિશીથ ચૂર્ણિમાં અમુક અશે પરસ્પર સમાનપ્રાયઃ મળે છે, પરંતુ વૃત્તિસંમત સૂત્રો તેનાથી ધણી જ વાર જુદાં પડી જાય છે. ઉદાહરણ તરીકે—

જે મિક્ષુ, વિરુવરુવાણિ મહામહાણિ તંજહા —વહુરયાણિ વહુણઢાણિ વહુસઢાણિ વહુમિલકસ્વૃણિ ચક્ષુર્દંશણપઢિયાણ ગચ્છતિ આ પ્રમાણે નિશીથમા સૂત્ર છે. આચારાંગચૂર્ણિ પ્રમાણે પણ સે મિક્ષુ

“इह च प्रायः सूत्रादर्शेषु नानाविधानि सूत्राणि दृश्यन्ते, न च टीकासंवादी एकोऽप्यादर्शः समुपलब्धः । अत एकमादर्शमस्मीकृत्यास्माभिर्विवरणं क्रियत इति, एतदवगम्य सूत्रवિસંવાદशंनाचितव्यामोहो न विधेय इति ।” —सूत्रकृताङ्गवृत्ति पृ० ३३६ ।

નવાંગવૃત્તિકાર અભયદેવસૂરિ મહારાજ પણ પ્રતિઓની વિષમતાનો આ રીતે ઉલ્લેખ કરે છે—

“वाचनानामनेकत्वात् पुस्तकानामशुद्धित् ।

સૂત્રાણામતિગામીર્યાદ્ મતસેવાચ કુત્રચિત્” ॥—સ્થાનાઙ્ગવૃત્તિના પ્રારંભમાં.

यस्य ग्रन्थवरस्य ..... ।। कालादिदोषात् तथा दुर्लेखात् खिलतां गतस्य कुधियं कुर्वन्तु कि माहेशः ॥—समवायाङ्गवृत्तिना प्रारंभમાં

“अज्ञा वर्यं शास्त्रमिदं गभीरं प्रायोऽस्य कूटानि च पुस्तकानि । सूत्रं व्यवस्थाप्यमतो विमृश्य व्याख्यान-कल्पादित एव नैव ॥” —પ્રશ્નવ્યાકરણવૃત્તિના પ્રારંભમાં.

વા ૨ મહામહાણિ.....બહુરયાણિ બહુળઢાણિ બહુસઢાણિ બહુમિલક્ષૂણિ....ચક્ષુદંસળવઢિયાણે ણો અમિસંચારેજ્ઞ ગમળાણે ઐવો પાઠ સ્પષ્ટ સમળ્ય છે. પરંતુ આ સ્થળે વર્તમાન પાઠપરંપરા પ્રમાણે જે મિલક્ષૂ વા ૨ અળ્ળતરાઈ વિરુલ્લવાઈ ^૧મહાસવાઈ એવં જાળેજ્ઞા તંજહા—બહુસગઢાણિ વા બહુરઢાણિ વા બહુમિલક્ષૂણિ વા બહુવ્વંતણિ વા અળ્ળતરાઈ વા તઢપ્પાગારાઈ વિરુલ્લવાઈ મહાસવાઈ કળ્ળસોય-વઢિયાણે ણો અમિસંચારેજ્ઞ ગમળાણે આવો પાઠ મળે છે અને વૃત્તિકારે પણ આ જ પાઠની વ્યાખ્યા કરેલી છે. જુઓ આ ગ્રંથમાં પૃં ૨૪૬ ટિં ૭.

આવાં આવાં અનેક સ્થળોએ, ચૂર્ણિ અતિસંક્ષિપ્ત હોવાથી ચૂર્ણિસંમત સમગ્ર સૂત્રપાઠોને નવેસરથી સમગ્ર રીતે તૈયાર કરીને ચૂકવાનો અમે પ્રયત્ન કર્યો નથી, પણ આચારંગચૂર્ણિ, વૃત્તિ, નિશીથ અને નિશીથચૂર્ણિના પાઠોને ઉદ્દ્યુત કરીને તે તે સ્થળે વિપુલ પ્રમાણમાં અમે ટિપ્પણો આપેલાં છે. જિજ્ઞાસુઓએ તે જોઈને આચારંગના તે તે પાઠોની કલ્પના કરી લેવી.

પંદરમા ભાવના અધ્યયનમાં ભગવાન મહાવીર પ્રભુના જીવનનું વિસ્તારથી વર્ણન છે અને પાંચ મહાવ્રતોની ભાવનાઓનું વર્ણન છે. જે સૂત્રપાઠને આધારે ચૂર્ણિમાં વર્ણન છે તે સૂત્રપાઠો અનેક સ્થળે વર્તમાનપાઠપરંપરામાં નથી અથવા થોડા-વધતા અંશે ભિન્ન છે.

સ્થાનાંગસૂત્રમાં જહા માવળાણે એમ કહીને જે પાઠનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તે સૂત્રપાઠ ભાવના અધ્યયનમાં આજે તો મળતો જ નથી. પરંતુ આચારંગચૂર્ણિમાં એની વ્યાખ્યા કરેલી છે, તે જોતાં ચૂર્ણિકાર સામે જે પ્રાચીન પાઠપરંપરા હતી તેમાં તો એ પાઠ હતો જ એ વાત મિશ્રિત છે. જુઓ પૃં ૨૭૪ ટિં ૭.

વર્તમાન પાઠપરંપરામાં એવા પણ કેટલાક પાઠો છે કે જેનો સ્પષ્ટ અર્થ સમજવામાં કઠિનતા પડે છે, પરંતુ ચૂર્ણિસંમત પાઠને આધારે અર્થ તરત સમળ્ય છે. ઉદાહરણ તરીકે પૃં ૨૬૪માં મીમં મયમેરવં જરાલં અવેલયં પરીસહે સહતિ તિ કટ્ટુ દેવેહિં સે ગામં કયં સમળે મગવં મહાવીરે આવો પાઠ મળે છે. આચારંગચૂર્ણિપ્રમાણે અચલે મયમેરવાળં લંતા પઢિમાઓ પાલણે અરતિરતિસહે .....દેવેહિં સે ગામ કયં સમળે મગવં મહાવીરે આવો પાઠ જણાય છે. આવશ્યકચૂર્ણિમાં (પૃં ૨૪૫) પણ અચલે મયમેરવાળં લંતા પઢિમાસત્તવારણે અરતિ-રતિસહે દવિણે ધિતિવિરિયસંપન્ને પરીસહોવ-સગસહે તિ દેવેહિં સે કતં ગામં સમળે મગવં મહાવીરે આવો પાઠ મળે છે. કલ્પસૂત્રમાં પણ અચલે મયમેરવાળં પરીસહોવસગાળં લંતિલ્લમે પઢિમાળં પાલણે ધીમં અરતિરતિસહે.....દેવેહિં સે ગામ કયં સમળે મગવં મહાવીરે આવો પાઠ મળે છે. જુઓ પૃં ૨૬૪ ટિં ૨, પૃં ૨૬૩ ટિં ૨૧.

પૃં ૨૮૭ પં ૨ આદિમાં સંતિમેદા વગેરે પાઠ મળે છે. તેનાથી શાન્તિમેદાત્ત એવા પાઠનો આભાસ થાય છે, પરંતુ ચૂર્ણિમાં સંતિ મેદે વગેરે પાઠ છે અને તેનો અર્થ ચૂર્ણિકારે સ્પષ્ટ આપેલો

૧. અર્ધમાગધીમાં ધણે સ્થળે હ ને સ્થાને ઘ લખાય છે જેમકે જહા ને અહલે જહા. હસ્તલિખિતમાં ઘ અને જ, તથા મ અને સ ધણીવાર સરખા જેવા લખાય છે. એટલે મહામહાણિમાંથી મહામવાણિ = મહાસવાણિ એવી પાઠ ક્ષાંતરે બની ગયો હોય એ પણ સંભાવના છે.

૨. ચૂર્ણિસંહિત નિશીથસૂત્ર સન્મતિજ્ઞાનપીઠ—આગરાથી પ્રકાશિત થયેલું છે. તેમાં અનેક સ્થળે સૂત્રપાઠોનો ચૂર્ણિ સાથે પૂરેપૂરો મેળ ખાતો નથી. અમે વાચકોની સુગમતા માટે પૃષ્ઠાંક તો શુદ્ધિત નિશીથસૂત્ર(ચૂર્ણિસંહિત)નો જ આપેલો છે, પરંતુ સૂત્રો અને ચૂર્ણિનો પાઠ આગમ-પ્રભાકર સ્વં ચુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે અનેક પાઠ-પાઠાંતરોવાળો જે નિશીથ-ચૂર્ણિનો આદર્શ લખાવેલો છે તેને આધારે શુદ્ધ કરીને તે તે સ્થળે ટિપ્પણોમાં આપેલો છે, એટલું વાચકોએ ખાસ લક્ષ્યમાં રાખવું.

છે (જુઓ પૃં ૨૮૬ ટિં ૧૫). આવશ્યકચૂર્ણિમાં પણ એ જ પાઠ છે (જુઓ પૃં ૨૮૦ પં. ૩૭). આવી અનેક વાતોનો નિર્દેશ અમે તે તે સ્થળે ટિપ્પણોમાં કરેલો છે.

પૃથ્વળમાં વચાતું કલ્પસૂત્ર દશાશ્રુતસ્કંધનું અધ્યયન ગણાય છે. સંભવ છે કે તેમાં આચારાંગના (ચૂર્ણિસંમત) પ્રાચીન ભાવના અધ્યયનમાંથી પ્રભુના જીવનસંબંધી ધણો વિસ્તાર લેવામાં આવ્યો હોય.

એક વાત એ પણ નોંધવા જેની છે કે પ્રભુના જીવનસંબંધી ધણા પાઠો જે કલ્પસૂત્રમાં મળે છે તે આવશ્યકચૂર્ણિમાં પણ મળે છે. સંભવ છે કે આવશ્યકચૂર્ણિકારે પ્રભુ મહાવીરના જીવનસંબંધી અનેક પાઠો આચારાંગસૂત્રના ભાવના અધ્યયનમાંથી લીધા હોય. આવશ્યકચૂર્ણિકાર સામે પ્રાચીન ભાવના અધ્યયન હતું એ વાત તો સ્પષ્ટ છે. કારણ કે આવશ્યકચૂર્ણિમાં પાંચ મહાવ્રતોની ભાવનાઓનું વર્ણન આવે છે ત્યાં જે પાઠ છે તેવા જ પાઠની વ્યાખ્યા આચારાંગચૂર્ણિમાં મળે છે. એટલે આચારાંગ સૂત્રમાં ભાવનાઓની કોઈ પ્રાચીન પાઠપરપરા ચૂર્ણિકારો સામે હતી પરંતુ આજે જે આચારાંગનો પાઠ મળે છે અને વૃત્તિકારે જેની વ્યાખ્યા કરી છે તેમાં તો પાઠનું સ્વરૂપ અને ક્રમ બધું ફરી નબ છે. જુઓ પૃં ૨૭૯ ટિં ૬, પૃં ૨૮૩ ટિં ૧૨, પૃં ૨૮૫ ટિં ૧, પૃં ૨૮૬ ટિં ૧૫.

ભાવનાઓને અતે જે પાંચ ગાથાઓ આવશ્યકચૂર્ણિકારે ઉદ્ધૃત કરી છે તે પાંચે ય ગાથાઓ આચારાંગની વર્તમાન પાઠપરંપરામાં મળતી જ નથી, પરંતુ ચૂર્ણિકારસંમત પાઠપરંપરામાં હતી જ એ વાત પણ આચારાંગચૂર્ણિ જોતાં સ્પષ્ટ સમજાય છે. જુઓ પૃં ૨૮૧, પૃં ૨૭૯ ટિં ૬.

આ ઉપરથી એટલો નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે વર્તમાનમાં આચારાંગની જે પાઠપરંપરા આપણને મળે છે તેનાથી જુદી પણ પાઠપરંપરા ચૂર્ણિકાર આદિ પ્રાચીન પૂર્વાચાર્યો પાસે હતી.

યાપનીય સંધમાં પણ આગમોની પાઠપરંપરા ચાલી આવતી હતી. આચારાંગચૂર્ણિમાં પણ યાપનીયો વિષે ઉલ્લેખ મળે છે. આ યાપનીયસંધના એક અગ્રેસર શિવાર્યે રચેલી મૂલારાધના—ભગવતી આરાધનાની અપરંજિતસૂત્રિએ રચેલી વિજયોદયા ટીકામાં આચારાંગસૂત્રમાંથી કેટલાક પાઠો ઉદ્ધૃત કરેલા છે. વર્તમાન પાઠપરંપરા સાથે તેની તુલના કરતાં કેટલોક ભેદ સ્પષ્ટ દેખાય છે. એ જોતાં યાપનીય સંધ પાસે પણ આચારાંગસૂત્રની કોઈ પાઠપરંપરા હતી એમ સમજાય છે. જે કે આ ઉદ્ધૃત પાઠોમાં કંઈક અશુદ્ધિ છે, છતાં જે પાઠ મળે છે તેની તુલના નીચે પ્રમાણે છે—

૧. યાપનીયસંધ કંઈક અશે શ્વેતાંબર સંધ અને કંઈક અશે દ્વિગંબર સંધને મળતો હતો વિશેષ માટે આ અસ્તાવનામાં જ ‘આચારાંગસૂત્રની વ્યાખ્યાઓ’માં ચૂર્ણિ વિષે ન્યાં પરિચય આપ્યો છે ત્યાં ટિપ્પણમાં જુઓ.

વર્તમાનમાં દ્વિગંબર જૈનો એમ માને છે કે આગમો સર્વથા હૃત થઈ ગયાં છે. પરંતુ પ્રાચીન સમયમાં આવો એકાંતે આચાર ન હતો. દ્વિગંબરપરંપરામાં અતિપૂજ્ય ગણાતા પદ્મંડાગમની ધવલા ટીકામાં (ભાગ ૧, પૃં ૬૬) જણાવ્યું છે કે ‘નમ્રત્રાચાર્ય, જયપાલ, પાંડુસ્વામી, ક્રુવસેન તથા ક્ષાત્રચાર્ય આ પાંચ આચાર્યો એકાદશઅગધારક હતા તથા ચૌદપૂર્વોના એકદેશના ધારક હતા. તે પછી સુભદ્ર, ચરોભદ્ર, ચરોબાહુ, લોહાર્ય આ ચાર આચાર્યો આચારાંગના ધારક તથા શેષ અંગો અને પૂર્વોના એકદેશના ધારક થયા. તે પછી (અર્થાત્ વીરનિર્વાણ સંવત્ ૬૮૩ પછી) આચારાંગધર(અર્થાત્ આચારાંગ)નો વિચ્છેદ થયો.’ તો પણ આચારાંગ આદિ આગમોનો અમુક ભાગ તો વિદ્યમાન રહ્યો હતો જ. આ વાત તદો સન્નેસિર્મગપુજ્જાગમેગદેસો આદિચરપરપરા અગચ્છમાણો ધરસેનાદિરિયં સંપત્તો એ પ્રમાણે ધવલા ટીકામાં (ભાગ ૧, પૃં ૬૭) સ્પષ્ટ જણાવી છે.

૨. મૂલારાધનાનું ખીલું નામ ભગવતી આરાધના છે.

મૂલાશયના (અગતી આશયના)ની ટીકા^૧

આશયશૂન્ય

તથાચોક્તમાચારાદ્ધે—સુદં મે આલસંસંતો મગવદા
 એવમકલાદં—ઈહં લલ્લ સયમામિમુલા દુવિહા
 ઇત્થીપુરિસા(સ)જાદા મવંતિ, તંજહા—સવ્વસમણા-
 ગદે, ગોસવ્વસમા(મણા)ગદે ચેવ । તત્થ જે
 સવ્વસમણાગદે થિરાંગ-હત્થ-પાણિ-પાદે સવ્વિંદિય-
 સમણાગદે તસ્સ ણં ગો કપ્પદિ ઇમમવિ વત્થં ધારિતં,
 એવં પરિહિતં, એવં અણ્ણત્થ ઇમેણ પહિલેહરેણ ।

× × ×

અહં પુણ એવં જાણેજ્ઞા—ઉપાતિકંતે હેમંતે, વિંસુ
 પહિવણ્ણે, સે અથ પરિણુણમુવધિં પદિદ્ધાવેજ્ઞ ।

—૪૧૪૨૧ ટીકા, પૃ૦ ૬૧૨

પહિલેહરં પાદપુંછણં ડગહં કઢાસણં અણ્ણદરં સવધિં
 પાવેજ્ઞ ।

—૪૧૪૨૧ ટીકા, પૃ૦ ૬૧૧

તથા વત્થેસણાદ વુત્તં—“તત્થ યે સે હિરિમણે સેગં
 વત્થં વા ધારેજ્ઞ, પહિલેહરં વિદિયં । તત્થ યે સે
 જુગિદે દે સે દુવે વત્થાણિ ધારિજ્ઞ, પહિલેહરં
 તદિયં । તત્થ યે સે પરિસા(સહા)ઈં અણધિહાસ(સે)
 સ્સ(સે) તઓ વત્થાણિ ધારેજ્ઞ, પહિલેહરં વડત્થ ।”

—૪૧૪૨૧ ટીકા, પૃ૦ ૬૧૧

તથા પાયેસણાદ કથિતં—હિરિમણે વા જુગિદે વા
 વિઅણ્ણે વા તસ્સ ણં કપ્પદિ વત્થાદિકં
 પાદ(દં) ચા(ધા)રિત્તદ । પુનશ્ચોક્તં તત્રૈવ—
 અલાભુપત્તં વા દારુગપત્તં વા મટ્ટિગપત્તં વા અપ્પપાણં
 અપ્પવીજં અપ્પસ(હ)રિદં તથાપ્પકારં પાત્રં લામે
 સતિ પહિગાહિસ્સામિ ।”

—૪૧૪૨૧ ટીકા, પૃ૦ ૬૧૧

માવનાયાં ચોક્તમ્—“વરિસં ચીવરધારી તેણ
 પરમચેલકે તુ જિણે ।”

—૪૧૪૨૧ ટીકા, પૃ૦ ૬૧૧

અહં પુણ એવં જાણેજ્ઞા ‘સવાતિકંતે લલ્લ
 હેમંતે, ગિગ્ધે પહિવણ્ણે’ અહાપરિણુણાઈં
 વત્થાઈં પરિદ્ધવેજ્ઞ । [સૂ૦ ૨૧૪]

વત્થં પહિગાહં કંવલં પાદપુંછણં ડગહં ચ
 કઢાસણં ઇતેસુ ચેવ જાણેજ્ઞ । [સૂ૦ ૮૯]

જે ગિગ્ધે તરુણે જુગવં વલ્લવં અપ્પાયકે
 થિરસવયણે સે ઇયં વત્થં ધારેજ્ઞ, ગો
 વિતિયં । [સૂ૦ ૫૫૩]

સે મિત્તલૂ વા ૨ અમિકંલેજ્ઞા પાયં ઇસિત્તદ ।
 સે જં પુણ પાયં જાણેજ્ઞા, તંજહા—લાડયપાયં
 વા દારુપાયં વા મટ્ટિયાપાયં વા તહપ્પગારં પાયં
 જે ગિગ્ધે તરુણે જાવ થિરસંવયણે સે ઇયં
 પાયં ધારેજ્ઞ, ગો વિતિયં । [સૂ૦ ૫૮૮]

× × ×

૧. વિશ્વોદય ટીકામાં સંપૂર્ણ યાઠ નીચે પ્રમાણે છે—

“અથૈવં મન્યસે પૂર્વોગમેષુ વજ્રપાત્રાદિગ્રહણમુપદિદ્ધમ્ । તથાહિ આચારમણિઘૌ મણિતમ્—“પ્રતિ-
 લિખેત્ પાત્રકમ્બલં ધ્રુવમ્” [ધ્રુવં ચ પહિલેહરં જોગસા પાયકમ્બલં । દશૈવં ૮૧૧૭] ઇતિ । અસત્ત
 પાત્રાદિપુ કથં પ્રતિલેખના ધ્રુવં ક્રિયતે ? આચારસ્થાપિ દ્વિતીયોઽધ્યાયો લોકવિચ(જ)યો નામ,
 તસ્ય પદ્મમે સદેશે એવમુક્તમ્—“પહિલેહરં પાદપુંછણં ડગહં કઢાસણં અણ્ણદરં સવધિં પાવેજ્ઞ” ઇતિ
 તથા વત્થેસણાદ વુત્તં—“તત્થ ઇ(યે)સે હિરિમણે સેગં વત્થં વા ધારેજ્ઞ પહિલેહરં વિદિયં ।

વિવિધ પ્રતિઓમાં મળતા પાઠભેદોમાં શુદ્ધિ, પ્રાચીનતા આદિ દ્રષ્ટિએ એક પાઠને પસંદ કરીને આપીના વિવિધ પાઠભેદો અમે ટિપ્પણોમાં આપ્યા છે. વિવિધ સ્થળે ચૂર્ણિકાર અને વૃત્તિકારે જે પાઠો સ્વીકાર્યા છે તે પણ ચૂં તથા શીં એવા સંકેતોથી અમે ટિપ્પણોમાં દર્શાવ્યા છે. કેટલીકવાર ચૂર્ણિ અને વૃત્તિનો પાઠ ઉદ્ધૃત કરીને વિસ્તારથી પણ આપ્યો છે નેથી ચૂર્ણિકાર તથા વૃત્તિકારે કયો પાઠ સ્વીકાર્યો છે અને તેની કેવી વ્યાખ્યા કરી છે એ પણ સ્પષ્ટ સમજ સકાય. તેમાં સૂત્ર પુરતો ભાગ મોટા ટાઇપમાં છાપ્યો છે, બાકીનો ભાગ નાના ટાઇપોમાં આપ્યો છે.

જે પાઠો અમે સ્વીકાર્યા છે તેના સમર્થન તથા સ્પષ્ટીકરણ માટે ચૂર્ણિ, વૃત્તિ, તથા અન્ય ગ્રંથોમાંથી પણ શોધી શોધીને તે તે પાઠો ઉદ્ધૃત કરીને ટિપ્પણોમાં અમે અનેક સ્થળે આપ્યા છે. અને પ્રતિઓમાં જે પાઠો મળે છે તે પણ ટિપ્પણોમાં આપ્યા છે. ઉદાહરણ તરીકે—૪૩૪ મા સૂત્રમાં દુગુણા દુગુણે પાઠ મળે છે. વૃત્તિ ઉપરથી દુગુણતિગુણે એવા પાઠનો આભાસ થાય છે, અને કોઈક વાચકે વૃત્તિના આધારે સુધારીને હેશ પ્રતિમાં દુગુણતિગુણે એવો સુધારો પણ ક્યો છે. છતાં બધી જ પ્રાચીન અને અર્વાચીન પ્રતિઓમાં દુગુણા દુગુણે પાઠ છે અને તે સાચો જ છે.

તત્થ એ સે હુમિગદે વે (૧) સે હુવે વત્થાણિ ધારિજ્ઞ, પઢિલેહ્ણનં તદિયં । તત્થ એ સે પરિસ્સહં અણચિ-
હાસસ્સ તઓ વત્થાણિ ધારેજ્ઞ પઢિલેહ્ણં ચરત્થં । ” તથા પાચેસણાપ કથિતં—“ હિરિમ્મે વા હુમિગદે
વા વિઅણ્ણગે વા તસ્સ ણં કપ્પદિ વત્થાદિકં પાવં ચારિત્તપ્પ ” ઇતિ । પુનચ્ચોક્તે તત્ત્રેવ—“ અલાહુ-
પતં વા દારુપપતં વા મઢિગપતં વા અપ્પપાણં અપ્પસ(હ)રિદં તથાપ્પકારં પાત્રં લામે સત્તિ
પઢિગ્ગહિસ્સામિ ” ઇતિ । વજ્ઞ-પાત્રે યદિ ન ગ્રાહ્યે, કથમેતાનિ સૂત્રાણિ નીયન્તે ? માવનાયાં ચોક્તમ્—
“ વરિસ ચીવરધારી તેણ પરમચેલકે તુ જિણે ” ઇતિ । તથા સૂત્રકૃતસ્ય પુષ્કરીકેઽધ્યાયે કથિતમ્—
“ ણ કહેજ્ઞા ધમ્મકહં વત્થપતાદિહેદું ” ઇતિ ।

નિષેષે (નિજીયે) ડયુક્તમ્—‘ કસિણાં વત્થ-નંવલાં જો મિક્કહ્ પઢિગ્ગહિદિ પજ્ઞદિ માસિંગ
લહુરં ।’ एवं સૂત્રનિર્દિષ્ટે ચેલે અચેલતા કથમ્ ? इत्यत्रोच्यते—आर्थिकाणामागमे अनुज्ञातं वज्रं,
कारणापेक्षया भिक्षुणां, हीमात्र अयोग्यशरीरावयवो दुश्चर्माऽभिलम्बमानवीजो वा परीषदसहने वा
अक्षयः स गृह्णाति । तथा चोक्तमाचाराङ्गे—

‘ સુદં મે આડસતો(ન્તો) ! મગવદા એવમન્નલાદં—હહં ખલ્લ સંયમામિસુખા હુવિહા હત્વી-પુરિસ-
જાદા મવંતિ, તં જહા—સવ્વસમણાગદે ણોસવ્વસમાગદે ચેવ । તત્થ જે સવ્વસમણાગદે થિરાંગહત્થ-
પાણિપાઠે સર્વિકદિયસમણાગદે તસ્સ ણં ણો કપ્પદિ એગમવિ વત્થં ધારિં, एवं પરિહિં, एवं
અણ્ણત્ય એણે પઢિલેહ[ણ]ગેણ । તથા ચોક્તં કર્ત્વે—હિરિહેતુકં વ હોઐ વેહુગુંઠંતિ વેહે હુમિગદને ।
ધારેજ્ઞ સિયં વત્થં પરિસ્સહાણં ચડણથિહાસી ॥ તિ । દ્વિતીયમપિ સૂત્રં કારણમપેક્ષ્ય વજ્રગ્રહ-
મિત્યસ્ય પ્રસાધકં આચારે વિચતે—‘ અહ પુણ એવં જાણેજ્ઞ ઉપાતિકંતે હેમંતે હિં(ધિં)સુ પઢિવળે
સે અથ પરિહુણ્ણમુવર્ધિ પઢિદ્ધાવેજ્ઞ ’ ઇતિ । હિમસમયે શાંતવાદાડસહઃ પરિગ્રહ્ય ચેલં તસ્મિન્નિક્કાન્તે
ગ્રીષ્મે સમાયાતે પ્રતિષ્ઠાપયેદિતિ કારણાપેક્ષં ગ્રહણમાખ્યાતમ્ । પરિજીર્ણવિશેષોપાદાનાદ્ દ્વાનામ-
પરિત્યાગ ઇતિ ચેન્, અચેલતાવચ્ચનેન વિરોધઃ । પ્રક્ષાલનાદિકસંસ્કારાવિરહાન્ પરિજીર્ણતા વજ્રસ્ય કથિતા
ન તુ દહસ્ય(સ્થા)ત્યાગકથ્યનાર્થમ્ । પાત્રપ્રતિષ્ઠાપના સૂત્રે ણો(નો)ક્તેતિ સંયમાર્થં પાત્રગ્રહણં સિચ્ચતિ ઇતિ
મન્યસે, નૈવ, અચેલતા નામ પરિગ્રહત્યાગઃ, પાત્રં ચ પરિગ્રહ ઇતિ તસ્યાપિ ત્યાગઃ સિદ્ધ એવેતિ ।
તસ્માન્ કારણાપેક્ષં વજ્રપાત્રગ્રહણમ્ । યદુ(ચુ)પકરણં ગૃહ્યતે કારણમપેક્ષ્ય ગ્રહણવિધિઃ ગૃહીતસ્ય ચ
પરિગ્રહણમવ્યં વક્તવ્યમેવ । તસ્માદ્ વજ્રં પાત્રં ચાર્થોધિકારમપેક્ષ્ય સૂત્રેષુ યદુક્તં તન્ કારણ-
મપેક્ષ્ય નિર્દિષ્ટમિતિ ગ્રાહ્યમ્ । ”—પૃ૦ ૬૧૧-૧૨ ।

જે સ્થળે પ્રતિમાં અમુક પાઠ ન જ હોય છતાં ચૂર્ણિ કે વૃત્તિને આધારે તે પાઠ સ્વીકારવો જરૂરી જણાય ત્યાં તે પાઠને મૂળમાં સ્વીકારીને નીચે ટિપ્પણોમાં સ્પષ્ટતા કરી દીધી છે અને પ્રતિમાં મળતો પાઠ પણ આપી દીધો છે.

હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં વિવિધ પાઠો મળતા હોય તેમાં કોઈ પાઠ ચૂર્ણિસંમત હોય અને કોઈ પાઠ વૃત્તિસંમત હોય ત્યાં વૃત્તિસંમત પાઠ મોટા ભાગે અમે મૂળમાં સ્વીકાર્યો છે અને ખીલ્ને પાઠ ટિપ્પણમાં આપ્યો છે. ચૂર્ણિસંમત પાઠ પ્રાચીન હોવા છતાં પણ, અત્યારે મોટા ભાગે વૃત્તિના પઠન-પાઠનનો અધિક પ્રચાર હોવાને લીધે વૃત્તિના અભ્યાસીઓને અનુકૂળતા રહે તે માટે અમે ૧આ પદ્ધતિ સ્વીકારી છે. તેમ છતાં, ચૂર્ણિસંમત પાઠને પણ અનેક સ્થળે મૂળમાં સ્વીકાર્યો છે.

સંપાદન કરવામા પ્રાચીન લિપિનો તેમ જ પદ્ધતિનો પણ ધણો સૂક્ષ્મ અભ્યાસ જરૂરી બને છે. અત્યારે ખૂટતા પાઠને પૂર્ણ કરવા માટે તે તે અક્ષર પછી (• અથવા ૦ આ રીતે) ખિંદુ મૂકવાની પ્રથા છે. પણ ભૂતકાળમાં અક્ષરના માથે અનુસ્વાર જેવું ખિંદુ મૂકવાની પ્રથા હતી. જે આ વાત ખ્યાલમાં ન હોય તો વિચિત્ર પ્રકારના પાઠનું સર્જન થઈ જાય છે. ઉદાહરણ તરીકે સૂ. ૩૮૧ માં કેટલીક પ્રતિઓમાં દત્ત્ય પાળા અણુપ્પસૂદ્ધા દત્ત્ય પાળા જાતા દત્ત્ય પાળા સંવુહ્ણા દત્ત્ય પાળા અવુક્કંતા દત્ત્ય પાળા અપરિણયા આવો પાઠ છે. કોઈક પ્રતિમાં દત્ત્યના બદલે ક્ત્ય પાઠ પણ છે. આવા સ્થળે વારંવાર ક્ત્ય પાળા લખવાને બદલે હૈં એટલું જ લખવામાં આવ્યું. પરિણામ એ આવ્યું કે ક્ત્ય પાળા અણુપ્પસૂદ્ધા જાવાઈ સંવુહ્ણાઈ અવુક્કંતાઈ અપરિણયા એવો પાઠ બની ગયો. મુદ્રિત સદીક આચારાગમાં પણ (૫૦ ૩૪૮) આ જ પાઠ છપાયેલો છે.^૨ આવા સ્થળે અમે ટિપ્પણમાં સ્પષ્ટતા કરેલી છે. જુઓ ૫૦ ૧૩૨ ટિ. ૧૩.

સંશોધનની સામગ્રીમાં પ્રાચીન તથા અર્વાચીન તાદપત્ર ઉપર લખેલી તથા કાગળ ઉપર લખેલી આચારાંગસૂત્રની વિવિધ પ્રતિઓનો તો આધાર લેવામા આવ્યો છે જ. તે ઉપરાંત આ. ૫૦ ૨૧૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજને પ્રાચીન હસ્તલિખિત પ્રતિઓને આધારે જેમાં પાઠભેદોની નોંધો કરી રાખેલી છે તે આચારાંગચૂર્ણિ, શીલાચાર્યવિરચિતવૃત્તિ તથા નિશીથચૂર્ણિનો પણ પાસ આધાર લેવામાં આવ્યો છે. જ્યાં જ્યાં અમે ચૂર્ણિ કે વૃત્તિ આદિનો ઉપયોગ કર્યો છે^૩

૧. આગમપ્રભાકર ૨૧૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજને પણ આ પદ્ધતિ પસંદ હતી. અમે પણ એ પદ્ધતિને અનુસર્યા છીએ.
૨. ઋષભદેવજી કેસરીમલની પેઢી-રતલામ-થી છપાયેલી આવૃત્તિમાં આ પાઠ ૩૧૮મા પાને છે. આગમમંદૂપા ૫૦ ૧૭.
૩. નંદિસુત્રના સંપાદકશ્રીમા આ. ૫૦ ૨૧૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજને આ વાત નીચે પ્રમાણે સ્પષ્ટ કરી છે—

“ આગમોદ્ધારક પૂજ્યપાદ શ્રી સાગરાનંદસૂરિ મહારાજને જૈન આગમો ઉપરના ચૂર્ણિ, દીક્ષા, ટિપ્પનક આદિ જે વ્યાખ્યાન-ચોને સંશોધન કરવાપૂર્વક પ્રકાશિત કર્યા છે, તે એક દોડતી આવૃત્તિ હોઈ, તેમાં અશુદ્ધિઓ રહે તે અક્ષમ્ય નથી તેમ જ આ હકીકતથી તેઓ પોતે પણ અજ્ઞાત ન હતા. આ જ કારણને લઈને તેઓશ્રીએ આચારાંગસૂત્રચૂર્ણિના અતમાં આ પ્રમાણનો ઉલ્લેખ કર્યો છે—

પ્રત્તાનામપ્યાદર્શાનામગુદ્ધતમ્વાન્ કુનેડપિ યયામતિ શોધને ન સન્તોયઃ, પરં પ્રવચનમક્તિરસિકતા પ્રસારણેડર્યા. પ્રયોજિકેતિ વિદ્વદ્ભિઃ શોધનીયૈવા ચૂર્ણિઃ, ક્ષામ્યન્તુ ચાપરાધં શ્રુતદેવીતિ ।

પૂજ્યશ્રીનો આ ઉલ્લેખ તદ્દન પ્રામાણિક અને સાત્ય છે અમે પણ આચારાંગચૂર્ણિની સંખ્યા-બધ પ્રતિઓ—જેમાં ખંભાત અને જેસલમેરના જ્ઞાનભારોની તાદપત્રીય પ્રતિઓનો સમાવેશ

ત્યાં અમારી સંશોધિત ચૂર્ણિ કે વૃત્તિ સમજવી. એટલે અત્યારે મળતા મુદ્રિત ગ્રંથોમાં તેવો પાઠ જોવા ન મળે તો જરા પણ આશ્ચર્ય અનુભવતું નહીં, કારણ કે પ્રાચીન હસ્તલિખિત પ્રતિઓનાં જે પાઠાંતરો લીધેલાં છે તેને આધારે શુદ્ધ કરીને જ અમે સ્થાને સ્થાને ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિના પાઠો આપ્યા છે.^૧ આચારાંગચૂર્ણિનો પાઠ તો મુદ્રિતથી ધણા અંશે ગુદો જ જોવામાં આવશે.

બીજા શ્રુતસ્કંધના દસમા અધ્યયનથી લગભગ બધી જ ચૂર્ણિ આ રીતે સુધારીને વિવિધ સ્થળે ટિપ્પણ રૂપે આપી છે.

ઉદાહરણ તરીકે સૂ. ૨૭૪ માં અર્ચં વુદ્ધવ પઢિમાણી પાઠ પ્રતિઓમાં છે. પૂર્વના સંપાદકોએ અવગ્રહને ઉમેરીને અર્ચં વુદ્ધવડપઢિમાણી પાઠ આપ્યો છે. વસ્તુતઃ અર્ચં શબ્દ જ અભાવના અર્થમાં છે. એટલે અવગ્રહ ઉમેરવાની કોઈ જરૂર જ નથી. ચૂર્ણિમાં આ વાત સ્પષ્ટ છે. પરંતુ મુદ્રિત વૃત્તિમાં ઘટ્ટઃ સન્નપ્રતિમાષી સન્નત્વં વૃત્તે આવો પાઠ હોવાથી અવગ્રહ ઉમેરીને ડપઢિમાણી પાઠ કદપવાનું મન સહજભાવે થાય તેવું છે. પરંતુ ખંભાતના શાંતિનાથ જૈન જ્ઞાનભંડારની તથા પાટણના સંધવી પાઠના ભંડારની પ્રાચીન તાડપત્રીય પ્રતિમાં ઘટ્ટઃ સન્ન પ્રતિમાષી સન્નત્વં વૃત્તે.....વગેરે સ્પષ્ટ પાઠ છે. તેથી વૃત્તિ, ચૂર્ણિ તથા હસ્તલિખિત આચારાંગની પ્રતિઓને આધારે પઢિમાણી પાઠ બરાબર છે. આ બધી વાત અમે પૃ. ૬૩ ટિ. ૩ માં જણાવી છે.

થાય છે—જોઈ અને તપાસી, તો જણાયું ‘આવી એક જ કુલની અશુદ્ધતમ પ્રતિઓને આધારે સંશોધન કરતું એ કડિન કામ છે. પરંતુ અમારા સદ્ભાગ્યે માનો કે જિનાગમાભ્યાસી જૈન મુનિવરોના સદ્ભાગ્યે માનો, પાટણ શ્રી સંઘના જ્ઞાનભંડારમાંથી આચારાંગચૂર્ણિની જુદા કુલની એક ખંડિત તાડપત્રીય પ્રતિ આવી ત્યારે અમારામાં આચારાંગચૂર્ણિના સંશોધન માટે હિરમત આવી. આ જ પ્રમાણે ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રચૂર્ણિની જુદા કુલની એક અપૂર્ણપ્રતિ પણ ઉપર્યુક્ત જ્ઞાનભંડારે જ અમને આપી છે. જેના આધારે તેનું સંશોધન પણ અમારા માટે લગભગ સરળ બન્યું છે.

અમારા આ કથનનો આશય એ છે કે—જૈન આગમોના સંશોધન માટે પ્રયત્ન કરનારે જ નહિ, પણ કોઈ પણ શાસ્ત્રના સંશોધન કરનારે તે તે આગમ કે શાસ્ત્રના જે જે વ્યાખ્યાગ્રંથોનો ઉપયોગ કરવો હોય તે તે વ્યાખ્યાગ્રંથોનું પ્રાચીન પ્રાચીનતમ પ્રતિઓના આધારે સંશોધન કર્યા વિના તેનો ઉપયોગ કહીએ કરવો ન જોઈએ.....

વ્યાખ્યાગ્રંથો અશુદ્ધ હોય ત્યારે સૂત્રપાઠોને શુદ્ધ કરવાનું કામ ધણું વિષમ બને છે. એટલે તે તે આગમને તૈયાર કરતાં પહેલાં તેના ઉપરના વ્યાખ્યાગ્રંથોનું સંશોધન એકાંત અનિવાર્ય જ માનવું જોઈએ. નંદિસૂત્ર, અનુયોગકારસૂત્ર અને પ્રજાપનાસૂત્રના સંપાદનમાં અમે આ પદ્ધતિ જ અપનાવી છે. અને ઉત્તરોત્તર પ્રકાશિત થનારા જૈન આગમગ્રંથો માટે અમારી આ જ પદ્ધતિ ચાલુ રહેશે—એવો અમારો આંતરિક વિશ્વાસ છે ’—પૃ. ૧૨-૧૩.

૧. આગમોદયસમિતિપ્રકાશિત આગમગ્રંથોના ફોટાઓ લઈને તે ઉપરથી સીદ્ધિ આગમોનું પ્રકાશન કરવાની ભગીરથ યોજના સુઆવદ્ધ મોતીલાલ બનારસીદાસે (દિલ્હીમાં) ધર્મભક્તિથી હંમણાં ઉપાડી છે. આગમોદયસમિતિપ્રકાશિત ગ્રંથોમાં જે પાઠો રહી ગયા હોય, અશુદ્ધ પાઠોને શુદ્ધ કરવાનાં હોય કે મહાવનાં પાઠાંતરો મળતાં હોય તે બધાનો ધણા અંશે સમાવેશ કરતાં વૃદ્ધિપત્રક, ક્ષુદ્ધિપત્રક આદિ અનેક પરિશિષ્ટો તેમાં આપવામાં આવશે. આના પ્રથમ પુસ્તકમાં શીલાચાર્ય-વિરચિતવૃત્તિસહિત આચારાંગસૂત્રનાં પરિશિષ્ટોમાં આવા ધણા જ ધણા પાઠો આપેલા છે. જિજ્ઞાસુઓએ ત્યાં જોઈ લેવા.

સૂ. ૩૩૮ માં એસ લલ મગવયા મીસજાણ અક્ષાણ પાઠ છે (૫૦ ૧૧૧ પં. ૮). પૂર્વમુદ્રિત ગ્રંથોમાં વૃત્તિને તથા કોઈક પ્રતિઓને આધારે એસ વિલંગ્યામો સિજાણ પાઠ જાણેલો છે. પરંતુ અમારા પાસેના (ખજાનાની પ્રાચીન તાડપત્રીય પ્રતિ ઉપરથી લીધેલા) પાઠાતર પ્રમાણે વૃત્તિમાં એવઃ...લલ મગવયા મીસજાણ એવો શુદ્ધ પાઠ સ્પષ્ટ રીતે સચવાયેલો મળી આવે છે. ચૂર્ણિ અને પ્રતિમાં પણ મળે છે. એટલે એસ લલ મગવયા મીસજાણ અક્ષાણ આ પાઠ સાચો અને સપ્રમાણ હોવાથી અમે સ્વીકાર્યો છે. તેરાપથી આચાર્ય તુલસી જેમાં પ્રમુખ છે એવી વાચનામાં મુનિ નયમલજાએ આ સૂત્રના પાઠને આલોચ્ય પાઠ ગણીને તેના ઉપર જે કલ્પનાઓ કરી છે^૧ તે કલ્પનાઓ કરવાની કશી જ જરૂર રહેતી નથી.

સૂ. ૬૩૮ માં ત્રીજી પ્રતિમાના સૂત્ર સાથે ડેમુદ્રિત વૃત્તિનો મેળ ખાતો નથી. તપાસ કરતાં આ સ્થળે સૂત્રપાઠ પણ બે પ્રકારનો મળે છે અને વૃત્તિપાઠ પણ બે પ્રકારનો મળે છે. સહજ છે કે વૃત્તિકારે જ બે પ્રકારના પાઠને લક્ષમાં લઈ બે પ્રકારની વૃત્તિ કરી હોય અથવા તો પાછળના કોઈ સંશયકે વૃત્તિ સુધારી હોય. અમે હસ્તલિખિત પ્રતિઓને આધારે બંને પ્રકારના સૂત્રપાઠો અને વૃત્તિપાઠો આપ્યા છે. જુઓ ૫૦ ૨૨૯.

સૂ. ૩૬૦ માં એક પાઠની મુદ્રિત વૃત્તિમાં વ્યાખ્યા છે, પણ મૂળમાં સૂત્ર જ નથી. તપાસ કરતાં જણાયું કે વિવક્ષિત સૂત્ર પણ કોઈક હસ્તલિખિત પ્રતિમાં છે અને કોઈક પ્રતિમાં નથી, તે જ પ્રમાણે તેની વ્યાખ્યા પણ કોઈક હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં છે અને કોઈકમાં નથી. મૂળ સૂત્ર અને વ્યાખ્યા બંધાની સંગતિ કરવા માટે આ વિવિધ પાઠો અમે આપી દીધા છે. જુઓ ૫૦ ૧૨૫ ટિ. ૧૨.

આવાં આવા અનેક કારણોથી સક્ષિપ્ત કે વિસ્તૃત ધણાં જ ધણા ટિપ્પણો આ ગ્રંથમાં થયેલા છે.

પરિશિષ્ટો

ગ્રંથના અંતે વિવિધ પરિશિષ્ટો આપેલાં છે. તેમાં બીજા તથા પાંચમા પરિશિષ્ટ વિશે કેટલીક સ્પષ્ટતા કરવામાં આવે છે—

બીજું પરિશિષ્ટ—સૂત્રોમાં તેના તે અથવા કંઈક અંશે મળતા પાઠો અનેકવાર આવે છે. સૂત્રોને પ્રારંભમાં તો કંઈક રાખવાની જ પ્રથા હતી. એટલે સૂત્રો રચાયાં ત્યારથી કંઈક કરવામાં શ્રમ અલ્પ પડે એટલા માટે તે તે પાઠો સમજી લેવા માટે જાવ આદિ શબ્દોનો પ્રયોગ શરૂ થયો હશે. આજે પણ સંસ્કૃત વર્ણોથી એ જ પરંપરા ચાલુ છે. એ વાચનાની પદ્ધતિથી જ લખાયેલી પ્રતિઓ આપણને જોવા મળે છે. બે પદો વચ્ચેના તે તે પાઠોને સમજી લેવા માટે જેમ જાવ

૧ જેન શ્વેતાંબર તેરાપથી મહાસભા-કલ્પતા-તરકથી પ્રકાશિત આચારો તદ્દ આચારચૂલાનું પરિશિષ્ટ ૩, પૃ. ૧૮. અગસ્ટાણિ મા ૧, પરિશિષ્ટ ૨, પૃ. ૪૧.

આલોચ્ય પાઠમાં કોઈકવાર બિલકુલ નિરાધાર કલ્પના પણ તેમણે કરી છે

૨ જુઓ આગમોદયસમિતિપ્રકાશિત આચારાંગવૃત્તિ પૃ. ૪૦૭.

તેરાપથી મુનિ નયમલજાએ આચારો તદ્દ આચાર ચૂલા (૫૦ ૨૮૮) માં જે પાઠ આપ્યો છે તથા અગસ્ટાણિ ભા. ૧ પૃ. ૧૯૮ માં જે પાઠ સુધારીને આપ્યો છે તેનો તો મુદ્રિત કે હસ્તલિખિત એકેય વૃત્તિ સાથે મેળ જ ખાતો નથી માટે તેની અર્થસંગતિ પણ થતી નથી. પ્રમાણભૂત પાઠ આપવા માટે આ બધી પ્રાચીન સામગ્રી જોવી જરૂરી છે.

શબ્દનો પ્રયોગ જોવા મળે છે,^૧ તેમ જહા પિઢેલળાણ (સૂ. ૪૧૧) સેજામણ (સૂ. ૬૩૭) ઇત્યાદિ અતિદેશ શબ્દો પણ જોવા મળે છે. અતિદેશસૂત્રોમાં ક્યાં જોઈ લેવું તે સ્પષ્ટતા દિપણોમાં અમે કરી છે. છતાં જાવ શબ્દથી ક્યાં કયો પાઠ લેવો તે સ્પષ્ટતા કરવા અમે બીજા પરિશિષ્ટનું આયોજન કરેલું છે. એ પરિશિષ્ટની સહાયથી ક્યાં કયો પાઠ લેવો તેની સ્પષ્ટતા અદ્ય શ્રમે પણ થઈ જશે.

તેરાપંથી આચાર્ય તુલસીના પ્રમુખપણા નીચે એક એવી નવી વાચના તૈયાર થઈ છે—થઈ રહી છે કે જેમાં જાવ શબ્દને કાઢી નાખીને ‘જાવ’ શબ્દથી ગ્રાહ્ય બધા જ પાઠો પૂર્ણ કરી દેવામાં આવ્યા છે અને અતિદેશપાઠો કાઢી નાખીને નવાં નવાં અનેક અનેક સૂત્રોનું આયોજન કરીને મૂળ વાચનામાં ઉમેરી દેવામાં આવ્યાં છે.

સરળતા માટે તેમણે આ માર્ગ અપનાવ્યો હોય તો પણ અમને લાગે છે કે આ માર્ગ પસંદ કરવા જેવો નથી અને ધણો જોખમી છે.

હજારો વર્ષોથી કંઠસ્થ કરવામાં જે પ્રથા ચાલી આવે છે અને સંકરો વર્ષોથી લખવામાં પણ જેનો પ્રચાર છે તે પ્રથા જ ચાલુ રાખવી હિતાવહ છે. જાવ આદિ શબ્દથી કયો પાઠ લેવો અને અતિદેશોથી કયો પાઠ લેવો તે વિષે થોડી સ્પષ્ટતા કરવાથી પણ પકન-પાઠનમાં સરળતા થઈ જાય છે.

કેટલીક વાર જાવ આદિ શબ્દથી કયો પાઠ લેવો તે શંકિત હોય ત્યાં એકને બદલે બીજાને જ ખોટો પાઠ પણ આ નવા પ્રકારની વાચનામાં આવી જવાનું જોખમ છે. જાવ શબ્દથી જેટલો જરૂરી પાઠ હોય તેટલો જ લેવાનો હોય છે, દરેક વખતે સંપૂર્ણ પાઠ લેવાનો હોતો નથી. આવી સ્પષ્ટતા ટીકામાં પણ કોઈક વાર મળે છે, જે આખો મીચીને બધો જ પાઠ લેવાની પ્રથા શરૂ થઈ જાય તો ખોટા સૂત્રપાઠોનું સર્જન પણ આ નવી વાચનામાં આવી જવાનો ભય છે. જ્યાં બંધનમાં પણ પરિવર્તન આશાતના રૂપ મનાતું હોય ત્યાં આવા સૂત્રપાઠોનું સર્જન દોષરૂપ અને જ એ સ્વાભાવિક છે. ઉદાહરણ તરીકે સૂત્ર ૪૧૨માં મૂળ પદ્ધતિ પ્રમાણે જાવ શબ્દનો પ્રયોગ તો છે જ, પણ જાવ શબ્દથી કેટલાં પદો લેવાં અને કેટલાં ન લેવાં એ પ્રશ્ન છે. તેરાપંથી સુતિ નથમલજીએ તેમની પદ્ધતિ પ્રમાણે આચારો તથા આચાર ચૂલામાં બધાં પદો ઉમેરી તો દીધા છે, છતાં તેમના મનમાં શંકા તો છે જ. તેથી જ વહિયા પીઠહે વા અણીઠહે વા આ પાઠો શંકાસ્પદ લાગવાથી તેમણે ( ) આવા કૌંસમાં મૂક્યા છે અને બીજી આવૃત્તિ સમયે અંગસુત્તાગિના પ્રથમ ભાગમાં એ પદો તેમણે કાઢી જ નાખ્યાં છે. પરંતુ ચૂર્ણિ વાંચવાથી સમજાય છે કે આમાં બધાં પદો જાવ શબ્દથી લેવાના નથી. એટલે તેમણે મૂળ સૂત્રમાં કરેલો બધો ઉમેરો અર્થ વિનાનો અને અસ્થાને બની જાય છે. પૃ. ૧૪૬ ટિ. ૯ વાંચવાથી આ વાત સ્પષ્ટ સમજાશે.

જ્યાં મૂળ પાઠો પણ ચૂર્ણિ આદિ સાથે સરખાવતાં અસ્પષ્ટ અને અપૂર્ણ લાગતા હોય ત્યાં મૂળમાં જ આખા ઉદ્દેશકનું કે અધ્યયનનું નવું સર્જન કરી દેવું એ ખરેખર અતિસાહસ લાગે છે. મૂળ ગ્રંથ જેવો છે તેવો કાયમ રાખીને દિપણમાં જે કંઈ સ્પષ્ટીકરણ કરવું હોય તે કરવાથી

૧. જે પદા વચ્ચેનો કોઈક પાઠ સંક્ષેપમાં સૂચવવા માટે જ સામાન્ય રીતે જાવ શબ્દનો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે. પરંતુ કોઈ પદ સૂચવવાનો ન હોય તો પણ કોઈક વાર લેખકના પ્રમાદથી જાવ શબ્દ પ્રવાહથી આવી ગયો હોય, અથવા કોઈ પાઠ સૂચવતાં પહેલાં જાવ શબ્દ મૂળમાં હોય અને પછળથી કોઈ લેખકે એ બધો પાઠ ઉમેરી દીધો હોય છતાં જાવ શબ્દ રહી ગયો હોય આવા કારણે જાવ શબ્દ કોઈક સ્થળે વધારે લાગે છે (જુઓ પૃ. ૧૦૭ પં. ૧૨ તથા તે ઉપર પાંચમું પરિશિષ્ટ) છતાં પ્રતિમાં જેવો પાઠ મળે છે તેવો પાઠ અમે ત્યાં આપ્યો છે.

સ્પષ્ટતા પણ થાય છે, મુળગ્રંથ સંક્રો વર્ષોથી ને મળે છે તે અખંડિત પણ રહે છે અને અનેક વર્ષોથી વાચનાની જે પ્રથા ચાલી આવે છે તે પણ અખંડિત રીતે સચવાઈ રહે છે. આપણે આશા રાખીએ કે તેરાપંથી આચાર્ય તુલસી ભવિષ્યમાં થનારા સંપાદનો અને પ્રકાશનોમાં આ વિષયમાં સુધારો કરી લેશે.

પાંચમું પરિશિષ્ટ : ગ્રંથ છપાઈ ગયા પછી ને કેટલાક સ્થળે પૂર્વિ, સ્પષ્ટતા આદિની દૃષ્ટિએ ટિપ્પણો આપવાં અમને જરૂરી લાગ્યાં છે તેવાં સ્થળો માટે અમે પાંચમું પરિશિષ્ટ કૃતિપ્રાણિ વિશિષ્ટાણિ ટિપ્પણાણિ આપ્યું છે. ઉપરાંત, પ્રુફવાચન આદિમાં અમારા અનવધાનથી ને પાઠોમાં અશુદ્ધિ રહી ગઈ છે તે તો શુદ્ધિ-શુદ્ધિપત્રમાં સૂચારી છે, પણ જ્યાં વિશેષ સ્પષ્ટતા જરૂરી છે તેવા સ્થળોનો પણ આ ટિપ્પણમાં સમાવેશ કરેલો છે. તે ઉપરાંત, આચારાંગમાં આવતા કેટલાક પાઠોની સૂત્રકૃતાંગ, ઉત્તરાખ્યન અને દશવૈકાલિક સાથે તેમ જ વૈદિક અને યૌદ્ધગ્રંથો સાથે તુલના પણ આમાં કરેલી છે.

સંસાર અને મોક્ષનો આધાર આત્મા ઉપર છે. આત્માનું અસ્તિત્વ હોય તો જ સંસારની વિપ્રમતા અને સંસારથી મુક્તિ સંભવી શકે છે. માટે સંસારના દુઃખોમાંથી મુક્ત થવા ધર્મનારે આત્માને કેવા સ્વરૂપે ઓળખવો જોઈએ, તેનું અતિસુદ્ધ વર્ણન આચારાંગના પ્રારંભમાં જ (સૂત્ર ૧-૯) ભગવાન મહાવીરે કરેલું છે. આ જ પ્રસંગમાં ભગવાને સોડહંનો અર્થ પણ સુંદર રીતે સમજાવ્યો છે (જુઓ સૂ. ૨). સોડહં વેદાંતનું પ્રસિદ્ધ મહાવાક્ય છે.

તત્ ત્વમસિ આ પણ વેદાંતનું પ્રસિદ્ધ મહાવાક્ય છે. આનું અર્થઘટન પાંચમા લોકસાર અધ્યયનમાં (સૂત્ર ૧૭૧) ભગવાન મહાવીરે સુંદર રીતે કરેલું છે. મોક્ષ માટે અહિંસકભાવ અત્યંત આવશ્યક છે અને અહિંસકભાવ માટે સર્વજીવો ઉપર સમદૃષ્ટિ આવશ્યક છે. આત્મવત્ સર્વમૂલેયુ યઃ પઞ્ચતિ સ પઞ્ચતિ આ સમદૃષ્ટિ કેવી રીતે કેળવવી જોઈએ એ સુંદર રીતે તત્ ત્વમસિના અર્થઘટન દ્વારા સૂત્ર ૧૭૦ માં ભગવાને સમજાવ્યું છે.

આવા કેટલાક આચારાંગના પાઠોની વૈદિક તેમ જ યૌદ્ધગ્રંથો સાથે તુલના પાંચમા પરિશિષ્ટમાં કરેલી છે.

ભાષા

અરિહંત પરમાત્મા અર્ધમાગધીભાષામાં દેશના આપે છે અને ગણધર ભગવાન પણ એ જ ભાષામાં સૂત્રરચના કરે છે આ સુપ્રસિદ્ધ હકીકત છે, એટલે સર્વ આગમોની ભાષા અર્ધમાગધી છે. આને જ ક્ષિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય પ્રાકૃતવ્યાકરણમાં આર્ષ ભાષા કહે છે. ‘કાળક્રમે આગમોની અર્ધમાગધી ભાષામાં કેટલાક સંસ્કારો થયા છે, છતાં આચારાંગસૂત્ર અને સૂત્રકૃતાંગસૂત્રની ભાષામાં’ ધણું જ પ્રાચીન સ્વરૂપ જળવાઈ રહ્યું છે એમ આ ભાષાના અભ્યાસીઓનું માનવું છે.

આચારાંગસૂત્રની જે પ્રતિઓ મળે છે તેમાં પણ તારપત્ર ઉપર લખેલી (સં. સિવાયની) પ્રાચીન પ્રતિઓમાં અને તે પછી કાળગ ઉપર લખાયેલી પ્રતિઓમાં ભાષાકાળ ભેદ નજરે દેખાય છે.

સાધારણ પ્રાકૃતમાં સ્વરાદસયુક્ત્યાનાદેઃ । કગચજતદપવવા પ્રાણો લ્હ્ [પ્રાં વ્યાં] આ સૂત્ર અનુસારે આનાદિસ્થ અને અસયુક્ત ક, ગ, ચ, જ, ત, ઢ, પ, ય, વ નો લોપ થાય છે અને તેને બદલે કેટલાક પ્રયોગોમાં ચ શ્રુતિ થાય છે અને કેટલાક પ્રયોગોમાં ઉદ્વૃત્ત સ્વર (શેષ સ્વર) કાયમ રહે છે. તેમ આર્ષ પ્રાકૃતમાં સર્વત્ર હોતુ નથી. તેમાં તો કેટલાક પ્રયોગોમાં તે વ્યંજનો કાયમ રહે છે અને કેટલાક પ્રયોગોમાં તે વ્યંજનોને બદલે કોઈ બીજા જ વ્યંજનો પણ જોવાય છે. તૃતીય વ્યંજનને સ્થાને પ્રથમ વ્યંજન પણ ઘણું સ્થળે જોવામાં આવે છે.

તાડપત્ર ઉપર લખેલી પ્રાચીન પ્રતિઓમાં મળતા મૌલિક વ્યંજનસહિત સ્વરવાળા પાઠો જ અમે બને ત્યાં સુધી મૂળમાં રાખ્યા છે. સંઠ તથા કાગળની પ્રતિઓમાં મળતાં આનાં પાઠાંતરો આપવામાં આવે તો એક નવો ગ્રંથ લરાય એટલે તેનાં પાઠાંતરો અમે આપ્યાં નથી. ફ્રહ ને બદલે ફઘ, જહા ને બદલે જઘા, તહા ને બદલે તઘા ઇત્યાદિ રૂપે હ ને સ્થાને ઘ તાડપત્રીય પ્રતિઓમાં તથા ચૂર્ણિમાં ધણે સ્થળે મળે છે, પણ અમે સુગમતા માટે હ વાળો જ પાઠ પ્રાયઃ સર્વત્ર આપ્યો છે, આનાં પાઠાંતરો પણ ક્વચિત્ જ આપ્યાં છે.

તૃતીય વ્યંજનને સ્થાને પ્રથમ વ્યંજન પણ તાડપત્રીય પ્રતિઓમાં ધણે સ્થળે મળે છે. (જેમકે સાદને બદલે સાત વગેરે). આવાં સ્થળોએ મૌલિક વ્યંજનવાળો પાઠ જ ધણે સ્થળે રાખ્યો છે, પણ જ્યાં બધી જ પ્રતિઓમાં પ્રથમવ્યંજનવાળો પાઠ મળ્યો છે ત્યાં પ્રથમવ્યંજનવાળો પાઠ પણ રાખ્યો છે.

પ્રથમ વ્યંજનને સ્થાને તૃતીયવ્યંજનવાળા પાઠો પણ પ્રાચીન પ્રતિઓમાં કેટલેક સ્થળે જોવા મળે છે, અમે પ્રથમવ્યંજનવાળા પાઠો પ્રાયઃ લીધા છે.

પઙ્કિયાવ વગેરે શબ્દોમાં ઇ સ્વરને સ્થાને પઙ્કિયાતે એ પ્રમાણે ત શ્રુતિ ઇઠ પ્રતિમાં ધણે સ્થળે મળે છે. પરંતુ ઉપરના કારણે એવા પાઠભેદો અમે નોંધ્યા નથી. સ્વરવાળો પાઠ જ મૂળમાં લીધો છે.

માળ ને સ્થાને મીળ (જેમકે આઢાયમીળે) શબ્દ તાડપત્રીય પ્રતિઓમાં તથા ચૂર્ણિમાં ધણા જ પ્રમાણમાં મળે છે, પરંતુ તેવા પાઠભેદો પણ અમે આપ્યા નથી.

જ ને સ્થાને ન તથા જ્ઞ ને સ્થાને જ્ઞ કાગળ ઉપરની પ્રતિઓમાં મોટા ભાગે મળે છે. અમે તાડપત્રીય પ્રતિઓમાં મળતા જ અને જ્ઞ ને મૂળમાં મોટા ભાગે લીધા છે. તેના પણ પાઠભેદો આપ્યા નથી.

ભાષાશાસ્ત્રીઓ જેને ત શ્રુતિ અને ય શ્રુતિ કહે છે તેમાં આચારાંગસૂત્રની પ્રાચીન તાડપત્રીય (સંઠ સિવાય) પ્રતિઓમાં તથા ચૂર્ણિમાં આવતાં સૂત્રપદોમાં ત શ્રુતિ મોટા પ્રમાણમાં મળે છે.

તાડપત્રીય પ્રતિ સંઠ મા, કાગળની પ્રતિઓમાં તથા વૃત્તિમાં આવતાં સૂત્રપદોમાં ય શ્રુતિ પ્રાયઃ મળે છે. અમે આચારાંગસૂત્રની પ્રતિઓમાં મળતા ત શ્રુતિવાળા પાઠો મૂળમાં મોટા ભાગે લીધા છે. આવાં સ્થળોએ પાઠભેદો અમે પ્રાયઃ આપ્યા નથી.

આ ગ્રંથનું સંપાદન કરતાં જૈન આગમ ગ્રંથમાલાના પ્રકાશનપૂર્વે સુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજના સાંનિધ્યમાં ‘કેવા પાઠો મૂળમાં લેવા, કેવાં પાઠાંતરો આપવાં અને કેવાં પાઠાંતરો ન આપવા’ ઇત્યાદિ વિષે વિદ્વાનોએ જે નિયમાવલિ સામાન્ય રીતે નિશ્ચિત કરી છે તેને અમે મોટા ભાગે અનુસર્ષાં છીએ.

આચારાંગસૂત્રની વ્યાખ્યાઓ

નિર્ણયકિત — ચતુર્દશપૂર્વધર ભદ્રમાહુરવામિકૃત નિર્ણયકિત એ આચારાંગની સૌથી પ્રાચીન વ્યાખ્યા મળે છે આચારાંગસૂત્રની ચોથી ચૂલા સુધી એકંદરે ૩૫૬ ગાથા છપાયેલી છે ૧ પાંચમી

૧. મુદ્રિત વૃત્તિમાં (આગમોદયસમિતિપ્રકાશિત ૫૦ ૪૧૨) નિર્ણયકિતની ૩૪૬ ગાથાઓ તથા મહાપરિજ્ઞા અધ્યયનની ૭ એમ ૩૫૩ ગાથા છપાયેલી છે, પણ તેમાં ૫૦ કપલમાં ત્રણ ગાથાઓ છાપવી રહી ગયેલી છે. ઋષભદેવજી કેશરીમલ્લજી પેઢી—રતલામ-તરફથી પ્રકાશિતવૃત્તિ (૫૦ ૩૯૯) માં ૩૫૬ ગાથા છપાયેલી છે. પરંતુ અમારી હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં મહાપરિજ્ઞા અધ્યયનની નિર્ણયકિતની ગાથાઓ ૧૮ છે. તે પણ છઠ્ઠા અધ્યયનની નિર્ણયકિત પછી તરત જ છે. તે બધી ગણના કરતાં કેટલીક પ્રતિઓમાં ૩૬૭ ગાથાઓ મળે છે, તો કોઈક પ્રતિમાં છેલ્લી સત્તરહિં છહિં.....વગેરે બે ગાથાઓ નથી મળતી

ચૂલા નિશીથ ઉપર તેમણે જ નિર્ધુક્તિ રચી છે એમ ચોથી ચૂલાની નિર્ધુક્તિને અંતે આવતી ગાથા ઉપરથી જણાય છે. નિશીથની નિર્ધુક્તિમાં ભાષ્યગાથાઓનું મિશ્રણ થયેલું હોવાથી ચૂલિકારના ઉદ્દેશ્ય ઉપરથી જ તેમાં નિર્ધુક્તિ ગાથા કઈ છે તે સમજી શકાય છે. બૃહત્કલ્પસૂત્ર ઉપરની નિર્ધુક્તિમાં પણ ભાષ્યગાથાઓનું મિશ્રણ થઈ ગયેલું છે, એમ આચાર્યશ્રી મલયગિરિજા મહારાજ બૃહત્કલ્પવૃત્તિમાં રૂપે જણાવે છે.^૧

વિક્રમથી બસો વર્ષ વીત્યા બાદ આર્ય ગંધહસ્તીએ આચારાંગ ઉપર વિવરણ રચ્યું હતું એવો ઉદ્દેશ્ય હિમવંત થેરાવલીમાં^૨ મળે છે. પરંતુ અત્યારે તો આર્ય ગંધહસ્તિવિરચિત વિવરણ મળતું નથી જ.

આચારાંગવૃત્તિકાર શીલાચાર્યે કરેલા નિર્દેશમાં તો આર્ય ગંધહસ્તીએ રચેલા આચારાંગના પ્રથમ અધ્યયન શસ્ત્રપરિજ્ઞાના વિવરણનો જ માત્ર ઉદ્દેશ્ય છે.^૩

૧ “નિર્ધુક્તિર્માધ્યં ચૈકો ગ્રન્થો જાતઃ” — વૃહત્કલ્પવૃત્તિ પૃ. ૨.

૨. બૃહત્કલ્પસૂત્ર છઠ્ઠા ભાગના આખુખમાં આ. પ્ર. મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ નીચે પ્રમાણે જણાવે છે.

‘હિમવંતથેરાવલી’માં નીચે પ્રમાણેનો ઉદ્દેશ્ય છે—

આર્યેરેવતીનક્ષત્રાણા આર્યેસિંહાલ્યા. ગિલ્યા અમૂવન્, તે ચ વ્રહ્મદ્વીપિકાશાખોપલક્ષિતા અમૂવન્ । તેવામાર્યેસિંહાના સ્થવિરાણા મધુમિત્રાઽઽર્યસ્કન્દિલાચાર્યનામાનો દ્વૈ શિલ્યાવમૂતામ્ । આર્યમધુમિત્રાણા શિલ્યા આર્યગન્ધહસ્તિનોઽતીત વિદ્વાંસઃ પ્રભાવકાશ્વામૂવન્ । તૈશ્વ પૂર્વસ્થવિરોત્તંસોમાસ્વાતિવાચકરચિત-તત્ત્વાર્થોપરિ અશીતિસહજ્જોકપ્રમાણ મહાભાષ્યં રચિતમ્ । એકાદશાજ્ઞોપરિ ચાર્યસ્કન્દિલસ્થવિરાણા-મુરોત્તતસ્તૈર્વિવરણાનિ રચિતાનિ । થદુક્તં તદ્રચિતાચારાજ્ઞવિવરણાન્તે યથા—

થેરસ્સ મહુમિત્તસ્સ, સેહેહિ તિપુવ્વનાળજુતેહિં । મુણિગણવિવંદિર્ણિ, વવગયરાગાદોસેહિં ॥ ૧ ॥

વંમહીવિયસાહામડેહિં ગંધહત્થિવિવુહેહિં । વિવરણમેયં રહયં દોસયવાસેસુ વિક્કમઓ ॥ ૨ ॥

અર્થાત્ “આર્યેરેવતીનક્ષત્રના આર્યેસિંહનામે શિષ્ય હતા જે બ્રહ્મદ્વીપિકાશાખીય તરીકે ઓળખાતા હતા. સ્થવિર આર્યેસિંહના મધુમિત્ર અને આર્યસ્કન્દિલ નામે બે શિષ્યો હતા. આર્ય મધુમિત્રના શિષ્ય આર્યગંધહસ્તિ હતા, જેઓ ધણા વિદ્વાન્ અને પ્રભાવક હતા તેમણે વાચક ઉમાસ્વાતિકૃત તત્ત્વાર્થ ઉપર એસી હલ્લર શ્લોકપ્રમાણ મહાભાષ્યની રચના કરી હતી અને સ્થવિર આર્યસ્કન્દિલના આગ્રહથી અગીઆર અંગો ઉપર વિવરણો રચ્યાં હતાં જે હકીકત તેમણે રચેલા આચારાંગસૂત્રવિવરણના અંતભાગથી જણાય છે જે આ પ્રમાણે છે—

‘સ્થવિર આર્યમધુમિત્રના શિષ્ય, મુનિગણુમાન્ય, ત્રણ પૂર્વનું જ્ઞાન ધરાવનાર બ્રહ્મદ્વીપિકાશાખીય સ્થવિર ગંધહસ્તીએ વિક્રમથી બસો વર્ષ વીત્યા બાદ આ (આચારાંગસૂત્રનું) વિવરણ રચ્યું છે—

જે કે ઉપર હિમવંત થેરાવલીમાં જણાવેલ અગીઆર અંગનાં વિવરણો પૈકી એક પણ વિવરણ આજે આપણા સામે નથી તે છતાં આચાર્ય શ્રીશીલાકે પોતાની આચારાંગસૂત્ર ઉપરની ટીકાના પ્રારંભમાં “શસ્ત્રપરિજ્ઞાવિવરણમતિવહુ ગહનં ચ ગન્ધહસ્તિકૃતમ્ ।” એમ જણાવ્યું છે તે નેતાં હિમવંતથેરાવલીમાંનો ઉદ્દેશ્ય તરછોડી નાખવા જેવો નથી, અરુત્. ”

વૃહત્કલ્પસૂત્ર—આમુખ પૃ. ૩-૪.

૩. શસ્ત્રપરિજ્ઞાવિવરણમતિવહુ ગહનં ચ ગન્ધહસ્તિકૃતમ્

તસ્માત્ સુલ્લવોગાય શૃલામ્યહમજ્જસા સારમ્ ॥ ૨ ॥

આ પ્રમાણે શીલાચાર્ય પૃ. ૩ આચારાંગવૃત્તિમાં જણાવે છે અને પૃ. ૮૨માં

ચૂર્ણિ — આચારંગસૂત્ર તથા નિર્યુક્તિ ઉપર અત્યારે મળતી વ્યાખ્યાઓમાં સૌથી પ્રાચીન આ ચૂર્ણિ છે. સામાન્ય રીતે આની ભાષા પ્રાચીન પ્રાકૃત છે. એના કર્તા વિષે કોઈ ચોક્કસ નિર્દેશ મળતો નથી. ચૂર્ણિકાર સામે આચારંગસૂત્રની વિશિષ્ટ પાઠપરંપરા હતી એ વાત અમે પૂર્વે જણાવી ગયા છીએ. આ ચૂર્ણિ તો અનેક અનેક વાતોનો ખળનો છે. એનો પ્રકાશન શ્રીમધ્વભટ્ટેવળ કેશરીમલ્લની પેઢી—રતલામ—તરફથી થયું છે. તેમાં સંપાદકશ્રીએ પોતે જ જણાવ્યું છે કે તેના જે હસ્તલિખિત આદર્શો મળ્યા છે તે ધણા અશુદ્ધ છે.^૧ આનું હસ્તલિખિત વિવિધ પ્રતિઓ આદિને આધારે સંશોધન કરીને પુનઃ પ્રકાશન થાય તે ધણું જરૂરી છે.

આચારંગની ચૂર્ણિમાં તથા વૃત્તિમાં નાગાર્જુની વાચનામાંથી આચારંગસૂત્રના કેટલાક પાઠભેદો આપેલા છે. આ નાગાર્જુની વાચના આદિનું સ્વરૂપ આ ૦ પ્ર૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજના જૈન આગમધર ઔર પ્રાકૃત વાઙ્મય આ નિબંધમાંથી જ ઉદ્ધૃત કરીને અહીં આપવામાં આવે છે—

“સ્કન્દિલાચાર્ય વ નાગાર્જુનાચાર્ય (વીર નિ. ૮૨૭ સે ૮૪૦)—યે સ્થવિર ક્રમશઃ માધુરી યા સ્કન્દિલી ઔર વાલમી યા નાગાર્જુની વાચના કે પ્રવર્તક યે. દોનો હીં સમકાલીન સ્થવિર આચાર્ય યે. इनके युग मे भयंकर दुर्भिक्ष उपस्थित होने के कारण जैन श्रमणों को इधर-उधर विप्रकीर्ण छोड़े-छोड़े समूहों में रहना पड़ा. श्रुतधर स्थविरों की विप्रकृष्टता एवं भिक्षाकी दुर्लभता के कारण जैनश्रमणों का अध्ययन—स्वाध्यायादि भी कम हो गया. अनेक श्रुतधर स्थविरों का इस दुर्भिक्ष में देहावसान हो जाने के कारण जैनआगमों का बहुत अंश नष्ट-भ्रष्ट, छिन्न-भिन्न एवं अस्त—व्यस्त हो गया. दुर्भिक्ष के अंत मे ये दोनो स्थविर, जो कि मुख्य रूप से श्रुतधर थे, बच रहे थे किन्तु एक-दूसरे से बहुत दूर थे. आर्य स्कन्दिल मथुरा के आसपास थे और आर्य नगार्जुन लौराष्ट्र मे. दुर्भिक्ष के अन्त में इन दोनो स्थविरों ने वी. स. ८२७ से ८४० के बीच किसी वर्ष में क्रमशः मथुरा व वलमी में संघसमवाय एकत्र करके जैनआगमो को जिस रूप में याद या ङंस रूप में ग्रन्थरूप से लिख लिया. दोनों स्थविर वृद्ध होने के कारण परस्पर मिल न सके. इसका परिणाम यह हुआ कि दोनों के शिष्यप्रतिष्ठादि अपनी-अपनी परम्परा के आगमो को अपनाते रहे और उनका अध्ययन करते रहे. यह स्थिति लगभग डेढ़ सौ वर्ष तक रही इस समय तक कोई ऐसा प्रतिभासम्पन्न व्यक्ति नहीं हुआ जो आगमों के इस पाठभेद का समन्वय कर पाता. इसी कारण आगमों का व्यवस्थित लेखन आदि भी नहीं हो सका. जो कुछ भी हो आज जो जैनागम विद्यमान है वे इन दोनो स्थविरों की देन है.....

દેવર્ધિગણિ વ ગન્ધર્વ વાદિવેતાલ શાન્તિસૂરિ (વીર નિ. ૧૧૩)—દેવર્ધિગણિ ક્ષમાશ્રમણ માધુરી વાચનાનુયાયી પ્રતિભાસમ્પન્ન સમર્થ આચાર્ય યે. इन्हीं की अध्यक्षता मे वाल्मी मे माधुरी एवं नगार्जुनी वार्चनओं के वार्चनभेदों का समन्वय करके जैनआगम व्यवस्थित किये गये और लिखे भी गये. गन्धर्व व वादिवेताल शान्तिसूरि वाल्मी वार्चनानुयायी मान्य स्थविर थे. इनके विषय में—

વાલ્મસંઘકજે ઉજ્જમિયં જુગપહાણતુલ્લેહિં ।

ગંધવ્વવાદિવેયાલસંતિસૂરીહિં વલહીય ॥

જાજ્ઞપરિજ્ઞાવિવરણમતિગાહનમિતીવ કિલ વૃતં પૂઝ્યૈઃ ।

શ્રીગન્ધહસ્તિમિથૈર્વિવૃણોમિ તતોડહમવશિષ્ટમ્ ॥ ૩ ॥

આ પ્રમાણે જણાવે છે. તે જોતા તેમના સમયમાં આચારંગના પ્રથમ અધ્યયન શસ્ત્રપરિજ્ઞા ઉપર જ ગંધહસ્તિરચિત વિવરણ હશે, એમ જણાય છે.

૧ જુઓ આ પ્રસ્તાવના પૃ ૩૧ ટિ ૩.

इस प्रकार का प्राचीन उल्लेख भी पाया जाता है। इस गाथा में 'वलभी में वालभ्यसव के कार्य के लिए गन्धर्व वादिवेताल शांतिस्त्रि ने प्रयत्न किया था' ऐसा जो उल्लेख है वह वालभ्यसव-कार्य वालभी-वाचना को लक्ष्य करके ही अधिक संभवित है। अन्यथा 'वालभ्यसवकजे' ऐसा उल्लेख न होकर 'संवकजे' इतना ही उल्लेख काफी होता। इस उल्लेख से प्रतीत होता है कि श्री देवर्षिगणि क्षमाश्रमण को माथुरी-वाचनाओं को व्यवस्थापित करने में इनका प्रमुख साहाय्य रहा होगा। दिगंबरार्चार्थ देवसेनकृत दर्शनसारनामक ग्रन्थ में श्वेताम्बरों की उत्पत्ति के वर्णनप्रसंग में—

छत्तीसे वरिससण विक्रमरायस्स मरणपत्तस्स
सोरट्टे उप्पण्णो सेवडसंघो हु वलहीए ॥ ५२ ॥
एक पुण संतिणामो संपत्तो वलहिणामणयरीए ।
वहुस्सिससंपउत्तो विसण सोरट्टए रम्मे ॥ ५६ ॥

इस प्रकार का उल्लेख है। यद्यपि इस उल्लेख में दिया हुआ संवत् मिलता नहीं है तथापि उपर्युक्त 'वालभ्यसवकजे' गाथा में निर्दिष्ट वालभ्यसवकार्य, शांतिस्त्रि, वलभी आदि उल्लेख के साथ तुलना करने के लिये दर्शनसार का यह उल्लेख जरूर उपयुक्त है।

देवर्षिगणि जो स्वयं माथुरसंघ के युगप्रधान थे, उनकी अध्यक्षता में वलभीनगर में एकत्रित सवसमवाय में दोनों वाचनाओं के श्रुतधर स्थविरादि विद्यमान थे, इस सवसमवाय में सर्वसम्मति से माथुरी वाचना को प्रमुख स्थान दिया गया होगा, इसका कारण यह हो सकता है कि माथुरी-वाचना के जैनआगमों की व्यवस्थितता एवं परिमाणाधिकता थी। इसमें ज्योतिष्करडक जैसे ग्रन्थों को भी स्थान दिया गया जो केवल वालभी-वाचना में ही थे। इतना ही नहीं अपितु माथुरी-वाचना से भिन्न एवं अतिरिक्त जो सूत्रपाठ एवं व्याख्यानतर थे उन सबका उल्लेख नागार्जुनाचार्य के नाम से तत्तत् स्थान पर किया भी गया। आचारांग आदि कि चूर्णियों में ऐसे उल्लेख पाये जाते हैं। समझ में नहीं आता की जिस समय जैनआगमों को पुस्तकारुढ किया गया होगा उस समय इन वाचनाभेदों का संग्रह किस ढंग से किया होगा? जैनआगम की कोई ऐसी हस्तप्रति मौजूद नहीं है जिसमें इन वाचनाभेदों का संग्रह या उल्लेख हो। आज हमारे सामने इस वाचनाभेद को जानने का साधन प्राचीन चूर्णिग्रन्थों के अलावा अन्य एक भी ग्रन्थ नहीं है। चूर्णियाँ भी सब आगमों की नहीं किन्तु केवल आवश्यक, नन्दी, अनुयोगद्वार, दशवैकालिक, उत्तराध्ययन, आचारांग, सूत्रकृतांग, भगवती, जीवाभिगम, जम्बू-दीपप्रज्ञप्ति, निशीथ, कल्प, पंचकल्प, व्यवहार एवं दशाश्रुतस्कन्ध की ही मिलती है।

ऊपर जिन आगमों की चूर्णियों के नाम दिये गये हैं उनमें से नागार्जुनीय-वाचनाभेद का उल्लेख केवल आचारांग, सूत्रकृतांग, उत्तराध्ययन व दशवैकालिक की चूर्णियों में ही मिलता है। अन्य आगमों में नागार्जुनीय वाचना की अपेक्षा न्यूनाधिक्य या व्याख्याभेद क्या था, इसका आज कोई पता नहीं लगता। बहुत संभव है, ये वाचनाभेद चूर्णि-वृत्ति आदि व्याख्याओं के निर्माण के बाद में सिर्फ पाठभेद के रूप में परिणत हो गये हो। यही कारण है कि चूर्णिकार और वृत्तिकारों की व्याख्या में पाठों का कभी-कभी बहुत अन्तर दिखाई देता है।"—पृ० ७२१-७२३.

आचारांगचूर्णिभां ^१नागार्जुनी वाचनानां ^२पंदर बार उल्लेख आवे छे। शुभो मूर

१. आ नागार्जुन, आगमोनी वालभी वाचनाना प्रवर्तक नेनाचार्य छे

२. आ ५. मुनिराजश्री पुण्यविजय्य महुाराज जैन आगमधर और प्राकृतवाक्य नामे निबंधभां (पृ० ७२४) श्रुतावे छे—उन में सात जगह अतिपूज्यतासूचक 'भदन्त' विशेषण वा प्रयोग किया है जो अन्य किसी चूर्णि-वृत्ति आदि में नहीं है। इससे अनुमान होता है कि इस चूर्णि के

૭૫, ૭૬, ૧૧૫, ૧૨૩, ૧૩૪, ૧૪૭, ૧૪૯, ૧૮૧, ૧૮૭, ૧૮૭, ૧૮૭, ૧૮૭, ૧૮૭, ૨૨૮, ૨૬૦, ૨૮૧ નાં ટિપ્પણી.

સૂ. ૨૦૦ ની^૧ ચૂંછિમાં લોકસ્વરૂપવિષે, સ્વધર્મતાલિય વિષે, સાંખ્યો વિષે, ઔદ્ધસંમત ક્ષણભંચરતા વિષે ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિએ ઉપયોગી વિવિધ ઉદ્દેશો પણ છે.

પ્રણેતા, જિનકે નામ કા ઉલ્લેખ કहीं મી નહીં મિલતા, કમસે-કમ નાગાર્જુનીય પરપરા કે પ્રતિ આદર રક્ષને વાલે થે ।

સૂત્રકૃતાંગ કી ચૂંછિ મેં નાગાર્જુનીય વાચના કે જો ઉલ્લેખ મિલતે હૈં ઉન સમી સ્થાનો પર ‘નાગાર્જુનીયાસ્તુ’ એસા લિખકર હી નાગાર્જુનીય વાચનામૈદ કા ઉલ્લેખ કિયા ગયા હૈ જો પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધ મેં ચાર જગહ વ દૂસરે શ્રુતસ્કન્ધ મેં નૌ જગહ પાયા ગયા હૈ । આચાર્ય શીલાંક ને અપની વૃત્તિ મ ‘નાગાર્જુનીયાસ્તુ પઠન્તિ’ લિખકર નાગાર્જુનીય વાચના કા ઉલ્લેખ ચાર જગહ કિયા હૈ ।

૧. “પુવ્વુત્તરવિક્કદ્ધાસિત્તા તો(તે) ચ વિણાસેતિ.....કેતિ મળંતિ—અતિથિ લોગો । ણુણ અતિથિમેવ લોગો, તેણ કહં વિણાસિતં? મળિજ્ઞ—લોગઅતિથિતં પતિ અવિરોધો(ધા?) નાણાવિદેહિં સચ્છદવિગપ્પેહિં વિણાસેતિ, તંજહા—લોગો કિર વામતો કેસિંચિ ણિચં ભવતિ આદિચ્છે । અવદિયમેવ તં આદિચ્છમહલં । દૂરતાઓ જે પુવ્વં પાસંતિ તેસિં આદ્ધચોદયો, આદ્ધમંહલહિટ્ટિયાણં મજ્જણ્હ(હ), જે તુ દૂરાતિક્કતા આદ્ધમંહલં ણ પસંતિ તેસિં અત્થમિઓ. ... નત્થિ લોપ્પે તિ વદ્ધત્તલિયા પઢિવચ્છા, તં જહા— ‘મંધવ્વનગરતુલ્લં માતાકારાગ હેતુ-પચચ-સામગિગપિહ્વમાવેહિ અમાવા’ એવાદિ હેઝુહિ નત્થિ લોગો પઢિવર્જંતિ । ધુવો લોગો વાથ વિદુર્જંતિ સત્કાર્યકારણત્વાત્, તેસિં ણ કિંચિ ઉપ્પજ્ઞંતિ વિણસ્સતી વા । અસદકરણાદુપાદાનગ્રહણાત્ સર્વસમ્ભવામાવાત્ ।

શક્તસ્ય શક્ત્યકરણાત્ કારણભાવાચ સત્ કાર્યમ્ ॥ [સાંખ્યકારિકા ૧]

એને મળંતિ “જાતિરેવ ભાવાનાં વિનાશહેતુ”મિ(રિ)તિ । ”—આચારાક્ષચૂંછિ ।

શત્યવાદી ઔદ્ધનાગાર્જુનના મતનો પણ નામનિર્દેશ વિના ઉલ્લેખ પ્રથમ સૂત્રની ચૂંછિમાં નીચે પ્રમાણે મળે છે—

“અતતીતિ આપા, હેઝ-પચચસામગિગપિહ્વમાવેસુ અહાવા (=અમાવા), હેતુવીર્યં, પચઓ પાણિયં ભૂમી આગાસં કાલો એવાદિ, એતેહિં કુહેઝુહિ ‘અતિથિ અપ્પા’ એવં એગેસિં ણો પરિણ્ણાતં ભવતિ” — આચારાક્ષચૂંછિ ।

મત્તમ્ભારિકા, વિગ્રહવ્યાવર્તની વગેરે ગ્રંથોમાં હેતુપ્રત્યયસામગ્રીપૃથગ્માવેવ્વસમ્ભવાત્ આ હેતુથી નાગાર્જુને શત્યવાદની સ્થાપના કરી છે

૨. ઔદ્ધોમાં વૈદલ્યપ્રકરણ શત્યવાદનો નાગાર્જુનરચિત પ્રસિદ્ધ ગ્રંથ છે, તેનો ટિપ્પેશન અનુવાદ અત્યારે મળે છે. વૈદલ્યનો વૈપુલ્ય અને વૈતુલ્ય પણ પર્યાય છે. આ બધા શબ્દોનો અર્થ ઔદ્ધ આચાર્ય અસંગે અભિધર્મસમુચ્ચય અને શ્રાવકભૂમિના નીચે પ્રમાણે આપ્યો છે—

“વૈપુલ્યં કતમન્? વોધિસત્તવપિટકસમ્પ્રયુક્ત માપિતમ્ । ચલુચ્ચતે? વૈપુલ્યં તદ્ વૈદલ્યમપ્યુચ્ચતે । કિમર્થં વૈપુલ્યમુચ્ચતે? સર્વસત્તવાનાં હિતસુલાધિછાનત્ ઉદારગમ્भीરધર્મદેશનાતથ્ । કિમર્થમુચ્ચતે વૈદલ્યમ્? સર્વાવરણવિદલનત્ । કિમર્થમુચ્ચતે વૈતુલ્યમ્? ઉપમાનધર્માનાં તુલનાડભાવત્ ” — અભિધર્મસમુચ્ચય પૃ. ૭૧ । “વૈપુલ્યં કતમન્? યન્ન વોધિસત્તવાનાં માર્ગોં દેય્યતે અનુત્તરાયૈ સમ્યક્ સમ્બોધયે દશવલનાવારણજ્ઞાનસમુદાગમાય હ્દસુચ્ચતે વૈપુલ્યમ્” — શ્રાવકભૂમિ પૃ. ૧૩૮ ।

૩. જાતિરેવ હિ ભાવાનાં વિનાસો હેતુરિણ્યતે ।

યો જાતશ્ચ ન ચ ધ્વસ્તો નદ્યેત પથાત્ સ કેન વૈ(વઃ?) ॥ આ પ્રસિદ્ધ શ્લોક દિગ્નાગરચિત જણાય છે અને તેનો નિર્દેશ ઉપર જણાવેલી ચૂંછિમાં લાગે છે.

યાપનીયો વિષે પણ ચૂર્ણિમાં ઉલ્લેખ છે.^૧

વૃત્તિ આચારાંગસૂત્રના અર્થને સમજવા માટે અત્યારે સૌથી અધિક પ્રચાર શીલાચાર્યે રચેલી આ વૃત્તિનો છે. તેમનું અત્યારે તો શીલાંકાચાર્ય પ્રસિદ્ધ નામ છે. પરંતુ તેઓશ્રી પોતે જ પોતાને રશીલાચાર્ય તરીકે ઓળખાવે છે એટલે અમે શીલાચાર્ય નામનો મોટા ભાગે ઉલ્લેખ કર્યો છે. સૂત્રકૃતાંગ ઉપર પણ તેમણે જ વૃત્તિ રચેલી છે. આચારાંગ તથા સૂત્રકૃતાંગને સમજવા માટે અત્યારે બે કોઈ વિસ્તૃત સાધન હોય તો તે આ વૃત્તિ જ છે. આ વૃત્તિમાં પણ અનેક વાતોનો ખજાનો છે. પ્રસંગ આવ્યો છે ત્યાં કર્મ વિષે ધણા વિસ્તારથી વર્ણન કર્યું છે.^૨

આની રચના^૩ શકસંવત્ ૭૮૪ (ખ્રીષ્ણ ઉલ્લેખ પ્રમાણે શક સંવત્ ૭૯૮)માં અર્થાત્ વિક્રમ સંવત્ ૯૧૮ (ખ્રીષ્ણ ઉલ્લેખ પ્રમાણે ૯૩૨) માં થઈ છે એમ તેમના જ ઉલ્લેખ ઉપરથી જણાય છે. ખ્રીષ્ણ કેટલીક પ્રતિઓમાં મળતા ઉલ્લેખ પ્રમાણે પ્રથમશ્રુતરક્ષંધની વૃત્તિની રચના શુભસંવત્ ૭૭૨ અને ખ્રીષ્ણ શ્રુતરક્ષંધની વૃત્તિની રચના શકસંવત્ ૭૯૮માં થયેલી છે. આ શુભસંવત્ બે શકસંવત્ જ હોય તો પ્રાં શ્રુંની વૃત્તિની રચના શકસંવત્ ૭૭૨ (વિક્રમ સંવત્ ૯૦૬)માં થયેલી છે. આનું ૧૨૦૦૦ શ્લોકો બેટલું પ્રમાણ જણાય છે.

આમા નાગાર્જુની વાચનાનો પણ દશ પર્યબે ઉલ્લેખ છે ચૂર્ણિના આધારે જ તેમણે આ ઉલ્લેખ કર્યો હશે, એમ જણાય છે.

૧. પ્રાચીન સમયમાં યાપનીયસત્ર હતો, તેના પાસે પણ ઘણાં શાસ્ત્રો અને પાઠપરંપરાઓ હતાં. યાપનીય સઘ કઈક અંશે શ્વેતાંબરોને અને કઈક અંશે દિગંબરોને મળતો હતો. જૈનઆત્માનંદ-સલા-ભાવનગર-પ્રદર્શિત જ્ઞાનિર્વાણ-કેવલિમુક્તિપ્રકરણે ની પ્રસ્તાવનામાં યાપનીયસઘ વિષે અમે વિસ્તારથી કેટલુંક જણાવેલું છે. આ યાપનીયોનો ઉલ્લેખ આચારાંગના ૧૫૪મા સૂત્રની ચૂર્ણિમાં પણ નીચે પ્રમાણે મળે છે—

“આહ—જહુ एवं अप्पवहुअणुयुल्लचेयणाचेयणदव्वआदाणातो परिग्गहो भवति तेण जे इमे सरीर-मित्तपरिग्गहा पाणिपुडभोइणो ते णाम अपरिग्गहा, तं जहा—उडुङ्ग-बोडिया(य)-सरक्खमादि तेसि अप्पादिपरिग्गहवियाप्पा णत्थि, तं च [ऽ]परिग्गहं भत्तं(वत्तं) लद्धुं सेसाणि वि वयाणि तेसिं भविस्संति, वलि(ति)जे य संजमो, ततो मोक्ख इ [ति] । तं च ण भवति, जग्गहा—एतदेवेणेसिं महब्भयं भवति [सू० १५४] जे बोडियादि आउक्काया रसगादि ति विहेँति (आउक्काय-उहेसिगादि गिण्हेँति ?) तेसिं तदेव सरीरं महब्भयं । जे वि आउक्काइयउहेसियादि परिहरंति जावणिज्जाइणो ते वि अपडिलेहिँतं मुंजंति अपडिलेहिँते य ठाणावीणि करंति ।” —आચારાજ્ઞચૂર્ણ

૨. “ब्रह्मचर्याख्यश्रुतस्कन्धस्य निर्वृत्तिकुलीनश्रीशीलाचार्येण तत्त्वादित्यापरनाम्ना बाहरिसाधुसहायेन कृता टीका परिसमाप्तति । .....

શીલાચાર્યેણ કૃતા ગમ્ભૂતાયાં સ્થિતેન ટીકૈવા ।

સમ્યગ્પુજ્ય ઓધ્યા માત્સર્યેવિનાકૃતૈરાર્યૈઃ ॥” —આચારાજ્ઞવૃત્તિ પૃ૦ ૩૧૭

“इति समाप्तं सूत्रकृतद्वितीयाङ्गस्य टीका । कृता चेयं शीलाचार्येण बाहरिगणिसहायेन ।” —
સૂત્રકૃતાજ્ઞવૃત્તિ પૃ૦ ૪૨૭ ।

૩. જુઓ પૃ૦ ૧૬૧ વગેરે.

૪. જુઓ જ્ઞાનિર્વાણકેવલિમુક્તિપ્રકરણે ની પ્રસ્તાવના, પૃ૦ ૨૩

- ૫ જુઓ આચારાંગવૃત્તિ પૃ૦ ૧૧૮, ૧૬૬, ૧૮૩, ૧૯૮, ૨૦૧, ૨૩૯, -૪૫, ૨૫૩, ૨૫૬, ૩૦૩ તથા જુઓ આ ગ્રંથમાં સૂ૦ ૭૫, ૧૨૩, ૧૩૪, ૧૪૭, ૧૪૯, ૧૮૧, ૧૮૭, ૧૯૩, ૧૯૬, ૨૬૦ ના ટિપ્પણો.

તેમના સામે ચૂંચિ હતી એ વાત તો ખંતેની પરસ્પર તુલના કરવાથી પણ સમજાય છે. અને એક સ્થળે? ચિરંતન ટીકાકારનો તેમણે જે ઉલ્લેખ કર્યો છે તે પણ ચૂંચિને લક્ષ્યમાં રાખીને જ કર્યો છે તેમ સ્પષ્ટ જણાય છે.

આ વૃત્તિ પછી જે વિવરણો રચાયાં છે તે મુખ્યતઃપા આ વૃત્તિને જ આધાર રૂપે રાખીને તેના સંક્ષેપ રૂપે રચાયાં છે.

દીપિકા : ખરતરગચ્છીય આચાર્ય જિનસમુદ્રસૂરિના પદ્ધતર જિનહંસસૂરિએ વિક્રમ સંવત્ ૧૫૮૨ માં રચી છે.

દીપિકા : અંચલગચ્છીય મેરુગસૂરિના શિષ્ય માણિક્યશેખરસૂરિએ પણ આચારાંગ ઉપર દીપિકા રચેલી છે.

તત્ત્વાવગમ : હર્ષકલ્લોલના શિષ્ય લક્ષ્મીકલ્લોલે આચારાંગ ઉપર અવચૂચિ લખી છે. તેની રચના પ્રાયઃ વિક્રમ સંવત્ ૧૬૦૬ માં થયેલી છે.

આ ઉપરાંત ખીમ્મ પણ વિવેચનો ભંડારોમાં તપાસ કરતાં મળી આવે તેવો સંભવ છે.

અર્વાચીન યુગમાં આના ગુજરાતી બાલાવબોધ (ટપા) પણ રચાયેલા છે, વર્તમાનમાં હિંદી, ગુજરાતી, અંગ્રેજી, જર્મન ભાષાઓમાં પણ આના અનુવાદો થયેલા છે

*

આ સંપાદનમાં આધારભૂત

આચારાંગસૂત્રની હસ્તલિખિત પ્રતિઓ

(૧) તાડપત્ર ઉપર લખેલી પ્રતિઓ

શાંત — શ્રી શાંતિનાથ તાડપત્રીય જૈન જ્ઞાનભંડાર-ખંભાતની આ પ્રતિ છે. ૧ થી ૬૯ પત્ર છે. ૧ થી ૫૮ પત્રમાં આચારાંગ મૂળ છે, અને ૫૯ થી ૬૯ માં નિર્ચુકિત છે. વર્તમાન પ્રતિમાં ૧૪ થી ૫૮ પાના ખૂટે છે. એટલે આ સંપાદનમાં સુ. ૨૦૪ સુધી જ આનો ઉપયોગ થઈ શક્યો છે. વિક્રમસંવત્ ૧૩૦૩ માં આ પ્રતિ લખાયેલી છે. એક પૃષ્ઠમાં ૪ થી ૭ લીટી છે. એક લીટીમાં લગભગ ૧૪૦ અક્ષર છે. લંબાઈ-પહોળાઈ ૩૨" X ૨" ઇંચ છે. ભંડારનો કેટલોગ નંબર ૧ છે.?

લ્હૌ — શ્રી શાંતિનાથ તાડપત્રીય જૈન જ્ઞાનભંડાર-ખંભાતની-આ પ્રતિ છે. ૧ થી ૬૨ પત્ર છે. ૧ થી ૮૦ પત્રમાં આચારાંગ મૂળ છે, અને ૮૦ થી ૬૨ માં નિર્ચુકિત છે. વિક્રમ સંવત્ ૧૩૨૭માં લખાયેલી છે. એક પૃષ્ઠમાં ૩ થી ૬ લીટી છે. એક લીટીમાં અક્ષર લગભગ ૧૨૫ થી ૧૩૫ છે. લંબાઈ-પહોળાઈ ૩૦" X ૨" ઇંચ છે. ભંડારનો કેટલોગ નંબર ૩ છે.

૧. જુઓ સુ. ૨૭૭ ટિ. ૧

૨. આ પ્રતિના અંતમાં આ રીતે ઉલ્લેખ જોવાય છે—

આચારાંગવૃત્તિ ૧૨૩૦૦। આચારસૂત્ર ૨૫૦૦। નિર્ચુકિ ૪૭૦॥ છ ॥ સવત્ ૧૩૦૩ વર્ષે માર્ગ ૦ વદિ ૧૨ ગુરૌ અથેહ શ્રીમદ્ગહિલપાટકે મહારાજાધિરાજશ્રીવીસલદેવરાજ યે મહામાત્યશ્રીતેજપાલ-પ્રતિપતૌ શ્રી આચારાંગપુસ્તર્ક।

લે૦ — આ પ્રતિ પાટણના ખેતરવસીના પાડાના ભંડારની છે. તાડપત્ર ઉપર લખેલી છે. પત્ર ૧ થી ૧૭૧ મા પ્રારંભમાં આચારંગ મૂળ તથા છેવટના થોડા પત્રોમાં આચારાગનિર્ણયિત છે. ૧ હુ પત્ર ખૂટે છે. ભંડારનો શુનો કેટલોગ નંબર ૫૬ છે અને નવો નંબર ૧૪ છે.

સં૦ — પાટણના સઘવી પાડા જ્ઞાનભંડારની આ તાડપત્ર ઉપર લખેલી પ્રતિ છે. આનો ક્રમાંક ૧૩૫ (૧) છે. (ગાયકવાડ ઓરિએન્ટલ સીરીઝના કેટલોગમાં આનો ક્રમાંક ૧૬૮ (૧) છે.) લિપિનો આકાર તથા પ્રશસ્તિમાં નિર્દિષ્ટ એ આચાર્યોનો સમય લક્ષમાં લેતા, વિક્રમના તેરમા શતકના ઉત્તરાર્ધમાં આ પ્રતિ લખાઈ હોવી જોઈએ. પત્ર ૧ થી ૧૨૭ છે લંબાઈ—પહોળાઈ ૧૫" X ૧૩" ઇંચ લગભગ છે.

સંદી૦ — આ પણ પાટણના સઘવી પાડા જ્ઞાન ભંડારની જ તાડપત્રીય પ્રતિ છે. આનો ક્રમાંક ૩૧ (૨) છે. (ગા. ઓ સિ. ના કેટલોગમાં આનો ક્રમાંક ૩૫૬ (૧) છે.) પત્રસખ્યા ૧ થી ૭૫ છે. આચારંગ મૂળ, નિર્ણયિત, તથા વૃત્તિ ત્રણ ભેગાં લખેલાં છે. વૃત્તિને અંતે વિક્રમ સંવત ૧૪૬૭માં લખ્યાનો નિર્દેશ છે. આની લંબાઈ—પહોળાઈ ૩૨ ૩/૪" X ૧૩ ૩/૪" ઇંચ છે. ઉપરની સં. પ્રતિ કરતા આ પ્રતિ ઘણી દીર્ઘ (લાંબી) હોવાને લીધે આની અમે સંદી૦ સરખા રાખી છે. આચારંગસૂત્રના સંપાદન સમયે અમે આનો ઉપયોગ કરી શક્યા નથી આ આચારંગસૂત્ર સંપૂર્ણ છપાઈ ગયા પછી તેમ જ આ અસ્તાવના પણ લખાઈ ગયા પછી, અમે પાટણ ગયા ત્યારે જ સંઘવી પાડાના ભંડારના વ્યવસ્થાપક સ્વં. સેવંતિલાલ છોટાલાલ પટવાના સુપુત્રોના સૌજન્યથી આ પ્રતિ મળી શકી છે. આજ સુધી અમે ઉપયોગમાં લીધેલી બધી જ હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં જે પાઠો અમને મળ્યા નહોતા તે કેટલાક વિશિષ્ટ અને શુદ્ધ પાઠો આ પ્રતિમાં છે. અમે પાંચમા પરિશિષ્ટમાં, શુદ્ધિ-વૃદ્ધિપત્રકમાં તથા વિવિધાઃ સંદી૦ પ્રતિપાઠાઃમાં આ પાઠોનો સંગ્રહ કરેલો છે.

જૈ૦ — જૈસઘરેના ગિનભદ્રસૂરિ જૈન જ્ઞાન ભંડારની આ પ્રતિ છે. તાડપત્ર ઉપર લખેલી છે. ક્રમાંક ૧ છે. આનો ઉપયોગ પ્રારંભના થોડા ભાગ સુધી જ કરવામાં આવેલો છે. કારણ કે અમને મળેલી પાઠભેદોની નોંધમાં સૂત્ર ૩૧ સુધીના જ પાઠ ભેદોની નોંધ કરવામાં આવી છે.

(૨) કાગળ ઉપર લખેલી પ્રતિઓ

જૈ૦ — જૈન સાહિત્યવિકાસ મંડળની આ પ્રતિ છે. પત્ર ૧ થી ૬૨. આ પ્રતિ કાગળ ઉપર લખેલી હોવા છતાં ઘણીવાર લે૦ પ્રતિ સાથે મળતી આવે છે. લંબાઈ—પહોળાઈ ૧૨" X ૧૧".

હે ૧ — શ્રીહૃમચંદ્રાચાર્ય જૈન જ્ઞાનભંડાર—પાટણ—ની આ પ્રતિ છે. પત્ર ૧ થી ૫૧ મા આચારંગ મૂલ તથા નિર્ણયિત છે. ભંડારનો કેટલોગ નંબર ૭૧૯ છે.

હે ૨ — શ્રીહૃમચંદ્રાચાર્ય જૈન જ્ઞાનભંડાર—પાટણ—ની આ પ્રતિ છે. પત્ર ૧ થી ૫૯ છે. તેમાં માત્ર આચારંગ મૂળ છે. ભંડારનો કેટલોગ નંબર ૯ છે.

હે ૩ — શ્રીહૃમચંદ્રાચાર્ય જૈન જ્ઞાનભંડાર—પાટણ—ની આ પ્રતિ છે. પત્ર ૧ થી ૧૦૫ માં આચારંગ મૂળ તથા નિર્ણયિત છે. ભંડારનો કેટલોગ નંબર ૧૦૨૬૦ છે.^૧

૧ આ પ્રતિના અંતમાં નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે

શ્રમં મવતુ । મગલમસ્તુ । શ્રીરસ્તુ । કલ્યાણ મૂચાત્ । જયો મવતુ ।

ચાલ્સ પુસ્તકે દૃષ્ટ્વા(ઈ) તાદૃશં લિખિતં મયા ।

ચદિ શુદ્ધમશુદ્ધં વા મમ લોપો ન લીયતે ॥ ૧ ॥ છ ॥

૬૦ — ઇડરના જૈન શ્વેતાંશ્વર સંધના આત્મકમલલબ્ધસૂરીશ્વરશાસ્ત્રસંગ્રહની આચારાગ-સૂત્રનિર્ણયિક્તની આ પ્રતિ છે. પત્ર ૧ થી ૫૯ છે છઠ્ઠું પાનું ખૂટે છે. પત્ર ૧ થી ૫૦ A સુધી આચારાગ મૂળ છે. ૫૦ B થી ૫૯ પત્ર સુધી આચારાગનિર્ણયિક્ત છે. વિક્રમસંવત્ ૧૫૫૨ માં લખાયેલી છે. લંબાઈ-પહોળાઈ ૧૩ ” X ૪૪ ” ઇંચ છે. ભંડારનો કેટલોગ નંબર ૧ છે. ૧

લાઠ — શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિવિદ્યામંદિર—અમદાવાદ—ની આ પ્રતિ છે. પત્ર ૧ થી ૩૯ માં આચારાગ મૂળ છે. ભંડારનો કેટલોગ નંબર ૧૭૦૨૯ છે.

લાઠ ૧ — ઉપર જણાવેલી પ્રતિ ઉપરાંત બીજી પણ લાઠ ૬૦ વિદ્યામંદિરની એક પ્રતિનો અમે કવચિત્ ઉપયોગ કર્યો છે. આની સંસ્કૃતિ અમે લાઠ ૧ રાખી છે.

જિઠ — જિનહસસુરિવિરચિતદીપિકાસહિત આચારાગની કોષિક પ્રતિ ઉપરથી યુનિવર્સિટી પુણ્યવિજયજી મહારાજે નકલ કરાવી રાખેલી. તેનો પણ અમે કવચિત્ ઉપયોગ કર્યો છે. આની અમે જિઠ સંસ્કૃતિ રાખી છે.

આમાં સંભાંના પાંચેદો ધણી જ કાળજીપૂર્વક આજથી લગભગ ૩૫ વર્ષ પૂર્વે પંચ અમૃતલાલ મોહનલાલ લોજકે જે નોંધેલા છે તેનો જ અમે ઉપયોગ કર્યો છે. તે ઉપરાંત, અનેક પ્રતિઓના પાંચેદોની નોંધ સાથે, તેમજ પ્રથમશ્રુતસ્કંધના ચાર અધ્યયનની તથા તેટલા જ અધ્યયનની શીલાચાર્યવિરચિત વૃત્તિની સંપાદનની દૃષ્ટિએ જે પ્રેસકોપી કરી છે તેનો પણ અમે ઉપયોગ કર્યો છે. આ તેમની સામગ્રી અમને ઉપયોગ કરવા મળી છે તે માટે તેમને ધન્યવાદ ધટે છે. શાહ નગીનભાઈ કેવળદાસે જ્ઞાંન લેખનાં પાંચેદો પંચાત જઈને અતિ પરિશ્રમ વેળીને લઈ આપ્યા છે. આચારાગ મૂળની નકલ કરીને તેમાં લેખ જે ૧, ૨, ૩ લાઠ ના પાંચેદો પણ તેમજ ધણી પરિશ્રમે લીધા છે. ઉપરાંત શીલાચાર્યવિરચિત આચારાગવૃત્તિની પંચાતના

સવત્ ૧૬૧૭ વર્ષે કાર્તિક સુદિ ૧૧ તિથી મોમવારે અયોદ્ધ મહાનગર શ્રી ધંધુકાવાસ્તવ્ય કઠીચ જાતીય પાઠાગર શ્રીજીવાસુતબ્રહ્મદાસ લિખિત । લેખકપાઠકઓઃ ચિરં ચિરકાલ નન્દતુ ।

વદ્મુષ્ટિકટિપ્રીવા મન્દદષ્ટિરધોમુલઃ ।

કથેન લિખ્યતે ગ્રન્થ યત્નેન પરિપાલયેત્ ॥

ક્લ્યાણં મૃયાત્ ।

૧. આ પ્રતિના પ્રારંભમાં નમો વીતરાગાય । છે.

૫૦ માં પત્રમાં આચારાગના સૂત્રના અંતમાં જે ઉદ્દેશ્ય છે તે અમે પૃ. ૨૯૮ ટિ. ૯ માં જણાવેલો છે. પ્રતિની સમગ્રિતમાં ૫૯ માં પત્રમાં નીચે પ્રમાણે ઉદ્દેશ્ય છે—

આચારાગનિર્ણયિક્ત સમાપ્તા ॥ છ ॥ ॥ શ્રી ॥ ॥ છ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥ છ ॥ સંવત્ ૧૫૫૨ વર્ષે શ્રીપત્તન-નગરે શ્રીકેશવંશે સોં રાજૂ માં શ્રાં અમરીપુત્ર જીવા માં શ્રાં વારુપુત્ર સોં મહિપાલ સોં ગાંગા સોં ગાંગામાર્યા શ્રાં ધીરુપુત્ર સોં પદ્મસિંહ સોં હરિશ્ચંદ્ર સોં શિવચંદ્ર પ્રમુખપરિવારસહિતેન સોં ગાંગાકેન શ્રી ચરતરગચ્છે શ્રી જિનચંદ્રસૂરયસ્તત્પટે શ્રી જિનસાગરસૂરિરાજાસ્તેષા પટે શ્રી જિનઉદરસૂરયસ્તત્પટાલંકાર શ્રી જિનહર્પસૂરીણામુપદેશેન સ્વપુણ્યપ્રભાવનાર્થે શ્રી આચારાગસૂત્ર-નિર્ણયિક્તો હમે અલેખ્યેતામ્ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥

૨. આ લેખ પ્રતિ જોવાનો અને યોગ પ્રાપ્ત થયો નથી. એટલે કવચિત્ ન્યારે પાંચેદો વિષે સંદેહ જેવું અમને લાગ્યું છે ત્યાં અમે લેખ (૧) એમ લખ્યું છે. જુઓ પૃ. ૨૮૩ ટિ. ૧.

૩. આ લેખ આદિ પ્રતિઓના પાંચેદો મૂળ પ્રતિઓમાં બરાબર જોઈને, અમે પણ તેની ચોકસાઈ કરી લીધી છે.

શ્રીશાંતિનાથ જૈન જ્ઞાનભંડારની તાડપત્ર ઉપર લખેલી પ્રતિ ઉપરથી તથા જૈન સાહિત્યવિકાસ-મંડળની કાગળ ઉપર લખેલ પ્રતિ ઉપરથી વૃત્તિના પણ પાઠભેદો તેમજ નોંખ્યા છે જેનો અમે અનેક સ્થળે ઉપયોગ કર્યો છે. આ માટે તેમને પણ ધન્યવાદ ધટે છે.

આ ઉપરાંત મુદ્રિત ગ્રંથોમાં, શ્રીશ્વાચાર્યવિરચિતવૃત્તિસહિત આચારાંગસૂત્રની બહુ મહત્વની અને ઉપયોગી બંને આવૃત્તિઓ (૧ આગમોદયસમિતિ પ્રકાશિત, ૨ ઋષભદેવજી કેશરીમલની પેઢી-રતલામથી પ્રકાશિત), આગમમંજૂષા, લિખ્તીગ જર્મનીથી પ્રકાશિત થયેલું વોલ્ટર શુલ્કિંગે સંપાદિત કરેલું પ્રથમ શ્રુતરંધ્ર સુધીનું આચારાંગસૂત્ર, તેરાપંથી શ્વેતાંબર મહાસભા-કલકત્તા-પ્રકાશિત આયારો તદ્દ આચારસ્વૂજા, જૈન વિશ્વભારતી—કાઝન—પ્રકાશિત અંગસુત્તાણિ, આ મુદ્રિત ગ્રંથોનો અમે થોડા—વધતા અંશે ઉપયોગ કર્યો છે, છતાં પ્રાચીન હસ્તલિખિત સામગ્રીમાં ઘણી ઘણી અત્યંત મહત્વપૂર્ણ વિશેષતાઓનો ભંડાર ભરેલો છે તેથી આ હસ્તલિખિત સામગ્રીને આધારભૂત રાખીને જ આ સંપાદન કરવામાં આવ્યું છે. આચારાંગસૂત્રના મૂળમાં તથા ટિપ્પણોમાં, આધારરૂપે તો અમારી હસ્તલિખિત સામગ્રીનો જ અમે ઉપયોગ કર્યો છે. ઉપર જણાવેલા મુદ્રિત ગ્રંથો સાથે આ સંપાદનની તુલના કરીને વાચકો પોતાની મેળે જ આ વાત સ્પષ્ટ સમજી શકશે.

ડૉ. વોલ્ટર શુલ્કિંગે પૂના, તથા જર્મનીમાં બર્લિન અને ગોટિંગેની અનેક હસ્તલિખિત પ્રતિઓ મેળવીને આચારાંગના પ્રથમ શ્રુતરંધ્રનું સંપાદન કર્યું છે. આનું પ્રકાશન જર્મનીના Leipzig શહેરથી પ્રિન્સિપલ ૧૯૧૦ માં થયું છે.^૧ આમાં તે તે વાક્યોને છૂટાં છૂટાં પાડીને છાપ્યાં છે. શ્લોકો અને શ્લોકોના અંશ જેવા લાગતાં વાક્યોને પણ છૂટાં પાડીને છાપ્યાં છે. અને જર્મન ભાષામાં સમજૂતી આપતાં ટિપ્પણો પણ તેમાં સ્થળે સ્થળે આપ્યાં છે. ડૉ. શુલ્કિંગે ઘણો જ પરિશ્રમ કર્યો છે, છતાં તેમની પદ્ધતિની અને તેમની સામગ્રીની પણ એક મર્યાદા છે. તેમના સંપાદનની સમાલોચના કરવા માટે નહિ, પણ અમારે ખાસ કહેવાની વાત તો ખીજી જ છે. રોમન લિપિમાં ડૉ. શુલ્કિંગના પ્રકાશન પછી તેના ઉપરથી દેવનાગરીમાં ઘણાં વર્ષો પૂર્વે એની આવૃત્તિ પુનાથી પ્રકાશિત થયેલી છે.

ડૉ. શુલ્કિંગે બધે સ્થળે પાઠોની એકવાક્યતા રાખવા માટે અમુક પદ્ધતિ અપનાવી છે. જ્યાં થોડો થોડો પાઠભેદ છે તે તેમજ જર્મન ભાષામાં જણાવ્યો છે. આ અને આવી ખીજી અનેક સ્પષ્ટતાઓ દેવનાગરી સંસ્કરણમાં આવી નથી. પરંતુ દેવનાગરી સંસ્કરણ વાંચનારને એવી સમજ ઉભી થાય છે કે ‘ડૉ. શુલ્કિંગે બહુ જ હસ્તલિખિત પ્રતિઓને આધારે જ છાપ્યું છે, એટલે તે દરેક પાઠ મૂળમાં જ હશે.’ પરંતુ બધીવાર આમ હોતું નથી. અમે ડૉ. શુલ્કિંગનું જર્મન પુસ્તક અને તેના ઉપરથી ભારતમાં દેવનાગરી સંસ્કરણ—અને પુસ્તકો જોયાં છે. તે ઉપરથી અમને આવી અનેક સ્થળે અનુભવ થયો છે.

ઉદાહરણ તરીકે—સૂત્ર ૯૯ માં સદે ફાસે અધિયાસમાણે.....આવી સૂત્રપાઠ મળે છે. કોઈ પણ પ્રતિમાં સદે ય ફાસે પાઠ મળતો નથી. છતાં ‘આચારાંગમાં સ્થળે સ્થળે શ્લોક જેવા પાઠો છે આ સંસ્કારની ઉત્કટતાને કીધે અહીં પણ ડૉ. શુલ્કિંગે

સદે ય ફાસે અધિયાસમાણે ણિલ્લિદ નંદિં હહ નીલિવસસ ।

^૧ આનું પુનઃપ્રકાશન થઈને જર્મનીમાં

Kraus Reprint Ltd. Nendeln, Liechtenstein તરફથી ઈ. સ. ૧૯૬૬ માં ACHĀRĀNGA SŪTRA Erster Śrutaskandha Von WALTHER SCHUBRING એ રૂપે પ્રકાશિત થયું છે.

આ પ્રમાણે શ્લોકાર્થની કલ્પના આચારાગમૂળમાં કરી છે. ટિપ્પણમાં જર્મન ભાષામાં જણાવ્યું છે કે ય કોઈ જ પ્રતિઓમાં મળતો નથી, ચૂર્ણિમાં સ મળે છે અને તે ય ને સુધારીને લખાયેલો છે. જર્મન લખાણનો અંગ્રેજી ભાવાર્થ આવો છે—*y is omitted in all the Mss. of the Text. In the ચૂર્ણિ, y is corrected to સ.* આના ઉપરથી એટલું તો સ્પષ્ટ છે કે સદે ય ફાસે પાઠ કોઈ પ્રતિમાંથી ઝેં શુદ્ધિગને મળ્યો નથી. ચૂર્ણિમાં પણ ય ના બદલે તેમને સ જ મળ્યો છે એમ તેઓ લખે છે. ચૂર્ણિની બે પ્રતિનો તેમણે ઉપયોગ કર્યો છે. અમારા પાસે ચૂર્ણિની પ્રતિઓમાં આવો પાઠ મળે છે—કોઈકમાં સદે સ ફાસે યં આવો પાઠ છે, જ્યારે બીજી બધી પ્રતિઓમાં સદે ફાસે યં એવો જ પાઠ છે.^૧ અહીં છંદને બરાબર બેસાડવા માટે, અમને મળેલી બધી જ પ્રતિઓમાં ફાસે પછી મળતા ય નો ઝેં શુદ્ધિગ ઉદ્દેશ જ કરતા નથી, અને કોઈક જ પ્રતિમાં જે સ વધારાનો અશુદ્ધ પાઠ મળે છે તેમાંથી ય કલ્પીને સદે ય ફાસે અહિંયાસમાળે આવો પાઠ મૂળમાં આપે છે.

પરંતુ આ જર્મન સંસ્કરણના દેવનાગરી રૂપાંતરમાં આ બધી વાતોનો સમાવેશ કર્યો ન હોવાથી, દેવનાગરી સંસ્કરણ વાંચનારાઓને એમ જ લાગે છે કે ‘શુદ્ધિગે બધા પાઠો આચારાગની મૂળ પ્રાચીન પ્રતિઓને આધારે જ બરાબર આપ્યા હશે’ અને પછી એ જ પાઠોને મૂળના માનીને તેઓ રચનુસરે છે.

આ અમે એટલા માટે લખીએ છીએ કે જર્મની આદિ દેશોમાં છપાયેલા ગ્રંથોમાં ઘણી સ્પષ્ટતાઓ તેમણે જર્મન આદિ ભાષામાં જ પ્રાપ્ત કરેલી હોય છે. આ દેશમાં એ ભાષા સમજનારા વિરલ હોય છે અને તેમાં પણ સંસ્કૃત-પ્રાકૃત ગ્રંથોના જે અભ્યાસી હોય છે તે તો ભાગ્યે જ એ ભાષા જાણતા હોય છે. એટલે વિદેશોમાં છપાયેલા ગ્રંથોનો ઉપયોગ કરતાં, તેના સંપાદકે ટિપ્પણી વગેરેમાં લખેલી બધી હકીકતો તે ભાષાના જાણકાર દ્વારા બરાબર સમજી લઈને પછી તેનો ઉપયોગ કરવો એ ઇચ્છનીય છે.

શુદ્ધિ-વૃદ્ધિપત્રક, પંચમ પરિશિષ્ટ તથા સંદીપ્તિપાઠાનો ઉપયોગ કરીને આ ગ્રંથ વાચવા સર્વને વિનંતિ છે.

ધન્યવાદ અને અભિનંદન

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય તરફથી પ્રકાશિત થતી આ જૈન આગમગ્રંથમાલાના પ્રકાશનમાં આ ૩૦ પુસ્તકોનામધ્યે ૨૫૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ મૂળ સ્રોતરૂપે રહ્યા છે, એ વાત અમે પ્રસ્તાવનાના પ્રારંભમાં જ જણાવી ગયા છીએ.

ઈડર સંઘની પેઢીના કાર્યવાહકોના સૌજન્યથી ઈડરની પ્રતિ મળી છે.

પાટણ સંઘની પાઠાના ભંડારના વ્યવસ્થાપક ૨૫૦ સેવંતીલાલ છોટાલાલ પટવાના સુપુત્રોના સૌજન્યથી આચારાગમૂળ તથા વૃત્તિની પ્રતિ મળી છે.

લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિવિદ્યામંદિર(અમદાવાદ)ના નિયામક ૫૦ દલસુખ-

૧ ચૂર્ણિમાં સપૂર્ણ પાઠ આ પ્રમાણે છે—

સદે ફાસે યં આદિઅતમ્ગહ્ણા મજ્જમ્ગહ્ણં । અહિંયાસળં ણમ ઇદ્ધાણિદ્ધેસ રાગદોસઅકરણં ।

૨. જૈન શ્વેતાંબર તેરાપંથી મહાસભા તથા જૈનવિશ્વભારતી તરફથી પ્રકાશિત થયેલા આચારો માં આ સદે ય ફાસે પાઠ મૂળમાં સ્વીકારી લેવામાં આવ્યો છે.

ભાઈ માલવણિયાના સૌજન્યથી, ખાકીની બધી જ હસ્તલિખિત સામગ્રી આદિ અનુકૂળતા અવસરે અવસરે જ્યારે જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે મળતી રહી છે.

આચારાગસત્રના મુદ્રણમાં મૌજ પ્રેસના માલિક, મેનેજર તથા કંપોઝિટરોએ—મુદ્રણકાર્ય ઘણી જ વાર અત્યંત શ્રમજનક થવા છતાં ધૈર્ય રાખી—સૌજન્યથી કાર્ય સરળ બનાવ્યું છે અને સુદ્ધ રીતે પરિપૂર્ણ કર્યું છે

શ્રી કાં તેજાલ ડાહ્યાભાઈ કોરા(મહામાત્ર, શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય)એ આગમો પ્રત્યે ભક્તિથી લાગણી અને કુનેહપૂર્વક સરળ અને અતિસુંદર રીતે બધું મુદ્રણ—પ્રકાશન કાર્ય પાર ઉતાર્યું છે

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયના ટ્રસ્ટીઓ, મત્રીઓ, કોષાધ્યક્ષો અને સભ્યો તથા આગમપ્રકાશન સમિતિના સભ્યોએ અત્યંત શ્રુતભક્તિ અને શ્રુત-બહુમાનથી પ્રેરાઈને જૈન આગમગ્રંથમાલાના પ્રકાશનનું આ વિપુલદ્રવ્યન્યયસાધ્ય અતિમહત્તનું કાર્ય શિરે લીધું છે તથા તે અંગે બધી વ્યવસ્થા કરી છે અને કરી રહ્યા છે. તેમની ભાવના હંમેશાં ઉત્સાહવર્ધક અને સહાયક રહી છે.

મુનિશ્રી ધર્મચંદ્રવિજયજીએ પ્રુક્ષવાંચન, વિવિધ પરિશિષ્ટો તૈયાર કરવાં ઇત્યાદિ અનેક કાર્યોમાં અત્યંત ભક્તિથી વિવિધ રીતે ખડે પગે હંમેશા સતત સહાય કરી છે.

આ પુણ્યકાર્યમાં દેવ-ગુરુકૃપાએ આમ વિવિધ રીતે સહાયક સર્વેને અમારા અનેકશઃ ધન્યવાદ અને અભિનંદન છે.

પરમકૃપાળુ દેવાધિદેવશ્રી અરિહત પરમાત્મા તથા સદ્ગુરુદેવની કૃપા અને સહાયથી જ તૈયાર થયેલા આ ગ્રંથને શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુના કરકમળમાં સમર્પણ કરીને અને તે રીતે પ્રભુપૂજન કરીને આજે ધન્યતા અનુભવ છું.

વિક્રમ સવત્ ૨૦૩૨

ફાગણ સુદિ ૮

શ્રી શંખેશ્વરજી તીર્થ

પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રી મદ્વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરપટ્ટાલંકાર-

પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રી મદ્વિજયમેધસૂરીશ્વરશિષ્ય-

પૂજ્યપાદ સુનિરાજ શ્રી ભુવનવિજયાન્તેવાસી

સુનિ જંબૂવિજય

॥ श्रीशंखेश्वरपार्श्वनाथाय नमः ॥

आचार्यमहाराजश्रीमद्विजयसिद्धिसूरीश्वरजीपादपद्मेभ्यो नमः ।

आचार्यमहाराजश्रीमद्विजयमेवसूरीश्वरजीपादपद्मेभ्यो नमः ।

सद्गुरुदेवमुनिराजश्रीभुवनविजयजीपादपद्मेभ्यो नमः ।

आमुखम्

परमकृपालोः परमात्मनः सद्गुरुदेवानां च कृपया श्रीआचाराङ्गसूत्रस्य हस्तलिखितप्राचीनविविधा-
दशचिनुसारेण संशोधनं विधाय आगमक्तानां पुरत उपन्यस्यते ।

केवलज्ञानोत्पत्त्यनन्तरं चतुर्विंशतितमतीर्थकरेण भ्रमणेन भगवता श्रीवीरवर्धमानस्वामिना प्रारब्धां
धर्मदेशनामनुसृत्य भगवच्छिष्यैः श्रीगौतमादिभिर्गणधरैः द्वादशाङ्गी प्रणीता, तत्र आचाराङ्गं प्रथम-
मङ्गसूत्रम् । अस्य प्राधान्यं प्राथम्यं च जिनप्रवचनसारभूतत्वादिना हेतुकलापेन आचाराङ्गनिर्मुक्तौ भगवता
भद्रबाहुस्वामिना परमेषेण बहुमानेन वर्णितम् । एतद्विषयका वक्ष्यमाणविषयकाश्च विविधा उल्लेखा गुर्जर-
भाषानिबद्धावामस्माकं प्रस्तावनाया विस्तरेण द्रष्टव्याः ।

आचाराङ्गसूत्रस्य द्वौ श्रुतस्कन्धौ । तत्र प्रथम आचाराख्यः श्रुतस्कन्धो ब्रह्मचर्यनाम्नापि—नवाध्ययना-
त्मकत्वाद् नवब्रह्मचर्यनाम्नापि—प्रसिद्धः । तस्यैव चूलिकारूपो द्वितीयस्तु श्रुतस्कन्धः ‘अग्र’नाम्ना
‘आचाराग्र’नाम्ना वा व्यपदिश्यते । द्वितीये श्रुतस्कन्धे पञ्च चूलाः, तासु पञ्चमी निशीथाख्या चूला
आचाराङ्गात् पृथक्कृत्य निशीथसूत्रनाम्ना पृथक् सूत्ररूपेण चिराद् व्यवह्रियते, चूर्णिकृतः शीलाचार्या-
दयश्चापि आचाराङ्गसूत्रस्य चतुर्थचूलिकापर्यन्तं व्याख्यां कृतवन्तः, अतोऽत्र प्रथमः श्रुतस्कन्धः
चूलचतुष्टयात्मको द्वितीयश्च श्रुतस्कन्धः आचाराङ्गसूत्ररूपेण मुद्रयित्वा प्रकाश्यते ।

रचयितारः—आचाराङ्गसूत्रस्य प्रथमः श्रुतस्कन्धस्तावत् पञ्चमेन गणधरेण भगवता सुधर्मस्वामिना
प्रणीत इति सर्वसम्मतम् । द्वितीयस्य तु श्रुतस्कन्धस्य रचनायां विविधा निर्देशाः प्राप्यन्ते—‘आचारा-
ग्राणि स्थविरैर्विरचितानि’ इति आचाराङ्गनिर्मुक्तौ भद्रबाहुस्वामिनः, अत्र ‘स्थविराः—गणधराः’ इति
आचाराङ्गचूर्णिकाराः, ‘स्थविराः—श्रुतबुद्धाः चतुर्दशपूर्वविदः’ इति आचाराङ्गवृत्तिकृतः शीलाचार्याः ।
तृतीयं चतुर्थ्यौ चूलिके स्थूलभद्रस्य भगिन्या यक्षया साध्व्या महाविदेहक्षेत्रतः [भगवतः सीमन्धरस्वामिनः
सकाशात्] आनीते इत्यपि आवश्यकचूर्णि—परिशिष्टपूर्वादौ श्रूयते । आचारप्रकल्पो भगवता भद्रबाहु-
स्वामिना नवमपूर्वतो निर्युद्ध इति पञ्चकल्पभाष्यचूर्णिकाराः, आचारप्रकल्पो निशीथस्यैव नामान्तरम् ।

अध्ययनक्रमः—आचाराङ्गस्य प्रथमे श्रुतस्कन्धे नवाध्ययनानि, तत्र सप्तमस्य महापरिज्ञाख्यास्या-
ध्ययनस्य पठन-पाठनपरम्परा चूर्णिकृतां समये नासीदिति ‘सपतं महापरिज्ञा ग पटिज्जह्’ इति आचाराङ्ग-
चूर्णिकृता वचनादवसीयते, ‘तच्च व्यवच्छिन्नम्’ इति वचनाद् वृत्तिकृतां शीलाचार्याणां समये तु तस्य
व्यवच्छेद आसीदिति स्पष्टमेव प्रतीयते । दृश्यतां पृ० ६९ टि० १ ।

प्रथमश्रुतस्कन्धेऽध्ययनानां यः क्रम आचाराङ्गनिर्मुक्त्यादाहपलभ्यते स एव षष्ठमध्ययनं यावत् समवाया-
ङ्गज्ञादौ दृश्यते, सप्तमाष्टमनवमाध्ययनानां क्रमे तु तत्र मेरो दृश्यते ।

द्वितीये श्रुतस्कन्धे प्रथमायां चूलायां सप्ताध्ययनानि, द्वितीयायां सत्तैकामिधायामपि सप्ताध्ययनानि,
तृतीयायां चतुर्थ्यां च चूलायामेकैकमध्ययनमिति सर्वसद्व्यया षोडशाध्ययनानि । तत्र द्वितीयायां चूलायां
यानि सप्त अध्ययनानि तत्र चूर्णिकृद्भिः चतुर्थ्यो रूपसत्तैककः पञ्चमश्च शब्दसत्तैकको निर्दिष्टो व्याख्यातश्च
आ ५

तथा, शीलाचार्यादिभिर्द्वैतकारैस्तु चतुर्थः शब्दसप्तैककः पञ्चमश्च रूपसप्तैकको निर्दिष्टो व्याख्यातश्च तथा । दृश्यतां पृ० २३९ टि० १, पृ० २४७ टि० ८ ।

परिमाणम्—प्रथमश्रुतस्कन्धस्य अष्टादश पदसहस्राणि परिमाणं शास्त्रेषु निर्दिष्टम् । इयं च पारिभाषिकी पदसंज्ञा । यथा सूत्रान्तरेषु पाठपरिहाण्या कालान्तरेण परिमाणे न्यूनत्वं जातं तथा आचाराङ्गेषु ज्ञातव्यम् । सम्प्रति तु ३२ अक्षराणामेकोऽनुष्टुप् श्लोक इति गणनया ‘ग्रन्थाग्रं ८००’ इति संदी० प्रती प्रथमश्रुतस्कन्धान्ते उल्लेखदर्शनात् प्रथमश्रुतस्कन्धस्य ८०० श्लोकाः परिमाणं प्रतीयते । सम्पूर्णस्य तु आचाराङ्गस्य परिमाणं २४५४, २५५४, २६४४, २६५४ इति विविधरूपेण प्रतिषु लिखितं दृश्यते, दृश्यतां सू० २९८ टि० ७ ।

रचनाशैली—दशवैकालिकचूर्ण्यादिषु सूत्रकृताङ्गचूर्ण्यादिषु च आचाराङ्गस्य रचनाशैली अभिहिता । एतच्च पञ्चमे परिशिष्टे द्रष्टव्यम् । प्रथमश्रुतस्कन्धस्य रचना गद्य-पद्यमिश्रा विलोक्यते, तत्र प्रभूतानि तादृशान्यपि वाक्यानि दृश्यन्ते यानि पद्यांशसदृशानि^१ प्रतिभान्ति । ‘पूर्वं सम्पूर्णानि पद्यानि भवेयुः कालान्तरेण तु कस्यचिदंशस्य परिगल्नानात् खण्डितपद्यरूपाणि वाक्यानि सज्जातानि’ इत्यपि संभवेत्, दृश्यतां पृ० ६५ पं. १० इत्यस्य पञ्चमे परिशिष्टे तुलना । द्वितीयश्रुतस्कन्धे तु षोडशमव्ययनं पद्यात्मकम्, अपराणि तु पञ्चदश अध्ययनानि मुख्यतया गद्यरूपाण्येव ।

पाठपरम्परा—आचाराङ्गसूत्रे कालान्तरेण पाठभेदा अपि सज्जाताः, ततः चूर्णिकृद्भिः वृत्तिकृद्भिश्च तेषां समक्षं यः पाठ आसीत् तदनुसारेण व्याख्या कृता, अतः उभयोः पाठयोः प्रथमे श्रुतस्कन्धे क्वचित् क्वचित् स्वयोः भेदोऽपि दृश्यते, द्वितीये श्रुतस्कन्धे तु भूयान् पाठभेदः, तत्रापि दशमाध्ययनादारभ्य अनेकेषु स्थानेषु अतीव अतीव पाठभेदो दृश्यते, दृश्यतां पृ० २३५ टि० ३, पृ० २४० टि० १, पृ० २७४ टि० ७, पृ० २७९ टि० ६ इत्यादि । वृत्तिकृदनुसृतपाठपरम्परापेक्षया चूर्णिकृदनुसृता पाठपरम्पराऽतीव प्राचीना प्रायः शोभनतरा च प्रतीयते । सम्प्रति या आचाराङ्गसूत्रस्य वाचना विविधासु प्रतिष्पृलभ्यन्ते सा वृत्तिकृदनुसृतपाठपरम्परयैव सह प्रायशः सबदति ।

यापनीयसंवेऽपि आचाराङ्गस्य विभिन्ना विशिष्टा वा पाठपरम्परा आसीत् । केनचिदंशेन श्वेताम्बर-तुल्यः केनचिच्चान्द्रेण दिगम्बरतुल्यो यापनीयसंवेऽपि पुरातनकाले आसीत् ।

आचाराङ्गस्यास्य सशोधने आचाराङ्गचूर्णि-वृत्ति-निशीथचूर्ण्यादयो बहवो ग्रन्था अत्र उपयुक्ताः, तेभ्यश्चानेके पाठास्तत्र तत्र टिप्पणेपूडृताः । तत्र यद्यपि तेषां ग्रन्थानां पृष्ठादिकं मुद्रितग्रन्थानुसारेण निर्दिष्टं तथापि पाठाः प्राचीनहस्तलिखितग्रन्थानुसारेणैव निर्दिष्टाः, अतोऽत्रोद्धृतेषु पाठेषु मुद्रिताद् यत्र भेदो दृश्यते तत्र व्यामोहो न विधेयः । एते च पाठभेदा आ० प्र० मुनिराजश्री पुण्यविजयजीमहोदयैः महता परिश्रमेण प्राचीनतरहस्तलिखितग्रन्थानुसारेण सगृहीताः ।

परिशिष्टानि—उपयोगीनि पञ्च परिशिष्टान्यपि अत्र सयोजितानि । आचाराङ्गसूत्रे यत्र स एव तादृशो वा पाठः पुनः पुनरावर्तते तत्र ‘जाव’ इत्यभिधाय अङ्कनिर्देशं वा विधाय संक्षिप्तः पाठ उपन्यस्तः । एतादृशेषु स्थानेषु ‘जाव’ शब्दग्राह्या अङ्कग्राह्याश्च पाठा द्वितीयपरिशिष्टे दर्शिताः । पञ्चमे परिशिष्टे जैन-बौद्ध-वैदिकग्रन्थैः सह तुलना क्वचित् क्वचित् कृताऽस्ति, अध्ययननाम्ना स्पष्टीकरणं पाठानां क्वचिच्छुद्धीकरणं चापि तत्र वर्तते ।

व्याख्याः—आचाराङ्गसूत्रस्य सम्प्रति उपलभ्यमानासु व्याख्यासु चतुर्दशपूर्वविदा भगवता भद्रबाहु-स्वामिना विरचिता निर्युक्तिः प्राचीनतमा व्याख्या ।

१. यद्यपि पट्टसु आद्याध्ययनेषु पञ्चदशैव संपूर्णानि पद्यानि अस्माभिर्निर्दिष्टानि तथापि ‘द्विपादायात्मिकापि गाथा भवति’ इति श्रावकभूमौ बौद्धाचार्यस्य असङ्गस्य वचनेन बह्वन्यपि पद्यान्यत्र सम्भवन्ति ।

ततः परं गन्धहस्तिविरचितं शङ्खपरिज्ञा[प्रथमाख्येन]विवरणमासीत् । एतच्च सम्प्रति नोपलभ्यते ।

ततः परम् आचाराङ्गचूर्णिः, इयं च अतिप्राचीना सूत्र-निर्युक्तिव्याख्या । बौद्धाचार्यनागार्जुन-दिङ्नागयोर्वचनानि, ईश्वरकृष्णारचितसांख्यकारिकात उद्धृता कारिका, यापनीयानां निर्देश इत्यादि बहुतरमैतिह्योपयोग्यपि तत्र लभ्यते ।

ततः परं शीलाचार्यैर्विरचिता महती वृत्तिलयलभ्यते । इमामेव वृत्तिं प्राधान्येन उपजीव्य कालान्तरे-ऽन्यैर्विरचिता अनेकाः सक्षिप्ता वृत्तयोऽपि उपलभ्यन्ते ।

शीलाचार्यस्यैव शीलाङ्गाचार्यनाम्ना प्रसिद्धिः । 'आचार्यश्रीशीलाङ्गविरचितायाम् आचारटीकायां द्वितीयश्रुतस्कन्धः परिसमाप्तः' इत्यपि १४६७ वर्षे तालपत्रोपरिलिखितायां शीस० प्रतौ प्रत्यन्ते दृश्यते ।

खंभातस्थप्राचीनतरप्रत्यनुसारेण ७८४ शकसंवत्सरे शीलाचार्येण वृत्तिरियं विरचिता । अपरास्तु प्रतिष्ठु ७९८ शकसंवत्सरे वैशाखशुद्धपञ्चम्यां वृत्तिरियं विरचिता इत्युल्लेखो दृश्यते । कासुचिस्तु प्रतिष्ठु '७७२ गुप्तवर्षे प्रथमश्रुतस्कन्धवृत्तिः, ७९८ शकवर्षे द्वितीयश्रुतस्कन्धवृत्तिर्विरचिता' इत्यपि प्रथमश्रुतस्कन्धान्ते द्वितीयश्रुतस्कन्धान्ते च क्रमेणोल्लेखो दृश्यते । दृश्यतां स्त्रीनिर्वाण-केवलमुक्तिप्रकरणप्रस्तावना ।

प्रत्ययः—अस्य संशोधने आधारभूतानामाचाराङ्गसूत्रस्य प्रतीनां संक्षेपत ईदृशं स्वरूपम्—

शां० = श्रीशान्तिनाथजैनज्ञानभंडार(खंभात)सत्का प्रतिः, क्रमाङ्क १

खं० = श्रीशान्तिनाथजैनज्ञानभंडार(खंभात)सत्का प्रतिः, क्रमाङ्कः ३

जे० = श्रीजिनभद्रसूत्रज्ञानभंडार(जिसलमेर)सत्का प्रतिः, क्रमाङ्क १

खे० = खेतरवसीज्ञानभंडार(पाटण)सत्का प्रतिः

'सं० = संभवपीपाडाज्ञानभंडार(पाटण)सत्का हत्वा प्रतिः १५"X२" इंचप्रमिता

१. अस्या. प्रतेरन्ते थानि लेखकादिनामानि उल्लिखितानि दृश्यन्ते तदनुसारेण वैक्रमस्य त्रयोदशशतक-स्योत्तरार्धे प्रतिरियं लिखितेति प्रतीयते । स चायसुल्लेखः सं० प्रत्यन्ते—

“उत्तुंगः सरलः सुवर्णरुचिरः शाखाविशालच्छविः,

सच्छायो गुरुशैललब्धनिलयः पर्वश्रियालंकृतः ।

सद्वृत्तत्वयुतः सुपत्रगरिमा मुक्ताभिरामः शुचिः,

पल्लीपाल इति प्रसिद्धिमगमद् वंशः सुवंशोपमः ॥ १ ॥

निस्तोमः परिपूर्णवृत्तमहिमा मुक्तामणिः प्रोज्ज्वल-

स्तत्राभूद्विमलोल्लसद्गुरसौ श्रीचंद्रनामा गृही ।

श्रीमत्पार्श्वजिनेश्वरस्य सदनव्याजेन येनाहितो,

मेदिन्या स्वयज्ञःप्रकाशधवलः स्फूर्त्य(र्ज)त्किरीटः स्फुटं ॥ २ ॥

तस्यासीद् गृहमेधिनी जिनवचःपीयूषपूर्णश्रुति-

मार्हां इत्यमिथा बुधैर्मुंरिपोल्लभ्रीरिव प्रोच्यते ।

सा प्राचीव विवेकिसाम्ब-सुधीसामंतसंज्ञौ सुतौ,

सूर्याचंद्रमसाविव स्फुटकरौ धत्ते स्म पुत्राशयो ॥ ३ ॥

आसीत् तद्गणिनी स्ववंशनभसः सच्चंद्रिका निर्मला,

नाम्ना श्रीमतिराश्रितागमसतिः सद्दर्शनालंकृतिः ।

श्रुत्वा जैनवचो विवेच्य विविधं संसारनिःसारतां,

सद्यः श्रीजयसिंहसूरिसविधे दीक्षामसावप्रहीत् ॥ ४ ॥

संदी० = संवत्तीपाडाज्ञानभंडार(पाटण)सत्का दीर्घा प्रति: ३२"×२" इंचमिता, वैक्रमे १४६७ वर्षे लिखितेयं प्रति: ।

एवं षट् तालपत्रोपरिलिखिता: प्रतय: । अयं कागदपत्रोपरिलिखिता अष्टौ प्रतय:—

इ० = ईडर जैनश्वेताम्बरसंघपेढीसत्का प्रति:

जै० = जैनसाहित्यविकासमंडल(मुंबई)सत्का प्रति:

हे १, २, ३ = श्रीहेमचन्द्राचार्यजैनज्ञानमन्दिर(पाटण)सत्कास्तिष्ठ: प्रतय:

ला०, ला १ = ला० द० भा० सं० विद्यामन्दिर(अहमदाबाद)सत्कं प्रतिद्वयम्

जि० = जिनहंससूरिविरचितदीपिकासहिता प्रति: ला० द० भा० सं० वि० सत्का ।

आप्तु शां० प्रति: २०४ तमसूत्रपर्यन्तमेव वर्तते । **जे०** प्रते: ३१ तमसूत्रं यावदेवोपयोग: कृत: ।

ला १-जि० प्रत्योरपि क्वचिदेवोपयोग: कृत: । **संदी०** प्रति: समग्रग्रन्थमुद्रणानन्तरमेव लब्धा, अतस्तत्रत्या: पाठभेदा विशिष्टा: **संदी०प्रतिपाठा:** इत्यत्रावश्यं विलोकनीया: । शुद्धिपत्रकमपि उपयुज्यैव पठनीयोऽयं ग्रन्थ: ।

धन्यवादः—अस्या जैनागमग्रन्थमालाया: प्रकाशने बीजरूपा: प्राणभूताश्च स्व० आगमप्रभाकर-मुनिराजश्री **पुण्यविजयजीमहाभागा:**, संशोधनोपयोगिनी सामग्र्यमपि यावज्जीवं महता परिश्रमेण तै: संगृहीता ।

अहमदाबादस्थे **लालभाई दलपतभाई भारतीय संस्कृतिविद्यामन्दिरे** विद्यमानेयं सामग्री तन्नियामकै: 'पं० दलसुखभाई मालवणिया' महोदयै: महता सौजन्येन प्रदत्ता, अपरापि च सामग्री स्थानान्तरत आनाय्य प्रदत्ता ।

मौजमुद्रणालयस्याधिपतिभि: कार्यवाहकैश्च परमेण सौजन्येन मुद्रितोऽयं ग्रन्थ: । सीसकाक्षरसंयोजक (कंपोजीटर)वर्गेणापि महता महता श्रमेण कष्टेनापि च मुद्रणकार्यमिदं पारं प्राप्तम् ।

श्रीमहावीरजैनविद्यालयस्य कार्यवाहकमहानुभावै: जिनागमेषु परमभक्त्या विपुलधनव्ययादिसाध्यं महत् कार्यमिदमङ्गीकृतमस्ति, एतादृशे कार्ये महद् धैर्यं व्यवस्था चापेक्ष्यते ।

श्रीमहावीरजैनविद्यालयस्य महामात्रै: 'श्री कान्तिभाई कोरा' इत्येभिर्महानुभावै: सर्वापीयं मुद्रण-प्रकाशनादिव्यवस्था महत्या श्रुतभक्त्या परमेण सौजन्येन कौशल्येन च विहिता ।

मुनिश्रीधर्मचन्द्रविजयेन प्राग्मुद्रितपत्र(मुफ)पठनादिषु विविधेषु कार्येषु अनवरतं साहायकं भक्तिपूर्ण-चेतसा अनुष्ठितम् ।

एवमस्य संशोधनादौ विविधप्रकारै: उपकारिण: सर्वेऽपि महानुभावा अनेकशो धन्यवादमर्हन्ति ।

तस्या एव भगिन्या श्रान्तूताम्मा(भन्या) विशालमभिलेख्य ।

आचारसूत्रपुस्तकमिह दत्तं श्रीमतिगणिन्यै ॥ ५ ॥

इदुर्थावदमंदमंदरगिरिर्थावत् सुराणां सरिद्,

यावद् यावदिलातलं जलनिधिर्यावन्नभोमंडलं ।

यावत् साद्रमनिचनंदनवनं यावद् यशोऽस्त्यर्हतां,

यावत् तावदिह प्रबोधतरणिर्नद्यादसौ पुस्तकः ॥ ६ ॥

एतत् पुस्तकममलं सकलं श्रीधर्मघोषसूरीणा ।

व्याख्याहेतोरपितमिह सद्यः श्रीमतिगणिन्या ॥ ७ ॥”

गुरुचरणप्रणिपातः—अनन्तोपकारिणां पूज्यपादानां पितृचरणानां गुरुदेवानां मुनिराजश्री भुवन-
विजयजीमहारानां कृपया कार्यमिदं सम्पन्नम्, तेषां चरणेषु अनन्तशः प्रणिपातं करोमि।

प्रभुपूजनम्—परमकृपाळुनां परमेश्वराणां श्रीशङ्खेश्वरपार्श्वनाथप्रभूणां प्रसादात् साहाय्याच्चैव कार्यमिदं
सम्पन्नमिति तेषां करकमलेषु अनन्तशः प्रणिपातपूर्वकं भक्तिभरनिर्भरेण चेतसा पुष्पाञ्जलिरूपमेनं ग्रन्थं
निधाय प्रभुपूजनं विधाय प्रसीदति मे चेतः।

विक्रमसंवत् २०३२,
आषाढशुक्लपक्षी
(प्रभुमहावीरच्यवन-
कल्याणकदिनम्)
जुद्धरा (ता० पाटण)

इत्यावेदयति—

पूज्यपादाचार्यमहाराजश्रीमद्विजयसिद्धिसूरीश्वरपट्टालङ्कार—

पूज्यपादाचार्यमहाराजश्रीमद्विजयमेघसूरीश्वरशिष्य—

पूज्यपादमुनिराजश्रीभुवनविजयान्तेवासी

मुनि जम्बूविजयः

FOREWORD

By the grace of Supreme Soul and spiritual teachers I am able to present before the lovers of Jaina Āgamas the critical edition of the *Ācārāṅgasūtra*. While preparing this edition, I utilized many old manuscripts and scrutinized various readings yielded by them.

On the attainment of omniscience Lord Vīravardhamāna, the twenty-fourth Jaina *tīrthankara*, commenced to deliver religious discourses. Following these discourses, his direct principal disciples Gautama and others composed the twelve *Anga* works (*dāvadaśāṅga*). Among these twelve works, the *Ācārāṅgasūtra* occupies the first place. Rev Bhadrabāhusvāmī explained, with great respect, its importance and the first place accorded to it, giving many supporting reasons, the foremost being the one that it contains the essence of the preachings of Lord Mahāvīra. All the textual evidences pertaining to this point are given at length in my Gujarati Introduction.

The *Ācārāṅgasūtra* consists of two *Śruta-skandhas* (Two Groups of Scriptural writings). The first one is known by the name of *Ācāra* or *Brahmacārya* or *Navabrahmacārya*. It is called *Navabrahmacārya* because it contains nine chapters (*adhyāyana*s). The second *Śruta-skandha* is of the nature of an appendix (*cūlikā*) and is known by the name of 'Agra' or 'Ācārāgra'. It contains five appendices (*cūlās*). Among them the fifth one is called *Niśītha-cūlā*. Since long this fifth *cūlā* has been separated from the *Ācārāṅgasūtra* and has been considered to be an independent *sūtra* called *Niśītha-sūtra*. Even the author of *Cūṛṇi* and Śīlācārya and others commented on the *Ācārāṅgasūtra* up to the end of the fourth *cūlā*. Hence the present volume of the *Ācārāṅgasūtra* contains the first *Śruta-skandha* up to the end of the fourth *cūlā*.

Authorship: All unanimously hold that Rev Sudharmasvāmī, the fifth direct disciple of Lord Mahāvīra, has composed the first *Śruta-skandha*. Regarding the authorship of the second *Śruta-skandha*, there are various views. Rev Bhadrabāhusvāmī, in his *Niryukti* on the *Ācārāṅgasūtra*, states that *sthaviras* have composed the *Ācārāgras*. While commenting on this statement of Rev Bhadrabāhu, the author of the *Cūṛṇi*, asks us to understand the term 'sthavira' in the sense of 'ganadhara' (direct principal disciple of Lord Mahāvīra). Śīlācārya, the author of the *Ācārāṅgavṛtti*, takes this term 'sthavira' in the sense of Elders by dint of their knowledge, that is, knowers of the fourteen *Pūrvas*. In the *Avāśyakacūṛṇi* and the *Parīśiṣṭaparva* we are told that the third and the fourth *cūlās* have been brought from (Lord Smandharasvāmī m) Mahāvīrdehaksetra by the nun Yaksā, a sister of Śhūlabhadra.

FOREWORD

By the grace of Supreme Soul and spiritual teachers I am able to present before the lovers of Jaina Āgamas the critical edition of the *Ācārāṅgasūtra*. While preparing this edition, I utilized many old manuscripts and scrutinized various readings yielded by them.

On the attainment of omniscience Lord Viravardhamāna, the twenty-fourth Jaina *tīrthankara*, commenced to deliver religious discourses. Following these discourses, his direct principal disciples Gautama and others composed the twelve *Anga* works (*dvādaśāṅga*). Among these twelve works, the *Ācārāṅgasūtra* occupies the first place. Rev Bhadrabāhusvāmī explained, with great respect, its importance and the first place accorded to it, giving many supporting reasons, the foremost being the one that it contains the essence of the preachings of Lord Mahāvīra. All the textual evidences pertaining to this point are given at length in my Gujarati Introduction.

The *Ācārāṅgasūtra* consists of two *Śruta-skandhas* (Two Groups of Scriptural writings). The first one is known by the name of *Ācāra* or *Brahmacārya* or *Navabrahmacārya*. It is called *Navabrahmacārya* because it contains nine chapters (*adhyāyana*s). The second *Śruta-skandha* is of the nature of an appendix (*cūlikā*) and is known by the name of 'Agra' or 'Ācārāgra'. It contains five appendices (*cūlās*). Among them the fifth one is called *Niśītha-cūlī*. Since long this fifth *cūlā* has been separated from the *Ācārāṅgasūtra* and has been considered to be an independent *sūtra* called *Niśītha-sūtra*. Even the author of *Cūṛṇī* and *Śīlācārya* and others commented on the *Ācārāṅgasūtra* up to the end of the fourth *cūlā*. Hence the present volume of the *Ācārāṅgasūtra* contains the first *Śruta-skandha* up to the end of the fourth *cūlā*.

Authorship: All unanimously hold that Rev Sudharmasvāmī, the fifth direct disciple of Lord Mahāvīra, has composed the first *Śruta-skandha*. Regarding the authorship of the second *Śruta-skandha*, there are various views. Rev Bhadrabāhusvāmī, in his *Niryukti* on the *Ācārāṅgasūtra*, states that *sthaviras* have composed the *Ācārāgras*. While commenting on this statement of Rev Bhadrabāhu, the author of the *Cūṛṇī*, asks us to understand the term 'sthavira' in the sense of 'ganadhara' (direct principal disciple of Lord Mahāvīra). Śīlācārya, the author of the *Ācārāṅgavṛtti*, takes this term 'sthavira' in the sense of Elders by dint of their knowledge, that is, knowers of the fourteen *Pūrvas*. In the *Āvaśyakacūṛṇī* and the *Parīśistaparva* we are told that the third and the fourth *cūlās* have been brought from (Lord Simandharasvāmī in) Mahāvīdehaksetra by the nun Yaksā, a sister of Sthūlabhadra.

The author of the *Pañcakalpabhāṣyacūṛṇi* is of the opinion that *Ācāraprakalpa* (i.e. *Niśītha*) is the systematic arrangement of the material taken from the ninth *Pūṛva*, this systematic arrangement done by Rev Bhadrabāhu

Order of Chapters: As we know, the first *Śruta-skandha* of the *Ācārāṅgasūtra* contains nine chapters. The seventh one is known by the name of *Mahāparijñā*. Its study was not prevalent in the days of the author of the *Ācārāṅgacūṛṇi*. That is, it did not find place in the curriculum of Jaina monks in his days. This can be gathered from his remark '*sampatam mahāparinnā na padhujai*' (= 'here ends *Mahāparinnā* which is not studied). And in the days of Śīlācārya it was lost. This is clearly stated by Śīlācārya. He says '*tac ca vyucchinnam*' (= and it is completely destroyed') (See p 69, f.n. 1.)

The order of the first six chapters of the first *Śruta-skandha*, which is accepted in the *Ācārāṅganiryukti* and the other commentaries is the same as is found mentioned in the *Samavāyāṅgasūtra* and the other similar works. But there is difference of opinion regarding the order of the remaining three chapters of the first *Śruta-skandha*.

In the second *Śruta-skandha* the first *cūlā* contains seven chapters, the second one which is named *Saptāika* also contains seven chapters and the third and the fourth *cūlās* contain one chapter each. Thus in all there are sixteen chapters in the second *Śruta-skandha*. Among the seven chapters of the second *cūlā*, according to the author of the *Ācārāṅgacūṛṇi*, the fourth one is *Rūpasaptāika* and the fifth one is *Sabdasaptāika*. He mentions as well as comments on them in this order. But Śīlācārya and other commentators reverse the order of these two chapters. For them *Sabdasaptāika* is the fourth chapter and *Rūpasaptāika* is the fifth one. They comment on them in this order (See p 239, f.n. 1; p 247, f.n. 8).

Extent: In the Scriptures it is mentioned that the extent of the first *Śruta-skandha* is equal to eighteen thousand *paḍas*. The term '*paḍa*' is technical. The extent of the *Ācārāṅgasūtra* has been reduced on account of the loss of some portion of the text with the passage of time. This is what has happened in the case of the extent of other *Sūtras* too. At present the measure of one *anustup śloka* is 32 letters. And in measuring the extent of a particular text this *anustup śloka* is taken as a unit of measurement. The remark '*granthāgra 800*' occurs at the end of the first *Śruta-skandha* in ३३१० ms. This remark enables us to infer that the extent of the text of the first *Śruta-skandha* is 800 *anustup ślokas*. The extent of the complete text of the *Ācārāṅgasūtra* is given differently in different mss. Some mss give 2,454, some 2,554 some 2,644 and some 2,654 *ślokas* as the extent of the complete text of the *Ācārāṅgasūtra*.

Style: The style of the *Ācārāṅgasūtra* is described in the *Cūṛṇi*, etc., of the *Daśavakālikasūtra* as well as of the *Sūtrakṛtāṅgasūtra*. For this description one may refer to the fifth Appendix (*Parīśista*). The first *Śruta-skandha* is a composition in mixed verse and prose. Again, therein we find so many sentences which look like parts of verses 'Formerly there were complete verses. But with the passage of time some portions of these verses were lost. So, there came into existence these sentences of broken verses.' This view is also plausible (See Appendix V, p 65, line 10). In the second *Śruta-skandha* the sixteenth chapter is composed in verses and all the remaining chapters are mainly composed in prose.

Traditions of Readings: With the passage of time different readings cropped up in the *Ācārāṅgasūtra*. The authors of the *Cūṛṇi* and the *Vṛtti* accepted the versions that were before them and following those versions they wrote their commentaries. Hence, these two versions at some places in the first *Śruta-skandha* differ from one another but the difference is very slight. On the other hand, in the second *Śruta-skandha* the versions differ widely. There too from the tenth chapter onward there are many places where the difference of readings is very great (see p 235 fn 3, p 240 fn 1, p 274 fn 7, p 279 fn 6, etc.). The tradition of readings, followed by the author of the *Cūṛṇi* is much older and better than the one followed by the author of the *Vṛtti*. The version which we now find in different mss is mostly in consonance with the tradition of readings, followed by the author of the *Vṛtti*.

There existed even in the *Yāpanīya-saṅgha* a different and distinct tradition of readings of the *Ācārāṅgasūtra*. This *Yāpanīya-saṅgha* that resembled the *Śvetāmbara-saṅgha* in some points and the *Dīgambara-saṅgha* in some other points existed in olden days.

In the preparation of the critical edition of the *Ācārāṅgasūtra*, we have consulted with profit many works like *Ācārāṅgacūṛṇi*, the *Ācārāṅgavṛtti* and the *Nisīthacūṛṇi*. We have noted in the footnotes many readings yielded by them. Though the page numbers, etc., are given according to the printed editions, the readings are given according to the old mss. So one should not get confused, noticing the difference between the noted readings and the actual readings found in those printed texts. Late Āgama-Prabhākara Mūnirāja Śrī Puṇyavijayaṇi took great pains to collect all these readings from various mss.

Appendices: The present critical edition of the *Ācārāṅgasūtra* is embellished with five useful appendices. Wherever in the *Ācārāṅgasūtra* there occurs the repetition of the same or similar textual portion, the concerned textual portion is abridged by the usage of 'jāva' or numerals. All the textual portions that are suggested by 'jāva' or

numerals at these concerned places are mentioned in the second Appendix. The fifth Appendix is devoted to the comparison of some sentences or passages of the *Ācārāṅgasūtra* with the similar ones found in the Vedic and the Buddhist works. The explanations of the titles of different chapters are given in this Appendix. Moreover, corrections are also given in this Appendix.

Commentaries: Among the available commentaries of the *Ācārāṅgasūtra*, the *Niryukti* composed by Rev Bhadrabāhusvāmī, a knower of fourteen *Pūrvas*, is the oldest. The next, in the chronological order, comes the *Śāstraparijñā* (*-prathamādhyayana-*) *vivarana* written by Gandahastī. But it is not extant. The *Ācārāṅgacūṛṇi* is composed after this *vivarana*. The *Cūṛṇi* explains both the *Sūtra* and the *Niryukti*. A good amount of historical material is found in it. It quotes the words of Buddhist Nāgārjuna and Dinnāga. A verse from the *Sāṅkhyakārikā* of Īśvarakṛṣṇa is also quoted in it. Again it contains references to Yāpaniyas. In chronological order after the *Cūṛṇi*, comes the extensive commentary by Śīlācārya. It is available. Mainly depending on this commentary many *ācāryas* later on composed several concise commentaries which are also available.

Śīlācārya is well-known by the name of 'Śīlāṅgācārya'. At the end of the palm-leaf ms. शी० there occurs the following sentence written in the year 1467 V S. '*ācāryaśīlāṅgaviracitāyām ācārāṅgāyām dvitīyāśrutaskandhaḥ parisaṃmāptaḥ*'

According to the older ms. available in Cambay, Śīlācārya composed his commentary in *Saka Samvat* 784. Other mss. mention that it was composed on the fifth day of the bright half of *Vaiśākha* in the *Saka Samvat* 798. Some other mss. contain at the end of the first *Śruta-skandha* the statement '772 *guptavarṣe prathamāśruta-skandhavr̥ttiḥ viracitā*' and at the end of the second *Śruta-skandha* the statement '798 *śakavarṣe dvitīyāśrutaskandhavr̥ttiḥ viracitā*'. For details one may refer to the Introduction to the *Strīnirvāṇa-kevali-bhuktīprakarana*.

Manuscripts: In the preparation of the critical edition of the *Ācārāṅgasūtra* we have utilised six palm-leaf mss. and eight paper mss. They are represented by the signs शी०, ख०, जे०, खे०, सं०, संदी०, इ०, जै०, हे०, हे२, हे३, ला०, ला१ and जि०. The first six are palm-leaf mss. and the rest are paper mss.

शी० This ms. belongs to Srī Sāntinātha Jaina Jñāna-Bhandāra, Cambay. It bears No. 1.

ख० This ms. also belongs to the same Bhandāra. It bears No. 3.

जे० This ms. is preserved in the Jnabhadrasūri Jaina Jñāna-bhandāra, Jesalmer. It bears No. 1.

- खे० This ms belongs to Khetaravasī Jñānabhandāra, Patan.
- सं० This ms belongs to Sanghavīpādā Jñānabhandāra, Patan. Its size is 15" × 2" On the basis of the proper names occurring in the colophon¹ at the end of the ms, we can infer that it should have been written in the second half of the thirteenth century of Vikrama Era.
- संदी० This ms which is very long (*dīrgha*) belongs to Sanghavīpādā Jñāna-bhandāra, Patan. Its size is 32" × 2". It has been written in 1467 V S
- इ० This ms belongs to Idar Jaina Śvetāmbara Sangha Pedhi
- जे० This ms belongs to Jaina Sāhitya Vikās Mandal, Bombay.
- हे१, २, ३ These three mss are preserved in Śrī Hemacandrācārya Jaina Jñānamandir, Patan
- ला०, ला१ These two mss are preserved in the Lalbhai Dalpatbhai Bharatiya Sanskriti Vidyamandir, Ahmedabad.
- जि० This ms also belongs to the Lalbhai Dalpatbhai Bharatiya Sanskriti Vidyamandir, Ahmedabad It contains *Dīpikā* by Jinahamsasūri

ज्ञ० ms contains the text up to 204th *śūtra*. We have utilized the text contained in the जे० ms up to 31st *śūtra* ला१ and जि० mss. have been consulted only occasionally. When we got the संदी० ms, the entire text had already been printed. We advise the readers to study '*Viśistāḥ sandī. Pratipāthāḥ*' (Important Readings Yielded by संदी० ms). Readers are advised to read the text only after correcting it according to the *Suddhapatram* (Errata) given in this volume

Acknowledgements : We gratefully remember Late Āgamaprabhākara Munirāja Śrī Punyavijayaji who conceived this Scheme of Jaina Āgama Series and remained engaged, up to the end of his life, in collecting the material necessary for editing the texts of the Jaina Āgamas This material is in the safe custody of the Lalbhai Dalpatbhai Bharatiya Sanskriti Vidyamandir, Ahmedabad. Our thanks are due to Pt Dalsukhbhai Malvania, Director of the Vidyamandir, for making available to us this material as also the material from other places

Our sincere thanks are also due to the members of the Managing Board of the Shri Mahavira Jaina Vidyalaya for undertaking this scheme involving heavy expenditure Their devotion to scriptures is exemplary They have great patience and organizing capacity which are required in carrying out such a stupendous task.

¹ Refer to footnote No 1, pp 59-60 of Āmukham

Shri Kantilal Dahyabhai Kora, Registrar, Shri Mahavir Jaina Vidyalaya, has taken keen interest in the publication work. He has been very careful to see that all the work regarding the Press goes on smoothly and uninterrupted. His hard work deserves appreciation.

We cannot forget Muni Shri Dharmachandravijaya who has helped us by way of reading proofs and doing other necessary things.

Shri V. P. Bhagvat of the famous Mouj Printing Bureau, Bombay, deserves our heart-felt thanks for providing us with the various printing facilities.

I respectfully remember my father and spiritual teacher (in the worldly and spiritual lives respectively), His Holiness Late Muniraja Shri Bhuvanavijayaji. I could accomplish this onerous task through his profound grace.

I derive constant inspiration from Lord Shri Sankhesvara Parsvanatha, the Compassionate par excellence. His grace has instilled in me the mental power necessary for accomplishing this task. I, with mind full of devotion, offer this work to Him.

Vikrama Samvat 2032,
Sixth day of the Bright half of Asadha,
Umdara (Dist. Patan)

Muni Sri Jambuvijayaaji
Disciple of Late
His Holiness Muniraja Sri
Bhuvanavijayaaji Maharaja

सम्पादनोपयुक्तग्रन्थसूचिः

ग्रन्थः	प्रकाशकादि
अनुयोगद्वारसूत्रम्	श्रीमहावीर जैन विद्यालय, मुंबई
अंगसुत्ताणि	जैन विश्वभारती, लाडनू
अंगुत्तरनिकाय	पालिप्रकाशन मंडल, बिहार
आचाराङ्गनिर्युक्ति	आगमोदयसमितिः, तथा
आचाराङ्गसूत्रस्य शीलाचार्यरचिता वृत्तिः	मोतीलाल बनारसीदास (दिल्ली)
आचाराङ्गसूत्र-प्रथमश्रुतस्कन्ध	सम्पादक—WALTHER SCHUBRING
	प्रकाशक—Kraus Reprint Ltd. Nendeln, Liechtenstein, 1966.
आयारो तह आयारचूला	देवनागर्या लिप्यां प्रकाशिका
आवश्यकवृत्तिः	—जैनसाहित्यसंशोधकसमितिः, पुना
आवश्यकभाष्यम्	जैन श्वेताम्बर तेरापंथी महासभा, कलकत्ता
आवश्यकसूत्रस्य मलयगिरिसूरिरचिता वृत्तिः	श्रीऋषभदेवजी केसरीमलजी, रतलाम
	आगमोदयसमितिः
आवश्यकसूत्रस्य हारिभद्री वृत्तिः	”
ईशावास्योपनिषद्	”
उत्तराध्ययनसूत्रम्	श्रीमहावीर जैन विद्यालय, मुंबई
औपपातिकसूत्रम्	आगमोदयसमितिः
कल्पसूत्रम्	साराभाई नवाब
कल्पसूत्रवृत्तिः कल्पद्रुमकलिका	वेलजी शिवजी, मुंबई
” किरणावली	जैन आत्मानंद सभा, भावनगर
” दीपिका	पं. मफतलाल झवेरचंद
” प्रदीपिका	”
” सन्देहविषौषधिः	”
” सुबोधिका	”
कौशीतकी उपनिषद्	
छान्दोग्योपनिषद्	
जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तिः	आगमोदयसमितिः

जयध्वला
 तत्त्वार्थसूत्रम् }
 तत्त्वार्थभाष्यम् }
 तत्त्वार्थराजवार्तिकम्
 तैत्तिरीयोपनिषद्
 दशवै० = दशवैकालिकसूत्रम्
 दशवै० चू० = दशवैकालिकचूर्णिः
 दशाश्रुतस्कन्धचूर्णिः
 द्वादशारं नयचक्रम्
 नन्दीसूत्रम्
 नन्दीचूर्णिः
 नन्दीवृत्तिः (हारिमद्री)
 नन्दीवृत्तिः (मलयगिरिया)
 निशीथसूत्रम् }
 निशीथचूर्णिः }
 निशीथभाष्यम् }
 नृसिंहोत्तरतापनी उपनिषद्
 पंचकल्पभाष्यम्
 पञ्चाशकवृत्ति
 परिशिष्टपर्व
 प्रभावकचरित्रम्
 बृहत्कल्पसूत्रम् }
 बृहत्कल्पसूत्रभाष्यम् }
 बृहत्कल्पसूत्रवृत्तिः }
 ब्रह्मोपनिषद्
 भगवद्गीता
 मज्झिमनिकाय
 मूलाराधना(भगवती आराधना)वृत्तिः
 विजयोदया
 राजप्रश्नीयसूत्रम्
 विग्रहव्यावर्तनी
 विसुद्धिमग्नो
 ,, सटीक

दिगम्बर जैनसंघ चौरासी, मथुरा
 देवचंद लालभाई जैनपुस्तकोद्धार फंड,
 सुरत

भारतीय ज्ञानपीठ, काशी

श्रीमहावीर जैन विद्यालय, मुंबई
 प्राकृतटेक्स्ट सोसायटी
 मणिविजयजीगणिग्रन्थमाला
 जैन आत्मानन्दसभा, भावनगर
 श्रीमहावीर जैन विद्यालय, मुंबई
 प्राकृतटेक्स्ट सोसायटी

”
 आगमोदयसमितिः

सन्मति ज्ञानपीठ, आगरा

जैनधर्म प्रसारक सभा, भावनगर
 निर्णयसागर प्रेस, तथा सिंघी जैन ग्रंथमाला

जैन आत्मानन्द सभा, भावनगर

पालिप्रकाशनमण्डल, बिहार
 सखाराम नेमचंद दि० जैन ग्रन्थमाला,
 सोलापूर

आगमोदयसमिति
 बौद्धसंस्कृतग्रंथावली 10, मिथिला विद्यापीठ
 भारतीय विद्याभवन, मुंबई
 पालिग्रंथमाला, वाराणसी

व्यवहारसूत्रम्
व्यवहारसूत्रवृत्तिः
श्रावकभूमि

}

पट्टखण्डागम-धवला टीका
समवायाङ्गसूत्रम्
सूत्रकृताङ्गम्
सूत्रकृताङ्गचूर्णिः
सूत्रकृताङ्गवृत्तिः

स्त्रीनिर्वाण-केवलिभुक्तिप्रकरणे
स्थानाङ्गसूत्रम्
हठयोगप्रदीपिका

सम्पादक—माणिकमुनिजी

काशीप्रसाद जायसवाल रिचर्स इन्स्टीट्यूट,
पटना

जैनसाहित्योद्धारकफंड, अमरावती
आगमोदयसमितिः
श्रीमहावीर जैन विद्यालय, मुंबई
प्राकृतटेक्स्टसोसायटी
आगमोदयसमितिः तथा मोतीलाल
बनारसीदास (दिल्ली)
जैन आत्मानंद सभा, भावनगर
आगमोदयसमितिः

सङ्केतविवरणम्

[१] आचाराङ्गसूत्रस्य हस्तलिखितानामादर्शानां सङ्केताः
[एतेषां सङ्केतानां विवरणं प्रस्तावनातोऽवगन्तव्यम्]

इ०-इ० संज्ञक	आचाराङ्गसूत्रस्य	हस्तलिखित	आदर्शः
खे०-खे० ”	”	”	”
जि०-जि० ”	”	”	”
जे०-जे० ”	”	”	”
जै०-जै० ”	”	”	”
ला०-ला० ”	”	”	”
शा०-शा० ”	”	”	”
सं०-सं० ”	”	”	”
संदी०-संदी० ”	”	”	”
हे १-हे १ ”	”	”	”
हे २-हे २ ”	”	”	”
हे ३-हे ३ ”	”	”	”

[२] अपरे सङ्केताः

चू०-आचाराङ्गचूर्णिः, आचाराङ्गचूर्णिकृतां सम्मतो वा आचाराङ्गसूत्रपाठः

< चूपा० > = आचाराङ्गचूर्णिकृद्भिर्निर्दिष्टम् आचाराङ्गसूत्रस्य पाठान्तरम्

टि०-टिप्पणम्

[खेटि०-खे०संज्ञकादर्शान्तः केनचिल्लिखितं प्राचीनं टिप्पणम्]

[संदि०-सं० ” ” ” ”]

पृ०-पृष्ठम्

पं०-पङ्क्तिः

मु०-मुद्रितम् आचाराङ्गसूत्रम् आगमोदयसमितिप्रकाशितम्

मृ० } = आचाराङ्गसूत्रस्य हस्तलिखितादर्शेषु मूले पूर्वं भिन्नः पाठो लिखितः पश्चात्तु केनचित्
सं० } संशोधितः तत्र मूलपाठस्योपदर्शनार्थं खेमू० जैमू० हेमू० इत्यादयः सङ्केताः प्रयुक्ताः
यस्तु पाठः पश्चात् संशोध्य उपन्यस्तः तदर्थं खेसं० जैसं० हेसं० इत्यादयः सङ्केताः ।

शी०-शीलचार्यविरचिता आचाराङ्गसूत्रस्य वृत्तिः, शीलचार्यसम्मतो वा आचाराङ्गसूत्रपाठः

< शीपा० > = शीलचार्यैर्निर्दिष्टम् आचाराङ्गसूत्रस्य पाठान्तरम्

शीखं १ } = आचाराङ्गसूत्रस्य शीलाचार्यविरचितवृत्तेः खंभातनगरे श्रीशान्तिनाथमन्दिरसत्के
 शीखं २ } ज्ञानभाण्डागारे विद्यमानः तालपत्रेषु लिखित एक आदर्शः शीखं १ इति सङ्केतितः
 शीजै० } अपरस्तु तादृश एवादर्शः शीखं २ इति सङ्केतितः । पत्तननगरे संघवीपाडामध्ये
 शीसं० } विद्यमानस्तालपत्रेषु लिखित आदर्शः शीसं० इति सङ्केतितः । 'मुंबई'नगरे
 जैनसाहित्यविकासमण्डले विद्यमानः 'कागज'पत्रोपरिलिखितस्तु आदर्शः शीजै०
 इति सङ्केतितः । अतः 'शीखं १', 'शीखं २', 'शीजै०' इति संकेतेन तत्रत्यः
 पाठ इति बोध्यम् ।

सू० — सूत्रम्

आचाराङ्गसूत्रस्य विषयानुक्रमः

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
	आचाराङ्गसूत्रम्	१-२९८
	प्रथमः श्रुतस्कन्धः (९ अध्यायनानि)	१-१०२
	प्रथममध्ययनं शस्त्रपरिज्ञा (७ उद्देशकाः)	१-१६
	प्रथम उद्देशकः	१-३
१	‘श्रुतं मया भगवता वीरवर्धमानस्वामिना एवमाख्यातम्’ इति सुधर्मस्वामिना जम्बूस्वामिनं प्रति ग्रन्थोपन्यासः, केवाञ्चित् ‘पूर्वादिदिशात् आगतोऽहम्’ इति संज्ञाऽभावः, आत्मन औप-पातिकेतरत्वज्ञानाभावः, पूर्वापरभवज्ञानाभावश्च	१-२
२	सहस्रन्मत्यादिना [जातिस्मृत्यादिना] तज्ज्ञानम्, ‘सोऽहम्’ इत्यस्य जिनवचनानुसारेणार्थः, पूर्वापरजन्मानुगतस्य आत्मनः प्रतिपादनम्	२-३
३	तद्वेदिनः एव याथार्थ्येन आत्म-लोक-कर्म-क्रियावादित्वम्	३
४-५	ज्ञातव्याः कर्मसमारम्भाः	३
६	अपरिज्ञातकर्मणोऽपायाः	३
७-८	परिज्ञावर्णनम्	३
९	परिज्ञातकर्मणो मुनित्वम्	३
	द्वितीय उद्देशकः	४-६
१०	लोकस्य आर्त-परिघ्नत्वादि	४
११	पृथिव्याः सचेतनत्वमनेकजीवाधिष्ठितत्वं च	४
१२-१४	‘पृथिवीसमारम्भे कृत-कारिता-ऽनुमतिभिः प्रवर्तमानस्य अहि-तादि’ इति सम्बुध्यमानस्य सम्यग् ज्ञानम्	४
१५	अन्धादिवत् पृथिवीजीवानामपि वेदना	५
१६-१८	परिज्ञया त्रिविधेन पृथ्वीदण्डविरतस्य मुनित्वम्	६
	तृतीय उद्देशकः	६-८
१९	अनगारस्वरूपम्	६
२०	निष्क्रमणकालीनश्रद्धायाः सदाऽनुपालनीयत्वम्	६
२१	महापुरुषैराराधितपूर्वोऽयं मार्गः	६
	अकुतोभयः संयमः	६
२२	अप्कायलोकस्य आत्मनश्च अभ्याख्यानं न कर्तव्यम्	६
२३-२५	अप्कायवधे दोषाः	७
२६	अपां सचेतनत्वमितरजीवाश्रितत्वं च, अप्कायवधेऽदत्तादानम्,	७

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
२७-२८	अन्यमतप्रदर्शनं दूषणं च	८
२९-३१	परिज्ञाय अण्कायवधविरतस्य मुनित्वम्	८
	चतुर्थ उद्देशकः	८-१०
३२	तेजस्कायलोकस्य आत्मनश्च अभ्याख्यानं न कर्तव्यम्	८
३३	प्रमत्त एव दण्डः	८
३४-३६	तेजस्कायिकजीवसमारम्भे दोषाः	९
३७	तेजस्कायसमारम्भेऽन्यजीवानामपि वधः	९
३८-३९	परिज्ञाय तेजस्कायवधविरतस्य मुनित्वम्	१०
	पञ्चम उद्देशकः	१०-१२
४०	वनस्पत्यारम्भादुपरतस्य अनगारत्वम्	१०
४१	शब्दादयो गुणा एव संसारे आवर्तरूपाः	१०
४२-४४	वनस्पतिकायिकजीववधे दोषाः	११
४५	वनस्पतेः सचेतनत्वम्	११
४६-४८	परिज्ञाय वनस्पतिवधविरतस्य मुनित्वम् ।	१२
	षष्ठ उद्देशकः	१२-१४
४९	त्रसजीवानां भेदाः, सर्वेषां जीवानां दुःखं महाभयम्	१२
५०-५१	त्रसजीवसमारम्भे दोषाः,	१३
५२	त्रसजीवहिंसायाः कारणम्	१३
५३-५५	त्रसवधाद् विरतस्य मुनित्वम्	१४
	सप्तम उद्देशकः	१४-१६
५६	वायुकायिकजीववधपरिहारे योग्यः	१४
५७-५९	वायुकायिकजीववधेऽपायः	१४-१५
६०	वायुकायवधेऽन्यजीवानामपि वधः	१५
६१	परिज्ञाय वायुवधाद् विरतस्य मुनित्वम्	१५
६२	आचारेऽरममाणानां संसारे सक्तत्वम्	१६
	परिज्ञाय षड्जीवनिर्कायवधविरतस्य मुनित्वम्	१६
	द्वितीयमध्ययनं 'लोकविजयः' (६ उद्देशकाः)	१७-३०
	प्रथम उद्देशकः	१७-१९
६३	शब्दादयो गुणाः संसारस्य मूलस्थानम्	१७
	गुणार्थिनां स्वरूपम्	१७
६४	गुणार्थिनामपायाः	१७

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
२७-२८	अन्यमतप्रदर्शनं दूषणं च	८
२९-३१	परिज्ञाय अप्कायवधविरतस्य मुनित्वम्	८
	चतुर्थ उद्देशकः	८-१०
३२	तेजस्कायलोकस्य आत्मनश्च अभ्याख्यानं न कर्तव्यम्	८
३३	प्रमत्त एव दण्डः	८
३४-३६	तेजस्कायिकजीवसमारम्भे दोषाः	९
३७	तेजस्कायसमारम्भेऽन्यजीवानामपि वधः	९
३८-३९	परिज्ञाय तेजस्कायवधविरतस्य मुनित्वम्	१०
	पञ्चम उद्देशकः	१०-१२
४०	वनस्पत्यारम्भादुपरतस्य अनगारत्वम्	१०
४१	शब्दादयो गुणा एव संसारे आवर्तरूपाः	१०
४२-४४	वनस्पतिकायिकजीववधे दोषाः	११
४५	वनस्पतेः सचेतनत्वम्	११
४६-४८	परिज्ञाय वनस्पतिवधविरतस्य मुनित्वम् ।	१२
	षष्ठ उद्देशकः	१२-१४
४९	त्रसजीवानां भेदाः, सर्वेषां जीवानां दुःखं महाभयम्	१२
५०-५१	त्रसजीवसमारम्भे दोषाः,	१३
५२	त्रसजीवहिंसायाः कारणम्	१३
५३-५५	त्रसवधाद् विरतस्य मुनित्वम्	१४
	सप्तम उद्देशकः	१४-१६
५६	वायुकायिकजीववधपरिहारे योग्यः	१४
५७-५९	वायुकायिकजीववधेऽपायः	१४-१५
६०	वायुकायवधेऽन्यजीवानामपि वधः	१५
६१	परिज्ञाय वायुवधाद् विरतस्य मुनित्वम्	१५
६२	आचारैः समागानां संसारे सक्तत्वम्	१६
	परिज्ञाय पङ्जीवनिकायवधविरतस्य मुनित्वम्	१६
	द्वितीयमध्ययनं 'लोकविजयः' (६ उद्देशकाः)	१७-३०
	प्रथम उद्देशकः	१७-१९
६३	शब्दादयो गुणाः संसारस्य मूलस्थानम्	१७
	गुणार्थिनां स्वरूपम्	१७
६४	गुणार्थिनामपायाः	१७

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
६५	प्रमादो न कार्यः	१८
६६-६७	प्रमादिनां दोषा अपायाश्च	१८
६८	उपदेशः	१९
	द्वितीय उद्देशकः	१९-२०
६९	अतित्यागे मोक्षः	१९
७०	अनुपदेशवर्तिनां दोषाः	१९
७१	अनगरस्य स्वरूपम्	१९
७२-७३	अर्थलुब्धानां स्वरूपम्	२०
७४	दण्डाद् विरतिरेव अर्थप्रवेदितो मार्गः	२०
	तृतीय उद्देशकः	२१-२३
७५	गोत्रमदो न कार्यः	२१
७६	अन्धत्वादि दृष्ट्वा समितभावः	२१
७७	परिग्रहरक्तानां मूढत्वम्	२१
७८	ध्रुवचारिणां स्वरूपादि	२१
७९-८०	संसारे मूढानां स्वरूपम्	२२-२३
	चतुर्थ उद्देशकः	२३-२५
८१	भोगिनां रोगोत्पादेऽसहायता	२३
८२	सञ्चितस्यापि विनाशः	२४
८३	आशा-छन्द्योस्त्यागायोपदेशः	२४
८४	स्त्रीमिलोकस्य प्रत्यथितत्वम्	२४
८५-८६	अप्रमादपूर्वकं मौनं समनुवासनीयम्	२५
	पञ्चम उद्देशकः	२५-२८
८७-८८	समुत्थित आमग्नवं परित्यजेत् कालादिज्ञो भिक्षुः	२५-२६
८९	वस्त्रा-ऽऽहारादिग्रहणे विधिः	२६
९०	कामानां दुरतिक्रमत्वम्	२७
९१-९२	लोकदर्शनं शरीरदर्शनं च	२७
९२	मायालोभनिषेधः	२७
९४	वालसङ्गनिषेधः	२८
	षष्ठ उद्देशकः	२८-३०
९५	सम्बुध्यमानः पापं न कुर्यात्, न च कारयेत्	२८
९६	एकजीवनिकायर्हिंसायामितरर्हिंसापि	२८
९७	ममतात्यागे मुनेर्दृष्टपयत्वम्	२९

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
	लोकसंज्ञात्यागेन संयमे पराक्रमः	२९
९८	वीरस्वरूपम्	२९
९९	मौनमादाय कमशरीरधूननं कर्तव्यम्	२९
	प्रान्त-रूक्षसेविनो वीराः	२९
१००	दुर्गैः सुमुनिस्वरूपम्	२९
१०१	लोकसंयोगात्थयः	२९
	अनन्यारामानन्यदर्शनयोग्यासिः	२९
१०२	तुच्छ-पुण्ययोः समानभावेन कथनम्	३०
	देशकस्य पुरुषादिज्ञानावश्यकता	३०
१०३	वीरवर्णनम्	३०
१०४	मेधाविचर्जनम्	३०
१०५	दृष्टुर्नोपदेशः	३०
	बालस्यापायाः	३०
	तृतीयमध्ययनं 'शीतोष्णीयम्' (४ उद्देशकाः)	३१-३८
	प्रथम उद्देशकः	३१-३२
१०६	अमुनयः सुप्ताः, मुनयः सदा जाग्रति	३१
१०७	शीतोष्णत्यागिनो दुःखाद् मुक्तिः	३१
१०८	माथिनः पुनर्गर्भगमनम्	३१
१०९	अप्रमत्तः खेदज्ञः	३२
११०	कर्मणा उपाधिर्जायते	३२
१११	लोकं ज्ञात्वा लोकसंज्ञां त्यक्त्वा संयमे पराक्रमः कार्यः	३२
११२	सम्यक्त्वदर्शिनः स्वरूपम्	३२
११३	कामगृद्धिः संसारमूलम्	३२
११४	बालसङ्गनिषेधः	३२
११५-११६	अग्र-मूलयोः छेदनायोपदेशादि	३२
११७	सत्ये धृतिः कर्तव्या	३३
११८	अनेकचित्ते पुरुषे दोषाः	३३
११९-१२१	समुत्थितस्य वीरस्य वर्णनम्	३४
	तृतीय उद्देशकः	३५-३७
१२२	मुनिकारणानि	३५
१२३	आत्मनो विप्रसादः कार्यः, प्रसादश्च त्याज्यः	३५
१२४	अरतावानन्दे चाग्रहं परित्यज्य स्थेयम्	३६
१२५	पुरुषस्य स्वात्मैव मित्रं, बाह्यमित्रेच्छा व्यर्थी	३६
१२६	पुरुषस्य आत्मनिग्रहो मोक्षस्योपायः	३६

विषयानुक्रमः

७९

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
१२७	सत्यमेव पुरुषेण ज्ञातव्यम्, तदेव भारतरणोपायः	३६
१२७	लोकालोकप्रपञ्चाद् सुक्तेरुपायः	३७
	चतुर्थ उद्देशकः	३७-३८
१२८	क्रोधादीनां वमनं पश्यकस्य दयैमानस्वामिनो दर्शनम्	३७
१२९	एकज्ञ-सर्वज्ञयोर्व्याप्तिः	३७
१२९	एकनाम-बहुनामयोर्व्याप्तिः	३७
१२९	वीरा महायानं यान्ति	३७
१३०	क्रोधादिस्वरूपदर्शी मानादिस्वरूपदर्शी भवति	३८
१३०	एतत् पश्यकस्य दर्शनम्	३८
१३१	पश्यकस्य नोपायः	३८
	चतुर्थमध्ययनं सम्यक्त्वम् (४ उद्देशकाः)	३९-४५
	प्रथम उद्देशकः	३९-४०
१३२	सर्वेषामर्हतामुपदेशः	३९
१३३	लोकैवणां परित्यज्य अप्रमत्तेन पराक्रान्तव्यम्	३९
	द्वितीय उद्देशकः	४०-४२
१३४	आश्रय-परित्यक्तयोर्व्याप्तिः	
१३४	मृत्युमुखस्य अनागमो नास्ति	४०
१३५	कूटा-अकूरकर्मणां फलम्	४१
१३६-१३७	धनायोगां वचनानि	४१
१३८-१३९	आर्याणां वचनस्य स्वरूपम्	४२
	तृतीय उद्देशकः	४२-४३
१४०	बहिलोक उपेक्षणीयः	४२
१४१	आज्ञाकाङ्क्षिणा शरीरधूतनं कार्यम्	४३
१४२	क्रोधपरित्यागायोगदेशः	४३
	चतुर्थ उद्देशकः	४३-४५
१४३	दुर्युधरो वीराणां मार्गः	४३
१४३	ब्रह्मचर्ये उषित्वा कर्मोपचयं यो धुनाति स आदातीत्यः	४४-४५
१४४	अज्ञस्य आज्ञाखानो नास्ति	४४
१४५-१४६	वीराणां सत्यनिष्ठता, वीराणां ज्ञानम्	४४
	पञ्चममध्ययनं 'लोकसारः' 'आवंती' वा (६ उद्देशकाः)	४६-५७
	प्रथम उद्देशकः	४६-४८
१४७	आरम्भिणां कामिनां च स्वरूपम्	४६

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
१४८	कुशाग्रस्थित-वातेरितजलविन्दुवज्जीवितम्	४६
१४९	छेकः सागारिके न सेवते	४७
१५०-१५१	बालानां मूढत्वम्	४७-४८
द्वितीय उद्देशकः		४८-५०
१५२-१५३	अनारम्भजीविनां चिरतानां जीवनम्	४८-४९
१५४	परिग्रहे महाभयम्	४९
१५५	परमचक्षुषः पुरुषस्य कर्तव्यम्	४९
१५६	अग्रमत्तेन मौनं समनुवासनीयम्	५०
तृतीय उद्देशकः		५०-५२
१५७	सन्धेरन्यत्र दुष्प्रौढत्वाद् वीर्यं न गूहनीयम्	५०
१५८	अकामेन अङ्गान्धेन च भवितव्यम्	५०-५१
१५९	बाह्ययुद्धं परित्यज्य आन्तरयुद्धं कर्तव्यम्	५१
१६०	प्रज्ञानवता पापं कर्म नान्वेषणीयम्	५१
१६१	सम्यक्त्वं मौनमेव मौनं सम्यक्त्वमेव	५१
	मौनमादाय शरीरं धूनीयम्	५२
चतुर्थ उद्देशकः		५२-५३
१६२	मानिनां स्वरूपम्	५२
१६२	यतनया गन्तव्यम्	५२
१६३	अग्रमादेन विवेक आदरणीयः	५३
१६४	स्त्रियो लोके परमारामरूपाः, तासां त्यागाय विधिः	५३
१६५	कथकादित्वं परित्यज्य मौनं समनुवासनीयम्	५३
पञ्चम उद्देशकः		५४-५५
१६६	आचार्याणां गम्भीरहृदोपमत्वम्	५४
१६७	विचिकित्सा परिहार्या	५४
१६८	यज्जिनैः प्रवेदितं तदेव सत्यं निःशङ्कम्	५४
१६९	बालभावे आत्मा नोपदर्शयितव्यः	५४
१७०	'तत् त्वमसि' इत्यस्य वीरवर्धमानस्वामिना प्रज्ञप्तोऽर्थः	५५
१७१	आत्मवादिनः स्वरूपम्	५५
षष्ठ उद्देशकः		५५-५७
१७२	महान् अवहिर्मानाः	५५
१७३	वीर आगमेन सदा पराक्रमेत्	५६
१७४-१७५	ऊर्ध्वादितु लोतांसि दृष्ट्वा विरतिः कार्या	५६

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
१७६	सिद्धाः स्वर-तर्क-मतीनामगोचराः	५६
१७६	सिद्धानामेकत्रिंशद् गुणाः	५६-५७
	पष्ठमध्ययनं 'धुतम्' (५ उद्देशकाः)	५८-६८
	प्रथम उद्देशकः	५८-६०
१७७	जातीनां सर्वतो ज्ञाता अनीदृशं ज्ञानमाख्याति	५८
१७८	कुलीना अपि गृहवासं न त्यजन्ति	५८
१७९	षोडश रोगा विषयासक्तानां जायन्ते	५८-५९
१८०	जन्तूनां बहुदुःखत्वम्	५९
१८१-१८२	महायुनिभिः स्वजनेषु रतिर्न विधेया	६०
	द्वितीय उद्देशकः	६१-६२
१८३	परीषहानघिसहने दोषाः	६१
१८४-१८६	गृद्धिं सक्तं च परित्यज्य एकत्वं भावनीयं परीषहाश्च सोढव्याः	६१-६२
	तृतीय उद्देशकः	६३-६५
१८७	अचेलन्ध्रे गुणाः	६३
१८८	कृशा अपि ज्ञानिनस्तीर्णा भवन्ति	६४
१८९	असन्दीनद्वीपतुल्य आर्यदेशितो धर्मः	६४-६५
	चतुर्थ उद्देशकः	६५-६७
१९०-१९४	पूर्वमुत्थाप्यपि पश्चात् कामगृद्धानां स्थितिः	६५-६६
१९५	वीर आगमेन सदा परिक्रामयेत्	६७
	पञ्चम उद्देशकः	६७-६८
१९६-१९७	धर्मोपदेशस्य विधिः	६७-६८
१९८	क्रोधादीन् वान्त्वा शरीरभेदं यावज्जीवितव्यम्	६८
	सप्तममध्ययनं 'महापरिज्ञा' व्युच्छिन्नम्	
	अष्टममध्ययनं 'विमोक्षः' (८ उद्देशकाः)	६९-८८
	प्रथम उद्देशकः	६९-७१
१९९	पार्थस्थान्यतीर्थिकेभ्योऽशनादिदाननिषेधः तेषामशनाद्यनङ्गीकारश्च	६९
२००-२०१	परेषां लोकादिविषयकाः विविधा वाचः, न तेषां सुप्रज्ञतो धर्मः	७०
२०२	सतिमता माहनेन प्रवेदितो धर्मः	७०
२०३	दण्डपरित्यागः कार्यः	७१

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
	द्वितीय उद्देशकः	७२-७४
२०४-२०५	आधाकर्मार्थशनाद्यनङ्गीकरणम्	७२-७३
२०६	परीषहसहनम् आचारगोचराख्यानं च	७३-७४
२०७-२०८	असमनोज्ञाय न दातव्यम्, समनोज्ञाय तु दातव्यम्	७४
	तृतीय उद्देशकः	७४-७६
२०९	मध्यमेन वयसा समुत्थानम्	७४-७५
२१०	कालादिज्ञो भिक्षुः निर्याति	७५
२११-२१२	शीतार्दितेन भिक्षुणा गाथापतेरामन्त्रणस्यास्वीकारस्तत्कृतघोरना- सेवनं च	७५-७६
	चतुर्थ उद्देशकः	७६-७७
२१३-२१४	त्रिभिर्वर्णैः प्रव्रजितस्य समाचारः	७६-७७
२१५	वेहानसादिमरणाङ्गीकारः	
	पञ्चम उद्देशकः	७७-७९
२१६-२१८	द्वाभ्यां वस्त्राभ्यां प्रव्रजितस्य समाचारः	७७-७८
२१९	भक्तपरिज्ञामरणाङ्गीकारः	७९
	षष्ठ उद्देशकः	८०-८२
२२०-२२३	एकेन वस्त्रेण प्रव्रजितस्य समाचारः	८०-८२
२२४	इङ्गितमरणाङ्गीकारः	
	सप्तम उद्देशकः	८२-८४
२२५-२२६	एकेन वस्त्रेण प्रव्रजितस्य समाचारः	८२
२२७	भिक्षोरभिग्रहविशेषाः	८२
२२८	पादपोषगमनाङ्गीकारः	८३-८४
	अष्टम उद्देशकः	८४-८८
२२९-२५३	भक्तपरिशेङ्गितमरणपादपोषगमनेषु कर्तव्यम्	८४-८८
	नवममध्ययनम् 'उपधानश्रुतम्' (४ उद्देशकाः)	८९-१०२
	प्रथम उद्देशकः	८९-९३
२५४-२७६	प्रव्रज्याग्रहणानन्तरं भगवतो महावीरस्य ध्यानमयी अत्युग्रा जीवनचर्या	८९-९३

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
	द्वितीय उद्देशकः	९४-९६
२७७-२९२	विविधासु वसतिषु ध्यान-समाधिमयो भगवतो वासः	९४-९६
	तृतीय उद्देशकः	९७-९९
२९३-३०६	भगवतो महावीरस्य अनार्यदेशेषु घोरपरीवहेष्वप्यचलत्वम्	९७-९९
	चतुर्थ उद्देशकः	९९-१०२
३०७-३२३	भगवतो महावीरस्य विविधं घोरं तपः, भिक्षावेलायां कस्यापि बाधाऽभावः, अग्रमादेन विविधरीत्या ध्यानं समाधिश्च	९९-१०२
	द्वितीयः श्रुतस्कन्धः (१६ अध्ययनानि)	१०३-२९८
	प्रथमा चूला (७ अध्ययनानि)	१०३-२२७ ✓
	प्रथममध्ययनं 'पिण्डैषणा' (११ उद्देशकाः)	१०३-१४५
	प्रथम उद्देशकः	१०३-१०८
३२४-३२६	अशनादिग्रहणविषयो विधिः	१०३-१०५
३२७-३३०	अन्यतीर्थिकादिभिः सह प्रवेशादिनिषेधः	१०६
३३१-३३२	साधर्मिक-श्रमणादीनुद्दिश्य कृतस्य ग्रहणे निषेध-विधी	१०७
३३३	नित्याग्रपिण्डादिग्रहणनिषेधः	१०८
	द्वितीय उद्देशकः	१०८-११२
३३५	अष्टमीपौषधिकाद्यशनग्रहणे विधि-निषेधौ	१०८
३३६	भिक्षार्थं प्रवेष्टव्यकुलानि	१०९
३३७	समवाय-पिण्डनिकरेन्द्रमहादौ अशनादिग्रहणे विधিনিषेधौ	१०९
३३८	सङ्घडिगमननिषेधः	११०-११२
	तृतीय उद्देशकः	११२-११६
३४०-३४२	सङ्घडिमोजने सङ्घडिगमने च दोषाः	११२-११४
३४३	शङ्कावतापि न ब्राह्मम्	११४
३४४-३४५	भिक्षाचर्यादौ सर्वभाण्डेन सह गमने विधि-निषेधौ	११४-११५
३४६	क्षत्रिय-राजाद्यशनादिग्रहणनिषेधः	११५-११६
	चतुर्थ उद्देशकः	११६-११९
३४८	मांसादिक-मच्छादिकादिविविधसङ्घडिगमननिषेधः	११६-११७
३४९	बुद्धमानगवादिप्रेक्षणे भिक्षार्थं निष्क्रमण-प्रवेशनिषेधः	११७-११८
३५०	प्रावृण्णकागमने भिक्षाचर्यादिविधिः	११८-११९

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
	पञ्चम उद्देशकः	११९-१२३
३५२	अग्रपिण्डग्रहणप्रतिषेधः	११९
३५३	अन्तरा वप्रादिषु सत्सु भिक्षाचर्याविधिः	११९-१२१
३५४	पथि गवादिषु प्राणिषु सत्सु भिक्षाचर्याविधिः	१२१
३५५	अन्तरा अवपातादौ सति भिक्षाचर्याविधिः	१२२
३५६	पिहितद्वारे गृहे प्रवेशादिविधिः	१२२
३५७	भिक्षार्थं श्रमण-साहनादिषु पूर्वग्रविष्टेषु विधिः	१२२-१२३
	षष्ठ उद्देशकः	१२३-१२६
३५९	पथि रसैषिषु कुक्कुटादिप्राणिषु सत्सु भिक्षाग्रहणविधिः	१२३-१२४
३६०	भिक्षार्थं गृहपतिकुलप्रविष्टस्य विधिः	१२४-१२६
३६१-३६३	पृथुकादि-लवणादि-अग्निनिक्षिप्ताशनादिग्रहणनिषेधः	१२६
	सप्तम उद्देशकः	१२७-१३०
३६५	स्तम्भाद्यन्तरिक्षोपन्यस्ताशनादिग्रहणनिषेधः	१२७
३६६	कोष्ठिकादिगताशनादिग्रहणनिषेधः	१२७-१२८
३६७	मृत्तिकावलिप्ताद्यशनादिग्रहणनिषेधः	१२८
३६८	पृथिवीकायादिप्रतिष्ठिताशनादिग्रहणनिषेधः	१२८-१२९
३६९-३७१	उत्सवेदिमादि-तिलोदकादिपानकग्रहणे विधि-निषेधौ	१२९-१३०
	अष्टम उद्देशकः	१३०-१३५
३७३	आम्रपानकादिग्रहणनिषेधः	१३०-१३१
३७४	अन्नादिसुरभिगन्धेषु रागाकरणोपदेशः	१३१
३७५-३८८	सालकाद्यशस्त्रपरिणतविषवस्तुग्रहणनिषेधः	१३१-१३५
	नवम उद्देशकः	१३५-१३८
३९०-३९२	अनेपणीया-ऽऽध्यात्मिकाशनादिप्रतिषेधः	१३५-१३६
३९३-३९५	लोलुपतया अशनादिग्रहणप्रतिषेधः	१३६-१३७
३९६	अधिके आहारे परिगृहीते विधिः	१३७
३९७	समनुज्ञातं निस्पृष्टं चाशनादि ग्राह्यम्	१३८
	दशम उद्देशकः	१३८-१४१
३९९-४०१	साधारणादिपिण्डावाप्तौ साधोर्विधिः	१३८-१३९
४०१-४०४	इक्षुपर्वमभ्य-बद्धस्थिकादिग्रहणे विधिः	१३९-१४०
४०५	लवणादौ परेण दत्ते विधिः	१४०-१४१
	एकादश उद्देशकः	१४१-१४५
४०७-४०८	रक्षानाय दिक्षिते पिण्डे मायाचारनिषेधादि	१४१-१४२

सूत्राङ्काः

विषयः

पृष्ठाङ्काः

४०९

सप्त पिण्डपणाः सप्त च पानपणाः

१४२-१४५

४१०-४११

गर्वाकरणेन समाधिना विहरणम्

१४५

द्वितीयमध्ययनं 'शय्यपणा' (३ उद्देशकाः)

१४६-१६९

प्रथम उद्देशकः

१४६-१५२

४१२

साण्डाद्युपाश्रयवर्जनम्

१४६

४१३-४१४

एक-बहुसाधर्मिकभ्रमणाद्युद्दिश्यकृतोपाश्रयवर्जनम्

१४६-१४७

४१५-४१६

भिक्षुद्देशेन कटकितम्ब-महद्द्वारादिस्कारे स्थानादिवर्जनम्

१४७-१४८

४१७-४१८

भिक्षुद्देशेन कन्द-पीठाद्यपहारे स्थानादिवर्जनम्

१४८

४१९

स्कन्ध-मञ्जारी स्थानादिवर्जनम्

१४८-१४९

४२०-४२५

सागारिकोपाश्रयस्य विविधदोषनिवन्धनत्वात् तत्र स्थानादिवर्जनम्

१४९-१५२

द्वितीय उद्देशकः

१५२-१६०

४२७

शुचिसमाचारैर्गृहपतिभिः सार्धं वासे दोषाः

१५२

४२८-४२९

गृहपतिभिः सार्धं वासे आश्रकर्मिकभोजन-दारुभेदादयो दोषाः

१५३

४३०

हारोदघाटने स्तोनागमने दोषाः

१५३-१५४

४३१

सतृणादाद्युपाश्रये स्थानविधि-निषेधौ

१५४

४३२

आगन्तागारादिषु स्थानादिनिषेधः

१५४

४३३-४४१

कालातिक्रान्तादिर्नवविधा शय्या

१५४-१६०

तृतीय उद्देशकः

१६०-१६९

४४३

शुद्धोपाश्रयकथने साधोः सम्यग् व्याकृतृत्वम्

१६०-१६१

४४४

संनिरुद्धायां वसतौ रात्रौ चिकाले वा निष्क्रमण-प्रवेशविधिः

१६१-१६२

४४५

आगन्तागारादौ वसतियत्नाविधिः

१६२

४४६

शय्यातराशनादिग्रहणनिषेधः

१६३

४४७-४५४

निष्क्रमण-प्रवेश-व्याचनानिस्वाध्यायव्यावातजनकेषु

विविधेषूपपाश्रयेषु स्थाननिषेधः

१६३-१६४

४५५

साण्डादिसंस्तरकग्रहणे विधि-निषेधौ

१६४-१६५

४५६-४५७

संस्तरकरणे चतस्रः प्रतिमाः

१६५-१६६

४५८

संस्तरकप्रत्यर्पणे विधिः

१६७

४५९

उच्चार-प्रसवणभूमेः प्रत्युपेक्षणे गुणाः

१६७

४६०

शय्यासंस्तरकसंस्तरणादिविधिः

१६७-१६८

४६१

उच्छ्रितसादिषु यतना

१६८

४६२

सम-विषमादिषु शय्यासु समतयाऽवस्थानम्

१६८-१६९

तृतीयमध्ययनम् 'इर्या' (३ उद्देशकाः)

१७०-१८८

प्रथम उद्देशकः

१७०-१७८

४६४

अभिप्रवृष्टे पयोदे ग्रामानुग्रामविहारनिषेधः

१७०

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
४६५-४६६	विहारभूम्यादेरानुकूल्य-प्रातिकूल्ययोर्वर्षावासविधि-निषेधौ	१७०-१७१
४६७-४६८	व्यतिक्रान्तेऽपि वर्षाकाले ग्रामानुग्रामविहरणविधि-निषेधौ	१७१
४६९-४७०	ग्रामानुग्रामविहारे मार्गे यतना	१७२
४७१-४७३	मार्गे प्रात्यन्तिकादिस्थानेषु अराजादिषु विहेषु च विहारनिषेधः	१७२-१७४
४७४-४८२	मार्गमध्ये नौसन्चारिसे उदके सति कर्तव्यो विधिः	१७४-१७८
	द्वितीय उद्देशकः	१७८-१८३
४८३-४९२	नाविककथितउन्नधारणादिकार्याकरणे परीषद्दिषु आपतितेषु साधुना कर्तव्यो विधिः	१७८-१८०
४९३-४९७	मार्गे जङ्घासन्तारिसे उदके कर्तव्यो विधिः	१८०-१८१
४९८	श्रुत्तिकायुक्तैः पादैर्गमने यतना	१८१
४९९-५०१	मार्गे चप्रादौ यवसादौ सेनादौ च गमनविधिः	१८१-१८२
५०२	प्रातिपथिकैः सह ग्रामादिस्वरूपविषयकप्रश्नोत्तरनिषेधः	१८२
	तृतीय उद्देशकः	१८३-१८८
५०४-५०५	मार्गे चप्रादीनां विशेषतोऽवलोकननिषेधः	१८३-१८४
५०६-५०९	आचार्यादिभिः सह विहरतः साधोर्विनयविधिः	१८४-१८५
५१०-५१४	विविधेषु प्रातिपथिकप्रश्नेषु उत्तरं न दातव्यम्	१८५-१८६
५१५-५१६	पथि गवादिभयाच्चौरभयाच्चोन्मार्गगमनादिनिषेधः	१८६-१८७
५१७-५१८	चौरैर्वस्त्रादिलुण्ठने कृते विधिः	१८७-१८८
	चतुर्थमध्ययनं 'भाषाजातम्' (२ उद्देशकौ)	१८९-२००
	प्रथम उद्देशकः	१८९-१९४
५२०	क्रोधादिभाषितसावधभाषानिषेधः	१८९
५२१	पोडशधा वचनानि	१८९-१९०
५२२-५२५	चतस्रो भाषाः	१९०-१९२
५२६-५३१	आमन्त्रणादौ वक्तव्या-ऽवक्तव्यभाषाप्रकाराः	१९३-१९४
	द्वितीय उद्देशकः	१९४-२००
५३३-५५१	रोगि-विविधरूप-भोजन-मनुष्यादिप्राणि-पर्वत-वृक्षादिविषये कीदृशं वक्तव्यं कीदृशं च न वक्तव्यमित्यस्य विस्तरेण निरूपणम्	१९४-२००
	पञ्चममध्ययनं 'वस्त्रपैणा' (२ उद्देशकौ)	२०१-२१२
	प्रथम उद्देशकः	२०१-२०९
५५३	वस्त्रमर्यादा	२०१
५५४	वस्त्रार्थं दूरगमननिषेधः	२०१

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
५५५-५५६	आधार्मिकादिवस्त्रग्रहणनिषेधः	२०१-२०२
५५७-५५८	बहुमूल्यादिविविधवस्त्रग्रहणनिषेधः	२०२-२०३
५५९-५६०	वस्त्रैषणार्थां चतस्रः प्रतिमाः	२०४-२०५
५६१-५६०	वस्त्रग्रहणादिविधिः	२०५-२०९
	द्वितीय उद्देशकः	२०९-२१२
५८१-५८२	वस्त्राचन-धारणादिविधिः	२०९-२१०
५८३	प्रातिहारिकोपहतवस्त्रविधिः	२१०-२११
५८४-५८६	वस्त्राणां वर्णान्तरादिनिषेधः, चौरदर्शने उन्मार्गगमनादिनिषेधः	२११-२१२
	षष्ठमध्ययनं 'पात्रैषणा' (२ उद्देशकौ)	२१३-२१८
	प्रथम उद्देशकः	२१३-२१६
५८८	पात्रमर्यादा	२१३
५८९	पात्रार्थं दूरगमननिषेधः	२१३
५९०-५९१	आधार्मिकादिपात्रनिषेधः	२१३
५९२-५९३	बहुमूल्यपात्रग्रहणनिषेधः	२१३-२१४
५९४-५९५	पात्रैषणार्थां चतस्रः प्रतिमाः	२१४-२१५
५९७-६००	पात्रग्रहणादिविधिः	२१५-२१६
	द्वितीय उद्देशकः	२१६-२१८
६०२-६०४	बीजादियुक्ते पात्रे सति ग्रहणविधिः	२१६-२१७
६०५	वर्हिर्गमनादौ पात्रविषयको विधिः	२१७-२१८
	सप्तममध्ययनम् 'अवग्रहप्रतिमा' (२ उद्देशकौ)	२१९-२२७
	प्रथम उद्देशकः	२१९-२२२
६०७-६११	अवग्रहग्रहणे गृहीते चावग्रहे विधिः	२१९-२२०
६१२-६१९	विधिषेपु स्थानेषु अवग्रहग्रहणनिषेधः	२२१-२२२
	द्वितीय उद्देशकः	२२२-२२७
६२१-६२२	अवग्रहग्रहणे विधिः गृहीते चावग्रहे श्रमणादिभिः सह यतना	२२२-२२३
६२३-६३२	आभ्रवनादावग्रहे गृहीते आभ्रादिग्रहणे विधि-निषेधौ	२२३-२२५
६३३-६३४	अवग्रहावग्रहणे सप्त प्रतिमाः	२२५-२२७
६३५	पञ्चविधोऽवग्रहः	२२७
	द्वितीया चूला 'सप्त सत्तैककाः' (७ अध्ययनानि)	२२८-२५८ ✓
	अष्टममध्ययनं 'स्थानसत्तैककः'	२२८-२२९
६३७	साण्डादिस्थानग्रहणे विधिनिषेधौ	२२८

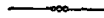
सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
६३८-६३९	स्थाने चतस्रः प्रतिमाः	२२८-२२९
	नवममध्ययनं 'निषीधिका' सत्तैककः	२३०
६४०-६४४	निषीधिकाग्रहणे तत्र गमने च विधिः	२३०
	दशममध्ययनम् 'उच्चार-प्रसवण' सत्तैककः	२३१-२३९
६४५-६४८	उच्चार-प्रसवणयोग्यायोग्यस्थानादिविचारः	२३१-२३९
	एकादशमध्ययनं 'शब्द' सत्तैककः	२४०-२४८
६६९-६७३	वितत-तत-घन-शुषिरशब्दश्रवणाय गमननिषेधः	२४०-२४२
६७४-६८८	वप्रादिश्रवणाय गमननिषेधः	२४२-२४८
	द्वादशमध्ययनं 'रूप' सत्तैककः	२४९
६८९	ग्रन्थिमादिविलोकनाय गमननिषेधः	२४९
	त्रयोदशमध्ययनं 'परक्रिया' सत्तैककः	२५०-२५७
६९०-७२९	परकृतायाः आमार्जनादिक्रियायाः त्रिविधो निषेधः	२५०-२५७
	चतुर्दशमध्ययनम् 'अन्योन्यक्रिया' सत्तैककः	२५८-२५९
७३०-७३२	अन्योन्य कृताया आमार्जनादिक्रियाया निषेधः	२५८-२५९
	तृतीया चूला	
	पञ्चदशमध्ययनं 'भावना'	२६०-२६३
७३३	संक्षिप्तवाचनया भगवतो महावीरस्य जीवनम्	२६०
७३४	भगवतो महावीरस्य च्यवनम्	२६०
७३५	भगवतो महावीरस्य गर्भाद् गर्भे संहरणम्	२६१
७३६-७३९	भगवतो महावीरस्य जन्म देवागमनादि च	२६१-२६२
७४०-७४२	भगवतो महावीरस्य वृद्धिः नामकरणादि च	२६२-२६३
७४३-७४४	भगवतो महावीरस्य मातापित्रादेश्च नाम-गोत्रादि	२६३-२६५
७४५	भगवतो मात्रापित्रोरन्याराधना देवगतिः परम्परया च मुक्तिः	२६५
७४६-७४९	भगवतो निष्क्रमणाभिप्रायः सांवल्लरिकं च दानम्	२६५-२६६
७५०-७५२	लोकान्तिककृता विज्ञप्तिः	२६६-२६७
७५३-७६५	सेन्द्रदैवैः कृतो दीक्षामहोत्सवः	२६७-२७१
७६६-७७१	भगवतो दीक्षा चारित्रपालनम् उपसर्गसहनं च	२७१-२७४
७७२-७७४	भगवतः केवलज्ञानं देवागमनं च	२७७-२७८
७७५	भगवतो धर्मदेशना	२७८
७७६-७९२	भगवता भावनसहितानां पञ्चानां महाव्रतानां प्ररूपणम्	२७८-२९३

सूत्राङ्काः

विषयः

पृष्ठाङ्काः

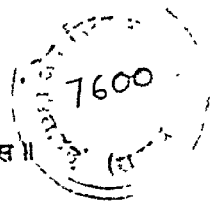
	चतुर्थी चूला	✓
	षोडशमध्ययनं 'विमुक्तिः'	२९४-२९८
७९३-८०४	अनित्य-पर्वत-रूप्य-मुजग-महासमुद्ररूपैः पञ्चभिरधिकारैः कर्म-विमुक्तैर्विर्गणम्	२९४-२९८
	५ परिशिष्टानि	२९९-४१२
	प्रथमं परिशिष्टम्	२९९-३८९
	आचाराङ्गसूत्रप्रथमश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः	२९९-३३९
	आचाराङ्गसूत्रद्वितीयश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः	३३९-३८९
	द्वितीयं परिशिष्टं 'जाव'पदग्राह्यपाठाः	३९०-३९५
	तृतीयं परिशिष्टं सूत्राणां परस्परं तुलना	३९६-३९८
	चतुर्थं परिशिष्टम् आचाराङ्गसूत्रान्तर्गतश्लोकानामकारा- दिक्रमः	३९९-४००
	पञ्चमं परिशिष्टं कतिपयानि विशिष्टानि टिप्पणानि	४०१-४१२
	शुद्धि-वृद्धिपत्रकम्	४१३-४१५
	अवशिष्टशुद्धिपत्रकम्	४१५-४१६
	विशिष्टाः संदीप्तप्रतिपाठाः	४१६-४२२

श्रीऋषभदेवस्वामिने नमः ॥
 श्रीशंखेश्वरपार्श्वनाथाय नमः ॥
 नमो त्र्यु णं समणस्स भगवओ महइमहावीरवच्चमाणसामिस्स ॥
 श्रीगौतमस्वामिने नमः ॥
 श्रीसद्गुरुदेवेभ्यो नमः ॥

पंचमगणहर-भयवं-सिरिसुहम्मसामिबिरइयं पढमं अंगं

आयारंगसुत्तं

पढमो सुयक्खंधो

१

पढमं अज्झयणं 'सत्थपरिण्णा'

[पढमो उद्देसओ]

५

नमः सिद्धेभ्यः

१. सुयं मे औउसं ! तेणं भगवया एवमक्खायं—इहमेगेसिं णो सण्णा
 भवति । तं जहा—

पुरत्थिमातो वा दिसातो आगतो अहमंसि,
 दाहिणाओ वा दिसाओ आगतो अहमंसि,
 पच्चत्थिमातो वा दिसातो आगतो अहमंसि,
 उत्तरातो वा दिसातो आगतो अहमंसि,
 उद्दहातो वा दिसातो आगतो अहमंसि,
 अंधेदिसातो वा आगतो अहमंसि,

१०

१. ॐ नमो धीतरागाय हे २. ३० । ॐ नमः श्रीसर्वज्ञाय हे १, २. ॥ २. आटस्तेणं इति
 आयसंतेणं इति आनुसंतेणं इति च चूपा० । आसुसंतेण इति आवमंतेण इति च दीपा० ॥
 ३. उद्दहो १० । उद्दहो वा दिसाओ वा आगतो ३० । उद्दहो वा दिमातो आगतो ३० ॥
 ४. अंधे १० ३० दिना ॥
 अ. १

अन्नतरीतो दिसातो वा अणुदिसातो वा आगतो अहमंसि,
एवमेगेसि णो णातं भवति । अत्थिं मे आया उववाइए, णत्थिं मे आया उववाइए,
के अहं आसी, के वा इओ सुंते पेच्चा भविस्सामि ।

२. से जं पुण जाणेज्जा सह सम्मुइयाए परवागरणेणं अण्णेसि वा अंतिए
सोच्चा, तं जहा—पुरत्थिमातो वा दिसातो आगतो अहमंसि एवं दक्खिणाओ
वा पच्चत्थिमाओ वा उत्तराओ वा उद्धाओ वा अहाओ वा अन्नतरीओ
दिसाओ वा अणुदिसाओ वा आगतो अहमंसि, एवमेगेसि णातं भवति ।
अत्थि मे आया उववाइए जो ईमाओ दिसाओ वा अणुदिसाओ वा

१. 'तरीतो वा दि' ख० इ० जे० चू० शी० विना ॥ २. वा नास्ति शां० हे ३. जे० ॥ ३. एव-
मेकेसि सं० हे १, २ ॥ ४. 'त्थि वा मे शां० सं० जै० लासं० ॥ ५. आया तो(उ ख०)-
ववात्ति जे० खं० ॥ ६, ९. उववादिए सं० । ओववाह(ति शां०)ए इ० शां० । उववादिए चू० ।
“उववाही संसारी” चू० । शी० मध्येऽत्र “औपपातिक” इति व्याख्यातम्, अत्रेतान् [२] स
तु “उपपादुकः” इति व्याख्यानं दृश्यत इति ध्येयम् ॥ ८. आया ओ(उ खं०)ववादिए जै० खं० ॥
१०. चुए(ओ खं०) इह पेच्चा इ० खं० हे १, ३. ला० । “के वा इहो चुए पेच्चा भविस्सामि
ति.....को वा इतः—मनुष्यादेर्जन्मनः, च्युतः—विनष्टः, इह—संसारे, प्रेत्य—जन्मान्तरे
भविष्यामि उत्पत्त्ये” शी० ॥ ११. ‘स्सामो सं० जै० जे० ॥ १२. इ० विना—सह सम्मुदियाए
सं० शां० । सह सम्मुतियाए चू० । सहस्समुइए ख० । सह सम्मइयाए इ० सं० हे ३ ला० ।
सह सम(सु हे २)दियाए हे १, २ । सह सम्मदियाते जै० । सह सम्मुइए शीजै० । सह
सम्मइए शीखं० ॥ १३. अंतिए नारित हे १. जे० शां० । चूर्णावेतत्पदसहित एतत्पदविरहित
श्लेषमयथा पाठ उपलभ्यते । द्वितीयाध्ययने प्रथमोद्देशके ‘जे गुणे से मूलङ्गाणे’ [सू. ६३] इति
सूत्रस्य वृत्तौ शीलाचार्यैरपि परम्परसूत्रसम्बन्धस्तु—“से जं पुण जाणेज्जा सहसम्मइयाए पर-
वागरणेणं अण्णेसि वा सोच्चा” इत्येवमिदं सूत्रमुद्धृतम् । पञ्चाशकवृत्तौ [प्रथमावृत्तौ] श्रीमद्विरभय
देवसूरिभिरपि “यदाह—सह सम्मुइयाए परवागरणेणं अण्णेसि वा सोच्चा” [पञ्चा० वृ० १/३४
पृ० २८ B] इत्येवमिदं सूत्रं समुद्धृतम् । यद्यपि द्वितीयावृत्तौ ‘अण्णेसि वा अंतिए सोच्चा’ इति
पाठो सुप्रतिष्ठ इत्यते तथापि पश्चात् सम्पादकेन तत्र अंतिए इति पदं पूरयित्वा सुप्रतिष्ठम् ।
अतो मूलसूत्रपाठेऽनावश्यकमपि व्याख्यातृमिव्याख्यासौकर्यार्थमुपात्तम् ‘अंतिए’ इति पदं
कालान्तरे मूलरूपेण परिणतमिति अस्माकं प्रतिभाति । विभावनीयं छधीभिः ॥ १४. दिसाओ
वा आगओ हे ३ चू० शी० विना । दिसाओ आगओ अहमंसि चू० ॥ १५. ख० इ० हे ३
विना—एवं—अहाओ वा नास्ति । एवं दक्खिणाओ वा पच्चत्थिमाओ वा उत्तराओ वा उद्धाओ
वा अहाओ वा जाव अन्नं ख० हे ३ । “एवं दक्षिणस्याः पश्चिमाया उत्तरस्या ऊर्ध्वदिशोऽ-
धोदिशोऽन्यतरस्या दिशोऽनुदिशो वागतोऽहमरिम्” शी० ॥ १६. इ० विना—जाव अण्णयरीओ
दिसाओ वा अणुं शां० जे० । [जाव हे २. ला०] अण्णयरीओ वा दिसाओ वा अणुं जै० सं० खं० ॥
२. ला० । अन्नयरीओ वा दिसाओ अणुं हे ३ । जाव अण्णयरीओ वा अणुं जै० सं० खं० ॥
१७. ओववाइए इ० । उववादिते (ए खं०) सं० शां० । तोववादिते जै० ॥ १८. इ० खं०
विना—इमाओ दिसाओ वाणुं जै० । इमाओ दिसाओ अणुं अन्यत्र । “जो इमाओ जहापरु-
वियाओ दिसाओ थ अणुसंचरइ” चू० । “योऽमुज्या दिशोऽनुदिशश्च सकाशाद्” शी० ॥

अणुसंचरति सव्वाओ दिसाओ सव्वाओ अणुदिसाओ सो हं ।

३. से आयावादी ^१लोगावादी कम्मावादी किरियावादी ।

४. अकरिस्सं च हं, काराविस्सं च हं, करओ यावि समणुणे भविस्सामि ।

५. एयावंति सव्वावंति लोगंसि कम्मसमारंभा परिजाणितत्वा भवंति ।

६. अपरिणायकंमे खलु अयं पुरिसे जो इमाओ दिसाओ वां अणुदिसाओ ५
वा अणुसंचरति, सव्वाओ दिसाओ सव्वाओ अणुदिसाओ सहेति, अणेगरूवाओ
जोणीओ ^२संघेति, ^३विरूवरूवे फासे ^४पडिस्संवेदयति ।

७. तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता । इमस्स चैव जीवियस्स परि-
वंदण-माणण-पूयणाए जांती-मरण-मोय्णए दुक्खपडिचातहेतुं ।

८. एतावंति सव्वावंति ^१लोगंसि कम्मसमारंभा परिजाणियच्चा भवंति । १०

९. जस्सेते ^२लोगंसि कम्मसमारंभा परिण्णाया भवंति से हु मुणी परि-
णायकंमे ति वेमि । ११

॥ * ^३सत्थपरिण्णाए पढमो उद्देशओ समत्तो * ॥

१. अणुसंभरति चूपा० । अणुसंहरह शीपा० ॥ २. सव्वातो वि दिसातो सव्वातो अणुदिसातो
जै० । सव्वाओ वा दि० स० । सव्वाओ वि दिसाओ सव्वाओ [वि जे०] अणुदिसाओ शां०
हे २ ला० जे० । “उपसंहरति—सर्वस्या दिशः सर्वस्याश्चानुदिशः” शी० ॥ ३. साओ
वा सोहं हे ३ ॥ ४. लोकां खं० जै० हे १ । लोयां शां० हे ३. शी० ॥ ५. अकरि-
(रिं शां०)स्सुं सं० खं० शां० चू० । अकरिस्सुं शीखं० ॥ ६. कारवि(वि शां०)स्सुं खं०
शां० । काराविस्सुं सं० । कारवेसुं हे ३ । कारावेस्सं इ० । कारवेस्सं जै० । काराविसुं शीखं० ।
कारावेसं शीजै० ॥ ७. विस्सामो शां० खे० जै० स० जे० हे १, २ । प्रथमपत्रस्य परि-
गलितत्वाद् विस्सामो इत्यतः खे० प्रतेरारम्भः ॥ ८. एयावंती सव्वावंती खं० हे ३. इ० ॥
९. कम्मा शां० सं० हे १, २. ला० इ० ॥ १०. वा नास्ति इ० जे० । “दिशोऽनुदिशो
वाऽनुसंचरति” शी० ॥ ११. साओ वा सहेइ हे १ । साओ संदेइ हे ३ । “सर्वा दिशः
सर्वाश्चानुदिशः” शी० ॥ १२. संघावति चू० । संघेति चूपा० । संघावइ शीपा० ॥
१३. अणेगरूवे फासे पडिस्संवेदति चू० ॥ १४. फासे य पडिं सं० जे० हे १, २. ला० ॥
१५. खं० विना-पडिस्संवेतइ सं० । पडिस्संवेतये खे० जै० । पडिस्संवेतइ हे १, २. जे० ।
पडिस्संवेदति इ० । पडिस्संवेदइ हे ३. ला० । अणुसंवेतए शां० ॥ १६. परिचंइणं चू० ॥
१७. जाइमं हे ३ खं० ॥ १८. भोयणाए चू० शीपा० ॥ १९. एतावंती सव्वावंती
खं० हे ३. इ० ॥ २०. लोक(ग चू०)स्स खेम० जैमू० चू० । लोकस्मि खेसं० शां० ।
लोकेसि सं० जे० हे १, २. ला० । लोयंमि(सि प्र०) चूपा० ॥ २१. लोगंसि नास्ति
खं० हे १ । शी० मध्ये चूर्णावपि चास्य व्याख्या यथापि न दृश्यते तथापि द्वितीयोद्देशकस्य
प्रारम्भे “लोकेसि कम्मा परिण्णाता भवंति” इत्येवमिदं वाक्यं चूर्णौ पुनरावर्तितं दृश्यत इति
ध्येयम् ॥ २२. कम्म शां० ॥ २३. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति शां० खे० जै० सं० ॥

[वीओ उद्देसओ]

१०. अट्टे लोए पेरिजुण्णे दुस्संबोधे अँविजाणए। अस्सिं लोए पँव्वहिए तत्थ तत्थ पुढो पँस आतुरा परितावँति ।

११. संति पाणा पुढो सिता ।

५ १२. लज्जमाणा पुढो पास । ‘अणगारा मो’ ति एँगे पवयमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं पुढविकम्मसमारंभेणं पुढविसत्थं समारंभमाणो अणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

१३. तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता-इमस्स चेव जीवियस्स परिवंदण-माणण-पूयणाए जाँती-मरण-मोयणाए दुक्खपडिचातहेउं से सयमेव १० पुढविसत्थं सँमारंभति, अँण्णेहिं वा पुढविसत्थं समारंभवेति, अँण्णे वा पुढविसत्थं सँमारंभंते समणुजाणति । तं “से अहिताए, “तं से अबोहीए ।

१४. से^१ तं संबुज्झमाणे आँयाणीयं सँमुट्ठाए सँोच्चा भगवतो अणगाराँणं

१. ‘परिजुणे’ ‘परिजुण्णे’ उभयथा चू० । “निच्छित्तं नियतं वा ऊणो परिजुणो, सव्वतो वा ऊणो । ... जिणो परिजुणो ति वा बुच्चइ” चू० ॥ २. अविचा^२ शां० इ० खं० सं० ॥ ३. पव्वथिए इ० ॥ ४. पस्स चू० ॥ ५. एके(ने शां०) पवत्तमाणा हे १, २, ३. ला० इ० विना ॥ ६. पुढविकम्म समारंभंति चू० । “विरूवरूवेहिं सत्थेहिं.....पुढविकम्म समारंभंति, जं करेति तं कम्मं, पुढवीए कम्मं [पुढविकम्म], तं तु खणं विलेहणं वा । पुढविसत्थं ति पुढविमेव सत्थं अप्पणो परेसिं च, हलादीणि वा पुढविसत्थाणि, ताणि समारभति” चू० । एतदनुसारेण ‘लज्जमाणा पुढो पास अणगारा मो ति एँगे पवयमाणा जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं पुढविकम्म समारंभंति । पुढविसत्थं समारंभमाणो.....’ ईदृशः सूत्रपाठश्चिह्नकृतमत्राभिमतो भाति । स च समीचीनोऽपि दृश्यते । एतदनुसारेण वक्ष्यमाणेषु पञ्चसु अप्कायाबुद्देशकेष्वपि विभावनीयम् ॥ ७. ‘मारंभेमाणा खे० जै० शां० । ‘मारंभेमाणा इ० हे २. ला० ॥ ८. ‘संति जै० शां० ॥ ९. जाइम^३ हे ३. खं० ॥ १०. समारंभंति सं० । समारंभंति खे० हे १ ॥ ११. अण्णेसिं खं० ॥ १२. अण्णेसिं जे० हे १, २. ला० ॥ १३. समारंभंते नास्ति जे० हे १ । समारंभंते खे० जै० । समारंभमाणे इ० ॥ १४. सेऽहिताए खे० जैम० । से अहिताए अबोहीए शां० । “तं से[ऽ]हिताए ति.....अबोही वा से भवति” चू० ॥ १५. तं अबो^४ खे० जै० सं० खं० हे १, २. लाम० शीखं० २ ॥ १६. से तं चू० शां० ॥ १७. आताणीयं शां० । आताणीतं खे० जै० सं० खं० । “आदाणिओ संजमो.....अहवा आदाणीओ विणओ” चू० ॥ १८. ससुट्ठाए हे ३. खं० ला० ॥ १९. सोच्चा खलु भग^५ खे० जै० शां० हे १, २. ला० चू० ॥ २०. ‘राणं वा इह^६ खं० । अयं पाठो वृत्तिवृत्ता सम्मतो भाति, एवमग्रेतनेष्वपि सर्वेपूद्देशकेषु होयम् । ‘राणं अंतिए इह^७ इ० । ‘राणं वा अंतिए इह हे १, ३. लासं० । “सोच्चा खलु भगवतो सगासा अणगाराणं वा, तप्पुरिसो वा समासो कीरति-भगवतो अणगाराणं, चरगादीनां ण, पत्तेयबुद्धाणं वा, एवं एगेसिं राग-द्वेसरहियाणं” चू० ॥

इहमेगेसिं णातं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस खलु निरए । ✓ (१)

इच्चत्थं गढिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं पुढविकम्मसमारंभेण पुढविसत्थं समारभमाणे अण्णे वण्णेगरूवे पाणे विहिंसति ।

१५. से बेसि—

५

अप्पेगे अंधमन्ने अप्पेगे अंधमच्छे, अप्पेगे पादमन्ने २, अप्पेगे गुप्फमन्ने २,
 अप्पेगे जंघमन्ने २, अप्पेगे जाणुमन्ने २, अप्पेगे ऊरुमन्ने २,
 अप्पेगे कडिमन्ने २, अप्पेगे णामिमन्ने २, अप्पेगे उदरमन्ने २,
 अप्पेगे पासमन्ने २, अप्पेगे पिट्ठिमन्ने २, अप्पेगे उरमन्ने २,
 अप्पेगे हिययमन्ने २, अप्पेगे थणमन्ने २, अप्पेगे खंघमन्ने २,
 अप्पेगे बाहुमन्ने २, अप्पेगे हत्थमन्ने २, अप्पेगे अंगुलिमन्ने २,
 अप्पेगे गहमन्ने २, अप्पेगे गीवमन्ने २, अप्पेगे हणुमन्ने २,
 अप्पेगे होडमन्ने २, अप्पेगे दंतमन्ने २, अप्पेगे जिन्ममन्ने २,
 अप्पेगे तालुमन्ने २, अप्पेगे गलमन्ने २, अप्पेगे गंडमन्ने २,
 अप्पेगे कण्णमन्ने २, अप्पेगे णासमन्ने २, अप्पेगे अच्छिमन्ने २,
 अप्पेगे भसुहमन्ने २, अप्पेगे णिडालमन्ने २, अप्पेगे सीसमन्ने २,
 अप्पेगे संपमारए, अप्पेगे उद्वए ।

१०

१५

१. मेकेसिं खे० जै० सं० खं० शां० ॥ २. “मारि ति आयुगं सूचितं, दुक्खग्गहणेण वेदणिज्जं” चू० । एतदनुसारेण ‘एस खलु मारे, एस खलु णरए दुक्खे’ इति ‘एस खलु मारे, एस खलु दुक्खे’ ईदृशो वा पाठोऽपि स्यात् । इत्येतां सू० ४४ टिप्पणम् ॥ ३. णरए खं० इ० विना ॥ ४. एच्चत्थं खे० जं० शां० ॥ ५. विरूवरूवेसु सत्थेसु हे ३. जा० चू० विना । विरूवरूवेसु सत्थेसु पुढविकम्म समारभमाणे अण्णे शां० ॥ ६. समारंभे० इ० । समारंभे० खे० जै० हे १, २. शां० विना ॥ ७. अण्णेगरूवे चू० विना, वृत्तिकृता त्वयं पाठः सम्मतो भाति, एवमग्रेऽपि ज्ञेयम् । अण्णेगरूवे पाणे विहिंसति शां० । “समारभमाणश्चान्याननेकरूपात्” शां० ॥ ८. अप्पेगे गुप्फमन्ने २ नास्ति शां० खे० जै० सं० ॥ ९. अप्पेगे एवं जंघागुप्फमन्ने खं० ॥ १०. इत आरभ्य प्रायः सर्वत्र अप्पेगे इत्यस्य स्थाने अप्पे इति पाठः खे० जै० सं० ॥ ११. अप्पेगे हिययमन्ने २ अप्पे पासमन्ने २ अप्पे पिट्ठिमन्ने २ अप्पे थणमन्ने खे० जै० । अप्पेगे पासपट्ठि २ अप्पेगे पिट्ठिउरहिययमन्ने अप्पेगे थणमन्ने खं० ॥ १२. अप्पेगे बाहुमन्ने २ नास्ति खं० ॥ १३. अप्पेगे कण्णमन्ने २ अप्पेगे अच्छिमन्ने २ खं० ॥ १४. निळाड(ट जे०)मन्ने हे १, २, ३. जे० ॥ १५. सिरमन्ने खं० ॥

१६. एत्थ सत्थं समारंभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाता भवंति । एत्थ सत्थं असमारंभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाता भवंति ।

१७. तं परिण्णाय मेह्वावी नेव सयं पुढविसत्थं समारंभेज्जा, नेवऽण्णेहि पुढविसत्थं समारंभावेज्जा, नेवऽण्णे पुढविसत्थं समारंभते समणुजाणेज्जा ।

५ १८. जस्सेते पुँढविकम्मसमारंभा परिण्णाता भवंति से हु मुणी परिण्णायकम्मे त्ति बेमि ।

॥ * १३ सत्थपरिण्णाए वियओ उद्देसओ समत्तो * ॥

[तद्दओ उद्देसओ]

१९. से बेमि—^{१३}से जहा वि अणगारे उज्जुकडे ^{१४}णियागपडिवण्णे अमायं १० कुव्वमाणे वियाहिते ।

२०. जाए सद्धाए णिक्खंतो तमेव अणुपालिया ^{१५}विजहिता ^{१६}विसोत्तिंयं ।

२१. पणया वीरा महवीहि ।

२२. ^{१७}लोगं च आणाए अभिसंमेच्चा अकुतोभयं ।

से बेमि—^{१८}नेव सयं लोगं अब्भाइक्खेज्जा, ^{१९}नेव अत्ताणं अब्भाइक्खेज्जा ।

१. इत्थं हे २, ३ ला० ॥ २, ४. ^{१३}मारंभं इ० खं० शां० ॥ ३, ५. समारंभा इ० ॥ ६. ^{१४}मेज्जा इ० खं० चा० हे ३ ॥ ७. समारंभे(रंभावि शां०)ज्जा, समारंभते ण समणुजाणेज्जा खे० जै० शां० ॥ ८. ^{१५}मेव इ० खं० हे १, २ ॥ ९. नेव [अ खं०]ण्णेहि जे० हे १, २. खं० । अण्णे पुढविसत्थं समारंभते न समणुजाणेज्जा हे ३ ॥ १०. ^{१६}मेव इ० खं० सं० हे ३ ॥ ११. न समणु सं० हे १, २, ३. ला० ॥ १२. पुढविकाय[सत्थ इ०]समारंभा खं० इ० ॥ १३. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० जे० सं० शां० ॥ १४. से नास्ति इ० खं० हे ३. चू० विना ॥ १५. णियायपडिवण्णे इ० हे ३ शी० विना । निक्कायपडिवण्णे चू० शीपा० ॥ १६. तामेव हे ३. खं० इ० शां० ॥ १७. अणुपालिये खं० । अणुपालए इ० । अणुपालिज्जा(त्ता शां०) हे १, २. ला० शां० । ^{१८}मणुपालिया खे० जै० ॥ १८. वियहिता खे० जै० । विजहिस्तु सं० हे १, २. जे० । तिण्णे हुं सि विसोत्तिंयं चू० ॥ १९. अत्र प्रतिषेधविधः पाठः—विसोत्तिंयं, 'पुव्वसंजोगं' पाठान्तरम् हे १, २ विना । विसुत्तिंयं, 'विजहिता पुव्वसंजोगं' पाठान्तरम् हे १, २ । इ० मध्ये तु—विजहिता पुव्वसंजोगं विजहिता विसोत्तिंयं इति पाठः ॥ २०. ^{१७}दीहीं सं० जै० । ^{१८}दीही खे० शां० ॥ २१. लोकं खे० जै० सं० । लोयं चाणाए चू० ॥ २२. ^{१९}समेच्च शीखं० ॥ २३. नेय सं० हे १. २ ॥ २४. नेव सयं अत्ताणं चू० ॥

जे लोगं अन्माइक्खति से अत्ताणं अन्माइक्खति, जे अत्ताणं अन्माइक्खति से लोगं अन्माइक्खति ।

२३. लज्जमाणा पुढो पास । ‘अणगारा मो’ ति एगे पवैयमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं उदयकम्मसमारंभेणं उदयसत्थं समारंभमाणे अण्णे वऽणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

५

२४. तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—इमस्स चेव जीवितस्स परि-
धंदण-माणण-पूयणाए जाँती-मरण-मोयणाए दुक्खपडिघातहेतुं से सयमेव उदय-
सत्थं समारंभति, अण्णेहिं वा उदयसत्थं समारंभवेति, अण्णे वा उदयसत्थं
समारंभते समणुज्जाणति । तं से अहिताए १० तं से अबोधीए ।

२५. से तं संवुज्झमाणे आर्याणीयं संसुट्ठाए सोच्चा भगवतो अणगाराणं इहं-
मेगेसिं पातं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस खलु निरैए ।

१०

✓

इत्थं गढिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं उदयकम्मसमारंभेणं
उदयसत्थं समारंभमाणे अण्णे वऽणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

२६. से बेमि—संति पाणा उदयणिस्सिया जीवा अणेगा ।

इहं च खलु भो अणगाराणं उदयं जीवा वियाहिया ।

१५

सत्थं चेत्थ अणुवीयि पौस । पुँढो सत्थं पवेदितं । अँदुवा अदिण्णादाणं ।

१. लज्जमाणा पुढो पास एत्थ आवत्तं पुढविकाइयउद्देसयगमेणं धुवगंडिया त(अ १)त्यतो भाणियव्वा अण्णे [से] अंधमग्गे जाव संपमारए । पच्छा से बेमि संति पाणा उदयणिस्सिता ॥ चू० । द्दयतां सू० १०-१५ ॥ २. पवतमाणा खं० सं० ॥ ३. सत्थेहि नास्ति खे० जैमू० ॥ ४. अणेगं खं० इ० विना० । “समारंभमाणोऽनेकरूपात्” शी० । अन्ने अणेगं हे १, ३० ॥ ५. विहिंसति खं० सं० जै० हे १, २ ॥ ६. जाईं खं० हे ३. जै० विना ॥ ७. रंभति हे १. जु० ॥ ८. समारंभमाणे शा० इ० ॥ ९. से [ऽ] हिताए खे० जैमू० ॥ १०. [तं खेसं०] सेऽबोधीए खे० जं० । तं सेऽबोधीए सं० । तं अबोधीए खं० ॥ ११. आर्याणियं खे० जै० खं० सं० हे १ ॥ १२. संसुट्ठाए णं सोच्चा सं० हे २. ला० जे० । संसुट्ठाए सोच्चा हे ३ ॥ १३. खं० हे २. ला० खेमू० शा० जै० विना ॥ १४. राणं वा इहं सं० । १५. राणं अतिए इह खेसं० । १६. राणं वा अतिए इहं इ० हे १, ३ ॥ १७. इहमेकेसिं खं० हे ३. जै० इ० विना ॥ १८. णरए खे० सं० खं० इ० हे १ विना ॥ १९. रुवेसु सत्थेसु खं० सं० जैसं० हे १, २ ॥ २०. अन्ने अणेगं इ० विना ॥ २१. इहं खलु हे ३. इहं खलु इ० ॥ २२. उदयं जीवे वियाहिते चू० । “उदकजीवा उदकरूपा जीवाः...व्याख्याता.” शी० ॥ २३. वीह हे १. २. ३. ला० इ० । २४. वीची शी० ॥ २५. पासा चू० ॥ २६. पुढोऽपासं पवेदितं शीपां ॥ २७. पवेतिर्यं सं० हे १. २ ॥ २८. अहवा सं० खं० ॥

२७. कप्पइ णे कप्पइ णे पातुं, अहुवा विभूसाए । पुढो सत्थेहिं विउट्ठंति ।

२८. एत्थ वि तेसिं णो ^१णिकरणाए ।

२९. एत्थ सत्थं समारभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाया भवंति ।

५. एत्थ सत्थं असमारभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाया भवंति ।

३०. तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं उदयसत्थं समारभेज्जा, णेवण्णेहिं उदयसत्थं समारभवेज्जा, उदयसत्थं समारभंते वि अण्णे ण समणुजाणेज्जा ।

३१. जस्सेते उदयसत्थसमारंभा परिण्णाया भवंति से हु मुणी परिण्णात-
कम्मे ति वेमि ।

१०

॥ * ^१सत्थपरिण्णाए तइओ उडेसओ समत्तो * ॥

[चउत्थो उडेसओ]

३२. से वेमि—णेव सयं लोगं अब्भाइक्खेज्जा, ^१णेव अत्ताणं अब्भाइक्खेज्जा ।

जे लोगं अब्भाइक्खति से अत्ताणं अब्भाइक्खति, जे अत्ताणं अब्भाइक्खति से लोगं अब्भाइक्खति ।

१५. जे दीहलोगसत्थस्स ^१खेत्तण्णे से असत्थस्स ^१खेत्तण्णे, जे असत्थस्स ^१खेत्तण्णे से दीहलोगसत्थस्स ^१खेत्तण्णे ।

३३. ^१वीरेहि एयं अभिभूय दिट्ठं संजतेहिं सता जतेहिं सदा अप्पमत्तेहिं ।

जे पमत्ते गुणद्धिते ^१से हुं दंडे पवुच्चति ।

१. कप्पति सं० खे० जै० खं० शां० चू० ॥ २. विहुट्ठंति खे० जै० खं० शां० ॥ ३. णितरण चू० ॥ ४. सत्थमसमा^१ खे० जै० इ० । सत्थं ऽसमा^१ सं० ॥ ५. ते सं० ॥ ६. ^१रेभेज्जा ला० हे ३. इ० ॥ ७. ^१रंभा^१ इ० हे १, २, ३. ला० ॥ ८. ^१रंभंते खं० सं० हे १.३ ॥ ९. ^१कम्म ति शां० ॥ १०. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ ११. णेय खं० ॥ १२. ^१क्खन्ति खं० । एवमग्रेऽपि ॥ १३. इ० खं० चू० विना—खेत्तण्णे हे १, २. सं० । अन्यत्र 'खेयन्ने' 'खेयन्ने' वा ॥ १४. इ० चू० विना 'खेयन्ने' 'खेयन्ने' वा ॥ १५. इ० चू० विना—खेत्तण्णे हे १, २. खं० सं० । अन्यत्र 'खेयन्ने' 'खेयन्ने' वा ॥ १६. इ० चू० विना—खेयन्ने हे ३. ला० जै० । खेत्तण्णे अन्यत्र ॥ १७. वीरेहिं हे २. ला० इ० शां० । "वीरेहीत्यादि" शी० ॥ १८. गुणद्धी से सं० ॥ १९. "से से दंडे पवुच्चती तं कार्यं दंडतो अप्पाणं दंडेइ संसारे, भिसं वुच्चइ पवुच्चइ" चू० ॥ २०. हु नास्ति हे १, २. ॥

तं परिणाय मेहावी ईदानीं णो जमहं पुव्वमकासी पमादेणं ।

३४. लैज्जमाणा पुढो पास । ‘अणगारा मो’ त्ति एगे पवदमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं अगणिकम्मसमारंभेणं अगणिसत्थं समारंभमाणे अण्णे वज्जेगरूवे पाणे विहिंसति ।

३५. तत्थ खलु भगवता परिणया पवेदिता—इमस्स चैव जीवियस्स परि- ५
वन्दण-माणण-पूयणाए जाँती-मरण-मोयणाए दुक्खपडिघातहेतुं से सयमेव अगणि-
सत्थं समारंभति, अण्णेहिं वा अगणिसत्थं समारंभावेति, अण्णे वा अगणिसत्थं
समारंभमाणे समणुजाणति । तं से^{१०} अहिताए, तं से अवोधीए ।

३६. से तं संबुज्झमाणे आर्याणीयं संमुद्धाए सोच्चा भगवतो अणगारंणं
इहमेगेसिं णातं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस १० ✓
खलु निरैए ।

इच्चत्थं गढिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं अगणिकम्मसमारंभेणं
अगणिसत्थं समारंभमाणे अण्णे वज्जेगरूवे पाणे विहिंसति ।

३७. से वेमि-संति पाणा पुढविणिस्सिता तण्णिस्सिता पत्तणिस्सिता
कट्ठणिस्सिता गोमयणिस्सिता कयवरणिस्सिया । १५

संति संपातिमा पाणा आहच्च संपयंति र्थं ।

अगणिं च खलु पुद्धा एगे संघातमावज्जंति । जे तत्थ संघातमावज्जंति

१. इयाणि इ० खे० जै० हे ३. शा० चू० ॥ २. “अट्ठ-परिजुण्ण-नुसंवोध-अयाणग-आतुरपरि-
ताविता जाव आतुरा परितावेति, संति पाणे तेउक्काइए । लज्जमाणा पुढो० धुवगंडियं आणिल्लणं
जाव से वेमि” चू० । दृश्यता सू० १०-१२ ॥ ३. ‘रंभमाणे खे० विना ॥ ४. अण्णे वि गेगं
खं० । अण्णे वि य अणेगं हे ३ । अण्णे अणेगं हे १, २ ॥ ५. जाई ० हे २. ला० । जाई
हे ३ ॥ ६. रंभति हे ३. जै० ॥ ७. रंभां इ० खे० सं० विना ॥ ८. अण्णेहिं सं० हे १, २ ॥
९. रंभं हे ३ ॥ १०. सेऽहियाए खे० जै० ॥ ११. आताणीयं खे० जै० सं० । आताणीयं खं० ॥
१२. समुद्धाए हे ३ ॥ १३. ‘राणं वा अंतिए इहं इ० खेसं० हे ३ । ‘राणं वांति इहं खं० ॥
१४. णिए शा० हे ३ ॥ १५. समारंभेणं अगणिसत्थं नास्ति इ० हे ३. लासं० विना ॥
१६. अण्णे वि [अ हे ३. ला०] गेगं हे १, २, ३. ला० ॥ १७. तिणं खे० जै० । “तणपतोहि
कुंलुमादि” चू० । “तणपत्रविधिताः पतञ्जेलिकादयः” शी० । एतदनुसारेण तणपत्तणिस्सिया
इत्यपि पाठः स्यात् ॥ १८. य नास्ति खं० हे १, २. ला० । “तव्वतो पवतंति संपवतंति, च-
सदेण वाउजीवा तप्पेरिता वा मसगादि” चू० ॥

ते तत्थ पैरियावज्जंति । जे तैत्थ पैरियावज्जंति ते तत्थ उद्दयंति ।

३८. एत्थ सत्थं समारभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाता भवंति । एत्थ सत्थं असमारभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाता भवंति ।

३९. जैस्स एते अगणिकम्मसमारंभा परिण्णाता भवंति से हु मुणी परि-
५ ण्णायकम्मो ति वेमि ।

॥ [सत्थपरिण्णाए]*^१चउत्थो उद्देसओ सम्मत्तो ॥

[पंचमो उद्देसओ]

४०. तं णो करिस्सामि समुद्गाए मैत्ता मतिमं अभयं विदिता तं जे णो करए एसोवरते, एत्थोवरए, एस अणगारे ति पवुच्चति ।

१० ४१. जे गुणे से आवट्टे, जे आवट्टे से गुणे ।

उड्डं अहं तिरियं पईणं पौसमौणे रूवाइं पासति, सुणमाणे सद्दाइं सुणेति ।
उड्डं अहं तिरियं पईणं मुच्छमाणे रूवेसु मुच्छति, सदेसु यावि ।

१. परियाविज्जंति खे० जै० हे २ विना । अत्र वृत्तौ चूणौ च परियावज्जंति इति पाठमज्ञीकृत्य व्याख्यातम् । “परियावज्जंति ति सन्वओ आवज्जंति” चू० । “अग्नौ पर्यापद्यन्ते, पर्यापतिः सम्मूर्च्छनम्, उष्माभिभूताः मूर्च्छामापद्यन्त इत्यर्थः ।” शी० । यदि तु परियाविज्जति इति पाठः स्वीक्रियते तदा ‘परिताप्यन्ते’ इत्यर्थः स्यात् । अस्वैवाध्ययनस्य सप्तमोद्देशे [सू० ६०] परियाविज्जंति इति पाठः परिताविज्जंति इति च पाठो दृश्यत इति ध्येयम् ॥ २. जत्थ खं० ॥ ३. परियाविज्जंति हे २. इ० विना ॥ ४. सत्थससमा^१ इ० ॥ ५. “तं परिण्णाय मेहावी जाव वेमि” चू० । एतदनुसारेण जस्स एते इत्यतः पूर्वं तं परिण्णाय मेहावी णेव सत्थं अगणिसत्थं समारभेज्जा, णेवउण्णेहिं अगणिसत्थं समारभावेज्जा, अगणिसत्थं समारभंते वि अण्णे ण समणुज्जेज्जा ।—ईदृशः पाठो मूलरूपेण चूर्णिकृतमभिमत इति सम्भाव्यते ॥ ६. ‘कम्मो ति खं० । ‘कम्म चि शां० ॥ ७. * १- एतदन्तर्गतं पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० जे० शां० ॥ ८. “तण्णे करिस्सामि, तदिति तं वणस्सती, इति परिसमतीए, एवं परिसमतं समणलक्खणं भवति । जं पुव्वकत्तं समारंभं तं पव्वज्जं अब्भुवगतो ण करेति” चू० । एतदनुसारेण तण्णे करिस्सामि ति इति पाठश्चूर्णिकृदभिमतो भाति ॥ ९. ‘द्वाय ला० । “सम्मं उत्थाय” चू० ॥ १०. “मंता जाणित्ता” चू० ॥ ११. एत्थोवरते एसोवरए इति चूर्णौ क्रमः ॥ १२. अयं इ० हे १, २, ३. ला० । “उड्डं अवमित्यादि.....अवमिति अवाङ् अघस्तात्.....अघः शब्दार्थे अवाहित्ययं वर्तते” शी० ॥ १३. पाइणं खं० सं० ॥ १४. पासिस्साइं (पासियाइं चूपा०) पासति सुणिमाइं सुणेति चू० । पस्समाणो रूवाइं पासइ, सुणमाणो सद्दाइं सुणेति चूपा० ॥ १५. ‘माणो खं० ॥ १६. रूवाइं सं० ॥ १७. अयं खे० जै० हे १, २, ३. इ० । अव शां० खं० ॥ १८. पाइणं खं० ॥ १९. ‘माणो खं० सं० हे २. चू० इ० ॥

एस लोगे वियाहिते । एत्थ अंगुत्ते अणाणाए पुणो पुणो गुणासैते वंक्समायारे पमत्ते गौरमावसे ।

४२. लंजमाणा पुढो पास । ‘अणगारा मो’ ति एयो पवदमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं वणस्सतिकम्मसमारंभेणं वणस्सतिसत्थं समारंभमाणे अण्णे वंउणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

५

४३. तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—इमस्स चेव जीवियस्स परि-
वंदण-माण-पूयणाए जाती-मरण-मोयणाए दुक्खपडिघातहेतुं से सयमेव वणस्स-
तिसत्थं समारभति, अण्णेहिं वा वणस्सतिसत्थं समारंभावेति, अण्णे वा वणस्सति-
सत्थं समारभमाणे समणुजाणति । तं ‘से अहियाए, तं ‘से अबोहीए ।

४४. “से तं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुद्धाँए सोच्चा भगवतो अणगाराँणं १०
इहमेगेसिं णायं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस
खलु ११ णिरए ।

✓ (४)

इच्चत्थं गट्ठिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं वणस्सतिकम्मसमारंभेणं
वणस्सतिसत्थं समारभमाणे अण्णे वंउणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

४५. से बेमि—इमं पि जातिधम्मयं, एयं पि जातिधम्मयं;
इमं पि बुद्धिधम्मयं, एयं पि बुद्धिधम्मयं;
इमं पि चित्तमंतयं, एयं पि चित्तमंतयं;
इमं पि छिण्णं मिलाति, एयं पि छिण्णं मिलाति;
इमं पि आहारगं, एयं पि आहारगं;

१५

१. ऽगुत्ते खे० ॥ २. ‘लाए इ०, हे १, २, ३. ॥ ३. ऽगारं जैसं० । अगारं हे १, २, ३. ला० इ० ॥ ४. “लज्जा[मा]णा धुवगंछिया” चू० । दृश्यता सू० १०-१२ ॥ ५. ‘रंभ’ हे १, २ ॥ ६. अणेगं हे १ ॥ ७. ‘रंभा’ हे १, ३. ला० ॥ ८. सेऽहियाए खे० जै० ॥ ९. सेऽवोहीए सं० । से[-ऽ जैसं०]वोहिए खे० जै० ॥ १०. से तं स० हे १, २, ३ ॥ ११. आताणीयं खं० सं० । आताणीए खे० जै० ॥ १२. ‘ट्ठाय हे ३ ॥ १३. ‘राणं वा अंतिए इह’ हे ३. ला० ॥ १४. निरए दुक्खे एस खलु णिरए खं० । दृश्यता सू० १४ टिप्पणम् ॥ १५. अणेगं हे १ ॥ १६. ‘धम्मं चू० । एवमग्रेऽपि ॥ १७. बुद्धीं चू० हे १, २, ३. विना ॥ १८. बुद्धीं सं० ॥ १९. धम्मत्वं खे० जै० ॥ २०. “अह्वा आहारेण उवचिज्जति तदभावे अवचिज्जति, एवं वणस्सई वि । अहा वा हृत्यो छिन्नो मिलाति तथा वणस्सई वि..... । अयुवं हाणी-बुद्धीए, एवं वणस्सई वि ।” इति चूर्णो क्रम. पाठश्च ॥

इमं पि अणितियं, एयं पि अणितियं;
 इमं पि असासयं, एयं पि असासयं;
 इमं पि चैयोवचइयं, एयं पि चैयोवचइयं;
 इमं पि विप्परिणामधम्मयं, एयं पि विप्परिणामधम्मयं ।

५ ४६. एत्थ सत्थं समारभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाता भवंति । एत्थ संत्थं असमारभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाया भवंति ।

४७. तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं वणस्सतिसत्थं समारभेज्जा, णवेऽण्णेहिं वणस्सतिसत्थं समारभवेज्जा, ^{११}णेवऽण्णे वणस्सतिसत्थं समारभंते समणुजाणेज्जा ।

४८. जस्सेते वणस्सतिसत्थसमारंभा परिण्णाया भवंति से हु मुणी
 १० परिण्णायकंमे ति वेमि ।

॥ [सत्थपरिण्णाए] * ^{१३}पंचमो उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

[छट्टो उद्देसओ]

४९. से वेमि—^{१४}संतिमे तसा पाणा, तं जहा—अंडया पोतया जराउया रसया ^{१५}संसेयया ^{१६}संमुच्छिमा उब्भिया उववातिया । एस संसारे ^{१७}त्ति पवुच्चति
 १५ मंदस्स अविद्याणओ ।

^{१८}णिज्झाइत्ता पडिलेहिता पत्तेयं ^{१९}परिण्व्वाणं सन्वेसिं पाणाणं सन्वेसिं भूताणं सन्वेसिं जीवाणं सन्वेसिं सत्ताणं अस्सातं ^{२०}अपरिण्व्वाणं महब्भयं दुक्खं ति वेमि ।

१, २. अणिच्चयं खे० शां० सं० चू० विना ॥ ३, ४. चया-ऽवचइयं हे ३. ला० । चओव-
 चइयं खं० ॥ ५, ७. विपरिं खे० जै० शां० सं० विना ॥ ६, ८. णामयं । खे० जै० खं०
 शां० ॥ ९. अपरिण्णाया खे० जै० खं० विना ॥ १०. सत्थमसमां इ० ला० । सत्थऽसमां
 हे २ । सत्थं समां खे० जै० हे १ ॥ ११. णेवओहिं खे० जै० ॥ १२. णम्मे ति खं० ॥
 १३. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० शां० ॥ १४. संति तसा चू०
 शी० ॥ १५. संसेयमा सं० । संसेयमा हे ३ ॥ १६. सं(स जै०)मुच्छिमा खे० जै० ॥
 १७. ति खं० इ० ॥ १८. हे १, २, ३. चू० विना—^{१९}स्सऽविद्याणओ सं० । ^{२०}स्सावि-
 जाणतो खे० जै० खं० शां० । ^{२१}स्साविद्याणओ शी० ॥ १९. “णिज्झाइएत्थादि” शी० ।
 एतदनुसारेण णिज्झाइव इति पाठान्तरं सम्भाव्यते ॥ २०. परिण्व्वाणं खं० सं० विना ॥
 २१. अपरिण्व्वाणं ला० विना ॥

तसंति पाणा पदिसो दिसासु यं ।

तत्थ तत्थ पुढो पास आतुरा परितव्वेति ।

संति पाणा पुढो सिता ।

५०. लज्जमाणा पुढो पास । 'अणगारा मो' ति एगे पवदमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं तसकायसमारभेणं तसकायसत्थं समारभमाणे अण्णे ५ वडणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

५१. तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—इमस्स चेव जीवियस्स पेरिवंदण-माण-पूयणाए जाँती-मरण-मोयणाए दुक्खपडिघायहेतुं से सयमेव तसकायसत्थं समारभति, अण्णेहिं वा तसकायसत्थं समारभावेति, अण्णे वा तसकायसत्थं समारभमाणे समणुजाणति । तं से अहिताए, तं से अबोधीए । १०

५२. से तं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुद्धाए सोच्चा भगवतो अणगाराणं इहमेगेसिं पातां भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस खलु निरए । ✓(५)

इच्चत्थं गढिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं तसकायकम्मसमारभेणं तसकायसत्थं समारभमाणे अण्णे वडणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

से बेमि—अप्पेगे अच्चाए वधेति, अप्पेगे अजिणाए वधेति, अप्पेगे मंसाए वधेति, अप्पेगे सोणिताए वधेति, अप्पेगे हिययाए वहिति, एवं पिताए वसाए पिच्छाए पुच्छाए बालाए सिंगाए विसाणाए दंताए दाढाए नहाए ण्हारुणीए अट्टिए अट्टिमिजोए अट्टाए अणट्टाए । १५

१. य चूर्णो स्पष्टं न दृश्यते । इतः परम्—“अट्टाते जाव परित्तचित्ते ध्रुवगंडिया । जहिं अण्णे वडणेगरूवे पाणे विहिंसति तदस्सिते सिमि(सेसे १) य उदयादिसत्ते मारंति, जत्थ सो पडति तत्थ छक्काये विराहेइ तसपाणे विहिंसतो ति । अप्पे[गे] अंधमन्मे एवं वि भासियव्वं उवभोगे—अप्पेगे अच्चाए वधंति ।” बू० । दृश्यतां सू० १०-१५ ॥ २. ०२मं हे २, ३. ॥ ३. अणेगं हे १ ॥ ४. परियंदणं सं० खं० हे २ ॥ ५. जातिं इ० खे० जै० सं० खं० ॥ ६. भोयणाए खे० जै० खं० ॥ ७. तं से[डजैसं०]हिताए तं से[डजैसं०]बोहिण्ण खे० जै० खं० ॥ ८. आताणीयं खे० जै० सं० खं० ॥ ९. ह्याय हे १, २, ३. ला० ॥ १०. ०राणं वा इहं हे २ । ०राणं वा अंतिए इहं हे १, ३ ॥ ११. तसकायसमारभेणं इ० शा० हे २, ३. विना ॥ १२. अणेगं हे १. शी० ॥ १३. हणंति इ० हे १, २. ला० ॥ १४. वधेति, एवं हिययाए पिताए खे० जै० शा० विना ॥ १५. पिछाए सं० खं० चू० ॥ १६. पुंछाए इ० हे १, २, चू० ॥ १७. ०हारूप चू० ॥ १८. अट्टिं नास्ति खेमू० जैमू० ॥ १९. ०मिजाए इ० हे ३. खं० ॥ २०. अट्टाए नास्ति खेमू० जैमू० ला० ॥

अप्येगे 'हिंसिस्तु' मे ति वा, अप्येगे 'हिंसंति' वा, अप्येगे 'हिंसिस्संति' वा
णे वर्धेति ।

५३. एत्थ सत्थं समारममाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णया भवंति । एत्थ
सत्थं असमारममाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णया भवंति ।

५४. तं परिण्णाय मेधावी णेव सयं तसकायसत्थं समारमेज्जा, णेवऽण्णेहिं
तसकायसत्थं समारंभावेज्जा, णेवऽण्णे तसकायसत्थं समारंभंते समणुजाणेज्जा ।

५५. जस्सेते तसकायसत्थसमारंभा परिण्णया भवंति से ढु मुणी परिण्णातकम्मे
ति बेमि ।

॥ + 'सत्थपरिण्णाय छट्ठो उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

१०

[सत्तमो उद्देसओ]

him 13

५६. पभू एजस्स दुग्गुण्णाय आतंकदंसी अहियं ति णच्चा ।

जे अज्झत्थं जाणति से बहिया जाणति, जे बहिया जाणति से अज्झत्थं
जाणति । एतं तुलमण्णेसिं ।

इह संतिगता दविया णावकंखंति जीविउं^{१८} ।

१५

५७. लज्जमाणा पुढो पास । 'अणगारा मो' ति एगे पवदमाणा, जमिणं
विरूवरूवेहिं सत्थेहिं वाउकम्मसमारंभेण वाउसत्थं समारममाणे अण्णे वऽण्णेरूवे
पाणे विहिंसति ।

१. हिंसिस्तु चू० । हिंसिस्तु खे० खं० शां० ॥ २. मे ति सं० चू० । मे ति नास्ति खेम० जै० ॥
३. वा वर्धंति अप्येगे हे १, २, ३. ला० खं० इ० ॥ ४. हिंसंति चू० ॥ ५. एति मे ति वा
वर्धंति, अप्येगे हिंसिस्संति मे ति वा वर्धंति इ० हे १, २, ३. ला० ॥ ६. हिंसिस्सति चू० ॥
७. णे वर्धंति नास्ति जै० । चूर्णावपि न दृश्यते ॥ ८. ईमां जै० हे १, २, ३. ला० ॥
९. सत्थं नास्ति खेम० जै० सं० खं० ॥ १०. ईमंते सं० हे २ ॥ ११. * * एतदन्तर्गतः
पाठो नास्ति^१ खे० जै० सं० खं० शां० ॥ १२. पढ्ढ ए एजस्स हे १, २, ३. । पभू य एयस्स
(भृगस्स चूपा०) दुग्गुण्णाय चू० । पभू य एगस्स दुग्गुण्णाय शीपा० । "चग्गहणा पभू सद्दहणाए
पभवति दुग्गुण्णाय य" चू० ॥ १३. दुग्गं हे १, ३. ला० ॥ १४, १५. वहिता खं० ॥
१६. इमं तुलमण्णेसिं चू० ॥ १७. "तालियंटमाटिण्हि गातं वाहिरं वा वि पोमगलं ण कंखंति
वीयितुं" चू० । णावकंखंति जीवितं चूपा० ॥ १८. इतः परम् "अट्ठा परिज्जणा आकंपिता जाव
आतुरा परित्तावितो(धंति?) ध्रुवगंडिया" चू० दृश्यता सू० १० ॥ १९. ईमे[ण सं०] एत्थ
सत्थे(त्थं सं०) समारममाणे जै० खेम० सं० ॥ २०. माणे एत्थ सत्थं समारममाणे अण्णे खं० ॥

५८. तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—इमस्स चेव जीवियस्स पँरिवंदण-माणण-पूयणाए जाँती-मरण-मोयँणाए दुक्खपडिघातहेतुं से सयमेव वाउसत्थं समारभति, अण्णेहिं वा वाउसत्थं समारंभवेति, अण्णे वा वाउसत्थं समारंभते समणुजाणति । तं से अहियाए, तं से अचोधीए ।

५९. 'से सं संखुज्जमाणे आयाणीयं समुद्धाए सोच्चा भगवतो अणगाराणं ५
इहमेगेसिं णातं भवति—एस खलु गंये, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस ✓ (६)
खलु णिरए ।

इच्चत्थं गढिए लोगे, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं वाउकम्मसमारंभेणं वाउसत्थं समारभमाणे अण्णे वडणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

६०. से वेमि—संति संपाइमा पाणा आहच्च संपतंति य । १०

फरिसं च खलु पुट्ठा एगे संधायमावज्जंति । जे तत्थ संधायमावज्जंति ते तत्थ पँरियाविज्जंति । जे तत्थ पँरियाविज्जंति ते तत्थ उद्दयंति ।

एत्थ सत्थं समारभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाता भवंति । एत्थ सत्थं असमारभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाता भवंति ।

६१. तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं वाउसत्थं समारभेज्जा, णेवडण्णेहिं वाउ- १५
सत्थं समारंभवेज्जा, 'णेवडण्णे वाउसत्थं समारंभते समणुजाणेज्जा ।

जस्सेते वाउसत्थसमारंभा परिण्णाया भवंति से हु मुणी परिण्णायकस्से 'ति वेमि ।

१. परियंदणं खे० सं० ॥ २. इ० विना-जाह् ० खे० सं० । जाति० जै० । जाह् ०
अन्यत्र ॥ ३. 'भोयणाए खे० जै० सं० ॥ ४. 'रंभा' हे १, २, ३. ला० ॥ ५. 'रंभते
हे १, ३ ला० ॥ ६. तं सेऽहियाए सेऽवोहीए सं० । तं से अहियाए से अचोधीए खं० ॥
७. से तं सं० हे १ ॥ ८. 'ट्ठाया खं० ला० ॥ ९. 'राणं वा इह' हे २, ३ । 'राणं वा
अंति[ए] इह हे १ । 'राणं वा अंतिए इत्तं ॥ १०. द्दयतां चतुर्थेद्विषके सू० ३७ ॥
११. परित्ताविज्जंति खं० । परित्ताविज्जंति इ० । द्दयता सू० ३७ ॥ १२. पव्वं असमा
हे २. खं० शा० सं० । असमा खे० जै० । एत्थ.....भवन्ति नास्ति हे १, ३ ला० ॥
१३. 'रंभा' हे १, २. ला० ॥ १४. णेववेहिं खे० जै० खं० ॥ १५. 'रंभते इ० हे
१, ३ ला० ॥ १६. ति खं० ॥

६२. एत्थं पि जाण उवादीयमाणा, जे आयारे ण रमंति
 आरंभमाणा विणयं वयंति
 छंदोवणीया अज्झोववण्णा
 आरंभसत्ता पकरेंति संगं ।

५. से वसुमं सव्वसमण्णागतपण्णोणेणं अप्पाणेणं अकरणिज्जं पावं कम्मं णो
 अण्णेसिं ।

तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं छज्जीवणिकायसत्थं समारंभेज्जा, णेवऽण्णेहिं
 छज्जीवणिकायसत्थं समारंभवेज्जा, णेवऽण्णे छज्जीवणिकायसत्थं समारंभंते
 समणुजाणेज्जा ।

१०. जस्सेते छज्जीवणिकायसत्थसमारंभा परिण्णाय भवन्ति से हु सुणी परिण्णाय-
 कम्मे ति वेमि ।

॥ १°सत्थपरिण्ण १°समत्ता ॥

१. एत्थं वि जाण हे १. ख० । “एत्थं पि जाणेत्यादि” शीखं० । “एत्थं वि जाणेत्यादि”
 शीखे० ॥ २. ण्णाणेण खे० जे० सं० ॥ ३. पावकम्मं खे० शां० । पावकम्मं तं णो इ० ।
 पावकम्मं णो जे० खेमू० । पावं कम्मं ते णो खं० ॥ ४. अण्णेसिं हे १ । अण्णेसं हे २ ॥
 ५. रंभेज्जा इ० हे १, २, ३. ला० ॥ ६. रंभा० इ० हे १, २. ला० ॥ ७. णेवनेहिं
 खेमू० जे० हे १, ३ ॥ ८. रंभंते इ० हे १, २, ३. ला० ॥ ९. ति ख० ॥ १०. सत्थपरि-
 ण्णाय सत्तमोहेसओ । सत्थपरिण्णा समत्ता हे १, २, ३ । सत्थपरिण्णाए सत्तमो उहेसओ ।
 समत्ता सत्थपरिण्णा इ० ॥ ११. सम्मत्ता ख० शां० ॥

बीअं अञ्जयणं 'लोगविजयो'

[पहमो उद्देशओ]

६३. जे गुणे से मूलद्वारे, जे मूलद्वारे से गुणे ।

इति से गुणद्वी महता परितोवेण वसे पमत्ते । तं जहा—माता मे, पिता मे, ५
माया मे, भगिणी मे, भज्जा मे, पुत्ता मे, धूता मे, सुण्हा मे, संहि-सयण-संगंथ-
संयुता मे, विविक्तोवकरण-परियट्टण-भोयण-अच्छायणं मे ।

इच्चत्थं गहिण् लोए वसे पमत्ते अहो य राओ र्य परितप्पमाणे कालाकालसमुद्वायी
संजोग्घी अट्टालोभी आलुपे संहसक्कारे विणिविट्ठचित्ते एत्थ सत्थे पुणो पुणो ।

६४. अपं च खलु आउं इहमेगेसिं माणवाणं । तं जहा—सोतपण्णाणेहिं १०
परिहायमाणेहिं चक्खुपण्णाणेहिं परिहायमाणेहिं घाणपण्णाणेहिं परिहायमाणेहिं
रसपण्णाणेहिं परिहायमाणेहिं फासपण्णाणेहिं परिहायमाणेहिं अभिक्कंतं च खलु
वयं सपेहाए ततो से एंगया मूढभावं जणयंति ।

जेहिं वा सद्धिं संवसति ते वै णं एगदा णियगा पुंत्विं^{२२} परिवदंति, सो वा

१. परियावेणं इ० हे २, ३. ला० ॥ २. चूणो वृत्तौ च तं जहा न द्रव्यते ॥ ३. भाया मे नास्ति हे २. ला० । वृत्तावप्यस्य व्याख्या न द्रव्यते ॥ ४. सुहिं? खे० जै० शा० । सहाया मे सहिं इ० ॥ ५. विचित्तो इ० हे १, २, ३. खे० जै० । “विचित्तं प्रभूतं अणेग-प्रकारं, विचित्तं च (विवित्तं वा ४)” चू० । “विवित्तं शोभनं प्रचुर वा” शी० ॥ ६. भोयणच्छायणं इ० हे १, २, ३ ॥ ७. इच्चत्थं से गहिण् खे० जै० शा० । इच्चत्थं एत्थ से गहिण् खं० । “इच्चत्थं ममेस माता-पिताति, अतोत्थं स तेसु मुच्छित्ते गिद्धे गदिते.....लोगो.....वसति.....पमत्तो.....अहो य रातो य परितप्पमाणे” चू० । “इच्चत्थं गहिण् इति एवमर्थं गृह्यो लोक.....प्रमतो.....वसेत्” शी० ॥ ८. य नास्ति हे १, २, ३. इ० ॥ ९. सहसक्कारे हे २, ३. ला० ॥ १०. विणिविट्ठचित्ते चूपा० शीपा० ॥ ११. सत्ते चू० शीपा० । सत्थे चूपा० ॥ १२. इहमेकेसिं खे० जै० । इधमेकेसिं ख० ॥ १३. परिण्णाणेहिं खे० जै० शा० सं० विना, एवमग्रेऽपि । “सोयपण्णाणेहिं इत्यादि” शी० । “सोतपण्णाणेहिं परिहायमाणेहिं” चू० ॥ १४. चक्खुप्पं खे० जै० ॥ १५. घाण-परिण्णाणेहिं खे० जै० ॥ १६. रसप्पं खे० जै० ॥ १७. अभिक्कंतं हे २, ३. ला० इ० ॥ १८. एगता इ० हे १, २, ३. ला० ॥ १९. जणयति हे ३ । “इंदियाणि अणुबलद्धिं जणयति” चू० ॥ २०. वा हे २ विना । वि इ० । “त एव भार्या-पुत्रादयः, णमिति वाक्यालंकारे” शी० । द्रव्यता ए० ६६, ६७, ८१ ॥ २१. पुंत्विं पोसेति ते तं परिवयंति खे० जै० गां० । तं पुंत्विं परिवयंति हे १ ॥ २२. पुंत्वं चू० इ० ॥ २३. परिवयंति चू० विना ॥

ते णियगे पच्छा परिवदेज्जा । णालं ते तव ताणाए वा सरणाए वा, तुमं पि तेसिं णालं ताणाए वा सरणाए वा । से ण हांसाए, ण किड्ढाए, ण रतीए, ण विभूसाए ।

६५. इच्चेवं समुद्धिते अहोविहाराए अंतरं च खलु इमं संपेहाए धीरे मुहुत्त-
५ मवि णो पमादए । वओ अच्चेति जोव्वणं च ।

६६. जीविते ईह जे पमत्ता से हंता छेत्ता भेत्ता लुंपित्ता विलुंपित्ता उद्वेत्ता उत्तासयित्ता अकडं करिस्सामि त्ति मण्णमाणे ।

जेहिं वा सद्धिं संवसति ते वै णं एगया णियगा पुंवि पोसेंति, सो वा ते णियगे पच्छा पोसेज्जा । णालं ते तव ताणाए वा सरणाए वा, तुमं पि तेसिं णालं
१० ताणाए वा सरणाए वा ।

६७. उंवादीतसेसेण वा सण्हिसण्णिचयो कंज्जति ईहमेगेसिं माणवाणं भोयणाए । ततो से एगया रोगसमुप्पीया समुप्पज्जंति । जेहिं वा सद्धिं संवसति ते वै णं एगदा णियगा पुंवि परिहरंति, सो वा ते णियए पच्छा परिहरेज्जा । णालं ते तव ताणाए वा सरणाए वा, तुमं पि तेसिं णालं ताणाए वा सरणाए वा ।

१. हस्सा(स्स खं०)ए खे० जै० सं० शां० विना ॥ २. संपेहाए इ० ॥ ३. व सं० । “जोव्वणं च त्ति” शी० । “चग्रहणा जहा जोव्वणं तहा वालातिवया वि” चू० ॥ ४. जे इहं पमत्ता शां० खे० जै० सं० खं० । “इह जे पमत्ता, इधि त्ति अपसत्थगुणमूलद्वारेण विसय-कसाएसु” चू० ॥ ५. वा इ० हे २. चू० विना । “ते व णं नियगा त एव माता-पिताति” चू० । “जेहिं वा इत्यादि, वाशब्दो भिन्नक्रमः....., जेः.....सार्थं संवसत्यसौ त एव वा” शी० । दृश्यतां सू० ६४, ६७, ८१ ॥ ६. एगता खे० जै० ॥ ७. णियया सं० । णियता खे० जै० खं० ॥ ८. तं पुंवि हे १ । तं पुंवि इ० । पुंवि चू० ॥ ९. पोसेंति खे० जै० । पोसेंति हे १, ३ ॥ १०. उवातीतसेसं तेण वा इ० । उवादी(दि खे० शां० जै०)यसेसं तेण वा सं० शां० खे० जै० हे ३ । उवादीते सेसेण वा खं० । “उवातीतसेसेण वा से जं तेण अहण्हणि क(कि)स्सेतेण धणं उवज्जितं ततो उवातीतसेसं” चू० । “उवादीत इत्यादि ..... उपादी(दि-प्र०)तम् उपयुक्तम्” शी० ॥ ११. किज्जइ हे १, २, ३ ला० ॥ १२. इहमेगेसिं असंजयाणं भो० हे १, २, ३. ला० इ० । “इह-असंजतमाणस्से, एगेसिं, न सव्वेसिं, असंजता वा केयि खाइक्कचक्कला, तेसिं क्यो संचयो” चू० । “इह अस्मिन् संसारे एकेषाम् असंयतानां संयताभासाना वा केषांश्चिद् भोजनाय” शी० ॥ १३. एगता खे० जै० सं० खं० ॥ १४. प्पाता खं० सं० इ० ॥ १५. वा इ० हे १. २ विना । “थेः.....सार्थं संवसति त एव निजा.” शी० । दृश्यतां सू० ६४, ६६, ८१ ॥ १६. एगता खे० जै० सं० खं० इ० ॥ १७. तं पुंवि हे १ ॥

६८. एवं जाणितु दुक्खं पत्तेयं सातं अणभिकंतं च खलु वयं संपेहाए खणं जाणाहि पंडिते !

जाव सौतपण्णाणा अपरिहीणा जाव गेत्तपण्णाणा अपरिहीणा जाव घाण-
पण्णाणा अपरिहीणा जाव जीहपण्णाणा अपरिहीणा जाव फासपण्णाणा
अपरिहीणा, इच्चेतेहिं विरूवरूवेहिं पण्णाणेहिं अपरिहीणेहिं आर्यंढं सम्मं समणु- ५
वासिज्जासि ति बेमि ।

॥ १२ लोगविजयस्स पढमो उद्देसओ सम्मत्तो ॥

[वीओ उद्देसओ]

६९. अरतिं आउट्टे से मेधावी खणंसि मुक्के ।

७०. अणाणाए पुट्ठा वि एगे णियट्ठंति मंदा मोहेण पाउडा । ‘अपरिग्गहा १०
भविस्सामो’ समुदाए लद्धे कम्ममिग्गहाति । अणाणाए मुणिणो पंडिलेहेति । एत्थ
मोहे पुणो पुणो सण्णा णो हव्वाए णो पाराए ।

७१. ‘विसुक्का हु ते जणा जे जणा पारगामिणो, लोभमलोभेण दुगुंछमाणे

१. एवं नास्ति सं० हे २, २. ला० । “जाणितु इत्यादि” शी० । “इच्चेवं जाणिय परिव्राते पोसणे परिहारे य अपडिपक्खदुक्ख” चू० ॥ २. पत्तेय सं० हे १. ला० इ० विना । “पत्तेय सार्व, एकेकं प्रति पत्तेयं, दुक्खं सातं वा” चू० ॥ ३. अणभिकंतं खे० जै० खं० शां० । “अणभिकंतं च इत्यादि” शी० ॥ ४. संपेहाए हे १ ॥ ५. सोयं सं० । सोत्तं इ० हे २. ला० ॥ ६. पण्णाणा अपरिहायमाणा ला०, एवमपि । पण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं गेत्तपण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं घाणपण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं रसपण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं फासपण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं इच्चेतेहिं विरूवरूवेहिं पण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं आर्यंढं हे १, २, ३. । पण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं चक्खुपण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं घाणपण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं रसपण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं फासपण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं इच्चेतेहिं विरूवरूवेहिं पण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं आर्यंढं इ० । अस्माभिस्तु चूर्णि-वृत्त्यनुसारी खे० जै० सं० खं० शा० पाठोऽत्र मूले स्वीकृत इति श्रेयम् ॥ ७. रसपण्णाणा ला० ॥ ८. अपरिहीयमाणा खे० जै० सं० खं० ला० ॥ ९. आयत्तं चूपां शीपां भाति ॥ १०. ढं सम्मं अणुवासें चू० । ढं समणुवासें शी० ॥ ११. पासें खे० जै० खं० ॥ १२. लोगविजयस्स नास्ति खे० सं० शां० ॥ १३. मुत्ते सं० ॥ १४. कामे अभिगां हे १, २, ३. इ० ला० ॥ १५. पडिलेहेति हे १, २, ३. ला० ॥ १६. विसुत्ता सं० विना । “विसुक्का इत्यादि” शी० । “विसुत्ता ते जणा जे जणा पारगामिणो.....पमातातो विसुक्का” चू० ॥ १७. लोभं अलोभेण हे १, २, ३. इ० । “ते पुण कं पारगामिणो ? भण्णति-लोभं अलोभेण दुगुंछमाणा” चू० ॥

लद्धे कामे णाभिगाहति । ^१विणा वि लोभं ^२निक्खम्म एस अकम्मे जाणति पासति, पडिलेहाए णावकंखति, एस अणगारे ^३त्ति पवुच्चति ।

७२. अहो य रातो यं परितप्पमाणे कालाकालसंमुट्ठायी संजोगड्डी अट्ठालोभी आलुपे संहसकारे विणिविट्ठचित्ते एत्थ सत्थे पुणो पुणो ।

५ ७३. से आतबले, से णातबले, से मित्तबले, से पेच्चबले, से देवबले, से रायबले, से चोरबले, से अतिथिबले, से ^१किवणबले, से समणबले, इत्थेहिं विरूव^२वेहिं कजेहिं ^३दंडसमादाणं संपेहाए भया कज्जति, पावमोक्खो त्ति मण्णमाणे अट्ठुवा आसंसाए ।

१० ७४. तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं एतेहिं कजेहिं दंडं समारभेज्जा, ^१णेव अण्णं एतेहिं कजेहिं दंडं समारभावेज्जा, णेवउज्जे एतेहिं कजेहिं दंडं समारभंते समणुजाणेज्जा ।

एस मग्गे आरिण्हिं पवेदिते जहेत्थ कुंसले णोव^१लंपेज्जासि त्ति वेमि ।

॥ * ^२लोगविजयस्स विइओ उहेसओ सम्मत्तो * ॥

१. णोभिं खे० सं० इ० शां० विना ॥ २. विणएत्तु लोभं खं० हे १, ३. इ० । विणइत्तु लोभं हे २. ला० शीपा० । विणयेड लोभं खे० शां० । “कोयि पुण विणा वि लोभेण निक्खम्मइ जहा भरहो राथा” चू० । “विणा वि लोहं इत्यादि” शी० ॥ ३. निक्खम्मइ हे १. चू० । निक्खम्मत्ति खं० ॥ ४. त्ति वुच्चति खे० जै० सं० खं० । “पवुच्चति मिसं वुच्चति” चू० । ५. इतः पूर्वम् इच्छत्थं गदिए लोए वसति पमत्ते इत्यधिकः पाठश्चूणौ विद्यते व्याख्यातश्च । पूर्वापरतुलनया शोभनोऽप्ययं भाति । दृश्यतां सू० ६३ ॥ ६. य नास्ति सं० हे १, २, ३. ला० ॥ ७. ^१समुट्ठाती खे० जै० सं० खं० शां० ॥ ८. सहसाकारे हे २, ३. ला० ॥ ९. णात(य सं०)बले से सयणबले से मित्तं सं० खं० । णातिबले से मित्तं सं० खं० विना । “णातबले सयणसंवधो, ते वरं मम बलिया भवंतु, तेहि बलिएहिं अह बलिओ अपरिभूतो य भविस्सामि” चू० ॥ १०. अतिथिवले खे० चू० ॥ ११. किविणं सं० हे ३. इ० ॥ १२. ^२रूवे(व सं०)कजेहिं खे० जै० सं० ॥ १३. दंडं समारभति चू० । दंडसमादाणं सपेहाए चूपा० ॥ १४. संपेहाए इ० हे २, ३. ला० । पेहाए खे० जै० । “सयं पेहाए सपेहाए” चू० । “एवं संप्रेक्षया पर्यालोचनया एवं संप्रेक्ष्य वा” शी० ॥ १५. अट्ठुवा संसाए खे० जै० ॥ १६. णेव (णेव जै० खेमू०) अण्णं च एतेहिं खे० जै० । णो अण्णं एतेहिं सं० । णेवउज्जे एतेहिं हे १, २. ला० । नेवउज्जे एतेहिं इ० हे ३ ॥ १७. ^३रभावेज्जा, एएहिं कजेहिं दंडं समारभंते वि अण्णे ण (वि ण अण्णे सं०) समणुजाणेज्जा खे० जै० सं० खं० शां० । दृश्यतां सू० १७ ॥ १८. आयरिण्हिं जै० इ० शां० चू० । दृश्यता सू० ८९ ॥ १९. कुसलो सं नोव^१ इ० ॥ २०. ^२लिप्पे^३ हे १, २, ३. चू० इ० ॥ २१. एतदन्तर्गतपाठस्थाने बीओ उहेसओ सम्मत्तो सं० । विइओ खे० जै० । विद्यओ खं० शां० ॥

[तइओ उद्देसओ]

७५. 'से असइं उच्चांगोए, असइं णीयागोए । णो हीणे, णो अतिरित्ते । णो पीहए ।

इति संखाए 'के गोतावादी? के माणावादी? कंसि वा एगे 'गिज्जे?

तम्हा पंडिते णो हरिसे, णो कुज्जे ।

५ ✓

७६. भूतेहिं जाण पडिलेह सातं । समिते एयाणुपस्सी । तं जहा—अंधत्तं बहिरत्तं मूकत्तं काणत्तं कुंठत्तं खुज्जत्तं वडभत्तं सामत्तं सबलत्तं । संह पमादेण अणेगरूवाओ जोणीओ 'संधेति, विरूवरूवे फासे 'पडिसंवेदयति ।

७७. से अचुज्जमाणे हतोवहते जाँती-मरणं अणुपरियट्टमाणे ।

जीवियं पुढो पियं इहमेगेसिं माणवाणं 'खेत्त-वत्थु ममायमाणानं । आरत्तं १०
विरत्तं मणि-कुंडलं सह हिरण्णेण ईत्थियाओ परिगिज्ज तत्थेव रत्ता । ण एत्थ
तवो वा दमो वा णियमो वा दिस्सति । संपुण्णं चाले 'जीविउकामे लालप्पमाणे
मूढे विप्परियसुवेति ।

७८. इणमेव णौवकंखंति जे जणा धुवचारिणो ।

जाती-मरणं परिण्णाय चैर संकमणे दहे [॥ १ ॥]

१५

१. "भदन्तनागार्जुनीयास्तु पठंति—एगमेगे खलु जीवे अतीतद्वाए असइं(ई प्र०) उच्चांगोए असइं(ई प्र०) णीयागोए कंडगट्टयाए णो हीणे णो अतिरित्ते" चूपा० शीपा० ॥ २. असइं हे ३ । असयं हे १, २ ॥ ३. 'गोत्ते(ते प्र०) चू० । 'गोत्ति खं० ॥ ४. असतिं खे० जै० हे १, २. ला० इ० । असति हे ३ ॥ ५. इच्चैवं चू० । इति संखाय इ० ॥ ६. के गोतावाते के माणावाते चू० ॥ ७. गिज्जति चू० ॥ ८. इतः पूर्वम् "नागार्जुनीया पठंति—पुरिसेण खलु दुक्ख[वि]वेगगवेसएणं पुंत्वि ताव जीवामिगमे कायच्चे, जाव इच्छिताणिच्छित्तं सातासातं विद्याणिता हिंलोवरती कायच्चा । एवं अहिंसतो सो भूतसातगवेसओ अलियादिआसवदार-विरतो जाव परिगहातो ।" चूपा० । "नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—पुरिसे णं खलु दुक्खुच्चेए सुहेसए" शीपा० ॥ ९. 'एता अणुपस्सी' 'एयाणुपस्सी' उभयथा चूणौ ॥ १०. सहप्पमा० चू० इ० ॥ ११. संधाति खे० जै० चू० । संधाएति हे १, २, ३. ला० इ० । दइयतां सू० ६ । "अणेगरूवाओ जोणीओ पुण्वमणिआओ विरूवरूवे फासे संधाति" चू० ॥ १२. पडिसंवेदेइ हे १, २, ३. ला० इ० । परिसंवेदेति शा० शी० । दइयतां सू० ६ ॥ १३. जाइमरणं चू० । जातीमरणं सं० खं० ॥ १४. खेत्तं वत्थु ममेमा० खे० ॥ १५. मणि हे १, २. ॥ १६. इत्थी० खं० शा० ॥ १७. जीविउं कामे जै० खेमू० ॥ १८. 'यासुवेति शां० खे० जैमू० खं० हे ३ ॥ १९. णा(णो खं०)वकंखति इ० खं० ॥ २०. 'मरणं खं० हे १ ॥ २१. परिण्णाय चू० ॥ २२. चरे संकं इ० खं० हे १, २, ३. ला० शा० । चरडसंकं सं० । चूर्यउसारेण

णत्थि कालस्स णांगमो ।

सव्वे पाणा पिआउया सुहसाता दुक्खपडिकूला अप्पियवधा पियजीविणो जीवितुकामा । सव्वेसिं जीवितं पियं ।

७९. तं परिगिञ्छ दुपयं चउप्पयं अभिजुंजियाणं संसिंचियाणं तिविधेण जा वि से तत्थ मत्ता भवति अप्पा वा बहुगा वा से तत्थ गढिते चिद्धति भोय-
णाए । ततो से एंगदा विप्परिसिट्ठं संभूतं महोवकरणं भवति । तं पि से एंगदा दायादा विभयंति, अदत्तहारो वा सेऽवहरति, रायाणो वा से विलुंपति, णस्सति वा से, विणस्सति वा से, अगारदाहेण वा से डज्झति ।

इति से परस्सऽट्ठाए कूराइं कम्माइं बाले पकुव्वमाणे तेण दुक्खेण मूढे विप्परियांसमुवेति ।

मुणिणा हु एतं पवेदितं ।

अणोहंतरा एते, णो य ओहं तरित्तए ।

‘चरेऽसंकमणे’ ‘चर संकमणे’ इति पाठद्वयमत्र भाति । “चरे इति अणुमतत्वे, असंकितो मणो जस्स स भवति असंकितमणो, ... जे एवं असंकमणो स एव दढे । .....अहवा जेण संकमिज्जति तं संकमणं, णाणादितिण्ण मोक्खं संकमिज्जति, तत्थ चर संकमणे दढे” चू० । “चर उद्युत्तो भव, क्व संकमणे, ... संकमणं चारित्रम्, तत्र । यदि वा अशङ्कमना. सन् संयमं चर(रे शीख० २)” शी० ॥

१. ऽणागमो(मे इ०) खं० इ० ॥ २. “पियाते(त्)गा पिओ अप्पा जेसि ते पि[या]यगा” चू० । पियायया शीपा० । “प्रिय आयतः—आत्मा ..... येषां ते तथा” शी० ॥ ३. सुहसाया खे० जै० शां० सं० खं० चू० विना ॥ ४. पितं खे० जै० सं० खं० हे १ ॥ ५. दुपयं च चउ० खे० जै० ॥ ६. तिविहेणं हे १, २, ३. ला० इ० ॥ ७. एगता खे० जै० सं० खं० चू० ॥ ८. विविहं परिसिट्ठं हे २. इ० विना । “एगता विपरिसिट्ठं...विविधेहि प्रकारैः परिसिट्ठं विप्परिसिट्ठं, जं भणितं वेइत्तभुत्तसेसं” चू० । “विविधं नानाप्रकारं परिशिष्टं प्रभूतत्वाद् भुक्तोद्धरितं” शी० । चतुर्थेद्विके [सू० ८२] सर्वास्त्र प्रतिष्ठु ‘विपरिसिट्ठं’ ‘विप्परिसिट्ठं’ वा पाठो दृश्यते, अतोऽत्रापि स एव स्वीकृतोऽस्माभिः ॥ ९. एगता खे० जै० सं० खं० ॥ १०. दातारो वा सं० खं० खेमू० जैमू० । दातादा वा खेसं । दायाया वा जै० । दातारो संवरयंति शां० । “दायाया विभयंति, ण वा सव्वस्स अवहिज्जति, पितिपिडादि दंति तेण दातारो” चू० । “दायादाः पितृपिण्डोदकदानयोग्याः” शी० ॥ ११. विभवंति खं० हे ३ ॥ १२. अदत्तहारो वा से अवहरति हे ३. ला० । अदत्ताहारो वा से वहरंति खे० जै० सं० शां० खं० । दृश्यता सू० ८२ । “अदत्तहारो वा दस्युर्वाऽपहरति” शी० । “अदत्तहारी छिद्रेण अक्कमिता वा रायाणो वा अवहरंति ति” चू० ॥ १३. णस्सति खे० जै० सं० खं० शां० । “णस्सति चउप्पयादि सयमेव” चू० ॥ १४. सम्मूढे इ० । ‘सम्मूढे’ ‘मूढे’ उभयया चू० ॥ १५. यासुवेति खे० जै० सं० शां० ॥ १६. एयं पवेतियं खे० जै० सं० खं० ॥

अतीरंगमा एते, णो य तीरं गमित्तए ।

अपारंगमा एते, णो य पारं गमित्तए ।

आयाणिज्जं चै औदाय तम्मि ठाणे ण चिट्ठति ।

वितहं पप्प 'खेत्तण्णे तम्मि ठाणम्मि चिट्ठति [॥ २ ॥]

८०. उद्देसो पासगस्स णत्थि ।

५

वाले पुण णिहे कामसमणुण्णे अंसमितदुक्खे दुक्खी दुक्खानमेव आवाहं
अणुपरियंढति ति वेमि ।

॥ १०. 'लोगविजयस्स ततीयो उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

[चउत्थो उद्देसओ]

८१. ततो से एंगया रोगसमुप्पाया समुप्पजंति । जेहिं वा सद्धिं संवसति १०
ते व णं एंगया 'णियया पुत्तिं परिचरयंति, सो वा ते णियए पच्छा परिचएज्जा ।
णालं ते तव ताणाए वा सरणाए वा, तुमं पि तेसिं णालं ताणाए वा
सरणाए वा ।

१. 'गमा य एते इ० सं० । 'गमा वा एते खे० जै० ॥ २. वि खं० ॥ ३. आयात खे० जै० सं० ॥ ४. ट्ठाणे खे० जै० खं० ॥ ५. शा० खं० विना खेत्तण्णे खे० जै० । खेयण्णे सं० हे १, २, ३. ला० इ० । 'खेत्तण्णे' 'खेयण्णे' उभयथा चू० । "णिप्पिहयव्वं आदाणीयं । किं च तं ? पंचविद्धो आयारो । तम्मि आदाणियउवदेसट्ठाणे ण चिट्ठति, ण करेति तं उवदेसं । एवं सो ण अप्पाणं तारयति, ण परं । तं तेसिं दरिसणं उवदेसचिट्ठितं वा वितहं पप्प खेयण्णे, तेण प्रकारेण तद्वा, ण तद्वा वितथा कृतित्तिया करंति । खेत्तण्णे पंडितो तम्मि इति तद्धिं आदाणीयउवदेसट्ठाणे चिट्ठतीति आयरति, जं भणितं ण अतियरति । तस्स एवंविहस्स नागिस्स उद्देसो पासगस्स णत्थि । अहवा आदाणियस्स आणाए तम्मि ठाणे...संसारट्ठाणे, ण चिट्ठइ, जो पुण तं आणं वितहं पप्प अखेत्तण्णे वितहं करेत्ता अखेत्तण्णे अपंडितो से तद्धिं चेव संसारट्ठाणे चिट्ठति ।" चू० ॥ ६. ट्ठां हे १ विना ॥ ७. असमियदुक्खी चू० ॥ ८. अट्ठं इ०, द्दयतां सू० १०५ ॥ ९. 'यत्ति(ति खं०) ति खे० खं० ॥ १०. * एतदन्तर्गतपाठस्थाने '॥ ३ ॥' खे० जै० सं० खं० शा० ॥ ११. एगता खे० जै० खं० शां० ॥ १२. 'प्पात्ता खं० इ० ॥ १३. ते वा हे १, २. ला० इ० विना । "त एवैकदा निजाः" श्री० । द्दयतां सू० ६४, ६६, ६७ ॥ १४. एगता खं० शां० ॥ १५. णितया खे० खं० ॥ १६. परिचरयंति खं० जै० । परिचरयंति चू० ॥ १७. परिचएज्जा हे ३ ॥

८२. जाणितु दुक्खं पत्तेयं सायं, भोगामेव अणुसोयंति, इहमेगेसिं माणवाणं
तिविहेण जा वि से तत्थ मत्ता भवति अप्पा वा बहूया वा से तत्थ गद्धि
चिद्धति भोयणाए । ततो से एग्या विप्परिसिद्धं संभूतं महोर्वकरणं भवति । तं
पि से एग्या दायादा विभयंति, अंदत्तहारो वा से अवहरति, रायाणो वा से
५ "विलुपंति, णस्सति वा से, विणस्सति वा से, अगारदाहेण वा से डज्झति ।

इति से परस्स अट्ठाए कूराइं कम्माइं बाले पक्खवमाणे तेण दुक्खेण भूढे
विप्परियासमुवेति ।

८३. आसं च छंदं च विगिंच धीरे ।

तुमं चेव तं सल्लमादहु ।

१० जेण सिया तेण णो सिया ।

इणमेव णावबुज्झंति जे जणा मोहपाउडा ।

८४. शीमि लोए पव्वहिते ।

ते भो ! वदंति एयाइं आयतणाइं ।

से दुक्खाए मोहाए माराए णैरगाए नरगतिरिक्खाए ।

१५ सततं भूढे धम्मं णाभिजाणति ।

१. पत्तेय इ० हे १, २, ३. ला० चू० ॥ २. मेकेसिं खे० जै० सं० खं० । "इह माणस्से एगे...
माणवा" चू० । "भोगामेवेत्यादि । भोगाः शब्द-रूप-गन्ध-रस-स्पर्शविषयामिलावाः, तानेवाहु-
शोचयन्ति । "इदक्षत्थायवसायः केषाञ्चिदेव भवतीत्याह—इहमेगेसिमित्यादि ।" शी० ॥
३. बहु वा खे० जै० सं० खं० ॥ ४. एगता खं० शा० ॥ ५. विपरि० खे० जै० सं० विना ॥
६. वगरणं सं० खं० ॥ ७. एगता खे० खं० शां० ॥ ८. दायादो वा खं० । दायादा वा
खे० जै० सं० शां० ॥ ९. अदत्ताहारो खं० ॥ १०. हे २ विना—से हरंति खे० जै० सं० शां०
इ० । से हरति हे १. ला० । से बहरंति खं० । से अवहरति हे ३ । "तस्य हरति" शी० ।
द्वयतां सू० ७९ ॥ ११. विलुपति खे० जै० सं० ॥ १२. कूराणि कम्माणि शा० खे० जै०
सं० खं० ॥ १३. सम्मूढे हे १, २. ला० इ० ॥ १४. ला० खं० विना—थास उवेइ हे १ ।
यासुवेति अन्यत्र । "से तत्थ गद्धि जाव विप्परियासुवेति एतं पुव्वभणितं" चू० ॥
१५. विगिंच खे० जै० सं० । विगिंचि खं० । विगिंचि चू० ॥ १६. तं नास्ति खं० ॥
१७. शीमि खे० खं० । थीहि सं० । "शीमि इत्यादि" शी० । "शीमि भिंसं [प]गारेहि
वा वहितो पव्वहितो" चू० ॥ १८. पव्वधिइ खे० ॥ १९. णरगाए तिरिक्खाए खे० शा० ।
चूर्णपेक्षया अयं पाठः सङ्गतः प्रतीयते । "णरगाए ति मतो नरएण उव्वज्जड, ततो उव्वट्ठिता
तिरिएण ।" चू० । "नरगाए नरकाय नरकगमनार्थम्, पुनरपि नरगतिरिक्खाए ततोऽपि
नरकादुद्गत्य तिरश्च तत् प्रभवति" शी० ॥

८५. उदाहु वीरे—अप्पमादो महामोहे, अलं कुसलस्स पमादेणं, संतिमरणं संपेहाए, मेउरधम्मं संपेहाए । णालं पांस । अलं ते एतेहिं । एतं पांस मुणि ! महम्मयं । णातिवातेज्ज कंचणं ।

८६. एस वीरे पंससिते जे णं णिव्विज्जति आदाणाए ।

ण मे देति ण कुप्पेज्जा, थोवं लंहुं ण खिसए ।

५

पंडिसेहितो परिणमेज्जा ।

एतं मोणं समणुवासेज्जासि ति वेमि ।

॥ * ^३लोगविजयस्स चउत्थो उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

[पंचमो उद्देसओ]

८७. जमिणं विरुवरुवेहिं सत्येहिं ^{१०}लोगस्स कम्मसमारंभा कंजंति । तं १०
जहा—अप्पणो से पुत्ताणं धूताणं सुण्हाणं णातीणं धातीणं रंईणं दासाणं
दासीणं कम्मकराणं कम्मकरीणं आदेसाए पुढो पहेणाए सामासाए पातरासाए
संणिहिसंणिचयो कंजति इहमेगेसि माणवाणं भोयणाए ।

८८. समुद्धिते अणगारे आरिए आरियपण्णे आरियदंसी अयं संधी ति
अदक्खु ।

१५

१. धीरे हे १. २ ॥ २. संतिमरणं पेहाए चू० ॥ ३. सप्येहाए खे० जैमू० ॥ ४. सप्येहाए सं० ।
संपेहाए हे १, २, ३. ला० इ० ॥ ५. पस्स चू० ॥ ६. अलं तवेइहिं इ० हे २. ला० । अलं
तेहिं खेमू० शा० । अलं तवेहिं खेसं० । “अलं तव कामभोगेहिं ति वक्कसेसं । अहवा अवावाहसुइ
अलं तव मुहाए ति ।” चू० । चूर्यनुसारेण ‘अलं तव’ इत्येवात्र पाठो भाति ॥ ७. पस्स चू० ।
“एणं पस्सेलादि” शी० ॥ ८. मुणी इ० हे १, २, ३. ला० चू० । मुणी मं इत्यतः परमेकं
पत्रमू इ० प्रतौ नोपलभ्यते ॥ ९. णमंसिते चूपा० ॥ १०. ला० चू० विना—णिव्विज्जति खे०
जै० सं० । णिव्विज्जति खं० हे १, २, ३ ॥ ११. छट्ठू सं० ॥ १२. पडिलाभित्ते परिणमे चूपा० ।
पडिलाभित्ते परिणमेज्जा औपा० ॥ १३. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० गा० खं० ॥
१४. जमिणं विरुवरुवेहिं सत्येहिं विरुवरुवाणं अट्ठाए तं जहा—अप्पणो से चूपा० ॥ १५. लोकस्स
खे० जै० ॥ १६. कंजंति हे २ ॥ १७. सुण्हाणं चूर्यो न ददयते ॥ १८. रातीणं खे० जै० खं० शां० ॥
१९. कम्मकराणं कम्मकरीणं सं० चू० ॥ २०. संणिहिसंणिचये खे० जै० शां० । संणिधिसंचयो
चू० ॥ २१. किज्जति हे २ ॥ २२. इहमेकेसि खे० जै० खं० ॥ २३. आरियए आरियपण्णे
आरियविट्ठी चू० ॥ २४. अयं संधि ति (त्ति खं०) खे० जै० सं० शां० खं० । अयं संधिमदक्खु
शोपा० । “अयं संधीति अयमिति प्रत्यक्षीकरणे, संघाणं संधि, जं मणितं मिक्खाकालो ।... अहवा
नाण-दंसण-चरिताई भावसंधी । ताई लभित्ता” चू० ॥ २५. अदक्खु सं० खं० शी० विना ॥

से णाँइए, णाँइआवए, न समणुजाणए ।

सत्त्वामगंधं परिण्णाय गिरामगंधे परिच्चए ।

अँदिस्समाणे कय-विक्रएसु । से ण किणे, ण किणावए, किणंतं णं समणुजाणए ।

५. सै भिक्खू कालण्णे बाँलण्णे मातण्णे खेयण्णे खणयण्णे विणयण्णे समयण्णे भावण्णे परिग्गहं अममायमाणे कालेणुट्ठाई अँपडिण्णे । दुहत्तो छित्ता णियाइ ।

८९ वत्थं पडिग्गहं कंबलं पादपुच्छं उग्गहं च कडासणं एतेसु चेव जाँणेजा ।

लद्धे आहारे अणगारो मातं जाणेजा । से जहेयं भगवता पवेदितं ।

लामो ति णं मज्जेजा, अलामो ति ण सोएजा, वहुं पि लँहुं ण णिहे ।

१०. परिग्गहाओ अँप्पाणं अवसक्केजा । अँण्णहा णं पासए परिहरेजा ।

१. णाँइए णातीआतिए खे० जै० । णाँइए णातीआवए सं० । णाँइए नादि(दी हे ३)आवए हे १, २, ३. ला० । “से ण आतिए, ण आतिआवए, अणेसणिज्जं णातिए, णाति-यावए, णणं अणुमोदए” चू० ॥ २. °जाणे त्ति खं० । °जाणति हे ३ । °जाणइ त्ति हे २ ॥ ३. °गंधो हे १, २, ३. चू० ॥ ४. अदिस्समाणो खे० जै० शां० खं० । अदिस्समाणो हे १, २ । “अदिस्स इत्यादि” शी० । अदिस्समाणो कय-विक्रयेहि चू० ॥ ५. ण समणुजाणइ हे १, २, ३. ला० । णाणुमोदए चू० ॥ ६. से कालण्णे बालण्णे चू० । ७. “बालण्णे, बलं जानातीति बलज्जः, छान्दसत्वाद् दीर्घत्वम्” शी० ॥ ८. “खित जाणति खित्तण्णो भिक्खायरियाकुसलो.....एवमादी खित्तं जाणति खित्तण्णो” चू० । “खेय(द प्र०)जे, खेदः-अभ्यासः.....खेदज्ञः, अथवा क्षेत्रज्ञः” ॥ ९. खणणो चू० । “खणयजे, क्षण एव क्षणकः अवसरः,.....तं जानातीति” शी० ॥ १०. °ण्णे समयण्णे विणयण्णे भावण्णे खं० शां० खे० जै० । °ण्णे समयण्णे परसमयण्णे विणयण्णे भावण्णे सं० । °ण्णे विणयण्णे ससमयण्णे परसमयण्णे भावण्णे हे १, २. ला० । “तथा समयजे, स्वसमय-परसमयौ जानातीति” शी० ॥ ११. °ग्गहमममा° खं० ॥ १२. कालेणुट्ठाई खेमू० जै० सं० । कालाणुट्ठाथी हे २ । कालेणुट्ठाए चू० । “काले [अ शीखं०] गुट्ठाई .....कालानुष्ठाथी” शी०, एतदनुसारेण कालेणुट्ठाई इति पाठोऽत्र सम्मतः, किन्तु अष्टमाध्ययनस्य तृतीयोद्देशकेऽस्यैव सूत्रस्य व्याख्यायां “कालोत्थाथी” [शी०] इति व्याख्यातं शीलान्वायैः, तदनुसारेण तु कालेणुट्ठाई इत्येव पाठो भवेत्, चूर्णावपि “उट्ठान्नाहणा” इति पदमत्र दृश्यत इत्यपि ध्येयम् ॥ १३. अप्पडिण्णे खं० हे ३. जीखं० ॥ १४. “एतेसु चेव जाएजा .....जाएजा मग्गिजा” चू० ॥ १५. आहारेऽणगारो सं० जै० खे० ॥ १६. ण य मज्जेजा ति .....अलामे व ण सोएजा चू० ॥ १७. सोयए खे० जै० खं० शां० विना । “शोकं न कुर्यात्” शी० ॥ १८. लद्धू खं० ॥ १९. “अप्पाणं सक्केज, अव-सक्कणं अपवत्तण” चू० । चूर्णौ पुनः पुनरपीदृश एव पाठः ॥ २०. अण्णतरेण पासएण परिहरिजा चूपा० । “इमं अन्नं इमं च अन्नं अन्नतरं, पासणं णाम नीसरणेवातो, तं जहा-ण मम एतं, आयरियसंतगं, परिह्वारो दुविहो धारणापरिह्वारो य उवभोगपरिह्वारो य” चू० ॥

एस मग्गे आरिएहिं पवेदिते, जहेत्थ कुसले णोवल्लिपिज्जासि त्ति वेमि ।

९०. कामा दुरतिक्रमा । जीवियं दुप्पडिवूहणं ।

कामकामी खलु अयं पुरिसे, से सोयति जूरति तिप्पति पिडुति परितप्पति ।

९१. आयतचक्खू लोगविपस्सी लोगस्स अहेभागं जाणति, उड्डं भागं जाणति, तिरियं भागं जाणति, गढिए अणुपरियट्टमाणे ।

संघिं विदिता इह मच्चिएहिं,

एस वीरे पसंसिते जे वट्ठे पडिमोयए ।

९२. जँहा अंतो तहा वाहिं, जहा वाहिं तहा अंतो ।

अंतो अंतो पुढेदेहंताराणि पासति पुढो वि सवंताइं । पंडिते पडिलेहाए ।

से मतिसं परिणाय मा य हु लालं पचासी । मां तेसु तिरिच्छमप्पाणमा- वातए ।

९३. कांसकसे खलु अयं पुरिसे, वहुमायी, कडेण मूढे,

पुणो तं करोति लोगं, वेरं वडुदेति अप्पणो ।

जमिणं परिकहिज्जइ इमस्स चेव पडिवूहणताए ।

१. आरिएहिं शां० चू०, द्रव्यता सू० ७४ ॥ २. णोवल्लि(लिं खेस०)पेज्जासि खे० जै० खं० शा० । णोवल्लिपिज्जासि हे १, २, ३. । ण लिप्पिज्जासि चू० ॥ ३. वूहणं हे १, २, ३. ला० ॥ ४. तिप्पति परित्ति(त स०)प्पति पिडुति खे० जै० सं० शां० । त(वि खं० हे १)प्पति परित्पप्पति चू० खं० हे १ । “तिप्पइ ति .....तेपते.....निर्मयादो भवतीति थावद् । तथा शारीर-मानसैर्दुःखैः पीड्यते । तथा परि...तप्पते” शी० । “तप्पति ति काय-वाय-मणेहि ति तिहि तप्पति । वहि अंतो य तप्पति परित्पप्पति” चू० ॥ ५. लोक्कस्स खे० जै० ॥ ६. अहेभागं हे १, २, ३. ला० । अहेभावं.....अहेभावं । एवं तिरियं उट्ठं च” चू० ॥ ७. जहा अंतो तहा वाहिं जहा खं० ॥ ८. वाही जहा वाही स० ॥ ९. पुढो वि सवंताइं खे० जै० हे १, २, ३. । “पुढो वीसवंताइं पिहु वित्थारे,.....भिंसं विविहेहि वा पणगेहि .....सवन्ति पुढो वीसवंताइं” चू० । “पृथगपि प्रत्येकमपि, अपिणन्दान् कृत्वायवस्थाया यौगपथेनापि सवन्ति” शी० । १०. परिणाय हे १, २, ला० चू० ॥ ११. लालपचासी खे० ॥ १२. मा तिरिच्छं चू० खे० ॥ १३. कांसकसे हे १. खे० जै० शां० । “कांसकसे इत्यादि” शी० । कांसकसे हु पुरिसे चू० ॥ १४. खलु अंतं पुरिसे सं० । खलु अंतं पुरिसे खे० शां० । यं खलु पुरिसे हे १, २ ॥ १५. वहुमायी खे० शां० ॥ १६. “पुणो तं करोति...लोगं करोति, नरगादिभवल्लोभं करोति णिव्वत्तेति” चू० ॥

अमरायइ महासड्डी । अट्टमेतं तुं पेहाए । अपरिण्णाए कंदति ।

९४. "से तं जाणह जमहं बेमि । तेइच्छं पंडिए पवयमाणे से "हंता छेत्ता भेत्ता लुंप्पिता विलुंप्पिता उद्वइत्ता 'अकडं करिस्सामि' ति मण्णमाणे, जस्स वि य णं करेइ ।

५ अलं बालस्स संगेण, जे वा से करेति बाले ।

णं एवं अणगारस्स जायति ति बेमि ।

॥ * "लोगविजयस्स पंचमो उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

[छट्ठो उद्देसओ]

१५. "से तं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुद्वाए तम्हा पावं कम्मं णेव कुज्जा १० ण कारेव ।

९६. "सिया तंत्य एकयरं विप्परासुसति छसु अण्णयरम्मि कप्पति । सुंइड्डी लालप्पमाणे सँएण दुक्खेण मूढे "विप्परियांसमुवेति । सएण विप्पमाणे पुढो वयं पकुव्वति जंसिमे पाणा पव्वहिता ।

१. अमराइ खे० जै० शा० चू० ॥ २. तुवेहाए खे० चू० । "अट्टमेतं तुवेहाए । अट्टो णाम अट्टज्झाणोवगतो राग-दोसद्धितो वा, तमेवं उवेहाए पेच्छाहि ताव" चू० । "अट्ट इत्यादि, अर्त्तिः शारीरमानसी पीडा, तत्र भव आर्त्तः, तमार्तम्...प्रेक्ष्य दृष्ट्वा" शी० ॥ ३. अपपरिण्णावे(ए शा०) कंदति खे० जै० शा० ॥ ४. से एवमायाणह खे० जै० शा० सं० चू० । "से एवमायाणह, से इति णिहेसे, जं इमं कहितं अच्चत्थं जाणह आयाणह जं बेमि" चू० । "से त्ति तदर्थे, तदपि हेत्वर्थे, यस्मात् कामा दुःखैकहेतव. तस्मात् तज्जानीत यदहं ब्रवीमि" शी० ॥ ५. हंता भेत्ता छेत्ता खे० जै० खं० चू० । शी० मध्ये हंता छेत्ता भेत्ता इत्येवंक्रमेण व्याख्यानम् । दृश्यतां सू० ६६ ॥ ६. लुंप्पइत्ता सं० । लुप्पं(लुंप्प)त्तिता खे० । लुप्पत्तिता जै० ॥ ७. विलुंप्पिता नास्ति सं० चू० । विलुंप्पइत्ता खे० जै० । विलुंप्पिता खं० । दृश्यता सू० ६६ ॥ ८. करेती खे० । करेई हे १, २ । करेति खं० । जस्स वि य.....कारेति बाले इति पाठस्य चूर्णिः खण्डितवाजोपलभ्यते ॥ ९. ण हु एवं चू० ॥ १०. * :- एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० शा० ॥ ११. से तं सं० खं० शा० ॥ १२. आताणीयं खे० जै० खं० । आताणीतं चू० ॥ १३. पावकम्मं खे० शा० । पावकम्म खं० । पावकम्म हे ३ । "पावं कम्मं ण कुज्जा णो...कारेव चू० ॥ १४. सिया खे० जै० खं० । "सिया [से] एगतं विप्परासति, सिया कयाइ से इति असंजतस्स निहेतो पमतसंजतो वा .....विविधं परामसति" चू० ॥ १५. तत्थेगयरे(रं हे ३) विपरां हे १, २, ३ ॥ १६. यरंसि हे १, २, ३. ला० । यरं शा० ॥ १७. से सुहत्थी चू० ॥ १८. सत्थेण खं० । सत्थेण हे १, २, ३. ला० ॥ १९. विपरिं हे २. ला० ॥ २०. यासुवेति हे १. ला० विना । विपरियासं एति चू० ॥

९७. पडिलेहाए णो ^१णिकरणाए । एस परिण्णा पवुच्चति कम्मोवसंती ।
 जे ममाइयमर्तिं जहाति ^२से जहाति ममाइतं ।
 से हु ^३दिट्ठपदे मुणी जस्स णत्थि ममाइतं ।
 तं परिण्णाय मेहावी विदिता लोगं, वंता लोगसण्णं, से मतिमं ^४परक्कमेज्जासि
 ति बेमि ।

५

९८. णारतिं ^१सहती वीरे, वीरे ^२णो सहती रतिं ।
 जम्हा अविमणे वीरे तम्हा ^३वीरे ण रज्जति ॥ ३ ॥

९९. ^१सद्दे फासे ^२अधियासमाणे णिव्विद ^३णंदिं इह जीवियस्स ।
^४मुणी मोणं समादाय धुणे कम्मसंरीरगं ।
 पंतं लूहं सेवंति ^५वीरा संम्मत्तदंसिणो ।

१०

एस ओघंतरे मुणी तिण्णे मुँत्ते ^१विरते वियाहिते ति बेमि ।

१००. दुँच्चसुमुणी अणाणाए, तुच्छए गिलाति वत्तए ।

१०१. एस वीरे पसंसिए अब्बेति लोगसंजोगं । एस णाए पवुच्चति ।

जं दुक्खं पवेदितं इँह माणवाणं तस्स दुक्खस्स कुसला ^१परिण्णमुदाहरंति, इँत्ति
 कम्मं परिण्णाय सव्वसो ।

१५

जे अणण्णदंसी से अणण्णारामे, जे ^१अँणण्णारामे ^२से अणण्णदंसी ।

१. णिकरणा । चू० ॥ २. ममात्तियमर्तिं सं० चू० विना ॥ ३. से चयति खे० जै० सं० शां०
 खं० ॥ ४. दिट्ठमए सं० खं० सं० हे १, २. ला० चूपा० शीपा० । दइयतां सू० ११२ ॥
 ५. परिक्रं सं० चू० विना । दइयतां सू० १११ ॥ ६. णारतिं सहते हे १, २, ३. ला० ।
 “णारइमित्थाद्यनुष्ठुप्” शी० ॥ ७. ण सहति चू० ॥ ८. रत्ती खं० हे १, २ ॥ ९. जम्हा
 अविमणो वीरो तम्हादेव विरज्जते चू० ॥ १०. धीरे खे० ॥ ११. सद्दे फासे च चू० ॥
 १२. अहियां खे० जै० खं० विना ॥ १३. णंदी हे १, २. चू० ॥ १४. मुणी मोणं
 समायाए ^१धुण कम्मसरीरं चू० । “धुनीयाद कर्मशरीरकं(रं प्र०)....अथवा धुनीहि विवेचय”
 शी० । दइयता पद्धमाध्ययने तृतीयोद्देशकान्ते ॥ १५. सरीरं खं० ॥ १६. धीरा सं० ला० ॥
 १७. समत्तं खं० हे २ । “समत्वदर्शिनः.....सम्यक्त्वदर्शिनो वा” शी० ॥ १८. “मुच्चमाणे
 सुक्के...मुक्को विरते ति य एगट्ठा” चू० ॥ १९. विरते नास्ति खं० । विरते हे १, २, ३.
 ला० ॥ २०. दुच्चसु मुणी चू० ॥ २१. एस वीरे पसंसिए न दइयते चू० । एस सुव(द खं०)सू
 वीरे खं० हे २ ॥ २२. इध खे० जै० खं० ॥ २३. पत्तिण्णं खे० जै० ॥ २४. इति कम्म
 सं० खं० विना । “इति कम्म इत्यादि” ग्रीखं० २ । “इति कम्मं परिण्णाए” चू० ॥
 २५. अणण्णारामे खं० ॥ २६. से णियमा अणण्णविट्ठी चू० ॥

१०२. जंहा पुण्णस्स कत्थति तहा तुच्छस्स कत्थति ।

जंहा तुच्छस्स कत्थति तंहा पुण्णस्स कत्थति ।

अवि य हणे अण्णातियमाणे । एत्थं पि जाण सेयं ति णत्थि ।

केऽयं^१ पुरिसे कं च णए ।

५ १०३. एस वीरे पसंसिए जे बद्धे पडिमोयए,

उद्धं अंहं तिरियं दिसासु,

✓ से सव्वतो सव्वपरिण्णाचारी ण लिप्पति छंणपदेण वीरे ।

१०४. से मेघावी जे अणुग्घातणस्स खेतण्णे जे य बंधपमोक्खमण्णेसी ।

कुसले पुण णो बद्धे णो मुक्खे ।

१० से 'जं' च आरभे, 'जं' च णारभे, अणारद्धं च 'जं' आरभे ।

छणं छणं परिण्णाय लोगसण्णं च सव्वसो ।

१०५. उद्देसो पासगस्स णत्थि ।

बाले पुण णिहे कामसमणुण्णे असमितदुक्खे दुक्खी दुक्खाणमेव औवट्ठं
अणुपरियट्ठति ति वेमि ।

१, ५. जथा खं० ॥ २, ३. कत्थती हे १, २, ३. ला० । एवमग्रेऽपि ॥ ४, ८. इदं कत्थति
चूर्णो न दृश्यते ॥ ६. कहिज्जति चू० ॥ ७. तथा खं० ॥ ९. अणाइयमाणे हे १, २, ३ ॥
१०. के अयं चू० ॥ ११. अहे चू० ॥ १२. 'परिण्ण' हे १, २, ३. ला० । 'परिण्णा' इति
'परिण्ण' इत्युभयथा चूर्णो ॥ १३. छणणपदेण खेमू० सं० हे १. । चूर्णो क्वचित् प्रती
छणपदेण इति पाठः कचिच्च छणणपदेण इति पाठः ॥ १४. चू० विना-अणउग्घातणस्स खेतण्णे
खं० । अणस्स उग्घात(य सं०)णखेतण्णे खेमू० जै० सं० । अणुग्घातणखेतण्णे खेसं० दां० ।
अणुग्घातणस्स खेतण्णे अन्यत्र ॥ १५. जं खं० हे २, ३ ॥ १६. जं खं० ॥ १७. 'अणारद्धं च
ण आरभे' इत्ययं पाठश्चूर्णिकृतः सम्मतो न वेति सन्देहोऽस्माकम् । द्रष्टव्या चूर्णिः । शां०
प्रतावपि नास्त्ययं पाठः ॥ १८. णारभे सं० ॥ १९. "दुक्खी दुक्खावट्ठमेव अणुपरियट्ठति ति
वेमि दुक्खाणं आवट्ठो दुक्खावट्ठो" चू० ॥ २०. जै० खेसं० विना-अट्ठं अणुं सर्वत्र ।
"दुःखानामेवा[व शीखं० १]तमनुपरिवर्तते" शीखं० २, शीजै० । इत्यतां सू० ८० । "यावत्-
तावज्जीविता-ऽऽवर्तमान-देवकुल-प्राकारैवमेवे वः" [सि० ८।१।२७१] इति सूत्रानुसारेण
'आवर्त'शब्दस्यापि 'अट्ठ' इति रूपं भवेदित्यपि ध्येयम् ॥ २१. वीयज्जं सं० ॥

तइअं अज्झयणं 'सीओसणिज्जं'

[पढमो उद्देशओ]

१०६. सुत्ता अमुणी मुणिणो सया जागरंति ।

लोगंसि जाण अहियाय दुक्खं ।

५

समयं लोगस्स जाणित्ता एत्थ सत्थोवरते ।

१०७. जस्सिमे सद्दा य रूवा य गंधा य रसा य फासा य अभिसमण्णागता भवंति 'से आतवं' जाणवं 'वेयवं' धम्मवं वंभवं पण्णाणेहिं परिजाणति लोगं, मुणी ति वच्चे धम्मविदु ति अंजू आवट्टसोए संगमभिजाणति । 'सीतोसिणच्चागी से णिग्गंथे अरति-रतिसहे फारुसियं णो वेदेति, जागर-वेरोवरते वीरे ! एवं दुक्खा पमोक्खसि । १०

१०८. जरा-मच्चुवसोवणीते णरे सततं मूढे धम्मं णाभिजाणति ।

पासिय आत्तुरे पाणे अप्पमत्तो परिव्वए ।

मंती एयं मतिमं पास,

आरंभजं दुक्खमिणं ति णच्चा,

मायी पमायी पुणरेति गन्वं ।

१५

उवेहमाणो सद्-रूवेसु 'अंजू' मारामिसंकी मरणा पमुच्चति ।

१. अमुणी सया मुणिणो सया जै० ॥ २. सत्ता खे० खं० । सययं हे १, २, ३. ला० ॥ ३. लोगंसि खे० जै० सं० खं० ॥ ४. से आतवं खे० जै० सं० खं० शा० । "से आतवि वेतवि" पटिज्जति य-से आतवं" चू० । से आयवं शी० । से आयवी शीपा० ॥ ५. णाणवं नास्ति चू० । णाणवी शी० । णायवं खे० जै० सं० ॥ ६. वेदवी धम्मवी वंभवी चू० शी० ॥ ७. परिजाणति लोगं खे० जै० सं० खं० शा० ॥ ८. उजू खं० हे १, २ ॥ ९. संगमिणं भिजाणति चू० ॥ १०. सिउसिणं खे० जै० खं० ॥ ११. फरुसियं हे १, २, ३. खे० जै० ला० शा० ॥ १२. पमुक्खसि खं० । पमुच्चसि(ति शा०) खे० जै० सं० शा० । "पमोक्खसि" भिसं प्रकारेहि वा सुच्चति छत्तदोसाओ' चू० ॥ १३. "मच्चुवसोवणीते खे० जै० सं० खं० शा० ॥ १४. आत्तुरप्पाणे खे० जै० शा० । आत्तुरपाणे हे २. खं० । आत्तुरिए पाणे हे १ । "आत्तुर मो पाणे" मो इति पदं वक्कपूरणे" चू० ॥ १५. मन्वा खं० । मंता एतं सद्धिं ति पास चूपा० ॥ १६. माई पमाया पुण सं० इ० । मादी पमाया पुणं खे० जै० शा० । मादी पमादी खं० । "मायी पमादा(दी) पुणरेति, मायी पमाती य मायिप्पमाति, अहवा मायी णियमा पमावी" चू० ॥ १७. उजू हे १, २, ३. ला० खं० इ० ॥ १८. मारावसकी चूपा० ॥

१०९. अप्पमत्तो कामेहिं, उवरतो पावकम्मेहिं, वीरे औतगुत्ते खेयण्णे ।
जे पज्जवजातसत्थस्स खेतण्णे से असत्थस्स खेतण्णे । जे असत्थस्स खेतण्णे
से पज्जवजातसत्थस्स खेतण्णे ।

११०. अकम्मस्स ववहारो ण विज्जति ।

५

कम्मणा उवाधि जायति ।

१११. कम्मं च पडिलेहाए कम्ममूलं च जं छणं,

पडिलेहिय सच्चं समायाय दोहिं अंतेहिं अदिस्समंणे तं परिण्णाय मेधावी
विदिता लोगं वंता लोगसण्णं से मतिमं परक्कमेज्जासि त्ति वेमि ।

॥ * सीओसणिज्जस्स पढमो उदेसओ सम्मत्तो * ॥

१०

[वीओ उदेसओ]

११२. जीतिं च बुद्धिं च इहज्ज पास, भूतेहिं जीण पडिलेह सातं ।

तम्हात्तिविज्जं परमं ति णच्चा सम्मत्तदंसी ण करोति पावं ॥ ४ ॥

१. उवरतो पावेहिं कम्महेहिं इ० चू० ॥ २. आचगुत्ते जे खेयत्ते हे १, २, ३. ला० जै० इ० ॥
३. खेयण्णे नास्ति खेम् ० चू० ॥ ४. खेत्तण्णे खं० । खेयण्णे हे १, २, ३. इ० शां० ॥
५. चू० विना-खेयण्णे खे० जै० हे १, २, ३. शां० ला० इ० । खेदण्णे सं० खं० ॥ ६. खेदण्णे
खं० ॥ ७. खेयण्णे इ० हे २, ३. ला० शां० । खेत्तण्णे इत्यपि चूर्णौ क्वचित् प्रती पाठः ॥
८. कम्मणा हे २, ३. ला० । कम्मणो इ० ॥ ९. उवाधि खेम् ० चू० । उवाहि सं० । उवाही
इ० हे १, २, ३. ला० । “कम्मणा उवाधि, उवाधी तिविहो—आतोवही [कम्मोवही] सरीरोवही,
[तत्थ] अप्पा दुप्पउत्तो [आय] उवाधी, ततो कम्मोवही भवति, ततो सरीरोवही भवति, सरीरोवहीओ
य ववहरिज्जति, तं जहा.....नेरईओ एवमादि” चू० । “उपाधीयते—व्यपदिद्यते येने-
त्तुपाधिः—विशेषणम्, स उपाधिः कर्मणा.....जायते, तद्यथा—.....मन्दमतिस्तीक्ष्णो वे-
त्यादि.....नारकः.....इत्यादि” शी० ॥ १०. कम्ममाहुय जंछणं चूर्पा० शीपा० ॥
११. समायात खे० जै० शां० । पडिलेहेहि य सच्चं समायाए चू० ॥ १२. माणेहिं शा० खेम् ०
जै० । “माणे” “माणेहिं” उभयथा चू० ॥ १३. से मतिमं परिक्कं हे २. ला० शा० । से
मेधावी परिक्कं खं० । “स मेधावी मयादाव्यवस्थितः सन् पराकमेत” शी० । “महसं
परक्कमेज्जासि त्ति वेमि” चू० । द्यता सू० ९७ ॥ १४. * * एतदन्तर्गत. पाठो नास्ति खे०
जै० सं० खं० ॥ १५. “जाहं च इत्यादि वृत्तम्” शी० ॥ १६. भूएहिं सार्थं पडिलेह जाणे
हे १, २, ३. ला० इ० ॥ १७. जाणे खेम् ० जै० ॥ १८. चू० विना ‘तिविज्जे’ सर्वत्र । “अतीव
विद्या तत्त्वपरिच्छेदनी यस्यासावतिविद्यः” शी० । तम्हा तिविज्जं परमं ति णच्चा, विज्जन्ति
हे विद्वां । अहवा अतिविण्णू” चू० । द्यता सू० ११५ ॥ १९. सम्मत्तं सं० ॥

११३. उम्मुंच पासं इह मच्चिण्हिं, औरंभजीवी उ भयाणुपस्सी ।
कामेसु गिद्धा णिचयं करेति, संसिच्चमाणा पुणरेति गम्भं ॥ ५ ॥

११४. अँवि से हासमासन्न, हंता णंदीति मण्णति ।
अलं बालस्स संगेणं, वेरं वड्ढेति अप्पणो ॥ ६ ॥

११५. तम्महाउतिविज्जं परमं ति णच्चा, आयंकदंसी ण करेति पावं । ५
अँगं च मूलं च विगिंच धीरे, पल्लिछिंदियाणं णिक्कम्मदंसी ॥ ७ ॥

११६. एस मरणा पमुच्चति, से हु "दिट्ठमये सुणी ।

लोगंसि परमदंसी विवित्तजीवी उवसंते समिते सहिते सदा जते कालकंखी
परिव्वए ।

चहुं च खलु पाँवं कम्मं पँगडं ।

१०

११७. संबंसि धित्तिं कुँव्वह । एत्थोवरए मेहावी सव्वं पावं कम्मं "क्षोसेति ।

११८. अणेगचित्ते खलु अयं पुरिसे, से केयणं अरिहइ पूरँइत्तए ।

१. चू० शी० ला० विना-उम्मुंच खे० जै० खं० । ओम्मुंच सं० शा० । उम्मुंच इ० हे १, २, ३ ।
“उम्मुंच इत्यादि वृत्तम्” शी० ॥ २. “आरंभजीवी तु भयाणुपस्सी.....महारंभपरिगहो
इधेव वंध-वह-रोध-मरणावसाणाइं भयाइं अणुपस्सति” चू० । “आरंभजीवी.....उभयं (भयं
शीखं०२) शारीर-मानसमैहिकामुष्मिकं वा द्रष्टुं शीलमस्येति स तथा” शी० ॥ ३. संसिच्चमाणा
खे० जै० सं० शा० । “सम्मं समत्थं वा सिच्चमाणा, मम्मणवणिजो व हिसादीहिं आसवदारेहिं
अणिवारितप्पाणो” चू० । “संसिच्च” इत्यादि.....ससिच्चयमाना आपूर्यमाणाः” शी० ॥
४. पुणरेति हे ३ ॥ ५. “अवि से इत्यादिश्लोकः” शी० ॥ ६. संगाय चू० ॥ ७. वड्ढंति
खे० शा० । वड्ढति जै० हे ३. ला० इ० ॥ ८. “तम्हा इत्यादि वृत्तम्” शी० ॥ ९. तिविज्जो
खे० सं० खं० शा० । “तम्हा यिविज्जं परमं ति णच्चा । तम्हा वेरउवरमा विज्जं विद्वा” चू० ।
“तस्मादतिविद्वाप्” शी० ॥ १०. अगं च मूलं च विगिंच धीरे खे० जै० खं० चू० । मूलं च
अगं च विद्येत्तु धीरो चूपा० । “धीरः अक्षोभ्यो धीराजितो वा” शी० । “भदंतणागज्जुणिग्या
तु पदंति-मूलं च अगं च विद्येत्तु धीरे कम्मासत्ता वेति विमोक्खणं च । अविरत्ता अस्सवे
जीवा, विरत्ता णिज्जरेति ति” चू० ॥ ११. ०याण चू० ॥ १२. दिट्ठमए इ० खे० जै० विना ।
दिट्ठपहे चू० । दिट्ठवहे चूपा०, दिट्ठमए चूपा० । इयतां सू० ९७ ॥ १३. कालाकंखी इ० ।
“कालाकाव्खी” शी० ॥ १४. परिव्वत्ते खं० शा० ॥ १५. पापकम्मं खं० इ० ॥ १६. पयडे सं० ।
पगडं नास्ति चू० ॥ १७. संबंसि खं० । सच्च इ० । “सच्च इत्यादि” शी० ॥ १८. कुव्वहा
इ० हे १, २, ३. ला० ॥ १९. सोसति खे० जै० सं० शा० । ओसन्ति खं० । “ओसेइं जं
भणितं सोसेति” चू० ॥ २०. पूरित्तत्ते इ० खे० जै० खं० । पूरित्तए हे १, ३. ला० शा० ।
पूरँइ चू० ॥

से अण्णवद्दाए अण्णपरियावाए अण्णपरिग्गहाए जणवयवद्दाए जणवय-
परियावाए जणवयपरिग्गहाए ।

११९. आसेवित्ता ऐयमट्ठं इच्चेवेगे समुट्ठिता ।

तम्हा तं बिइयं नासेवते णिस्सारं पासिय णाणी ।

५

उववार्यं चयणं णच्चा अण्णणं चर माहणे ।

से ण छणे, न छणावए, छणंतं णाणुजाणति ।

णिब्विंदं णंदिं अरते पयासु अणोमदंसी णिसण्णे पौवेहिं कम्मेहिं ।

१२०. कोधादिमाणं हणिया य वीरे, लोभस्स पासे णिरयं महंतं ।

तम्हा हि वीरे विरते वधातो, छिंदिज्ज सोतं लहुभूयगामी ॥ ८ ॥

१०

१२१. गंथं परिण्णाय ईहज्ज वीरे, सोयं परिण्णाय चरेज्ज दंते ।

उम्मग्ग लद्धुं इह माणवेहिं, णो पौणिणं पौणे समारमेज्जासि ॥ ९ ॥

त्ति वेमि ।

॥ * सीओसणिज्जस्स वीओ उद्देसओ सस्मत्तो * ॥

१. अण्णा(ण) जै० पारिक्खावए खे० जै० । अण्णपारियावाए शां० खं० । चूर्णसुसारेण अण्ण-
परितावाए भाति ॥ २. जाणवत्तवद्दाए खं० । जणवयवद्दाते खे० इ० ॥ ३. “पररट्ठमहणे वा
रायाणो जणवयं परितावयंति” इति चूर्णसुसारेण जणवयपरितावाए इति पाठोऽत्र भाति । “परि-
वादाय.....ममोद्धटनाय” शी० ॥ ४. एतं अट्ठं खे० जै० खं० । एयं अट्ठं सं० । इममट्ठं इ० ।
“एयमट्ठं ति जो एसो जणवत्तवद्दाति भणितो” चू० ॥ ५. बिइयं नो सेवते इ० हे २, ३. ला० ।
वीर्यं नो सेवे खे० जै० सं० खं० । वितियं नासेवए चू० । “द्वितीयं मृषावादमसंयमं वा नासेवते”
शीखं० ॥ ६. पासिया सं० ॥ ७. ओवार्यं इ० सं० । “ओ(उ—प्र०)वार्तं चयणं च णच्चा, उपपदणं
उववातो” चू० ॥ ८. ‘णिब्विज्ज’ इति ‘णिब्विद’ इत्युभयथा चूर्णौ ॥ ९. णंदिं चू० हे १, २, ३ ॥
१०. णिसण्णो खं० हे १ विना ॥ ११. [पा]वेसु कम्मेसु चूपा० । “पडिज्जइ य [पा]वेसु कम्मेसु
पावं कोहादिकसाया” चू० ॥ १२. कोधादिमाणं खे० जै० । कोहादिमाणं अन्यत्र । “कोहादीत्यादि
वृत्तम्” शी० ॥ १३. हणया द वीरे चू० ॥ १४. तम्हा ति वीरे खं० । तम्हा त वीरे खे० जै० ।
तम्हादि वीरे सं० । “तम्हा ति(हि ?) वीरे, ही पादपूरणे” चू० ॥ १५. छिंदिज्ज इ० । चूर्णावपि
क्वचित् प्रती ॥ १६. “लहुभूतं अप्पाणं कामयति । .....पडिज्जइ य—छिंदिज्ज सोतं ण हु भूतगामं,
भूतगामो चोइसविहो, तं इरियाइज्जुत्तो [ण ८] छिंदिज्जा” चू० । “लघुभूतो मोक्षः सयमो वा,
तं गन्तुं शीलमस्येति लघुभूतगामी, लघुभूतं वा कामयितुं शीलमस्येति लघुभूतकामी” शी० ॥
१७. “गंथमित्यादि वृत्तम्” शीखं० ॥ १८. इह वज्ज खं० । इहेज्ज जै० । “इह पवयणे,
अज्जेव मा चिरा, वीरो भणितो” चू० । “इहाद्यैव कालानतिपातेन” शी० ॥ १९. वीरे
खे० जै० । “वीरः सन्” शीखं० ॥ २०. सोगं खे० जै० सं० खं० इ० । सोतं चू० ॥
२१. उम्मग्ग खे० जै० सं० हे १, २. । “उम्मग्ग लद्धमित्यादि” शीखं० २ । “उम्मग्ग” इति
‘उम्मग्ग’ इत्युभयथा प्रयोगश्चूणौ ॥ २२. पाणिणो खे० जै० सं० खं० ॥ २३. पाण खे० जै०
हे १, ३ ॥ २४. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० शां० ॥

[तईओ उद्देसओ]

१२२. संधिं लोगस्स जाणित्ता आततो वहिया पास ।

तम्हा ण हंता णं विघातए ।

जमिणं अण्णमण्णं वित्तिं गिच्छाए पडिलेहाए ण करेति पावं कम्मं किं
तत्थ मुणी कारणं सिया ? ।

५

१२३. समयं तत्थुवेहाए अप्पाणं विप्पसादए ।

अण्णणपरमं णाणी णो पमादे कयाइ वि ।

आतगुत्ते सदा वीरे जातामाताए जावए ॥ १० ॥

विरागं रुवेहिं गच्छेज्जा महता खुड्डएहिं वा ।

आगतिं गतिं पारिणाय दोहिं वि अंतोहिं अदिस्समाणेहिं से ण छिज्जति, ण १०
भिज्जति, ण डच्चति, ण हम्मति कंचणं सव्वलोए ।

१. वहिता इ० खं० खे० जै० चू० ॥ २. ण विग्घातए खे० जै० । ण वातए चू० ॥

३. अण्णमण्णं वित्तिं चू० । अण्णमण्णस्स वित्तिं हे ३ ॥ ४. ण्णत्तिगिच्छाए पडिं सं० ।

अण्णवित्तिगिच्छापडिं खे० शां० हे १ ॥ ५. पावकम्मं खं० सं० शां० इ० ॥ ६. “तत्थ मुणिस्स कारणं,

अद्देहणातीति मुणिकारणाणि, ताणि तत्थ ण संति, ... तत्थ मुणिकारणं सिया, ... तत्थ

वि ताव मुणिकारणं ण अत्थि” चू० । एतदनुसारेण मुणिकारणं इति पाठश्चुण्णिकृदभिमतो भाति ॥

७. तत्थ उवेहाए हे १, २, ३. ला० चू० । तत्थुवेहाए खे० ॥ ८. सातए चू० ॥ ९. ‘अण्ण-

परमं णाणं णो पमायए’ इति ‘अण्णणपरमे णागी ण पमाए’ इति चोभयथा चूर्णौ । “अण्णणपरम-

मित्थायनुड्डए” शी० ॥ १०. पमाए सं० । पमायए हे १, २, ३. ला० । पमादि इ० ॥

११. जायामायाए सं० हे १, २, ३. ला० । जातमाताए खं० ॥ १२. रुवेसु हे १, २, ३.

ला० । “रुवेहिं गच्छेज्जा” चू० ॥ १३. यडं खे० जै० सं० खं० शा० । “खुड्डकेयु वा” शी० ।

“भवंतणागज्जुणीया—

विसय[म्मि] पंचगम्मि वि [दुविहम्मि] तियं तियं ।

भावतो सुट्ठु जाणित्ता से ण लिप्पति दोसु वि ॥” चूपा० ।

“नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—

विसयम्मि पंचगम्मी वि दुविहम्मि तियं तियं ।

भावतो सुट्ठु जाणित्ता से न लिप्पइ दोसु वि ॥

शब्दादिविषयपञ्चकेऽपि इष्टानिष्टरूपतया द्विविधे हीनमध्यमोत्कृष्टमित्येतद् भावत. परमार्थतः इष्ट

जात्वा स मुनिः पापेन कर्मणा द्वाभ्यामपि रागद्वेषाभ्यां न लिप्यते तदकरणद्विति भावः” शी० ॥

१४. परिणयाए हे १, २, ३. ला० ॥ १५. अदिस्समाणे चू० । इद्वतां न्० १११ ॥

१६. हणं(णग?)ति चू० ।

१२४. अवरेण पुव्वं ण सरंति एगे किमस्स तीतं किं वाऽऽगमिस्सं ।
भासंति एगे इह माणवा तु जमस्स तीतं तं आगमिस्सं ॥ ११ ॥
णातीतमड्ढं ण य आगमिस्सं अड्ढं णियच्छंति तथागता उ ।

विधूतकप्पे एताणुपस्सी णिज्झोसइत्ता ।

५

का अरती के आणंदे ? एत्थं पि अगगहे चरे ।
संव्वं हासं परिच्चज्ज अल्लीणगुत्तो परिच्चए ।

१२५. पुरिसा ! तुममेव तुमं मित्तं, किं बहिया मित्तंमिच्छसि ?

जं जाणेज्जा उच्चालयितं तं जाणेज्जा दूरालयितं, जं जाणेज्जा दूरालइतं तं जाणेज्जा
उच्चालयितं ।

१०

१२६. पुरिसा ! अत्ताणमेव अभिणिगिज्ज, एवं दुक्खा पमोक्खसि ।

१२७. पुरिसा ! सच्चमेव सममिजाणाहि । सच्चस्स आणाए से उवट्ठिए
मेधावी मारं तरति ।

१. “अवरेण इत्यादि रूपकम्” शी० ॥ २. किह से अतीतं किह आगमिस्सं “.....चूपा० ॥
३. किं आगमिस्सं हे ३. ला० ॥ ४. जह से अतीतं तह आगमिस्सं चूपा० ॥ ५. णिज्झोसइत्ता खवगे महेसी इ० जै० । ‘खवगे महेसी’ इति कच्चिदेव
प्रतौ दइयते, धृतौ चूर्णौ चास्य व्याख्यापि नोपलभ्यते, अतो मूलपाठे तद् न स्थापित-
मस्माभिः, तुलना-सू० १८७ ॥ ६. का रती हे ३. काऽरती हे २ । ‘काऽरती’ ‘का अरती’
इत्युभयथा चूर्णौ ॥ ७. थाणंदे सं० हे १, ३. ला० ॥ ८. “एत्थं पि अगगहे चरे, रागदोसेहिं
अगरहो, तच्चमित्तं जह ण गरहिज्जति ण रज्जति दुस्सिति वा” चू० । एत्थं पि अगगहे हे ३ ॥
९. सव्वहासं परिच्चज्ज चू० सं० हे ३ । “सर्वथा सम्परित्यज्य” संटि०, अस्य संटि०कर्तुः
“सव्वहा संपरिच्चज्ज” इति पाठोऽभिमतो भाति । “सव्वमित्यादि” शी० ॥ १०. आलीणगुत्ते
सं० विना । “धम्मं आयरियं वा अल्लीणो ति विहाए गुत्तीए गुत्तो” चू० । “सेसं पुच्चुत्तं ।
तंजहा—सव्वहासं परिच्चज्ज अल्लीणगुत्तो” चू० ॥ ११. धहिता इ० खं० चू० ॥ १२. ‘मिच्छसी
हे १, २, ३. ला० ॥ १३. ‘लइयं हे १, २, ३. ला० । ‘लइयं, ‘लइत्तं, ‘लइत्तं’ एते
सर्वेऽपि पाठाश्चूर्णौ दइयन्ते ॥ १४. दुरा^० शा० खं० विना ॥ १५. ‘लइत्तं खे० जै० शां० ।
‘लइयं हे १, २, ३ । ‘लइत्तं, ‘लइत्तं’ इति चोभयथा चूर्णौ ॥ १६. दुरालइत्तं सं० इ० ।
दुरालइयं खे० ॥ १७. ‘लइत्तं खे० जै० इ० ॥ १८. सच्चस्साणाए खे० जै० सं० खं० शा० ॥
१९. से नास्ति चू० हे १, २, ला० । उवट्ठितो से मेधावी हे ३. इ० । “उपस्थितं सन्
स मेधावी” शीखं० शीजै० ॥

संहिते धम्ममादाय सेयं समणुपस्सति ।

दुहतो जीवियस्स परिवंदण-माणण-पूयणाए, जंसि एगे पमादेति ।

संहिते दुक्खमत्ताए पुट्टो णो शंझाए ।

पासिमं दविए लौगालोगपवंचातो मुच्चति त्ति बेमि ।

॥ * सीओसणिजस्स तृतीयोद्देशकः * ॥

५

[चउत्थो उद्देसओ]

१२८. से वंता कोहं च माणं च मायं च लोमं च । एतं पासगस्स दंसणं
 ◁ उवरतसत्थस्स पलियंतकैरस्स, औयाणं सगडब्भि । ▷

१२९. जे एगं जाणति से सच्चं जाणति, जे सच्चं जाणति से एगं जाणति ।

सच्चतो पमतस्स भयं, सच्चतो अपमतस्स पत्थि भयं ।

१०

जे एगणामे से बहुणामे, जे बहुणामे से एगणामे ।

दुक्खं लौगस्स जाणित्ता, वंता लौगस्स संजोगं, जंति वीरा महाजाणं ।

परेण परं जंति, णावकंजंति जीवितं ।

१. पुरिसे ध° शा० ॥ २. जीविय[स्स खेसं०]परिवंदण खेमू० जै० । जीवियपरिवंदण° खं०
 इ० । जीवियं परिवंदण° सं० । “दुहतो जीवित, दुहतो त्ति रागेण दोसेण अहवा अप्पणो परस्स
 य । जीवितं परिवंदण-माणणा पुव्वभणित्ता” चू० । “जीवितस्य...परिवन्दनमाननपूजनार्थम्”
 शी० ॥ ३. पमार्यति इ० सं० हे १, २, ३. ला० ॥ ४. सहिते धम्ममादाय चू० । सहिते दुक्ख-
 मायाए चूपा० । “पडिज्जइ थ-सहिते दुक्खमादाए, मीयत इति मत्ता, जं भणितं परिमाणं, ताए
 दुक्खमायाए अप्पाए वा महतीए वा” चू० ॥ ५. मत्ताते इ० खे० जै० सं० शा० । मत्ताते खं० ॥
 ६. लोकालोक् इ० खे० जै० सं० खं० ॥ ७. “साधु आदितो भिसं मुच्चति पमुच्चति”
 चू० ॥ ८. * * एतदन्तर्गत पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० शा० ॥ ९. ◁▷ एतदन्तर्गतः
 पाठश्चौ नास्ति । तु०-सू० १३० ॥ १०. कडस्स हे १, २. जै० ला० । ‘करस्स’ ‘कडस्स’
 इत्युभयथा शी० प्रतिषु ॥ ११. आतार्ण इ० खे० जै० सं० शा० । “आदानं हिंसाद्याभ्रवद्धार-
 मष्टादशपापस्थानरूपं वा...कषाया वा आदानम्, तद्वमिता स्वकृतमिदं भवति । स्वकृतं...
 कर्म भिनत्तीति स्वकृतमित्” शी० ॥ १२. अपमं इ० खे० जै० सं० शा० ॥ १३. एगं खे०
 शा० खं० हे १, २. ला० । “जे एगनामे से बहुणामे” चू० । “जे एगमित्थादि” शी०,
 कचित् प्रत्यन्तरे “जे एगेत्थादि” शी०, इत्येवमुभयथा पाठः शी० प्रतिषु लभ्यते । “जे एकणामे
 से बहुणामे” नयचक्र पृ० ३७५ । “अतोऽपदिद्यते—यो बहुनाम स एव परमार्थत एकनाम
 इति । नाम इति क्षपकोऽभिधीयते उपशामको वा” शी० ॥ १४. बहुं खं० शा० हे १, २;
 ला० । एवमेवेऽपि ॥ १५. एगं खे० जै० सं० विना ॥ १६. लोयस्स इ० खे० जै० सं० खं० ॥
 १७. लोयसंजोगं हे १, २, ३. ला० ॥ १८. वीरा हे १, २. ला० ॥

एगं विगिंचमाणे पुढो विगिंचइ, पुढो विगिंचमाणे एगं विगिंचइ सड्ढी
आणाए ^२मेधावी ।

^३लोगं च आणाए अभिसमेच्चा अकुतोभयं ।

अत्थि सत्थं परेण परं, णत्थि असत्थं परेण परं ।

५ १३०. "जे कोहदंसी से माणदंसी, जे माणदंसी से मायदंसी, जे मायदंसी से लोभदंसी, जे लोभदंसी से पेज्जदंसी, जे पेज्जदंसी से दोसदंसी, जे दोसदंसी से मोहदंसी, जे मोहदंसी से गम्भदंसी, जे गम्भदंसी से जम्मदंसी, जे जम्मदंसी से मारदंसी, जे मारदंसी से ^१णिरयदंसी, जे ^२णिरयदंसी से तिरियदंसी, जे तिरियदंसी से दुक्खदंसी ।

१० से मेहावी अभिणिवैट्ठेज्जा कोधं च माणं च मायं च लोभं च पेज्जं च दोसं च मोहं च गम्भं च जम्मं च मारं च णरगं च तिरियं च दुक्खं च ।

एयं पासगस्स दंसणं उवरयसत्थस्स पलियंतकंरस्स, आयाणं ^३निसिद्धा सगड्ढि ।

१३१. किमत्थि उवधी पासगस्स, णं विज्जति ? णत्थि ति बेमि ।

१५

॥ ^१सितो^२संणिज्जं तत्तियमज्झयणं स^३म्मत्तं ॥

१. 'पुढो...विगिंचइ' इत्यस्य व्याख्या चूणो न दृश्यते ॥ २. मेहावी खे० जै० खं० विना ॥ ३. लोयं इ० खे० जै० सं० खं० । लोयं चाणाए चू० ॥ ४. णो असत्थं चू० ॥ ५. ६. णरय^१ हे ३. शा० ॥ ७. ^२व्वट्ठेज्जा खे० इ० शा० ॥ ८. मरणं च हे १, २. ला० ॥ ९. एवं खं० ॥ १०. ^३कडस्स चू० । ^४गडस्स हे १, २. ला० । ^५गरस्स हे ३ । "पलियंतकडस्स । 'परियंतकरस्स' ति वत्तव्वे रलयो एगता 'पलियंतकडि' ति वुच्चति" चू० ॥ ११. आताणं इ० खे० जै० खं० ॥ १२. निसिद्धा नास्ति सं० खं० चू० । पूर्वमपि 'आयाणं सगड्ढि' इत्येव पाठः, दृश्यतां सू० १२८ । "आदानं कम्मोपादान निषेध्य पूर्वस्वकृतकर्मभिदसाविति ।" शा० । चूर्णनुसारेण तु आदाणं सकतं इत्येव पाठोऽत्र भाति, "आदाणं सकतं, आदत्ते आदीयते वा कम्मं, सयं कतं सकतं, जेण पुणो संसारो भण्णति, णत्थि ति बेमि ।" चू० ॥ १३. उवही सं० । उवाही खं० । उवाही हे १, २. ला० शा० । अत्रेदमवधेयम्-चूर्णीवस्य सूत्रस्य व्याख्यानावसरे 'किमत्थि...ण विज्जति' इत्यस्य व्याख्याऽत्र कस्यचित् पाठस्य गलितत्वात् केनचित् कारणेनाव्याख्यातत्वाद्वा न विलोक्यते, किन्तु चतुर्थीध्ययनप्रारम्भे तृतीय-चतुर्थीध्ययनयोः सम्बन्धोपदर्शनावसरे चूर्णी "एसो अज्झयण-संबन्धो । सुत्तस्स सुत्तेण—किमत्थि कम्मोवही ? णत्थि ति" इत्येवं तृतीयध्ययनान्तिमसूत्र-निर्देशो विलोक्यते । एतदनुसारेण 'एतं पासगस्स दंसणं उवरयसत्थस्स पलियंतकडस्स । आदाणं सकतं । किमत्थि कम्मोवही ? णत्थि ति बेमि ।' ईदृशः सूत्रपाठ्युक्तिरुक्ता सम्मतः स्थापित इति भाति । दृश्यतामुपरितनमपि टिप्पणम्, सू० १४६ ॥ १४. ण विज्जति नास्ति शा० । सु०-सू० १४६ ॥ १५. सितो^१ खे० जै० शा० खं० ॥ १६. ^२णिज्जमज्झयणं सं० ॥ १७. समत्तं खे० सं० ॥

चउत्थं अज्झयणं 'सम्मत्तं'

[पढमो उद्देसओ]

१३२. से वेमि—जे य अतीता जे य पडुप्पण्णा जे य आगमिस्सा अर-
हंता भगवंता ते सव्वे एवमाइक्खंति, एवं भासंति, एवं पण्णवेंति, एवं परूवेंति— ५
सव्वे पाणा सव्वे भूता सव्वे जीवा सव्वे सत्ता ण हंतव्वा, ण अज्जावेतव्वा, ण
परिधेत्तव्वा, ण परितवेयव्वा, ण उद्दवेयव्वा ।

एस धम्मे सुद्धे णिति एससए समेच्च लोयं खेतण्णेहि पवेदिते । तं जहा—
उट्ठिएसु वा अणुट्ठिएसु वा, उवट्ठिएसु वा अणुवट्ठिएसु वा, उवरतदंडेसु
वा अणुवरतदंडेसु वा, सोवधिएसु वा अणुवहिएसु वा, संजोगरएसु वा १०
असंजोगरएसु वा ।

१३३. तच्च चेत्तं तहँ चेत्तं अस्सिं चेत्तं पबुच्चति ।

ते आइत्तु ण णिहे, ण णिक्खिखे, जाणित्तु धम्मं जहँ तहा ।

दिट्ठेहि णिव्वेयं गच्छेज्जा ।

णो लोगस्सेसणं चरे ।

१५

जस्स णत्थि इमा णाती अण्णा तस्स कंतो सिया ।

१. जे अतीता खं० ॥ २. य नास्ति खं० हे २, ३ । य अणागया शां० ॥ ३. भगवंतो जै० हे १,
२, ३. ला० इ० ॥ ४. ते नास्ति खं० हे १. चू० । सव्वे ते एव० सं० हे २. इ० । ते सव्वे ते
शां० । “ते सर्व एव परप्रश्नावसरे एवमाचक्षते” शी० ॥ ५. मातिक्खंति खे० जै० इ० ।
मायक्खंति हे १, २. ला० ॥ ६. अज्झावे० खे० जै० ॥ ७. उट्ठ्या खे० सं० हे १ ॥ ८. उद्दवेतव्वा
खं० ॥ ९. समिच्च सं० हे १. चू० ॥ १०. खेअण्णेहि सं० । खेअण्णेहि हे १, २, ३. ला० । “खित्तं
आगसं, खित्तं जाणतीति खित्तण्णो, तं तु आहारभूतं दव्व-काल-भावणं अमुत्तं च पबुच्चति ।
सुत्तामुत्ताणि खित्तं च जाणतो पाएण दव्वावीणि जाणइ । जो वा संसारियाणि दुक्खाणि जाणति
सो खित्तण्णो पंडितो वा ।” चू० । खेअजैः जन्तुदुःखपरिच्छेत्तुमि” जी० ॥ ११. सोवहितेसु
हे १, २, ३. ला० विना । “सोवधिएसु” चू० पृ० १३९ पं० ५ ॥ १२. अणोवहिएसु खे० जै० ।
अणोवहितेसु इ० खं० । निरुवहिएसु हे २, ३. ला० ॥ १३. जहा शां० ॥ १४. आइत्तु खे०
जै० । आतिइत्तु चू० ॥ १५. जाणिउ सं० । जाणित्तु खं० ॥ १६. अघातया खे० सं० शां० ।
जघा तथा खं० ॥ १७. णिव्वेदं चू० । णिव्वेत्तं खे० जै० इ० सं० खं० शां० ॥ १८. णो य लो०
चू० ॥ १९. कुतो सं० । ‘कुतो’ ‘कुतो’ इत्युभयथा चू० ॥

दिङ् सुतं मयं विण्णायं जमेयं परिकहिज्जति ।

समेमाणा पलेमाणा पुणो पुणो जातिं पैक्कप्येती ।

अहो य रातो य जतमाणे धीरे सया आगतपण्णाणे, पमत्ते बैहिया पास,
अप्पमत्ते सया पैरक्कमेजासि ति बेमि ।

५

॥ * सम्मत्तस्स पढमो उद्देसओ सम्मतो * ॥

[बीओ उद्देसओ]

१३४. जे आसवा ते परिस्सवा, जे परिस्सवा ते आसवा ।

जे अणासवा ते अपरिस्सवा, जे अपरिस्सवा ते अणासवा ।

एते यं पँए संबुज्झमाणे लौगं च आणाए अभिसंमेच्चा पुढो पवेदितं आघाति

१०. गाणी इह माणवाणं संसारपडिवण्णाणं संबुज्झमाणं विण्णाणपत्ताणं ।

अट्टा वि संता अदुवा पमत्ता ।

अहासच्चमिणं ति बेमि ।

णाऽणारँगमो मच्चुमुहस्स अत्थि ।

इच्छापणीता वंकाणिकेया कालगहीता णिचये णिविट्ठा पुँढो पुढो जाइं पैक्कप्येति ।

१. विण्णाणं चू० ॥ २. जं लोए परि० चू० । जं एयं परि० हे १, २, ३. खं० ला० ॥ ३. पगप्येति चू० । कप्येति इ० ॥ ४. धीरे हे १, २. ला० जै० । धीरे सता इ० ॥ ५. बहिता खं० चू० ॥ ६. अपमत्ते हे १, २, ३. ला० ॥ ७. परिक्कप्पसि खे० शां० । परिक्कमेजासि इ० हे १, २, ३. ला० ॥ ८. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० शां० ॥ ९. य नास्ति खे० चू० विना । “एते य पदे संबुज्झ, चसद्वा अण्णे य जीव-अजीव-बंध-संवर-मोक्खा । संमं सगतं वा पसत्थं वा बुज्झमाणे” चू० ॥ १०. पते इ० खे० जै० सं० खं० शां० ॥ ११. ०समेच्च इ० सं० चू० ॥ १२. अक्खति इ० चू० । “भदंतणागज्जुणा पढति-आघाति धम्मं खलु जे जीवाणं [तज्जा शी०] संसारपडिवण्णाणं मणुस्सभवत्थाणं आरंभवि[ण शी०]यीणं दुक्खुच्चैयसुहेसगाणं धम्मसवणगवेसगाणं [निक्खित्तसत्थाणं चू०] सुस्सुसमाणाणं पडिपुच्छमाणाणं विण्णाणपत्ताणं” चू० शी० । “आरम्भविनयिनामिति आरम्भविनय आरम्भाभावः स विद्यते येषामिति मत्वर्थीयः, तेषामिति” शी० ॥ १३. विसंता चू० शीपा० ॥ १४. ०गमे चू० ॥ १५. ‘पुढो पुढो जाइं पक्कप्येति’ इत्यस्य स्थाने ‘एत्थ मोहे पुणो पुणो’ इति पाठः इ० खे० सं० । “पुढो पुढो जाइं पक्कप्येति वा पाठः खेति० । चूर्णि-शी० वृत्त्योस्तु ‘एत्थ मोहे पुणो पुणो’ इति पाठः पाठान्तरत्वेन निर्दिष्टः । पुढो पुढो जाइं कप्येति चूपा० ॥ १६. पक्कप्येति (पिप्येति जै०) एत्थ मोहे पुणो पुणो खं० जै० । पक्कप्येति (पक्कप्येह हे २, ३, पकरिंति हे १) पाठान्तरं वा एत्थ मोहे पुणो पुणो हे १, २, ३ ला० ॥

१३५. इहमेगेसिं तत्थ तत्थ संथवो भवति । अहोववातिए फासे पडिसंवे-
दयंति । 'चिट्ठं कूरेहिं कम्मेहिं' चिट्ठं पॅरिविचिट्ठति । अचिट्ठं कूरेहिं कम्मेहिं
णो 'चिट्ठं पॅरिविचिट्ठति ।

एगे वंदंति अदुवा वि णाणी, णाणी वंदंति अदुवा वि एगे ।

१३६. आंवंती केआवंती 'लोयंसि समणा य माहणा य पुँढो विवादं ५
वंदंति से दिट्ठं चँ णे, सुयं च णे, मयं च णे, विण्णायं च णे, उडुं अहं तिरियं
दिसासु सव्वतो सुण्डिलेहिं च णे—'सव्वे पाणा सव्वे जीवा सव्वे भूता सव्वे
सत्ता हंतव्वा, अजावेतव्वा, पॅरिघेतव्वा, परितावेतव्वा, उद्वेतव्वा । एत्थ वि
जाणह णत्थेत्थ दोसो' । अणारियवयणमेयं ।

१३७. तत्थ जे ते आरिया ते एवं वदासी—से दुद्धिं च मे, दुस्सुयं च मे, १०
दुम्मयं च मे, दुँव्विण्णायं च मे, उडुं अहं तिरियं दिसासु सव्वतो दुँण्डिलेहिं
च मे, जं णं तुम्मे एवं आचक्खह, एवं भासह, एवँ पणवेह, एवं परुवेह—
'सव्वे पाणा सव्वे भूता सव्वे जीवा सव्वे सत्ता हंतव्वा, अजावेतव्वा, पॅरिघेतव्वा,
परितावेयव्वा, उद्वेतव्वा । एत्थ वि जाणह णत्थेत्थ दोसो ।' अणारियवयणमेयं ।

१. अधोववाइए इ० । अधोववाइते खं० । "अहोववाइए फासे अधोववाइए, अय
इति अणंतरे " । चू० ॥ २, ३, ५, ६. चिट्ठं खेमू० जै० शा० हे १, २, ३. ला० ॥
४. परि[वि खेसं०]चिट्ठदी खे० जै० शा० । "परिवितिष्ठति" शीखं० शीजै० । "विधिं
परिचिट्ठति" चू०, एतदनुसारेण वक्ष्यमाणपाठानुसारेण च विपरिचिट्ठति इति पाठस्थूणिक्कदभिमतो
भाति । दृश्यता सू० १४६ ॥ ७. हे २. ला० विना—परिचिट्ठती इ० खे० जै० । परिचिट्ठति हे
१, ३. सं० खं० । विपरिचिट्ठति चू० ॥ ८. वदंती खे० जै० सं० शा० ॥ ९. चू० विना वदंती
शा० सं० । वयंति अन्यत्र ॥ १०. आवंति केआवंति चू० ॥ ११. लोयंसि हे १, २, ३. ला० ।
लोयंसि खं० ॥ १२. पुढोवातं चू० ॥ १३. वदंती खे० जै० सं० ॥ १४. च मे चू० ॥ १५. अहे
य हे १, २. ला० । अर्थ इ० ॥ १६. सव्वे जीवा सव्वे सत्ता खे० । सव्वे भूता सव्वे सत्ता सव्वे
जीवा हे १, २. ला० । "किं तदित्याह—सर्वे प्राणाः सर्वे जीवाः सर्वे भूताः सर्वे सत्त्वाः"
शी० । पूर्वापरसन्दर्भाद्यनुसारेण 'सव्वे भूता सव्वे जीवा सव्वे सत्ता' इति पाठः सम्यग् भाति ॥
१७. परितावेतव्वा परिघेत(य खं०)व्वा उद्वेतव्वा सं० खं० । परिघेतव्वा [परिघेतव्वा जै०]
उद्वेतव्वा शा० खे० जै० इ० । परिघेतव्वा उद्वेतव्वा परिघेतव्वा हे १ । "आज्ञापयितव्याः
परिग्रहीतव्याः परितापयितव्या अपद्रावयितव्याः" शी० ॥ १८. एत्थं पि जाणघ खे० सं०
इ० खं० शा० ॥ १९. आयरिया खे० जै० चू० हे २ । आरिता इ० खं० ॥ २०. दुविण्णायं
खे० जै० सं० हे १, २. ॥ २१. दुपडिं खे० सं० ॥ २२. खं० विना—आइ(चि हे ३)क्खह
इ० हे १, २, ३ । आयक्खह अन्यत्र ॥ २३. एवं परुवेह एवं पणवेह इ० खे० जै० सं०
खं० ॥ २४. 'तव्वा परितावेयव्वा परिघेतव्वा उद्वे' हे १ । 'यव्वा परिघेतव्वा उद्वे' खे०
जै० । 'तव्वा परिघेतव्वा उद्वे' इ० ॥ २५. परिघेतव्वा नास्ति खे० जै० । परिघेतव्वा खं० विना ॥

१३८. वयं पुण एवमाचिक्खामो, एवं भासामो, एवं पण्णवेमो, एवं परूवेमो — ‘सव्वे पाणा सव्वे भूता सव्वे जीवा सव्वे सत्ता ण हंतव्वा, ण अज्जावेतव्वा, ण परिघेतव्वा, ण परियावेयव्वा, ण उद्वेतव्वा । एत्थ वि जौणह णत्थेत्य दोसो ।’
आरियवयणमेयं ।

५ १३९. पुँव्वं णिकाय समयं पत्तेयं पुच्छिस्सामो—^{१०}हं भो पावादुया ! किं मे सियं दुक्खं उताहु असायं ? समिता पडिवण्णे या वि एवं बूया—सव्वेसिं पाणाणं सव्वेसिं भूताणं सव्वेसिं जीवाणं सव्वेसिं सत्ताणं असायं अपरिणिव्वाणं महम्मयं दुक्खं^{१३} ति ति वेमि ।

॥ * ^{१४}सम्मत्तस्स बीओ उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

१०

[तईओ उद्देसओ]

१४०. उँवेहेणं बहिता य लोकं । से सव्वलोकंसि जे केइ विण्णू । अँणु-
वियि पास णिक्खित्तदंडा जे ^{११}केइ सत्ता पलियं चयंति णैरा मुत्तच्चा धम्मविदु ति
अंजू आरंभजं दुक्खमिणं ति णच्चा ।

एवमाहु सम्मत्तदंसिणो । ते सव्वे पाँवादिया दुक्खस्स कुसला परिण्णमुदाहरंति
१५ इति कैम्मं परिण्णाय सव्वसो ।

१. °मातिक्खामो सं० हे १, २, ३ ॥ २. चू० हे ३ विना— एवं परूवेमो एवं पण्णवेमो
इ० खे० जै० सं० खं० हे १, २. ला० ॥ ३. °तव्वा खे० सं० । °तव्वा ण उट्ठं इ० ॥
४. एत्थं पि खे० जै० सं० खं० शा० । ‘एत्थं वि’ ‘एत्थं पि’ उभयथा चू० ॥ ५. जाणध
इ० खे० खं० ॥ ६. आयरियं सं० हे १. चू० ॥ ७. पुब्धि खे० जै० सं० शां० ॥ ८. णिकाय
खे० जै० हे ३ ॥ ९. पत्तेयं पत्तेयं खं० हे १, २ ला० ॥ १०. हं भो पावादिया इ० । हं भो
समणा माहणा किं चू० ॥ ११. सातं दुक्खं उदाहु अस्सातं चू० । सायं दुक्खं तु(उ जै०
इ०)ताहु अस्सातं इ० खे० जै० ॥ १२. अस्सायं खे० जै० शां० हे १, ३ ॥ १३. ति(त्ति
हे ३) वेमि हे १, २, ३ ॥ १४. * एतदन्तर्गतं पाओ नारित खे० जै० सं० खं० शा० ॥
१५. उव्वेहेणं खं० । उव्वेह णं इ० खे० जै० सं० शां० । “उव्वेह(ह) वेतं वहिता
लोगं । ..... एतं ति जं वक्खामो” चू० । “उव्वेहे इत्यादि । थोऽयमनन्तरं प्रतिपादितः
पाषण्डलोकः एनं धर्माद् बहिर्यवस्थितमुपेक्षस्व ।” ग्री० ॥ १६. वहिता हे १, २, ३. ला०
चू० ॥ १७. °लोयंसि हे १, २, ३. ला० ॥ १८. अणुवीथि जै० चू० ग्री० । अणुवीह इ० ॥
अणुचितियं खं० । अणुचितियं हे २ । अणुचियं हे १. ला० ॥ १९. केति इ० खे० शां० जै०
खं० ॥ २०. जहंती खे० जै० शा० । जहंति चू० । चयंती सं० ॥ २१. णरे इ० खे० सं० ला०
विना ॥ २२. पावातिया चू० । पावादुया शां० ॥ २३. तु०—सू० १०१ । इति * ..... सव्वमो
न दइयते चू० ॥ २४. कम्म हे १, २, ३ ॥

१४१. इह आणाकंखी पंडिते अणिहे एगमप्पाणं संपेहाए धुणे सैरिंगं, कैसेहि अप्पाणं, जरेहि अप्पाणं । जँहा जुझाई कडाई हँववाहो पँमत्थति एवं अत्तसमाहिते अणिहे ।

१४२. "विगिंच कोहं अविकंपमाणे इमं निरुद्धाउयं संपेहाए । दुक्खं च जाण अंदुवाऽऽगमेस्सं । पुढो फासाइं च फासे । लोयं च पासं "विफंदमाणं । ५ ✓

जे णिवुडा पावेहिं कम्मेहिं अणिदाणा ते "वियाहिता । तम्हाँऽतिविज्जो णो पडिसंजलेज्जासि ति वेमि ।

॥ * "सम्मत्तस्स तइओ उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

[चउत्थो उद्देसओ]

१४३. आवीलए पवीलए "णिप्पीलए जँहिता पुव्वसंजोगं "हिच्चा उवसमं । १०

तम्हा अविमणे वीरे सँरए समिए सहिते सदा जँते ।

दुरणुचँरो मगो वीराणं अँणियट्टगामीणं ।

"विगिंच मंस-सोणितं ।

१. संपेहाए हे १ । "सम्प्रेक्ष्य" शी० । "सम्मं पेहाए उवेहाए" चू० ॥ २. सरीरंगं चू० । "धुनीयाच्छरीरकम्" शी० ॥ ३. कैसे खे० गा० । किसेहि चू० ॥ ४. जहा कडाई जुझाई हे १, २. ला० ॥ ५. हँववाहू खे० जै० सं० शां० खं० ॥ ६. पँमत्थति खं० । "भित्तं मत्थेति" चू० ॥ ७. विकिं(गं हे २, ३)च हे १, २, ३. ला० शी० विना ॥ ८. संपेहाए हे १, २. ड० खे० । "सम्मं पेहाए सपेहाए" चू० । "सम्प्रेक्ष्य" शी० ॥ ९. अदुवा लागं चू० । अदुवागं सं । अदुवागं इ० खे० जैमू० खं० । बहु लागं शां० ॥ १०. विफंदमाणं खं० हे १, २, ३ । विफुडमाणं चू० ॥ ११. वित्ताहिता इ० खे० खं० ॥ १२. "तिविज्जा खेमू० खं० हे ३ । "तम्हा इति कारणा, इति आसंतणे, एवं जाणंतो सद्दहंतो य विज्जं भवति, हे विद्वा" चू०, एतदनुसारेण 'तम्हा ति विज्जं' ईदृश. पाठश्रृण्विदुदभिमतो भाति ॥ १३. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० शां० ॥ १४. णिप्पीलए चू० । णिपीलए हे १, २, ३ ॥ १५. चइत्ता हे २, ३ ला० ॥ १६. "इहेच्चा उवसमं, इहेति इह प्रवचने, एच्चा आगंतुं" चू० ॥ १७. सारते सहिते समिते चू० ॥ १८. अते सं० । यदु खे० ॥ १९. "चरे मगो सं० ॥ २०. अणिकं खे० जै० । "केण दुरणुचरो ? जे ण अणियट्टगामी । "वीरा तव-णियम-संजमेसु ण विसीतंति अणियट्टकामी ।" चू० ॥ २१. विक्किच शां० इ० खे० जै० । विक्कं खं० । विगंच हे २, ३ । 'विगिंच' 'विगंच' उभयथा चू० ॥

एस पुरिसे दविए वीरे आयाणिजे वियाहिते जे धुणाति समुस्सयं वसित्ता बंभचेरंसि ।

१४४. "णेत्तेहिं पलिछिण्णेहिं आताणसोतगढिते बाले अज्जोच्छिण्णबंघणे अणभिकंतसंजोए ।

५ तंमंसि अविजाणओ आणाए लंभो णत्थि ति बेमि ।

१४५. जस्स णत्थि पुरे पच्छा मज्झे तस्स कुओ सिया ? ।

से हु पन्नाणमंते बुद्धे आरंभोवरए ।

सम्ममेतं ति पाँसहा ।

जेण बंधं वहं घोरं परितावं च दारुणं ।

१० पॅलिछिंदिय बाहिरंगं च सोतं णिक्कम्मदंसी इह मच्चिएहिं ।

कंम्मुणा सफलं देहुं ततो णिज्जाति वेदवी ।

१४६. जे खलु भो वीरा समिता सहिता सँदा जता 'संथडदंसिणो आतो-
वरता अँहा तहा 'लोगं उवेहमाणा पाईणं पडीणं दाहिणं उदीणं इति सच्चंसि
पॅरिविचिट्ठिसु ।

१. आताणिजे इ० खं० । आयाणिए सं० । 'आदाणिओ' 'आताणिओ' उभयथा चू० ॥

२. ख० विना—णेत्तेहि पलिछिण्णेहि चू० । णेत्तेहिं पलिछिण्णेहिं अन्यत्र । "णयंतीति णेताणि चक्खुमादीणि ।...जेसि संजतते दक्खणेताणि छिण्णाति आसी, जं भणितं जिताणि, त एव केथि परीसहोदया भावणेत्तेहिं छिण्णेहिं, किं ससोतेहिं मुच्छिता जाव अज्जोववणा" चू० ।

"णेत्तेहिं इत्यादि । नेत्राणि चक्षुरादीनीन्द्रियाणि, तै परिच्छिन्नैः यथास्व विषयग्रहण प्रति निरुद्धैः" शी० ॥ ३. आताणसोयं चू० । आयाणसोयं सं० हे १, २, ३ ॥ ४. "तमस्स (तस्स-प्र०) अविद्याणतो । अत(ध०)स्स तमस्स" एवं तस्स अविद्याणतो तत्थ अवाया भवंति । पडिज्जइ य—तमंसि अविद्याणतो " चू० । "इन्द्रियानुकूल्यरूपे मोहात्मके वा तमसि वर्तमानस्य आत्महितं मोक्षोपायं वा अविजानतः" शी० ॥ ५. पुरा हे १, २. ला० ॥

६. समं एतं इ० । एतं च समं पासहा चू० ॥ ७. पासह खे० जै० सं० शा० खं० इ० ॥

८. पॅलिछिंदियाणं चू० ॥ ९. इह मच्चिएसु चू० ॥ १०. कम्मुणो खेसं सं० शा० ।

कम्मुणं हे १ । "कम्मुणा इत्यादि" शी० । चूर्णावपि कम्मुणा इत्येव पाठः ॥ ११. दट्ठ इ० । दट्ठुण खं० ॥ १२. सव्वता चू० ॥ १३. संथडं इ० खे० जै० खं० ॥ १४. अहातहं हे १, २. ला० ॥ १५. लोहं खे० शा० । लोयं इ० सं० खं० जै० ॥ "१६. "विपरिचिट्ठिसु" विसेसेण अतिसएण वा चिट्ठिसु विपरिचिट्ठिसु ।" चू० ॥

साहिस्सामो णाणं वीराणं समिताणं सहिताणं सदा जैताणं संथडदंसीणं
आतोवरताणं अहा तहा लोकमुवेहमाणाणं— किमत्थि उवही पासगस्स, ण
विज्जति ? णत्थि त्ति वेमि ।

॥ चउत्थमज्झयणं सम्मत्तं ॥

१. अघातिस्सामो खं० । अप्पाहिस्सामो हे २ ॥ २. जदाणं खे० जै० शा० खं० ॥ ३. संथड०
इ० खे० जै० संथड० खं० । संवड० हे ३ ॥ ४. अघातघा खे० जै० खं० । अघातघं इ० ॥
५. लोमां समुप्पेह० हे २, ३ । लोकं समुप्पेह० खं० । लोमां स उवहे० हे १ ॥ ६. किमत्थी
इ० खे० जै० सं० खं० शा० ॥ ७. उवही इ० सं० हे २, ३ । उवाही हे १. ला० ॥ ८. °स्स ?
नत्थि त्ति वेमि शा०, तुलना—सू० १३१ । °स्स नत्थि वा ? ण विज्जइ त्ति वेमि हे २. ला० ।
°स्स वा ण विज्जति ? णत्थि त्ति वेमि हे १ । “तेसि एवंगुणजातीयाणं अणेगे एगाणेसेणं
पुच्छा—किमत्थं(त्थि) उवही पासगस्स ? किमिति परिणहे, जहमणितेसु सम्मत्तातिगुणेषु
वट्ठमाणस्स उवही द्रव्यभावे, पासगो जाणगो, अह णत्थि ? पुच्छा । वागरणं—ण विज्जति, जेण
पुणो संज(स)रेजा ” चू० । एतदनुसारेण ‘किमत्थि उवही पासगस्स, अह णत्थि ? ण विज्जति
त्ति वेमि’ ईदृशः पाठश्चूर्णकृदभिमतो भाति । “तेषां च...यज्ज्ञानं थोऽभिप्रायस्तदहं कथ-
यिष्यामि .....किं प्रश्ने, अस्ति विद्यते...उपाधिः कर्मजनितं विशेषणम्...आहोस्विद् न विद्यते ?
इति परमतमाशङ्क्य त ऊचुः—पश्यकस्य ‘‘कर्मजनितोपाधिर्न विद्यते । इत्येतदनुसारेणाहमपि
ब्रवीमि ।” शी० । एतदनुसारेण ‘किमत्थि उवही ? [णत्थि वा ?] पासगस्स ण विज्जति त्ति
वेमि’ ईदृशः पाठः शी०वृत्तिकृतानभिमतो भाति ॥ ९. सम्मत्तं सम्मत्तं हे १, २. ला० ॥

पंचमं अङ्गयणं 'आवंती' अहवा 'लोगसारो'

[पढमो उद्देश्यो]

१४७. आवंती केआवंती लोयंसि विप्परामैसंति अट्टाए अणट्टाए वं, एतेसु
५ चेव विप्परामैसंति ।

गुरू से कामा । ततो से मारस्स अंतो । जतो से मारस्स अंतो ततो
से दूरे ।

१४८. णेव से अंतो णेव से दूरे ।

से पासति फूसितमिव कुसग्गे पणुणं णिवतितं वातेरितं । एवं बालस्स
१० जीवितं मंदस्स अविजाणतो ।

कूराणि कम्माणि बाले पकुव्वमाणे तेण दुक्खेण मूढे विप्परियांससुवेति,
मोहेण गम्भं मरणाइ एति । एत्थ मोहे पुणो पुणो ।

१४९. संसयं परिजाणतो संसारे परिणाते भवति, संसयं अपरिजाणतो
संसारे अपरिणाते भवति ।

१. "परामसण आरंभो" । एत्थ सक्खी भदंतनागार्जुना । ते पढंति—जावंति केयि लोए छक्कायं समारंभंति" चू० ॥ "नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—जावंति केइ लोए छक्कायवहं समारंभंति अट्टाए वा अणट्टाए च इत्यादि" शी० ॥ २. केआवंती खे० सं० ॥ ३, ५. "मुसंति जै० शा० हे ३ । "मुसंती हे १, २. ॥ ४. व नास्ति खे० जै० सं० खं० । वा शा० हे १, २, ३. ला० ॥ ६. गुरू खे० जै० खं० चू० ॥ ७. "पुसियमिव पसितं ति उदयविहुं" चू० । "फुसियमिव ति कुआयोदकविन्दुमिव" शी० । ८. मिसं तुणं [पतुणं प्र०] पततीति पतुणं" चू० । "प्रणुज प्रेरितं" शी० ॥ ९. बालस्स विजी० खं० ॥ १०. कुराई कम्माई हे १, २. शा० । तुलना—सू० ७९, ८२ ॥ ११. "यासुवेति शा० खेमू० जै० सं० हे ३ । "यासमेति चू० खं० खेसं० ला० हे १, २ । "विपर्याससुपैति" शी० ॥ १२. मरणाति एति शा० खे० जै० सं० खं० इ० चू० । मरणादुवेति चूपा० ॥ १३. परिया" हे १, २, ३. ला० विना ॥

जे छेये सागारियं ण से सेवे । कहुँ एवं अविजाणतो वितिया मंदस्स वालिया ।

लद्धा हुरत्था पडिलेहाए आगमेत्ता आणवेज्जा अणासेवणयाए ति वेमि ।

पासह एगे रूवेसु गिद्धे परिणिज्जमाणे । एत्थ फासे पुणो पुणो ।

१५०. आवंती केआवंती लोयंसि आरंभजीवी एतेसु चैव आरंभजीवी । ५

एत्थ वि वाले परिपच्चमाणे रमति पावेहिं कम्मेहिं असरणं सरणं ति मणमाणे ।

१५१. इहमेगेसिं एगचरिया भवति । से बहुकोहे बहुमाणे बहुमाए बहुलोमे बहुरते बहुण्डे बहुसडे बहुसंकप्पे आसवसक्की पालिओछण्णे उद्धितवादं पवदमाणे, मा मे केइ अंदक्खु अण्णाण-पमाददोसेणं । १०

सततं मूढे धम्मं णाभिजाणति ।

अट्टा पया माणव ! कम्मकोविया,

१. सागारियं ण सेवे हे ३. खेमू० जैमू० । सागारियं ण सेवए जै० । से सागारियं ण सेवए खं० हे १ ॥ २. “गानार्जुनीयास्तु पठंति—जे खलु विसए सेवति, सेविता नालोपति, परेण वा पुट्ठे णिणहवति, अहवा तं परं सएण वा दोसेण पाविट्ठतरएण वा [दोसेण शी०] उवल्लिपिज्जा” चू० शी० ॥ ३. “कहुमेव, करिता कहु, एवमवचारणे, ... एवं करिता ... अत्र परिवर्जने, अवयाणति, जं भणितं षट्ठवति” चू० । चूर्ण्यनुसारेण कट्टुमेवं(व ?) अवयाणतो इति पाठश्रृङ्खलदभिमतो भाति । “कट्टु इत्यादि ... कृत्वा” अकार्यमपलपतोऽविजाणयतो वा” शी० ॥ ४. कट्टु एवमवि० हे १, २, ३ ॥ कट्टु अवि इ० । बहु एवं अवि० शा० । तमेनावियाणतो चूपा० ॥ ५. वीया हे १, २, ३ ॥ ६. बालया खेसं० ॥ ७. आणविज्जा अणासेवणाए हे १, २ ला० ॥ ८. एत्थ सोहे पुणो पुणो चू० जीपा० । तत्थ फासे पुणो पुणो चूपा० ॥ ९. चेवार्भं० खे० ॥ १०. परितप्पमाणे चू० शी० । परिपच्चमाणे चूपा० जीपा० ॥ ११. रमती खे० जै० सं० रं० तां० इ० ॥ १२. बहुमायि चू० । “क्कत्तपसा च बहुमायी” जी० ॥ १३. बहुरए स० । “बहुरतो उवणिणति कम्मरयं” चू० । “बहुरजाः बहुपापो बहुपु दाऽऽरम्भादिपु रतो बहुरतः” जी० ॥ १४. “आसव[स]क्की, आसवेतु विवु(स)तो आसव[स]क्की, अहवा आसवे अणुसंचरति ।” चू० । “आश्रवसक्तम् । तद् विद्यते यस्थासावाश्रवसक्ती” जी० ॥ १५. पलिउछण्णे जै० इ० गां० विना । “आसवपलि[व?]छण्णे प्रलीयते भवं येन यच्च भूत्वा प्रलीयते प्रलीयमुच्यते कर्म भूतं लानं यदात्मनि” चू० । “पलितं कर्म, तेनावच्छन्नः” जी० ॥ १६. केदि खे० जै० शां० खं० इ० ॥ १७. अद(द शां०)क्खु जै० सं० इ० विना ॥ १८. “मणुयक्क्वा माणवा, तेसिं आमंतणं” चू० ॥ १९. कम्मकोविया खे० शां० रं० इ० । “कम्मजकोविया क्हं कम्मं वज्झति मुच्चति वा” चू० । “कम्मणि ... कोविदा. कुजला.” जी० ॥

जे अणुवरता अविज्जाए पलिमोक्खमाहु, 'आवट्ठं अणुपरियट्ठंति ति वेमि ।

॥ आवंतीए पढमो उद्देसओ सम्मत्तो ॥

[बीओ उद्देसओ]

१५२. आवंती केआवंती लोगांसि अणारंभजीवी, एतेसु 'चेव अणारंभजीवी ।

५ एत्थोवरते तं शोसमाणे अयं संधी ति अदक्खु, जे इमस्स विग्गहस्स अयं खणे ति अंजेसी ।

एस मग्गे आरिएहिं पवेदिते । उट्ठिते णो पमादए जाणितु दुक्खं पत्तेयं सातं ।

पुढोछंदा इह माणवा ।

पुढो दुक्खं पवेदितं ।

१० से अविहिंसमाणे अणवयमाणे पुढो फासे 'विप्पणोल्लए । एस समियापरियाए वियाहिते ।

१. ऽविज्जाए सं० खे० । विज्जाए इ० । “विज्जा[ए] पलिमोक्खमाहु” मतेहिं विसनिग्घात-
दिट्ठता विज्जाए पलिमोक्खं इच्छंति जहा संखाति” चू० । “अविद्या, तथा परि समन्ताद्
मोक्षमाहुः” शी० । विद्यया तत्त्वज्ञानेन मोक्ष इति सांख्यानां मतम्, अतश्चणौ ‘संखाति’
इत्युक्तम् । तथा चाहुः सांख्याः—“पञ्चविंशतितत्त्वज्ञो यत्र तत्राश्रमे रतः । जटी मुण्डी
शिखी वापि मुच्यते नाऽत्र संशयः ॥” २. इ० विना—अट्ठमणुं सं० । अट्ठं अणु खे० जै०
शा० । आवट्ठमेवमणुं खं० । आवट्ठमेव अणुं हे १, २, ३. ला० । “आवट्ठं इत्यादि,
भाववर्तं संसारं, तम्—अणुपरिवर्तन्ते” शी० । “अट्ठं अणुपरियट्ठंति वेमि, भावदो
संसारो, त अणुपरियट्ठंति” चू० । दृश्यता सू० ८०, १०५ पृ० ३० टि० २० ॥ ३. लोथंसि
खे० जै० सं० शा० इ० ॥ ४. एसु हे १ । तेसु हे २. इ० । “तेण्वेव गहिणु” शी० । “एतेसु
चेव छक्काएसु” चू० ॥ ५. चेवमणां खे० जै० ड० ॥ ६. तज्जोसं चू० । तं ज्जोसं
खे० जै० खं० इ० ॥ ७. संधिप्पि खं० । दृश्यतां सू० ८८ । संधीप्पि जै० । संधी अं खे०
शा० ॥ ८. इ० विना—अदक्खु खे० । अदक्खु अन्यत्र ॥ ९. खणेति चू० ड० ॥ १०. मण्णेसी
खं० सं० शा० इ० जै० । मण्णेसी खे० ॥ ११. पत्तेय खं० शा० हे १, २ ॥ १२. पुढोछंदाणं
माणवाणं चू० ॥ १३. अवदमाणे मुसावादं” चू० ॥ १४. पुढो सं० इ० हे १, २ । “पुट्ठे
इत्यादि” शी०खं० । “अणारंभजीविणा तवो अधिट्ठेयवो, जत्थ उवदेसो पुढो(ट्ठो) फासे । अहवा
जति तं विरतं परीसहा फुसिजा तत्थ सत्तं—पुट्ठो फासे विप्प० । पुट्ठो पत्तो” चू० ॥ १५. विपं
खं० सं० चू० विना ॥ १६ “समिताए परिचाए विचाहिते, समगमणं समिया, परिगमणं
परियाए, विविहं आहिते वियाहिते” चू० ॥

१५३. जे असत्ता पावेहिं कम्मेहिं उदाहु ते आंतका फुसंति । इति उदाहु धीरे । ते फासे पुट्टोऽपियासते ।

से पुंत्वं पेतं पच्छा पेतं भेउरधम्मं विद्धंसणधम्मं अधुवं अणितियं असासंतं चयोवचइयं विप्परिणामधम्मं । पाँसह एयं रूवसंधिं ।

संमुपेहमाणस्स एंगायतणरतस्स ईहं विप्पमुक्कस्स णत्थि मग्गे विरयस्स ५
त्ति वेमि ।

१५४. आवंती केआवंती लोगंसि परिग्गहावंती, से अप्पं वा वुँहुं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा, एतेसु चेव परिग्गहावंती ।

एतदेवेगेसिं महम्मयं भवति ।

लोगवित्तं च णं उवेहाए ।

१०

एते ^{१९}संगे अविजाणतो ।

१५५. से सुँपडिबुद्धं सुँवणीयं ति णच्चा पुरिसा ! परमचक्खू ! विपरिक्कम ।

एतेसु चेव बंमचेरं ति वेमि ।

से सुतं च मे अज्झत्थं च मे — ^{१६}बंधपमोक्खो तुँज्झज्झत्येव ।

१. रोगांतका चू० ॥ २. धीरे खं० हे ३. ला० । दृश्यता सू० २०६ । “वी(धी)रो तित्थगरो अण्णतरो वा आयरियविसेसो” चू० । “धीः बुद्धिः, तथा राजते, स च तीर्थहृद् गणधरो वा” शी० ॥ ३. पुट्टो विप्पणोछ्ये चू० । पुट्टो अहियासए हे १ ॥ ४. पुत्वं पेतं पच्छा वेतं चू० । पुत्वं वेतं पच्छा वेतं खं० ॥ ५. अणितयं खेसं० शा० हे १ । “ण णियतं अणियतं” चू० ॥ ६. चयावचइयं हे १ । “इद्वाहारातो चिज्जति, तदभावा अवचिज्जति, अतो चयोवचयियं,” चू० ॥ ७. पत्सय एतं चू० ॥ ८. समुपेह^१ हे १ । समुवेह^२ हे २, ३ । “समुवेह इत्यादि” शी० ॥ ९. चू० विना — एकायणरयस्स हे १, २, ३ । एकातणरयस्स ला० । एकातण[य खं०]रतस्स खे० जै० खं० शा० । एकातयणरतस्स इ० । एकायणरयस्स सं० ॥ १०. इध खं० इ० ॥ ११. बहुगं खं० इ० । बहुयं जै० । बहुयं खे० ॥ १२. संगे खं० इ० ॥ १३. सुप्पडिबुद्धं शा० । सुपडिबुद्धं च मे सूवणीतं चू० । “सुपु प्रतिबुद्धं सुप्रतिबुद्धं” शी० ॥ १४. “पडिज्झ य — सुत अणुविचित्तेति णच्चा, सुतेण अणुविचित्ता गणधरेहि णच्चा” चू० ॥ १५. “अज्झत्थितं ऊहितं गुणितं चित्तितं ति एगट्ठा” चू० । “अध्यात्मं भमैतच्चेतसि व्यवस्थितम्” शी० ॥ १६. बंधमोक्खो खे० इ० । उभयथा चूणौ । बंधो मोक्खो शा० । “बन्धान् सक्काशान् प्रमोक्षः बन्धप्रमोक्षः” शी० ॥ १७. तुज्झ अज्झत्येव चू० । अज्झत्येव जै० । “बन्धप्रमोक्षः तवाध्यात्मन्येव” शी० ॥

१५६. एत्थ विरते अणगारे दीहरायं तितिकखते ।
 पमत्ते बहिया पास, अप्पमत्तो परिच्चए ।
 एयं मोणं सम्मं अणुवासेज्जासि त्ति वेमि ।

॥ आचंतीए वीओ उहेसओ समत्तो ॥

५

[तईओ उहेसओ]

१५७. आवंती केआवंती लोगंसि अपरिग्गहावंती, एएसु चेव अपरिग्गहावंती ।
 सोच्चा वई मेहावी पंडियाणं निसामिया । समियाए धम्मे आरिएहिं पवेदिते ।

जहेत्थ मए संधी शोसिते एवमणत्थ संधी दुज्झोसए भवति ।

तम्हा वेमि णो णिहेज्ज वीरियं ।

१० १५८. जे पुव्वुट्ठाई णो पच्छाणिवाती । जे पुव्वुट्ठाई पच्छाणिवाती । जे
 णो पुव्वुट्ठाई णो पच्छाणिवाती । से वि तारिसए सिया जे परिणाय लोग-
 मण्णेसिति ।

एयं णिदाय मुणिणा पवेदितं ।

१. दिग्घकालं चू० ॥ २. तिकखते इ० खं० ॥ ३. बहिया चू० ॥ ४. पास खं० हे १ । पस्त
 चू० ॥ ५. अपमत्ते हे ३ । अपमत्तो परिच्चये खं० । “अप्पमातं सुसिक्खेज्जा.....” । तं एतं
 अप्पमातं दुविहाए सिक्खाए सुट्ठु सिक्खज्ज । “एतं मोणं सम्मं अणुपाळिज्जासि त्ति वेमि ।
 पञ्चमाध्ययनस्य द्वितीयोद्देशकः ।.....सुत्तस्य सुत्तेण—अपमत्ते परिचएज्जासि त्ति वेमि ।”
 चू० ॥ ६. दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ७. आवंतीए वीओ उहेसओ ॥ छ ॥ इ० । वीओ समत्तो
 खेसं० । द्वितीयोद्देशकः सं० । लोगसारज्जयणे वीओ उहेसओ सम्मत्तो जै० ॥ ८. वयी खं० ।
 वती खे० जै० सं० शा० । वय इ० । दृश्यता सू० २०९ । “वई मेहावी, सोच्चा सुणिता, वयि
 वयणं, मेहावी सिस्सामंतणं ।.....अहवा सोच्चा मेहाविचयणं ति तित्थयरवयणं, तं पंडितेहिं
 भण्णमाणं गणहरावीहिं गिसामिया” चू० । “वइ ति सुव्वयत्ययेन द्वितीयार्थे प्रथमा, अतो वार्च...
 श्रुत्वा’ शी० ॥ ९. आयरिएहिं खे० जै० ॥ १०. निहवेज्ज हे १, २. ला० । “णो णिहेज्जा,
 णिहणं ति वा गृहणं ति वा छाणं ति वा एगट्ठा” चू० । “नो निहन्याद् नो निगृहयेत्” शी० ॥
 ११. सिता खं० इ० । “से वि तारिसए चेव...जे परिणाय लोगमण्णेसिति, अकारलोवा जे
 अपरिणाय लोगं छज्जीवकायलोगं अणु एसति अण्णेसति...आरंभति । पडिज्जइ य—लोगमणुस्सिते,
 परिणाय पच्चक्खाय...पुणरवि तदत्था लोगं अरिस्सता ।” चू० ॥ १२. खं० ला० इ० विना—
 “मण्णसितो खेनू, “मण्णेसिता खेसं० शा० हे ३ । “मणुसिता जै० । “मत्रेसिए हे १, २. सं० ।
 “लोकमन्वाश्रिता अन्वेययन्ति वा” शी० । द्रष्टव्यमुपरितनं टिप्पणम् ॥ १३. खं० इ० चू०
 विना—णियाय । “णिदाय णच्चा” चू० । “नियाय ति ज्ञात्वा” जी० ॥

इह आणाकंखी पंडिते अणिहे पुच्चावररायं जतमाणे सया सीलं संपेहाए सुणिया भवे अकामे अझंडे ।

१५९. इमेण चेव जुज्झाहि, किं ते जुज्जेण बज्झतो ?

जुद्धारिहं खलु दुल्लभं । जहेत्थ कुसलेहिं परिण्णाविवेगे भासिते ।

चुते हुं बाले गम्भातिसु रज्जति । अस्सिं चेतं पवुच्चति रूवंसि वा छणंसि वा । ५

से हु एगे संविद्धपहे मुणी अण्णहा लोगमुवेहमाणे ।

१६०. इति कम्मं परिण्णाय सव्वसो से ण हिंसति, संजमति, णो पगम्भति,

उवेहमाणे पत्तेयं सातं, वण्णादेसी णारभे कंचणं सव्वलोए

एगप्पमुहे विदिसप्पतिण्णे णिव्विण्णचारी अरते पयासु ।

से वसुमं सव्वसमण्णागतपण्णामेणं अप्पाणेणं अकराणिज्जं पावं कम्मं तं णो १० अण्णेसी ।

१६१. जं सम्मं ति पासहा तं मोणं ति पासहा, जं मोणं ति पासहा तं सम्मं ति पासहा ।

ण इमं सैकं सिद्धिलेहिं अदिज्जमाणेहिं गुणासाएहिं वंक्समायारेहिं पमत्तेहिं गारमावसंतेहिं ।

१५

मुणी मोणं समादाय धुणे सरीरगं ।

१. अणिषे इ० ॥ २. संपेहाए इ० हे २ । “सता सीलं सपेहाए...सम्मं पेक्ख” चू० । “सम्प्रेक्ष्य” शी० ॥ ३. सुणिता खे० जै० सं० इ० ॥ ४. जुद्धारियं च दुल्लहं शीपा० ॥ ५. हि चू० ॥ ६. “रिज्झ ति वा क्वचित् पाठः, रीयते गच्छतीत्यर्थः ।” शी० । “पडिज्झइ य—गम्भादि र(रि)ज्जति, जं भणितं गम्भातिसु गच्छति” चू० ॥ ७. संविद्धपहे इ० । संविद्धभये शीपा० चू० । संविद्धपहे चूपा० । ८. लोगं उचिक्खमाणे चू० ॥ ९. पत्तेय चू० ॥ १०. पण्णामो क करणिज्जं पावकम्मं तं णो अण्णेसिं चू० । तुलना—सू० ६२ ॥ ११. सक्का खे० शा० इ० हे १. चू० ॥ १२. खं विना—अदिज्जं हे २ । अदिज्जं अन्यत्र । ‘अदिज्ज’ ‘अदिज्ज’ इत्युभयथा चू० । “अदिज्जमाणेहिं” “जं भणितं सिण्हेहमाणेणं” अहवा अह अभिभवे, परीसहेहिं अभिभूयमाणेणं” चू० । “अदिज्जमाणेहिं...स्नेहादाद्रीक्रियमाणैः” शी० ॥ १३. गुणासातेहिं खे० जै० खं इ० । “गुणसातेणं ति गुणे सादयति; गुणा वा साता, जं भणितं सहा” चू० । “गुणासाएहिं...गुणास्वादाः, तैरिति” शी० ॥ १४. द्वितीयाध्ययनस्य षष्ठोद्देशके [सू० ९९] यथापि कम्मसरीरगं इति पाठो दृश्यते तथापि अत्र चूर्णि-वृत्त्यो. स्पष्टं तद्व्याख्याया अदर्शनात् ‘सरीरगं’ इत्यस्यैव मूलपाठस्य दर्शनात् ‘सरीरगं’ इत्येव पाठः स्वीकृतोऽस्माभिरत्र ॥

पंतं लूहं 'सेवन्ति' वीरा सम्मत्तदंसिणो ।

एस ओहंतरे मुणी तिण्णे मुत्ते विरते वियाहिते त्ति बेमि ।

॥ आवन्तीए तत्तिओ उद्देसओ सम्मत्तो ॥

[चउत्थो उद्देसओ]

५ १६२. गामाणुगामं दूइज्जमाणस्स दुज्जातं दुप्परक्कंतं भवति अवियत्तस्स भिक्खुणो ।

वयसा वि एगे बुद्धता कुप्पन्ति माणवा ।

उण्णतमाणे य णरे महता मोहेण मुज्झति ।

१० संबाहा बहवे मुज्जो २ दुरतिक्रमा अजागतो अपासतो ।

एतं ते मा होउ ।

एयं कुसलस्स दंसणं । तद्धिद्वीए तम्मोत्तीए तप्पुरक्कारे तस्सण्णी तण्णिवेसणे, जयं विहारी चित्तणिवाती पंथणिज्झाई पल्लिवाहिरे पासिय पाणे गच्छेज्जा ।

१५ से अभिक्कममाणे पडिक्कममाणे संकुचेमाणे पसारमाणे विणियट्टमाणे संपलि-
मज्जमाणे ।

१६३. एगया गुणसमितस्स रीयतो कायसंफासमणुचिण्णा एगतिया पाणा

१. सेवन्ती शा० खे० जै० सं० खं० हे २, ३ । च सेवन्ती हे १ ॥ २. वीरा खे० जै० शां० हे २ ॥ ३. उद्देसओ सम्मत्तो नास्ति खे० जै० सं० शां० खं० । एवमग्रेऽपि बोध्यम् ॥ ४. उण्ण-
[मिज्ज?]माणे चू० ॥ ५. मुज्झती खे० जै० सं० शा० खं० इ० । “मुज्झति, अहवा, मुज्झति” चू० ॥ ६. मुज्जो णं हे १, २. शा० खं० विना । “भूयो भूयः” शी० । “भूयः” शी० ॥ ७. एयं ते कुं सं० हे १ । दृश्यतां सू० १७२ ॥ ८. तम्मोत्तीए हे १, २, ३. इ० । “तथा तम्मोत्तीए, तेनोक्ता” मुक्तिः तन्मुक्तिः, तथा” शी० ॥ ९. चित्तणिवायी पलि० चू० ॥ १०. उज्जाती खे० जै० सं० शा० खं० ॥ ११. पल्लिवाहिरे खे० जै० सं० खं० इ० । “पल्लिवाहिरे प्रतीपं आहरे, जन्तुं दृष्ट्वा चरणं सक्कोचए देसीभासाए” चू० । “पल्लिवाहिरे परिः समन्ताद् गुरोरवग्रहाद् पुरतः पृष्ठतो वाऽवस्थानाद् सदा कार्यमृते बाह्यं स्यात्” शी० ॥ १२. संकुचेमाणे इ० चू० । संकुचमाणे हे १, २. जै० ॥ १३. एकदा इ० खं० । “एगया इत्यादि” शी० ॥

उदायंति, इहलोगवेदणवेज्जावडियं । जं आउट्टिकयं कम्मं तं परिणाय विवेगमेति । एवं से अप्पमादेण विवेगं किट्ठति वेदवी ।

१६४. से पभूतदंसी पभूतपरिणायणे उवसंते समिए सहिते सदा जते दहुं विप्पडिवेदेति अप्पाणं—किमेस जणो करिस्सति ?

एस से परमारामो जाओ लोगंसि ईत्थीओ ।

५

मुणिणा हु एतं पवेदितं ।

उच्चाधिजमाणे गामधम्मोहिं अवि णिव्वलासए, अवि ओमोदरियं कुज्जा, अवि उहुं ठणं ठाएज्जा, अवि गामाणुगामं दूइज्जेज्जा, अवि आहारं वोच्छिदेज्जा, अवि चए इत्थीसु मणं ।

पुव्वं दंडा पच्छा फासा, पुव्वं फासा पच्छा दंडा ।

१०

इच्चते कलहासंगकरा भवंति ।

पडिलेहाए आगमेत्ता आणवेज्जा अणासेवर्णाए त्ति वेमि ।

१६५. से णो काहिए, णो पासणिए, णो संपसारए, णो मांमए, णो कतकिरिए, वइगुत्ते अज्झप्पसंबुडे परिवज्जए सदा पावं ।

एतं मोणं समणुवासेज्जासि त्ति वेमि ।

१५

॥ अत्वंतीए चउत्थो उद्देसओ सम्मत्तो ॥

१. °विज्जा° खे० चू० हे १ । “तवो वा छेदो वा वेयावडं वा करोति वेयावडियं कम्म खवणीयं विदारणीयं वेयावडियं” चू० ॥ २. जं आउट्टिकम्मं तं खे० जै० सं० खं० जा० । जं आउट्टीकम्मं तं हे २. इ० ला० । आउट्टिकत्तं परिणाय विवेगमेति चू० । “जं आउट्टी इत्यादि, यत् पुन कर्म आउट्ट्या कृतं तत् परिणाय” शी० ॥ ३. किट्ठती सं० हे ३ । किट्ठेति चू० ॥ ४. इत्थीओ खे० जै० सं० शा० खं० ॥ ५. °दरितं खे० जै० इ० ॥ ६. अवि आहारं वोच्छिदिज्जा अवि उहुहुणं ठाएज्जा अवि गामाणुगामं दूइज्जेज्जा अवि जहे इत्थीसु मणं इति पाठश्रूणो भाति ॥ ७. ८. पुब्बि शा० ॥ ९. णयाए हे १, २, ३. ला० । णताए चू० ॥ १०. सामा[र खे० शां०]ए खे० जै० सं० शा० खं० इ० हे ३ ॥ ११. “एतं मोणं, मुणिभावो मोणं, सम्मं नाम ण आससप्पयोगादीहि उवहतं, अणिसिज्जासि । अहवा तित्थगरादीहि वसियं अणुवसिज्जासि त्ति वेमि” चू० । एतदनुसारेण ‘समणिसिज्जासि’ इति ‘समणुवसिज्जासि’ इति द्विविधः पाठश्रूणि कृताभिमितो भाति ॥

[पंचमो उद्देशो]

१६६. से बेमि, तं जहा—अवि हरदे पडिपुण्णे चिड्ढति समंसि भोमे उवसंतरए सारक्खमाणे । से चिड्ढति सोतमैज्झए । से पास सव्वतो गुत्ते । पास लोए महेसिणो जे य पण्णामंता पबुद्धा आरंभोवरता । सैम्ममेतं ति पासहा ।

५ कालस्स कंखाए परिव्वयंति ति बेमि ।

१६७. ^१वित्तिगिंछसमावन्नेणं अप्पाणेणं ^२णो लभति समाधिं ।

^३सिता वेगे अणुगच्छंति, असिता ^४वेगे अणुगच्छंति ।

अणुगच्छमाणेहिं अणुगच्छमाणे कहं ण णिव्विजे ?

१६८. तमेव सच्चं ^१णीसकं जं जिणेहिं पवेदितं ।

१० १६९. सड्डिस्स णं समणुणस्स संपव्वयमाणस्स समियं ति मण्णमाणस्स एगदा सँमिया होति १, समियं ति मण्णमाणस्स एगदा असमिया होति २, असमियं ति मण्णमाणस्स एगया समिया होति ३, असमियं ति मण्णमाणस्स एगया असमिया होति ४, समियं ति मण्णमाणस्स समिया वा असमिया वा समिया होति उवेहाए ५, असमियं ति मण्णमाणस्स समिया वा असमिया वा १५ असमिया होति उवेहाए ६ । उवेहमाणो अणुवेहमाणं बूया—उवेहाहि सँमियाए, इच्चेवं तँत्थ संधी झोसितो भवति ।

से उट्ठितस्स ठितस्स गतिं समणुपाँसह ।

एत्थ वि बालभावे अप्पाणं ^१णो उवदंसेज्जा ।

१. जहाऽवि हरए खे० जै० सं० खं० इ० ॥ २. मज्झगए खे० शां० विना । “स्रोतोमध्यग इत्थनेन स्थविराचार्यमाह । तस्य हि स्रोतोमध्यगतत्वम् ।” शी० ॥ “सोयमज्झि ति ततियो हरतो” चू० ॥ ३. एतं सम्मं ति चू० ॥ ४. वित्तिगिच्छां चू० ॥ ५. ण लभते चू० ॥ ६. सिया वि अणुगच्छति असिता वि अणुगच्छंति एगदा । अणुगच्छमाणेसु अणुगच्छमाणे इति पाठोऽत्र चूर्थनुसारेण सम्भाव्यते ॥ ७. वि एगे सं० ॥ ८. णिस्सकं चू० ॥ ९. समिता खे० । एवमग्रेऽपि क्वचित् ॥ १०. या एव भवति इ० हे २ ॥ ११. स एगया सं० शां० ॥ १२. बूया एवं उवेह समियाए चू० ॥ १३. समिया एवं भवति इच्चेवं इ० हे १ ॥ १४. तत्थ तत्थ चू० । “तत्थ तत्थेति वीप्सा, तत्थ तत्थ नाणंतरे दसणचरितंतरे लिंगंतरे वा संधाणं संधी” चू० ॥ १५. पस्सहा (इ चू०) हे १, २, ३. चू० ॥ १६. बालियाभावे खे० जै० शां० । ‘बालभावे’ ‘बालियाभावे’ उभयथा चू० ॥ १७. णो दुरिसिज्जा चू० ॥

१७०. तुमं सि णाम ^१तं चेव जं हंतव्वं ति मण्णसि,
 तुमं सि णाम ^२तं चेव जं अज्जावेतव्वं ति मण्णसि,
 तुमं सि णाम ^३तं चेव जं परितावेतव्वं ति मण्णसि,
 तुमं सि णाम ^४तं चेव जं परिधेतेव्वं ति मण्णसि,
 एवं तं चेव जं उद्देवेतव्वं ति मण्णसि ।

५

अंजू चेयं पडिबुद्धजीवी । तम्हा ण हंता, ण वि घातए । अणुसंवेयणमप्पाणेणं,
 जं हंतव्वं णामिपत्थए ।

१७१. जे आता से विण्णाता, जे विण्णाता से आता । जेण विजाणति से
 आता । तं पड्ढच्च पडिसंखाए । एस आतावादी समियाए परियाए वियाहिते ति वेमि ।

॥ आवंतीए पंचमो उद्देसओ सम्मत्तो ॥

१०

[छट्ठो उद्देसओ]

१७२. अणणाए एगे सोवड्डाणा, आणाए एगे गिरुवट्ठाणा ।

एतं ते मा होतु ।

एतं कुसलस्स दंसणं । तदिड्डीए तम्मुत्तीए तप्पुरक्कारे तस्सण्णी तण्णिवेसणे
 अभिभूय अदक्खू ।

१५

अणमिभूते पम् गिरालंचणताए, जे महं अवहिमणे ।

पवादेण पवायं जाणेज्जा सँहसम्मुइयाए परवागरणेणं अण्णेसिं वाँ सोच्चा ।

१. सच्चैव खं० हे २. ला० इ० चू० विना । अस्य तुलना 'तत् त्वमसि' इति वैदिकेषु प्रसिद्धेन वाक्येन सह विधेया ॥ २. तुमं पि खं० सं० ॥ ३. स च्चैव इ० विना ॥ ४. स च्चैव हे २, ३ ॥ ५. तुमं तं चेव खं० खे० जै० हे ३ ॥ ६. 'णुवे' चू० ॥ ७. जं हंतव्वं ति(सि इ०) णामि० इ० हे १, २ । "जं हंतव्वं णामिपत्थए, जमिति जम्हा कारणा, हंतव्वं मारेयव्वमिति, ण पडिसेहे, अभिसुहं पत्थए" चू० । "अतु पश्चात् संवेदनम्, केन ? आत्मना ..... इत्याकलय्य यत् किमपि हन्तव्यमिति चिकीर्षितं तद् नामिप्रार्थयेत्" शी० ॥ ८. आयवादी हे १, २, ३. ला० । "एस आतावाते अप्पणो वातो आतावातो" चू० ॥ ९. अणणाए सोवट्ठाणं आणाए अणुवट्ठाणं चू० ॥ १०. 'ट्ठाणे हे २, ३ । एवमग्रेऽपि ॥ ११. अदक्खू हे १, २ । चूर्णे कचित् प्रती 'अदक्खू' प्रत्यन्तरे 'अदक्खू' । १२. अवही० हे १, २, ३ । "जे महं अवहिमणे, जे इति णिहेसे, अहमेव सो जो अवहिमणो" चू० । "य..... महान् महापुरुषः..... अवहिमनाः" शी० ॥ १३. पवाएण य पवायं चू० ॥ १४. सह संसुति-याए खे० इ० ॥ १५. वा अंतिए सोच्चा खे० जै० सं० खं० चू० विना । द्रष्टा सू० २ ॥

१७३. णिहेसं णातिवत्तेज मेहावी सुपडिलेहिय सव्वओ सव्वताए सम्ममेव समभिजाणिया ।

इह आरामं परिण्णाय अलीणगुत्तो परिव्वए ।

निट्ठियट्ठी वीरे आंगमेणं सदा परक्कमेजासि त्ति वेमि ।

- ५ १७४. उहुं सोता अहे सोता तिरियं सोता वियाहिता ।
एते सोया वियक्खाता जेहिं संगं ति पासहा ॥ १२ ॥
आवट्टमेयं तु पेहाएँ एत्थ विरमेज वेदवी ।

१७५. विणएत्तु सोतं निक्खम्म एस महं अक्कम्मा जाणति, पांसति,
पडिलेहाए णावकंखति ।

- १० १७६. इह आंगतिं गतिं परिण्णाय अञ्चेति जातिमरणस्स वहुमगं वक्खातरंते ।
सव्वे सरा नियट्ठंति,
तक्का जत्थ ण विज्जति,
मती तत्थ ण गाहिया ।
ओए अप्पतिट्ठाणस्स खेत्तण्णे ।

- १५ से ण दीहे, ण हूँस्से, ण वट्टे, ण तंसे, ण चउरंसे, ण परिमंडले, ण किण्हे,
ण णीले, ण लोहिते, ण हालिहे, ण सुक्किले, ण सुँरमिगंधे, ण दुँरमिगंधे, ण

१. “सयं भगवता सुणु पडिलेहितं विण्णातं तमेव सिद्धंतं भागवतं” चू० ॥ २. सव्वत्ताए सम्मं एतं...समभिजाणिय चू० ॥ ३. इह आरामं खे० सं० शा० खं० इ० । “इह इत्यादि” शी० ॥ ४. आंगमेणं सुपरक्कं चू० ॥ ५. “उहुं सोया इत्याद्युण्डप्” शी० ॥ ६. “अट्टमेयं तुवेहाए, रागद्वेषवसदं कम्मबंधगं उवेहेत्ता” चू० । दृश्यतां सू० ९३ । आवट्टं तुवे(पे हे १)हाए हे १, २, ३. ला० इ० खं० । “आवट्टमेयं तु इत्यादि” शी० १. शीजै० । “आवट्टं तु इत्यादि” शी० २ ॥ “रागद्वेषकषायविषयावर्तं कर्मबन्धावर्तं वा, तुशब्द. पुन.शब्दार्थे, भावावर्तं पुनरुपेक्ष्य” शी० ॥ ७. ए विवेगं किट्ठति वेदवी चू० शीपा० । ए एत्थ विरमिज वेदवी चूपा० शी० ॥ ८. विणएत्ता सोयं णिक्खम्म चूपा० ॥ ९. पासती खे० सं० खं० ॥ १०. आंगति गति परिण्णया(ता खं०) खे० जै० खं० । आंगतिं गतिं परिण्णया शा० ॥ ११. जानीमं खं० चू० ॥ १२. बहुमगं खेसं खं० इ० । बहुमगं जै० । “बहुमगो पंथो” चू० । “बहुमगं ति पन्थानम्” शी० ॥ १३. वक्खां खे० जै० सं० शां० हे ३ । “वक्खा-यरए...व्याख्यातो मोक्षः...तत्र रतः ।” शी० । “वक्खायरतो सुते अत्थे य” चू० ॥ १४. विज्जती हे १, २ ॥ १५. ओते खे० जै० चू० ॥ १६. खं० विना—खेत्तण्णे खे० जै० इ० । खेत्तण्णे खे० जै० इ० विना ॥ १७. रहस्से हे १, २. ला० ॥ १८. सुत्तिमं खं० जै० सं० चू० ॥ १९. दुत्तिमं सं० चू० ॥

तित्ते, ण कडुए, ण कसाए, ण अंविले, ण महुरे, ण कक्खळे, ण मउए, ण गरुए, ण लहुए, ण सीए, ण उण्हे, ण णिद्धे, ण लुक्खे, ण काँऊ, ण रुहे, ण संगे, ण इत्थी, ण पुरिसे, ण अण्णहा ।

परिण्णे, सण्णे ।

उवमा ण विज्जति ।

५

अरूवी सत्ता ।

अपदस्स पदं णत्थि ।

से ण सदे, ण रूवे, ण गंधे, ण रसे, ण फासे, ईच्चेतावंति त्ति वेमि ।

॥ पंचमं अज्झयणं आवंती समत्ता ॥

१. “काडगहणेणं लेस्साओ गहिताओ” चू० । “न काळ इत्यनेन लेदया गृहीताः” शी० ॥
 २. “ण इत्थिवेदुगो ण णुंसगवेदुगो ण अण्णह त्ति” चू० ॥ ३. चू० हे २ विना—विज्जती
 खे० जै० स० शा० खं० इ० । विज्जद् हे १ ॥ ४. इच्चेतावंती हे २ । “इति परिसमतीए,
 एतावंति त्ति तस्स परियाता, एतावंति य परियायविसेसा इति । लोएसारविजओ णाम पंचमं
 अज्झयणं सम्मत्तं ॥ ५ ॥” चू० । “इत्येतावन्त एव वस्तुनो भेदाः स्युः, ... इतिर-
 धिकारपरिसमाप्तौ, ब्रवीमीति पूर्ववत् । ..... समाप्तं लोकसाराख्यं पञ्चममध्ययनमिति ॥” शी० ॥

छट्टमज्झयणं 'धुयं'

[पढमो उद्देशो]

१७७. ओबुज्झमाणे इह माण्वेसु आँघाइ से णरे, जस्स इमाओ जातीओ
५ सव्वतो सुँपडिलेहिताओ भवंति आँघाति से णाणमणोलिंसं ।

से किट्ठति तेसिं समुट्ठिताणं निक्खित्तदंडाणं समाहिताणं पण्णाणमंताणं इह
मुत्तिमगं ।

१७८. एवं पेगे महावीरा विप्परक्कमंति ।

पासह एँगेऽवसीयमाणे अणत्तपण्णे ।

१० से बेमि—से जहा वि कुम्भे हँए विणिविट्ठचित्ते पच्छण्णपलासे, उँम्मुगं से
णो लभति । भंजगा इव संनिवेसं नो चयंति ।

एँव पेगे अणेगरूवेहिं कुलेहिं जाँता

रूँवेहिं सत्ता कलुणं थणंति, ^{१३}णिदाणतो ते ण लभंति मोक्खं ।

१७९. अह पास ^{१३}तेहिं कुलेहिं आयत्ताए जाया—

१५ गंडी अदुवा ^{१४}कोडी रायंसी अवमारियं ।

काणियं ^{१५}झिमियं चेव कुणितं खुजितं तथा ॥ १३ ॥

१. अगघादि खे० जै० स० खं० । अक्खादि इ० । अगघाति शां० चू० ॥ २. सुप्पडि० चू० ॥
३. अगघाइ हे १, २, ३. चू० । “अगघाइ इत्यादि” शी०, “अगघाइ इत्यादि” शी० ॥
४. तेसि खे० जै० सं० इ० हे २, ३ ॥ ५. एगे विसी० हे २, ३. जै० इ० । “विसीदमाणे...
विविहं सीयंति...ते विसीदंति” चू० । “एकाम्...सयमेऽवसीदतः पद्यत” शी० ॥
६. हरते इ० खे० जै० ॥ ७. उमुगं खे० जै० इ० हे २ । उमगं हे १ । “उम्मगं” “उम्मगं”
उमयथा चू० । “उम्मगं ति विवरम्” शी० ॥ ८. ण जहंति चू० ॥ ९. “एवं पेगे
अणेगगोतेसु कुलेसु, एवमवधारणे, एगे, ण सव्वे, अणेगगोतेसु मरुगादिस्स ४, अहवा उच्चणीएसु”
चू० ॥ १०. जाया वि रूवेहिं हे १. २ ॥ ११. रूवेसु गिट्ठा चू० ॥ १२. णिताणातो वा
ते णो चू० ॥ १३. तेहिं तेहिं कुलेहिं जाता चू० ॥ १४. कोट्टी हे, १, २, ३ जै० ॥
१५. सिमियं खं० । झिमियं शा० । “झि(सि शीखं २) मियं ति जाह्वता” शी० ।
“सिमिता अलसयवाही” चू० ॥

उदरिं च पास मुइं च सुणियं च गिलासिणिं ।

वेवइं पीढसप्पिं च सिलिवयं मधुमेहिणिं ॥ १४ ॥

सोलस एते रोगा अक्खाया अणुपुव्वसो ।

अह णं फुसंति आतंका फासा य असमंजसा ॥ १५ ॥

१८०. मरणं तेसिं सपेहाए उव्वारयं चयणं च णच्चा परिपाणं च सपेहाए ५
तं सुणेह जहा तथा ।

संति पाणा अंधा तमंसि वियाहिता । तमिव सइं असइं अतियच्च उच्चावचे
फासे पडिसेवेदेति ।

बुद्धेहिं एयं पवेदितं ।

संति पाणा वासगा रसगा उदए उदयचरा आगासगामिणो ।

१०

पाणा पाणे किलेसंति । पास लोए महब्भयं ।

बहुदुक्खा हु जंतवो ।

सत्ता कामेहिं माणवा । अवलेण वहं गच्छंति सरिरेण पमंगुरेण ।

अट्टे से बहुदुक्खे इति वाले पकुव्वति ।

एते रोगे वहु णच्चा आतुरा परितावए ।

१५

१. उदरिं पास सं० । “उदरिं च ति, च समुच्चये” शी० ॥ २. मुत्ति हे २, मूलं हेसं० २ ।
सूयं हे ३ । “मूची मूयत्तं” चू० । “मु(मू शीखं० २)इं च ति.....मूकं सम्मनभाषिणं
वा” शी० ॥ ३. सुणीयं सं० । “सुणीया सुणसरीरा” चू० । “सुणियं च ति श्रुत्वम्”
शी० ॥ ४. गिलास(सि खं० हे २)णी खं० हे १, २, ३ । “गिलासिणिं ति भस्मको व्याधिः”
शी० ॥ ५. वेवयं खं० इ० ॥ ६. सिलिवत्तं खेसं शां० । सिलिवति जै० खेम० खं० । सिलिवते
इ० । सिलवइं हे २ । सिलवयं सं० । “सिलवत्ती पादा सिलीभवन्ति” चू० । “सिलि(ली
शीखं० १)वयं ति श्लीपदम्” शी० । “सिलिवयि ति श्लीपदम्” शीजै० ॥ ७. मधुमेहिणं
हे १, २, इ० । ८. फासा.....असमंतिव(या?) णाम अप्पत्तपुव्वा, अहव असमन्निम(मि?)ता
असमिता णाम विसमा तिव्वमंदमज्जा, अहवा फासा य असमंजसा उल्लत्थपल्लत्था” चू० ॥
९. “मरण[च] तत्थ सपेहाए मरणं तत्थ समिक्खज्ज, चसइ जम्मणं च” चू० ॥
१०. ओत्तायं इ० चू० ॥ ११. चवणं हे १, ३ ॥ १२. परिपाणं चू० ॥ १३. तमसि जां०
हे १, २, इ० । तमं पविट्ठा चू० ॥ १४. तमेव हे १ सं० । तामेव सयं असइं अतिगच्च इ० ।
“तमेव सइं [अ?]सइं तमेव कम्मं सइं(यं-प्र०) किच्चा सयं किच्चा से असइं अणेगसो” चू० ।
“तामेव इत्यादि, तामेवावस्था.....सकृदनुभूय...तामेव असकृद् अनेकशोऽतिगत्य” शी० ॥
१५. उच्चावते फासे.....पडिसेवेदेति चू० ॥ १६. “प्रतिसंवेदयन्ति अनुभवन्ति” शीखं० १ ।
एतदनुसारेण पडिसेवेदेति इति पाठोऽत्र सचेत् ॥ १७. बुद्धेहेतं पवेदितं चू० ॥ १८. पगम्भति
चूपा० ॥ १९. बहू खे० जै० शां० चू० । बहु इ० ॥

णालं पास। अलं तवेतेहिं। एतं पास मुणी! महम्मयं। णातिवादेज्ज कंचणं।

- १८१. आयाण भो! सुस्स भो! धूतवादं पवेदयिस्सामि। इह खलु अत्ताए तेहिं तेहिं कुलेहिं अभिसेएण अभिसंभूता अभिसंजाता अभिणिच्चट्ठा
५ अभिसंबुद्धा अभिसंबुद्धा अभिणिक्खंता अणुपुब्बेण महामुणी।

१८२. तं परक्कमंतं परिदेवमाणा मां णे चयाहि इति ते वदन्ति।
छंदोवणीता अज्झोववण्णा अक्कंदकारी जणगा रूदन्ति।
अत्तारिसे मुणी ओहं तरए जणगा जेण विप्पज्जा।

सरणं तत्थ णो समेति। किंहा णाम से तत्थ रमति।

- १० एतं णाणं सया समणुवासेज्जासि त्ति वेमि।

॥ षष्ठस्याध्ययनस्य प्रथमः ॥

१. आजाण चू० ॥ २. धुयवाद सं०। “धुयं वायं पवेदइस्सामि, धुयं भणित, धुयस्स वादो, धुजति जेण कम्मं तवसा।.....णागज्जुणा धुतोवायं पवेदइस्सामि जेण.....कम्मं धुणति तं उवायं” चू०। “नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—धु(धू शीखं० २)तोवायं पवेदन्ति। अष्ट-प्रकारकर्मधूननोपाय निजकधूननोपाय वा प्रवेदयन्ति तीर्थंकरादयः।” शी० ॥ ३. अत्तत्ताते इ०। अत्तयाए खे० जै० सं०। “इह खलु अत्तत्ताए तेसु तेसु.....अत्तभावो अत्तत्ता, ताए....., तेसु तेसु ति उत्तम-अहम-मज्झिमेसु” चू०। “इत्यत आह—इह खलु अत्तत्ताए तेहिं २ कुलेहिं [अभिसेएण?] अभिसंभूया अभिसंजाया इत्यादि” शीखं० २। “इत्यत आह—इह खलु आया (?) इत्यादि” शीखं० १, शीजै० ॥ ४. अभिसंभूता अभिसेगभूता अभिसंजाता चू०। अभिसेएण नास्ति खेगू० जै० खं० चू०। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ५. अभिसंबुद्धा चू०। “अभिसंबुद्धाः” शी०। ६. मा णे जहाहि चू० ॥ ७. रुवं(वं शा०)ति खे० जै० शा० खं० इ० ॥ ८. “अत्ता[री?] रि[?]से मुणी ओहं, ण वि सोहं (से ओहं) संसारसारं तारी मुणी भवति.....। अहवा अत्तारिसे ण तारिसे, मुणी गत्थि, जेण..... जणगा विप्पज्जा। अहवा अत्तारीयो, न वहणं णावाभूतो अप्पणो परेसि च संसारसमुद्-तारणाय।” चू०। “एवं च वदेयुरित्याह—अत्तारिसे इत्यादि, न तादृशो मुनिर्भवति, न चौघ ससारं तरति” शी०। तरए इति पदं चूणो नास्ति, अतः अत्तारिमे(?) मुणी ओहं जणगा जेण विप्पज्जा इति पाठोऽप्यत्र चिन्त्यः, दृश्यतां सूत्रकृताङ्गे [१३।२।१२] अत्तारिमा इति पदम् ॥ ९. तत्थ से णो चू० ॥ १०. “किमित्थसो शरणं न समेतीत्याह—किंहा इत्यादि, कथं तु नामासौ” शी०। ११. “एतं नाणं सम्मं.....अणुकूलं आयरियसर्मावे अणुवसाहि अणु-वसिज्जासि त्ति वेमि” चू०। “एतन् पूर्वोक्तं ज्ञानं सदा आत्मनि सम्यग्गुडावसथेः—व्यवस्था-पयेः” शी० ॥

[वीओ उद्देसओ]

१८३. आतुरं लोगमायाए चइत्ता पुव्वसंजोगं हेच्चा उवसमं वसित्ता वंस-
चेरंसि वसु वा अणुवसु वा जाणितु धम्मं अहा तहा अहेगे तमचाइ कुसीला वय्यं
पडिग्गहं कंवलं पायपुच्छणं विउसिज्ज अणुपुव्वेण अणधियासेमाणा परीसहे
दुरहियासए ।

५

कामे ममायमाणस्स इदाणिं वा सुहुत्ते वा अपरिमाणाए भेदे ।

एवं से अंतराइएहिं कामेहिं अकेवलिएहिं, अविदिण्णा चेते ।

१८४. अहेगे धम्ममादाय आदाणप्पमिति सुप्पणिहिं चरे अप्पलीयमाणे
दहे सव्वं गेहिं परिणाय ।

१. जहिच्चा पुव्वमायतणं चू० ॥ २. “हेच्चा उवसमं, इह एच्चा हिच्चा, आदिअक्खरलोवा हिच्चा,
इहेति अस्मि प्रवचने” चू० । “हित्वा गत्वा उपशमं” जी० ॥ ३. “तमचाइ .....अच्चाइ
णाम अच्चाएमाणा, जं भणितं असत्तमंता” चू० । “तं धम्मं प्रतिपालयितुं न शक्नुवन्ति”
जी० ॥ ४. विउसेज्जा शा० खं० । विओसेज्जा खं० इ० । विओसेज्जा खं० जै० । “व्युत्सज्य”
जी० । “विउसज्ज .....विविहं उसज्जा” चू० ॥ ५. अणधि(हि इ० खं०)तासेमाणा खे० शां०
खं० इ० । अणधियासेमाणे सं० हे १, २, ३. ला० । अणधियासेत्ता इत्यपि पाठश्रुणौ भाति ॥
६. इदाणिं [वा शां०] सुहुत्ते वा सं० खं० शां० जी० ॥ ७. भेदो हे १, २, ३. ला० चू० ॥
८. “एवं से (स)अंतराइएहिं, एवं अवधारणे, अवधारणादेव हि सअतराया कामा” चू० ।
“एवं से इत्यादि, एवं पूर्वोक्तप्रकारेण स भोगाभिलाषी आन्तरायिकैः कामैः” जी० ॥
९. “अकेवलिएहिं, केवलं संपुण्णं, ण केवलिया असंपुण्णा” चू० । “न केवलम् अकेवलम्, तत्र
भवा आकेवलिका सद्बन्धा .....असम्पूर्णा वा” जी० ॥ १०. अवतिण्णा खे० जै० सं० शां० ।
“अविदिण्णा चेव(ते), विविहं तिण्णा विदिण्णा, ण विदिण्णा, विणा वेरग्गेण ण एते कोत्ति तिण्ण-
पुव्वो तरति वा तरिस्सइ वा, जहा—अलं ममेतेहि । च पूरणे, एते मणुस्सकामा” चू० । “तैः
सद्धिरचित्तीर्णाः संसारं तान वा, द्वितीयार्थे तृतीया, चः समुच्चये, एत इति भोगाभिलाषिणः”
जी० ॥ ११. “जाणि पमादसुत्ताणि भणिताणि तं जहा—अधेगे तमचायी एताणि विवज्जतेण
पडिज्जंति आरथवसातो—अधेगे तं चायी सुसीला वय्यं पडिग्गहं अविओसज्ज अणुपुव्वेण
अधियासेमाणो(णा?) परीसहे दुरधियासते, कामे ममायमाणस्स इदाणिं वा सुहुत्ते वा
अपरिमाणाए भेदे, एवं ता अंतराइएहिं कामेहिं अ[केवलिएहिं], विदिण्णा चेते” चू० ॥
१२. अधेगे धम्ममादाय अणेहिसं आदाणप्पमिती चू०, सहिते धम्ममादाय आदाणप्पमिति
चूपा० ॥ १३. सुपणिं खे० जै० शां० खं० । “सुप्पणिहिते खुट्टु पणिहिते इप्पणिहिते” चू० ।
“धम्मचरणे पु(डु)प्रणिहिताः” जी० ॥ १४. ‘चर इति उव्वेसो, धम्मं चर’ चू० । “धम्मं
चरेयु” जी० ॥ १५. अपलीं हे १, २, ३. चू० । “अप्पलीच इत्यादि, ...अप्रलीयमानाः”
जी० ॥ १६. “अप परिवर्त्तने, लीणो विसयकसायादि” चू० ॥ १६. “सव्वं गंयं परिणाय,
सव्वं निरवसेसं, गंयो गेही” चू० ॥

एस पणते महासुणी अतियच्च सव्वओ संगं 'ण महं अत्थि' ति, इति एगो अहमंसि, जयमाणे, एत्थ विरते अणगारे सव्वतो मुंडे रीयंते जे अचेले पँरिवुसिते संचिक्खति ओमोयरियाए । से अँकुडे व हते व लूसिते वा पलियं पंगंथं अदुवा पगंथं अतहेहिं सदफासेहिं इति संखाए एगतरे अणतरे ◁ अँभिण्णाय ५ तितिक्खमाणे परिव्वए जे य हिरी जे य अँहिरीमणा ।

१८५. चेच्चा सव्वं विसोत्तियं फासे फासे समितदंसणे ।

एते भो णगिणा वुत्ता जे लोगंसि अणागमणधम्मिणो ।

आणाए मामगं धम्मं ▷० । एस उत्तरवादे इह माणवाणं वियाहिते ।

एत्थोवरते 'तं झोसमाणे आयाणिज्जं परिण्णाय पँरियाएण विगिंचति ।

१० १८६. इह एगेसिं एगचरिया होति । तँत्थितराइतरेहिं कुलेहिं सुद्धेसणाए सव्वेसणाए से मेधावी परिव्वए सुब्बिं अदुवा दुब्बिं । अदुवा तत्थ भेरवा पाणा पाणे" किलेसंति । ते फासे पुडो "धीरो अधियासेज्जासि ति वेमि ।

॥ षष्ठस्य द्वितीयः ॥

१. एगो महमंसि खे० जै० सं० । एगोहमंसि इ० ॥ २. एत्थ वि विरए चू० ॥ ३. परिवुसिते चूणौ न दश्यते । "संचिक्खमाणे ओमोदरियाए सम्मं चिट्ठमाणे संचिक्खमाणे" चू० । "संचिक्खइ सन्तिष्ठते" शी० ॥ ४. आकुडे व हए व लुंचिए (लूसिए सं०) वा खे० जै० शां० खे० इ० चू० विना । तुलना— "अकुडे व हए व लूसिए वा" दशवै० १०।१३ ॥ ५. पकत्थं (खं हे १) अदुवा पकत्थं इ० हे १ । पकंथं अदुवा पकंथं हे २ । पकणं अदुवा पकणं हे ३. ला० । पगंथे अदुवा पगंथे खे० जै० सं० शां० । "पलियं पगंथे, पलियं णाम कम्म.....अदुवा पगंथं, अदुवेति अहवा अचेहि चेव जगारसगारेहिं भिसं कथेमाणो पगंथमाणो" चू० । "पलियं इत्यादि, पलिअं ति कर्म.....प्रकथ्य जुगुप्सते" अथवा जकारचकारादिमिरपरैः प्रकारैः प्रकथ्य निन्दा विधत्ते" शी० । दश्यतां सू० १९१ ॥ ६. ◁▷ एतदन्तर्गतस्य पाठस्यात्र चूर्णिर्न लभ्यते ॥ ७. अहिरीमणा खे० जै० हे १, २, ३. ला० । "जे य इत्यादि...ये च .....हारिणः.....अहारिणः.....यदि वा हीरूपाः .....अहीमनसश्च" शी० ॥ ८. "तज्झोसमीणे ति जुपी प्रीतिसेवणयो, तं जहोदिट्ठं झोसेमाणे .....आदाणीयं परिण्णाय.....पलियं भणितं, तं जहा प्रलीयते भवं येन, आदानमेव पलितं परियाएण विगिंचइ" चू०, एतदनुसारेण पलियं परियाएण विगिंचइ" इति पाठश्चूर्णिकृता-मभिप्रेतः स्यादिति माति ॥ ९. इह.....होति इति चूर्णौ न दश्यते ॥ १०. "तत्थ इयरा-इतरेहि....., इतराइतर इतरेतरं, कमो गहितो, ण उट्ठयाहिं" चू० । "तत्थियरा इत्यादि, ...इतरे सामान्यसाधुभ्यो विशिष्टतराः, इतरेषु अन्तप्रान्तेषु" शी० ॥ ११. परिकिलेसंति हे १, २, ३. ला० ॥ १२. धीरो सं० इ० । धीरे हे १, २, ३ । धीरो अधिवासेज्जासि खे० । "धीमा धीरो" चू० । "धीरः-अक्षोभ्यः" शी० ।

[तईओ उद्देसओ]

१८७. एतं खु मुणी आदाणं सदा सुअक्खातधम्मे विधूतकप्पे णिज्झोसै-
इत्ता ।

जे अचेले परिवुसिते तस्स णं भिक्खुस्स णो एवं भवति—पँरिजुण्णे
मे वत्थे, वँत्थं जाइस्सामि, सुत्तं जाइस्सामि, सुइं जाइस्सामि, संधि- ५
स्सामि, सीविस्सामि, उक्कसिस्सामि, वोक्कसिस्सामि, परिहिस्सामि, पाउणि-
स्सामि ।

अदुवा तत्थ परक्कमंतं मुँज्जो अचेलं तँणफासा फुसंति, सीतफासा फुसंति,
तेउफासा फुसंति, दंस-मसगफासा फुसंति, एगतरे अण्णयरे विरूवरूवे फासे
अंधियासेति अचेले लाँधवं आगममाणे । "तवे से अभिसमण्णागए भवति । जँहतं १०

१. "एस मुणी आदाणं, एस ति जं भणितं 'ते फासे पुट्ठो अहियासए' एस तव तित्थगराओ
आणा ।... एसा ते जा भणिता वक्खमाणा य, मुणी भगवं सिस्सामंतणं वा, आणप्पत इति
आणा जं भणितं उवदेसो । अहवा एतं खु मुणी आदाणं... आताणं आयाणं नाणादि-
तियं ।" चू०, एतदनुसारेण 'एस मुणी आणा' 'एतं खु मुणी आदाणं' इति पाठद्वयं
चूर्णिकृतमत्राभिप्रेतं भाति । "एयं खु मुणी इत्यादि... आदानं कर्म 'कर्मोपादानं' 'वत्तादि'
शी० ॥ २. आताणं सदा सं० । आदाणं सत्ता खे० जै० ॥ ३. 'सइया हे १, २ ।
"विधूतकप्प(प्पो) णिज्झोसत्तिवा । णियतं णिच्छितं वा झोसइता, अहवा जुसी प्रीतिसे-
वणयो, णियतं णिच्छितं वा झोसतिता, जं भणितं णिसेवतिता फासइता पालयिता" चू० ।
"मुनिज्झोषयितेति सम्बन्धः, किम्भूतः ?... स्वाख्यातधर्मा, ... एवम्भूतो मुनिरादानं
शोषयितेति आदानमपनेष्यति" शीखं० १ । तुलना-सू० १२४ ॥ ४. परिजिञ्जे खे० जै०
शा० ॥ ५. वत्थं जाविस्सामि सुत्तं जातिस्सामि खे० जै० इ० । सुत्तं सुइं जाइस्सामि
सं० । "सुत्तं याचिञ्जे सुच्चिं याचिञ्जे" शी० । "सुच्चिं सुत्तं च याचिञ्जे" शीखं० १ ॥
६. सिव्विस्सामि हे १, २, ३. जै० ला० । सेवेसामि सं० । चूर्णो तु नेदं पदम् ॥ ७. "अव-
करिसण वोक्कसणं । णियंसणं णियंसिसामि, उवरिं पाउरणं" चू० । एतदनुसारेण वोक्कसिस्सामि
णियंसिस्सामि पाउणिस्सामि इति पाठचूर्णिकृतमत्राभिप्रेतो भाति ॥ ८. मुण्यो खे० जै० ।
मुज्जो सं० ॥ ९. तण ६ फासा सं० हे ३ ॥ १०. अधितासेति खे० इ० ॥ ११. लाधविद्यं
आगमेमाणे चू० । "भदंतणागज्जुणा तु एवं खल्लु से उवगरणलाधविद्यं तवं कम्मवखयकरणं
करोति" चू० । "नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—एवं खल्लु से उवगरणलाधविद्यं तवं कम्मवखयकरणं
करोइ । एवमुक्तमेण भावलाधवार्यमुपकरणलाधवं तपश्च करोतीति भावार्थः ।" शी० । दइयतां
सू० २१५ ॥ १२. तवे य से खे० जै० सं० ॥ १३. "से जहियं भगवया पवेदियं, से इति
णिह्से उव्वारणत्थं वा" चू० । दइयता सू० २१५ ॥

भगवता पवेदितं । तमेव अभिसमेच्चा संवतो सव्वत्ताए सँम्मत्तमेव सम-
भिजाणिया ।

एवं तेसिं महावीराणं चिरराइं पुच्चाइं वाँसाइं रीयमाणानं दवियाणं पास
अधियासियं ।

५ १८८. आगतपण्णाणाणं किंसा बाँहा भवन्ति पयणुए य मंससोणिए ।
विस्सेणिं कट्टु परिण्णाय एस तिण्णे मुत्ते विरते वियाहिते ति बेमि ।

१८९. विरयं भिक्खुं रीयंतं चिररातोसियं अरती तत्थ किं विधारए ?
संघेमाणे संमुद्धिते ।

जहा से दीवे अँसदीणे एवं से धम्मे आँरियपदेसिए । ते अँणवकंखमाणा
१० अँणतिवातेमाणा दँइता मेधाविणो पंडिता ।

१. सव्वओ सव्वत्ताए सं० हे २ विना । “सव्वओ सव्वत्ताए..... णागज्जुणिया उ सव्वं
सव्वं चेव (सव्वत्थेव ?) सव्वकालं पि सव्वेहिं एवं विसेसे(सँ)ति” चू० । “सवाँत्मना इति
भावतः” शी० । दृश्यतां सू० १९८, २१४ ॥ २. समत्तं इ० विना । “सम्मत्तमेव समभि-
जाणिता पसत्थो...भावो सम्मतं, ...सम्मं अभिजाणिता समभिजाणिता । अहवा समभावो
सम्मत्तमिति ।...सम्मत्तं समभिजाणमाणे ‘आराधओ भवति’ इति वक्खसेसं ।” चू० । “सम्यक्त्व-
मिति.....सम्यक्त्वमेव समत्वमेव वा समभिजानीयात्” शी० । दृश्यता सू० २१४ ॥
३. जाणिता शां० खं० । जाणिता खे० । जाणता(या ला०) इ० ला० । जाणिजा हे १ ।
दृश्यतामुपरित्तनं टिप्पणम् ॥ ४. चिररायं सं० । चिररातं हे १, २ ३ । “चिरराइं जं मणितं
जावजीवाए” चू० । “चिररात्रं प्रभूतं कालं थावजीवमित्यर्थः” शी० ॥ ५. वासाणि
सं० इ० । वासाणं खे० शां० । ६. आगतपण्णाणं खे० जै० हे ३ । “आगतपण्णा[णा?]णं
आगतं उवलद्धं भिसं णाणं पण्णाणं.....एवं तेसिं महावीराण आगतपण्णा[णा?]णं किंसा
वाहा भवन्ति” चू० ॥ “आगतं प्रज्ञानं...येषां ते तथा, तेपामागतप्रज्ञानानाम्” शी० ॥
७. बाधा खे० जै० सं० इ० ॥ ८. विस्सेणि सं० ॥ विस्सेणी हे २ ला० ॥ ९. परिण्णाए
खे० जै० सं० शां० इ० । “विस्सेणी कट्टु परिण्णाय.....विस्सेणिं कट्टु परिण्णाए ति एताअ
(एगाए ?) णातुं वितियाए पच्चक्खाएत्ता” चू० । “परिजाय ज्ञात्वा च समत्वभावनाया” शी० ॥
१०. संघाणाए चू० । संघि(घे)माणे चूपा० ॥ ११. समुट्ठाए खे० जै० शां० । समुट्ठियं इ० ॥
१२. असदीवे शां० ॥ १३. आयरियं शां० खे० जै० हे १ । आरियदेसिए इ० हे २ । आयरिय-
देसिते चू० । “आर्यप्रदेशितः” शी० ॥ १४. “ते अवयमाणा.....अवदमाणा मुसावातं.....।
पडिज्जइ य-ते अणवकंखेमाणा” चू० । १५. पाणे अणत्तिवातेमाणा जै० ॥ १६. “चत्तोवरण-
खरीरा दियत्ता, अहवा.....साहुवग्गस्स सज्जिवग्गस्स वा चियत्ता जं मणितं सम्मता” चू० ।
“दयिताः सर्वलोकानाम्” शी० ॥

एवं तेहिं भगवतो अणुट्ठाणे जहा से दियापोते । एवं ते सिस्सा दिया यं रातो
य अणुपुत्वेण वायित ति बेमि ।

॥ षष्ठस्य तृतीयः ॥

[चउत्थो उद्देसओ]

१९०. एवं ते सिस्सा दिया य रातो य अणुपुत्वेण वायिता *तेहिं महा- ५
वीरेहिं पण्णाणंमेतेहिं तेसंतिए पण्णाणमुवल्लम्भं * हेच्चा उवसमं फारुसियं समादियंति ।
वसित्ता बंमचेरंसि आणं तं णो ति मण्णमाणा आघायं तु सोच्चा णिसम्म
'समणुण्णा जीविस्सामो' एगे णिक्खम्म,

ते असंभवंता विडञ्जमाणा कर्म्मसु गिद्धा अज्झोववण्णा
समाहिमाघातमंशोसयंता सत्थारमेव फरुसं वदंति ।

१०

१९१. सीलमंता उवसंता संखाए *रीयमाणा । असीला अणुवयमाणस्स
चित्थिया मंदस्स बाँलिया ।

णियट्ठमाणा *वेगे आयारगोयरमाइक्खंति, णाणन्महा दंसणल्लसिणो ।

णममाणा *वेगे जीवितं विप्परिणामेति ।

पुट्ठा वेगे णियट्ठंति जीवितस्सेव क्कारणा ।

१५

णिक्खंतं पि तेसिं दुँण्णिक्खंतं भवति । बालवयणिज्जा हु ते णरा पुँणो पुणो

१. "भगवताणं आणाए उट्ठाणं अणुट्ठाणं वा, तत्थ आणाउट्ठाणे ठिता इति वक्कसेस ।.....
अहवा अणुट्ठाणं आयरणं" चू० । "धर्मे सम्यगनुत्थाने सति" शी० ॥ २. य नास्ति खे० जै०
शा० ॥ ३. वात्थि च्छि खे० जै० शा० । वाइ च्छि हे १, २ । वाइत्ति च्छि हे ३ । "वाइत्ति
गणहरादि, एवं भणामि" चू० । "वात्थिताः पाठिता..... इति * * ब्रवीमि" शी० ॥
४. * एतदन्तर्गतस्य पाठस्य स्थाने तेसिं महावीराणं पण्णाणं पइल्लम्भ इति पाठश्रुतौ भाति ॥
५. *मेतेहिं ते तेसिंतिए सं० ॥ *मेतेहिं तेसंतिए इ० हे २ ॥ ६. हिच्चा उवसमं अघेगे फारुसियं
समारभंति चूपा० शीपा० [शीखं० २] ॥ ७. अघायं सं० जै० । अक्खंतं सोच्चा णिसम्मा य
चू० । "अक्खावा गणधरेहिं धेरेहिं वा, तेसिं सोच्चा णिसम्मा य" चू० ॥ "आघायं हु,
उरवधारणे" शी० ॥ ८. कामे णि० खे० जै० । कामेहिं मि० सं० खं० हे १, २, ३. इ० ला०
शी० । "कामेसु अज्झोववण्णा .....कामेसु सहादिदु गिद्धा अहिंयं उववण्णा" चू० ॥
९. *मज्जेसं० इ० ॥ १०. रियं शां० खं० सं० खे० ॥ ११. बालया हे २, ३ ॥ १२, १३. वि
एगे चू० ॥ १४. कारणए खे० जै० सं० शां० खं० इ० ॥ १५. दुण्णिक्खंतं हे १, २. चू० ॥
१६. पुणो पुणो गळ्म पण्येचि चू० ॥

जातिं पकप्पेति । अथे संभवंता विद्यायमाणा, अहमंसीति विउक्कसे । उदासीणे फरुसं वदंति, पैलियं पंगंथे अदुवा पंगंथे अतहेहिं । तं मेधावी जाणेजा धम्मं ।

१९२. अधम्मद्वी तुमं सि णाम बाले आरंभद्वी अणुवयमाणे, हणमाणे, घातमाणे, हणतो यावि समणुजाणमाणे । धोरे धम्मे उदीरिते । उवेहति णं
५ अणाणाए । एस विसण्णे वितहे वियाहिते ति वेमि ।

१९३. किमणेण भो जणेण करिस्सामि ति मण्णमाणा एवं पेगे वदित्ता मातरं पितरं हेवा णातओ य परिग्गहं वीरायमाणा समुट्ठाए अविहिंसा सुव्वता दंतो । पस्स दीणे उप्पइए पडिवत्तमाणे । वसट्ठा कायरा जणा लूसगा भवन्ति ।

१९४. अहमेगेसिं सिलोए पावए भवति—^{१३}से सणमणिविभन्ते समणविभन्ते ।

१० पसहेगे समण्णागतेहिं असमण्णागए णममाणेहिं अणममाणे विरतेहिं अविरते दवितेहिं अदविते ।

१. पगप्पेति इ० विना ॥ २. अहमंसी विउ^० खं० हे १, २, ३, ला० विना । अहमंसी उ^० इ० ।
३. पलियप्पगंथे खं० विना । दइयतां सू० १८४ । “पलितं पंगंथं अदुवा पंगंथं.....अदुव ति अहवा कथ्यं ऋघाया, कथ्यं ति वड्ढणं ति वा मड्ढं ति वा एगट्ठा, ण पडिसेधणे, पगथ अमणतो चेव सुहमकडियाहि वा.....तं हील्लेति ।” चू० । एतदनुसारेण ‘पलियं पंगंथं अदुवाऽपगंथं’ इति पाठश्रुण्णिकदभिमतो भाति । “पलिय इत्यादि, पलियं ति अनुग्रानम्, तेन.... प्रकथ्येत— एवम्भूतस्त्वमिति । अन्यथा वा.....प्रकथयेदिति ।” शी० ॥ ४. हण पाणे शा० विना । दइयतां सू० २०० । “हणव(पा?)णघातमीणे, हणतीति हणो, घातेतीति घायमीणे, हणओ वि समणुण्णे (समणुजाणमाणे ?) ।.....एगिदिए प्रति सव्वे हणा(ण)पाणघायमीणा हणतो या वि” चू० । “एतद् ब्रूथे, तद्यथा—जहि प्राणिनः अपरैरेवं घातयन्, न्तश्चापि समनुजानासि” शी० । अत्र हणमाणे घातमाणे इति शां० पाठ शोभनो भाति । विभावनीयं सुधीमि ॥ ५. वितट्ठे खे० शा० इ० । वितट्ठे हे २. ला० । “विहिं तट्ठे....वितट्ठे” चू० । “विधियं तर्दतीति वितट्ठो हिंसकः” शी० ॥ ६. भो यणेण हे २, ३. चू० ॥ ७. मण्णमाणे इति प्रतिपु पाठ । “मण्णमाणा जाणमाणा इति अत्यो” चू० । “इत्येवं मन्यमानाः” शी० ॥ ८. खं० चू० शी० विना वीरायमाणे प्रतिपु ॥ ९. अविहिंसगा चू० ॥ १०. “णागजुणा तु—समणा अविस्सामो अणगारा थक्किंचणा अपुत्ता अपसू अविहिंसगा सुव्वता दंता परदत्तभोइणो पावं कम्मं णो करिस्सामो सुमुट्ठाए” चू०, शी० ॥ ११. पास हे १, २, ३. ला० । अथेगे पास दीणे उप्पइत्ता पडिवयमाणे इति पाठश्रुण्णिकसारेण भाति ॥ १२. लयका इ० ॥ १३. से चूर्णा न दइयते ॥ १४. समणवित्तं(त्तं खं० स०)ते २ खे० सं० खं० शा० इ० चू० । समणभविता विभन्ते जै० । विविहं तंतो वित्तंतो, समणवित्तंते समणवित्तं(त्तं प्र०)ते वीप्सा, समणतणेण विविहं तंतो, जं भणितं उप(प)व्वतति” चू० । “विविधं श्रान्तो भग्नः श्रमणविश्रान्त” शी० ॥ १५. पस्सहेगे चू० ॥ १६. दविप्पहिं अदविप्प स० हे १, २, ३. ला० । “दविधं णाम दव्वं, तं जस्स अत्थि स भवि(व)ति दव्विते” चू० । “द्रव्यभूतैरव्यभूताः पापकल्माद्वितत्वात्” शी० ॥

१९५. अभिसमेच्चा पंडिते मेहावी 'णिट्ठियङ्के वीरे आगमेणं सदा पैरि-
कमेज्जासि ति वेमि ।

॥ पट्टस्य चतुर्थः ॥

[पंचमो उद्वेसओ]

१९६. से गिहेसु वा गिहंतरेसु वा गामेसु वा गामंतरेसु वा नगरेसु वा ५
नगरंतरेसु वा जणवणसु वा जणवयंतरेसु वा संतेगतिया जणा लूसगा भवंति
अदुवा फासा फुसंति । ते फासे पुंढो धीरो अधियासए औए समितदंसणे ।

दयं लोगस्स जाणित्ता पाईणं पडीणं दाहिणं उदीणं आइक्खे विमए किट्ठे वेदवी ।

से उट्टिएसु वा अणुट्टिएसु वा सुस्ससमाणेसु पवेदए सतिं विरतिं उवसमं १०
णिच्चाणं सोयवियं अज्जवियं महवियं लाघवियं अणतिवत्तियं सच्चेसिं पाणाणं
सच्चेसिं भूताणं सच्चेसिं जीवाणं सच्चेसिं सत्ताणं, अणुवीईं भिक्खू धम्ममाइक्खेज्जा ।

१. णिट्ठियङ्की वीरे आगमेमाणो सत्ता परिचयज्जासि चू० ॥ २. इ० खं० विना परक्कमेज्जासु
सं० हे १, २, ३. ला० । गमेज्जासि खे० झां० । “परिकामयेः” शी० ॥ ३. “गामंतरे
तु गामतो गामाणं वा अतरे गामंतरे पंचो उप्पहो वा । एवं नगरेसु वा नगरंतरेसु वा जाव
रायहागीसु वा रायहाणिअंतरेसु वा । एत्थं सण्णिगासो कायब्बो अत्थतो, तं जहा—गामस्स
य नगरस्स य अंतरे, एवं गामस्स खेडस्स य अतरे, जाव गामस्स रायहाणीए य, एवं एकैकं
छंदेणं जाव अपच्छिमे रायहाणीए य । एवं एकैकं तेसु जहुदिट्ठेसु ठण्णेसु जणवयंतरेसु वा” चू० ।
एतदनुसारेण ‘गामंतरेसु वा खेडेसु वा खेडंतरेसु वा कब्बडेसु वा कब्बडंतरेसु वा मडंडेसु
वा मडंडंतरेसु वा दोगमुहेसु वा दोगमुहंतरेसु वा पट्टेसु वा पट्टणंतरेसु वा आगरेसु वा
आगरंतरेसु वा आसमेसु वा आसमंतरेसु वा संवाहेसु वा संवाहंतरेसु वा रायहागीसु वा
रायहाणिअंतरेसु वा [जगवणसु वा] जगवयंतरेसु वा’ ईदृशः पाठश्रुणिक्कृतमभिप्रेतो भाति ॥
४. पुढो वीरे गा० । वी(धी)रे हियासते इ० । पुढो वीरो हियासए हे २ । “ते फासे पुढो
धियासते । हीअरलोवो एत्थ दट्ठवो, तेहि फासेहि पुढो ति । धियासए ति अगारलोवो एत्थ
दट्ठवो ति, थदुत्तं भवति—अहियासते” चू० । “से गिहेसु वा इत्यादि जाव वीरो अधियासए
ति ...धीरः अओम्य.” शी० ॥ ५. ओते चू० ॥ ६. “णागज्जुणा तु—जे खलु भिक्खू
यहुस्सुतो वडभागमे आहरणहेडकुसले धम्मकहियल्लसिंपण्णे खित्तं कालं पुरिसं समासज्ज के
अयं पुरिसं कं वा दूरेसयं अभिसंरणे पुवंगुगजाईए पभू धम्मस्स आववित्तए” चू०,
शी० ॥ ७. “किम्मूतं प्रवेद्येदित्याह—संति पाणा (?) इत्यादि यावत् भिक्खू धम्ममाइक्खेज्ज
ति, शान्तं शान्ति. अहिंसेत्यर्थः, तामाचञ्जीत” शीखं० १, शीजै० ॥ ८. “सोयवित्तं सोयं”
चू० ॥ ९. “अगतिरत्तियं नागादीणि जहा ण अतिवयति तहा क्खेति । अदुवा अतिपतणं
अतिपातो, ...ण अतिवातेति जणतिवातिर्यं” चू० ॥ १०. वीई खे० जै० झां० ॥

१९७. अणुवीई भिक्खू धम्ममाइक्खमाणे णो अत्ताणं औसादेज्जा णो परं औसादेज्जा णो अण्णाइं पाणाइं भूपाइं जीवाइं सत्ताइं औसादेज्जा ।

से अण्णासादए अणासादमाणे वज्झमाणाणं पाणाणं भूताणं जीवाणं सत्ताणं जहा से दीवे अंसंदीणे एवं से भवति सरणं महामुणी ।

५ एवं से उड्डिते ठितप्पा अणिहे अचले चले अब्हिलेस्से परिव्वए ।

संखाय पेसलं धम्मं दिट्ठिमं परिणिव्वुडे ।

१९८. तम्हा 'संगं ति पासहा । गंथेहिं गढिता णरा विसण्णा कामकंता । तम्हा लूहातो णो परिवित्तसेज्जा । जस्सिमे आरंभा सव्वतो सव्वताए सुपरिण्णाता भवन्ति 'जेसिमे लूसिणो णो परिवित्तसन्ति, से वन्ता कोधं च माणं च मायं च

१० लोभं च । एस 'तिउट्टे वियाहिते ति बेमि ।

कायस्स 'वियावाए एस संगामसीसे वियाहिए । से हु पारंगमे मुणी ।

अवि हम्ममाणे फलगावतट्ठी कालोवणीते कंखेज्ज कालं जाव सरीभेदो ति बेमि ।

॥ धुयन्नामयं छट्ठमज्झयणं सम्मत्तं ॥

१. 'वीयी(इं शां०) खे० जै० खं० शां० ॥ २. आसादेज्जा नास्ति खे० जै० सं० शां० खं० ॥ आसात्तिज्जा शां० । आसाएज्जा सं० इ० ॥ ३. अण्णाइं चूर्णो न दृश्यते ॥ ४. आसाएज्जा सं० ॥ ५. अणासायए अणासायमाणे खे० जै० विना । अणासातए अणासायमाणे चू० ॥ ६. "बुज्झमाणाणं पाणाणं ४ बहिज्झमाणाणं वा संसारसमुद्देतेण" चू० । "वध्यमानानां" शरण्योऽयं भवति" शी० ॥ ७. असदीवे शां० ॥ ८. उड्डिते उड्डितप्पा चू० ॥ ९. 'अबहिलेस्से' 'अबहिलेस्से' उभयथा चू० ॥ १०. संखाए चू० । "संखाय इत्यादि" शी० ॥ ११. संगं ति पासह इ० सं० शां० खं० चू० । संगंथं पासह चूपा० ॥ १२. कामकंता सं० । कामधिक्खिता खेमू० जैमू० चू० । "कामजैः... दुःखैरुपतापिताः" शी० ॥ १३. जेसिमे लूसिणो णो परिवित्तसन्ति चू० । तम्हा लूसीतो णो परिवित्तसेज्जा चूपा० । सव्वताए हे १, ३ ॥ १४. जस्सिमे हे २, ३ । जेसिमे...त्तसन्ति अयं पाठधूर्णोवन्न नास्ति, दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १५. तुट्टे इ० शां० खं० ॥ १६. विओपाए सं० । विओ(यो खेमू०)वाए इ० हे २. ला० खेमू० शां० । विवावाए जै० । वियावाओ हे १ । 'वियोवाते' 'विउवाते' उभयथा चू० । "व्याघातो विनाशः, अथवा विशेषेण आद् मर्यादया...पातो व्यापातः ॥ १७. "अवि हण्णमाणे । अवि पदार्थसम्भावने" चू० । "अविहम्ममाणे इत्यादि, ...न विहन्यमानोऽविहन्यमानः, ...यदिवा हन्यमानोऽपि" शी० ॥ १८. "कालग्रहणा 'कालोवणीतो' ग्रहणाद्वा ण अप्पते काले मरणस्स उज्जमियव्वं । एत्थ णागज्जुणा सक्खिणो—'जति खल्ल अहं अपुणे आउते उ कालं करिस्सामि तो परिण्णालोवे अकिंती दुग्गतियमणं च भविस्सइ' । सो एवं कालोवणीतो" चू० ॥ १९. धुयमज्झयणं समत्तं खे० जै० सं० शां० खं० । धुयं समत्तं छट्ठमज्झयणं इ० ॥

अट्टमं अज्झयणं 'विमोक्खो'

[पढमो उद्देसओ]

१९९. 'से वेमि—समणुण्णस्स वा असमणुण्णस्स वा असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा वत्थं वा पडिग्गहं वा कंवलं वा पादपुंछणं वा णो पाएज्जा, ५ णो णिमंतेज्जा, णो कुज्जा वेयावडियं परं आढायमाणे ति वेमि ।

धुवं चेतं जाणेज्जा असणं वा जाव पादपुंछणं वा, लंभिय णो लंभिय, भुंजिय णो भुंजिय, पंथं वियत्ता विओकम्म, विभत्तं धम्मं झोसेमाणे *समेमाणे वल्लेमाणे पाएज्जा वा, णिमंतेज्जा वा, कुज्जा वेयावडियं । परं अणाढायमाणे ति वेमि ।

२००. इहमेगेसिं आयागोयरे णो सुणिसंते भवति । 'ते इह आरंभट्ठी १० अनुवयमाणा, हूण पाणे घातमाणा, हणतो यावि समणुजाणमाणा, अदुवा

१. "उक्तं षष्ठमव्ययनम्, अधुना सप्तमाव्ययनस्य महापरिज्ञाख्यस्यावसरः, तच्च व्यवच्छिन्नमिति कृत्वाऽतिलङ्घ्याष्टमस्य सम्बन्धो वाच्यः ।" शी० । "धुतातो महापरिण्णाए संबधो पुव्वभणितो णिक्खेवणिज्जुत्ती[ए], तंजहा—'मोहसमुत्था परीसहोवसग्गा' परिजाणियन्वा, परिण्णाय-कम्मस्स णिज्जाणं भवति, थदुक्कं भवति—मरणं । सपत्तं, महापरिण्णा ण पडिज्जहू" चू० ॥ २. शीळाचार्यो इमं पाठमनुसरन्ति । चूर्णौ त्वन्यादृशः पाठः प्रतिभाति—से वेमि—समणुण्णस्स वा असमणुण्णस्स वा असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा वत्थं वा पडिग्गहं वा कंवलं वा पायपुंछणं वा पाएज्जा वा णिमंतेज्जा वा कुज्जा वा वेयावडियं परं आढायमाणा । धुवं चेथं जाणेज्जाहि असणं वा जाव पादपुंछणं वा, लभिय णो लभिय भुंजिय भुंजिय, वत्तं पंथं(?), विभत्तं धम्मं झोसेमाणा समेमाणा प(व)लेमाणा, इति पादिज्ज वा णिमंतेज्जा वा कुज्जा वेयावडित्वा आढायमाणा । परं अणाढायमाणे । अत्यार्थशून्यंवेव विलोकनीयो जिज्ञासुभिः ॥ ३. वा इत्यादि ४ वत्थं वा पडिग्गहं वा कंवलं वा पायपुंछणं वा हे २ ॥ ४, ५. लभिया खे० जै० सं० शा० खं० हे १ ॥ ६. विउत्ता विउकम्मं (कम्म शा० खं०) खे० शा० खं० । वियत्ता विओकम्मं जै० । वियत्त विउकम्म सं० । वियत्तूण विओकम्म हे २, ३. ला० । "वत्तं वियत्तं अणुपंथे सो अग्गं विहारावसहो वा, थोवं उव्वतियव्वं कतिथि प्पदाणि, अहवा वत्तो प्हो गिरावातो ण तिणादिणा छण्णो" चू० । "पन्थानं व्यावर्थापि—अपक्रम्य वान्यथहाणि" शी० ॥ *समेमाणे नास्ति शा० खं० ॥ ७. प(पा खं०)लेमाणे इ० खं० । वल्लेमाणे खेमू० जै० । "समेमाणा पुत्ता पलेमाणा गच्छता" चू० । "समेमाणे ति समागच्छन् तथा पलेमाण ति गच्छन्" शीखं० २ ॥ ८. से एव आरंभट्ठी चू० ॥ ९. हणपाणघातमाणा खे० शा० चू० हे १ । दसयता सू० १९२ । "हणपाणघातमीणा, सयं हणति एगिंदियाती, घातमाणा रघावेमाणा" चू० । "तथा जहि प्राणिन इत्येवमपरैर्घातयन्तः" शी० ॥

अदिन्नमाइयंति, अदुवा वायाओ विउजंति, तं जहा—अस्थि लोए, णास्थि लोए, धुवे लोए, अधुवे लोए, सादिए लोए, अणादिए लोए, सपज्जवासिए लोए, अपज्जवासिए लोए, सुकडे ति वा दुकडे ति वा कल्लाणे ति वा पाविए ति वा सांधू ति वा असांधू ति वा सिद्धी ति वा असिद्धी ति वा निरए ति वा अनिरए ति वा । जेमिणं विप्पडिवण्णा मामगं धम्मं पण्णवेमाणा । एत्थ वि जाणह अकस्मात् ।

२०१. एवं तेसिं णो सुअक्खाते णो सुपण्णत्ते धम्मे भवति । से जहेतं भगवया पवेदितं आसुपण्णेण जाणया पासया । अदुवा गुत्ती वैङ्गोयरस्स त्ति वेमि ।

१० २०२. सव्वत्थ संमतं पावं । तमेव उवातिकम्म एस महं विवेगे वियाहिते । गोमे अदुवा रण्णे, णेव गामे णेव रण्णे, धम्ममायाणह पवेदितं माहणेण मतिमया । जामा तिण्णि उदाहडा जेसु इमे औरिया संबुज्झमाणा समुडिता, जे णिव्वुता पावेहिं कम्मेहिं अणिदाणा ते वियाहिता ।

१. 'मादितंति खे० शा० । 'मातितंति जै० । 'मादियंति चू० ॥ २. 'विउजंति' 'वियुजंति' उभयथा चू० । विप(प्प जैसं० खं०)उजंति इ० जै० खं० । "विविधं नानाप्रकारा युज्जन्ति प्रयुज्जन्ति" शीखं० १, शीजै० ॥ ३. "सुकडे त्ति वा सुट्टु कड सुकडं, दुट्टु कडं दुकडं, ... दुकडे विमासा" चू० ॥ ४, ६, ७, ९, ११, १२. त्ति खे० जै० शा० । ५. दुकडे खं० हे ३ । दृश्यतामुपरि ३ टिप्पणम् ॥ ८. पावे त्ति शा० हे १ ॥ १०. साधुरिति वा असाधुरिति वा इ० ॥ १३. सेधी त्ति वा असेधी इ वा चू० । सिधीत्ति वा असिधी त्ति वा सं० । सि(से हे २)द्धि त्ति (त्ति हे ३) वा असि(से हे २)द्धि त्ति(त्ति हे ३) वा शा० हे १, २, ३. इ० ॥ १४. निरए त्ति वा अनिरए त्ति वा चूर्णो नारित्ति । निरते त्ति वा अनिरते त्ति वा इ० । गिरए त्ति वा अनिरए त्ति वा खे० जै० सं० शा० । नरए त्ति वा अनरए त्ति वा हे १ ॥ १५. "एवं पेगे विप्पडिवण्णा, एवं जट्टुद्धिक्कमेण...अवि संभावणे" चू० । "यदिदं विप्रतिपन्नाः" शी० ॥ १६. जाणे शा० खं० खे० ॥ १७. अकस्मा इ० । 'अकस्मा' 'अकस्मात्' उभयथा चू० । "अकस्मादिति मागधदेशे आगोपालाङ्गनादिना संस्कृतस्यैवोच्चारणादिहापि तथैवोच्चारित इति" शी० ॥ १८. ण एस धम्मे सुयक्खाए । से जहेतं भगवया...चू० ॥ १९. पवेतितं खे० ॥ २०. अदुवा वत्तिगुत्ती णं गोयरस्स शा० खे० जै० सं० । 'अदुवा गुत्ती वङ्गोयरस्स 'पाठान्तरम्' सटि०, 'इति पाठः' खेदि० । "अदुवा... 'गुत्ती वङ्गोयरस्स" चू० ॥ २१. वओगो हे १, २, ३. इ० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ २२. गामे [वा शा०] अदुवा रण्णे, रण्णे [वा शा०] अदुवा गामे, णेव गामे णेव रण्णे खे० जै० सं० शा० ॥ २३. धम्म...मतिमया अस्य व्याख्या चूर्णो स्पष्टं न विलोक्यते ॥ २४. मईमया खे० जै० शा० खं० ॥ २५. उदाहिया हे १, २, ३. इ० खं० ॥ २६. आयरिया सं० चू० ॥ २७. णिव्वुडा चू० । णिव्वुडया हे ३ ॥

२०३. उद्धं अथं तिरियं दिसासु सव्वतो सव्वावन्ति च णं पांडियक्कं जीवेहिं कम्मसमारंसे णं ।

तं परिणाय मेहावी णेव सयं एतेहिं काएहिं दंडं समारंभेज्जा, णेवऽण्णेहिं एतेहिं काएहिं दंडं समारभावेज्जा, णेवऽण्णे एतेहिं काएहिं दंडं समारभंते वि समणुजाणेज्जा । जे चऽण्णे एतेहिं काएहिं दंडं समारभंति तेसिं पि वयं ५ लज्जामो ।

तं परिणाय मेहावी तं वा दंडं अण्णं वा दंडं णो दंडमी दंडं समारभेज्जासि ति वेमि ।

॥ अष्टमस्य प्रथमः ॥

१. पडिक्कं शां० । पाडिक्कं हे १ । पाडेक्कं इ० । परिकं हे २, ३. ला० खं० । “पत्तेयं पत्तेयं समत्तं कायेसु दंडं आरभंते समारभंते...इति पांडियक्कं दंडं आरभंति जतोऽयमुवदेसो तं परिणाय मेहावी” चू० ॥ २. अत्र प्रतिष्वीदृशाः पाठाः—णेव सयं दंडं समारंभेज्जा, नेवण्णेहिं दंडं समारंभावेज्जा, णेवण्णे एएहिं काएहिं दंडं समारभंते वि ण (?) समणु जाणेज्जा, णेवण्णेतो काएहिं दंडं समारंभावेज्जासि ति वेमि । शां० । णेव सयं एतेहिं दंडं समारंभेज्जा, णेवण्णे एतेहिं [काएहिं खे० जै०] दंडं समारभावेज्जा, [णेवण्णेहिं खेसं०] काएहिं ते दंडं समारभंते वि ण समणुजाणेज्जा स० खे० जै० । नेव सयं एएहिं काएहिं दंडं समारंभेज्जा, नेवजे एएहिं काएहिं दंडं समारंभावेज्जा, नेवजे एएहिं काएहिं दंडं समारभंते वि समणुजाणेज्जा हे ३ । नेव सयं एएहिं काएहिं दंडं समारभेज्जा, नेवजेहिं [एएहिं इ०] काएहिं दंडं समारभावेज्जा, नेवजेहिं काएहिं दंडं समारभंते वि समणुजाणेज्जा हे १, २. ला० इ० । “णेव सयं छत्तीवकायेसु दंडं समारभावेज्जा णो वि अण्णे एतेसु कायेसु दंडं समारभावेज्जा जाव समणुजाणिज्जा” चू० । “नैव स्वयम्... एतेषु कायेषु दण्डम्... समारमेत, न चापरेण समारम्भयेत्, नैवान्यान् समारम्भमाणान् समणुजानीयात्” शी० ॥ ३. जे वण्णे सं० विना । जे व(च खेस०)जे ते [एएहिं खेसं०] काएहिं खेमू० जै० खं० । जे वण्णे चू० । “ये चान्ये” गी० ॥ ४. अण्णं वा नो दंडं दंडमी दंडं सं० । अन्नं वा नो दंडमी दंडं हे १ । अन्नं वा दंडमी नो दंडं हेसं० २ । तं वा दंडं अन्नं वा दंडं णो दंडमी दंडं चू० । “तद्वा पूर्वोक्तं दण्डमन्यद्वा दण्डमी सन् नो दण्डं” गी० ॥ ५. समारभावेज्जासि खे० जै० ॥ ६. ससमस्य खे० विना । “इति विमोहाययणस्स अज्झयणस्स सप्तमस्य प्रथमः” चू० । सप्तमस्य महापरिज्झाययनस्य व्यवच्छिन्नत्वात् ततः परमष्टमं विमोक्षाव्ययनमेव सप्तमत्वेन व्यवहृतं पूर्वाचार्यैः । अतोऽत्र ‘सप्तमस्य’ इत्युल्लेखः प्रायः सर्वेध्यायादर्गेषु दृश्यत इति ध्येयम् । एवमष्टेऽपि सर्वत्र ध्येयम् । एवं नवमे उपधानश्रुताध्ययनेऽपि ‘अष्टमं तथा निदंशोऽनया युक्त्या सर्वत्र सप्तमनीयः’ ॥

[बीओ उद्देसओ]

२०४. 'से भिक्खू परक्कमेज्ज वा चिङ्गेज्ज वा णिसीएज्ज वा तुयट्ठेज्ज वा सुसाणंसि वा सुण्णागारंसि वा रुक्खमूलंसि वा गिरिगुहंसि वा कुंभारायत्तणंसि वा हुरत्था वा, कहिंचि विहरमाणं तं भिक्खुं उवसंक्रमितु गाहावती वूया—आउ-
५ संतो समणा ! अहं खलु तव अट्ठाए असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा वत्थं वा पडिग्गहं वा कंबलं वा पायपुंछणं वा पाणाइं मूताइं जीवाइं सत्ताइं समारंभ समुद्दिस्स कीयं पामिच्चं अच्चेज्जे अणिसट्ठं अमिहट्ठं आहट्ठु चेतेमि आवसहं वा समुस्सिणामि, 'से भुंजह वसह आउसंतो समणा !।

१० 'तं भिक्खू गाहावतिं समणसं सवयसं पडियाइक्खे—आउसंतो गाहावती !
'णो खलु ते वयणं आढामि, णो खलु ते वयणं परिजाणामि, जो तुमं मम अट्ठाए असणं वा ४ वत्थं वा ४ पाणाइं ४ समारंभ समुद्दिस्स कीयं पांमिच्चं अच्चेज्जे

१. से भिक्खू परिं शां० खं० । भिक्खू य परं चू० ॥ २. खेसं० विना—सुण्णागारंसि वा रुक्खमूलंसि वा कुंभारां० खेमू० जैमू० सं० । सुण्णागारंसि वा गिरिगुहंसि वा रुक्खमूलंसि वा कुंभारां० अन्यत्र । “सुसाणस पासे द्वाति अन्भासे वा, सुण्णवरे वा ठितओ होज्ज, रुक्खमूले वा, जारिसो रुक्खमूलो णिसी[हे] भणितो, गिरिगुहाए वा” चू० । गिरिगुहंसि वा कुंभारायत्तणंसि वा इति पाठस्य व्याख्या शी० मध्ये न दृश्यते । कुंभारायत्तणंसि वा इति पाठश्चणौ न दृश्यते ॥ ३. हुरत्थ सं० हे १. शीखं० १ । हुरत्थं जैसं० । ‘हुरत्थं’ ‘हुरत्था’ उभयथा चू० ॥ ४. उवसमित्तु हे १, २, ३ ॥ ५. असणं वा ४ वत्थं वा चू० शी० विना ॥ ६, १४. समारंभ सं० । “समत्थं आरंभ समारंभ” चू० ॥ ७. अमिहट्ठं इत्यस्य व्याख्या शी० मध्ये न दृश्यते ॥ ८. वादेमि इ० । “चेदेमि त्ति वदामि” शीखं० २ । “चेत्(ते)मि ति । केयि भणति करेमि, तं तु ण युज्जति, जेण तं आहियमेव, आहियस्स करणं ण विज्जति, परिसेसा चेत्(ते)मि त्ति वेमि पदच्छामि” चू० ॥ ९. अयं पाठश्चण्युत्तरेण । शी० अनुसारेण तु—से भुंजह वसह । आउसंतो ! समणा ! भिक्खू ! तं गाहावतिं इति पाठः । “से भुंजह वसह आउसंतो समणा.....” एवं णिमंतितो सो साहू..... तो वि पडिसेहेयव्वं, कहं १ वुच्चइ—तं भिक्खू गाहावतिं समणं सवयसं पडियाइक्खेज्जा । तमिति तं दानारं, भिक्खू पुव्वभणितो” चू० । “अशनादिनाऽऽमन्त्रयेत्, यथा—भुङ्क्वाशनादिकं मत्संस्कृतावसथे वसेत्यादि, द्विवचन-बहुवचने अप्याथोज्ये । साधुना तु प्रतिषेद्धव्यमित्याह—आउसंतो इत्यादि । आयुप्मन् ! श्रमण ! भिक्षो ! तं गृहपतिं.....प्रत्याचक्षीत, कथमिति, चेद्दृश्यति, यथा—आयुप्मन् ! भो गृहपते !” शी० ॥ १०. इ० ला० हे ३. चू० विना—तं भिक्खू तं गाहां० खेमू० जैमू० हे १ । भिक्खू गाहां० स० । भिक्खू तं गाहां० खेसं० हे २. शी० ॥ ११. “णो खलु से एव वयणं पडिसुणेमि, कतरं १ जं ममं भणसि—आउसंतो समणा अहं खलु तुत्तमं अट्ठातो(ते) असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा जाव आवसहं वा समुस्सिणामि” चू० ॥ १२. अट्ठाते इ० ॥ १३. पाणाइं वा ४ इ० विना ॥ १५. पासिच्चं [अ खे० सं०, अच्छिज्जं हेसं० २] अणिसट्ठं आहट्ठु हे ३ विना । दृश्यतं टि० ७ ॥

अणिसद्धं अभिहद्धं आहट्टुं चेतोसि आवसहं वा समुस्सिणासि । १ से विरतो
आउसो गाहावती ! एतस्स अकरणयाए ।

२०५. १ से भिक्खू परक्कमेज्ज वा जाव हुरत्था वा कहिंचि विहरमाणं तं
भिक्खुं उवसंक्रमितु गाहावती आतगताए पेहाए असणं वा ४ वत्थं वा ४ पाँणाइं
४ समारंभ जाव आहट्टु चेतोसि आवसहं वा समुस्सिणाति तं भिक्खुं परिधासेत्तुं । ५
तं च भिक्खू जाणेज्जा संहसम्मतियाए परवागरणेणं अण्णेसिं वा सोच्चा—अयं
खलु गाहावती मम अट्टाए असणं वा ४ वत्थं वा ४ पाँणाइं ४ समारंभ चेतोसि
आवसहं वा समुस्सिणाति । तं च भिक्खू पडिलेहाए आगमेत्ता आणवेज्जा
अणासेवणाए ति वेमि ।

२०६. भिक्खुं च खलु पुट्टा वा अपुट्टा वा जे इमे आहच्च गंधा फुसंति, १०
से हंता हणह खणह छिंदह दहह पचह आलुपह विलुपह संहसक्कारेह विप्परा-
मुसह । ते फोसे पुट्टो धीरो अहियासए । अदुवा आयारगोयरमाइक्खे तौक्किया-

१. चेतोसि खे० सं० ॥ २. से विरतो...अकरणयाए चूणो न दृश्यते ॥ ३. एतस्स करणयाए
खे० । एयस्साकरणयाए (णाए हे २) हे १, २ । “एतस्य...अकरणतया” शी० ॥ ४. इदं
सुत्तं चूर्णनुसारेण भिक्खू परक्कमेज्ज वा चिट्ठिज्ज वा णिलीएज्ज वा सुसाणांसि वा सुज्जागारंसि
वा जाव हुरत्था वा, कम्हिंति विहरमाणं पासेत्ता आतगताए पेहाए असणं वा पाणं वा खाइमं
वा साइमं वा जाव आवसहं वा समुस्सिणादि तं च भिक्खुं परिधासेत्तुं इदं प्रतीयते ॥
५. अत्र प्रणिष्ठीह्वाः पाठाः—पाणा [ति इ०] ४ समारंभे (भा खे०० जै०) खे० जै० सं० इ० ।
पाणाइं वा ४ समारंभे (म हे ३) हे १, २, ३. ॥ ६. णाति भिक्खू परि० खे० जै० सं० खं० । “तद-
शनादिकं भिद्धं (भिक्खू-जीखं० १, शीजैसं०) परिधासयितुम्” शी० ॥ ७. सहसंस्तुतियाए खे०
जै० खं० । सहसंमुहयाए हे १, २, ३. ला० । सहसंमुयाए चू० । द्रव्यतां सू० २, १७२ ॥ ८. पाणाइ
वा ४ समारंभे इ० हे २, ला० । पाणाय वा समारंभे हे १ । पाणाइ ४ समारंभ सं० ॥
९. आहच्च गंधा वा सं० खं० इ० हे १, २. ला० । “आहच्च गंधा फुसंति...आहच्च णाम
क्ताह...गंधा थदुक्कं भवति वंवा, फुसंति जं भणितं पावेंति” चू० । “अन्त्यान् महतो द्रव्यव्यान्
आहव्यं लौकित्वा साहवग्रन्था वा व्ययीकृतद्रव्या वा तदपरिभोगे स्पृगन्ति उपतापयन्ति” शी० ॥
१०. सहसा कारवेह सं० । सहसाकारेह खे० जै० । “सहसकारेह सीसं से छिंदह” चू० । “सहसा
कारयत् आशु पञ्चत्वं नयत्” शीखं० २ ॥ ११. विप० खे० इ० । “विप्परामसह...विविहं
परामसह, थदुक्कं भवति मुसह” चू० । “विविहं परामृगत्...वाययत्” शी० ॥ १२. फासेसु पुट्टो
धीरो अहिं खे० जै० । फासे धीरो पुट्टो अहिं अन्यत्त । ते फासे पुट्टो अहियासए चू० । द्रव्यतां
सू० १५३ । “तौक्कियम्मूनात् स्पग्गान् दुःखविशेषान् धीरः अन्नोभ्यः तैः स्पग्गैः स्पृष्टः सन्नधिसहेत्तु”
शी० । द्रव्यता सू० १९१ ॥ १३. तत्कियाणमणेसिं अणुपुच्चेण णिसम्म पडिलेहा[ए ?] आचगुत्ते,
अट्टु[वा ?] गुत्तीए वधोगोयरस्स । बुद्धेहैत्तं पवेहयं । इति पाठश्चूर्णनुसारेण भाति । “तत्कियाण-
मणेसिं, तक्केता, जं भणितं णच्चा,..... अणेसिंमिति असरिसं.....अणुपुच्चेण णिसम्म

णमणेसिं । अदुवा वड्ढुत्तीए गोयरस्स अणुपुच्चेण सँम्मं पडिलेहाए आयगुत्ते ।
बुद्धेहिं एयं पवेदितं ।

२०७. से समणुण्णे असमणुण्णस्स असणं वा ४ वत्थं वा ४ णो पाएज्जा
णो णिमंतेज्जा णो कुज्जा वेयावडियं परं आढायमाणे त्ति वेमि ।

५ २०८. धम्ममायाणह पवेदितं माहणेण मँतिमता—समणुण्णे समणुण्णस्स
असणं वा ४ वत्थं वा ४ पाएज्जा णिमंतेज्जा कुज्जा वेयावडियं परं आढायमाणे
त्ति वेमि ।

॥ अष्टमस्य द्वितीयः ॥

[तईओ उदेसओ]

१० २०९. मज्झिमेणं वयसा वि एगे संबुज्झमाणा समुट्ठिता सोच्चा वयं
मेधावी पंडियाण णिसामिया । सँमियाए धम्मे आरिएहिं पवेदिते । ते अणवकंख-

जं भणितं कमेण, किं तं ? असरिसं । पडिलेहा पेक्खिता, आयगुत्ते तिहिं गुत्तीहिं । अथ उत्तरे
वि दिज्जमाणे कूपति ण वा सतं उत्तरसमत्थो भवति ताहे अद्दु गुत्तीए, गोवणं गुत्ती, वयोगो-
यरस्स, बुद्धेहेतं पवेदयं” चू० । “तर्कयित्वा पर्यालोच्य.....अनीदृशम् अनन्यसदृश.....
आवेदयेदिति । अथ सामर्थ्यविकलः.....ततो वाग्गुप्तिर्विधेयेत्याह—अदुवा इत्यादि ।...
अथवा वाग्गुप्त्या व्यवस्थितः.....आचारगोचरस्य आनुपूर्व्या उद्गमप्रश्नादिरूपया सम्यक् शुद्धिं
प्रत्युपेक्षेत...आत्मगुप्तः सन्...। बुद्धैः...एवत् पूर्वोक्तं प्रवेदितम् ।” शी० ॥

१. संपडिलेहाते इ० हे २ ॥ २. असणं ४ णो पाएज्जा चू० विना । “तत् पूर्वोक्तमशनादिकं न
प्रवयात्” शी० ॥ ३. मीणाए त्ति खेमू० जै० खं० हे १, २. इ० ॥ ४. ‘मतीमता’ ‘मतिमता’
उभयथा चू० । मईमया हे ३ ॥ ५. सप्तमस्य खे० विना । दइयतां पृ० ७१ टि० ६ ।
“इति विमोक्षाध्ययनद्वितीयोद्देशकः” चू० । ६. सोच्चा वयणं सं० । सोच्चा मेहावी वयणं
पंडि० सं० खं० विना । चूर्यनुसारेणात्रेदश पाठो भाति...वेगे संबुज्झमाणा समुट्ठिता
सोच्चा वड्डे मेहावी पंडिताण णिसम्म चू० । दइयतां सू० १५७ । “बुद्धवोधिसे य पडुच्च
बुचति—सोच्चा वड्डे मेहावीणं, सोऊणं वत्ति वयणं, मेरा धावति [मेहावी], मेहावीणं वयणं
मेहाविवयणं, स ए[व] वा मेहावी सोच्चा तित्थगरवयणं...पंडिएहिं गणहरेहि ता सुत्तीकयं
सोच्चा णिसम्म हियए करित्ता” चू० । “कथं सम्बुध्यमानाः समुत्थिता इत्याह—सोच्चा
इत्यादि ।...मेधावी मर्यादान्यवस्थितः पण्डितानां तीर्थकृदादीनां वचनं...श्रुत्वा आकर्ण्य...
निशम्य अवधार्य” शी० । ७. निहामेत्ता हे १, २, ३. ला० इ० । ८. समयते इ० ॥
९. आयरिएहिं जै० ॥

माणा, अणतिवातेमाणा, अपरिग्गहमाणा, णो परिग्गहावंति सच्चावंति च णं लोगंसि, णिहाय दंडं पाणेहिं पावं कम्मं अकुच्चमाणे एस महं अगंथे वियाहिते । ओए जुइमस्स खेतणो उववायं चयणं च णच्चा ।

२१०. आहारोवचया देहा परीसहपमंगुणो । पासहेगे सच्चिदिएहिं परिगिलायमाणेहिं ।

ओए दयं दयति जे सङ्गिधाणसत्थस्स खेतणो, से भिक्खू कालणो बालणो मातणो खैणयणो विणयणो समयणो परिग्गहं अममायमाणे कालेणुद्दाई अपडिणे दुहतो छेत्ता णियाति ।

२११. तं भिक्खुं सीतफासंपरीवेवमाणं उवसंकमित्तु गाहावती ब्रूया—
आउसंतो समणा ! णो खलु ते गामधम्मा उब्बाहंति ? आउसंतो गाहावती !
णो खलु मम गामधम्मा उब्बाहंति । सीतफासं णो खलु अहं संचाएमि अहियासे-

१. 'हावती सं० हे ३ । 'हावती सच्चावती हे १, २. ला० । 'हावती सच्चावती लोगंसि च णं इ० । 'हावति, से सच्चावति च णं लोयंसि णिहाय दंडं...' इति पाठश्रुत्यनुसारेण भाति । "णो परिग्गहावंति 'आदिरन्तेन सहेता' [पाणिनि० १।१।७१] जहा णो परिग्गहावंतो तहा पच्छाणुपुब्बीए जाव णो पाणाइवायमंतो । अणेगेसु एगादेसा वुच्चति से सच्चावति च णं लोयंसि णिहाय दंडं । स इति सो पुब्बभणितो...अणवकंखमाणो अणतिवातेमाणो जाव णो परिग्गहावंति" चू० । "सच्चावति ति सर्वस्मिन्नपि लोके, चः समुच्चये, स च भिन्नक्रमः, णमिति नाक्यालङ्कारे, नो परिग्रहवन्तश्च भवन्तीति यावत् । किञ्च णिहाय इत्यादि ।" शी० ॥ २. लोगस्सिं खे० जै० सं० ॥ ३. पावकम्मं सं० इ० हे १, २. ला० । ४. ओते खे० सं० । ओदे दयं दयति खे० चू० । "ओए इत्यादि । ओजः अद्वितीयो रागद्वेषरहितः, द्युतिमान् संयमो मोक्षो वा, तस्य खेदो निपुणः" शी० ॥ ५. खेयणो खे० जै० विना ॥ ६. ओवायं खे० जै० सं० । उव(ओ इ०)वायं चयणं हे १, २. ला० इ० । उवचादं चयणं चू० ॥ ७. 'पमंगुणा चू० । पमंगुरा हे १, २, ३. ला० इ० खं० । "परीषहप्रभञ्जिनः" शी० ॥ ८. पासह एगे चू० ॥ ९. सङ्गिहाणस्स चू० । सङ्गिहाणसत्थस्स चूपा० ॥ १०. खेय(स खे० जै०)णो खं० विना ॥ ११. वलणो हे १, २. चू० विना । "वाल्ल" शी० ॥ २ । "वल्लः" शी० । इत्यतां सू० ८८ ॥ १२. खणणो खे० जै० इ० । इत्यतां सू० ८८ ॥ १३. काले अणुद्दाती इ० । "कालेनोत्थायी" शी० ॥ १४. णिताति खं० जै० । णिताणि खे० ॥ १५. 'पडिवेयमाणं' हे २, ३. ला० इ० । 'परीवेयमाणं' सं० । पडिरिवेयमाणं हे १ । "पडिवेयमाणान्त्रं" शी० ॥ १६. गार्त[त्तं हे २ इ०]उवसंकमित्ता हे २, ३. खं० इ० ला० ॥ १७. खलु गां० खं० । खलु ते नास्ति खे० जै० सं० । "णो खलु ते...खलु विसेसणे" चू० । "प्रश्रयति—नो भवन्तं ग्रामधर्मा विवथा उत्त प्रावत्येन वाधन्ते" शी० ॥ १८. "वेति—हे आउसं अप्यं खलु मम गामधम्मा उब्बाहंति । अप्यं ति अभावे भवति शोवे य, एत्थ अभावे" चू० ॥ १९. सीयफासं च णो सं० खं० हे १. ला० । सीयफासं च हं णो सहामि अहियासित्तए चू० । "शीतस्पर्शमहं न खलु शक्नोम्यधिसोद्धुम्" शी० ॥

तए । णो खलु मे कप्पति अगणिकायं उज्जालितए वा पज्जालितए वा कायं
आयावित्तए वा पयावित्तए वा अण्णेसिं वा वयणाओ ।

२१२. सिया एवं वदंतस्स परो अगणिकायं उज्जालेत्ता पज्जालेत्ता कायं
आयावेज्जा वा पयावेज्जा वा । तं च भिक्खू पडिलेद्वाए आगमेत्ता आणवेज्जा
५ अणासेवणाए त्ति वेमि ।

॥ अष्टमस्य तृतीयः ॥

[चउत्थो उदेसओ]

२१३. जे भिक्खू तिहिं वत्थेहिं परिवुसिते पायचउत्थेहिं तस्स णं णो एवं
१० भवति—चउत्थं वत्थं जाइस्सामि ।

२१४. से अहेसणिज्जाइं वत्थाइं जाएज्जा, अहापरिग्गहियाइं वत्थाइं धारेज्जा,
‘णो धोएज्जा, णो रएज्जा, णो धोतरत्ताइं वत्थाइं धारेज्जा, अपलिउंचमाणे गामंतरेसु,
ओमचेलिए । एतं खु वत्थधारिस्स सामगियं ।

अह पुण एवं जाणेज्जा ‘उवातिकंते खलु हेमंते, गिम्हे पडिवण्णे’, अहापरि-
१५ जुण्णाइं वत्थाइं परिट्टवेज्जा, अहापरिजुण्णाइं वत्थाइं परिट्टवेत्ता अटुवा संतरुत्तरे,

१. कप्पती खे० जै० खं० । कप्पइं सं० ॥ २. कायमाथा० सं० ॥ ३. इ० सं० खं विना—सितेवं
खे० जै० । सिया सेतेवं खे० । सिया सेवं हे २. ला० । सिया स एवं हे १, ३ । “से सेवं
वयंतस्स । सिया कयायि, एवमवधारणे” चू० । “सिया इत्यादि । स्यात् कदाचित् स परो
गृहस्थः एवमुक्तनीत्या वदतः” शी० । अत्र चूर्णानुसारेण से सेवं वयंतस्स परो पाणाइं भूयाइं
जीवाइं सत्ताइं समारंभ समुद्दिस्स कीतं पामिच्चं अच्छिज्जं अणिसट्ठं अगणिकायं उज्जालित्ता
पज्जालित्ता वा तस्स कायं आतावेति वा पतावेति वा । तं च भिक्खू पडिलेद्वाए आगमेत्ता
आणवेज्जा अणासेवणाए त्ति वेमि ईदृशः पाठोऽत्र चूर्णिकृता सम्मतो भाति ॥ ४. ससमस्य
खे० विना । दृश्यतां पृ० ७१ टि० ६ । “इति विमोक्षाध्ययनस्य तृतीयोद्देशकः” चू० ॥
५. पादव० खे० जै० खं० चू० ॥ ६. वत्थं धारिस्सामि चू० ॥ ७. अहापरिग्गहियाइं खे० जै० ॥
८. णो धोएज्जा णो धोव० खे० सं० । तुलना—सू० ५८१ । “णो धोएज्जा, णो रएज्जा त्ति कसाय-
धातुकइमादीहि, धोतरत्तं णाम जं धोवित्तु पुणो रयति” चू० । “णो धोवेज्जा इत्यादि । नो धावेत्
प्राप्त्युद्देशेनापि न प्रक्षालयेत् । तथा न धोतरक्तानि वस्त्राणि धारयेत्” शी० ॥ ९. एत्थं खु
वत्थधारिस्स हे १, २. ला० । एवं खु (एवं खलु प्र०) वत्थधारिस्स चू० । “एतत् पूर्वोक्तं
सुरवधारणे एतदेव” शी० ॥ १०. परिट्टवेत्ता अटुवा संतरुत्तरे खे० सं० । परिट्टवेज्जा अटुवा
संतरुत्तरे हे १ ॥

*अदुवा ओमचेले, अदुवा एगसाडे, अदुवा अचेले । लौघवियं आगममाणे । तवे से अभिसमण्णागते भवति । जँहेतं^{११} भगवता पवेदितं तमेव अभिसमेच्चा सव्वतो सँव्वताए सँम्मत्तमेव समभिजाँणिया ।

२१५. जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति 'पुटो खलु अहमंसि, नालर्महमंसि सीतफासं अहियासेतए', से वसुमं सव्वसमण्णागतपण्णाणेणं अप्पाणेणं 'केइ ५ अँकरणयाए आउट्टे ।

तवस्सिणो हुं तं सेयं^{१२} जं सेगे विहमादिए । तँत्थावि तस्स कालपरियाए ।^{१३} से वि तत्थ वियंतिकारए ।

इच्चेतं विमोहायतणं हियं सुहं खँमं^{१४} णिस्सेसं आँणुगामियं ति वेमि ।

॥^{१५} अष्टमस्य चतुर्थः ॥

१०

[पंचमो उद्देसओ]

२१६. जे भिक्खू दोहिं वत्थेहिं परिखुसिते पायततिएहिं तस्स णं णो एवं भवति—ततियं वत्थं जाइस्सामि ।

२१७. से अहेसणिजाइं वत्थाइं जाएज्जा जाँव एँयं खु तस्स भिक्खुस्स सामगियं ।

१५

१. * > एतदन्तर्गतपाठस्थाने अदुवा एगसाडे लावविचं आगममाणे । से जहेचं चू० । दृश्यतां सू० १८७ ॥ २. ओमचेलए हे ३. ला० । अवमचेलए हे १, २. इ० ॥ ३. दृश्यतां सू० १८७ ॥ ४. जमेय खे० जै० सं० विना । से जहेचं चू० । दृश्यता सू० १८७ ॥ ५. सव्वत्तयाए खे० । दृश्यता सू० १८७, १९८ ॥ ६. समत्तं खे० जै० खं० हे २ । दृश्यता सू० १८७ ॥ ७. जाणिजा हे १ । जाणया हे ३ । जाणिता चू० । दृश्यता सू० १८७ ॥ ८. महंसि चू० ॥ ९. केति खे० जै० । 'केति' 'केयि' उभयथा चू० । 'कथिन्' शी० ॥ १०. अकरणाए हे १, २, ३. जै० इ० ला० चू० । "अकरणया" शी० ॥ ११. हु तं सेतं खे० जै० सं० खे० चू० । उ तं सेतं चू० । "तवस्सिणो हु इत्यादि । हुँतौ" शी० ॥ १२. जमेगे जै० । जस्सेगे इ० ॥ १३. तत्थेव चू० ॥ १४. से तत्थ [वि प्र०] वियंति चू० ॥ १५. खेमं हे २ । "क्षमं वुक्कम्" शी० ॥ १६. णिस्से(से इ०)यसं जै० इ० । 'णिस्सेसियं' 'णिस्सेसितं' उभयथा चू० ॥ १७. अणुं खं० चू० ॥ १८. सव्वमस्य खे० विना । दृश्यता पृ० ७१ टि० ६ । "इति विमोहाययणस्स चउत्थो" चू० ॥ १९. दृश्यतां सू० २१४ ॥ २०. एवं खलु तस्स खे० जै० सं० खे० इ० । दृश्यतां सू० २१४ ॥

अह पुण एवं जाणेज्जा 'उवातिक्कंते खलु हेमंते, गिम्हे पड्विण्णे', अहापरि-
जुण्णाइं वत्थाइं परिड्वेज्जा, अहापरिजुण्णाइं वत्थाइं परिड्वेज्जा अदुवा एगसाडे,
अदुवा अचेले लघवियं आगममाणे । तवे से अभिसमण्णागते भवति । जेहेयं
भगवता पवेदितं । तमेव अभिसमेच्चा सव्वतो सव्वयाए सँम्मत्तमेव सँम्मभिजाणिया ।

५ २१८. जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति—पुट्ठो अवलो अहमंसि, णालमह-
मंसि गिहंतरसंकमणं भिक्खायरियं गमणाए ।^{१०} से^{११} सेवं वदंतस्स परो अभिहडं
असणं वा ४ आहट्ठु दलएज्जा, से पुँव्वमेव आलोएज्जा—आउसंतो गाहावती !
णो खलु मे कप्पति अभिहडं असणं वा ४ भोत्तए वा पातए वा अण्णे
वा एँत्तप्पगारे ।

१० २१९. जस्स णं भिक्खुस्स अयं पँग्गप्पे अहं च खलु पँडिण्णत्तो अपडिण्ण-

१. उवातिक्कंते सं० ६० ॥ २. अहाजुण्णाइं सं० ॥ ३. अदुवा संवरुत्तरे अदुवा एगसाडे हे
१, ३ । “जे भिक्खू दोहि वत्थेहि ‘सअंतरुत्तर’वज्जो स एव वच्चो जाव सम्मत्तमेव
समभिजाणिता” चू० । “पथुषित इत्याद्यनन्तरोद्देशकवद् नेयम्” शी० ॥ ४. सचेले खे० जै० ॥
५. जमेयं हे १, २. ला० ॥ ६. सव्वत्ताए खे० जै० । सव्वयाते इ० ॥ ७. समत्तं इ० हे २
चू० विना ॥ ८. समभिजाणिता चू० । इय्यतां सू० १८२ । अभिजाणिया (ता खे० जै०)
खे० जै० सं० खं० ॥ ९. पुट्ठो अहमंसि अवलो अहमंसि गिहंतरं भिक्खायरियाए गमणा इति
सूत्रपाठभूर्यनुसारेण भाति ॥ १०. “पाठान्तरं वा—त्तं भिक्खुं केद्वा गाहावती उवसंकमित्तु
बूया—आउसंतो समणा ! अहं णं तव अट्ठाए असणं वा ४ अभिहडं दलामि । से पुँव्वामेव
जाणेज्जा आउसंतो गाहावई ! जं णं तुमं मम अट्ठाए असणं वा ४ अभिहडं चेत्तेसि, णो य खलु
मे कप्पइ एयप्पगारं असणं वा ४ भोत्तए वा पायए वा, अत्ते वा तहप्पगारे ति कप्पम् ।”
शी० ॥ ११. से एवं हे १, २, ३. ला० इ० । सेवं जेसं० खं० । “से(सि)या से य वदंतस्स
वि परो जं भणितं तं दुक्खं अकहंतस्स परो...अणुक्कंगपरिणतो असणं वा पाणं वा खाइमं वा
साइमं वा आहु आणिता दलपुज्जा” चू० । “स्यान्—गृहस्थ एवम्भूतामात्मीयामवस्थां
वदतः साधोरवदतोऽपि परो गृहस्थादिः.....अभिहटं.....अग्रं पानं खादिसं स्वादिसं
चेत्याद्यादित्य तस्मै साधवे दलपुज ति दद्यात्” शी० ॥ १२. पुँव्वो हे १, २. खं० इ० । “किं
विषेयमित्याह—से पुँव्वमेव इत्यादि ।” शी० ॥ १३. अभिहडे खे० जै० इ० हे ३ । अभिहडे
असणे वा हे १, २ । “अभिमुहं हितं अभिहडं असणे पाणे खाइमे साइमे भोत्तए वा पातए
वा.....जा(ज)था अभिहडं.....ण कप्पति एवं अन्नं पि तेण प्रगारेण तहप्पगारं.....ण
कप्पति ति वट्ठति” चू० । “न खलु एतद् मम अभिहटम् अन्ध्याहृतं वा कल्पते अन्नं भोक्तुं
पानं पातुम्. अन्यद्वा एतद्यकारम् .....न कल्पते” शी० ॥ १४. तहप्पगारे खे० जै० सं० इ०
खं० विना । इय्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १५. “कप्पे .....कप्पो । सामाथरी मज्जाता” चू० ।
“प्रकल्पः आचारः” शी० ॥ १६. पविण्णत्तो अपविण्णत्तेहिं सं० । पडिण्णत्तो अपडिण्णत्तेहिं हे
१, २. ला० । चूणो क्वचिन् प्रतौ पडिण्णत्तं शब्दस्य क्वचिन् प्रतौ पडिण्णत्तं शब्दस्य प्रयोगः ।
“प्रतिज्ञतः..... अपरेवक्तः” । शी० ॥

तेहिं गिलाणो अगिलाणेहिं अभिकंख सांधम्मिएहिं कीरमाणं वेयावडियं साति जिस्सामि, अहं चावि खलु अपडिणत्तो पडिणत्तस्स अगिलाणो गिलाणस्स अभिकंख साधम्मियस्स कुजा वेयावडियं करणाए । आहट्टु परिणं आणक्खेस्सामि आहडं च सातिजिस्सामि १, आहट्टु परिणं आणक्खेस्सामि आहडं च सातिजिस्सामि २, आहट्टु परिणं नो आणक्खेस्सामि आहडं च सातिजिस्सामि ३, आहट्टु परिणं णो आणक्खेस्सामि आहडं च णो सातिजिस्सामि ४ । [लाघवियं आगममाणे । तवे से अभिसमण्णागते भवति । जहेतं भगवता पवेदितं तमेव अभिसमेवा सव्वतो सव्वताए सम्मतमेव समभिजाणिया ।]

एवं से अहाकिट्ठितमेव धम्मं समभिजाणमाणे संते विरते सुसमाहितलेस्से । तत्थावि तस्स कालपरियाए । से तत्थ वियंतिकारए ।

इचेतं विमोहायतणं हितं सुहं खंमं णिस्सेसं आणुगामियं ति वेमि ।

॥ अष्टमस्य पञ्चमः ॥

१. साधम्मियवेयावडियं कीरमाणं सातिजिस्सामि च० ॥ २. अहं चावि खलु इ० हे १. खं० जै० खे० । अहं खलु च० । “अहं चावीत्यादि, च० समुच्चये, अपिशब्दः पुनःशब्दार्थे, ‘‘खलुः वाक्यालङ्कारे’’ शी० ॥ ३. अपडिणत्तो सं० । अपडिणत्तो हे १. इ० ला० । ४. अपडिणत्तस्स हे १. इ० ला० । अपडिणत्तस्स इ० । अपडिणत्तस्स खे० । “[अ] पडिणत्तो पडिणत्तस्स, [अ] पडिणत्तो णाम णाहं सा[हं] मियवेयाववे केणयि अब्भत्थेयव्वो इति अपडिणत्तो । पडि(अपडि) प्र०) णत्तस्स अहं तव इच्छाकारेण वेयावडियं करेमि जाव गिलायसि” च० । “अप्रतिज्ञतः ‘‘प्रतिज्ञतस्य’’ शी० ॥ ५. “वेयावच्चगुणे अभिकंखिता वेयावडियं करिस्सामि” च० । “निर्जरामभिकाइइय उद्दिश्य साधर्मिकैः ‘‘क्रियमाणं वेयावृत्त्यमहं स्वाद-यिष्यामि’’ शी० ॥ ६. करणयाए खं० । करणाय हे १, २ ॥ ७. अणुं सं० ला० । अणुं इ० । आणक्खे आणक्खि आणक्खि अणक्खि अणक्खि अणक्खे इति विविधाः पाठा विविधेषु चूर्णीपुस्तकेषु दृश्यन्ते ॥ ८. साइजिं हे २, ३ विना ॥ ९. साइजिं हे २, ३. खे० जै० विना ॥ १०, ११. साइजिं हे २, ३. खे० जै० इ० विना ॥ १२. [ ] एतदन्तर्गतः पाठो यद्यपि क्वचिदप्यादर्शे न दृश्यते तथापि चूर्णी रपष्टमन दृश्यते, शीलाचार्यैस्तु एवं से अहाकिट्ठितमेव धम्मं समभिजाणमाणे इत्यनन्तरं निर्दिष्टं प्रतिभाति । तथाहि—“चउरमणे जिणकप्पितो । लाघवितं आगममाणे, धुणता(लघुता) लाघवितं दब्बे भावे य, तं इच्छमाणे जाव सम्म(म प्र०) तमेव समभिजाणता । एवं से अहाकिट्ठितमेव” च० । “एवं से इत्यादि । एवम्..... स ..... यथाकीर्तितमेव धर्मम् ..... सम्यगभिजानन् ..... तथा लाघविकमागमयशित्यादि यच्चतुर्थोद्देशकेऽभिहितं तदत्र वाच्यमिति, तथा शान्तः.....” शी० ॥ १३. तत्थेव च० । दयता सू० २१५ ॥ १४. खेमं हे २ ॥ १५. णिस्से[य जैसं] सं अणुं खे० जै० खं० । निस्सेयं अणुं इ० । णिस्सेसं आणुं च० । दयता सू० २१५ ॥ १६. ससमस्य खे० विना । “विमोक्षाभ्ययनस्य पञ्चमः” च० । दयता पृ० ७१ टि० ६ ॥

[छट्टो उद्देसओ]

२२०. जे भिक्खू एगेण वत्थेण परिखुसिते पीयवित्तिण तस्स णो एवं भवति—वित्तिं वत्थं जाइस्सामि ।

२२१. से अहेसणिज्जं वत्थं जाएज्जा, अहापरिग्गहितं वत्थं धारेज्जा जाव
५ गिम्हे पडिवन्ने अहापैरिजुण्णं वत्थं पेरिट्ठवेज्जा, अहापरिजुण्णं वत्थं परिट्ठवेत्ता
अदुवा एगसाडे अदुवा अचेले लौघवियं आगममाणे जाव सम्मत्तमेव
समभिजाणिया ।

२२२. जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति—एगो अहमंस्सि, ण मे अत्थि
कोइ, ण याहमवि कस्सइ । एवं से एगाणियमेव अप्पाणं समभिजाणेज्जा
१० लौघवियं आगममाणे । तवे से अभिसमण्णागते भवति । जहेयं भगवता पवेदितं
तमेव अभिसमेच्चा सव्वतो सव्वताए सम्मत्तमेव समभिजाणिया ।

२२३. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा असणं वा ४ आहारेमाणे णो वामातो
हणुयातो दाहिणं हणुयं "संचारेज्जा औसाएमाणे, दाहिणातो वा हणुयातो वामं

१. पायवीतीएण खे० जैमू० खं० । पायवीएण सं० ॥ २. जातिस्सामि इ० ॥ ३. परिजुण्णवत्थं
खे० सं० । परिजुण्णं वत्थं हे १, २, ३. ला० ॥ ४. अत्र प्रतिष्वीदृशाः पाठाः—परिट्ठवेज्जा
२ अदुवा एगसाडे अदुवा अचेले खे० जै० सं० । परिट्ठवेज्जा २ अचेले इ० । परिट्ठवेज्जा अदुवा
एगसाडे अदुवा अचेले खं० हे १, ३. ला० । परिट्ठवेज्जा अदुवा अचेले हे २ । अत्र अहापरिजुण्णं
वत्थं परिट्ठवेत्ता अचेले इति इ० पाठः शोभनो यद्यपि भाति तथापि प्राचीनास्तु प्रायः सर्वास्तु प्रतिष्ठु
दर्शनात् खे० जै० सं० खं० हे १, ३. ला० पाठोऽस्माभिर्मूले उपन्यस्तः । चूर्णि-वृत्त्योस्तु अस्य
किमपि व्याख्यानं नोपलभ्यते । “जे भिक्खू एगेणं वत्थेणं परिखुसिते जाव समत्तमेव समभि-
जाणिता” चू० । “जे भिक्खू इत्यादि जाव सम्मत्तं समभिजाणियं ति गतार्थम्” शी० ॥ ५. ला०
हे ३ विना—लौघवत् खे० जै० सं० खं० इ० । लौघविण् हे १, २ ॥ ६. समत्तं हे २. ला० इ० ॥
७. कोइ (वि खं०) ण वाहमवि कस्स वि खे० सं० खं० । कोति वि णाहमवि कस्सति चू० ।
कोइ न यामहमवि कस्सति इ० । “न चाहमन्यस्य..... कस्यचिद्” शी० ॥ ८. हे २, ३. ला०
चू० विना—एगाणियं अप्पाणं खे० सं० खं० । एगाणियमेव अप्पाणं हे १. इ० । “एकाकिनमेव
आत्मानम्” शी० । “एगाणियं अन्वितियं एव(ग)मेव अप्पाणं” चू० ॥ ९. सव्वत्ताए जै० ॥
१०. समत्तं हे २. खं० जै० । “लौघवितं आगममाणे...जाव स[म्म]त्तमेव समभिजाणिता”
चू० । “लौघवियमित्यादि.....यावत् सम्मत्तमेव समभिजाणियं ति” शी० ॥ ११. साहरेज्जा
चू० ॥ १२. आसातेमाणे खे० जै० खं० । आढायमाणे चूपा० शीपा० । “पडिज्जइ य आढायमाणे,
आढा णाम आया(य)रो, ...अमणुण्णे वा अणाढायमाणे, .. तं दुग्गंधं विरसं वा णो वामातो
दाहिणं हणुयं साहरेज्जा अणाढायमाणे दाहिणाओ वा हणुयाओ वामं हणुयं साहरेज्जा । ...इति
लौघवितं आगममाणे.....जाव सम्म(म प्र०)त्तमेव समभिजाणिता ।” चू० ॥

हणुयं णो संचारेज्जा आसादेमाणे । से अणासादमाणे लाघवियं आगममाणे ।
तवे से अभिसमण्णागते भवति । 'जहेयं भगवता पवेदितं तमेव अभिसमेच्चा
सञ्चतो सैव्वयाए सँम्मत्तमेव समभिजाणिया ।

२२४. जस्स णं मिक्खुस्स एवं भवति 'से 'गिलांमि च खलु अहं इमंसि
समए इमं सरीरगं अणुपुब्बेण परिवहित्तए ' से आणुपुब्बेण आहारं संवट्ठेज्जा, आणु- ५.
पुब्बेण आहारं संवट्ठेत्ता कसाए पतणुए किञ्चा समाहियच्चे फलमार्वयट्ठी उट्ठाय
मिक्खू अँमिणिब्बुडच्चे अणुपविसित्ता गामं वा नगरं वा खेडं वा कँच्चडं वा
मडंबं वा पट्ठणं वा "दोणमुहं वा आगरं वा आसमं वा सँणिवेसं वा णिममं वा
रायहाणिं वा तँणाइं जाएज्जा, तणाइं जाएत्ता से तमँयाए एगंतमँवक्कमिज्जा,
एगंतमवक्कमिज्जा अँपंडे अप्पयाणे अप्पवीए अप्पहरिए अप्पोसे अप्पोदए अप्पु- १०
त्तिंग-पणग-दगमट्ठिय-मक्कडासंताणए पँडिलेहिय पडिलेहिय पमजिय पमजिय
तणाइं 'संथरेज्जा, तणाइं 'संथरेत्ता एत्थ वि समए ईत्तिरियं कुज्जा ।

तं सच्चं सच्चवादी ओए तिण्णे छिण्णकहं कहे आतीतट्ठे अँणातीते चिच्चाण मेदुरं
कायं "संविधुणिय विरूवरूवे परीसहोवसग्गे अस्सि विसंभणयाए भेरवमँणुचिण्णे ।

१. जमेयं इ० ॥ २. पवेतियं स० ॥ ३. सच्चत्ताए खे० जै० सं० खं० ॥ ४. समत्तं जै० ला० इ०
खं० । "सम्मत्तमेव समभिजाणिय ति" शी० ॥ ५. से गिलांमि सं० खे० । गिलांमि चू० ।
द्वयता सू० २२८ ॥ ६. पडिवं सं० खं० ॥ ७, ८. अणु० हे १, २. ला० । से अणुपुब्बीए आहारं
संवट्ठित्ता.....गिलाणो अणुपुब्बीए "आहारं सम्मं संवट्ठे, यदुक्तं भवति संखिवति, अणुपुब्बीते
संवट्ठिता" चू० । "स भिक्षुरालुपूर्व्यां...आहारं संवत्तवेत्.....संखिख्य च यदपरं कुर्यात्
तदाह—आ (अ ग्रीखं० १, शीजै०) णुपुब्बेण इत्यादि.....आलुपूर्व्यां आहारं संवत्तं" ग्रीखं० २॥
९. वत्तट्ठी खे० जै० ॥ १०. अमिनिब्बुडप्पे ला० । अमिणिब्बुडप्पा चूपा० ॥ ११. खट्ठवडं वा
पत्तणं वा सं० ॥ १२. आगरं वा दोणमुहं वा चूर्णलुसारेण भाति ॥ १३. तणाइं जाएज्जा नास्ति
हे १. इ० ॥ १४. "मादाय चू० ॥ १५. "मवक्कमिज्जा २ अप्पंडे खे० जै० सं० ॥ १६. अप्पंडे चूर्णं
न द्रव्यते ॥ १७. पडिलेहित्ता संथारगं संथरेहं संथारगं संथरेत्ता एत्थ वि चू० ॥ १८. संथरेज्जा
खे० जै० ॥ १९. संथरेत्ता खे० हे १, २. ला० इ० ॥ २०. "इत्तिरियं णाम अप्पकालियं"
चू० ॥ २१. अत्ती खे० खं० । "आइं य?]ट्ठे अणातीते, आतीतं णाम गहितं, अत्था जीवादि
नाणायी वा पंच, ण अतीतो अणातीतो जहरोवियभारवाही" चू० ॥ २२. अणातीते अस्सि
विसंभणयाए चिच्चाण चू० ॥ २३. संविड्डु(इ इ०)णिय खे० जै० सं० खं० इ० चू० ॥
२४. "मणुक्खिण्णे खं० । "भेरवमणुक्खिण्णे, भयं अरेतीति मेरवं, मेरवेहि परीसहोवसग्गेहि
अणुविज्जाणो अणुविण्णो दंसमसगसीहवग्धातिपहि य रक्खसपिसायावीहि य" चू० । चूर्णलु-
सारेणात्र अणुविण्णे इत्यस्य अनुद्विग्न इत्यर्थो विवक्षितो भाति । "भैरवं भवानकमनुष्ठानं.....
अनुचोर्णवान् अनुष्ठितवानिति" शी० ॥

तत्थावि तस्स कालपरियाए । से वि तत्थ वियंतिकारए ।

इच्चेतं विमोहायतणं हितं सुहं खमं णिस्सेसं औणुगामियं ति बेमि ।

॥ अष्टमस्य षष्ठः ॥

[सत्तमो उद्देसओ]

५ २२५. जे भिक्खू अचेले परिवुसिते तस्स णं एवं भवति—चाँएमि अहं तण-
फासं अधियासेत्तए, सीतफासं अधियासेत्तए, तेउफासं अधियासेत्तए, दंस-मसगफासं
अधियासेत्तए, एगतरे अण्णतरे विरूवरूवे फासे अधियासेत्तए, हिरिपडिच्छादणं
च हं णो संचाएमि अधियासेत्तए । एवं से कप्पति कडिबंधणं धारित्तए ।

१० २२६. अर्दुवा तत्थ परक्कमंतं भुज्जो अचेलं तैणफासा फुसंति, सीतफासा
फुसंति, तेउफासा फुसंति, दंस-मसगफासा फुसंति, एगतरे अण्णतरे विरूवरूवे
फासे अधियासेति अंचेले लाघवियं आगममाणे । तवे से अभिसमण्णागते भवति ।
जैहेतं भगवया पवेदितं तमेव अभिसमेच्च सच्चतो सच्चयाए सम्मत्तमेव समभि-
जाणिया ।

१५ २२७. जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति—अहं च खलु अण्णेसिं भिक्खूणं
असणं वा ४ आहट्ठु दैल्यिस्सामि आहडं च साँतिजिस्सामि [१], जस्स णं
भिक्खुस्स एवं भवति—अहं च खलु अण्णेसिं भिक्खूणं असणं वा ४ आहट्ठु
दल्यिस्सामि आहडं च णो सातिजिस्सामि [२], जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति

१. तत्थ वि सं० । तत्थेव चू० । “तत्थावि इत्यादि” शी० ॥ २. से तत्थ चू० ॥ ३. अणु°
हे १, २, ३. ला० इ० सं० खं० ॥ ४. सप्तमस्य खे० विना । दृश्यतां पृ० ७१ टि० ६ ॥
५. “सक्को चाए व अहं” चू० ॥ ६. हिरिपु पडि° हे १ । हिरियपडिच्छायं णो संचा° सं० ।
हिरिपडिच्छादणं च णो संचा° खे० जै० ॥ हिरिपरिच्छादणं च णो खं० ॥ ७. अधियासेत्तए
चूर्णो न दृश्यते । “ण सो अहं अवाउडो”ति लज्जति” चू० ॥ ८. अत्र चूर्णो लेखकप्रमादेन
पाठव्यत्यः ॥ ९. तणफासा फुसंति चूर्णो न दृश्यते ॥ १०. अचेले...एवं भवति नास्ति ला० ॥
११. जमेयं हे १, २, ३ ॥ १२. तमेव...सच्चयाए इत्यस्य स्थाने जाव इति पाठः हे २. इ० ॥
१३. च सच्चसो सच्चत्ताए समत्तमेव खे० जै० सं० खं० ॥ १४. जाणिता चू० । जाणिजा
हे १ । “गतार्थं यावत् सम्मत्तमेव समभिजाणिय ति” शी० ॥ १५. आहट्ठु परिणं
आणविस्सामि आहडं चू० ॥ १६. दल्यिस्सामि सं० विना । एवमग्रेऽपि ॥ १७. साहजि°
खे० जै० इ० विना । एवमग्रेऽपि ॥ १८. आहट्ठु परिणं दाहामि [ण] पुण गिलायमाणो वि
सरिकप्पियस्सावि णिण्हिस्सामो (मि ?) असणादि, वित्तियो” चू० ॥

—अहं च खलु असणं वा ४ आहङ्गु णो दैलयिस्सामि आहडं च सातिजिस्सामि [३], जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति — अहं च खलु अणोसिं भिक्खुणं असणं वा ४ आहङ्गु णो दैलयिस्सामि आहडं च णो सातिजिस्सामि [४], [जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति —] अहं च खलु तेण अहातिरित्तेण अहेसणिज्जेण अहापरिग्गहिणं असणेण वा ४ अभिक्खं साहम्मियस्स कुज्जा वेयावडियं करणाय ५ अहं वा वि तेण अहातिरित्तेण अहेसणिज्जेण अहापरिग्गहिणं असणेण वा ४ अभिक्खं साहम्मिण्हिं कीरमाणं वेयावडियं सातिजिस्सामि [५] लोचवियं आगममाणे जाव सँमत्तमेव समभिजाणिया ।

२२८. जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति ‘से गिलामि च खँलु अहं इमम्मि समए इमं सरीरगं अणुपुब्बेणं परिवहित्तए’ से अणुपुब्बेणं आहारं १० संवट्टेज्जा, अणुपुब्बेणं आहारं संवट्टेत्ता कसए पतणुए किच्चा सँमाहियवे फलगा-वँयट्ठी उट्ठाय भिक्खू अभिणिव्वुडवे अणुपविसित्ता गौमं वा जाव रायहाणिं

१. दासामि हे २. ला० । “तइयस्स [ण] कस्सत्ति करेमि जइ वि से लद्धी णत्थि” चू० ॥ २. आहडं पुण सातिजिस्सामि चू० ॥ ३. दासामि हे १, २. ला० ॥ ४. “चट्ठे उभय-पडिसेहो । लाघवितं आगममाणे आहारउवगरणलाघवितं” चू० । चूर्णनुसारेण लाघवितं आगममाणे तवे से अभिसमण्णागते ..... इत्यादिपाठोऽत्र स्यादिति भाति ॥ ५. कोष्ठकान्तर्गतः पाठो यद्यपि प्रतिषु शी० मध्ये च न दृश्यते तथापि चूर्णनुसारेणात्र स्यादिति प्रतीयते — “चत्तारि पडिमा अभिग्गहविसेसा बुत्ता, इदणि पंचमो, सो पुण तेसि चैव तिण्हं आदिक्कणं पडिमा-विसेसाणं विसेसो । अभिग्गहं दरिसेति — जस्स णं भिक्खुस्स” चू० । “अथवा एतेषामेवाद्यानां त्रयाणा भज्जानामेकपदेनैव कथिदमिग्रहं गृहीयादिति दर्शयितुमाह — ‘अहं च खलु इत्यादि । यस्य भिक्षोरेवमभूतोऽभिग्रहविशेषो भवति तद्यथा अहं च खलु” शी० ॥ ६. ‘अहं च खलु अणोसिं साहम्मियाणं अहेसणिज्जेण अहापरिग्गहित्तेण अहातिरित्तेण असणेण वा ४ अगिलाए अभिक्खं वेयावडियं करिस्सामि अहं वा वि खलु तेण अहातिरित्तेण अभिक्खं साहम्मिण्ण अगिलार्यत्तपुणं वेयावडियं कीरमाणं सातिजिस्सामि ।’ ईदृशः सूत्रपाठश्चूर्णनुसारेणात्र भाति ॥ ७. करणाय जैसं० । करणायते इ० । करणेण खे० जैमू० खं० । “करणाय उपकरणार्थम्” शी० । दृश्यतां सू० २१९ ॥ ८. लाघवियं आगममाणे तवे से अभिसमण्णागए जाव हे १ । चूर्णं तु एतत्स्थाने ‘से जहेतं भगवद्या पवेइयं जाव’ इति पाठः । “लाघविकमित्यादि गतार्थम्” शी० ॥ ९. समत्तं खं० हे २. इ० ला० । समत्तमेव समभिजाणिता (त्ता जै०) खे० जै० । समत्तमेव समभिजाणेजा चू० ॥ १०. गिलामि खे० जै० सं० खं० चू० । दृश्यतां सू० २२४ ॥ ११. खलु नास्ति खे० सं० खं० ॥ १२. अत्र प्रतिष्ठीदृशाः पाठाः — संवट्टेज्जा संवट्टत्ता कसए खे० जै० सं० खं० ला० । संवट्टेज्जा २ कसए हे १, २, ३. इ० । एतदनुसारेण संवट्टेज्जा, अणुपुब्बेणं आहारं संवट्टेत्ता इति पाठः नुप्ठ प्रतीयते, दृश्यता सू० २२४ ॥ १३. समाह्वडवे खे० जै० खं० हे २, ३. इ० ला० ॥ १४. ‘वत्तट्ठी खे० जै० खं० इ० हे १, २ ॥ १५. गामं वा नगरं वा जाव हे १, २ ॥

वा तणाइं जाँएज्जा, तणाइं जाएत्ता से तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमेत्ता अप्पंडे जाव तणाइं संथरेज्जा, [तणाइं संथरेत्ता] एत्थ वि समए कायं च जोगं चै इरियं च पच्चवखाएज्जा ।

तं सच्चं सच्चवादी ओए तिण्णे छिण्णकहंक्कहे आतीतट्ठे अणातीते चेच्चाण
५ मेउरं कायं संविहुणिय विरूवरूवे परीसहुवसग्गे अस्सि विसंभणताए भेरवमणु-
चिण्णे । तंत्थावि तस्स कालपरियाए । से तत्थ वियंतिकारए ।

इच्चेतं विमोहायतणं हितं सुहं खमं णिस्सेसं औणुगामियं ति वेमि ।

॥ अष्टमस्य सप्तमः ॥

[अट्टमो उद्देशओ]

- १० २२९. औणुपुव्वेण विमोहाइं जाँइं धीरा समासज्ज ।
वसुमंतो मतिमंतो सव्वं णच्चा अणेलिसं ॥ १६ ॥
२३०. दुविहं पि विदित्ता णं बुद्धा धम्मस्स पारगा ।
अणुपुव्वीए संखाए आरंभाय तिउट्ठति ॥ १७ ॥

१. जाएत्ता सेत्तमा^० हे १, २, ३. इ० ॥ २. ^०कमेज्जा २ अप्पंडे खे० जै० सं० ख० ला० । ^०कमेज्जा अप्पंडे अन्यत्र । दृश्यतां सू० २१९ ॥ ३. तणाइं संथा^० खे० जै० हे २, ३ ला० इ० । संथारगं संथरेइ संथारगं संथरेत्ता चू०, दृश्यता सू० २१९ ॥ ४. च रीयं च चू० ॥ ५. “पच्चवखाएज्जा । पाओवगमणं भणितं सम(मे) विसमे वा पादवो विव जह पडिओ । णागज्जुणा तु कट्ठमिव अचेट्ठे ।” चू० ॥ ६. सच्चवादी खे० जै० खं० हे १, २. इ० ला० ॥ ७. “कहे जाव से तत्थ विअंतिकारए (ते ड०) हे १, २, ३. इ० ला० ॥ ८. अतीतट्ठे खेमू० जै० ॥ ९. तत्थ वि खेमू० जै० ॥ १०. विमोहायणं खे० जै० । विमोहायदणं खं० ॥ ११. अणु^० खे० जै० खं० इ० ॥ १२. सप्तमस्य खे० विना । दृश्यतां पृ० ७१ टि० ६ ॥ १३. अणुपुव्वेण इत्याद्यनुष्टुप्” शी० ॥ १४. जाइं धीरा इ० खं० । “जाणि धीरा समासज्ज, धीरा भणिता । वुसिमंतो मतिमंतो, संजमो वुसी, सो जत्थ अत्थि जत्थ वा विज्जति सो वुसिमा” वुसिमं च वुसिमंतो” चू० । “धीराः अक्षोभ्याः, समासाद्य प्राप्य, वसु द्रव्यं संयमः, तद्वन्तो वसुमन्तः” शी० ॥ १५. दुविहं पि विगिंचित्ता बुद्धा चूपा० । “दुविहं इत्यादि श्लोकः ।” शी० ॥ १६. ^०पुव्वीइ हे १ । ^०पुव्वीय खं० चू० विना ॥ १७. चू० शी० विना आरंभाओ खं० हे १. इ० । चू० शी० खं० हे १. इ० विना सर्वाइ प्रतिषु कम्मणा य तिउ^० खे० जै० सं० ला० चूपा० । कम्मणाओ तिउ^० हे २, ३. शीपा० । “आरंभाय तिउट्ठति...पडिज्जइ य-कम्मणा य तिउट्ठति” चू० । “आरम्भणमारम्भ...तस्मात् नुव्वति, ...सुव्वयत्येयं पच्चम्यथे नुव्वथी । पाठान्तरं वा - कम्मणाओ तिउट्ठइ” शी० ॥ १८. तिउट्ठती खे० जै० सं० खं० ॥

२३१. कसाए पयणुए किञ्चा अप्पाहारो ^१तितिकखए ।
अह भिक्खू गिलाएजा आहारस्सेव अंतियं ॥ १८ ॥
२३२. ^२जीवियं णामिकंखेजा मरणं णो वि पत्थए ।
दुहत्तो वि ण सज्जेजा जीविते मरणे तद्वा ॥ १९ ॥
२३३. मज्झत्थो णिज्जरापेही समाहिमणुपालए ।
अंतो बहिं वियोसज्ज अज्झत्थं सुद्धमेसए ॥ २० ॥
२३४. ^३जं किंचुवक्कमं जाणे आउल्लेमस्स अँप्पणो ।
तस्सेव अंतरद्धाए खिप्पं सिकखेज्ज पंडिते ॥ २१ ॥
२३५. गामे अट्टुवा रण्णे थंडिलं पडिलेहिया ।
अँप्पपाणं तु विण्णाय तणाइं संथरे मुणी ॥ २२ ॥
२३६. अँणाहारो तुँवट्टेजा पुट्ठो तत्थ हियासए ।
णातिवेलं उवचरे माणुस्सेहिं वि पुट्ठवं ॥ २३ ॥
२३७. ^४संसप्पगा य जे पाणा जे य उँड्डमहेचरा ।
मुंजंते मंसँसोणियं ण छणे ण पँमज्जए ॥ २४ ॥
२३८. पाँणा देहं विहिंसंति ठाणातो ण वि उज्जमे ।
आसवेहिं विवित्तेहिं तिप्पमाणोऽधियासए ॥ २५ ॥
२३९. ^५गँयेहिं विवित्तेहिं आयुकालस्स पारए ।
पँगाहिततरगं चेतं दवियस्स वियाणतो ॥ २६ ॥

१. कसाए इत्यादि श्लोकः शी० ॥ २. तितट्ठति चू० ॥ ३. आहारस्सेव कारणं चू० ॥
४. “जीवियं इत्यादि श्लोकः ॥” शी० ॥ ५. “मज्झत्थो इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ ६. जं किंचि
उवँ चू० । “जं किंचि इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ ७. चू० सं० विना—मप्पणो खे० जै० खं०
हे १, २, ३. इ० ला० । “आयु क्षेमस्य..... कस्य सम्बन्धि तदायु १ आत्मनः” शी० ॥
८. गामे वा अट्टुवा रण्णे हे २, ३. खं० इ० चू० शी० विना । “गामे इत्यादि श्लोकः । ग्रामः
प्रतीतः, “...अरण्ये वा इत्यनेन चोपाश्रयाद् बहिः” शी० ॥ ९. अप्पपाणं वियाणित्ता चू० ॥
१०. “अणाहारो इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ ११. तुयँ हे २. इ० ॥ १२. मणुँ हे १, २,
३ इ० ला० । माणुस्सेहिं खं० । “मणुस्सेसु वि पुट्ठवं, मणुस्सेसु,.....अवि पदत्थादिषु,
पुट्ठवं” चू० । “माणुष्यै .....स्पृष्टो व्याप्तः” शी० ॥ १३. “संसप्पगा इत्यादि श्लोकः”
शी० । १४. उड्डमहेचरा चू० । उड्डमहेचरा खं० । १५. इ० चू० विना—“सोणीतं खे०
जै०, सोणीयं अन्यत्र ॥ १६. पमज्जते चू० ॥ १७. “पाणा देहं इत्यादि श्लोकः ॥” शी० ॥
१८. “गँयेहि इत्यादि श्लोकः ॥” शी० ॥ १९. “तरागं खे० सं० इ० । “तरागं च पत्तं चू० ॥

२४०. अयं से अवरे धम्मे णायपुत्तेण साहिते ।
आयवज्जं पैडियारं विजहेज्जा तिधा तिधा ॥ २७ ॥
२४१. हरिणसु ण णिवज्जेज्जा थंडिलं मुणिया सए ।
वियोसज्ज अणाहारो पुड्डो तत्थउधियासए ॥ २८ ॥
- ५ २४२. इंदिएहिं गिलयंतो समियं साहरे मुणी ।
तैहावि से अगरहे अचले जे समाहिए ॥ २९ ॥
२४३. अमिक्कमे पडिक्कमे संकुचए पसारए ।
कायसाहारणडाए एत्थं वा वि अचेतणे ॥ ३० ॥
२४४. पंरिक्रमे परिकिलंते अदुघा चिद्धे अहायते ।
१० उणेण परिकिलंते ११ णिसीएज्ज य अंतसो ॥ ३१ ॥
२४५. आसीणेउणेलिसं मरणं इंदियाणि समीरते ।
कोलावासं समासज्ज वितहं पादुरेसए ॥ ३२ ॥

१. “अयं से इत्यादि श्लोकः।” शी० ॥ * आया^० खं० ॥ २. पडीयारं सं० खं० विना । पडियारं चू० । “प्रतिचारमङ्गव्यापारम्” शी० ॥ ३. “हरिण इत्यादि श्लोकः, हरितानि दूर्वाङ्कुरादीनि, तेषु” शी० । हरितेसु चू० ॥ ४. मुणी आसए चू० । “मुणी पुण्वमणितो, आसीत आसए” चू० । “स्थण्डिलं मत्वा शयीत” शी० ॥ ५. वियोसेज्ज खे० जै० । विउसेज्ज सं० । विउसज्ज हे २, ३. इ० ला० ॥ ६. गिलायंतो समियं आहरे मुणी खं० विना । किलंतो वा (?) समितं साहरे मुणी चू० । “समितं साहरे मुणी, संकुडितो परिकिलंतो वा ताहे सम्मं पसारेइ, पसारिय किलंतो वा पमज्जिता साहरइ” चू० । “इंदिएहिं इत्यादि श्लोकः, स क्ष्मनाहारतया मुनिर्ग्लायमान इन्द्रियैः, क्षमिनो भावः क्षमिता समता, तां साम्यं वा आत्मन्याहरेद् व्यवस्थापयेत्” शी० ॥ ७. ताहेवि चू० ॥ ८. “अमिक्कमे इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ ९. संकुचते पसारते इ० । संकुचिते पसारिते हे १, २, ३. ला० ॥ १०. “परि(१ शीखं० १)क्रमे इत्यादि श्लोकः।” ततः परि(१ शीखं० १)क्रमेत् चट्क्रम्यात्” शी० । “परिकिलंते परि(२-प्र०)-क्रमणं” चू० ॥ ११. णिसिएज्ज खे० जै० खं० हे १, २, ३. इ० । णिसिएज्ज वा अंतसो चू० ॥ १२. आसीणमणेलिसं हे १, २. इ० ला० । आसीणे मणेलिसं खं० । “आसीणे (णं शीखं० २, जै०) इत्यादि श्लोकः । आसीनः आश्रितः” शी० । “आसीणे मणेलिसं आसीण इति उदासीणो.....अहवा धम्मं अस्सितो” चू० ॥ १३. पादुरेसइ खं० । “पादुज्जत्तेसते । पादु पगासअवट्ठितं, तं.....एसति” चू० । “पादुरेपयेत् प्रकटम्..... अन्वेपयेत्” शी० ॥

२४६. जंतो वजं समुप्पजे ण तत्थ अवलंघए ।
ततो उँकेस अप्पाणं सव्वे फाँसेऽधियासए ॥ ३३ ॥

२४७. अँयं चाततरे सिया जे एवं अणुपालए ।
सँव्वगायणिरोवे वि ठाणातो ण वि उब्भमे ॥ ३४ ॥

२४८. अँयं से उत्तमे धम्मे पुव्वद्वाणस्स पग्गहे ।
अचिरं पडिलेहिता विहरे चिड्ड माहणे ॥ ३५ ॥

२४९. अँचित्तं तु समासज्ज ठावए तत्थ अप्पगं ।
वोसिरे सव्वसो कायं ण मे देहे परीसहा ॥ ३६ ॥

२५०. जावज्जीवं परीसहा उँवसग्गा य इति संखाय ।
संजुडे देहमेदाए इति पण्णेऽधियासए ॥ ३७ ॥

१०

१. “जमो वजं इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ २. उवक्कसे खेमू० जै० खं० ॥ ३. फासे अधि० खे० सं० ॥ ४. अयं इत्यादि श्लोकः ” शी० । अयं चायततरे खे० जै० हेसं० २ । अयं चायतरे सं० ला० । “अयं चाततरे सिया, अंत(अत)तरो आततरो वा आततरो । पडिज्जइ य-आय[त]रे दढगाहतरे धम्मे मरणधम्मे, इंगिणिमरणातो आयतरे उत्तमतरे” चू० । “इत्तिमरणविधिरायततरः । अयं च तस्मादायततर इति चगन्दार्थः । आयततर इत्याह भिविधौ, सामस्येन यत आयतः, अयमनयोरतिशयेनायत आयततरः । यदिवाऽयमनयोरतिशयेनातो गृहीत आततरः, यत्नेनाव्यवसितः....दढतरः स्यात् ।” शी० ॥ ५. सव्वकाय० खं० ॥ ६. “अयं से इत्यादिश्लोकः” शी० । अयं से.....पग्गहे इति पूर्वार्थे चूर्णो न दृश्यते ॥ ७. “अचिच्चमित्थादि श्लोकः ।” शी० । अचित्तं तु समासज्ज तत्थ वि किर कीरति इति सूत्रपाठश्चूर्णनुरारेण स्यादिति भाति ॥ ८. “जावज्जीवं इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ ९. हे १ विना—उवसग्गा इति संखाया सं०) खे० जै० सं० खं० । उवसग्गा ति संखाते इ० । उवसग्गा य संखाय हे २, ३. ला० । “जावज्जीवं परीसहा उवसग्गा य परीसहा दिगिच्छादि, उवसग्गा य अणुलोमा पडिलोमा या इति संखाय, एवं संखाता तेण भवति, यदुक्तं तेन भवति नाता, अणहियासंते पुण इद्वत्ते पडुच्च ण संखाता भवति । अहवा जावज्जीवं एते परीसहा उवसग्गा वि, ण मे मतस्स भविसंतीति एवं संखाए अहियासए । अहवा परीसहा एव उवसग्गा, तप्पुरिसो समासो । अहवा [परीसहा] उवसग्गा य जावदेहमाविणो, ततो वुच्चति—जावज्जीवं परीसहा, एवं संखाय संजुडे देहमेदाय.....इति पण्णे अधियासए” चू० । “यावज्जीवं इत्यादि श्लोकः, यावत् प्राणधारणं तावत् परीसहा उपसर्गाश्च सोढव्या इत्येतत् संख्याय ज्ञात्वा तानध्यासयेदिति । यदि वा न मे यावज्जीवं परीपहोपसर्गा इत्येतत् संख्याय मत्वाऽधिसहेत । यदिवा यावज्जीवमिति यावदेव जीवितं तावत् परीपहोपसर्गजनित्वा पीडैति, तत् पुनः कतिपय-निमेयावस्थायि.....इत्यत एतत् संख्याय ज्ञात्वा संजुतो देहमेवाय चरारत्यागायात्यत इति कृत्वा प्राज.....सम्यगाधिसहेत” शी० ॥

२५१. 'भिदुरेसु ण रजेज्जा कामेसु बहुतरेसु वि ।
इच्छालोभं ण सेवेज्जा धुववण्णं संपेहिया ॥ ३८ ॥
२५२. सासएहिं णिमंतेज्जा दिव्वमायं ण सहहे ।
तं पंडिबुज्झ माहणे सव्वं नूमं विधूणिता ॥ ३९ ॥
- ५ २५३. सव्वट्ठेहिं अमुच्छिअ आयुकालस्स पारए ।
तितिवक्खं परमं णच्चा विमोहण्णतरं हितं ॥ ४० ॥ ति वेमि ।

॥ अंष्टम 'विमोक्षाध्ययनं समाप्तम् ॥

१. भेदुरेसु खे० जै० सं० खं० चू० । “भिदु(भेद शीखं १, जीजै०)रेसु इत्यादि श्लोक”, भेदनशीलाः भिदुराः” शी० ॥ २. बहुतरेसु चू० । बहुलेसु वि चूपा० शीपा० । “प्रभूततरेण्वपि” शी० ॥ ३. धुवं जै० इ० । “सुहुमरूवे उवसग्गे सुयणीया सुहुमा, वण्णो णाम संजमो, सो य सुहुमो थोवेण वि विराहिज्जति बालपद्मवत् । सम्म पे(ए-प्र०)हिता समेहिता । पडिज्जड य-धुवमज्जं समेहिता थिरसंजमं समपेहिज्ज, सो कहं थिरो ? धुव(वो ?) अव्वमिचारी । अहवा धुवमज्जं सपेहिया, धुवो मोक्खो, सो य अण्णो संसाराओ, तं सदोहिता” चू० । चूर्ण्यनुसारेण सुहुमं वण्णं समेहिता इति पाठः, अन्यतु पाठान्तरमिति भाति । “वर्णं संयमो मोक्षो वा, स च सक्ष्मो दुर्विज्ञेयवात् । पाठान्तरं वा - धुव(वं प्र०)वन्नमित्यादि, धुवोऽव्वमिचारी, स चासौ वर्णश्च धुववर्णः, तं संपेक्ष्य” शी० । शी० अनुसारेण सुहुमं वण्णं सपेहिया इति पाठः, धुववण्णं सपेहिया इति तु पाठान्तरं भाति ॥ ४. सपेहिता(त्ता हे १) हे १, २, ३ ॥ ५. “सासएहि इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ ६. दिव्वं मायं हे २. इ० जै० । “दिव्वं मातं न सहहे, ... तं दिव्वमायं ण सहहे । अहवा दिव्वं आयं ण सहहे” चू० ॥ ७. पडिबुज्झे चू० ॥ ८. विहूणिता सं० हे १, २. ला० । विधूयिया खं० । “सव्व णूमं विधूणिता ... अहवा नूम ति दव्वमुच्चति, विविहं धूमिता विधूमिता विमोक्खिय इति” चू० ॥ ९. “सव्वट्ठेहिं इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ १०. सप्तमं खे० विना । दइयता पृ० ७१ टि० ६ ॥ ११. अध्ययनं खे० जै० सं० इ० । अध्ययनं समत्तं खं० । “सप्तमाध्ययनं विमोक्षायतनं नाम परिसमाप्तम्” चू० ॥

नवमं अञ्जयणं 'उवहाणसुयं'

[पढमो उद्देशओ]

२५४. अह्वासुतं वदिस्सामि जहा से समणे भगवं उद्वाय ।

संखाए तंसि हेमंते अहुणा पव्वइए रीड्था ॥ ४१ ॥

२५५. णो चेविमेण वत्थेण पिहिस्सामि तंसि हेमंते ।

से पारए आवकहाए एतं खु अणुधम्मियं तस्स ॥ ४२ ॥

२५६. चत्तारि साहिए मासे बहवे पाणजाती आगम्म ।

अंभिरुज्झ कायं विहरिंसु आरुसियाणं तत्थ हिंसिंसु ॥ ४३ ॥

२५७. 'संवच्छरं साहियं मासं' जं ण रिक्कासि वत्थगं भगवं ।

अचेए ततो चाई तं वोसज्ज वत्थमणगारे ॥ ४४ ॥

१. "अह्वासुयं वदिस्सामि इत्यादि" शी० ॥ २. उट्ठात संखाए खे० जै० खं० । उट्ठाय संखात
इ० । उट्ठाय संखाय चू० ॥ ३. अहुणो खे० जै० खं० हे २ ॥ ४. पव्वत्ति खे० जै० खं० ।
पव्वत्तिए स० चू० ॥ ५. "णो चेविमेण इत्यादि श्लोक." शी० ॥ ६. एवं खु सं० । एतं खलु
हे २. ला० ॥ ७. आणु० खे० जै० । 'अणु०' 'आणु०' उभयथा चू० ॥ ८. चत्तारि साधिते
खं० । चत्तारि साधि[ते] चू० । "चत्तारि इत्यादि श्लोकः" शी० ॥ ९. पाणजाति यागम्म
खं० । पाणजातीया आगम्म ला० । पाणजातिया आगम्म खे० जै० सं० । "पाणजाति आगम्म
...भमरा मधुकरा य पाणजातीया बहवो आगमिति" पाणजातीओ आरुज्झ कायं विहरंति"
चू० । "प्राणिजातयो भ्रमरादिकाः" शी० ॥ १०. अंभिरुज्झ खं० ॥ ११. आरुसिताणं खे० जै० खं० ।
"आरुसियाणं तत्थ हिंसिंसु, अचवत्थं रुस्सिताणं आरुसिताणं" चू० । "आरुस्य तत्र काये
णमिति वाक्यालङ्कारे" शीखं० १ ॥ १२. "संवच्छरं इत्यादि श्लोकः" शीखं० २, "संवच्छरं
इत्यादि रूपकम्" शीखं० १, शीजै० ॥ १३. जं ण रिक्कंसि व वत्थगं खं० । "जं ण रिक्कासि
ति यत् त्यक्तवान् भगवान् तत् स्थितिद्वय इति कृत्वा" शी० । "सो हि भगवं तं वत्थं
सवच्छरमेग अह्माभावेण धरित्वा, ण तु णिक्कासते, साहियं मासेण साहियं मासं, ज[ण] णिक्कासि
तं तस्स खं० तेण वत्थेण ण रिक्कं आसि । अह्वा ण णिक्कासितवं तं वत्थं सरीराओ । अह्वा णिर
इति पट्ठि(यदि १) वत्थत्वं कासि, वत्थभावो वत्था वा देसीभासाए वा सुत्तमणित्तीए वा वत्थता,
सव्वतित्थगाराणं वा तेण अन्नेण वा साहिज्झ, भगवता तु तं पव्वइयमित्तेण भावतो णिसट्ठं तद्वा
वि सुवण्णवाछ्छगानरीपूरअवहिते कंटाए लग्गं दट्ठुं पुणो वि बुच्चइ वोसिरामि ति" चू० । चूर्ण्यसु-
सारेणात्र जं ण णिक्कासि वत्थत्वं भगवं इति सूत्रपाठो भाति ॥

२५८. अहु पोरिसिं तिरियमितिं चक्खुमासज्ज अंतसो ज्ञाति ।

अह चक्खुभीतसहिया ते हंता हंता बहवे कंदिसु ॥ ४५ ॥

२५९. सयणेहिं विंतिमिस्सेहिं इत्थीओ तत्थ से परिणाय ।

सागारियं न से सेवे इति से सयं प्वेसिया ज्ञाति ॥ ४६ ॥

५ २६०. जे केयिमे अगारत्था मीसीभावं पहाय से ज्ञाति ।

पुंडो वि णामिमांसिसु गच्छति णाडवत्तती अंजू ॥ ४७ ॥

२६१. णो सुकरमेतमेगेसिं णांभिमासे अभिवादमाणे ।

हयपुव्वो तत्थ दंडेहिं लूसियपुव्वो अप्पपुण्णेहिं ॥ ४८ ॥

२६२. फेरिसां दुत्तिरिक्खां अतिअच्च मुणी परक्कमाणे ।

१० आघात-ण्ड-गीतां दंडजुद्धां मुड्डिजुद्धां ॥ ४९ ॥

२६३. गंडिए मिहुंक्कहासु समयम्मि णातसुते विसोगे अंदक्खु ।

एतां से उरालां गच्छति णायपुत्ते असरणाए ॥ ५० ॥

१. “अहु पोरिसिमित्यादि” शी० ॥ २. ज्ञासि खं० ॥ ३. अघ चक्खुभीता(त खेम०) सधिया खे० खं० । अह चक्खुभीता सहिया सं० हे ३ । अह चक्खुभीतसहिता से(ते ?) चू० । “चक्खु”शब्दोऽन दर्शनपर्यायः, दर्शनादेव भीताः दर्शनभीताः, सहिता मिलिताः” शी० ॥ ४. “सयणेहिं इत्यादि” शी० ॥ ५. वीति० चू० ॥ ६. से तत्थ हे १, २, ३. ला० इ० ॥ ७. न सेवे[ति इ०] इति इ० खं० हे १ । “सागारियं ण से सेवे, सागारियं णाम मेहुणं, तं ण सेवति” चू० । “सागारिकं मैथुनं न सेवेत” शी० ॥ ८. खं० विना—के इमे खे० जै० सं० हे ३. इ० । केइ इमे हे १, २ । जे केतिमे चू० । “जे केति इत्यादि, ये केचन इमे.....अगारत्थाः” शी० ॥ ९. ज्ञाती खं० जैमू० सं० ॥ १०. पुट्टे व से अपुट्टे वा गच्छति णातिवत्तपु अंजू चू० । शीलाचार्याणामपि अर्थ पाठः सम्मतो भाति, तथाहि—पृष्ठोऽपृष्ठो वा न वक्ति, स्वकार्याय गच्छत्येव, न तैरुक्तो मोक्षपथमतिवर्तते ध्यानं वा ‘अलु’ ति ऋजुः” शी० । “णगजुणा तु पडंति—पुट्टो व सो अपुट्टो वा णो अणुजाणापि पावग भगवं” चू० ॥ ११. णो सुकर(ग खे० जै०)-रणमेगेसिं खे० जैमू० सं० । णो सुकरणमेतमेगेसिं चू० । “णो सुकर[ण शीजे०]मित्यादि, नैतद् वक्ष्यमाणमुक्तं वा एकेषामन्येषा सुकरमेव” शी० ॥ १२. णामिमासे य अभि० सं० । “एतमिति जं नामिमासते वि(भ०)सिंसेतेहिं पयत्तेण वि(भि०)वंदिज्जमाणो” चू० । अभिवादयतो नामिभाषते” शी० ॥ १३. दंडेण चू० ॥ १४. “फरुसां इत्यादि” शी० ॥ १५. दुत्तिरिक्खां सं० । “दुत्तिरिक्खां.....दुक्खं तित्तिभिज्जजंति दुत्तिरिक्खां” चू० । “दुस्तिरिक्खाणि” शी० । १६. “गंडिए इत्यादि श्लोकः । ‘ग्रथितः’ अववद्धः ‘मिथः’ अन्योन्यं ‘कथासु’ स्वैरकथासु, समये वा कथिदववद्धः, तम्, लीद्वयं वा परस्परकथाया गृद्धमपेक्ष्य.....तान् मिथः कथावद्वान् मध्यस्थोऽद्राक्षीत्” शी० । “गण्डिते विधूतसमयं ति गदितं, यदुक्तं भवति वद्धे.....मिहोक्कहा-समयो ति.....एवमादी मित्तु(हु)कहासमतो(यो) । गच्छति णातिवत्तपु गह(त ?)हरिसे अरते

२६४. अवि साधिए दुवे वासे सैतोदं अभोच्चा णिक्खंते ।
 एगत्तिगते पिहितच्चे से अभिण्णायदंसणे संते ॥ ५१ ॥
२६५. पुँढविं च आउकायं च तेउकायं च वायुकायं च ।
 पणगाइं वीयहरियाइं तसकायं च सव्वसो णच्चा ॥ ५२ ॥
२६६. एताइं संति पडिलेहे चित्तमंताइं से अभिण्णाय ।
 पँरिवज्जियाण विहरित्था इति संखाए से महावीरे ॥ ५३ ॥
२६७. अँदु थावरा य तसत्ताए तँसजीवा य थावरत्ताए ।
 अँदुवा सव्वजोणिया सत्ता कम्मणा कप्पिया पुढो वाला ॥ ५४ ॥
२६८. भगवं च एवमँण्णेसि सोवधिए हु लुप्पती वाले ।
 कम्मं च सव्वसो णच्चा तं पँडियाइक्खे पावगं भगवं ॥ ५५ ॥

१०

अदुद्धे अणुलोमपडिलोमेसु वितोगे विगतहरिसे अदक्खु ति वहुँ” चू० । चूर्ण्यनुसारेण गढिते मिहुकहसमयस्मि गच्छति नातिवत्तए अदक्खु इति पाठः स्यादिति सम्भाव्यते । द्दयतामनन्तरं वक्ष्यमाणं टिप्पणम् ॥ १७. मिहुकहसमयंमि खेमू० जै० । द्दयतामुपरितनं टिप्पणम् । मिधुकहासु समयंमि खं० । मिधो(हो इ०) कहासु समयंमि हे १. इ० । मिधंकहासु समयंमि हे २, ३. ला० ॥ १८. अदक्खू खे० जै० । अदक्खू हे १, २, ३. ला० ॥ १९. णायपुत्तो खं० । णायपुत्तेऽसरणाए खे० जै० सं० । “गच्छतीति अतिक्रमति, णासु(य)पुत्त असरणाए” चू० ॥ १. “अवि साही(हि)ए इत्यादि अपि साधिके द्वे वर्षे” शी० । “अवि समधिजे दुवे वासे, अथ इति अनंतरे, ...अह तेसिं तं अवत्तं णच्चा साधिते दुहे(वे) वासे” चू० ॥ २. सीओदगं अशुच्चा हे २, ३ ॥ ३. एगत्तगते हे १, २. चू० विना । “एगत्तिगते पिहितच्चा, एगतं एगत्ती, एगत्तिगतो णाम ण मे कोति णाहमविक रसति” चू० । “एकत्वमितो गत इति” शी० । तुलना—सू० ४८२ ॥ ४. पिहितच्चा हे २, ३. ला० खेमू० जै० खं० चू० । “यदि वा पिहिताचो(चाँ) शीखं० २) गुप्ततलुः” शी० । “पिहितच्चा .....पिहिताओ अच्चाओ जस्स भवति पिहितासवः, अच्चा पुव्वमणिता .....भावअच्चीतो वि अप्पसत्थाओ पिहिताओ रागदोसाणिलजाला पिहिता” चू० । पिहितच्ची (?) ॥ ५. “पुढविं च इत्यादि एयाइं इत्यादि श्लोकद्वयस्याप्यमयः” शी० । “पुढविं आउं च कंठं” चू० । *पणगाणं खं० ॥ ६. *कायं खे० जै० ॥ ७. *वज्जियाणं सं० ला० । *वज्जिय हे १ ॥ ८. संखते(त हे १) हे १, २, ३. इ० ला० । संखाय चू० ॥ ९. अदु थावरा तसं खे० जै० सं० इ० । अदुवा थावरा तसत्ताए तसजीवा वि थावरत्ताए चू० । “अदु थावरा इत्यादि, अथ आनन्तरे, थावराः .....त्रसतथा ... विपरिणमन्ते ... चवाब्द उत्तरापेक्षया समुच्चयार्थः । तथा त्रसजीवाश्च स्थावरतथा” शी० ॥ १०. तसा य हे १, ३ ॥ ११. अदुवा सव्वं खे० सं० हे १, २, ३. ला० । “अदु सव्वजोणिया सत्ता, अदु ति अधसद्वा अवमंसो सुहदु(सु?) हउच्चारणता” चू० । “अथवा ... सर्वयोनिकाः सत्ताः” शी० ॥ १२. *मण्णेसिं खे० जै० सं० खं० हे १, ३. ला० । “भगवं च एवमण्णेसि । च पूरणे, एवमवधारणे, एवं अत्रिसित्ता, जं भणितं भवति अणुचित्ता” चू० । “भगवं च इत्यादि ..... एवमभन्यत” शी० ॥ १३. परिचा^० खे० जै० ॥

२६९. दुविहं समेच्च मेहावी किरियमक्खायमणे लिंसिं णाणी ।
आयाणसोतमतिवातसोतं जोगं च सव्वसो णच्चा ॥ ५६ ॥

२७०. अतिवत्तिं अणाउट्ठिं सयमण्णेसिं अकरणयाए ।
जस्सिस्थीओ परिण्णाता सव्वक्कम्मावहाओ सेऽदक्खू ॥ ५७ ॥

५ २७१. अहाकडं ण से सेवे सव्वसो कम्मुणा य अदक्खू ।
जं किंचि पावगं भगवं तं अकुव्वं वियडं मुंजित्था ॥ ५८ ॥

२७२. णांसेवइय परवत्थं पैरपाए वि से ण मुंजित्था ।
परिवज्जियाण ओमाणं गच्छति संखडिं असरेणाए ॥ ५९ ॥

२७३. मौतण्णे असणपाणस्स णाणुगिद्धे रसेसु अपडिण्णे ।
अच्छि पि णो पैमज्जिया णो वि य कड्डुयए मुणी गातं ॥ ६० ॥

१०

१. “दुविहं इत्यादि” शी० ॥ २. हे १ विना—“क्खाय अणे लिंसं सं० । क्खाय णे लिंसिं (सं खं० ला० हे ३) हे २, ३. इ० खे० जै० ला० खं० । “दुविहं समेच्च मेहावी.....दुविहं कीरतीति कम्मं.....सव्वतित्थगरक्खायं अन्ने(ने) लिंसं [अ] सरिसं.....किरियं च” चू० । “द्विविधं.....कर्म समेत्य ज्ञात्वा मेधावी क्रियाम्.....अनीदशीम् अनन्यसदशीमाख्यातवान्” शी० ॥ ३. अतिवाह्यं हे १, २, ३. ला० । अतिवातियं इ० । अतिवत्तिं खे० खं० । “अतिवत्तिं अणाउट्ठिं अतिवादिज्जति जेण सो अतिवादो हिसादि, आउंटणं करणं, तं अतिवातं णाउट्ठति” चू० । “अतिवत्तिं इत्यादि। ... अतिक्रान्ता पातकादतिपातिका निर्दोषा, तामाश्रित्य” शी० ॥ ४. सयमञ्जेसिमकरणयाए इ० । सतमञ्जेहिं अकरणयाए खं० । “सयमण्णेहिं वि अकरणयाए (णाए प्र०) ति” चू० । “स्वतोऽन्येषा चाकरणतया” शी० ॥ ५. तस्सिस्थीओ परिण्णाता, अहवा उव्वेसिगमेव.....जस्सिस्थीओ परिण्णाता” चू० ॥ ६. सं० विना—“वहाओ अह(व खं० इ०)क्खू खे० जै० हे २, ३. खं० इ० । “वहाउ से अहक्खू हे १. ला० । “वहाओ सेऽदक्खू खे० । “स एवाद्राक्षीत्” शी० ॥ ७. “अहाकडं इत्यादि” शी० ॥ ८. कम्मुणो अदक्खू खं० । कम्मुणा य अदक्खू जं किंचि अपावगं चू० । ९. णासेवतीय हे १, २, ३ । णो सेवइय खं० । णो सेवतीय इ० ला० । “णासेवइय परवत्थं, जं तं दिव्वं देवदूतं पव्वयत्तेण गहितं तं साहियं वरिसं खंधेण जेव धरितं, ण वि पावयं, तं मुइत्ता सेसं परवत्थं पाडिहारितमवि ण धरितवा । के वि इच्छति सवत्थं तस्स तत्, सेसं परवत्थं जंगादि, तं णासेवित्वा” चू० । “णासेवइ इत्यादि, नासेवते च” शी० ॥ २, “णोसेवइ [इ]त्यादि, तं णासेवित्वा” चू० । “णोसेवइ १, शी० ॥ १. इत्यतां सू० २८१ टि० १२ ॥ १०. परपादे वी खे० जै० सं० खं० ॥ ११. “रणयाए खं० हे १ ॥ १२. “मायञ्जे इत्यादि” शी० ॥ १३. पमज्जिजा खं० हे १ ॥ १४. कड्डुय खं० ॥

२७४. अर्पं तिरियं पेहाए अर्पं पिड्डो उप्पेहाए ।

अर्पं बुइए पडिमाणी पंथपेही चरे जतमाणे ॥ ६१ ॥

२७५. "सिसिरंसि अद्धपडिवण्णे तं वोसल्ल वत्थमणगारे ।

पसारेतु वाहुं परक्कमे णो अवलंबियाण कंधंसि ॥ ६२ ॥

२७६. एस विधी अणुक्कतो माहणेण मतीमता ।

वहुसो अपडिण्णेण भगवया एवं रीयं(य?)ति ॥ ६३ ॥ त्ति वेमि ।

॥ नवमस्य प्रथमः ॥

१. "अर्पं इत्यादि" शी० । "अर्पं तिरियं पेहाए, अप्पमिति अभावे, ण गच्छंतो तिरियं पेहित्वा, ण वा पिड्डतो पञ्चवलोमित्वा" चू० ॥ २. उपेहाए हे २. इ० । व पेहाए खे० जै० सं० खं० । द्दयतामुपरितनं टिप्पणम् । "अर्पं पृष्ठतः स्थित्वोत्प्रेक्षते" शी० ॥ ३. "अर्पं बुट्तिए पडिमाणी" पुच्छते अर्पं पडिमणति, अभावे दृष्टव्यो अप्पसद्दो, मोणेण अच्छति" चू० । "केनचित् पृष्ठं सन् प्रतिभापी सन्नल्पं दूते, मौनेन गच्छत्येव केवलम्" शी० ॥ ४. पंथे पेही सं० खेमू० । "पंथं पेहति पंथपेही" चू० । "पथिप्रेक्षी चरेद्" शी० ॥ ५. "सिसिरंसि इत्यादि" शी० ॥ ६. वोसल्लिज्जे हे १ । वोसल्लिज्जा चू० ॥ ७. वाहु सं० हे १ इ० ला० । वाहुं परक्कम णो खं० । वाहुं परक्कमु णो खेमू० जैमू० । "पसारेतु वाहुं पक्कम्म, वाहुं(हुं) पसारिय कमति, णो अवि(व)लंबिताण कंठंसि, वाहुहि कंठेवलंबितेहि हियस्स उब्बा भवति, तेण संमिज्जं सरीरं, स तु भगवं सत्तुसारे वि सीते जहापणिहितेहि वाहुहि पराक्कमित्वा, ण कंठे अवलंबित्वा" चू० । "भगवान् प्रसार्य वाहुं पराक्कमते (वाहु प्रकमते शीखं० २).....नापि स्कन्धेऽवलम्ब्य तिष्ठतीति" शी० ॥ ८. खंधंसि हे १, २, ३. ला० इ० । कंठंसि चू० । द्दयतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ९. विही यणोक्कतो सं० । विही अणोक्कतो खेमू० जै० खं० । "चरियाहिगारपडिसमाणत्थि(त्थं ?) इमं भण्णति—एस विही अणो(णो?)क्कतो.....अणु पच्छामावे, जहा अणोहिं तिथ्यगरेहि कतो सहा तेणावि, अतो अणुक्कतो" चू० । "एस विधी(ही शीखं० २) इत्यादि .....अनु(अन्वा शीखं० १, शीजै०, अना शीखं० २)कान्तः अनुचीर्णः" शी० ॥ १०. अपडिण्णेण वीरेण कासवेण महरि(महे ?)सिणा चू० । वहुसो अपडिण्णेण भगवता रीयं(य?)ति त्ति वेमि चूपा० । "पडिज्जं य-वहुसो अपडिण्णेण भगवता रीयं(य?)ति त्ति वेमि । वहुसो इति अणोसो, अपडिण्णे भणितो, भगवता रीयमाणेण रीयता एवं वेमि जहा मया छतं" चू० । "एय चर्याविधिः..... अनुचीर्ण .....भगवता ..... । 'एवम्' अनेन पथा.....अन्ये.....साधवो 'रीयन्ते' गच्छन्तीति । इतिरधिकारसमाप्ती, त्रयीमीति पूर्ववत्" शी० । द्दयता सू० २९२, ३०६, ३२३ ॥ ११. अपडिं खे० जै० सं० हे २, इ० । द्दयता टि० १० । य पडिवण्णेण खं० ॥ १२. एवं नास्ति खं० चू० हे २ । द्दयता टि० १०, सू० २९२, ३०६, ३२३ ॥ १३. रीयं त्ति वेमि खं० । रीयंते त्ति वेमि ला० हे १, २ । अत्र चर्यानुसारेण रीयता इति पाठः प्रतिभाति, द्दयतामुपरितनं टिप्पणम् । तदनुसारेण 'रीयते त्ति' 'रीयति त्ति' वा पाठो भवेत् । द्दयता सू० २९२, ३०६, ३२३ ॥ १४. अष्टमस्य खे० विना । द्दयता पू० ७१ टि० ६ ॥

[बीओ उद्देसओ]

२७७. चरियासणाइं सेजाओ एगतियाओ जाओ वूइताओ ।

आइक्ख ताइं सयणासणाइं जाइं सेवित्थ से महावीरे ॥ ६४ ॥

२७८. आवेसण-सभा-पवासु पणियसालासु एगदा वासो ।

अदुवा पलियद्वण्णेषु पलालपुंजेषु एगदा वासो ॥ ६५ ॥

२७९. आगंतारे आरामागारे नगरे वि एगदा वासो ।

सुसाणे सुण्णगारे वा रुक्खमूले वि एगदा वासो ॥ ६६ ॥

२८०. एतेहिं मुणी सयणेहिं समणे आसि पतेलस वासे ।

राइंदिवं पि जयमाणे अप्पमत्ते समाहिते ज्ञाती ॥ ६७ ॥

२८१. णिंदिं पि णो पगामाए सेवइया भगवं उट्ठाए ।

जग्गावतीय अप्पाणं ईसिं सईय अपडिण्णे ॥ ६८ ॥

१. “चरियाणंतरं सेजा, तद्विभागो अवदिस्सति - चरितासणाइं सिज्जाओ एगतियाओ जाओ वुत्तिताओ । आइक्ख ताहिं सयणासणाइं जाइं सेवित्थ से महावीरे ॥ एसा पुच्छा ॥” चू० । “चरियासणाइं इत्यादिश्लोकः । ..... अयं च श्लोकाभिरन्तर्नटीकाकारेण न व्याख्यातः, तत्र किं सुगमत्वादुत अभावात् ? सूत्रपुस्तकेषु तु दृश्यते, तदभिप्रायं च न विद्म इति” शी० ॥ २. बुइयाओ खे० जै० हे १. ला० ॥ ३. सेवील्य खे० जै० खं० हे ३. सेवीय सं० ॥ ४. ‘सभप्प’ खे० जै० हे २ इ० ला० । ‘सभप्प’ चू० । “आवेसण इत्यादि । ... आवेसन-सभा-प्रपाः, ताव” जी० ॥ *पणियगिहेसु चूपा० ॥ ५. ‘गारे णकरे व खं० । ‘गारे नगरे वा इ० । ‘गारे तह य नयरे वि खे० जै० सं० ला० । ‘गारे गाभे रण्णे वि एगदा वासो चू० । “आगंतारे इत्यादि । ... आगन्तारं ... तत्र, तथा ... आरामागारम्, तत्र वा, तथा नगरे वा एकदा वासः” शी० । दृश्यतां टि० ६ ॥ ६. सुण्ण(ण्णा हे १) गारेसु वा रुक्खं हे १, २. इ० । सुत्तागारे रुक्खं चू० । “इत्यागारे वा ... रुक्खमूले वा एकदा वासः” शी० ॥ ७. एतेसु मुणि(णी) सयणेषु समणे आसी चू० । “एएहिं इत्यादि” शी० ॥ ८. पतेरस इ० जैसं० । “पगतं पत्थियं वा तेरसमं वरिसं जेसिं वरिसाणं ताणिमाणि [प] तेरसवरिसाणि” चू० । “पतेलस वासे ति प्रकवेण त्रयोदशं वर्षं यावत्” शी० ॥ ९. राइंदियं खे० जै० हे १, २, ३. चू० ॥ १०. “निहं इत्यादि । ... न प्रकामतः सेवते” शी० । “णिंदिं णो पगामादे ... सेवित्वां सेवइया भगवं ... उट्ठितो । भदंतनागार्जुनीया तु णिहा वि ण प्पगामा आसी तवेव उट्ठाए” चू० ॥ ११. सेवइ भगवं खं० ॥ १२. ‘वति खे० जै० सं० खं० चू० विना । “जग्गावतीय अप्पाणं ... जग्गावतीयं अप्पाणं ज्ञाणेण” चू० । “आत्मानं जागरयति” शी० । “सी ही हीअ भूतार्थस्य । व्यञ्जनादीनाः ।” [प्रा० २।१६२, १६३] इति सूत्रानुसारेण चूर्णानुसारेण च भूतार्थवाचका ईदृशाः प्रयोगा यदि स्वीक्रियन्ते तदात्र श्लोके “सेवइय”, ‘जग्गावतीय’, ‘सइय’ इति सम्यग् भाति । दृश्यतां सू० २७२ ॥ १३. ईसिं खे० सं० हे १, २ ॥ १४. सइय खे० जै० । सइ य इ० । साति(ती हे ३) य अपरिण्णे हे १, २, ३. ला० । “ईसिं सत्तितासि इत्तरकालं णिमिसउम्मेसमेत्तं व(प)लमित्तं वा ईसिं सइत्तवां आसी अपडिण्णे” चू० । “यत्रापि ईषच्छ(च्छा ?) व्यासीत् तत्राप्यप्रतिज्ञः” शी० ॥

२८२. संबुज्झमाणे पुणरवि औसंसु भगवं उट्ठाए ।
 णिक्खम्म एगया राओ वैहि चंक्रमिया मुहुत्तागं ॥ ६९ ॥
२८३. सयणेहिं तस्सुवसग्गा भीमा आसी अणेगरूवा य ।
 संसप्पगा य जे पाणा अंदुवा पक्खिणो उवचरंति ॥ ७० ॥
२८४. अंदु कुचरा उवचरंति गामरक्खा य सत्तिहत्था य ।
 अंदु गामिया उवसग्गा इत्थी एगतिया पुँरिसा य ॥ ७१ ॥
२८५. ईहलोइयाइं परलोइयाइं भीमाइं अणेगरूवाइं ।
 अवि सुब्बिदुब्बिगंधाइं सदाइं अणेगरूवाइं ॥ ७२ ॥
२८६. अँधियासए सया सँमिति फाँसाइं विरूवरूवाइं ।
 अँरतिं रतिं अभिभूय रीयति माहणे अवहुवादी ॥ ७३ ॥
२८७. सँ जणेहिं तत्थ पुच्छिसु एगचरा वि एगदा रातो ।
 अँवाहिते कसाइत्था पेहमाणे सँमाहिं अपडिण्णे ॥ ७४ ॥

१. “संबुज्झमाणे पुणरवि... ण पडिसेहाते, ण पञ्चायति, ण णिहापमादं चिरं करेति ।”
 चू० । “संबुज्झमाणे इत्यादि” शी० । २. आसंसु खे० जै० सं० । आसीसु इ० ॥ ३. वहि
 खे० जै० खं० हे १. इ० ॥ ४. चंक्रमिया(त्ता हे १) खे० हे १ । चंक्रमिया(त्ता इ०)
 खं० इ० । चंक्रमित हे २ । चक्रमित हे ३ । चूर्णी कचित् प्रतौ चक्रमिया कचित् चक्रमिया ॥
 ५. सयणेसु चू० । “सयणेहिं इत्यादि । ..... गयनानि आश्रयस्थानानि, तेषु तैर्वा” शी० ॥
 ६. तत्थुव० खे० जै० सं० ला० । “तस्सेति तस्स छउमत्थकाले अरुहतो” चू० । “तत्थ
 भगवत्” शी० ॥ ७. अदुवा जे पक्खिणो खे० जै० सं० ला० हे ३ ॥ ८. अदुवा हे २, ३ ॥
 अदु कुचाराड उव० खं० । “अदु इत्यादि” शी० ॥ ९. उवचरंसु चू० ॥ १०. अह हे २. इ० ।
 अदु गामिता..... गामा जाता गामिता, ... अहवा गामथम्मसमुत्था” चू० । “अथ आसिका
 ग्रामधर्माश्रिताः” शी० ॥ ११. पुरिसो वा हे १, २, ३. ला० । “काचित् स्त्री.....
 उपसर्गयति पुरुषो वेति” शी० ॥ १२. “इहलोइयाइं इत्यादि तथा अहियासए इत्यादि”
 शी० ॥ १३. अहियासए सया सहिते इति मंवा भगवं अणगारे चूपा० ॥ १४. सहिए चू० ।
 समिते चूपा० । समिति खं० ॥ १५. फासाइं पि विरूव० चू० ॥ १६. अरति रतिं [२ खे०]
 अभि० खे० जै० खं० । अरइ रइ अभि० सं० । अरतिरति च अभिभूत चू० ॥ १७. रीयती
 हे २, ३. ला० इ० ॥ १८. “एवं गुतापुत्तेसु सयणेहिं तत्थ पुच्छिसु एगचरा वि एगदा
 राओ एगा चरंति एगचरा उव्वाभियाओ उव्वाभमं पुच्छंति” अहवा दो वि जणाइं आगम्म
 पुच्छंति....., सोणेण अच्छति” चू० । “स ज(य प्र०)णेहिं इत्यादि, स भगवान्.....जनैः
 लोचैः पृष्टः..... तूर्णोभावमभजत् । तथा उपपत्त्याया अभ्येकचरा.... एकदा.... प्रपच्छुः” शी० ॥
 १९. “अँवाहिते कसाइत्थ पुच्छिज्जतो वि वारं ण टेइ ति काठणं रस्संति पिट्ठति” चू० ॥
 २०. समाहि अपडिजे खे० । समाहियपडिण्णे जै० । समाहिऽपडिण्णे सं० । समाहि णे ३० ।
 “पेहमाणे समाहिय(म)पडिण्णे, विसयसमासनिरोही णेउत्ताणसुहसमाहिं च पेहमाणे विसयसंगदोसे
 अ पेहमाणे इह परत्थ य अपडिण्णे” चू० । “समाधिं प्रेक्षमाणः... अप्रतिज्ञः” शी० ॥

२८८. अयमंतरंसि को एत्थ अहमंसि ति भिक्खू आहट्ठु ।
अयमुत्तमे से धम्ममे तुसिणीएँ सकसाइए ज्ञाति ॥ ७५ ॥

२८९. जंसिप्पेगे पवेदेंति सिसिरे मारुए पवायंते ।
तंसिप्पेगे अणगारा हिमवाते णिवायमेसंति ॥ ७६ ॥

५ २९०. संघाडीओ पंविस्सिस्सामो एधा य समादहमाणा ।
पिहिता वा सक्खामो अतिदुक्खं हिमगसंफासा ॥ ७७ ॥

२९१. तंसि भगवं अपडिण्णे अंधे विगडे अधियासते दविए ।
णिकखम्म एगदा रातो चाएति भगवं समियाए ॥ ७८ ॥

२९२. एस विही अणुक्कंतो माहणेण मतीमता ।

१० बहुसो अपडिण्णेणं भगवया एव रीयं(य ?)ति ॥ ७९ ॥ ति बेमि ।

॥ नर्वमस्य द्वितीयः ॥

१. अतमं खं० । “अयमंतरंसि इत्यादि” शी० ॥ २. इत्थं खं० ॥ ३. अहमसीति हे २, ३. ला० ॥ ४. धम्मं खं० ॥ ५. हे २. ला० विना—“ए सकसाइए हे १ । “ए स कसाइते” खं० जै० खं० । “ए कसाइए सं० इ० हे ३ । “गिहत्ये समतं कसाइते संकसाइते, ते संकसाइते णातुं ज्ञातिमेव” चू० । “स कषायितेऽपि तस्मिन् गृहस्थे” ध्यायत्येव” शी० ॥ ६. जंसिऽपेगे... तंसिऽपेगे सं० । जंसि वेगे... तंसि वेगे इ० । जंसिप्पेगे पवेयंति हे १ । “जेसिं (जंसि) पेगे पवेदेंति सिसिरे मारुते पवायंते, जति वि जम्हि काले एते अजतिथिया गिहत्था वा णिवेदेंति सिसिरं, सिसिरे वा मारुतो पवायति भिसं वायति तंति(सि) पेगे अण्णतिथिया” चू० । “जंसि प्पेगे इत्यादि, यस्मिन् शिशिरादावप्येके... प्रवेपन्ते कम्पन्ते यदि वा प्रवेदयन्ति शीतजनितं दुःख-स्पर्शमनुभवन्ति” तस्मिन् शिशिरे” जी० ॥ ७. सिसिरमारुए सं० ॥ ८. णिवासमे० खं० ॥ ९. पवेसिस्सामि । एधायो य समा० खं० । “पविसिस्सामो पाउणिससामो, समिहातो कट्ठाई, समादहमाणा” चू० । “किञ्च, संघाडीओ इत्यादि ।... एधाः समिधः काष्ठानीति यावत्, एधाश्च समादहमानाः” शी० ॥ १०. “पिहिता पाउया वा ए(अ ?)स्सामो अतिव दुक्खं हिमयं पपुसं” चू० । ११. “तंसि इत्यादि” शी० । “तहि काले भगवं ति अपडिण्णे” चू० ॥ १२. अधि वि० खं० जै० हे १ । अहि(हे ?)विगडाए वि अधियासेति दव्वि(वि ?)ते” चू० । “क्वाध्यासयति ? अधो विकटे, अधः कुड्यादिरहिते छेदेऽप्युपरि तदभावेऽपि चेति” द्रव्यभूतः... वा... द्रविकः” शी० ॥ १३. चातेति खं० जै० । “चाएति सह[ति] भगवं समियाए सम्म, ण गारवमयट्ठाए वा सहति” चू० । “सोद्धे शन्नोति” शी० ॥ १४. “एस विही(ही प्र०) इत्यादि अनन्तरोद्देशक-वचनमिति” शी० ॥ १५. अण्णोक्कं(क्कं खं० जै०)तो सं० खं० जै० । अण्णोक्कंतो खं० । “एस-विही अज्ज(णु)क्कंतो [एस इति जो मणितो विहाणं विही, अणु पच्छाभावे, जहा अजतिथ्यगरेदि ह(क ?)तो तेणावि अणुक्कंतो पूर्ववत् एतस्स सिलोगस्स वक्खणं कायव्वं जहा पडमुहेसए इति ।” चू० । द्दयतां सू० २७६, ३०६, ३२३ ॥ १६. एवं नास्ति खेमू० जै० खं० । द्दयतां सू० २७६, ३०६, ३२३ ॥ १७. रीयंते हे १, २. ला० । द्दयतां सू० २७६, ३०६, ३२३ ॥ १८. अष्टमस्य खं० विना । द्दयतां पृ० ७१ टि० ६ ॥

[तईओ उद्देसओ]

२९३. तणफास सीतफासे य तेउफासे य दंसमसणे य ।
अहियासते सैया समिते फासाइं विरुवरूवाइं ॥ ८० ॥

२९४. अह दुच्चरलाढमचारी वज्जभूमिं च सुब्भभूमिं च ।
पंतं सेज्जं सेविंसु आसणगाइं चैव पंताइं ॥ ८१ ॥

५

२९५. लाढेहिं तस्सुवसग्गा वहवे जाणवया लूसिंसु ।
अह लूहदेसिए भत्ते कुकुरा तत्थ हिंसिंसु णिवर्तिसु ॥ ८२ ॥

२९६. अप्पे जणे णिवारेति लूसणए सुणए डसमाणे ।
छुच्छुक्कौरैति आहंतु समणं कुकुरा दसंतु त्ति ॥ ८३ ॥

२९७. एल्लिक्खए जेणे भुज्जो वहवे वज्जभूमिं फरुसासी ।
लूहिं गहाय णालीयं समणा तत्थ एव विहरिंसु ॥ ८४ ॥

१०

२९८. एवं पि तत्थ विहरंता पुट्टपुन्वा अहेसि सुणएहिं ।
सलुंचमाणा सुणएहिं दुच्चरगाणि तत्थ लाढेहिं ॥ ८५ ॥

१. “तणफास इत्यादि” शी० ॥ २. सत्ताखे० जै० ॥ ३. “अति(घ) दुच्चरलाढचारी। अघ इति अणंतरे” चू० । “अह दुच्चर इत्यादि” शी० ॥ ४. पंतं सेज्जं सेवित्था आसणाइं पि चैव पंताणि चू० ॥ ५. आसणगा(या खे० जै०)णि खे० जै० सं० खं० ॥ ६. “एरिसेसु सयण-आसणेषु वसमाणस्स लाढेसु ते उवसग्गा वहवे जाणवता आगम्म” चू० । “लाढेसु इत्यादि” शीखं० २ । “लाढेहिं इत्यादि” शीखं० १, जै० ॥ ७. लूसिंसु खं० । “लूसहिंसा(लूसइं १) कट्ठसुट्ठिप्पहारादीएहि उमंगे(मग्गे)हि य लूसंति । एगे आहु-दंतेहिं खायंते त्ति” चू० ॥ ८. लुक्खदे० खं० हे १, २, ३. ला० ॥ ९. अप्पे ऊ(ज?)णे णिवारेति चू० । “अप्पे इत्यादि” शी० ॥ १०. “लूसणगा जं भणितं होति त(म)क्खणगा, भसंतीति भसमाणा जे वि णाम ण खायंते ते वि छच्छुक्का(क् प्र०)रैति आहंसु आहंसु त्ति आहणेता केति चोरं चारियं त्ति च मणमाणा फेइ पदोसेण” चू० ॥ ११. “करैति हे १, २, ३. ला० इ० ॥ १२. आहंतुं खं० सं० इ० विना । “भगवन्तं हत्वा तत्तेरणाय सीत्तुवेन्ति” शी० ॥ १३. “एल्लिक्खए इत्यादि” शी० ॥ १४. जणे खे० जै० हे १ । जणा खं० ॥ १५. “भूमि खे० जै० ॥ १६. “फरुसं आ(अ)संति फरुसासिणे, फरुसा वा आसी अतिकंतकाले” चू० ॥ १७. लूढी गहाय णालीय चू० ॥ १८. एवं खे० ॥ १९. “एवं पि इत्यादि ।” शी० ॥ २०. दुच्चराणि खं० सं० हे १ । दुच्चराइं हे २, ३. इ० ला० । “दुक्खं चरिज्जंति दुच्चरगाणि गामादीणि वक्खसेसं” चू० । “दुश्चराणि आमादीनीति” शी० ॥

२९९. 'णिधाय डंडं पाणेहिं तं वोसज्ज कायमणगारे ।
अहं गामकंटाए भगवं ते अधियासए अभिसमेच्चा ॥ ८६ ॥
३००. णाओ संगामसीसे वाँ पारए तत्थ से महावीरे ।
एवं पि तत्थ लोढेहिं अलद्धपुच्चो वि एगदा गामो ॥ ८७ ॥
- ५ ३०१. उवसंकमतमपडिण्णं गामंतियं पि अपत्तं ।
पडिणिक्खमित्तु लूसंसु एत्तातो परं पलेहि ति ॥ ८८ ॥
३०२. हंतपुच्चो तत्थ डंडेणं अदुवा मुट्ठिणा अदु फलेणं ।
अदु लेलुणा क्वाल्लेणं हंता हंता वहवे कंदिसु ॥ ८९ ॥
३०३. मंसूणि छिण्णपुच्चाइं उट्ठमियाए एगदा कायं ।
१० परिस्सहाइं लुंचिसु अदुवा पंसुणा अवकरिसु ॥ ९० ॥
३०४. उच्चालइय णिहाणिंसु अदुवा आसणाओ खलइंसु ।
वोसट्ठकाए पणतासी दुक्खसहे भगवं अपडिण्णे ॥ ९१ ॥

१. "निधाय इत्यादि" शी० । "णिधाय इत्यादि" शीखं २ ॥ २. तं कार्यं वोसज्जमणगारे खे० जै० सं० खं० हे ३ । नायं पाठश्रूणौ । "तच्छरीरमप्यनगारो व्युत्सज्य" शी० ॥ ३. अदु खे० जै० सं० । अथ चू० । "अथ ग्रामकण्टकान्" शी० ॥ ४. व खे० सं० खं० । णाओ संगामसीसे वा चू० । "णाओ इत्यादि" शी० ॥ ५. तत्ता खे० सं० खं० । तत्थ विहरतो ण लद्धपुच्चो चू० ॥ ६. "उवसंकमत इत्यादि" शी० ॥ ७. गामनियंतिअपत्तं अपडिं खं० । "गामणियंतिथं गामच्चासं, ते लाडा पडिनिक्खमेत्तु लूसंसि" एतत्ते परं पलेहिं ति" चू० ॥ ८. अपत्तं हे १, २, ३. ला० । य पत्तं जै० । पत्तं इ० । चूणौ नास्त्ययं पाठः । "ग्रामान्तिकं प्राप्तमप्राप्तमपि (प्राप्तमपि शीखं १)" शी० ॥ ९. लूसंसु इ० हे ३ ॥ १०. एताओ हे २, ३. ला० । तेतातो इ० ॥ ११. पलेहिं ति हे २. ला० इ० विना । 'हिं ति' 'हिं ति' उभयथा चू० ॥ १२. "हयपुच्चो इत्यादि" शी० ॥ १३. अहवा हे ३ ला० इ० ॥ १४. खे० चू० विना—अदु कुंताइफलेण सं० । अदु कुन्तिफलेणं खं० । अदु कुंतेण फलेणं जै० । अह कुंताइ(दि ला०, ति इ०)फलेणं हे १, २, ३. ला० इ० । "अदुवा अ(मु)ट्ठिणा अदु फलेणं दंढो मुट्ठी कंटं, फलं चवेडा" चू० । "दण्डेनाथवा मुट्ठिनाऽथवा कुन्तादिफलेण" शी० ॥ १५. अह हे २, ३ । अथ चू० ॥ १६. "कंदंति जं भणितं बाहरंति" चू० ॥ १७. मंसूणि पुच्चछिण्णाइं सं० । "अन्नेहि पुण मंसूणि छिन्नपुच्चाणि, केयि थूमा तेणं उट्ठमंति धिकारंति य" चू० । "मंसूणि इत्यादि, मासानि च तत्र भगवतादिछन्नपूर्वाणि एकदा कायमवष्टभ्य आक्रम्य" शी० । अत्र मंसूणि इमश्रूणि इत्यर्थो भाति । १८. उट्ठ(ट्ठं हे १, २)मिया एगदा हे १, २, ३. इ० ला० । इत्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १९. परिसहाणि(हा णि?)लुंचीसु चू० ॥ २०. लुंचिसु खं० ॥ २१. अहवा हे १, २, ३. ला० ॥ २२. यवकरिसु इ० । इ० चू० विना उवकरिसु । "अथवा पंसुना अवकीर्णवन्तः" शी० ॥ २३. उच्चालइत्ता चू० । "उच्चालइम इत्यादि" शी० ॥

३०५. सूरु संगामसीसे वा संबुडे तत्थ से महावीरे ।
पंडिसेवमाणो फरुसाइं अचले भगवं रीयित्था ॥ ९२ ॥
३०६. एस विही अणुकंतो माहणेण मतीमता ।
वहुसो अपडिण्णेणं भगवथा एव रीयति ॥ ९३ ॥ ति वेमि ।

॥ नवमस्य तृतीयः ॥

५

[चउत्थो उद्देसओ]

३०७. ओमोदरियं चाएति अपुडे वि भगवं रोगेहिं ।
पुडे वं से अपुडे वा णो से सातिज्जती तेइच्छं ॥ ९४ ॥
३०८. "संसोहणं च वमणं च गायब्भंगं सिणाणं च ।
संवाहणं न से कप्पे दंतपक्खालणं परिण्णाए ॥ ९५ ॥
३०९. विरते य गामधम्मेहिं रीयति माहणे अवहुवादी ।
सिसिरंसि एगदा भगवं छायाए ज्ञाति आसी य ॥ ९६ ॥
३१०. आयावइं य गिम्हाणं अच्छति उकुडए अमितावे ।
अदु जावइत्थ लूहेण ओयण-मंथु-कुम्मासेणं ॥ ९७ ॥

१०

१. "सुरो इत्यादि" शी० ॥ २. संबुडे खं० ॥ ३. परिसे० खं० । "पतिसेवमाणो" सहमाणो" रीयत्थ" च० ॥ ४. अणुकंतो सं० । [अ च०]णुकंतो खे० जै० च० ॥ ५. एवं नास्ति खेम० जै० सं० हे १, २. इ० । द्ययता सू० २७६, २९२, ३२३ ॥ ६. खं० विना-रीयति च्ति । द्ययता सू० २७६, २९२, ३२३ ॥ ७. "ओमोदरियं इत्यादि" शी० ॥ ८. चाएती हे १, २, ३. इ० ला० । "चाएति"अहियासेति" च० ॥ ९. अपुडे(द्वि खं०) भगवं हे १ खं० । "अपुडे भगवं रोगेहि वातातिएहि रोगेहि अपुडे वि ओमोदरियं कृतवां" च० ॥ १०. वा से अ० हे १ । व अ० सं० ॥ ११. संसोहणं च० । "संसोहणं च इत्यादि" शी० ॥ १२. गणं च सि० सं० खं० ॥ १३. संवाहणं च न खं० सं० । संवाहणं ण सेवित्था च० ॥ १४. दंतपक्खालणं च खं० सं० । "दंतवणं पि"परिण्णाते, जाणितु ण करेति" च० ॥ १५. गामधम्मेसु च० । "विरट् इत्यादि । विरतो"ग्रामधर्मेभ्यः" शी० ॥ १६. वाती इ० । १७. सिसिरंसि खे० जै० सं० । सिसिरंसि एगदा इ० च० ॥ १८. छावीए खे० जै० सं० च० । छाहीए सं० । छाहाहियाए इ० । "छावीए ज्ञाति आसीता, छायाए ण आतवं अच्छति तत्थेव ज्ञाति यासि ति अतिकंतकाले" च० । "छायाया वर्मशुक्कच्यानव्यायी आसीचेति" शी० ॥ १९. द्ययता सू० २८१ टि० १२ ॥ २०. वइय खे० जै० खं० । वतीय इ० । वइ गिम्हाणं सं० । "आयावइं य इत्यादि" शी० २ । "आयावइ य इत्यादि" शी० १, जी० १ । "आयावयति गिम्हासु उकुडयासेण अभिमुहवते उण्हे सक्खे य वायंते" च० । "सुव्यत्ययेन

३११. एताणि तिण्णि पडिसेवे अट्ट मासे अँ जावए भगवं ।
अपिइत्थ एगदा भगवं अट्टमासं अँदुवा मासं पि ॥ १८ ॥
३१२. अवि साँहिए दुवे मासे छप्पि मासे अदुवा अपिचित्था ।
राओवरतं अपडिण्णे अँण्णगिलायमेगता भुंजे ॥ १९ ॥
३१३. छँट्टेण एगया भुंजे अँदुवा अट्टमेण दसमेण ।
दुवालसमेण एगदा भुंजे पेहमाणे सँमाहिं अपडिण्णे ॥ १०० ॥
३१४. णँच्चाण से महावीरे णो वि य पावगं सयमकासी ।
अँण्णेहिं वि ण कारित्था कीरंतं पि णाणुजाणित्था ॥ १०१ ॥
३१५. गामं पविस्स णगरं वा वाँसमेसे कडं परट्ठाए ।
सुँविसुद्धमेसिया भगवं आयतजोगताए सेवित्था ॥ १०२ ॥
३१६. अदु वायसा दिग्गिच्छता जे अण्णे रसेसिणो सत्ता ।
घासेसणँए चिडंतं सँययं णिवतिते य पेहाए ॥ १०३ ॥

सप्तम्यर्थे षष्ठी, ग्रीष्मेष्वातापयति” शी० । दृश्यतां सू० २८१ टि० १२ ॥ २५. “अभितापं (अभितातं शीखं १) तापाभिमुखमित्यर्थः” शी० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ २२. अदु जावेइत्थ सं० । अदु जावएत्थ चू० । अह जावइत्थ हे १, २, ३. ला० । अदु जावइ इ० ॥ १. “एताणि तिण्णि इत्यादि” शी० ॥ २. य जावए चू० । यऽजावगं भ० सं० । अजावगं भ० खं० । य जावगं भ० खे० जै० । अजावए य भ० हे १ । अजावएव भ० ला० ॥ ३. अहवा हे १, २, ३. ला० ॥ ४. साधिते खे० जै० इ० चू० । साहिते खं० । “अवि साहिप इत्यादि” शी० ॥ ५. अपिचित्थ सं० जै० । पिचित्थं खं० । ‘अप्य विहरित्था पाठान्तरम्’ संटि० । ‘अप्य विहरित्था इति वा पाठः’ खे० । अपचित्ता हे १ । अपिविहरित्था इ० । विहरित्था हे २, ३. ला० । “रीयित्वा रीयित्था” चू० । “अपीत्वापि.....विहृतवा” शी० ॥ ६. हे १ विना-अण्ण(णं इ०)गिलागमे० खे० सं० इ० । अण्णेगिलागमे० जै० । अण्णइलायमे० हे २, ३. ला० । “अण्णइलात एगता भुंजे अट्टमेव ग्लानं अण्णगिलाणं दोसीणं” चू० । “अण्णगि(इ प्र०)लायं ति पर्युषितम्” शी० ॥ ७. छट्टेणमेगया हे २, ३. ला० । छट्टेण एगया खे० जै० सं० खं० । छट्टेणमेगता चू० । “छट्टेण इत्यादि” शी० ॥ ८. अहवा हे १, २. इ० ला० ॥ ९. समाधि अपडिण्णे खं० । “समाहि अपडिण्णे, समाधिमिति तवसमाधी गेव्वाणसमाही, तं पेहमाणे” चू० ॥ १०. “णच्चाण इत्यादि” शी० ॥ ११. अच्चेहिं वी खे० जै० सं० खं० । “अण्णेहिं ण कारित्था कीरमाणं पि नाणुमोतित्था कंठं” चू० ॥ १२. गामं पविसेखे० जै० सं० खं० । “गामं इत्यादि” शी० ॥ १३. घासमेसे करं परट्ठाए खं० । “घासमातं कडं परट्ठाए, घासमाहारं, अद भक्खणे” चू० ॥ १४. सुविसुद्धं एसिया भगवं आयतजोगता गवेसित्था चू० ॥ १५. “दिग्गिच्छ(छ)त्ता....दिग्गिच्छा छुहा, ताए अता तिसिया वा” चू० । “अदु वा इत्यादि, ...दिग्गिच्छ ति बुभुक्षा, तथा आत्ता बुभुक्षात्ताः” शी० ॥ १६. णाए चिट्ठिते हे १, ३ । णाड चिट्ठितं खं० ॥ १७. “संयरे(डे) णिवतिते.....संव(श)डा संततं संणिवतिया” चू० ॥

३१७. अंहु माहणं व समणं वा गामपिंडोलं च अतिहिं वा ।
सोवाग मूसियारिं वा कुक्कुरं वा वि विद्धितं पुरतो ॥ १०४ ॥
३१८. वित्तिच्छेदं वज्जेतो तेसप्पत्तियं परिहरंतो ।
मंदं परक्कमे भगवं अहिंसमाणो घासमेसित्था ॥ १०५ ॥
३१९. अवि सइयं व सुक्कं वा सीयपिंडं पुराणकुम्मासं ।
अहु वक्कसं पुलगं वा लद्धे पिंडे अलद्धए दंविण ॥ १०६ ॥
३२०. अवि ज्ञाति से महावीरे आसणत्थे अकुक्कुए ज्ञाणं ।
उडुं अथे य तिरियं च पेहमाणे समाहिमपिंडिण्णे ॥ १०७ ॥
३२१. अकसायी विगतगेही य सद्वेसमुच्छित्ते ज्ञाती ।
छउमत्थे वि विपरक्कममाणे ण पमायं सई पि कुव्वित्था ॥ १०८ ॥
३२२. संयमेव अभिसमागम्म आयतजोगमायसोहीए ।
अभिणिन्वुडे अमाइले आवकहं भगवं समितासी ॥ १०९ ॥

१. अहु माहणं वि खं० । “अहु माहणं इत्यादि” शी० ॥ २. व जै० ॥ ३. वा विद्धितं च० । ‘विद्धितं’ उपविष्टमित्यर्थो भाति ॥ ४. वज्जेतो खं० ॥ ५. तेसि अप्पत्तियं इ० । तेसप्पत्तियं सं० । ते (त हे २. ला०)स्स पत्तियं हे १, २. ला० । तेसिपत्तियं खं० ॥ ६. अविहिंसमाणो घासमेसित्था च० ॥ ७. वा खे० जै० । “अवि सूचितं व सुक्कं वा..... सूचितं णाम कुसणितं” च० । “अवि सइयं व इत्यादि । सइयं ति दध्यादिना भक्तमाद्री-कृतमपि” शी० ॥ ८. सुक्कं सं० ॥ ९. हे १. इ० विना — प्रतिपु चूर्णो वृत्तो च पक्कसं (बुक्कसं खं०) पाठ उपलभ्यते तथापि हस्तलिखितेषु प्राचीनग्रन्थेषु ‘व’स्थाने प्रायः ‘प’ अक्षरं लिखितं दृश्यते अतोऽत्रापि तथा सम्भावनया वक्कसं इत्यस्माभिः पाठोऽत्र निर्दिष्ट इति ध्येयम् । “व(प शीखं २)क्कसं ति विरन्तनधान्यौदनम्” शी० ॥ १०. दवित्तो च० ॥ ११. “अवि झाइ इत्यादि” शी० ॥ १२. च लोए ज्ञायती [पेहमाणे हे १] समाहिं हे १, २, ३. ला० ॥ १३. परिण्णे सं० ॥ १४. अकसायी विगतगेही त सहा खं० जै० । “अकसाई इत्यादि” शी० ॥ १५. पेसु अमुच्छित्ते हे १, २, ३. इ० ला० । “सदादिएहि य अमुच्छित्तो ज्ञायति” च० ॥ १६. झाइ हे १, २, ३. ला० ॥ १७. मत्थे विपरं सं० हे २. ला० विना । मत्थे वि परक्कम् ण पमायं खे० जै० । “छउमत्थे वि विपरक्कम्मा छउमत्थकाले विहरंतेण भगवता जयंतेण घटंतेण परक्कमंतेण ण कयाइ पमातो कयतो, अविस्सा णवरिं एकसिं एकं अंतोमुहुत्तं अट्टियग्गामे” च० । “छअनि..... तिष्ठतीति छअस्थ इत्येवंभूतोऽपि विविधं..... पराक्रममाणो न प्रमादं कयायादिकं सकृदपि कृतवानिति” शी० । खे० जै० च० पाठालुसारेण ‘पराक्रम्य’ इत्यर्थो विवक्षितो भाति ॥ १८. सयं पि खे० जै० सं० खं० ॥ १९. “सयमेव इत्यादि” शी० ॥ २०. आवकहा च० । आवकहं भगवं समीयासी खे० जै० सं० ॥

३२३. एस विद्दी अणुकंतो माहणेण मतीमता ।

बहुसो अपडिण्णेणं भगवया एवं रीयति ॥ ११० ॥ ति वेमि ।

॥ ओहाणसुयं समत्तं । नवममध्ययनं समाप्तम् ॥

॥ 'ब्रह्मचर्याणि' आचाराङ्गस्य प्रथमः श्रुतस्कन्धः समाप्तः ॥

१. अणुकंतो सं० खं० । अणोक्(कं चू०)तो खे० जै० चू० । अणुकंतो इ० । दृश्यतां सू० २७६, २९२, ३०६ ॥ २. एवं नास्ति खे० जै० खं० चू० इ० । दृश्यतां २७६, २९२, ३०६ ॥ ३. रीयति(ते जै० चू०) खे० जै० हे १, २, ३. इ० । "एयः.....अनुक्रान्तः अनुष्ठितः .....भगवता....." अतोऽपरोऽपि सुसुखरतेनैव पथा.....रीयते पराक्रमते" शी० । दृश्यतां सू० २७६, २९२, ३०६ ॥ ४. आचाराङ्गे प्रथमः श्रुतस्कन्धः समाप्तः इ० ॥ ५. अष्टमं खे० विना । दृश्यतां पृ० ७१ टि० ६ ॥ ६. ब्रह्मचर्याणि प्रथमः खे० जै० सं० खं० ॥

॥ श्रीशान्तिनाथाय नमः ॥
॥ श्रीसीमन्धरस्वामिने नमः ॥
॥ श्रीसद्गुरुदेवेभ्यो नमः ॥

आयारंगमुत्ते

बीओ सुयखंधो

॥ पढमा चूला ॥

१

पढमं अज्झयणं 'पिंडेसणा'

५

[पढमो उद्देसओ]

ॐ नमः

३२४. 'से भिक्खू वा भिक्खूणी वा गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए अणु-
पविट्ठे समाणे से जं पुण जाणेज्जा असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा
पाणेहिं वा पणएहिं वा बीएहिं वा हरिएहिं वा संसत्तं उम्मिस्सं सीओदएण वा १०

१. नमः खे० सं० खं० । ॐ नमः श्रुतदेवतायै हे २ ॥ २. श्रीवाचाराङ्गसूत्रस्य प्रथमश्रुत-
स्कन्धस्य प्रारम्भे चूर्णो वृत्तौ च श्रुतस्कन्धादिविभाग एवं वर्णितः - "आयारे णं अंगं, नो अंगाई;
नो सुयखंधो, सुयखंधा, ...

णवधंभचेरमद्दो अट्टारसपयसहस्सिओ वेदो ।

हवइ य सपंचचूलो बहु-बहुतरओ पद्यगेणं ॥

तत्थ णव धंभचेरा आयारो । तस्स पंच चूलाओ, ताओ पुण आयारंगं । तो अज्झयणसंखाए
बहु, पद्यगेणे बहुतरियाओ दुगुणा तिगुणा वा, तातो पुण इमाओ भवन्ति - एकारस पिंडेसणाओ
जावगेणहपडिमा पढमा चूला, सत्तसत्तिकया वितिया, भावण ततिया, विमोत्ती चउत्था, णिसाई
पंचमा चूला" चू० । "नवेत्थादि । तत्र अध्ययनतो नवग्रहचर्याभिधानाध्ययनात्मकोऽयम्, पद-
तोऽष्टादशपदसहस्रात्मकः । वेदः.....आचार इति । सह पञ्चभिश्चूडाभिर्वर्तत इति सपञ्चचूडश्च
भवति । उक्तशेषालुवादिनी चूडा । तत्र प्रथमा 'पिंडेसण सेजिरिया भासा वत्येसणा य पाएसा ।
उग्गहपडिम'त्ति सप्ताध्ययनात्मिका । द्वितीया सत्तसत्तिकया । तृतीया भावना । चतुर्थी विसुक्तिः ।
पञ्चमी निशीयाध्ययनम् । बहु-बहुतरओ पद्यगेणं ति, तत्र चतुश्चूलिकात्मकद्वितीयश्रुतस्कन्धप्रशेषाद्

औसित्तं रयसा वा परिघासियं, तहप्पगारं असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा परहत्थंसि वा पैरपायंसि वा अफासुयं अणेसणिज्जं ति मण्णमाणे लभे वि संते णो पैडिगाहेज्जा ।

से यं आहच्च पैडिगाहए सिया, से तमादाय एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमिता
५ अहे आरामंसि वा अहे उवस्सयंसि वा अप्पंडे अप्पपाणे अप्पवीए अप्पहरिते
अप्पोसे अप्पुदए अप्पुत्तिंग-पणग-दगर्मट्टिय-मक्कडासंताणए विगिंचिय विगिंचिय
उंम्मिस्सं विसोहिय विसोहिय ततो संजतामेव मुंजेज वा पिएज्ज वा ।

जं च णो संचाएज्जा भोत्तए वा पातए वा से तमादाय एगंतमवक्कमेज्जा, २ [त्तो]

बहुः, निशीथाध्ययनपञ्चमचूलिकाप्रक्षेपाद् बहुतरः, अनन्तगमपर्यायात्मकतया बहुतमश्च 'पदाग्रेण' पदपरिमाणेन भवतीति ।" शी० । द्वितीयश्रुतस्कन्धस्य प्रारम्भेऽपि चूर्णौ वृत्तौ च एवं वर्णनमुपलभ्यते - "उक्तो आचारार्थः नववर्गमचेरमइतो । यदत्र विस्तरेण नोक्तं तदिह आचाराग्रेषु विस्तार्यते । आचारस्य अग्राणि आचाराग्राणि, आचार एव वा अग्रं आचाराग्रं" चू० । "उक्तो नवब्रह्मचर्याध्ययनात्मक आचारश्रुतस्कन्धः, साम्प्रतं द्वितीयोऽग्रश्रुतस्कन्धः समारभ्यते.....तत्राग्रे श्रुतस्कन्धे नव ब्रह्मचर्याध्ययनानि प्रतिपादितानि । तेषु च न समस्तोऽपि विवक्षितोऽर्थोऽभिहितः, अभिहितोऽपि संक्षेपतः, अतोऽनभिहितार्थाभिधानाय संक्षेपोक्तस्य च प्रपञ्चाय तदग्रभूताश्चतस्रश्चूडा उक्तानुक्तार्थसंग्राहिकाः प्रतिपाद्यन्ते, तदात्मकश्च द्वितीयोऽग्रश्रुतस्कन्धः" शी० ॥

१. उस्सित्तं खे० हे १, २, ३. इ० । अभिसित्तं चू० ॥ २. "परमतो परभायणं" चू० ॥
३. पडिग्गा० खे० जै० खं० । अग्रेऽपि यत्र यत्र 'पडिग्गाह' शब्दो दृश्यते तत्र तत्र काष्ठचित् प्रतिषु 'ग्गा' इति, अन्यत्र तु 'गा' इति प्रायश उपलभ्यते इति ध्येयम् ॥ ४. य नास्ति सं० ला० ॥ ५. पडिग्गाहे सिया खे० जै० हे १. इ० । पडिगाहिए सिया सं० खं० हे ३ । "से य आहच्चेत्यादि, स च भावभिधुः, आहच्चेति सहसा.....प्रतिगृहीयात्" शी० । ३०५ सूत्रे तु "से य आहच्च पडिग्गाहिते सिया" इति सूत्रपाठमवलम्ब्य "तच्च आहच्चेति सहसा प्रतिगृहीतं भवेत्" इति व्याख्यानं शी०मध्य उपलभ्यत इति ध्येयम् । तथैव सू० ६०३ मध्येऽपि । "आधच्च सहसा, सिता कदाति, अणामोगदिज्जं अणामोगपडिच्छित्तं भंगा चत्तारि" चू० ॥
६. से तं खं० खे० जै० चू० विना । एवमग्रेऽपि प्रतिषु कचित् से तं क्वचिच्च से तं इति पाठः सर्वत्र हेयः । चू० विना से तं आयात् खे० जै० खं० । से तं आदात् सं० । से तं आताए हे १, २, ३. ला० इ० । एवमग्रेऽपि एतादृशानि पाठान्तराणि विभिन्नासु प्रतिषु ज्ञेयानि ॥ ७. अप्पपाणे नास्ति सं० खे० शी० । "अडगा पाणा जत्थ णत्थि, हरिता दगं उस्सा वा जहिं णत्थि" चू० ॥
८. 'मट्ठीमक्क' खे० सं० । 'मट्ठीयमक्क' इ० । तुलना—दशवै० ५।१।२६ ॥ ९. उम्मीसं सं० खं० ॥ १०. पीएज्ज खे० जै० ॥ ११. माताय खे० । मादात् खं० । मायाए हे १, २, ३ । एवमग्रेऽपि एतादृशानि पाठान्तराणि विभिन्नासु प्रतिषु ज्ञेयानि ॥ १२. अग्रेदं वोय्यम्—यत्र क्रियापदानन्तरम् २ इति अङ्को हस्तलिखितादङ्गेषूपलभ्यते यत्र च तेन 'क्वा'प्रत्ययान्तो धातुर्विवक्षितस्तत्र स्पष्टीकरणार्थमस्माभिः [त्ता] इति पाठो मूले निवेगितः, तेनात्र एगंतमवक्कमेज्जा २ इत्यस्य एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमेत्ता इत्यर्थोऽत्रगन्तव्यः । एवमन्यत्रापि यत्र यत्र २ [त्ता] इति पाठोऽग्रे दृश्यते तत्र तत्र सर्वत्राप्येवं यथायोगमवगन्तव्यम् ॥

अहे श्रामयंडिलंसि वा अट्टिरासिसि वा किट्टिरासिसि वा तुसरासिसि वा गोमय-
रासिसि वा अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि पडिलेहिय पडिलेहिय पमजिय
पमजिय ततो संजयामेव परिट्टवेजा ।

३२५. से भिक्खू वा भिक्खूणी वा गाहावति जाव पविट्ठे समाणे से
जाओ पुण ओसहीओ जाणेजा कसिणाओ सासियाओ अविदलकडाओ ५
अतिरिच्छच्छिण्णाओ अब्बोच्छिण्णाओ तरुणियं वा छिवाडिं अणभिकंतोभजितं
पेहाए अफासुयं अणेसणिज्जं ति मण्णमाणे लामे संते णो पडिगाहेजा ।

से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से जाओ पुण ओसहीओ जाणेजा
अकसिणाओ असासियाओ विदलकडाओ तिरिच्छच्छिण्णाओ वोच्छिण्णाओ
तरुणियं वा छिवाडिं अभिकंतमजियं पेहाए फासुयं एसणिज्जं ति मण्णमाणे लामे १०
संते पडिगाहेजा ।

३२६. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेजा पिहुयं वा बहुरजं
वा भुंजियं वा मंथुं वा चाउलं वा चाउलपलवं वा सइं मजियं अफासुयं जाव
णो पडिगाहेजा ।

से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेजा पिहुयं वा जाव चाउल- १५
पलवं वा अंसइं मजियं दुक्खुत्तो वा मजियं तिक्खुत्तो वा मजियं फांसुयं
एसणिज्जं लामे संते जाव पडिगाहेजा ।

१. थंडिलंसि हे २, ३ । एवमग्रेऽपि प्रत्यन्तरेषु हेयम् ॥ २. “ओसहीओ सत्तिताओ पडिपुत्ताओ
अखंडिताओ सस्सियाओ परोहणसमत्याओ” चू० ॥ ३. “त्ता अभं जै० । “त्तमं खं० ला०
हे २ । “त्तममं इ० । “अणभिकंता जीवेहि [अ?] भजिता मीसजीवा चेव । एत्तो विवरीता
कप्पणिज्जा अववादेणं” चू० । “अणभिकंता (त—प्र०) भजियं ति, नाभिकान्ता जीवितादन-
मिकान्ता सचेतनेत्यर्थः, अभजियं अभग्नममर्दितामविराधितामित्यर्थः” शी० । तुलना—दशवै०
५।२।२० ॥ ४. भुंजियं हे १, २. इ० ला० विना । “व(पि)हुगा साल्लिवीहीणं, बहुरया जवाणं
भवन्ति, सु(भु)जिगा गोधूमाणं वुच्चन्ति” चू० । “भुजियं ति अमर्थपक्वं गोधूमादेः शीर्यकमन्यद्वा
तिल-गोधूमादि” शी० ॥ ५. वा जाव चां खं० ॥ ६. सइं खे० जै० सं । सह हे ३ ।
सइ मजियं खं० । “सकूदेकवारं सइं भजियं (सइं मजियं शीखं २) ति आमर्दितं किञ्चिदग्निना
किञ्चिदपरश्चन्नेण” शी० । “सइं भजितं एकस्मिं दुग्भजितं” चू० ॥ ७. पिहुयं वा बहुरयं
वा भुंजियं वा मंथुं वा जाव सं० ॥ ८. असइ हे ३ । असइ भजियं दुक्खुत्तो तिक्खुत्तो भजियं
सं० । असइं भजियं दुक्खुत्तो वा तिक्खुत्तो वा भजियं हे १, २. ला० । [अ]सइ भजियं
दुक्खुत्तो भजियं फासुयं खं० । “असकूदं अनेकशोऽन्यादिना पक्वममर्दितं वा” शी० ।
“असइं भजियं दुक्खुत्तो तिक्खुत्तो, कप्पणिज्जं” चू० ॥ ९. दुक्खुत्तो वा भजियं तिक्खुत्तो खे० ॥
१०. फासुयं लामे इ० । फासुयं जाव लामे संते पडिं हे १, २, ३. ला० ॥

३२७. से भिक्खू वा २ गाहावतिकुलं जाव पविसित्तुकामे णो अण्ण-
उत्थिएण वा गारत्थिएण वा परिहारिओ वा अपरिहारिएण सद्धिं गाहावतिकुलं
पिंडवायपडियाए पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा ।

५ ३२८. से भिक्खू वा २ बहिया वियारभूमिं वा विहारभूमिं वा णिक्खम-
माणे वा पविसमाणे वा णो अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा परिहारिओ वा
अपरिहारिएण सद्धिं बहिया वियारभूमिं वा विहारभूमिं वा णिक्खमेज्ज वा
पविसेज्ज वा ।

३२९. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे णो अण्णउत्थिएण वा
गारत्थिएण वा परिहारिओ अपरिहारिएण वा सद्धिं गामाणुगामं दूइजेज्ज ।

१० ३३०. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे णो अण्णउत्थियस्स वा गार-
त्थियस्स वा परिहारिओ अपरिहारियस्स वा असणं वा ४ देज्जा वा अणुपदेज्जा वा ।

१. पविसित्तुकामे खं० । पविसित्तुकामे खे० । पविसित्तुकामे हे १, २, ३. इ० विना । २. वा नास्ति
खे० जै० हे १ । वाशब्दरहितस्य पाठस्य प्राचीनासु प्रतिपु प्राचुर्येण प्रयोगदर्शनाद् वाशब्दरहित एव
परिहारिओ अपरिहारिएण सद्धिं इति सूत्रपाठः पुरातनकाले प्रचलित आसीदिति भाति, दृश्यता
सू० ३२८, ३२९, ३३० । तुलना—“जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा परिहारिओ
[वा—प्र०] अपरिहारिएण सद्धिं गाहावतिकुलं पिंडवातपडियाए णिक्खमति वा पविसति वा.....जे
भिक्खू अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा स(१)परिहारिओ अपरिहारिएण सद्धिं बहिया विहारभूमिं
वा वियारभूमिं वा णिक्खमति वा पविसति वा.....जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा
परिहारिओ [वा—प्र०] अपरिहारिएहिं सद्धिं गामाणुगामं दूतिज्जति” इति निशेयसूत्रे
द्वितीयोद्देशके, अत्र चूर्णिः—“अन्यतीर्थिकाश्चरक-परिव्राजक-शाक्या-ऽऽजीवक-श्रद्धाभावकप्रभृतयः,
श्रद्धस्या मरुगादिभिरुत्थिता । परिहारिओ मूलतरदोसे परिहरति । अहवा मूलतरगुणे धरेति आचर
तीत्यर्थः । तत्प्रतिपक्षभूतो अपरिहारी, ते य अण्णउत्थिय-गिहत्था । णो कप्पति भिक्खुस्सा
गिहिणा अहवा वि अण्णउत्थीर्ण । परिहारियस्स अपरिहारिएण सद्धिं पविसिं जे ॥ १०८० ॥”
इति सभाष्याया निशेयचूर्णी द्वितीयोद्देशके, पृ० ११८ ॥ ३. वा २ नास्ति खे० सं० ।
४. वा बहिया विहार० खे० सं० ॥ ५. वा नास्ति खे० जै० इ० हे १, २, ३. ला० । किन्तु
हे १. ला० मध्ये अपरिहारिएण वा इति पाठो विद्यत इति ज्ञेयम् । दृश्यतां सू० ३२७,
३२९, ३३० ॥ ६. भूमिं पविसेज्जा णिक्खमेज्जा वा २ सं० । “भूमिं वा विहारभूमिं वा
पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा इ० । “तैः सह न प्रविशेत् नापि ततो निष्क्रान्नेदिति” शी० ॥
७. गारत्थेण हे १, २. ला० ॥ ८. वा नास्ति हे १, २, ३. ला० इ० विना । दृश्यतां सू० ३२७,
३२८, ३३० ॥ ९. वा नास्ति खं० ॥ १०. अत्र प्रतिषेधविधाः पाठा उपलभ्यन्ते—“रिओ
अपरिहारियस्स असणं खे० जै० सं० खं० हे ३, अयं पाठ प्राचीनो भाति, दृश्यता सू० ३२७
टिप्पणम् । “रिओ वा अपरिहारियस्स असणं इ० । “रिओ वा अपरिहारियस्स वा असणं हे १,
२. ला० । दृश्यता सू० ३२७, ३२८, ३२९ ॥

३३१. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से जं पुण जाणेजा असणं वा ४ अस्सिपडियाए एगं साहम्मियं समुद्दिस्स पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं समारंभं समुद्दिस्स कीतं पमिच्चं अच्छेज्जं अणिसइं अभिहडं आहट्टु चेतैति, तं तहप्पगारं असणं वा ४ पुरिसंतरकडं वा अपुरिसंतरकडं वा वहिया णीहडं वा अणीहडं वा अत्तड्डियं वा अणत्तड्डियं वा परिभुत्तं वा अपरिभुत्तं वा आसेवितं वा ५ अणासेवितं वा अफासुयं जाव णो पडिगाहेजा ।

एवं बह्वे साहम्मिया एगं साहम्मिणिं बह्वे साहम्मिणीओ समुद्दिस्स चत्तारि आलावगा भाणित्त्वा ।

३३२. [१]. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से जं पुण जाणेजा असणं वा ४ बह्वे संमण-माहण-अतिहि-किवण-वणीमए पगणिय पगणिय समुद्दिस्स १० पाणाइं जाव सत्ताइं समारंभं आसेवियं वा अणासेवियं वा अफासुयं अणेसणिज्जं ति मण्णमाणे लभे संते जाव णो पडिगाहेजा ।

[२]. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से जं पुण जाणेजा— असणं वा ४ बह्वे संमण-माहण-अतिहि-किवण-वणीमए समुद्दिस्स पाणाइं ४ जाव आहट्टु चेतैति, तं तहप्पगारं असणं वा ४ अपुरिसंतरकडं अवहिया णीहडं १५ अणत्तड्डियं अपरिभुत्तं अणासेवितं अफासुयं अणेसणिज्जं जाव णो पडिगाहेजा ।

अह पुण एवं जाणेजा पुरिसंतरकडं वहिया णीहडं अत्तड्डियं परिभुत्तं आसेवितं फासुयं एसणिज्जं जाव पडिगाहेजा ।

१. अस्संपडियाए खं० हे १, २. ला० इ० । “अस्सिपडियाए, अस्मिन् साहुं एगं प्रतिज्ञाय प्रतीत्य वा” चू० । “अस्सं(स्सिं शीखं० १, २. शीजै०)पडियाए ति न विद्यते स्वं द्रव्यमस्य सोऽयमस्वो निर्ग्रन्थ इत्यर्थः, तत्पत्तिज्ञया” शी० ॥ २. समारंभं जै० हे ३ ॥ ३. अवहिया णीहडं खं० इ० ॥ ४. “मिणि[या जै०]जो खे० जै० ॥ ५. समणा माहणा अ० खे० जै० । समणमाहणा अ० सं० । समणे माहणे अ० हे १, २, ३ ॥ ६. पाणाइं भूयाइं जीव(जीवाइं?) सत्ताइं आसे० सं० । पाणाइं जाव सत्ताइं आसे० खे० जै० । पाणाइं जाव सत्ताइं समारंभं आसे० हे १, २, ३. ला० इ० । “प्राण्या(णा)दीन् समारंभ्य यदशनादि संस्कृतं तदासेवित-मनासेवितम्” शी० ॥ ७. जाणे खे० सं० हे २ ॥ ८. समणमाहणा अ० सं० हे १, २, ३ । तुलना—दणवै० ५।२।१० ॥ ९. पाणाइं भूयाइं जाव सं० ॥ १०. जाव सं(=समारंभ) आहट्टु हे १ । “प्राणादींश्च समारंभ्य यावदाहृत्य” शी० ॥ ११. चेइयं तह० सं० । चेतितं तह० खे० जै० हे १, हेम० २ । चेतिते तं तह० खं० । “अथिद् ग्रहस्यो ददाति, तत् तथाप्रकारमशनाद्यपुरुषान्तरकृतमवहिर्निर्गतम्” शी० ॥ १२. कडं वा अव० सं० खं० । कडं वहिया अनीहडं हे २, ३ ॥

३३३. से भिक्खू वा २ गाहावतिकुलं पिंडवातपडियाए पविसितुकामे से ज्जाइं पुण कुलाइं जाणेज्जा—इमेसु खलु कुलेसु णितिए पिंडे दिज्जति, णितिए अंगपिंडे दिज्जति, णितिए भाए दिज्जति, णितिए अवड्ढभाए दिज्जति, तह-
प्पगाराइं कुलाइं णितियाइं णितिउमाणाइं णो भत्ताए वा पाणाए वा पविसेज्ज
५ वा णिक्खमेज्ज वा ।

३३४. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं सव्वट्ठेहिं समिते सहिते सदा जए त्ति वेमि ।

॥ आचारस्य द्वितीयश्रुतस्कन्धे ^१पिण्डैवणाध्ययनस्य प्रथमोद्देशकः समाप्तः ॥

[बीओ उद्देसओ]

१० ३३५. से भिक्खू वा २ गाहावतिकुलं पिंडवातपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा, असणं वा ४ अट्ठमिपोसहिएसु वा अट्ठमासिएसु वा मासिएसु वा दोमासिएसु वा तेमासिएसु वा चाउमासिएसु वा पंचमासिएसु वा छम्मासिएसु वा उँज्जसु वा उदुसंधीसु वा उदुपरियट्ठेसु वा बहवे समण-माहंण-
अतिहि-किरण-वणीमगे एगातो उक्खातो परिएसिज्जमाणे पेहाए, दोहिं उक्खाहिं

१. पविसिउकामे सं० हे १, २, ३. ला० ॥ २. अग्रे दिज्जति खे० जै० सं० खं० । “अगपिंडो अगभिक्षा” चू० । “अग्रपिण्डः शाल्योदनादेः प्रथममुद्धृत्य भिक्षार्थं व्यवस्थाप्यते सोऽग्रपिण्डः” शी० ॥ ३. “भाओ भत्तट्ठो, अवड्ढभातो अट्ठभत्तट्ठो, तस्सद्धं उवड्ढभातो” चू० । “नित्यं भागः—अर्धपोषो दीयते, तथा नित्यमुपार्धभागः—पोषचतुर्थभागः” शी० ॥ ४. नियोमाणाइं खे० जै० । “अण्णेसिं दिज्जमाणे उ(ओ प्र०)माणं, अह दोण्ह वि देति ता अप्पणो सिं उमाणं, पच्छा घन्नं रंथेति, अह बहुतरं तो छक्कायवहो, तम्हा सपक्खपरपक्खो-
माणाइं वज्जेज्जा” चू० । “निइउमाणाइं ति नित्यं उमाणं ति प्रवेशः स्वपक्षपरपक्षयोर्येषु तानि, ...नित्यलाभात् तेषु स्वपक्षः—संयतवर्गः, परपक्षः—अपरभिक्षाचरवर्गः सर्वो भिक्षार्थं प्रविशेत्” शी० ॥ ५. एवं खे० जै० सं० खं० । “एतं खलु एवं परिहरता पिडेसणाणुणेहिं उत्तरणुणसम्मगता भवति” चू० । “एतदिति यदादेरारभ्योक्तम्” शी० । दृश्यतां सू० ३३९, ३४७, ३५१, ३५८, ३६४, ३७२, ३८९, ३९८, ४०६, ४११, ४२६, ४४२, ४६३, ४८२, ५०३, ५१९, ५३२, ५५२, ५८०, ६०१, ६०६, ६२०, ६३६, ६४०, ६४४, ६६८, ६८८, ७२९, ७३२ ॥ ६. स्कन्धस्य खे० जै० सं० ॥ ७. ‘पिण्डैवणा’—
प्रथमोध्ययने हे १, २. इ० ॥ ८. चउं हे १, २, ३. इ० ॥ ९. उदुएसु खे० खं० । उत्तएसु जै० । उज्जसु वा नास्ति सं० शी० । “उदुसु सरतादिषु” चू० ॥ १०. माहण नास्ति खे० सं० ॥

परिएसिज्जमाणे पेहाए, तिहिं उक्खाहिं परिएसिज्जमाणे पेहाए, कुंभीमुहातो वा केलोवातितो वा सण्हिसिण्चियातो वा परिएसिज्जमाणे पेहाए, तहप्पगारं असणं वा ४ अपुरिसंतरकडं जाव अणासेवितं अफासुयं अणेसणिज्जं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

अह पुंण एवं जाणेज्जा पुरिसंतरकडं जाव आसेवितं फासुयं जाव पडिगाहेज्जा ।

५

३३६. से भिक्खू वा २ जाव अणुपविट्ठे समाणे से जाइं पुण कुलाइं जाणेज्जा, तंजहा—उग्गकुलाणि वा भोगकुलाणि वा राइण्णकुलाणि वा खत्तियकुलाणि वा इक्खगकुलाणि वा हरिवंसकुलाणि वा एसियकुलाणि वा वेसियकुलाणि वा गंडागकुलाणि वा कोट्टागकुलाणि वा गामरक्खकुलाणि वा बोक्कसालियकुलाणि वा अण्णतरेसु वा तहप्पगारेसु अदुगुंछिएसुं अगरहितेसु असणं वा ४ फासुयं जाव पडिगाहेज्जा ।

१०

३३७. से भिक्खू वा २ जाव अणुपविट्ठे समाणे से ज्ञं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ सँमवाएसु वा पिंडणियरेसु वा इंदमहेसु वा खंदमहेसु वा एवं रुद्धमहेसु वा मुगुंदमहेसु वा भूतमहेसु वा जक्खमहेसु वा नाँगमहेसु वा थूममहेसु वा चैतियमहेसु वा रुक्खमहेसु वा गिरिमहेसु वा दरिमहेसु वा अगडमहेसु वा तँलागमहेसु वा दहमहेसु वा णदिमहेसु वा सरमहेसु वा सागरमहेसु वा आगरमहेसु वा अण्णतरेसु वा तहप्पगारेसुं विरूवरूवेसु महामहेसु वट्टमाणेसु

१५

१. पेहाए २ खे० ॥ २. “कुंभी कुंभप्पमाणा, कलसी गिहिकुंमेहि भरिज्जति, कलवादी पच्छी पिडगमादी” चू० । “पिठरक एव संकुटमुखः कुम्भी, कलोवादि त्ति पच्छी पिठकं वा, तस्माद्वैकस्मादिति” शी० ॥ ३. कलोवातीतो ला० हे १, २, ३. इ० ॥ ४. “सन्धिघी गोरसो, सण्णिवओ षट्ठगुलमादि” चू० । दृश्यता नि० चू० ८ । १७ ॥ ५. °माणं जै० ॥ ६. पुणेवं इ० हे १, २, ३ ॥ ७. जाव पविट्ठे समाणे खं० विना । जाव पविसमाणे इ० । “स सिद्धभिन्नार्थं प्रवेष्टुकामः” शी० ॥ ८. राइण्ण° खे० । राइण्ण° सं० । राइण्ण° खं० हे १ । “राइणा राइणो” चू० । “राजन्त्याः सखिसस्थानीयाः” शी० ॥ ९. “एसिता द(व)णिता, वेसिता रंगोवजीविणो” चू० । “एसिय त्ति गोष्ठाः, वैश्याः वाणिजः” शी० ॥ १०. गंडागकुलाणि हे २ विना । गंडकुलाणि खं० । “गंडगा गामतत्तिवाहगा” चू० । “गण्डको नापितो यो हि ग्रामे उद्घोषयति” शी० ॥ ११. “कोट्टगा रहगारा, कोट्टकीत्यर्थः” चू० । “कोट्टागाः कोष्ठतक्षका वयंकिन् इत्यर्थः” शी० ॥ १२. पोक्कं हे १ । “पोक्कसालिता णंतिक्का” चू० । “बोक्क- (पोक्क) प्र०)सालियाः तन्तुवायाः” शी० ॥ १३. °सु वा अगरहिएसु वा हे १, २, ३ ॥ १४. दृश्यतां निशी० ८ । १४ ॥ १५. वा नास्ति स० ला० हे १ ॥ १६. एवं नास्ति ला १ ॥ १७. “णागा णागंवि लियाए, जक्खा आणंदपुरे” चू० ॥ १८. तड्ढाणं हे १, २, ३. ला० ॥ १९. °सु वा विरूवरूवेसु वा वट्टं हे २ । °सु वा विरूवरूवेसु वा महामहेसु वा वट्टं हे १ ॥

बहवे समण-माहण-अतिहि-किवण-वणीमए एगातो उक्खातो परिएसिज्जमाणे दोहिं जाव संणिहिंसणिचयातो वा परिएसिज्जमाणे पेहाए तहप्पगारं असणं वा ४ अपुरिसंतरगयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

- अह पुण एवं जाणेज्जा — दिण्णं जं तेसिं दायव्वं, अह तत्थ भुंजमाणे पेहाए
- ५ गाहावतिभारियं वा गाहावतिभगिणिं वा गाहावतिपुत्तं वा गाहावतिधूयं वा सुण्हं वा धातिं वा दासं वा दासिं वा कम्मकरं वा कम्मकरिं वा से पुंवाभेव आलोएज्जा—आँउसो त्ति वा भगिणि त्ति वा दाहिसि मे एत्तो अण्णयरं भोयणजायं ? से सेवं वदंतस्स परो असणं वा ४ आहट्ठु दलएज्जा, तहप्पगारं असणं वा ४ सयं वा णं जाएज्जा, परो वा से देज्जा, फासुयं जाव पडिगाहेज्जा ।
- १० ३३८. से भिक्खू वा २ परं अद्दजोयणमेराए सँखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

- से भिक्खू वा २ पाईणं संखडिं णच्चा पडीणं गच्छे अणाढायमाणे, पडीणं संखडिं णच्चा पाईणं गच्छे अणाढायमाणे, दाहिणं संखडिं णच्चा उदीणं गच्छे अणाढायमाणे, उदीणं संखडिं णच्चा दाहिणं गच्छे अणाढायमाणे । जत्थेव सा
- १५ सँखडी सिया, तंजहा — गामंसि वा णगरंसि वा खेडंसि वा कब्बडंसि वा मंडंसि वा पट्ठणंसि वां दोणमुहंसि वा आगरंसि वा आसमंसि वा संणिवेसंसि

१. अत्र यद्यपि सर्वासु प्रतिषु 'वणीमए' इति पाठ उपलब्धते तथापि पूर्वोपरात्रुसन्धानेन 'वणीमए' इति पाठः समीचीन इति मत्वा स एवास्माभिर्मूले निवेशितः । "तदेवंभूतेषु नानाप्रकारेषु प्रकरणेषु सत्सु तेषु च यदि यः कश्चिच्छ्रमण-ब्राह्मणा-ऽतिथि-कूपण-वणीमगादिरापतति तस्मै सर्वस्मै दीयत इति मन्यमानोऽपुरुषान्तरकृतादिविशेषणविशिष्टमाहारादिकं न गृहीयात्" शी० ॥

२. पुण्वमेव सं० ॥ ३. आलोए — खे० जै० । "आलोएज्जा आलविज्जा" चू० । "आलोकयेत् पश्येत्, प्रभुं प्रमुसन्दिष्टं वा वृथात् ।" शी० ॥ ४. आडसि त्ति खे० । आडसे त्ति जै० । "आयुष्मति । भगिनि । इत्यादि शी० ॥ ५. भगिणी त्ति खं० जै० विना । एवमप्येऽपि प्रत्यन्तरेषु ज्ञेयम् ॥ ६. यद्यपि खे० सं० जै० विना संखडिं णच्चा संखडिपडियाए इति पाठः सर्वासु प्रतिषु दृश्यते तथापि 'णच्चा' पदरहितः संखडिं संखडिपडियाए इति पाठः पुनरप्यत्रैव वारत्रयं दृश्यते इति स एव पाठः पूर्वोपरात्रुसन्धानेनास्माभिर्मूले स्वीकृतः । "सङ्खडिः, ता ज्ञात्वा तत्प्रतिज्ञया नाभिसन्धारयेत्, ...तत्रैतेषु स्थानेषु सङ्खडिं ज्ञात्वा सङ्खडिप्रतिज्ञया न गमनमभिसन्धारयेत्, ...दर्शयति—संखडिं संखडिपडियाए त्ति, ...सा पुरःसङ्खडिः पश्चात्सङ्खडिर्वा भवेत्, ...सर्वे सङ्खडिं सङ्खडिप्रतिज्ञया नोऽभिसन्धारयेत्" शी० ॥ ७. गच्छे, अवरं संखडिं णच्चा खं० जै० ॥ ८. संखडि सं० जै० हे १ । संखडिं खे० ॥ ९. मडंसि वा नास्ति सं० ॥ १०. वा आसमंसि वा संणिवेसंसि वा खं० । वा आगरंसि वा संणिवेसंसि वा खे० । वा आगरंसि वा संणिवेसंसि

वा जाव रायहाणिंसि वा संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेजा गमणाए ।
 केवली बूया-आयणमेतं । संखडिं संखडिपडियाए अभिसंधारेमाणे आहाकम्मियं
 वा उद्देसियं वा मीसज्जायं वा कीयगडं वा पामिच्चं वा अच्छेज्जं वा अणिसड्डं वा
 अभिहडं वा आहट्टु दिज्जमाणं भुंजेज्जा, अस्संजते भिक्खुपडियाए खुड्डियदुवारियाओ
 महल्लियाओ कुज्जा, महल्लियदुवारियाओ खुड्डियाओ कुज्जा, समाओ सेज्जाओ ५
 विसमाओ कुज्जा, विसमाओ सेज्जाओ समाओ कुज्जा; पवाताओ सेज्जाओ
 णिवायाओ कुज्जा, णिवायाओ सेज्जाओ पवाताओ कुज्जा, अंतो वा वहिं वा कुंज्जा
 उवस्सयस्स हरियाणि छिंदिय २ दालिय २ संधारगं संधारेज्जा, एस्स खलु
 भगवया मीसज्जाए अक्खाए ।

तम्हा से संजते णियंटे तहप्पगारं पुरेसंखडिं वा पच्छासंखडिं वा संखडिं १०
 संखडिपडियाए णो अभिसंधारेजा गमणाए ।

वा आसमंसि वा हे १. जै० । वा भागरंसि वा नेगमंसि वा आसमंसि वा सण्णिवेसंसि वा
 हे ३ । “गामादी पुण्ववणिगया” चू० । “आकरः ताम्रादेक्षपतिस्थानम्, द्रोणमुखं यस्य
 जलस्थलपथावुभावपि, निगमा वणिजस्तेषां स्थानं नैगमम्, आश्रमं यन् तीर्थस्थानम्, राजधानी
 यत्र राजा स्वयं तिष्ठति, सन्निवेशो यत्र प्रभूतानां भाण्डानां प्रवेश इति” शी०, एतदनुसारेण
 पाठकमालीकरणे भागरंसि वा दोणमुहंसि वा नेगमंसि वा आसमंसि वा रायहाणिंसि वा
 सण्णिवेसंसि वा इति पाठोऽत्र संभवेत् ॥

१. आययणमेयं शीपा० ॥ २. जायं हे १, २, ३ । तुलना-दञ्जवै० ५, ११, ७० ॥ ३. अस्सं
 हे १, २, ३ । अस्संजए से भिक्खुं जै० ॥ ४. खुड्डियाओ दुवारियाओ महल्लियाओ कुज्जा,
 महल्लियाओ दुवां ६० । “खुड्डिया[ओ?] दुवारियातो मह० प्रकाश-प्रवात-अवकाशार्थं बहुयाण,
 महल्लियाओ दुवारियाओ खुड्डियाओ सुसंयुतणिवातार्थं थोवाणं” चू० । दृश्यता शन्यैपणाव्ययने
 प्रथमोद्देशके सू० ४१६ ॥ ५. कुज्जा नास्ति खे० खं० जै० सं० विना । “अतो वा वाहिं वा हरिया
 छिंदिय छिंदिया दालिय ति कुसा खरा पिट्ठा सयरंति” चू० । “अन्तः-मल्ये उपाश्रयस्य
 वहिर्वा हरितानि छित्त्वा छित्त्वा विदार्थं विदार्थं उपाश्रयं संस्क्रुयात्, संस्तारकं वा संस्तारयेत्”
 शी० ॥ ६. उवस्सगस्स खे० । उवस्सगस्स सं० । उवस्सगस्स जै० ॥ ७. संयं हे १, २
 ला० ॥ ८. एस्स खलु भगवया मो मीसज्जाए जैमू० । एस्स विलुगयामो सिज्जाए जैसं० । एस्स
 विलुगयामो मीसज्जाए खे० ६० । ‘एस्स विलुगयामो मीसज्जाए’ पागान्तरम् संटि० । एस्स
 विलुगयामो सिज्जाए खं० । एस्स विलुगयामो सिज्जाए हे १ । एस्स विलुगयामो सज्जाए हे ३ ।
 एस्स विलुगता मो सेज्जाए हे २. ला० । “गृहस्थश्चानेनाभिसन्धानेन संस्तुर्वा-यथा एष
 साधुः शन्यथाः संस्कारे विधातव्ये खलु भगवया मीसज्जाए (विलुगयामो शीलं० २ विना) ति
 निर्र्णयः अविज्ञेन इत्यतः स गृहस्थः कारणे संयतो वा स्वयमेव संस्कारयेदिति” शी० । “एस्स
 खलु भगवया० एवं आहाकम्म-मिसजातदोसा” चू० ॥ ९. संखडिं नास्ति खे० जै० सं० ।
 दृश्यता सू० ३४०, ३४८, सू० ३३८ टि० ६ ॥

३३९. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं सव्वडेहिं समिते सहिते सदा जए त्ति बेमि ।

॥ पिण्डैषणाध्ययनस्य द्वितीय उद्देशकः समाप्तः ॥

[तईओ उद्देशओ]

५ ३४०. से एगतिओ अण्णतरं संखडिं अंसित्ता पिचित्ता छडेज्ज वा, वंमेज्ज वा, मुत्ते वा से णो सम्मं परिणमेज्जा, अण्णतरे वा से दुक्खे रोगातंके समुप्पजेज्जा ।

केवली बूया आयाणमेतं । इह खलु भिक्खू गाहावतीहिं वा गाहावतीणीहिं वा परिवायएहिं वा परिवाइयाहिं वा एगज्झं सडिं सोंडं पाउं भो वतिमिस्सं हुँरत्था वा उवस्सयं पडिलेहमाणे णो लमेज्जा तमेव उवस्सयं सम्मिस्सीभाव-
१० मावजेज्जा, अण्णमणे वा से भत्ते विप्परियासियभूते इत्थिविग्गहे वा 'किलीचे वा, तं 'भिक्खुं उवसंकमित्तु बूया-आउसंतो समणा ! अहे आरामंसि वा अहे उवस्सयंसि वा रातो वा वियाले वा गौमधम्मनियंतियं कट्ठु रहस्सियं

१. एवं खं० सं० हे ३. शी० । “एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वित्तिआ पिडेसणा समत्ता” चू० । “एवं तस्य भिक्षोः सामग्र्यं-सम्पूर्णता भिक्षुभावस्य यत् सर्वथा सङ्गडिर्वर्जनमिति ।” शी० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ २. जएज्जासि त्ति हे १, २, ३. ला० इ० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ३. अण्णतरं हे १, २, ३. ला० । “अन्यतरां काश्चित्” शी० ॥ ४. “भत्तं असित्ता” चू० । “आस्वाद्य भुक्त्वा” शी० ॥ ५. वमेज्ज वा नास्ति हे १, २. इ० ला० शी० । “छट्ठी नोसिरावणिता, वमणं वमणमेव” चू० ॥ ६. परिआएहिं खं० हे २. ला० इ० । परिआवाएहिं हे १ । परिआएहिं वा परिआइयाहिं वा सं० । “परिआया कानालियमादी, परिआतियाओ तेसिं चेव भोतियो वाउ-गिम्हग्मादीसु संखडीसु पिवंति, अगारीओ वि माहिस्सर-मालवगलउजेणीसु एगज्झं एगवत्ता एगचित्ता वा सखं मिलित्ता वा सो(सों)डं विगडं चेव पिवंति, पादुः प्रकाशने, प्रकाशं पिवंति” चू० । “परिव्राजकैः परिव्राजिकाभिर्वा सार्धम् एकधम्म(धम्म शीखं०२ विना) एकवाक्यतया सम्प्रधार्य” शी० ॥ ७. “हुरत्था वा बहिर्वा” शी० । “हुरत्था णाम बाहिं” चू० ॥ ८. अण्णमाणे हे १, २, ३ । “अण्णमणो णाम ण संजतमणो” चू० ॥ ९. विप्परियासभूतो णाम अचेतो” चू० ॥ १०. किलियव्वे हे २. ला० । किलव्वे हे १, ३ ॥ ११. भिक्खू खं० जै० सं० । “तं भिक्खुम्” शी० ॥ १२, १३. अथे हे १, २, ३ ॥ १४. गामधम्मनियंतियं तियं ति कट्ठु हे २. इ० । गामणियंतियं कण्डुइ रहस्सितं चू० शीपा० । “गामणियंतियं गाममभारं, कण्डुइ रहस्सितं कम्भिहति रहस्से उच्छुअकलाडे वा अजतरे वा पच्छण्णे, मिडु रहस्से सहयोगे न्व, पतियरणं पचियारणा, [पचियारणाए] आउट्टामो कुर्वामो” चू० । “ग्रामधर्मैः विषयोपभोगगतैर्व्यापारैर्नियन्त्रितं कृत्वा, तद्यथा-मम त्वया न विप्रियं विधेयम्, प्रत्यहमहमनुसर्पणीयेति । एवमादिभिर्नियम्य, ग्रामासजे वा कुत्रचिद् रहसि, मिथुनं-दाम्पत्यम्, तत्र भवं मैथुनम्-अब्रह्मेति, तस्य धर्माः-तद्गता व्यापाराः, तेषां पवि(रि शीखं०२ विना)यारणा-आसेवना, तया ‘आउट्टामो’ त्ति प्रवर्तमहे” शी० ॥

मेहुणधम्मपरियारणाए आउडामो । तं चैगइओ सातिज्जेजा ।

अकरणिज्जं चेतं संखाए, एते आयाणा संति 'संचिज्जमाणा पच्चवाया भवन्ति । तम्हा से संजए णियंठे तहप्पगारं पुरेसंखडिं वा पच्छासंखडिं वा सँखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

३४१. से भिक्खू वा २ अण्णतरं संखडिं सोच्चा णिसम्म 'संपहावति ५
उस्सुयभूत्तेणं अप्पाणेणं, धुवा सँखडी । णो संचाएति तँत्य इतराइतरेहिं कुलेहिं
सौमुदाणियं एसियं वेसियं पिंडवातं पडिगाहेत्ता आहारं आहारेत्ताए । माइड्डाणं
संफासे । णो एवं करेज्जा ।

से तत्थ कालेण अणुपविसित्ता तत्थितँराइतरेहिं कुलेहिं सौमुदाणियं एसियं
वेसियं पिंडवातं पडिगाहेत्ता आहारं आहारेज्जा ।

१०

३४२. से भिक्खू वा २ से ज्जं पुण जाणेज्जा गामं वा जाव रायहाणिं वा,
इमंसि खलु गामंसि वा जाव रायहाणिसि वा संखडी सिया, तं पि याइं गामं वा
जाव रायहाणिं वा संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

१. धम्मं हे १, २, ३. ला० ॥ २. परि० खे० जै० इ० विना । “पतियरणं पवियारणा”
चू० । “पवि(रि शीखे० २ विना)यारणा-आसेवना” शी० ॥ ३. चेगाणिओ सं० ।
“एगवोओ कोति” चू० । “तां चैककः कश्चिदेकाकी वा” शी० ॥ ४. आयत्तणाणि हे १,
२. ला० । आयाणाणि हे ३ । “अकरणीयमेतद् एवं सङ्गयाय ज्ञात्वा सङ्गडिगमनं न कुर्यात् ।
यस्मादेताभ्यायतनानि कर्मोपादानकारणानि ‘सन्ति’ भवन्ति ‘संचीयमानानि’ प्रतिक्षणमुपची-
यमानानि, इदमुक्तं भवति-अन्यान्यपि कर्मोपादानकारणानि भवेयुः । यत एवमादिकाः
प्रत्ययाया भवन्ति तस्मादसौ” शी० । “अकृत्यमेतज्ज्ञात्वा आद्याणा तो(दो)सा संति विज्जंते
प्रत्ययाया इह परलगे थ, तम्हा णो अभि०” चू० । चूर्ण्युत्ताराणे एते आयाणा संति
पच्चवाया, तम्हा इति पाठोऽत्र साति ॥ ५. संविज्जं हे ३. जै० विना । संधिज्जं हे ३. जै० ॥
६. पच्चवाया हे १, २, ३. ला० विना ॥ ७. भवन्ति नास्ति खे० जै० सं० । दइयता टि०
४ ॥ ८. संखडिं नास्ति इ० । दइयतां सू० ३३८, ३४८ ॥ ९. अन्नयरे हे १, २, ३ ॥
१०. संपरिहावइ सं० खेमू० विना । “समतं(न्तं) धावति” चू० । “सम्प्रधावति” शी० ॥
११. संखडि हे १. सं० । संखडिं खे० जै० खं० ॥ १२. तत्थ इतरेतरेहिं सं० खं० विना ।
तत्थितरातियरेहिं इ० । “इतराइतराई उच्चनीयाणि” चू० । दइयतां सू० ३५०, ३९१ ॥
१३. समु० सं० विना । स(सा सं०)मुदाणीयं खे० जै० सं० खं० । “समुदाणजातं सा(स प्र०)
मुदाणियं चू० । “सामुयाणियं ति भैक्षम्” शी० । दइयतां टि० १५, सू० ३५०, ३९१ ॥
१४. त्तरावितरेहिं खे० जै० खं० । तरेतरेहिं जै० इ० हे १, २, ३. ला० । दइयतां
टि० १२, सू० ३५०, ३९१ ॥ १५. समु० हे १, २, ३. ला० इ० । दइयतां टि० १३,
सू० ३५०, ३९१ ॥

केवली ब्रूया-आयाणमेतं । आइण्णोमाणं संखडिं अणुपविस्समाणस्स पाएण वा पाए अकंतपुच्चे भवति, हत्थेण वा हत्थे संचालियपुच्चे भवति, पाएण वा पाए आवडियपुच्चे भवति, सीसेण वा सीसे संघट्टियपुच्चे भवति, काएण वा काए संखोभितपुच्चे भवति, दंडेण वा अट्ठीण वा मुट्ठीणं वा लेलुणा वा कवालेण वा ५ अभिहतपुच्चे भवति, सीतोदण वा ओसित्तपुच्चे भवति, रयसा वा परिघासितपुच्चे भवति, अणेसणिजे वा परिभुत्तपुच्चे भवति, अण्णेसिं वा दिज्जमाणे पंडिगाहितपुच्चे भवति । तम्हा से संजते णियंठे तहप्पगारं आइण्णोमाणं संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

३४३. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से जं पुण जाणेज्जा असणं वा १० ४ 'एसणिजे सिया, अणेसणिजे सिया' । 'वित्तिगिंछसमावण्णेण अप्पाणेण असमाहाडाए लेस्साए तहप्पगारं असणं वा ४ लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३४४. [१] से भिक्खू वां २ गाहावतिकुलं पविसित्तुं कामे सँव्वं भंडग-मायाए गाहावतिकुलं पिंडवातपडियाए पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा ।

१. आताणं खे० खं० ॥ २. आइण्णोऽवमाणं सं० खे० जै० ला० हे २ । आइण्णावमाणं खं० । आयन्नामाणं हे ३ । "आइण्णा चरगादीहि । उ(ओ प्र०)माणा त(थ) सत्तस्स भते कते सहरसं आगतं पाऊणं माणं ओमाणं" चू० । "सा च सङ्खडिः आकीर्णं वा भवेत् चरकादिभि संकुला, 'अवमा' हीना शतस्योपस्कृते पञ्चशतउपस्थानादिति" शी० ॥ ३. 'पविसमा' सं० ॥ ४. 'णा वा लेलुण वा इ० । 'ण वा लेलुण वा कवलेण वा हेमू० २. ला० ॥ ५. उस्सिच्च हे ३. खं० ॥ ६. परि० हे १, २, ३. ला० ॥ ७. णियंठे हे १, २, ३. ला० इ० ॥ ८. आइण्णोऽ-माणं खे० सं० ॥ ९. विचिं खे० जै० खं० । "यत् पुनराहारजातमेवणीयमप्येवं शक्ते, तद्यथा विचिकित्सा जुगुप्सा [वा-शीखं० १ विना] अनेवणीयाशङ्का, तथा समापन्नः शङ्कागृहीत आत्मा यस्य स तथा, तेन शङ्कासमापनेनात्मना" शी० ॥ १०. वा २ नास्ति खे० जै० विना । अत्रेदम-वधेयम्-"स भिक्खुर्निर्गतो जिनकल्पिकादिर्गृहपतिकुलं प्रवेष्टुं कामः" .... । अन्यत्रापि गच्छता सर्वमुपकरणं गृहीत्वा गन्तव्यमित्याह-से भिक्खू इत्यादि, स भिक्खुर्मादेर्वैहिंविहार-भूमि .....इति द्वितीयम् । एवं ग्रामान्तरेऽपि तृतीयं सूत्रम् ।" शी० । एवं च वृत्त्यनुसारेण गच्छनिर्गतस्यात्र विवक्षितत्वाद् वा २ इति पाठोऽत्र किमर्थं इत्याशङ्का यद्यपि सम्भवेत् तथापि अग्रेतने सूत्रद्वये, सर्वस्मिन्नापि चास्मिन् ग्रन्थे, से भिक्खू वा २ इति पाठः प्राथम्ये दृश्यते सर्वोच्च प्रतिष्ठु, अत ईदृशः सूत्रपाठदण्डकोऽयमिति विभाव्य स एव पाठो मूले निवेशितोऽस्माभिः । ३२४ तमं सूत्रं विहाय से भिक्खू वा २ इति पाठस्य विवरणे प्रायः सर्वत्र 'स भिक्खु' इत्यभिहितं वृत्तिकृता, अतो मूले 'वा २' इति पाठस्य सत्त्वेऽपि "स भिक्खु" इति वृत्तिकृतमभिधानमत्र जाघटीति ॥ ११. 'सित्तुकामे खं० विना ॥ १२. सव्वमं खे० सं० जै० हे १, २. इ० ॥

[२]. से भिक्खू वा २ वहिया विहारभूमिं वा वियारभूमिं वा णिक्खममाणे वा पविस्समाणे वा सच्चं भंडगमायाए वहिया विहारभूमिं वा वियारभूमिं वा णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।

[३]. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे सच्चं भंडगमायाए गामाणु-
गामं दूइजेज्जा ।

५

३४५. से भिक्खू वा २ अहं पुण एव जाणेज्जा, तिव्वेदेसियं वा वासं वासमाणं पेहाए, तिव्वेदेसियं वा महियं सण्णिवंदमाणं पेहाए, महावाएण वा रयं समुद्धुतं पेहाए, "तिरिच्छं संपातिमा वा तसा पाणा संथडा सणिवतमाणा पेहाए, से एवं णच्चा णो सच्चं भंडगमायाए गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा, वहिया विहारभूमिं वा वियारभूमिं वा "णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज १०
वा, गामाणुगामं वा दूइजेज्जा ।

३४६. से भिक्खू वा २ से ज्जाइं पुणो कुलाइं जाणेज्जा, तंजहा—खत्तियाण वा रईण वा कुराईण वा रायपेसियाण वा रायवंसट्ठियाण वा अंतो वा वाहिं वां

१. पविसं खे० जै० खं० सं० विना ॥ २. मायाय हे १. सं० ॥ ३. सच्चंभंडं खे० जै० हे ३. इ० ॥ ४. से भिक्खू वा २ नास्ति खेमू० जै० इ० । अत्रेदं ध्येयम्—अहं पुण एव जाणेज्जा इति पाठोऽन्यत्र यत्रोपलभ्यते प्रायस्तत्र सर्वत्रापि से भिक्खू वा २ इति पाठ आदौ न दृश्यते, तथापि श्री०मध्ये "से भिक्खू इत्यादि, स भिक्खुरथ पुनरेवं विजानीयात्" इति पाठस्य दर्शनादस्माभिरपि से भिक्खू वा २ अहं पुण... इति पाठोऽत्र स्वीकृतः ॥ ५. अहयं पुण हे ३. जै० । अहं पुण खे० हे १ ॥ ६. एवं नास्ति खे० जै० ॥ ७. वियारेज्जा सं० । "अयं पुनरेवं विजानीयात्" श्री० ॥ ८. वा नास्ति सं० खं० ॥ ९. वंदमाणं हे १, ३ । वयमाणं इ० ॥ १०. महं सं० । दृश्यता दशवै० ५।१।८ ॥ ११. तिरिच्छं चू० हे १, २. विना ॥ १२. सच्चंभं० खे० हे २. इ० ॥ १३. वहिया वियारभूमिं वा णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा वहिया विहारभूमिं वा णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा खे० जै० ॥ १४. पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा हे १ ॥ १५. गामं च दू० ला० हे २ । गामं दू० हे १, २. ला० विना ॥ १६. दूजेज्जा सं० । दूइज्ज हे २. ला० ॥ १७. ज्जाइं कुलाइं पुणो जाणेज्जा खे० जै० सं० खं० । "स भिक्खूणि पुनरेवंभूतानि कुलानि जानीयात्" श्री० ॥ १८. रातीण वा कुरातीण वा खे० जै० खं० इ० । "खत्तिया चक्रवट्टी-वलदेव-वासुदेव-मंडलियरायाणो । कुरायी पच्चतियरायाणो । रायवंसिता रायवंसप्पसूया, ण रायाणो । रायपेसिया अज्जतरमोइता" चू० । "क्षत्रियाः चक्रवर्ति-वलदेव-वासुदेवप्रभृतयः, तेषां कुलानि । राजानः क्षत्रियेभ्योऽन्ये । कुराजानः प्रत्यन्तराजानः । राजप्रेष्याः दण्डपाशिकप्रभृतयः । राजवंशे स्थिता राज्ञो मातुल-भागिनेयादयः" श्री० ॥ १९. इ० चू० विना—अहियं खे० जै० सं० खं० । वहिं हे १, २, ३ ॥ २०. अत्र प्रतिषेधविधः पाठः—वा सणिविट्ठाण वा णिमंतेमाणाण वा खे० जै० सं० । वा गच्छंताण वा सणिविट्ठाण वा असणिविट्ठाण वा णिमंतेमाणाण वा खं० । वा गच्छंताण वा सणिविट्ठाण वा णिमंतेमाणाण वा खं० खे० जै० सं० विना । एष च पाठो वृत्ति-

गच्छंताण वा संणिविट्ठाण वा णिमंतेमाणण वा अणिमंतेमाणण वा असणं वा
४ लामे संते णो पडिगाहेज्जा ।

[३४७. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं ।]

॥ पिण्डैवणाध्ययनस्य तृतीय उद्देशकः समाप्तः ॥

५

[चउत्थो उद्देशओ]

३४८. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से जं पुण जाणेज्जा, मंसादियं
वा मच्छादियं वा मंसखलं वा मच्छखलं वा अहेणं वा पहेणं वा हिंणोलं वा

कृतापि स्वीकृतः प्रतीयते, तथाहि—“तेषां च गृहान्तर्बहिर्बा स्थितानां ‘गच्छतां’ पथि ब्रह्ता,
‘संनिविट्ठानाम्’ आवासितानां निमन्त्रयतामनिमन्त्रयतां वाऽश्नादि सति लामे न प्रतिगृहीयात्”
—शी० । चूर्णिस्त्वत्रेदशी वर्तते—“अंतो अंतो नगरादीणं, बाहिं णिमगमिगताणं, संणि-
विट्ठाणं ठियारं, इतरेसि गच्छंताणं, मंगलत्थं पासंढाणं साहूणं वा दिज्जा, णिमंतंति सयमेव,
अणिमं० दुक्कस्स देज्जा, देवताणं सयमेव, अदेवताणं अण्णो दिज्जा, असणं वा पाणं वा खाइमं वा
साइमं वा लामे संते णो पडिगाहिज्जा ।.....एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए
वा सामग्गियं । तृतीया पिंडेसणा परिसमाप्ता ।” चू० । अत्र चूर्ण्यनुसारेण ‘अंतो वा बाहिं
वा संणिविट्ठाणं वा असंणिविट्ठाणं वा णिमंतेमाणणं वा अणिमंतेमाणणं वा देवताणं वा
अदेवताणं वा असणं वा’ इत्यपि सूत्रपाठः स्यादिति भाति ॥

१. ‘ज्जासि त्ति बेमि हे १, २, ३. ला० ॥ २. अयं पाठश्चूर्णवेव दृश्यते, तथापि पूर्वापरानु-
सन्धानेन अयं पाठोऽत्र समीचीनः प्रतिभाति । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्, तथा दृश्यतां सू०
३३४ ॥ ३. मच्छखलं वा नास्ति खेम्० जै० । “जे भिक्खू मंसादियं वा मच्छादियं वा मंसखलं
वा मच्छखलं वा आहेणं वा पहेणं वा हिंणोलं वा सम्मेलं वा अन्नयरं वा तहप्पगारं विरुवरुवं
हीरमाणं पेहाए” इति निशीथसूत्रे एकादशोद्देशके, अत्र चूर्णिः—“जे भिक्खू मंसादिया (थं)
वा इत्यादि । जम्मि पगरणे मंसं आदीए दिज्जति पच्छा ओदणादि तं मंसादी भजति, मंसाण वा
गच्छंता आदावेव पगरणं करंति तं वा मंसादी, आणिएस्स मंसेस्स आदावेव जणवयस्स मंसपगरणं
करंति पच्छा सयं परिभुजंति तं वा मंसादी भजति । एवं मच्छादियं पि वत्तव्वं । मंसखलं जत्थ
मंसाणि सोसिज्जंति । एवं मच्छखलं पि । जमन्नगिहातो आणिज्जति तं आहेणं । जमन्नगिहं निज्जति
तं पहेणं । अथवा जं वधुघरातो वरचरं निज्जति तं आहेणं, जं वरघरातो वधुघरं निज्जति तं
पहेणं । अथवा वरवधूणं जं आभव्वं परोप्परं निज्जति तं सव्वं आहेणं, जमन्नतो निज्जति तं
पहेणं । सव्वाणमादियाणं जं हिज्जइ निज्जइ तं हिंणोलं, अथवा जं मयभत्तं करदुगादियं तं
हिंणोलं । विवाहभत्तं सम्मेलं, अथवा सम्मेलो गोट्ठी, तीए भत्तं सम्मेलं भण्णति । अथवा कम्ममारमेस्स
व्हासिजा जे ते सम्मेल, तेसिं जं भत्तं तं सम्मेलं । गिहातो उज्जाणादिस्स हीरंतं नीयमानमित्यर्थः ।
पेहा त्रेक्ष्य” इति निशीथचूर्णौ ॥ ४. अहेणं खे० । ‘अहेणं’ ‘आहेणं’ चू० ॥

संमेलं वा हीरमाणं पेहाए, अंतरा से मग्गा बहुपाणा बहुवीया बहुहरिया बहुओसा बहुउदया बहुउत्तिग-पणग-दगमट्टिय-मक्कडासंताणगा, वहवे तत्थ समण-मौहण-अतिहि-^१किवण-वणीमगा उवागता उवागमिस्संति, अच्चाइण्णा वित्ती, णो पणस्स णिक्खमण-पवेसाए, णो पणस्स वायण-पुच्छण-परियट्ठणा-^२उणुप्पेह-धम्माणु-योगचिंताए । से एवं णच्चा तहप्पगारं पुरेसंखडिं वा पच्छासंखडिं वा संखडिं ५ संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्ज गमणाए ।

से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से ज्ञं पुण जाणेज्जा मंसादियं वां जाव संमेलं वा हीरमाणं पेहाए अंतरा से मग्गा अप्पंडा जाव संताणगा, णो जत्थ वहवे समण-मौहण जाव उवागमिस्संति, अप्पाइण्णा वित्ती, पणस्स णिक्खमण-पवेसाए, पणस्स वायण-पुच्छण-परियट्ठणा-^३उणुप्पेह-धम्माणुयोगचिंताए । सेवं णच्चा तहप्पगारं १० पुरेसंखडिं वा पच्छासंखडिं वा संखडिं संखडिपडियाए अभिसंधारेज्ज गमणाए ।

३४९. से भिक्खू वा २ गाहावति जाव पविसिंत्तुकामे से ज्ञं पुण जाणेज्जा, खीरिणीओ गावीओ खीरिज्जमणीओ पेहाए, असणं वा ४ उवक्खडिज्जमाणं पेहार, पुरा अप्पञ्चहिते । सेवं णच्चा णो गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।

१५

से तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमिता अणावायमसंलोए चिट्ठेज्जा । अह पुंण एवं जाणेज्जा, खीरिणीओ गावीओ खीरियाओ पेहाए, असणं वा ४

१. ^०वीत्ता खे० जै० ॥ २. ^०उस्सा खे० जै० । ३. ^०माहणा हे १, २. सं० ला० । “वहवे समणमाहणा उवागता उवागमिस्संति” चू० ॥ ४. ^०किविणं खे० हे १, २. ला० ॥ ५. उवागता खे० जैमू० खं० । उवागया उवागमिस्संति वा हे २ ॥ ६. तत्थाइण्णा खेमू० जैमू० चू० विना । “अत्यर्थं वाइण्णा अच्चाइण्णा” चू० । “तत्राकीर्णी” शी० ॥ ७. ^०पेहधम्मा^० खे० जै० सं० खं० हे १ विना । “नापि प्राज्ञस्य .....नुपेक्षाधर्मांनुयोगचिन्तायै वृत्तिः कल्पते” शी० ॥ ८. सेवं खे० जैमू० । “से एवं णच्चा” चू० ॥ ९. संखडिं नास्ति इ० । दृश्यतां सू० ३३८, ३४० ॥ १०. वा मच्छादियं वा जाव खं० ॥ ११. “एयासु चैव अप्पपाणादिस्स अप्पाइण्णासु” चू० । “अल्पप्राणा अल्पवीजा अल्पहरिता इत्यादिव्यत्ययेन पूर्ववदालापकः” शी० । एवं चूर्णि-मृत्युसारेण अप्पपाणा इति पाठोऽत्र स्यादिति भाति ॥ १२. ^०माहणा हे १, २. ला० । ^०माहणा उवागता भविस्संति इ० हे २ ॥ १३. ^०पेहाए धम्मा^० जै० सं० । ^०पेहा। धम्मा^० खे० । दृश्यता सू० ३४८ टि० ७ ॥ १४. सेवं णच्चा नास्ति खे० जै० ॥ १५. संखडिं नास्ति खे० जै० सं० खं० । दृश्यतां पृ० ११० टि० ६, सू० ३३८, ३४० ॥ १६. सुक्कमे खं० विना ॥ १७. खीरिणिमाओ खे० जै० सं० खं० इ० ॥ १८. ^०माणी पे^० सं० ॥ १९. “उवक्खडिज्जमाणे संजतद्वाए” चू० । “उपसंस्क्रियमाणम्” शी० ॥ २०. ^०यूहितो खे० जै० सं० ॥ २१. पुणेवं सं० जै० हे १, २ ॥ २२. वा पाणं वा खाहं वा साहं वा उव^० सं० ॥

उवक्खडितं पेहाए, पुरा पँजुहिते । सेवं णच्चा ततो संजयामेव गाहावतिकुलं
पिंडवातपडियाए णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।

३५०. भिक्खागा णामेगे एवमाहंसु सँमाणा वा वसमाणा वा गामाणुगामं
दूइज्जमाणे—खुड्डाए खलु अयं गामे, संणिरुद्धाए, णो महालए, से हंता भयंतारो
५ बाहिरगाणि गामाणि भिक्खायरियाए वयह । संति तत्थेगतियस्स भिक्खुस्स
पुरेसंथुया वा पच्छासंथुया वा परिवसंति, तंजहा—गाहावती वा गाहावतिणीओ
वा गाहावतिपुत्ता वा गाहावतिधूताओ वा गाहावतिसुण्हाओ वा धातीओ वा
दासा वा दासीओ वा कम्मकरा वा कम्मकरीओ वा । तहप्पगाराइं कुलाइं
पुरेसंथुयाणि वा पच्छासंथुयाणि वा पुव्वामेव भिक्खायरियाए अणुपविस्सिस्सामि,
१० अविद्याइंत्य लमिस्सामि पिंडं वा लोयं वा खीरं वा दहिं वा णवणीतं वा घयं
वा गुलं वा तेलं वा महुं वा मज्जं वा मंसं वा संकुलिं फाणितं वा पूयं वा

१. एयुहिते खे० जै० । एजुडधिए सं० । एजुधिते खं० ॥ २. से एवं हे १, २ ॥ ३. स(सा-
खे०)माणे वा वसमाणे वा खेप० जै० हे १, २, ३. इ० । अत्र चूर्ण्यनुसारेण सामाणा वा
वसमाणा वा गामाणुगामं दूइज्जमाणा इति पाठः प्रतीयते, वृत्त्यनुसारेण तु समाणा वा वसमाणा
वा गामाणुगामं दूइज्जमाणा इति भाति । “भिक्खणसीला भिक्खागा । नामग्रहाणा दग्गभिक्खागा ।
एगे, ण सव्वे । एवमवधारणे । आहंसु ब्रुवां । सामाणा बुडुवासी, वसमाणा णवक्कपविहारी,
दूतिज्जमाणा [मा]सकप्पं चउमासकप्पं वा काउं संकममाणा कहिंवि गामे ठिता उडुवद्धे अहवा
हिंजमाणा । माहट्ठाणेण मा अहं खेत्तसारो भवतु ति पाहुणए आगते २ भणंति—खुड्डाए खलु
अयं” चू० । “भिक्खणसीला भिक्खा नामैके साधवः केचनैवमुक्तवन्तः, किम्भूतास्ते
इत्याह—‘समानाः’ इति जंघाबलपरिक्षीणतयैकस्मिन्नेव क्षेत्रे तिष्ठन्तः, तथा ‘वसमानाः’ मासकल्प-
विहारिणः, त एवंभूता प्राचूर्णकान् समायानान् ग्रामानुग्रामं वृयमानान्—गच्छत एवमुचुः—यथा
क्षुल्लकोऽयं ग्रामो ...” शी० । “जे भिक्खू सा(स—प्र०)माणे वा वसमाणे वा गामाणुगामं
वा दूतिज्जमाणे पुरेसंथुयाणि वा पच्छासंथुयाणि वा कुलाइं पुव्वामेव भिक्खायरियाए अणुपविसति,”
इति निशीथसूत्रे द्वितीयोद्देशके, अस्य चूर्णिः—“जे भिक्खू समाणे इत्यादि । भिक्खू पूर्ववत् ।
‘सामाणो’ नाम समधीनः अप्रवसितः, को सो ? बुडुवो वासः । ‘वसमाणो’ उडुवद्धिते अट्टमासे
वासावासं च नवमं, एवं नवविहं विहार विहरतो वसमाणो भणति । अनु पच्छाभावे, गामातो
अत्रो गामो अणुगामो, दोस्र वासेस्र सिसिर-गिम्हेस्र वा रीइज्जति ति दूइज्जति” इति
निशीथचूर्णौ ॥ ४. भिक्खापडियाए खे० जै० ॥ ५. पुत्तो खे० जै० सं० ॥ ६. अविद्या इत्थ
हे २ । अविज्ज इत्थ हे ३ । “त्यदायव्ययात् तत्स्वरस्य लुक्” [सि० ८।१।४०] इति
सूत्रेण ‘अविद्याइं इत्थ’ इत्यस्य स्थाने ‘अविद्याहंत्य’ इति भवेदिति ध्येयम् ॥ ७. ‘ससामी
खे० जै० सं० खं० ॥ ८. “लुत्तरसं लोयगं, वण्णादियपेतं असोमणमित्थर्थः” चू० ।
“लोयमितीन्द्रियानुकूलं रसायुपेतमुच्यते” शी० ॥ ९. सक्कुलिं इ० चू० । संकुलिया ला०
हे १ । तुलना दशव० ५।१।१०२। गुर्जरभाषायां ‘तलसांक्ली’ इति प्रसिद्धः प्रयोगः ॥
१०. “पूवओ उल्लं खजगं” चू० । लिप्यनुसारेणात्र ‘पूयं’ ‘पूवं’ वेति पाठोऽपि भवेत् ॥

‘सिहरिणिं वा, तं पुत्रामेव भोच्चा’ पिच्चा पडिग्गहं चै संलिहिय संमज्जिय ततो पच्चा भिक्खूहिं सँद्धिं गाहावतिकुलं पिंडवातपडियाए पविसिस्सामि वा णिक्ख-
मिस्सामि वा । माइड्डाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

से तत्थ भिक्खूहिं सद्धिं कालेण अणुपविसित्ता तत्थितरातियरेहिं कुलेहिं
साँमुदाणियं एसितं वेसितं पिंडवातं पडिगाहेत्ता आहारं आहारेज्जा ।

३५१. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं ।

॥ प्रथमस्य चतुर्थोद्देशकः समाप्तः ॥

[पंचमो उद्देशो]

३५२. से भिक्खू वा २ जाव पविडे समणे से जं पुण जाणेज्जा, अग्ग-
पिंडं उक्खिखप्पमाणं पेहाए, अग्गपिंडं णिक्खिखप्पमाणं पेहाए, अग्गपिंडं हीरमाणं १०
पेहाए, अग्गपिंडं परिमाइज्जमाणं पेहाए, अग्गपिंडं परिमुँज्जमाणं पेहाए, अग्गपिंडं
परिद्विज्जमाणं पेहाए, पुरा असिणादि वा अवहारादि वा, पुरा जत्थउण्णे समण-
माँहण-अतिहि-क्खिण-वणीमगा खद्धं खद्धं उवसंकमंति, से हंता अहमपि खद्धं
२ उवसंकमामि । माइड्डाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

३५३. से भिक्खू वा २ जाव समणे अंतरा से वैप्पाणि वा फलिहाणि वा १५

१. सिहरिणिं चू० ॥ २. पिच्चा नास्ति खे० जैमू० सं० खं० । “तं भोच्चा पच्चा साहुणो हिंभावेति”
चू० । “तल्लव्वं पूर्वमेव भुक्त्वा पेयं च पीत्वा” जी० ॥ ३. च नास्ति हे १, २, ३. इ० ॥
४. सद्धं सं० इ० ॥ ५. ण एवं खे० जै० ॥ ६. तत्थितरातिरेहिं सं० खं० । तत्थितरेतरेहिं
हे १, २, ३ । द्दयतां सू० ३४१ ॥ ७. सस्सुं हे १, २, ३. इ० । द्दयतां सू० ३४१ ॥
८. एवं हे १, २, ३. ला० खं० । द्दयतां सू० ३३४ ॥ ९. समाप्तः नास्ति हे १, ३ विना ॥
१०. अग्गपिंडं नास्ति हे १, २, ३. ला० इ० ॥ ११. अग्गपिंडं परिमाइज्जमाणं पेहाए नास्ति
सं० ला० ॥ १२. मुँज्जमाणं हे २, ३ ॥ १३. असि(स हे ३)णादि वा अवहारादि वा हे १,
२, ३. ला० इ० । “पुरा असिणादी वा तत्थेव मुँजंति जहा वोडियसरक्खा, अवहरत्ति
णाम उक्खुत्ति” चू० । “पुरा...अशितवन्त”, तथा पूर्वमपहतवन्त ” शी० ॥ १४. “माहणा
असि” सं० । “माहणाति” खं० ॥ १५. खद्धं उक्खं खे० जै० हे १, २, ३ । “खद्धं
खद्धं णाम बहवे उवसंमंति तुरियं च, तत्थ भिक्खू वि तहेव” चू० । “श्रमणादयः
खद्धं खद्धं नि त्वरितं त्वरितमुपसंकामन्ति, स मिश्रुः...आलोचयेत्, यथा-हन्त...
अहमपि त्वरितमुपसंकामामि” शी० ॥ १६. द्दयतां सू० ६७३ । तुलना-द्वयै० ५।२।७, ९ ॥

पागाराणि वा तोरणाणि वा अगगलाणि वा अगगलापासगाणि वा, सति परक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा, णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।

केवली ब्रूया-आयाणमेतं । से तत्थ परक्कममाणे पयलेज्ज वा पवडेज्ज वा, से तत्थ पयलमाणे वा पवडमाणे वा तत्थ से काए उच्चारेण वा पासवणेण वा खेलेण
५ वा सिंघाणएण वा वंतेण वा पित्तेण वा पूएण वा सुक्केण वा सोणिएण वा उवलित्ते सिया । तहप्पगारं कायं णो अणंतरहियाए पुडवीए, णो ससणिद्धाए

१. पयलेज्ज वा पक्खलेज्ज वा पवडेज्ज वा हे १ । “प्रचलेए कम्पेए प्रस्खलेद्धा, तथा प्रपेद्धा” शी० ॥ २. पयडेज्ज खे० जै० सं० खं० इ० । दृश्यतां दशवै० ५।१।५ ॥ ३. सिंघाणेण सं० । “सिंघानकेन” शी० ॥ ४. “अणंतरहिता नाम, तिरो अंतर्धाने, न अंतरहिता, सचेतना इत्यर्थः, सचेतना, अहवा णो अणतेहिं रहिता इत्यर्थः । इत्यर्थं (अचत्थं?) न दीसति । ससणिद्धा, षडंगो- [५] त्थ पाणियभरितो पल्लव्यतो, वासं वा पडियमेतयं । ससरक्खा सचित्ता मट्ठिता तहिं पडति या सगडमादिणा णिजमाणी कुंभकारादिणा लवणं वा । चित्तमंता सिला सिला एव सचित्ता । लेद्ध मट्ठिताउडओ सचित्तो चेव । कोलो नाम धुणो, तस्स आवासं कट्ठं, अणे वा दारुए जीवपतिट्ठिते हरितादीणं उवरिं उद्देहिगणे वा सचित्ते वा । सअंडे सपाणे पुव्वभणित्ता । आमज्जति एकस्मिं । पमज्जति पुणो पुणो” चू० ।

“अंतररहिताऽणंतर ईसि उल्ला उ होति ससणिद्धा ।

रण्णरण विभिन्ना फाडुगपुडवी तु ससरक्खा ॥ ४२५८ ॥

अंतरणं व्यवधानं, तेण रहिता निरंतरा इत्यर्थः । अधवा पुडवी अणंतभावेण रहिता असंख्येय-जीविका, पज्जन्तं पडुक्ख संख्येया वि । अधवा जीए पुडवीए अता जीवेहिं रहिया सा पुडवी अंतरहिया, ण अंतरहिता अणंतरहिता, सर्वा सचेतना, न मिश्रा इत्यर्थः । ईसि उल्ला ससणिद्धा । सयं पुडवी अचित्ता सचित्तेण आरण्णरण वितिभिन्ना ससरक्खा ।

चित्तं जीवो भणितो तेण सह गया तु होति सचित्ता ।

पासाणसिला रंदा लेद्ध पुण मट्ठियालेद्ध ॥ ४२५९ ॥

सचेयणा रंदा महासिला, सचित्तो वा लेद्ध लेद्धओ ।

कोला उ धुणा तेसिं आवासो तप्पतिट्ठियं दारं ।

अंडा तु मुदिगादी पाणमगहणे तसा चउरो ॥ ४२६० ॥

वीयं तु अप्परुडं तदेव रुडं तु होति हरितादी ।

कीडगनगरुत्तिगो सअंकुर निरंकुरो पणओ ॥ ४२६१ ॥

कोला धुणा, तेसिं आवासदारुए । दारुए वा जीवपतिट्ठिए, सपाणे वा दारुए पुडवीए वा । एवं सवीए दारुए पुडवीए वा । अणंकुरियं वीयं, तं चेव अंकुराब्भिमणं हरितं । कीडियणगरगो उत्तिगो फुरगद्दमो वा । पणगो पंचवण्णो संकुरो अणंकुरो वा । ओसा त्रेहो । अडगा मुद्दंगा-दिगा । दगमट्ठिया चिक्खलो सचित्तो मीसो वा ।

भक्कडसंताणो पुण द्दतापुडतो उ होइ अप्फुडितो ।

संक्रमणं तस्सेव उ पिवीलिगादीणि अण्णेसिं ॥ ४२६२ ॥

पुढवीए, णो ससरक्खाए पुढवीए, णो चित्तमंताए सिलाए, णो चित्तमंताए
लेलूए, कोलावासंसि वा दारूए जीवपतिट्ठिते सअंडे सपाणे जाव संताणए
णो (?) आमजेज्ज वा, णो (?) पमजेज्ज वा, संलिहेज्ज वा णिल्लिहेज्ज वा
उच्चलेज्ज वा उच्चट्टेज्ज वा आतावेज्ज वा पैयावेज्ज वा ।

से पुव्वामेव अप्पससरक्खं तणं वा पत्तं वा कट्ठं वा सक्करं वा जाएज्जा, जाइत्ता ५
से त्तामायाए एगंतमवक्कमेज्जा, २ [त्ता] अहे श्रामयंङ्गिल्लंसि वा जाव अण्णतरंसि
वा तहप्पगारंसि पडिलेहिय २ पमज्जिय २ ततो संजयामेव आमजेज्ज वा जाव
पयावेज्ज वा ।

३५४. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से ज्ञं पुण जाणेज्जा गोणं
वियालं पंडिपहे पेहाए, महिसं वियालं पंडिपहे पेहाए, एवं मणुस्सं आसं हत्थि १०
सीहं वग्गं १२ विगं दीवियं अच्छं तरच्छं परिसरं सियालं विरालं सुणयं कोलसुणयं
कोकंतियं चित्तांचेल्लडयं वियालं पडिपहे पेहाए सति परक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा,
णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।

कोलियपुडगं अफुडियं संताणगो, तस्सेव फुडियस्स गमणकाले संकमणं भण्णति । अहवा
संताणगसंकमणं पिपीलिका-मक्खोडगादीण भण्णति ।” इति निश्रियचूर्णौ त्रयोदशोद्देशके पृ०
३७६-७७ ॥

१. दारुवे खे० जै० सं० इ० । दारुणे खं० ॥ २. संताणाए खे० जै० । ससंताणाए खं० ।
“यावत् ससन्तानके” शी० ॥ ३. अत्रेदं बोध्यम्—णो अणंतरहियाए पुढवीए इत्यादौ
‘णो’शब्दस्य उपात्तात्तात् पुनरत्र ‘णो’शब्दोपादानं निरर्थकं भाति, संलिहेज्ज वा इत्यादावपि
‘णो’पदं कचिदपि न दृश्यते, अतः ‘णो’पदं मूले लेखकप्रमादेनायातमिति स्पष्टं प्रतीयते ।
एवमप्येति । अतः संताणए आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा इति पाठः समीचीनः प्रतीयते ।
दृश्यता टि० १, सू० ३७१, ५७५, ६१२, ६५३ ॥ ४. णो नास्ति खं० ला० ॥ ५. णिल्लि
सं० । णिल्लिहेज्ज वा नास्ति हे २. इ० । “न संलिखेत् [न विलिखेत्—सु०] नोद्वर्तनादिनो-
द्वलेत्” शी० ॥ ६. पायां खे० जै० खं० ॥ ७. तणं वा नास्ति सं० ॥ ८. तुलना—दशवै०
५।१।१२ । “मणुस्सं(स्स प्र०)वियालो णाम गहिल्लमतओ, गहिल्लओ रणपिसाइयागहितो वा,
सेसा गोणादि मारगा अलक्खिता वा” चू० । अग्रे तृतीयाध्ययने तृतीयोद्देशेऽपि ‘मणुस्सवियाल’-
पदं चूर्णौ प्रथमं दृश्यते । अतो ‘गोणे वियालं’ इत्यस्य स्थाने ‘मणुस्सं वियालं’ इति पदं
चूर्ण्युत्सारेणार्थं पदं भाति ॥ ९. पडिप्पहं खं० ला० इ० हे १, २ । “पन्थानं प्रति प्रतिपथं
(थः—शीखं २ विना), तस्मिन् स्थितम्” शी० ॥ १०. पडिपहं इ० ॥ ११. मां हे १, २, ३.
इ० ॥ १२. वगं खे० जै० हे १, २ । वेगं खं० हे ३ । “वगं ति वृक्कम्” शी० ॥ १३. चिल्लं सं० विना । “चित्तांचेल्लडयं ति आरण्यको जीवविशेषः, तमिति” शी० । दृश्यतां
सू० ५१५ ॥

३५५. से भिक्खू वा २ जाव समाणे अंतरा से ओवाए वा खाणुं वा कंए वा घसी वा मिल्हा वा विसमे वा विज्जले वा परियावज्जेजा। सति परक्कमे संजयामेव [परक्कमेजा], णो उज्जुयं गच्छेजा।

३५६. से भिक्खू वा २ गाहावतिकुलस्स दुवारवाहं कंटगबोदियाए पडि-
५ पिहितं पेहाए तेसिं पुच्वामेव उग्गहं अणुण्णविय अपडिलेहिय अप्पमज्जिय णो अवंगुणेज्ज वा पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा। तेसिं पुच्वामेव उग्गहं अणुण्ण-
विय पडिलेहिय पमज्जिय ततो संजयामेव अवंगुणेज्ज वा पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा।

३५७. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेजा, समणं वा माहणं वा गामपिंडोलयं वा अतिहिं वा पुच्चपविट्ठं पेहाए णो तेसिं संलोए
१० सपडिदुवारे चिट्ठेजा।

✓ * कैवली बूया-आयाणमेतं। पुरा पेहा एतस्सट्ठाए परो असणं वा ४ आहट्ठ दलएजा। अह भिक्खूणं पुच्चोवदिट्ठा एस पतिण्णा, एस हेतू, एस उवएसे-जं णो तेसिं संलोए सपडिदुवारे चिट्ठिजा।*

१५ से तमादाए एयंतमवक्कमेजा, २ [ता] अणावायमसंलोए चिट्ठेजा। से से परो अणावातमसंलोए चिट्ठमाणस्स असणं वा ४ आहट्ठ दलएजा, से सेवं वदेजा-आउसंतो समणा! इमे मे असणे वा ४ सव्वजणाए णिसडे, तं सुंजह वं णं परिभाएह वं णं। तं चेगतिओ पडिगाहेत्ता तुसिणीओ उवेहेजा-अविथाइं ऐयं मैमामेव सिया। माइट्ठाणं संफासे। णो एवं करेजा।

१. उवाए इ०। उवाओ खे० जै० हे १, २। उववाओ हे ३। “खुड्जाइ खा(उवा ?)यंति अस्मिन्निति उवातं” चू०। “अवपातो गर्तः” शी०। तुलना-दशवै० ५।१।४। “अहो पतणं ओवातो खट्ठा-कूव-झिरिडाती” दश० चू० ५।१।४॥ २. “दुवारवाहा अग्गदार” चू०। “दुवारवाहं ति द्वारभागः तम्” शी०। दृश्यतां सू० ३६०॥ ३. अणुण्णविय खे० जै०॥ ४. अवगुं हे १ सं०॥ ५. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खं० हे १, २, ३. इ० ला० शी०। चूणौ तु व्याख्यातोऽयं पाठः॥ ६. दृश्यतां सू० ३९१॥ ७. पुच्चोवति(इ सं०)ट्ठे चू० विना। दृश्यतां सू० ३६३ टि० १३। “पुच्चो[व]दिट्ठा ए[स] पइण्णा प्रतिज्ञा हेतुरूपदेशः भगवता(तो) जं णो संलोए” चू०॥ ८. से थ से वं खे० जैम० खं०। से य(यं हे १, २, ३) वं इ० ला० हे १, २, ३। सेवं वं जैसं०। “प्रयच्छंथैतद् बूयात्” शी०॥ ९. णिसिडे खे० जै०॥ १०, १२. व नास्ति सं०। वा जै०॥ ११. परियाभाएथ खे० जै०। परि(डि सं०)-याभाएह खं० सं०॥ १३. एवं खं० सं० विना। “ममैवायमेकस्य दत्तः, अपि चायमल्पत्वाद् ममैवैकस्य स्यात्” शी०॥ १४. मममेव इ० खे० सं० विना॥ १५. एवं माइट्ठाणं हे १, २, ३. ला० जि०। “एवं च मातृस्थानं संसृजेत्” शी०॥

से तमायाए तत्थ गच्छेज्जा, २ [त्ता] से पुव्वामेव आलोएज्जा आउसंतो समणा । इमे भे असणे वा ४ सव्वजणाए णिसट्ठे, तं भुंजह वं णं परियाभाएह व णं । से णमेवं वदंतं परो वदेज्जा-आउसंतो समणा । तुमं चैव णं परिभाएहि । से तत्थ परिभाएमाणे णो अप्पणो खद्धं २ डायं २ ऊंसढं २ रसियं २ मणुण्णं २ णिद्धं २ लुक्खं २ । से तत्थ अमुच्छित्ते अगिद्धे अगद्धि ५ अणज्झोववण्णे बहुसममेव परिभाएज्जा ।

से णं परिभाएमाणं परो वदेज्जा-आउसंतो समणा ! मा णं तुमं परिभाएहि, सव्वे वेगतिआ मोक्खामो वा पाहामो वा । से तत्थ भुंजमाणे णो अप्पणो खद्धं खद्धं जाव लुक्खं । से तत्थ अमुच्छि ४ बहुसममेव भुंजेज्जा वा पाएज्जा वा ।

से भिक्खू वा २ जाव समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा, समणं वा माहणं वा १० गामपिंडोलं वा अतिहिं वा पुव्वपविट्ठं पेहाए णो ते उवातिकम्म पविसेज्जा वा ओभासेज्जा वा । से तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, २ [त्ता] अणावायमसंलोए चिट्ठेज्जा । अह पुणेवं जाणेज्जा पडिसेहिए व दिण्णे वा, तओ तम्मि णिवट्ठिते संजयामेव पविसेज्जा वा ओभासेज्जा वा ।

३५८. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं ।

१५

॥ ११ पिण्डैषणाध्ययनस्य पञ्चमः ॥

[छट्ठो उद्देसओ]

३५९. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा, रसेसिणो बहवे पाणा घासेसणाए संथडे संणिवतिए पेहाए, तंजहा—कुक्कुडजौतियं वा

१. इदं 'व णं' नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० । वा णं सं०, एवमप्रसिद्धि ॥ २. णामेवं सं० । णेवं सं० खेसं विना । "से अथैनं साधुमेवं ब्रुवाणं कश्चिच्छ्रमणादिरेवं ब्रूयात्" शी० ॥ ३. ऊसढं खे० जै० इ० । "ऊसढं ति उच्छ्रितं वर्णादिगुणोपेतम्" शी० । तुलना-दशवै० ५।२।२५ ॥ ४. सम एव खै० जै० ॥ ५. परिभाएज्जा । से णं परिभाएमां खै० जै० । परिभाएज्जा से णं पमां इ० ॥ ६. वेगओ ठिया मोक्खामो हे २ । "एकत्र व्यवस्थिता वयम्" शी० । "एकत्र स्थिता वयम्" शी० १ ॥ ७. पीइज्जा जैसं० । पिएज्जा हे १, २, ३. ला० ॥ ८. से यमां खै० जै० सं० ॥ ९. खं विना-णियट्ठिते खै० जै० सं० ला १ । नियत्तिए तओ संजया हे १, २, ३. इ० । तुलना-दशवै० ५।२।१३ । "ततस्तस्मिन् निवृत्ते" गृह्याजिर्गते सति ततः सयतः एव प्रविशेदवभाषेत चेति" शी० ॥ १०. एवं हे १, २, ३ । "एवं च तस्य" शी० । "एवं खलु" चू० । दस्यतां सू० ३३४ ॥ ११. प्रथमस्य पञ्चमोद्देशकः समाप्तः हे १, २, ३. इ० ला० ॥ १२ जातीयं चू० ॥

सूरजजातियं वा, अग्गपिंडंसि वा वायसा संथडा संगिवतिया पेहाए, सति परक्कमे सँजया णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।

३६०. से भिक्खू वा २ जाव समाणे णो गाहावतिकुलस्स दुवारसाहं
 ५ अवलंबिय २ चिट्ठेज्जा, णो गाहावतिकुलस्स दगळ्हुणमेत्तए चिट्ठेज्जा, णो गाहा-
 वा संलोए सँपडिदुवारे चिट्ठेज्जा, णो गाहावतिकुलस्स औलोयं वा थिग्गलं वा
 संधिं वा दग्गभवणं वा बाहाओ पगिज्झिय २ अंगुलियाए वाँ उद्दिसिय २
 ओणमिय २ उण्णमिय २ णिज्झाएज्जा । णो गाहावतिं अंगुलियाएँ उद्दिसिय २
 १० जाएज्जा, णो गाहावतिं अंगुलियाए चालिय २ जाएज्जा, णो गाहावतिं अंगुलियाए
 गाहावतिं वंदिय २ जाएज्जा, 'णो व णं फरुसं वदेज्जा ।

- अह तत्थ 'कंचि भुंजमाणं पेहाए' तँजहा-गाहावतिं वा जाव कम्मकर्णि
 वा से पुव्वामेव आलोएज्जा-आउँसो ति वा भइणी ति वा दाहिसि मे एत्तो
 १५ अण्णतरं भोयणजातं ? से सेवं वदंतस्स परो हत्थं वा मतं वा दाव्वि वा भायणं
 वा सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोल्लेज्ज वा पधोएज्ज वा । से
 पुव्वामेव आलोएज्जा-आउँसो ति वा भगिणी ति वा मा एतं तुमं हत्थं वा मतं

१. संजण् सं० । यद्यपि संजयामेव परक्कमेज्जा इति पाठः पूर्वापरसूत्रेषु दृश्यते, [दृश्यतां सू० ३५३, ३५४, ३५५], तथापि अत्र शी० मध्ये "सति पराक्कमे-अन्यस्मिन् भागान्तरे 'संथतः' सम्यगुपयुक्तः संयतामन्त्रणं वा, ऋजुः तदभिमुखं न गच्छेत्" इति वृत्तिदर्शनात् संजया इति पाठोऽत्र मूले आहत इति ध्येयम् ॥ २. 'बाहं खं० । "दुवारबाधा दुवारपिंडो" चू० खं० । चूर्यनुसारेण पूर्वापरानुसन्धानेन च दुवारबाहं इति पाठोऽत्र शोभनो भाति । दृश्यतां सू० ३५६ । "द्वारशाखाम्" शी० ॥ ३. "अवलंबणं अवलम्बणं काएण वा हत्थेण वा दुव्वल-कुट्टि उद्देहिपक्खहिते । फलहितं फलिहो चेव, दाहं उत्तरंतरो, कषाडं(ड ?)वोरणेसु एते चेव दोसा । दगळ्हुणं जत्थ पाणियं छड्डिज्जति । चंदणिउदगं जहिं उच्चिट्ठभायणादी धुव्वंति ।" चू० । चूर्यनुसारेणात्र सूत्रे कश्चित् पाठभेदः प्रतिभाति ॥ ४. सिणाणस्स जैसं हेसं २ । "आ(अ)सिणाणं जहिं प्हायति" चू० । "तथा स्नान-वर्न-संलोके तत्प्रतिद्वारे वा न तिष्ठेत्" शी० । तुलना-दशवै० ५।१।२५ ॥ ५. संपं खं० जै० ॥ ६. तुलना-दशवै० ५।१।१५ ॥ ७. वा नास्ति हे २. इ० ॥ ८. 'ए वा उ' खं० ॥ ९. उक्खल्लंपिय सं० । उक्खल्लंपिय खं० । "सव्वा(द्वा ?)तीहिं उक्खल्लंपि (उक्खल्लंपि ?) चुल्लेहि" चू० । "तथा कण्हयनं कृत्वा" शी० ॥ १०. नो वयणं जैसं हे २. खं० । नो चेव णं इ० । "नैव तं शूहपतिं परव्वं वदेत्" शी० । तुलना-दशवै० ५।२।२९ ॥ ११. किंचि चू० ॥ १२. तँजहा नास्ति हे १, २ ॥ १३. 'सो सति वा भइणि चि वा खे० जै० । 'सो सति वा भइणीति वा खं० ॥ १४. सो चि(ति इ०) वा भगिणी [चि खं० हे ३] वा खं० हे १, २, ३. इ० ॥

दत्विं वा भायणं वा सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेहि वा पधोवाहि वा, अभिकंवासि मे दातुं एमैव दलयाहि ।

से सेवं वदंतस्स परो हत्थं वा ४ सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेत्ता पधोइत्ता आहट्टु दलएजा । तहप्पगारेणं पुरोकम्मकतेणं हत्थेण वा ४ असणं वा ४ अफासुयं अणेसणिज्जं जाव णो पडिगाहेजा । ५

अह पुँणेवं जाणेजा णो पुरेकम्मकतेणं, उदउल्लेणं । तहप्पगारेणं उदउल्लेण हत्थेण वा ४ असणं वा ४ अफासुयं जाव णो पडिगाहेजा ।

अह पुँणेवं जाणेजा—णो उदउल्लेण, ससणिद्धेण । *सेसं तं चेव ।

एवं ससरक्खे मट्ठिया ऊसे हरियाले हिंगुलुएँ मणोसिल्ल अंजणे लोणे गेरुय वणिणय सेडिय सोरडिय पिड्ड कुकुस उकुड्ड अंससट्ठेण । १०

अह पुँणेवं जाणेजा — णो असंसट्ठे, संसट्ठे । तहप्पगारेण संसट्ठेण हत्थेण वा ४ असणं वा ४ फासुयं जाव पडिगाहेजा ।

< अह पुण एवं जाणेजा—असंसट्ठे, संसट्ठे । तहप्पगारेण संसट्ठेण हत्थेण वा ४ असणं वा ४ फासुयं जाव पडिगाहेजा । >

१. भायणं वा नास्ति खे० जैमू० सं० खं० ॥ २. पद्मोपहि इ० हे २ ॥ ३. एवमेव हे १, २. जै० सं० इ० विना ॥ ४. पुण एव हे १, २, ३. जै० इ० ॥ ५. पुण एवं खे० सं० खं० हे १ विना ॥ *से सेवं चेव खं० ॥ ६. ससरक्खे उदउल्ले ससणिद्धे मट्ठिया संमू० खेमू० जै० खं० हे १, २, ३ । प्रागेव उदउल्ले ससणिद्धे इति पदद्वयस्य व्याख्यातत्वादज्ञातिदेशो नावश्यकः, वृत्तावपि रजोऽनन्तरं श्रुतिकाथा एव निर्देशः । अतः ‘उदउल्ले ससणिद्धे’ इति पदद्वयरहितः खेसं० संसं० इ० पाठः शोभनः प्रतीयते इति स मूलेऽस्माभिः स्थापित इति ज्ञेयम् । दृश्यतां निशी० चू० गा० १४६-८; १८४८-९ । विस्तरेण जिज्ञासुभिर्दृशैकालिकसूत्रस्य पञ्चमे पिण्डैपणाध्ययने पञ्चमे उद्देशके ३२ तः ५१ गाथाः सट्ठिपणा विलोकनीयाः ॥ ७. ०एए हे १, ३. इ० ॥ ८. कुकुस उकुड्डं खे० । कु सकए य उकुड्डं हे १, २. जै० इ० ला० । कुकुसुकुड्डं सं० हे ३ ॥ ९. अ० नास्ति खं० इ० विना ॥ १०. पुण एवं हे १, २, ३ ॥ ११. फासुयं वा जाव खे० जैमू० सं० खं० ॥ १२. < > एतच्चिह्नान्तर्गतमिदं सूत्रं हे १. जि० ला० १ विनाऽन्यत्र न दृश्यते तथापि श्री०वृत्तौ काञ्चित् प्रतिषु व्याख्यानं दृष्ट्वा तदनुसारेणास्माभिर्मूले स्थापितमिति विभावनीयम्, श्री०वृत्तौ हि काञ्चित् प्रतिषु एवं दृश्यते—“अहेत्यादि । अथ पुनरसौ भिक्षुरेवं जानीयान्, तद्यथा—उदकादिनाऽसंसृष्टो हस्तादिस्ततो गृहीयात्, यदिवा तथाप्रकारेण दातव्यद्रव्यजातीयेन संसृष्टो हस्तादिस्तेन तथाप्रकारेण हस्तादिना दीयमानमाहारादिकं प्राक्षुक्रमेवणीयमिति कृत्वा प्रतिगृहीयादिति” श्री० । श्रीखं० १ मध्ये तु समप्रोऽप्ययं पाठो न दृश्यत इति ज्ञेय ॥ १३. संसट्ठे नास्ति हे १. जि० ॥

३६१. से भिक्खू वा २ [जाव समाणे] से जं पुण जाणेज्जा-पिहुयं वा बहुरयं वा जाव चाउलपलंवं वा अस्संजए भिक्खुपडियाए चित्तमंताए सिलाए जाव मक्कडासंताणाए कोट्टिसु वा कोट्टेति वा कोट्टिस्संति वा उप्पफणिसु वा ३ । तहप्पगारं पिहुयं वा जाव चाउलपलंवं वा अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

५ ३६२. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा-बिलं वा लोणं उब्भियं वा लोणं अस्संजए भिक्खुपडियाए चित्तमंताए सिलाए जाव संताणाए भिंदिसु वा भिंदंति वा भिंदिस्संति वा रुंत्तिसु वा ३, बिलं वा लोणं उब्भियं वा लोणं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

३६३. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा-असणं वा ४ १० अगणिणिकिखत्तं, तहप्पगारं असणं वा ४ अफासुयं लामे संते णो पडिगाहेज्जा ।

केवली बूया-आयाणमेतं । अस्संजए भिक्खुपडियाए उस्सिचमाणे वा 'निसिचमाणे वा आमज्जमाणे वा पमज्जमाणे वा उतारेमाणे वा उयत्तमाणे अगणिजीवे हिंसेज्जा । अह भिक्खूणं पुव्वोवदिद्वा एस पतिण्णा, एस हेतू, एस कारणं, एसुवदेसे- जं तहप्पगारं असणं वा ४ अगणिणिकिखत्तं अफासुयं १५ अणेसणिज्जं लामे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३६४. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं ।

॥ १५पिण्डैवणाध्ययनस्य षष्ठोद्देशकः समाप्तः ॥

१. जाव समाणे जि० विना नास्ति । "स भिक्खुमिक्षार्थं गृहपतिकुलं प्रविष्टः सन्" शी० ॥
 २. मक्कडा नास्ति हे १ ॥ ३. णए जै० हे २ विना । "चित्तमत्यां शिलायां यावद् मर्कटसन्तानोपेतायाम्" शी० । दृश्यतां सू० ३६२ ॥ ४. कोट्टिसु हे १, २. जै० चू० ॥
 ५. हे १. इ० विना-उफु० सं० खं० । उफु० खे० हे २, ३. ला० । उफि० जै० । अत्र 'उप्पफणिसु वा ३' इत्यस्य 'उप्पफणिसु वा उप्पफणंति वा उप्पफणिस्संति वा' इत्यर्थो ज्ञेयः ॥ ६. पिहुं वा खं० हे १, २. इ० । पिहुं वा खे० जै० ॥ ७. अफा० खे० जै० ॥
 ८. णए खं० इ० । "पूर्वोक्तविशेषणविशिष्टायां शिलायाम्" शी० । दृश्यतां सू० ३६१ ॥
 ९. रुंत्तिसु खे० जै० सं० खं० । "रुचति वा" चू० । "रुत्तिसु व ति पिष्टवन्तः" शी० । अत्र 'रुत्तिसु वा ३' इत्यस्य 'रुत्तिसु वा रुचति वा रुचिस्संति वा' इत्यर्थो ज्ञेयः ॥
 १०. निसिचं हे १, २. इ० चू० । "णिसिचति तर्हि अणं छुमति" चू० ॥ ११. उतारे० सं० जै० । "उयत्त० उतारेमाणे वा अगणिविराहणा" चू० । "तथाऽवतारयन्, तथा प्र(परि शीखं० २, अप मु०)वर्तयन् तिरश्चीनं कुर्वन्" शी० ॥ १२. उयत्ते० हे १, २, ३ जै० इ० ला० । उत्तरमाणे खं० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १३. एस कारणं नास्ति खे० सं० । तुलना सू० ३५७ ॥ १४. अफा० खे० जै० ॥ १५. एव खं० हे १, २, ३. इ० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥
 १६. प्रथमस्य षष्ठो हे १, २, ३. इ० ॥

[सत्तमो उद्देसओ]

३६५. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेजा-असणं वा ४ खंधंसि वा थंभंसि वा मंचंसि वा मालंसि वा पासादंसि वा हम्मियतलंसि वा अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि उवणिक्खित्ते सिया । तहप्पगारं मालोहडं असणं वा ४ अफासुयं णो पडिगाहेजा ।

५

केवली वूया-आयाणमेतं । अस्संजए भिक्खुपडियाए पीढं वा फलंगं वा णिस्सेणिं वा उदूहलं वा अँवहट्टु उस्सवियँ द्रुहेजा । से तत्थ द्रुहमाणे पयलेज्ज वा पँचडेज्ज वा । से तत्थ पयलमाणे वा पवडमाणे वा हत्थं वा पादं वा वाहुं वा ऊरुं वा उदरं वा सीसं वा अण्णतरं वा कायंसि इंदियजायं लूसेज्ज वा, पाणाणि वा ४ अभिहणेज्ज वा, वेत्तेज्ज वा, लेसेज्ज वा, संघसेज्ज वा, संघट्टेज्ज वा, परियावेज्ज वा, किलामेज्ज वा, [उद्धेज्ज वा ?] ठाणाओ ठाणं संकामेज्ज वा, [जीवियाओ ववरोवेज्ज वा ?] । तं तहप्पगारं मालोहडं असणं वा ४ लभे संते णो पडिगाहेजा ।

१०

३६६. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेजा — असणं वा ४

१. खंभंसि वा सं० । थंभंसि वा नास्ति इ० । “खंधो पागारओ अहवा खंधो, सो तज्जातो अतज्जातो वा, अ(त)ज्जातो अडवीए गोडलादिस्स उवनिक्खित्तं होज्ज, अतज्जातो घरे चेव पाहाणखंधो वा, तज्जातो गिरिणगरे, अतज्जातोऽन्यत्र” वू० । “स्कन्धे अर्धप्राकारे स्तम्भे वा शैलदारुमयादौ, तथा मन्त्रके माले वा” शी० । चूर्णोद्यनुसारेण असणं वा ४ खंभंसि वा मंचंसि वा इत्यपि पाठः स्यादिति विभावनीयम् । दृश्यतां सू० ४१९ । निशीथेऽपि द्रष्टव्यम् १३।११ ॥
२. वा फलिहंसि वा मंचंसि हे २, ३. इ० ॥ ३. ँसि वा अं० खं० ॥ ४. वा जाव अं० खं० जै० ॥ ५. भिक्खू हे ३ विना । तुलना-दृशवै० ५।१।९८ ॥ ६. आहट्टु हे २ शी० । “आहल ऊर्ध्वं व्यवस्थाप्यारोहेत्” शी० । “अवहट्टु अण्णतो गिण्हिता अण्णाहि ठवेत्ति । उस्सविय उहुं ठवित्तं” वू० ॥ ७. सं० जैम्० विना १५ द्रुहेजा खं० । १५ द्रुहेजा खं० । १५ आरहेजा जैसं० । १५ रुहेजा हे १ । १५ करेजा हे २ । १५ दुरुहेजा हे ३ । १५ दुरुहेज्ज वा इ० ॥ ८. सं० जै० विना-दुरुहमाणे खं० । दुरुहमाणे अन्यत्र ॥ ९. पयडेज्ज खं० जै० ॥ १०. वा वाहुं वा पायं वा सं० ॥ ११ वाहं खं० जै० हे ३ ला १ ॥ १२. वा नास्ति हे १, २, ३. इ० ॥ १३. ‘चित्तासिज्ज वा’ पाठः संटि० । चित्तसेज्ज हे २ शी० । घत्तासेज्ज खंसं० । “अभिहया वत्तिा लेसिया संघाइया संघट्टिया परियाविया किलामिया उहविया ठाणाओ ठाणं संकामिया जीवियाओ ववरोविया” इति आवदयके ईर्यापथिकीसूत्रे ॥ १४. संघासेज्ज वा हे २, ३ ॥ १५. ठाणाओ [वा खं०] ठाणं संकामेज्ज, तं तहं सं० खं० । ठाणाओ वा ठाणं संकामेज्ज । जं तहं खं० । ठाणाओ ठाणं संकामेज्ज वा । जं तहं जै० इ० ॥ १६. दृश्यतां सू० ४१९ ॥

कोट्टिगातो वा कोलेज्जातो वा अस्संजए भिक्खुपडियाए उँकुजिय अवउजिय ओहरिय आहट्टु दलएज्जा । तहप्पगारं असणं वा ४ माँलोहडं ति णच्चा लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३६७. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ मट्ठिओलित्तं । तहप्पगारं असणं वा ४ जाव लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

केवली बूया-आयाणमेयं । अस्संजए भिक्खुपडियाए मट्ठिओलित्तं असणं वा उब्भिदमाणे पुँदवीकायं समारंभेज्जा, तँह तेउ-वाउ-वणस्सति-तसकायं समा-रंभेज्जा, पुणरवि ओलिपमाणे पच्छाकम्मं कैरज्जा । अह भिक्खूणं पुच्चोवदिट्ठो ४ जं तहप्पगारं मट्ठिओलित्तं असणं वा ४ अफासुयं लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३६८. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ पुढविकायपतिट्ठितं । तँहप्पगारं असणं वा ४ अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

१. कुट्टिगातो सं० । कोट्टितातो खे० जै० खं० । कोट्टियाओ अन्यत्र । “कोट्टिगा [कोट्टिगा] एव” चू० । “कोट्टिकातः मृण्मयकुशूलसंस्थानायाः” शी० ॥ २. “कोलेज्जाओ वंसमओ उवरि संकुओ मूडिगहो भूमीए वा खणित्तु भूमीघरं उवरि संकडं हेट्ठा विच्छिण्णं अतिगणा दहिता कज्जति, ताहिं सुचिरं पि गोहूमादी धणं अच्छति” चू० । “कोलेज्जाओ ति अथोवृत्ताताकारात्” शी० ॥ ३. उकुजिय खं० विना । उकजिय सं० । ओकुजिया इ० । उकुजिया अवउजिया ओहरिया खे० जै० । “कुंथा कुंजिगा, उक्क(कु-प्र०)जिय अवकुजिय अवकुजिय ओहरिय उ(ओ-प्र०)तारिय” चू० । “कोट्टिकात उकुजिय ति ऊर्ध्वकायमुज्जम्य ततः कुब्जीभूय, तथा कोलेज्जाओ अवउजिय ति अथोऽवनम्य, तथा ओहरिय ति तिरस्वीनो भूत्वाऽऽहारमाहृत्य दद्यात्” शी० । “पुरिसपमाणा हीणाहिया वा वि चिक्खलमयी कोट्टिया भवति । कोलेज्जाओ नाम धंसमओ कडवल्लो सट्ठे वि भणन्ति, अज्जे भणंति उट्ठिया । उवरिहुत्तकरणं उक्कजित्त, उद्धाए तिरियहुत्तकरणं अवकुजिया वा, ओहरिय ति पेडियमादिस्स आरुभिडं ओतारेति । अहवा उच्चं कुज्जा उक्कजिया दंडायत्तं तदद्द गृह्णाति, कायं कुज्जं कृत्वा गृह्णाति, ओणमिय इत्यर्थः” इति निशेथचूणो सप्तदशोद्देशके ॥ ४. ओ(उओ) माँलोहडं हे १, २. इ० ला० । माँलोहडं ति णच्चा नास्ति खे० जै० सं० खं० । “अथोमालाहतमिति मत्वा” इति शी०मध्ये वृत्तिकृता व्याख्यातात्वात्तु मूलेऽस्माभिः स्थापितमिति ध्येयम् ॥ ५. वा ४ मट्ठिओलित्तं जाव हे १, २, ३. इ० ॥ ६. पुढविकायं खे० जै० । पुढविकायं हे २, ३. इ० ॥ ७. तह नास्ति खे० जै० सं० । आहट्टु दलएज्जा तह तेउ खं० । “तथा तेजोवायु-वनस्पति-त्रसकायं समारमेत” शी० ॥ ८. तेउवाज्जं खे० जै० ॥ ९. उलिप्पं हे १, ३. चू० । ओलिप्पं हे २. इ० ॥ १०. कुज्जा हे १ ॥ ११. दश्यतां सू० ३५७, ३६३ ॥ १२. तं तह जै० । तं जह खे० । जाव तं तह हे १ ॥ १३. मट्ठियोवलित्तं खे० जै० ॥ १४. तहप्पगारं नास्ति खे० जै० सं० इ० ॥

से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेजा असणं वा ४ आउकायपतिट्ठितं तहं चेव । एवं अगणिकायपतिट्ठितं लभे संते णो पडिगाहेजा । केवली वूया-आयाणमेयं । अस्संजए भिक्खुपडियाए अगणिं उस्सिक्रिय णिस्सिक्रिय ओहरिय आहट्टु दलएजा । अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा ४ जाव णो पडिगाहेजा ।

से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेजा-असणं वा ४ अञ्चुसिणं ५ अस्संजए भिक्खुपडियाए सूवेण वा विहुवणेण ताल्लियंणेण वा पत्तेण वा साहाए वा साहामंगेण वा पेहुणेण वा पेहुणहत्थेण वा चेलेण वा चेलकण्णेण वा हँत्थेण वा मुहेण वा कुंभेज वा वीएजा वा । से पुव्वामेव आलोएजा-आउसो त्ति वा भगिणि त्ति वा मा एतं तुमं असणं वा ४ अञ्चुसिणं सूवेण वा जाव फुमाहि वा वीयाहि वा, अभिक्खसि मे दाउं एमेव दलयाहि । से ऐवं वदंतस्स परो १० सूवेण वा जाव वीइत्ता आहट्टु दलएजा, तहप्पगारं असणं वा ४ अफासुयं जाव णो पडिगाहेजा ।

से भिक्खू वा २ समाणे से जं पुण जाणेजा वणस्सत्तिकायपतिट्ठितं । तह-प्पगारं असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा वणस्सत्तिकायपतिट्ठितं अफासुयं लभे संते णो पडिगाहेजा । एवं तसकाए वि ।

३६९. से भिक्खू वा जाव समाणे से जं पुण पाणगजायं जाणेजा, तं-जहा-उस्सेइमं वा 'संसेइमं वा चाउलोदगं वा अण्णतरं वा तहप्पगारं पाणगजातं अधुणाघोतं अणविलं अञ्चोक्कंतं अपरिणतं अविद्धत्थं अफासुयं जाव णो पडिगाहेजा । अह पुंणिवं जाणेजा चिराघोतं अंघिलं वक्कंतं परिणतं विद्धत्थं फासुयं जाव पडिगाहेजा ।

१. जाव समाणे नास्ति हे ३ विना ॥ २. तह नास्ति खे० सं० जैमू० खं० ॥ ३. 'पइट्ठियं जाव णो हे १, २, ३ जि० ॥ ४. अत्र प्रतिषीदशाः पाठाः-उस्सिक्रिया णिस्सिक्रिया हे १, २, ३ । उस्सिक्रिय णिस्सिक्रिय खे० जै० सं० । उस्संक्रिय णिस्सिक्रिय खं० । उस्सिक्रिय णिस्सिक्रिय इ० । "ओस(उस्स शीखं० २)क्रिय त्ति प्रज्वाल्य, तथा ओहरिय त्ति..... अपवृत्त्य(उपहृत्य-शीखं० २)" जी० । "उस्सिक्रिय णिक्खविय, ओहरिय उत्तारेतु" चू० । अत्रैदं ध्येयम्-णिस्सिक्रिया इति वृत्तौ चूर्णौ वा न दृश्यते । दृश्यतां दशवै० ५।१।७८-९४ ॥ ५. 'सिणं वा अस्संजए खे० जै० ॥ ६. सूवेण खं० । सुप्पेण हे, १, २, ३. इ० ला० एवमग्रेऽपि । "सुप्पेण वा" जी० । "सुवं एप्पं, विजुवणं वीयणओ" चू० ॥ ७. 'ह्वयण खे० ॥ ८. फू० हे ३. इ० । एवमग्रेऽपि । फूमिजा शीखं० ॥ ९. 'ओ त्ति भइणीति खे० जै० विना ॥ १०. एवं हे १, २. इ० । "मैवं कयाः" जी० ॥ ११. तुलना-दशवै० ५।१।१०६ ॥ १२. अञ्चोक्कंतं इ० । "अव्वक्कंतं सचेयणं" चू० ॥ १३. पुण एवं खे० जै० खं० विना ॥

३७०. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण पाणगजातं जाणेज्जा, तंजहा—तिलोदगं वा तुसोदगं वा जवोदगं वा आयामं वा सोवीरं वा सुद्ध-
वियडं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं पाणगजातं पुव्वामेव आलोएज्जा—आउंसो
त्ति वा भगिणि त्ति वा दाहिसि मे एत्तो अण्णतरं पाणगजातं ? से सेवं वेदंतं परो
५ वदेज्जा—आउसंतो समणा ! तुमं चेवेदं पाणगजातं पडिग्गहेण वा उँस्सिंचियाणं
ओयत्तियाणं गिण्हाहि । तहप्पगारं पाणगजातं सँयं वा गेण्हेज्जा, परो वा से देज्जा,
फासुयं लभे संते पडिगाहेज्जा ।

३७१. से भिक्खू वा जाव समाणे से जं पुण पाणगं जाणेज्जा—अणंत-
रहिताए पुढवीए जाव संताणए उँद्धु उँद्धु निक्खित्ते सिया । अस्संजते
१० भिक्खुपडियाए उदउल्लेण वा ससणिद्धेण वा सकसाएण वा मत्तेण वा
सीतोदएण वा संभोएत्ता आहड्डु दलएज्जा । तहप्पगारं पाणगजायं अफासुयं
लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३७२. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा २ सामगियं ।

॥ पिण्डैवणाध्ययनस्य सप्तम उद्देशकः समाप्तः ॥

१५

[अट्ठमो उद्देशो]

३७३. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण पाणगजातं जाणेज्जा, तं-
जहा—अंबपाणगं वा अंबाडगपाणगं वा कविट्टपाणगं वा मातुलुंगपाणगं वा
मुद्धियापाणगं वा दाँलिमपाणगं वा खज्जूरपाणगं वा णालिएरपाणगं वा क्रीरपाणगं
वा कोलपाणगं वा आमलगपाणगं वा चिंचापाणगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं
२० पाणगजातं सअट्ठियं सकणुयं संबीयगं अस्संजए भिक्खुपडियाए छँव्वेण वा दूसेण

१. 'सो त्ति वा भगिणि त्ति वा खे० जै० विना ॥ २. वदंतस्स इ० ॥ ३. उँस्सिं० खे० जै० ।
उँस्सिंचियाणं उवत्ति० इ० । तुलना—दशवै० ५।१।८८, ९२ ॥ ४. सयं वा णं गे० हे २, ३. इ० ॥
५. ओहड्डु निक्खित्ते हे २ । उँद्धु २ निक्खित्ते हे ३ ॥ ६. वा नास्ति खे० इ० । “मात्रेण
भाजनेन शीतोदकेन वा संभोएत्ता मिश्रयित्वा” शी० ॥ ७. एचं चू० । “एतत् तस्य भिक्षो-
भिष्ठुग्या वा सामग्र्यम्” शी० । दृश्यता सू० ३३४ ॥ ८. “अंबपाणगं वेत्यादि” शी० ॥
९. मातुलुंगं खं० हे १, २. चू० । मातुलिंगं सं० इ० । तुलना—दशवै० ५।२।२३ ॥
१०. दाँलिमपाणगं वा नास्ति सं० ॥ ११. आमलगपाणगं हे १, २, ३. सं० ॥ १२. सबीयं
सं० । “अनु स्तोके, छो(थो)वेण वीतेण सह साणुबीयकं” चू० । किञ्च, अग्नेऽपीदशः
पाठोऽस्मिन्नेवोद्देशके विद्यते, सू० ३८० ॥ १३. “छव्वं छव्वगं” चू० ॥

वा वालोण वा आनीलिणं पेरिपीलियाण परिसाँइयाण आहुट्ठु दलएज्जा ।
तहप्पगारं पाणगजायं अफासुयं लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३७४. से भिक्खू वा २ जाव पँविडे समाणे से आंगंतारेसु वा आरामागारेसु
वा गाहानतिकुलेसु वा परियावसहेसु वा अण्णगंधाणि वा पाणगंधाणि वा
सुरभिगंधाणि वा आँघाय से तत्थ आँसायपडियाए मुच्छिए गिद्धे गडिए ५
अज्झोववण्णे 'अहो गंधो, अहो गंधो' णो गंधमाघाएज्जा ।

३७५. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा साँलुयं वा
विरालियं वा सासवणालियं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमगं असत्थपरिणतं
अफासुयं लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३७६. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा पिप्पलं वा १०
पिप्पल्लिच्चुणं वा मिरियं वा मिरियच्चुणं वा सिंगवेरं वा सिंगवेरच्चुणं वा,
अण्णतरं वा तहप्पगारं आमगं असत्थपरिणयं अँफासुयं लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३७७. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण पँलंवजातं जाणेज्जा,
तंजहा—अंवपलंबं वा अंवाडगपलंबं वा तालपलंबं वा झिज्झिरिपलंबं वा
सुरभिपलंबं वा सल्लइपलंबं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं पलंबजातं आमगं १५
असत्थपरिणतं अफासुयं अणेसणिजं जाव लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३७८. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण पवालजातं जाणेज्जा,
तंजहा—आँसोत्थपवालं वा णँगोहपवालं वा ११ पिल्लुपवालं वा १२ णिपूरपवालं वा १३

१. °घाणं सं० । एवमयेऽपि ॥ २. परिबीलि° सं० ॥ ३. °साविथाण हे १, २ । °साविथाण
इ० । “आनीलेति एकस्मिं । परिपीलेति बहुसो । परिसएति गालेति” । चू० ॥ ४. पविस्समाणे
इ० विना ॥ ५. “आंगंतारो मग्गो, मग्गे णिहं, अहवा यत्र आगत्य आगत्यागारात्तिष्ठन्ति तं
आंगंतारागारं” चू० । द्रयता निशी० ७-७७; ८-१ । “आंगंतारेसु व ति पतनाद् वहि-
गृहेषु” शी० ॥ ६. परियावसधेसु जै० खेम्० । परियावसधेषु खेसं० । “परिवायगादीणं
आवासो परिवावसधो” चू० । “पर्यावसधेषु” शी० ॥ ७. आघाय नास्ति खे० सं० ।
“आघाय आघाय” शी० ॥ ८. आसायपडियाए नास्ति खे० जै० सं० । “आसायपडिता
घाणहारागो” चू० ॥ ९. “सालगं सप्पलकदगो” चू० । तुलना—दशवै० ५, १२, १८ ॥
१०. अफासुयं जाव णो पडि° खे० जै० सं० खे० ॥ ११. पलंबगजायं हे २. जै० इ० ॥
१२. आसोत्थय° हे १, ३. जै० । “आपोढपलासं वा, आसोढो(ढो प्र०) पिप्पलो, तेसि पल्लवा
खज्जंति । नग्गोहो नाम वडो, पिल्लक्खू पिप्परी, णिपूरसल्लइए वि” चू० । “आसोढं ति
अश्वत्थः, पिल्लं(लं) जीव० २. खु ति पिप्परी, णिपूरो नन्दीदृशः” शी० ॥ १३. णिगोह°
सं० । णग्गोहपलंबं खे० जैम्० ॥ १४. पिल्लुखं खं० । पिल्लुखुं हे १. इ० । पिल्लक्खू° चू० ॥
१५. णीपूर° सं० चू० शी० विना ॥ १६. वा अण्ण° सं० ॥

सल्लइपवालं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं पवालजातं आमगं असत्थपरिणतं अफासुयं अणएसणिजं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

३७९. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण सँरहुयजायं जाणेज्जा, तंजहा — सँरहुयं वा कविट्टसरहुयं वा दालिमसरहुयं वा बिल्लसरहुयं वा, ५ अण्णतरं वा तहप्पगारं सरहुयजातं आमं असत्थपरिणतं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

३८०. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण मँथुजातं जाणेज्जा, तंजहा — उंवरैमंथुं वा णगगोहमंथुं वा पिलक्खुमंथुं वा आसोड्डमंथुं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं मंथुजातं आमयं दुरुक्कं साणुवीयं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

१० ३८१. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा आमडागं वा पूतिपिण्णागं वा मँधुं वा मज्जं वा सप्पिं वा खोलं वा पुराणं, एत्थ पाणा

१. सरहुयं सं० हे २ । एवमग्रेऽपि । अत्र प्रतिषेधविधाः पाठाः—सरहुयं वा कविट्टसरहुयं वा खेसं० जै० सं० हे २ । सरहुयं वा दालिमं खं० । सरहुयजायं जाणेज्जा तं० कविट्टसरहुयं वा खेम० । सरहुयं वा जाणेज्जा तंजहा—अंबसरहुयं वा कविट्टसरहुयं वा हे १, २ । सरहुयजायं वा कविट्टसरहुयं वा इ० । “पुनरपि फलविशेषमधिकृत्याह—से भिक्खू वेत्यादि छगमम्, नवरं सरहुअं वेति अवद्धास्थि फलम्, तदेव विशेष्यते कपित्थादिभिरिति” शी० । एवं च शी० अनुसारेण पूर्वोपरसन्दर्भतुलनया चात्र मूले पाठोऽस्माभिरुपदर्शितः । दृश्यतामग्रेतन् टिप्पणम् ॥ २. दृश्यतामुपरितने टिप्पणे ‘हे १, २’ प्रतिस्थः पाठः, तदनुसारेण चूर्णसुसारेण च अंबसरहुयं वा अंबाडगसरहुयं वा कविट्टं इति पाठोऽत्र प्रतिभाति । “अंबसरहुगं तरुणं डोहियं वा, एवं अंबाडग-कविट्ट-दाडिम-बिल्लाण वि” चू० ॥ ३. जाव नास्ति हे १, २ ॥ ४. मंथुं जाणेज्जा हे २ ॥ ५. मँथु खं० । एवमग्रेऽपि ॥ ६. पिलक्खं खे० जै० । पिल्लक्खं हे १, २, ३. इ० । “मंथु नाम फलचूर्णं, एवं णगगोह-पिलक्ख-असोड्डाणं” चू० ॥ ७. आसोत्थं हे ३ । आसत्थं हे १, २ ॥ ८. जाव नास्ति हे १, २ इ० ॥ ९. “आमडागं वेति आमपत्रम्” शी० । “अमडडागं पत्रं, न मृतं अमृतं, सजीवमित्यर्थः” चू० ॥ १०. पृहपण्णागं हे २. जै० । “पूतीपिण्णाओ सरिसवखलो, अहवा सव्वो चेव खलो कुवितो पूतिपिण्णाओ ।” चू० । “पूतिपिण्णागं ति कुथितखलम्” शी० ॥ ११. “महुं पि ससज्जति तव्वण्णेहिं । एवं णवणीय-सप्पी वि” इति चूर्णनिर्देशात् महुं वा णवणीयं वा सप्पिं वा इति सूत्रपाठश्चूर्णिकारस्य सम्मतो भाति ॥ १२. पुराणं [वा हे ३] इ० हे १, २, ३ । पुराणं वा खं० सं० जै० हे १ । “खोलं कल्लाण” चू० । “खोलं मद्याध-कदम, एतानि पुराणानि न ब्राह्मणि” शी० ॥ १३. “इत्थ पाणा अणुप्पसूया, इ० जाया, इ० संवुड्ढा, इ० अव्वुक्कंता, इ० अपरिणया” इति पाठो विकृतिमापद्य सु० मध्ये इत्थ पाणा अणुप्पसूयाइं जायाइं संवुड्ढाइं अव्वुक्कंताइं अपरिणया इति दृश्यते ॥

अणुप्पसूता, एत्थ पाणा जाता, एत्थ पाणा संवुड्ढा, एत्थ पाणा अवक्कंता, एत्थ पाणा अपरिणता, एत्थ पाणा अविद्धत्था, णो पडिगाहेज्जा ।

३८२. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा उच्चमेरं वा अंककरोलुयं वा णिक्खारंगं वा कसेरुंगं वा सिंघाडंगं वा पूतिआलुगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणयं जाव णो पडिगाहेज्जा । ५

३८३. से भिक्खू वा २ [जाव समाणे] से जं पुण जाणेज्जा उप्पलं वा उप्पलणालं वा भिसं वा भिसमुणालं वा पोक्खलं वा पोक्खल्लिथिभगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

३८४. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा अग्गवीयाणि वा मूलवीयाणि वा खंधवीयाणि वा पोरवीयाणि वा अग्गजायाणि वा मूल- १०
जायाणि वा खंधजायाणि वा पोरजायाणि वा णणत्थ तक्कलिमत्थएण वा तक्कलिसीसेण वा णालिएरिमत्थएण वा खच्चूरिमत्थएण वा तालमत्थएण वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

१. पाणाऽवक्कंता खं० । पाणाऽवक्कंता एत्थ पाणाऽपरिणया सं० । पाणा वक्कंता एत्थ पाणा परिणया खे० जै० । “एत्थ पाणा अणुप्पसूता । जाता । सवुद्धा । वक्कंता जीवा, एत्थ तिद्ध णत्थि । परिणया १ । विद्धत्था । एत्थ सजमविराहणा वलीकवग्गुलेमादि दोसा” चू० । “यत् एतेषु प्राणिनोऽनुप्रसूता जाता सवुद्धा अव्युत्क्रान्ता अपरिणता अविध्वस्ताः” शी० ॥ २. पाणा णो विद्धत्था खे० जै० सं० ॥ ३. उच्चमेदंगं छोडियंगं(ग-प्र) मज्जे मेवो” चू० । उच्चमेरं वेति अपनीतत्वनिष्ठगण्डिका” शी० ॥ ४. अंकरे० चू० खेम० । “अंककरोलुयं वा इत्येवमादीन्” शी० ॥ ५. वा णिक्खा(खा सं०)रंगं वा सिंघा० खे० सं० । वा कसेरुंगं वा सिंघा० अन्यत्र । इदमत्र ध्येयम्—प्रतिषु यत्र णिक्खारंगं अस्ति तत्र कसेरुंगं न दृश्यते, यत्र कसेरुंगं अस्ति तत्र णिक्खारंगं न दृश्यते । चूणीं तूभयमस्ति, तथाहि—“अंककरोलुयं वा लिखरंगं वा एते गोळविसए । कसेरुंग-सिंघाडंग कोदणेषु” चू० । अत उभयमपि संयोज्य मूले स्थापितमस्माभिः ॥ ६. गारं असत्थ० खे० जै० । गारं आमंगं जाव हे १, २, ३. इ० ॥ ७. जाव समाणे नास्ति हे ३ विना ॥ ८. लविभगं समू० खं० । लविभगं संसं० हे १, ३ । लविभगं इ० । “पोक्खरथिभगं पद्म-कन्दः” शी० । “पुक्खलत्थिभगं पुक्खरचिगा कच्छभओ” चू० । तुलना—“से किं तं जलत्था ? .... पोक्खले पोक्खलत्थिभए” पण० पृ० २१ पं० १० । “पुक्खलत्थाए पुक्खलत्थिभगत्थाए” स्य० २।३।५४ ॥ ९. “अण्णत्थ तक्कलिमत्थएण वा तक्कलीसीसएण वा णालिएरिमत्थएण वा खरिज्जुमत्थएण वा । एते एगजीवा । ते छेडित्ता मत्थओ वेप्पति, सो लहुं चैव विद्धंसति । एते ण कप्पंति ।” चू० । “णद्धत्थ ति नान्यत्स्मादग्गारानीयान्यत्र प्ररोहितानि किन्तु तत्रैवाग्रादौ जातानि । तथा तक्कलिमत्थएण वा, तक्कली कन्दली, ण इति वाक्यालङ्कारे, तन्मस्तकं तन्मध्यवर्ती गर्भः .... अथवा कन्दत्वादिमस्तकेन सदृशमन्यद् यच्छिन्नानन्तरमेव ध्वंसमुपयाति तत् तथाप्रकार-मन्यदामम् अण्णपरिणतं न प्रतिगृहीयादिति” शी० ॥ १०. आमंगं जाव हे १, २, ३. इ० ॥

३८५. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा उच्छं वा काणं अंगारिं संमडं वैइदूमितं वेत्तग्गं वा केदलिज्जसुगं वा अण्णतरं वा तहप्पगारं आंमं असत्थपरिणयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

३८६. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा लसुणं वा लसुणपत्तं वा लसुणणालं वा लसुणकंदं वा लसुणचोयगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आंमं असत्थपरिणतं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

३८७. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा अंच्छियं वा कुंमिपक्कं तेंदुगं वा वेलगुं वा कासवणालियं वा, अण्णतरं वा आंमं असत्थपरिणतं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

१० ३८८. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा कणं वा कणं-कुंडगं वा कणपूर्यलं वा चाउलं वा चाउलपिटं वा तिलं वा तिलपिटं वा

१. काणं अं^० हे १, २, ३. इ० । काणं वा अं^० सं० । काणंसं वा अं^० खं० । “काणं घुणखइयत्तं । अंगिरग्गं खइरणं । संमडं वाहिं छोडियं । वथा सिताला, तेहि दूमियं, तं न सक्केयं खाइत्तुं” चू० । “इच्छं वा काणं ति व्याधिविशेषात् सच्छिद्रम् । तथा अंगारकितं विवर्णीभूतम् । तथा सन्मिश्रं स्फुटितत्वक् । वड्(वय, विय-प्र०)दूमियं वृकैः शृगालैर्वा ईषद् भक्षितम् । न ह्येतावता रन्ध्राद्युपद्रवेण तत् प्रासक्तं भवतीति सूत्रोपन्यासः” शी० ॥ २. अंगारियं खे० जै० हे १, २, ३ । दइयतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ३. संमिस्सं खेमू० जै० चू० विना । दइयतामुपरि टिप्पणम् १ ॥ ४. विगदूमियं सं० हे १ । दइयतामुपरि टिप्पणम् १ ॥ ५. वेत्तग्गं सं० हे १, २. इ० । “वेत्तस्स अग्गगं” चू० । “तथा वेत्ताग्रम्” शी० ॥ ६. “केदलीउस्सुगं मज्जं कतलीए हत्थिदंतसंठितं, कल(ला)तो सिंवा, कलो चणगो, उल्लिं सेंगा तस्स चेव, एवं सुग्गमासाण वि, आमता ण कप्पति ।” चू० । “क(के-प्र०)दलीज्जसुयं ति क(के-प्र०)दलीमध्यम्” शी० । चूर्यनुसारेणापराण्यपि कानिचित् पदानि मूलसूत्रपाठे सन्तीति प्रतीयते ॥ ७, ९. आंमं जाव हे १, २, ३. इ० [९ सं० मध्येऽपि] ॥ ८. चोयं खे० जै० खं० इ० । “चोयं ति कोशिकाकारा लघुनस्य बाह्या त्वक्” शी० ॥ १०. अत्थियं सं० खं० हे ३ जै० विना । “अत्थियं कुंसीए पवति” चू० । “अच्छियं ति वृक्षविशेषफलम्” शी० । दइयतां दशवै० ५।१।१०४ । अत्रेदं बोध्यम्—हस्तलिखितादर्शेषु ‘च्छ’ ‘त्थ’ इत्यनयोः परस्परं प्रायशः समानत्वात् ‘अच्छियं’ ‘अत्थियं’ इत्यनयोः पाठयोः कः पाठोऽत्र समसीष्ट इति निर्णयो दुष्करः । तस्य शी० मध्ये संस्कृतपर्यायेऽपि कचित् प्रतौ ‘अच्छिक्क’ इति पाठ उपलभ्यते, कचित्तु प्रतौ ‘अस्थिक’ इति पाठो दृश्यते । दइयतां दशवै० ५।१।१०४ ॥ ११. आमगं जाव सं० इ० । आमगं असत्थपरिणतं लामे संते नो पडिगाहेज्जा चू० । एवमनन्तरसूत्रेऽपि ॥ १२. कणकुंडं वा हे १, २. सं० इ० । “कण(णिक प्र०)कुण्डं कणिकाभिर्यथाः कुक्कुसाः” शी० । “कणा तंदुलकणियाओ, कुंडओ कुक्कुसा, तेहिं नेव पूवलिता आमिता” चू० ॥ १३. पूलिय हे १, २, ३. इ० । “कणपूर्यल्लं ति कणिकाभिः पू[१-शीखं० २ विना]लिका कणपू[१-शीखं० २ विना]लिकाः” शी० ॥ १४. वा पोलिय वा तिलं वा हे १, २. इ० ॥

तिलपपडंगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणतं जाव लामे संते णो पडिगाहेजा ।

३८९. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं ।

॥ *पिण्डैवणाध्ययनस्य अष्टमोद्देशकः समाप्तः ॥

[णवमो उद्देसओ]

५

३९०. इह खलु पाईणं वा पडीणं वा दाहिणं वा उदीणं वा संतेगतिया सड्ढा भवंति गाहावती वा जाव कम्मकरी वा । तेसिं च णं एव वुत्तपुच्चं भवति— जे इमे भवंति समणा भगवंतो सीलमंता वयमंता गुणमंता संजता संखुडा वंमचारी उवरया मेहुणातो धम्मातो णो खलु एतेसिं कप्पति आंधाकम्मिए अंसणे वा पाणे वा खाइमे वा साइमे वा भोत्तए वा पोत्तए वा । से जं पुण इमं अम्हं अप्पणो १० अंडाए णिट्ठितं, तंजहा—असणं वा ४, सच्चमेयं समणाणं णिसिरामो, अविद्याइं वयं पच्छा वि अप्पणो सयट्ठाए असणं वा ४ चेतिस्सामो । एयप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा णिसम्म तहप्पगारं असणं वा ४ अफासुयं अणेसणिजं जाव लामे संते णो पडिगाहेजा ।

३९१. से भिक्खू वा २ जाव समाणे वा वसमाणे वा गामाणुगामं वा १५ दूइजमाणे, से जं पुण जाणेज्जा गामं वा जाव रायहाणिं वा, इमंसि खलु गामंसि वा जाव रायहाणिसि वा संतेगतियस्स भिक्खुस्स पुरेसंथुया वा पच्छासंथुया वा परिवसंति, तंजहा—गाहावती वा जाव कम्मकरी वा । तहप्पगाराइं कुलाइं णो पुव्वामेव भत्ताए वा पाणाए वा णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।

१. 'पपडं सं' हे १, २. चू० । "तिलपपडं आमगं असत्थपरिणयं लामे संते नो पडिगाहेजा" चू० । तुलना—दण्वै० ५।२।२१॥ २. वा तहप्पगारं असत्थं सं० । वा अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं जाव णो पडिं हे १, २, ३. इ० ॥ ३. एव सं० खं० हे ३. इ० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ ४. प्रथमस्य अ० हे १, २, ३. इ० ॥ ५. "तेषां चेदमुत्तपूर्वं भवति" इति शी० अनुसारेण 'एयं' इत्यपि पाठः सम्भाव्यते । शत्र्यैषणाध्ययने प्रथमोद्देशकान्ते सू० ४२५ एयं इत्यपि पाठान्तरं दृश्यते इत्यपि ध्येयम् । ६. 'वंता हे १. इ० ॥ ७. सीलवंतो खं० हे १ ॥ ८. गुणवंता खे० जै० विना ॥ ९. अधाक्खं खे० जै० ॥ १०. असणं वा ४ हे ३. जै० इ० ॥ ११. पायत्तए खे० जं० हे ३ ॥ १२. सयट्ठाए हे १, २. ला० इ० ॥ १३. 'मेव खं० ॥ १४. अफासुयं णो पडिं हे १, २ ॥ १५. वा नास्ति खे० जै० सं० । "सामाणादी पुव्वभणिता" चू० ॥ १६. वा नास्ति खे० जै० ॥

केवली बूया—आयाणमेतं । पुरा पेहा एतस्स परो अट्टाए असणं वा ४ उवकरोज्ज वा उवक्खडेज्ज वा । अह भिक्खूणं पुच्चोवदिद्दुं ४ जं णो तहप्पगाराइं कुलाइं पुव्वामेव भत्ताए वा पाणाए वा पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा ।

से त्त्तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमित्ता अणावायमसंलोए चिट्ठेज्जा, से
५ तत्थ कालेणं अणुपविसेज्जा, २ [त्ता] तत्थितरातिरेहिं कुलेहिं सौसुदाणियं एसितं वेसियं पिंडवायं एसित्ता आहारं आहारेज्जा ।

३९२. अह सिया से परो कालेण अणुपविट्ठस्स आधाकम्मियं असणं वा ४ उवकरोज्जा वा उवक्खडेज्ज वा । तं चेगतिओ तुसिणीओ उवेहेज्जा, आहडंमेयं पञ्चाइक्खिस्सामि । मातिट्ठाणं संफासे । णो एवं करोज्जा । से पुव्वामेव आलोएज्जा
१० —आउंसो ति वा भइणी ति वा णो खलु मे कप्पति आहाकम्मियं असणं वा ४ भोत्तए वा पौयए वा, मा उवकरोहिं, मा उवक्खडेहिं ।

से सेवं वदंतस्स परो आहाकम्मियं असणं वा ४ उवक्खडेत्ता आहट्टु दलएज्जा । तहप्पगारं असणं वा ४ अफासुयं लामे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३९३. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा, मंसं वा मच्छं वा
५ भज्जिज्जमाणं पेहाए तेलपूयं वा आएसाए उवक्खडिज्जमाणं पेहाए णो खद्धं खद्धं उवसंकमित्तु ओभासेज्जा णणत्थ गिलाणाए ।

१. प्रतिष्ठु यद्यप्यत्र 'पुरा पेहाएतस्स' इति पाठो दृश्यते तथापि 'पुरा पेहा एतस्स' ईदृशः पाठः शी० अलुसारेण सम्भाव्यते, "पूर्वमेवैतत् 'प्रत्युपेक्षेत' पर्यालोचयेत्, यथा 'एतस्य' भिक्षोः कृते" शी० ॥ २. "उक्करोति परिवच्छेति उवक्खडेति रधेति" चू० । "उपकुर्यादिति ढौक्येदुपकरणजातम्, उवक्खडेज्ज ति तदशनादि पचेद्वा" शी० ॥ ३. दृश्यतां सू० ३५७ ॥ ४. त्तमायाय खे० जै० । त्तमाताय इ० ॥ ५. तत्थितरेतरेहिं हे १, २, ३ । तत्थितरातिरेहिं खं० इ० । दृश्यतां सू० ३४१, ३५० ॥ ६. ससु० खे० जै० खं० । दृश्यतां सू० ३४१, ३५० ॥ ७. अह नास्ति सं० विना । "अह से काले पविट्ठस्स वि उवक्खडिज्जा" चू० । "अथ कदाचिदेवं स्यात्" शी० ॥ ८. तं चेवगं हे ३ इ० ॥ ९. भेव हे १ । भेवं हे २, ३ ला० । "आहूत पडियाइक्खिस्सं" चू० । "आहूतमेव(वं-शीखं० १) प्रत्याख्यास्यामीति" शी० ॥ १०. सोत्ति खे० जै० हे ३ इ० ॥ ११. कम्मे असणे हे २, ३ ॥ १२. पाइत्तए हे १, २, ३ ॥ १३. उवक्खडावेत्ता खे० ॥ १४. अफासुयं लामे संते जाव णो सं० । अफासुयं णो हे १, २ ॥ १५. भज्जमाणं खेसं० सं० । "मंसमच्छा भज्जिज्जति । सक्कुलिगहणा सुक्खज्जगं, पूवगहणा उल्लं, अहवा तेल्लखो तेल्लापूतो" इति चूर्येनुसारेणात्र मंसं वा मच्छं वा भज्जिज्जमाणं पेहाए सक्कुलि वा पूवं वा तेल्लापूतं वा इति सूत्रपाठश्चूणिहत्सम्मतो भाति ॥ १६. गिलाणीए ला० हे १, २ । गिलाणिए खं० सं० । "णणत्थ गिलाणो" चू० । "अन्यत्र ग्लानादिकार्यादिति" शी० ॥

३९४. से भिक्खू वा २ जाव समाणे अण्णतरं भोयणजातं पडिगाहेत्ता सुब्धिं सुब्धिं भोच्चा दुब्धिं दुब्धिं परिट्टवेति । मतिट्ठाणं संफासे । णो एवं करेजा ।

सुब्धिं वा दुब्धिं वा सव्वं भुंजे, ण छंहुए ।

३९५. से भिक्खू वा २ जाव समाणे अण्णतरं वा पाणगजायं पडिगाहेत्ता पुप्फं पुप्फं आँविइत्ता कसायं कसायं परिट्टवेति । माइट्ठाणं संफासे । णो एवं करेजा । पुप्फं पुप्फे ति वा कसायं कसाए ति वा सव्वमेयं भुंजेजा, ण किंचि वि परिट्टवेजा । ५

३९६. से भिक्खू वा २ बहुपरियावण्णं भोयणजायं पडिगाहेत्ता साहम्मिया तत्थ वसंति संभोइया समणुण्णा अँपरिहारिया अदूरगया । तेसिं अणालोइया अँणामंतिया परिट्टवेति । मतिट्ठाणं संफासे । णो एवं करेजा । १०

से तमादाए तत्थ गच्छेजा, २ [त्ता] से पुञ्चामेव आलोएजा—आउसंतो समणा ! इमे मे अँसणे वा ४ बहुपरियावण्णे, “तं भुंजह वँ णं [परिभाएह व णं] । “से सेवं वदंतं परो वदेजा—आउसंतो समणा ! आहारमेतं असणं वा ४ जावतियं “२ सरंति तावतियं “२ भोक्खामो वा पाहामो वा । सव्वमेयं परिसडति सव्वमेयं भोक्खामो वा पाहामो वा । १५

१. समाणे से जं पुण जाणेजा अण्णतरं हे १॥ २. ट्ठाणं फासे खे० जै० ॥ ३. सुब्धिं ति वा दुब्धिं ति वा सव्वमेयं भुंजेजा नो किंचि वि परिट्टवेजा । से भि० हे १, २, ला० ॥ ४. छंहुए खं० ॥ ५. वा नास्ति हे १, २, ३ ला० ॥ ६. पाणजायं खे० जै० सं० ॥ ७. आवीत्ता हे १, २, ३ ॥ ८. कसाति वा खे० जै० सं० खं० इ० ॥ ९. मेवं भुंजेज्ज णेवं किंचि परिट्टवेजा वा सं० खं० । मेवं भुंजेज्ज णेवं (णो एवं जैसं०, णो य इ०) किंचि वि परिट्टवेजा वा खे० जै० इ० । तुलना—दृशवै० ५।२१॥ १०. ता वद्वे साहं हे ३, जैसं० ॥ ११. अपडिहां हे १, २, ३ ॥ १२. अणासंसिया सं० हे १, २ । अणामंते परि० खे० इ० ॥ १३. इमे मे खेसं० सं० चू० हे २ । खं० प्रतौ बहुः पाठोऽत्र खण्डितः । इमे मे इ० । “ममैतदशनादि बहुपर्यापन्नम्, नाहं भोक्तुमलम्, अतो यूयं किञ्चिद् भुङ्ख्वम्” शी० । “इमे मे असणपाणखाइमसाइमे, भुंजह वा णं परिभाएह वा णं, ‘भुंजध’ सतमेव, ‘परियाभाएध’ अणमणेसि देह” चू० ॥ १४. असणं वा ४ बहुपरियावणं हे १, २, ३ ला० ॥ १५. तंजहा भुं० हे १, २ ला० इ० ॥ १६. व नास्ति खे० जै० सं० खं० हे ३ इ० । इयतां सू० ३५७, ४०७ ॥ १७. से णेवं खे० जै० इ० । “तस्य चैवं वदतः स परो व्रयात्” शी० ॥ १८. ‘२’ नास्ति खे० जै० खं० विना ॥ १९. परिसडति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २०. ‘२’ नास्ति खे० खं० इ० विना ॥ २१. मेयं सरति खे० खं० । मेयं परिसरति खेसं० सं० । नास्ति पाठोऽयं जै० । “याक्खन्नात्रं भोक्खं गन्तुमस्ताक्खन्नात्रं भोक्खामहे पास्यामो वा सर्वं वा परिणदति उपयुज्यते तत् सर्वं भोक्खामहे पास्याम इति” शी० ॥

३९७. से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ परं समुद्दिस्स वहिया णीहडं तं परेहिं असमणुण्णातं अणिसिद्धं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।
तं परेहिं समणुण्णातं समणुसद्धं फासुयं लभे संते जाव पडिगाहेज्जा ।

३९८. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं ।

५

॥ 'पिण्डैषणाध्ययनस्य नवमोद्देशकः समाप्तः ॥

[दसमो उद्देशो]

३९९. से एगतिओ साहारणं वा पिंडवातं पडिगाहेत्ता ते साहम्मिए अणापुच्छिता जँस्स जस्स इच्छइ तस्स तस्स खद्धं खद्धं दँलति । मातिट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

- १० से तमायाए तत्थ गँच्छेज्जा, गच्छित्ता पुव्वामेव एवं वदेज्जा — आउसंतो समणा !
संति मम पुरेसंथुया वा पच्छासंथुया वा, तंजहा — आयरिए वा उवज्झाए वा
पँवत्ती वा थेरे वा गणी वा गणधरे वा गणावच्छेइए वा, अवियींइं एतेसिं खद्धं
खद्धं दाहामि ? *^१से णेवं वदंतं परो वदेज्जा — कामं खलु आउसो ! अहापज्जंतं
^{११}निसिराहि । *^{१२}जँवइयं २ परो वदति तँवइयं २ णिसिरेज्जा । सँव्वमेतं परो
१५ वदति सव्वमेयं णिसिरेज्जा ।

१. असमणिट्ठं खेमू० जैमू० ॥ २. जं परेहिं सं० ॥ ३. समणिसिद्धं खेस० जैसं० हे ३ इ० ।
समणिसिद्धं खं० ला० । समणिट्ठं खेमू० जैमू० । णिसिद्धं सं० । पूर्वम् 'असमणुण्णायं अणिसिद्धं'
इत्युक्तमतस्नाद्विपरीतत्वेन 'समणुण्णायं णिसिद्धं' इति सं० पाठो यद्यपि शोभनो भाति तथापि
अग्रे दशमोद्देशके [सू० ४०५] 'तं परेहिं समणुण्णायं समणुसद्धं' इति पाठदर्शनाद् वृत्तिकृताऽपि
'समणुज्जातं समनुसृष्टम्' इति तत्र व्याख्यातत्वाच्चात्रापि 'समणुण्णायं समणुसद्धं' इति
पाठ आहतोऽस्माभिरिति श्रेयम् ॥ ४. एवं खे० सं० । इदयता सू० ३३४ ॥ ५. प्रथमस्य नव^०
हे १, २, ३ ॥ ६. वा नास्ति सं० ॥ ७. जस्स इच्छइ तस्स खद्धं २ सं० । "जस्सिच्छति
तस्स देति" चू० । "यस्मै यस्मै रोचते तस्मै तस्मै.....प्रभूतं प्रभूतं प्रयच्छति" शी० ॥
८. दल्लयति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ९. गच्छेज्जा एवं वदेज्जा खं० ॥ १०. पविच्छीए वा सं० ॥
११. 'याहं तेसिं खे० जै० चू० ॥ १२ * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति सं० खे० जैमू०
खं० । "तदेवं विज्ञप्तः सन् पर आचार्यादिर्यावन्मात्रमनुजानीते तावन्मात्रमेव 'निसुजेन्' दद्यात्."
शी० । "कामं णाम इच्छातः, अहापज्जंतं जहापज्जंतं, जावइयं वा वदेज्जा" चू० ॥ १३. णिस^०
हे १, २, ३ । एवमग्रेऽपि ॥ १४. जावतिदं परो खे० जै० सं० खं० ॥ १५. तावदियं २
खे० जै० खं० ॥ १६. सव्वमेव हे १, २, ३. ला० ॥

४००. से एगइओ मणुणं भोयणजातं पडिगाहेत्ता पंतेण भोयणेण पल्लि-
च्छाएति 'मामेतं दाइयं संतं दट्ठुणं सयमादिए, तं [जहा -] आयरिए वा
जाव गणावच्छेइए वा' । णो खलु मे कस्सइ किंचि वि दातव्वं सिया ।
माइड्डाणं संफासे । णो एवं करेजा ।

से तमायाए तत्थ गच्छेजा, २ [ता] पुव्वामेव उताणए हत्थे पडिग्गहं ५
कट्ठु इमं खलु इमं खलु ति आलोएजा । णो किंचि वि विणिग्गूहेजा ।

४०१. 'से एगतिओ अण्णतरं भोयणजातं पडिगाहेत्ता मइयं मइयं भोच्च
विण्णं विरसमाहरति । मातिड्डाणं संफासे । णो एवं करेजा ।

४०२. से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेजा अंतरुच्छयं वा उच्छुगंडियं
वा उच्छुचोयगं वा उच्छुमेरगं वा उच्छुसालगं वा उच्छुडालगं वा संवलिं वा १०
'संवलिथालिगं वा, अस्सि खलु पडिग्गाहिंसि अप्पे भोयणजाते बहुउज्झिय-
धम्मिए, तहप्पगारं अंतरुच्छयं वा जाव संवलिथालिगं वा अफासुयं जाव
णो पडिगाहेजा ।

४०३. से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेजा बहुउज्झियं वा मंसं मच्छं

१. पल्लियच्छाएति सं० ॥ २. सद्दमादिए सं० खं० । सतिमातिए हे २, ३ ला० । दइयतां
दइयवै० ५।२।३१ ॥ ३. तं नास्ति खे० जै० खं० विना ॥ ४. वि नास्ति सं० इ० ॥ ५. इमं
खलु ति [२ खेसं० जैसं०] मालो खे० जै० । इमं खलु ति बालो सं० ॥ ६. अत्र
प्रतिष्ठीइशाः पाठाः—विणिग्गहेजा खे० जै० खं० । निग्गहेजा हेमू० २ ला० । गिगू (गु सं०) हे
जा सं० हे १, २ इ० । नास्ति पाठः हे ३ ॥ ७. दइयतां दइयवै० ५।२।३३ ॥ ८. "अंतरुच्छयं
दोण्हं पोरणं मज्झं, गंडिता चकलित्ताहेदेण छिन्निता, चोदगं उच्छुतोदिवा, छल्ली इत्यर्थः ।
उच्छुसालिगं गिरो अहवा सगलं उच्छदो फालीतो बहुगीतो वा, डालगं खंडा खंडा णिडल्लिता,
संवलि वा घोवातो सिगाओ, थाली सव्वातो चैव पिडा समूहो य" चू० । तुलना—निशी०
१६।८ । "अंतरुच्छुमं व ति इत्तुपर्वमव्यम्, उच्छुगंडियं ति सपर्वेकुशकल्म, चोचनो पीलित्ते-
ल्लुच्छोदिक्का, मेरुक्कं वैत्यग्रम्, सालगं ति दीर्घगात्वा, डालगं ति आत्वैकदेशः, सं (सि प्र०) वलिं
ति मुद्रार्वानां विव्वस्ता फलिः, सं (सि प्र०) वलिथाल (लि प्र०) गं ति वल्लथादिस्त्रीनां स्थाली,
फालीनां वा पाकः" शी० । दइयतां सू० ६३० ॥ ९. संवलिं खेसं० सं० हे २, ३ इ० ।
दइयतां टि० ८ ॥ १०. संवलिथालगं सं० । संवलिथालगं खेमू० । संवलिथालियं हे १,
२, ३. ला० । संवलिथालं इ० ॥ ११. पडिग्गाहिंसि सं० ॥ १२. अप्पे मिया भोयणं
हे १, २, ३. इ० ला० । दइयतां सू० ४०३, दइयवै० ५।१।१०५ । "जं कागमे—काये
भोयणजाए बहुउज्झियधम्मिए ।" इति निगीयचूणी पच्चदशोद्वेगके पृ० ५४७ ॥ १३. सिंव
इ० ॥ १४. मच्छं हे १, २, ३ ला० इ० । दइयतां दइयवै० ५।१।१०४, ११५ ॥

वा बहुकंटगं, अस्सि खलु पडिग्गाहितंसि अप्पे भोयणजाते बहुउज्झियधम्मिए, तहप्पगारं बहुअड्डियं वा मंसं मच्छं वा बहुकंटगं लभे संते णो पडिगाहेत्ता ।

४०४. से भिक्खू वा २ जाव समाणे सिया णं परो बहुअट्टिण मंसेण उवणिमंतेजा - आउसंतो समणा ! अभिक्खसि बहुअड्डियं मंसं पडिगाहेत्ता ?
 ५. एतप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा णिसम्म से पुच्चामेव आलोएत्ता - आउसो ति वा भइणी ति वा णो खलु मे कप्पति बहुअड्डियं मंसं पडिगाहेत्ता । अभिक्खसि
 ५ मे दाउं, जावतितं तावतितं पोग्गलं दल्ल्याहि, मा अड्डियाइं ।

से सेवं वदंतस्स परो अभिहहु अंतो पडिग्गहगंसि बहुअड्डियं मंसं परिया-
 माएत्ता णिहहु दलएत्ता । तहप्पगारं पडिग्गहगं परहत्थंसि वा परपायंसि वा
 १०. अफासुयं अणेसणिजं लभे संते जाव णो पडिगाहेत्ता ।

११. से य आहव्व पडिगाहिते सिया, तं णो हि त्ति वएत्ता, णो धि त्ति वएत्ता,
 णो अणह त्ति वएत्ता । से त्तादाय एगंतमवक्कमेत्ता, २ [त्ता] अहे आरामंसि
 वा अहे उवस्सियंसि वा अप्पंडे जाव संतारणं मंसगं मच्छगं भोच्चा अड्डियाइं कंटए
 गहाय से त्तायाए एगंतमवक्कमेत्ता, २ [त्ता] अहे ज्ञामयंडिलंसि वा जाव
 १५. पमजिय पमजिय परिड्वेत्ता ।

४०५. से भिक्खू वा २ जाव समाणे सिया से परो अभिहहु अंतो पडि-
 गहए विलं वा लोणं उज्झियं वा लोणं परियामाएत्ता णीहहु दलएत्ता ।

१. अप्पे सिया भोयणं हे १, २, ३ इ० ला० । दृश्यतां सू० ४०२ ॥ २. संते जाव णो
 खे० जै० सं० खं० ॥ ३. मंसेण मच्छेग उव० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. त्ति खे०
 जै० खं० ॥ ५. खलु कप्पइ मे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. जावतितं [तावद्वयं खेचं सं०]
 गाहावत्ति तं पोग्गलं खे० जै० सं० । “जावद्वयं मंसगं दल्लहि” थू० ॥ ७. परिग्गं सं०
 खं० ॥ ८. पडिमां हे, १, २, ३ इ० ला० । दृश्यतां सू० ४०५ ॥ ९. नीहहु इ० हे ३ ॥
 १०. अफा जाव णो हे १, २ ला० इ० । अफासुयं अणेसणिजं जाव णो हे ३ ॥ ११. से
 कां खे० जै० सं० खं० । दृश्यतां सू० ३२४, ४०५ ॥ १२. णो हि त्ति वएत्ता, णो वि त्ति
 वएत्ता, णो हंइह त्ति वएत्ता सं० इ० । णो हि त्ति वएत्ता णो हंइह त्ति वएत्ता हे ३ ला० ।
 णो हि त्ति वएत्ता णो अणह त्ति वएत्ता खे० जै० हे १ । नो हि त्ति वएत्ता नो हि त्ति
 वएत्ता हे २ । “बहुअट्टिणे दिग्गे हि ति हि त्ति हस्सि वित्ति य णं वा फरसं ण भणेत्ता”
 चू० ॥ १३. स्सगंसि खे० जै० इ० हे १, २ ॥ १४. अप्पंडय खे० जै० ॥ १५. णए
 वा मं० हे १, २ ला० इ० ॥ १६. परियामाएत्ता सं० । परियामाएत्ताए खे० जै० ।
 परियाएत्ता खं० । परिमाएत्ता हे ३ । दृश्यतां सू० ४०४ । “परि[या जीलं १, २]माएत्ता
 नि दातव्यं विमज्ज दातव्यद्रव्यात् क्विदंशं गृहीत्वैतयः” शी० ॥

तहण्णारं पडिगहगं परहत्थंसि वा परपायंसि वा अफासुयं अणेसणिजं जाव णो पडिगहेज्जा ।

‘से य आहव पडिग्गाहिते सिया, तं च णातिदूरगते जाणेज्जा, से तमायाए तत्थ गच्छेज्जा, २ [त्ता] पुव्वामेव आलोएज्जा—आउसो’ति वा भङ्गी ति वा इमं किं ते जाणता दिण्णं उदाहु अजाणतां ? ‘से य मणेज्जा—णो खलु मे ५ जाणता दिण्णं, अजाणता; क्कामं खलु आउसो ! इदाणिं णिसिरामि, तं भुंजह वं णं परिमाएह व णं । तं पेरेहिं समणुण्णायं सम्मणुसट्ठं ततो संजतामेव भुंजेज्ज वा पिएज्ज वा ।

जं च णो संचापति भोत्तए वा पायए वा, साहम्मिया तत्थ वसंति संभोइया समणुण्णा अपरिहारिया अदूरगैया तेसिं अणुण्णदातव्वं ‘सिया । णो जत्थ १० साहम्मिया सिया जेहेव चट्ठपरियावण्णे कीरति तहेव कायव्वं सिया ।

४०६. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं ।

॥ ‘पिण्डैपणाध्ययनस्य दशमोद्देशकः समाप्तः ॥

[इकारसमो उद्देशो]

४०७. भिक्खागा णामेगे एवमाहंसु सर्माणे वा वसमाणे वा गामाणुगीं १५ वा दूइज्जमाणे मणुण्णं भोयणजातं लभित्ता—से यं भिक्खू गिलाइ, से इंदह णं तस्साहरह, से य भिक्खू णो भुंजेज्जा तुमं चेव णं भुंजेज्जासि । ‘से एगतितो

१. से वा^१ हे २ ला० इ० विना । “तच्च आहच्चेति सहसा प्रतिगृहीतं भवेत्” शी० । दृश्यतां सू० ३२४, ४०४ ॥ २. ग्याहए हे २. ला० । दृश्यतां सू० ३२४ ॥ ३. त्ति खे० जै० हे १, २ ला० ॥ ४. ते किं खे० जै० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ५. ‘त्ता दिण्णं सं० खे० ॥ ६. सा य खे० जै० सं० ॥ ७. इमं खलु हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ८. तंजहा भुं^२ खे० जै० सं० खे० ॥ ९. वा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १०. परिमाएह खे० जै० । दृश्यतां सू० ४०४, ४०५ ॥ ११. समणिसट्ठं खे० जै० । सम्मणिसट्ठं खे० । “समणुजातं समउच्छम्” शी० । दृश्यतां सू० ३९७ ॥ १२. पीएज्ज सं० ॥ १३. गिया समणुण्ण(ण्णा हे १)यातव्वं हे १, २ ॥ १४. सिया नास्ति हे २, ३ ला० इ० ॥ १५. जहेव्वं खे० हे २ ॥ १६. एवं हे १ । दृश्यतां सू० ३२४ ॥ १७. प्रथमस्य दणं^३ हे १, २, ३ ला० इ० ॥ १८. माणा हे १ । एवमग्रेऽपि ॥ १९. गामं दूइज्जमाणे वा इ० । गामं वा दूइज्जमाणे(णा हे १) वा हे १, २, ३ ला० ॥ २०. य नास्ति खे० जै० सं० खे० । दृश्यतां सू० ४०८ ॥ २१. रहा खेमू० जै० सं० ॥ २२. सेगत्तितो खे० जै० सं० खे० ॥

मोक्खामि' ति कट्ठु पल्लिउंचिय २ आलोएज्जा, तंजहा—इमे पिंडे, इमे लोए, इमे तित्तए, इमे कहुयए, इमे कसाए, इमे अंबिले, इमे महुरे, णो खलु एत्तो किंचि गिलाणस्स सँदति ति। माइइणं सँफासे। णो एवं करेज्जा। तँहाठितं आलोएज्जा जहाठितं गिलाणस्स सदति ति, तँ[जहा]—तित्तयं तित्तए ति वा,
५ कँडुयं २, कसायं २, अंबिलं २, महुरं २।

४०८. भिक्खागा णामेगे एवमाहंसु समाणे वा वसमाणे वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे [वा] मणुणं भोयणजातं लभित्ता—से य भिक्खू गिलाइ, से 'हंदह णं तस्साहरह, से य भिक्खू णो भुंजेज्जा आहरेज्जासि णं। णो खँलु मे अंतराए आहरिस्सामि।

१० ४०९. 'इच्चेयाइं आयतणाइं उवातिकम्म अह भिक्खू जाणेज्जा सत्त पिंडे-सणाओ सत्त पाणेसणाओ।

[१] तत्थ खलु इमा पढमा पिंडेसणा—असंसट्ठे हत्थे असंसट्ठे मत्ते। तहप्प-

१. 'मिती हे १, २, ३ इ० ला०। 'मि ति खं० ॥ २. पल्लियंचित्त २ आ० खे० खं० हे ३। पल्लिउंचिय आ० सं० ॥ ३. तित्तिए खे० जै०। तित्ते सं०। तित्ताए हे १, ३। तित्ताए कहुयाए खं० ॥ ४. "न"सदतीत्युपकारे न वर्तत इत्यर्थः" शी० ॥ ५. सँ नास्ति खे० जै० सं० ॥ ६. तहेव तं आलोएज्जा जहेव तं गिलाणस्स सदति तं हे १, २, ३ इ० ला०। "जहतियं आलोएइ जहा गिलाणस्स सदति" नू०। "तथावस्थितमेव ग्लानस्यालोकेयद् यथावस्थितमिति" शी० ॥ ७. 'कहुयं कहुए ति वा कसायं कसाए ति वा अंबिलं अंबिले ति वा महुरं महुरे ति वा' इति सम्पूर्णः पाठोऽत्रावगन्तव्यः ॥ ८. वा हे २ मध्ये पूरितः ॥ ९. हंदह णं २ तं सं०। १०. आहारे० हे १, २, ३ इ० ला० जै०। आहारेज्जा से णं खं०। ११. खलु इमे खे० जै० सं० खं० ॥ १२. इच्चेयाइं जै० इ०। अत्रेदं ध्येयम्—"इत्येतानि..... आयतनानि..... उपातिकम्प्य.....ग्लानाय वा दद्यात् साधुसमीपं वाऽऽहरेत्" इत्येवं पूर्वसूत्रेण सह इच्चेयाइं आयतणाइं उवातिकम्म इति पाठस्य सम्बन्धः शी०मध्ये दर्शितः, तथापि द्वितीयोऽध्ययने तृतीयोद्देशके, पञ्चमेऽध्ययने प्रथमोद्देशके, षष्ठेऽध्ययने प्रथमोद्देशके, सप्तमेऽध्ययने द्वितीयोद्देशके, अष्टमेऽध्ययने च यत्रेदं सूत्रमस्ति तत्र अह भिक्खू.....इति सूत्रेण सह सम्बन्ध उपदर्शितः शी० मध्ये, अतः पूर्वोपरैकवाक्यतार्थमत्रापि अह भिक्खू इत्यनेन सह स्थापितोऽयं पाठोऽस्माभिः। चूर्णित्वनैवविधा—"कादाइ वाधातेण ण जेज्जा वि तं भत्तपाणं गिलाण, अत्थंतो स्रो, गोण अस्सा वा मारणगा, खंधावारो, हत्थो मत्तो, सूलं वा होज्जा। इच्चेयाइं आयतणाइं, आयतणा सोसाइं, अप्पसत्थाइं संसारस्स, पसत्थाइं मोक्खस्स नाणाही। इमा वा सत्तामा(वा ?) पिंडेसणा, तंजहा—असंसट्ठा १, [संसट्ठा २,] उद्धवा ३, अप्पलेवा ४, उव्वट्ठिया ५, उग्गहितापग्गहिता ६, उज्जिस्सवधम्मियागा ७" नू०। "सत्त पिण्डेवणाः पानैवणाश्च। ताश्चेमाः, तद्यथा—असंसट्ठा १, संसट्ठा २, उद्धवा ३, अप्पलेवा ४, उग्गहिता ५, पग्गहिता ६, उज्जिस्सवधम्म ति" शी० ॥ १३. 'कम्म हे १, २, ३ इ० ला० ॥

गारेण असंसङ्गेण हत्थेण वा मत्तएण वा असणं वा ४ सयं वा णं जाएज्जा परो वा से देज्जा, फासुयं पडिगाहेज्जा । पद्मा पिंडेसणा ।

[२] अहावरा दोच्चा पिंडेसणा—संसङ्गे हत्थे संसङ्गे मत्ते, तद्देव दोच्चा पिंडेसणा ।

[३] अहावरा तच्चा पिंडेसणा—इह खलु पाईणं वा ४ संतेगतिया सड्ढा भवंति गाहावती वा जाव कम्मकरी वा । तेसिं च णं अण्णतरेसु विरूवरूवेसु भायणजातेसु ५ उवणिक्खित्तपुत्ते सिया, तंजहा—थालंसि वा ^३पिढरगंसि वा सरगंसि वा परगंसि वा वरगंसि वा । अह पुणेवं जाणेज्जा असंसङ्गे हत्थे संसङ्गे मत्ते, संसङ्गे वा हत्थे असंसङ्गे मत्ते । से य पडिग्गहधारी सिया पाणिपडिग्गहए वा, से पुव्वामेव आलोएज्जा—आउसो ति वा भगिणी ति वा एतेण तुमं असंसङ्गेण हत्थेण संसङ्गेण मत्तेण संसङ्गेण वाँ हत्थेण असंसङ्गेण मत्तेण अस्सिं पडिग्गहगंसि वा पाणिसि वा १० पिहट्ठु ओवित्तु दल्याहि । तहप्पगारं भोयणजातं सयं वा णं जाएज्जा परो वा से देज्जा, फासुयं एसणिज्जं जाव लाभे संते पडिगाहेज्जा । तच्चा पिंडेसणा ।

[४] अहावरा चउत्था पिंडेसणा—से भिक्खू वा २ से ज्जं पुण जाणेज्जा पिहुयं वा जाव चाउलपलंवं वा, अस्सिं खलु ^१पिंडिग्गाहियंसि अप्पे पच्छाकम्मे अप्पे पज्जवजाते । तहप्पगारं ^२पिहुयं वा जाँव चाउलपलंवं वा सयं वाँ णं जाएज्जा १५ जाव पडिगाहेज्जा । चउत्था पिंडेसणा ।

[५] अहावरा पंचमा पिंडेसणा—से भिक्खू वा २ जाव समाणे उँवहितमेव भोयणजातं जाणेज्जा, तंजहा—सरावंसि वा डिँडिमंसि वा कोसगंसि वा ।

१. मत्तेण खं० हे ३ ॥ २. तद्देवं सं० खं० ॥ ३. पिढरंसि खे० जै० हे ३ । “पिहट्ठए वा अज्झमि छूढं । सरगं वंसमये पच्छिग्गादिपिडिया छब्बगपलगं वा । वरगंसि वा, ध(व ?)रा भूमी, जहा वरं हतीति वराहं उत्तिकरतीत्यर्थः, तं अलिंदिगा वा कुंडगं वा । परब्बं मणिमयसासी” चू० । “स्थालादीनि सुवोप्यानि नवरं ‘सरगम्’ इति सरिकादिभिः कृतं सूर्यादि, परगं वंशनिष्पन्नं छब्बकादि, वरगं मण्यादि महार्वमूल्यम्” शी० ॥ ४. असंसङ्गे वा मत्ते सं० खं० ॥ ५. ^१गाहिए हे १, २, ३ इ० ला० जैसं० ॥ ६. ^२ण वा मत्तेण अस्सिं पडिं हे २ ला० इ० ॥ ७. वा नास्ति सं० ॥ ८. ^३ण वा मत्तेण सं० ॥ ९. उवित्तु सं० जै० विना ॥ १०. पडिग्गं हे १ ॥ ११. पिहुं सं० । पिधुं खे० जै० । पिधुगं खं० ॥ १२. जाव चाउलपलंवं वा नास्ति खं० हे ३ विना ॥ १३. फासुयं वा खं० । फासुयं सयं वा इ० । फासुयं वा सयं वा हे १, २ ला० ॥ १४. व जाएज्जा खे० जै० सं० ॥ १५. “पंचमी उवगहिता उवगहियं भुंजमाणस्स सअट्ठाए उवणीत्तं” चू० । “पञ्चमी पिण्डैवणाऽवगृहीता नाम तद्यथा—स मिश्रय्या-वदुपहतमेव भोक्तुकामस्य भाजनस्थितमेव भोजनजातं दौकितं जानीयात्” शी० ॥

अह पुणेंव जाणेजा-बहुपरियावण्णे पाणीसु दगलेवे । तहप्पगारं असणं वा ४ सयं वा णं जाँएजा जाव पडिगाहेजा । पंचमा पिंडेसणा ।

[६] अहावरा छट्टा पिंडेसणा—से भिक्खू वा २ उँगहियमेव भोयणँ-जायं जाणेजा जं च सयट्ठाए उग्गहितं जं च परट्ठाए उग्गहितं तं पादपरियावणं ५ तं पाणिपरियावणं फासुयं जाव पडिगाहेजा । छट्टा पिंडेसणा ।

[७] अहावरा सत्तमा पिंडेसणा—से भिक्खू वा २ जाव समाणे बहु-उज्झितधम्मियं भोयणँजायं जाणेजा जं चउण्णे बहवे दुपय-चउप्पय-समण-माहण-अतिहि-किवण-वणीमगा पावकंखंति तहप्पगारं उज्झितधम्मियं भोयणजायं सयं वा णं जाँएजा परो वा से देजा *जाँव पडिगाहेजा । सत्तमा पिंडेसणा* ।
१० इच्चेयाओ सत्त पिंडेसणाओ ।

[८] अहावराओ सत्त पाणेसणाओ । तत्थ खलु ईमा पढमा पाणेसणा—असंसङ्गे हत्थे असंसङ्गे मत्ते । तं चेव माणियक्वं, णवरं चउत्थाए पाणत्तं, से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण पाणगजातं जाणेजा, तंजहा—तिलोदगं वा तुसोदगं वा जवोदगं वा आयामं वा सोवीरं वा सुद्धवियडं वा, अस्सि खलु पडिगाहितांसि १५ अप्पे पच्छाकम्मे, तदेव जाव पडिगाहेजा ।

४१०. इच्चेतासिं सत्तण्हं पिंडेसणाणं सत्तण्हं पाणेसणाणं अण्णतरं पडिमं पडिवज्जमाणे णो एवं वदेजा—मिच्छा पडिवण्णा खलु एते भयंतारो, अहमेगे संममा पडिवण्णे ।

१. पुण एवं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. जातेजा इ० । जाणेजा खे० जै० विना ॥ ३. पणं हे १, शी० । एवमग्गेऽपि सर्वत्र । इत्यंतां सू० ४०९ टि० ३ । “छट्टा उग्गहिता पग्गहिता, उग्गहितं दण्वं हत्थगतं, पग्गहितं दाहिणहत्थगतं दिज्जमाणं एल्लगविकखंभमेत्तं, जस्स वि अट्ठाए उग्गहियं पग्गहियं सो वि तं नेच्छति, पादपरियावणं कंसभाय[णे] णत्थि दगलेवो पाणीसु नत्थि दगलेवो दंतस्स निचतो भावो, छट्ठी” चू० । “अथापरा पट्ठी पिण्डैवणा प्रगृहीता नाम-स्वार्थ परार्थ वा पिठरकादेरुद्धृत्य चट्टुकादिनोत्थिता परेण च न गृहीता प्रव्रजिताय वा दापिता सा प्रकर्षेण गृहीता प्रगृहीता तां तथाभूतां प्रागृतिर्का ‘पात्रपर्यापन्ना वा’ पात्रस्थिता वा ‘पाणि-पर्यापन्ना वा’ हस्तस्थिता वा यावत् प्रतिगृहीतादिति” शी० ॥ ४. णं जाणेजा खे० खं० ॥ ५. णं तं जाव खे० जै० ॥ ६. णं जाणेजा हे १, २ इ० ॥ ७. जाणेजा खे० जै० खं० ॥ ८. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० ॥ ९. इमा नास्ति खे० सं० हे १, २ ला० इ० ॥ १०. ‘मग्गहिं’ हे १ ॥ ११. तदेव पडिं खे० जै० सं० खं० ॥ १२. सम्मं खे० जै० हे १, २ ॥

जे एते भयंतारो एताओ पडिमाओ पडिवज्जित्ताणं विहरंति जौ य अहमंसि
एयं पडिमं पडिवज्जित्ताणं विहरामि सव्वे पेते उं जिणाणाए उवड्ढिता
अण्णोण्णसमाहीए एवं च णं विहरंति ।

४११. एवं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं ।

॥ पिण्डैषणाध्ययनं प्रथमं समाप्तम् ॥

५

१. जं च झं हे १, २, ३ ला० शी० । “यां चाहं प्रतिमां प्रतिपद्य विहरामि” शी० ॥ २. इ०
विना-वेते खे० जै० सं० खं० । एते हे १, २ ला० । वित्ते हे ३ । “सर्वेऽप्येते जिनाजायां
जिनाज्ञया वा समुत्थिताः” शी० ॥ ३. उ नास्ति हे १, २, ३ इ० ॥ ४. “एतत् तस्य
भिओभिंछुण्या वा सामग्र्यम्” शी० । गी० अनुसारेण पूर्वापरकुलनया च ‘एयं’ इति पाठोऽत्र
युक्तः । व्ययतां सू० ३३४ ॥ ५. पिण्डैषणाध्ययनं समाप्तम् सं० । प्रथमाह द्वितीयश्रुतस्कन्धे
प्रथममध्ययनं समाप्तम् हे १, २, ३ इ० ला० ॥
१०

वीर्यं अज्झयणं 'सेज्जा'

[पदमो उद्देश्यो]

४१२. से भिक्खू वा २ अभिक्खेज्जा उवस्सयं एसित्तए, अणुपविसित्तौ गामं
५ वा गैगरं वा जाव रायहाणिं वा से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा सअंडं सपाणं जाव
संताणयं, तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा सेज्जं वा णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा अण्डं जाव संताणं,
तहप्पगारे उवस्सए पडिलेहिता पमज्जिता ततो संजयमेव ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४१३. से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा-अस्सिपडियाए एगं साहम्मियं समु-
१० द्विस्स पाणाइं ४ समारंभं समुद्विस्स कीयं पामिच्चं अच्छेज्जं अणिसइं अभिहं
आहट्टु "चेतेति । तहप्पगारे उवस्सए पुरिसंतरकडे वा अपुरिसंतरकडे वा जाव
आसेविते वा "२ णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा । एवं वहवे साहम्मिया एगं साहम्मिणिं
वहवे साहम्मिणीओ ।

४१४. [१]" *से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा वहवे
१५ समण-माहण-अतिहि-क्खिण-वणीमए पगणिय २ समुद्विस्स तं चेव भाणियव्वं * ।

[२] से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा-वहवे समण-माहण-

१. 'ए, से अणु' हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. 'त्ताणं गामं खं० ॥ ३. णगरं वा नास्ति खे०
जै० सं० ॥ ४. ससंतां खं० हे ३ इ० ॥ ५. अण्डं वा हे १, २, ३ इ० ॥ ६. जाव अप्य-
संतां खं० इ० ला० । जावप्पसंतां हे २ । जावपसंतां हे १, ३ ॥ ७. 'यमेव सं० ॥
८. 'ठाणं वा ३' इत्यनेन ठाणं वा सेज्जं वा णिसीहियं वा इति पाठोऽवगन्तव्योऽस्मिन्नुद्देशके
सर्वत्रापि ॥ ९. दृश्यतां सू० ३३१ । अत्रैवं ध्येयम्—“एगं साहम्मियं समुद्विस्स छ आलावा
तहेव जहा पिंडेसणाए, णवरं वहिया णीहं छ, णीसगडं वा छ, इतगं णीज्जति” चू० ।
एवं च चूर्ण्यनुसारेण वहिया णीहं वा अणीहं वा अत्तद्वियं वा अणत्तद्वियं वा परिसुत्तं वा
अपरिसुत्तं वा इति पट् पदानि अत्र शब्दाध्ययने नोपयोगीनीत्याचार्यो भाति ॥ १०. पाणाइं ४
इत्यनेन पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं इति पाठ सर्वत्रावगन्तव्यः ॥ ११. चेतेति हे १, २
ला० ॥ १२. '२' नास्ति हे १, २ इ० ला० । अत्र '२' इत्यनेन अणासेविते वा इति पाठोऽवग-
न्तव्यः ॥ १३. बहुलो सं० । दृश्यता सू० ३३१ ॥ १४. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे
१, २, ३. खे०जुं जै० इ० ला० । "किञ्च से भिक्खू वेत्यादि सूत्रद्वयं पिण्डैवणानुसारेण नेयम्"
श्री० । दृश्यतां सू० ३३२ ॥ १५. उवस्सयं नास्ति सं० ॥

अतिहि-किण-वणीमए समुद्धिस्स पाणाइं ४ जाव चेतैति । तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे जाव अणासेविते णो ठाणं वा ३ चेतैजा ।

अह पुणेवं जाणेजा-पुरिसंतरकडे जाव आसेविते । पडिलेहिता पमज्जिता ततो संजयामेवैं ठाणं वा ३ चेतैजा ।

४१५. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेजा-अस्संजए भिक्खू- ५
पडियाए कडिए वा उक्कंपिए वा छत्ते वा लेत्ते वा वट्ठे वा मट्ठे वा संमट्ठे वा संपधूविए
वा । तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे जाव अणासेविए णो ठाणं वा ३ चेतैजा ।

१. पाणाइं भूताइं सत्ताइं जीवाइं जाव खे० जै० सं० । इत्थतां सू० ४१३ ॥ २. चेतिते खे० जै० सं० खं० हे १, २ ला० ॥ ३. 'व जाव चेतैजा खे० जै० ॥ ४. अत्र प्रतिष्वेवंविधः पाठः-ओकंपिए वा छत्ते वा लेत्ते वा खे० सं० । उक्कंपिए वा छत्ते (ते इ० जै०, एते खं०) वा लिप्ते वा खं० हे १, २, ३ जै० इ० ला० । हस्तलिखितादौषु 'प' 'व' इत्यनयोः समानप्रायत्वात् अत्र व इति पाठः आचारान्नसूत्रस्य पुरातनैः सम्यादकैः स्वीकृतो मुद्रितश्च, "वंशादिक्ख्वादि-भिरववद्ध" इति वृत्तावुल्लेखदर्शनादस्माभिरपि स आहतः । "कडितो पासेहिं, ओकंपितो उवरिं उल्लवितो, छत्तो उवरिं चेव, लेत्तो कुट्ठाए, ते उत्तरगुणा मूलगुणे उवहणंति । घट्ठा विसमा समीकता, मट्ठा माइता, संमट्ठा पमज्जिता, संपधूविता दुग्गंधा सुग्गंधीकता । 'वंसग कडणोक्कंवण' [वृहत्कल्पभा० ५८३, निशीथभा० २०४७] असोधिकोडी, 'दूमित धूविता' [वृहत्कल्पभा० ५८४, निशीथभा० २०४८] विसोधिकोडी" चू० । "कटकितः काष्ठिकादिभिः संस्कृतः, ओकं- (उक्कं प्र०) विभो त्ति वंशादिक्ख्वादिभिरववद्ध, छत्ते (छत्ते प्र०) व ति दमोदिभिश्छादितः, लिप्तः गोमयादिना, घृष्टः कुशादिखरपिण्डेन, मृष्टः स एव लेपनिकादिना समीकृतः, संमृष्टः भूमिकर्मो-दिना संस्कृतः, संपधूपितः दुग्गन्धापनयनार्थं धूपादिना धूपितः" शी० । "वंसग कडणोक्कंवण छावण लेवण दुवारभूमी य । सप्परिकम्मा सेजा (वसही-वृहत्क०) एसा मूलोत्तरगुणेषु ॥" [निशीथभा० २०४७, वृहत्कल्पभा० ५८३] । "वंसक इति वंडगो (गंडका-प्र०), कडणं कुट्टकरणं, वंडगो (गंडको-प्र०) वरि ओलंवणं उक्कंपणं, दब्भातिणा छावणं, कुट्टाण लेवणं, वृहदल्पकरणं दुवारस्स, विसमाए समीकरणं भूकर्म, एसा सपरिकम्मा"-निशीथचूर्णे पञ्चमोद्देशके । "वंशका ये वेलीनामुपेरि स्थाप्यन्ते पृष्ठवंशस्योपरि तिर्यक्, कट्टेन कटादिभिः समन्ततः पार्श्वानामाच्छादनम्, 'उत्कम्भवत्तम्' उपरि कम्बिकानां बन्धनम्, ... एतत् सप्तविधमुत्तरकरणम् । एसा सपरिकर्मा षसतिर्मूलगुणोत्तरगुणैश्च" इति मलयगिरिसूरिविरचितायां वृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ पृ० १६९ । प्रवचनसारोद्धारे [शा० ८७२] तद्वृत्तावपि च विलोकनीयम् । "जज्जो णं पाएणं अगारीणं अगाराइं कडियाइं उक्कंपियाइं छत्ताइं लिताइं [युताइं] घट्ठाइं मट्ठाइं संपधूमियाइं" इति कल्पसूत्रस्य किरणावल्या व्याख्यायां [पृ० १७५] " 'कडियाइं' कट्टयुक्तानि, 'उक्कंपियाइं' धवल्लितानि, 'छत्ताइं' तृणादिभिः, 'लिताइं' छगणाद्यैः, क्वचिच्च 'युताइं' ति पाठस्तत्र गुप्तानि वृत्तिकरण-द्वारपिधानादिभिः, 'घट्ठाइं' विपमभूमिमज्जनात्, 'मट्ठाइं' श्लक्ष्णीकृतानि, क्वचित् 'संमट्ठाइं' ति समन्तान्मृष्टानि मखणीकृतानि, 'संपधूमियाइं' सौगन्ध्यापादनार्थं धूपनैर्वसितानि..... । चूर्णिकारस्तु 'कडियाइं पासेहिं उक्कंपियाइं उवरिं' इत्याह ।" श्रीधर्मसागरोपाध्यायाः ॥ ५. संमट्ठे सं० । संमट्ठे वा नास्ति खे० ॥ ६. संपधूमिए सं० खं० चू० शी० विना ॥

अह पुणेवं जाणेज्जा—पुरिसंतरकडे जाव आसेविते, पडिलेहिता पमज्जिता ततो संजयामेव जाव चेतेज्जा ।

४१६. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—अस्संजते भिक्खु-
पडियाए खुड्डियाओ दुवारियाओ महल्लियाओ कुज्जा जहा पिंडेसणाए जाव
५ संथारंगं संथारेज्जा बहिया वा णिण्णक्खु । तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरगडे
जाव अणासेविए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

अह पुणेवं जाणेज्जा—पुरिसंतरकडे जाव आसेविते, पडिलेहिता पमज्जिता
ततो संजयामेव जाव चेतेज्जा ।

४१७. से भिक्खू वा २ स जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—अस्संजए भिक्खुपडियाए
१० उँदकपसूताणि कंदाणि वा मूलाणि वा पत्ताणि वा पुप्फाणि वा फलाणि वा
बीयाणि वा हरियाणि वा ठाणाणो ठाणं साहरति बहिया वा णिण्णक्खु ।
तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे जाव णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

अह पुणेवं जाणेज्जा—पुरिसंतरकडे जाव चेतेज्जा ।

४१८. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—अस्संजते भिक्खु-
१५ पडियाए पीढं वा फलं वा णिस्सेणिं वा उदूखलं वा ठाणातो ठाणं साहरति
बहिया वा णिण्णक्खु । तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे जाव णो ठाणं वा ३
चेतेज्जा ।

अह पुणेवं जाणेज्जा—पुरिसंतरकडे जाव चेतेज्जा ।

४१९. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा, तंजहा—^१खंधंसि वा

१. दृश्यतां सू० ३३८ ॥ २. बहिं वा सं० ॥ ३. “णिण्णक्खु णीणतातं (णीणवाति—प्र०) अंतो
वा बाहिं वा” चू० ॥ ४. “उदए पसूयाणि कंदाणि वा....., एवं मूल—बीत—हरियाणि उदयाप-
सूयाणि वा इतराणि वा संजयद्वाए णीजेज्जा” चू० ॥ ५. बहिं वा सं० ॥ ६. णिण्णक्खू खे०
सं० खं० । “बहिर्वा णिण्णक्खु ति निस्सारयति” शी० ॥ ७. उवस्सयं नास्ति खे० जै० सं० ॥
८. पडिमाए सं० ॥ ९. वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ १०. णिण्णक्खू खे० सं० ॥ ११. रंगडे
वा जाव सं० । “पुक्कान्तराखीकृते स्थानादि न कुर्यात्, पुक्कान्तराखीकृते तु कुर्यादिति ।
एवमचित्तिनिःसारणसूत्रमपि नेयम्” शी० ॥ १२. दृश्यतां सू० ३६५ । “खंधंति (सि) । एवं
खंसे पासाते कुट्टे वा विस्थिण्णे अबुपरए वा । फलिहो वि कोति विस्थिज्जो जत्थ झप्पति । संचाती
भगिता । अण्णतरग्रहणाच्चोपले वा जत्थ पुरिसो निवण्णो सादि । नान्यत्र आगाढागारं, आवतीए
असिवादी अलभमाणो (जे १) वा ।” चू० । “स्कन्ध एकस्य स्तम्भस्योपर्याश्रयः, मन्त्र-मालौ
प्रतीतौ, प्रासादो द्वितीयभूमिका, हर्म्यतलं ढायारं, अन्यस्मिन् वा तथाप्रकारे प्रतिश्रये

मंचंसि वा मालंसि वा पासायंसि वा हम्मियतलंसि वा अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि
अंतलिकखजायंसि णणत्थ आगाढागाढेहिं कारणेहिं ठाणं वा ३ चेतैजा ।

से य आहच्च चेतिते सिया, णो तत्थ सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण
वा हत्थाणि वा पादाणि वा अच्छीणि वा दंताणि वा मुहं वा उच्छोलेज्ज वा
पधोएज्ज वा णो तत्थ ऊसट्ठं पकरेज्जा, तंजहा—उच्चारं वा पासवणं वा खेलं ५
वा सिंघाणं वा वंतं वा पित्तं वा पूतिं वा सोणियं वा अण्णतरं वा सरीरावयवं ।

केवली बूया—आयाणमेतं । से तत्थ ऊसट्ठं पकरेमाणे पयलेज्ज वा पवडेज्ज वा,
से तत्थ पयलमाणे पवडमाणे वा हत्थं वा जाव सीसं वा अण्णतरं वा कायंसि
इंदियजातं लूसेज्जा, पाणाणि वा ४ अभिहणेज्ज वा जाव ववरोवेज्ज वा ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठं ४ जं तहप्पगारे उवस्सए अंतलिकखजाते णो १०
ठाणं वा ३ चेतैजा ।

४२०. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा सैद्धित्थियं सखुडुं

स्थानादि न विदध्यात्, अन्यत्र तथाविधप्रयोजनादिति” शी० । “खंधो पागारो पेढं वा ।
फलिहो अगमला, अकुल्लो मंचो, सो य मंडवो । गिहोवरि मालो दुभूमिगादी । निज्जुहगवक्खो-
वसोमिथो पासादो । सव्वोवरि ढायलं हम्मतलं” इति निश्रियचूर्णो चतुर्दशोद्देशके ॥

१. गारंसि वा खे० जै० सं० इ० ॥ २. वा न चेतैजा इ० ॥ ३. णो नास्ति हे १, २ इ०
ला० । “सीतोदगं अतावितं, वियडं ति व्यपगतजीवं । उसिणं ति ताविय तं नेव ववगयजीवं ।
एकसिं उच्छोलणं, पुणो पुणो धोवणं पधोवणं” इति निश्रियचूर्णो चतुर्दशोद्देशके ॥ ४. “हत्थाणि
वा, अविहडं पागते बहुवयणं णिहं । मुहाणि वा क्हं ? उच्च्यते, अत्रापि त्रयं—आसए पोसए
आलुत्ते, णव वा वणमुहाणि” चू० ॥” ५. नो अ णं ऊ० (उ० हे ३) हे १, २, ३ इ०
ला० ॥ ६. ऊसट्ठं सं० खे० । ऊसडं जै० खं० । “उच्छित्ते उवस्सट्ठं (ओसट्ठं प्र०) उच्चारादि”
चू० । “न च तत्र व्यवस्थितः ‘उत्सृष्टम्’ उत्सर्जनं त्यागमुच्चारादेः कुर्यात्” शी० ॥
७. पगडेज्जा हे १, २ इ० ला० ॥ ८. ऊसट्ठं सं० । ऊसडं जै० खं० ॥ ९. पयडेज्ज सं० ॥
१०. पयलेमाणे [य खं०] खे० जै० खं० । पयलेमाणे पवडेमाणे सं० । दय्यता सू० ३६५ ॥
११. दय्यतां सू० ३६५ ॥ १२. दय्यतां सू० ३५७ ॥ १३. अत्र चूर्णादीदृशी व्याख्या विलोक्यते—
“सागारिया पारंडत्थ गिहत्था(त्थ)पुरिसेहिं, सागणियाए अगणिसंघट्ठो, सउदयाए उदगवहो
सेहा(ह)गिलाणादिदोसा, सह इत्थिताहिं सहत्थिया आत-परसमुत्था, सखुडुति खड्वाणि चेडरुवाणि
सण्णाभूमिं गच्छंति पढेते य वंदंताणि इहरहा य वाउलेंति, अहवा खड्वा सीह-वग्घा(ग्घ)-खणगा,
पसु गोगमहिंसादि, व्रतभंगमादिदोसा एवेसु, भत्त-पाणाई च दट्ठं सेहाणं भुत्ताभुत्तदोसा” चू० ।
वक्ष्यमाणे सतमेऽध्ययनेऽपि से भिक्खू वा २ से जं पुण उगगहं जाणेज्जा—ससमारियं
सागणियं सउदयं सहत्थि सखुडुपसुभत्तपाणं इति पाठो विलोक्यते, एवं च चूर्ण्यनुसारेण
पूर्वपराउसन्धानेन चात्रापि से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—सागारियं सागणियं
सउदयं सहत्थियं सखुडु-पसु-भत्त-पाणं इति पाठः प्राचीनकाले मूलरूप आसीदिति भाति ॥

सपसुभत्तपाणं । तहप्पगारे सागारिण उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४२१. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतिकुलेण सद्धिं संवसमाणस्स । अलसगे वा विसइया वा छड्डी वा णं उब्बाहेज्जा, अण्णतरे वा से दुक्खे रोगातंके समुप्पजेज्जा ।
 ५. अस्संजते कलुणपडियाए तं भिक्खुस्स गातं तेहेण वा घएण वा णवणीएण वा वसाए वा अब्भंगेज्ज वा मक्खेज्ज वा, सिणाणेण वा कक्केण वा लोद्धेण वा वण्णेण वा चुण्णेण वा पउमेण वा आघंसेज्ज वा पघंसेज्ज वा उव्वलेज्ज वा उव्वट्ठेज्ज वा, सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेज्ज वा प्होएज्ज वा सिणावेज्ज वा सिंचेज्ज वा दारुणा वा दारुपरिणामं कट्ठु अगणिक्कायं उज्जालेज्ज वा पज्जालेज्ज वा उज्जालेत्ता [पज्जालेत्ता ?] कायं आतावेज्ज वा पयावेज्ज वा ।

१०. अह भिक्खूणं पुच्चोवदिट्ठा एस पतिण्णा ४ जं तहप्पगारे सागारिण उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४२२. आयाणमेयं भिक्खुस्स सागारिण उवस्सए संवसमाणस्स । इह खलु गाहावती वा जाव कम्मकरी वा अण्णमण्णं अक्कोसंति वा वंढंति वा रुंभंति वा उद्वेति वा । अह भिक्खू णं उच्चावयं मणं णियच्छेज्जा—एते खलु अण्णमण्णं
 १५. अक्कोसंतु वा, मा वा अक्कोसंतु, जाव मा वा उद्वेत्तु ।

अह भिक्खूणं पुच्चोवदिट्ठा ४ जं तहप्पगारे सागारिण उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४२३. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतीहिं सद्धिं संवसमाणस्स । इह खलु

१. आल^० खे० जैमू० सं० । “अलसगे ति हस्त-पादादिस्तम्भं श्वयुर्वा” शी० ॥ २. णे खे० । णं नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ३. अस्संजतो कलुणं हे १, २, ३ ला० ॥ ४. उव्वलेज्ज वा २ चू० ॥ ५. दारुं परिं सं० । दारुणं परिं खं० । दारुणं परिं हे १, २, ३. इ० ला० । तुलना—४२९, ४७४, ५८३, ५८४ । “दारुणा दारुपरिणामं ति कट्ठु परियट्ठेति दारुं, अहवा उत्तराधरा संजो[एता ?] अगणिं पाडित्ता उज्जालेत्ता पज्जालेत्ता” चू० । सू० ४२९ इत्यत्र “दारुण परिणामणं परियट्ठणं अभिणवज्जणं वा” चू० । “दारुणा वा दारुणां परिणामं कृत्वा सधर्म्मं कृत्वा अमियुज्ज्वालयेत् प्रज्वालयेद्वा” शी० ॥ ६. पज्जालेज्ज वा नास्ति खे० जैमू० सं० ॥ ७. एसा खे० जै० सं० । दृश्यतां सू० ३५७ ॥ ८. ए वस्समाणस्स खे० जै० सं० ॥ ९. सू० ३५० मध्ये तु ‘करीओ वा इति पाठः इति ध्येयम् ॥ १०. वंभंति वा रुंभंति वा सं० । [वधंति रुंभंति वा खेसं०] वं(वंजै०)धंति वा उद्वेति वा उद्वेति वा खे० जै० ॥ ११. णिअं(अ जै०)च्छेज्जा खे० जै० । “उच्चा[व]यं मणं णिगंछेज्जा, उच्चावयं अणेगपगारं” चू० ॥ १२. वस्स^० खे० जै० ॥

गाहावती अर्पणो सअद्वाए अगणिकायं उज्जालेज्ज वा पँजालेज्ज वा विज्झवेज्ज वा । अह भिक्खू उच्चावयं मणं गियच्छेज्जा—एते खलु अगणिकायं उज्जालेंतु वा मा वा उज्जालेंतु, पज्जालेंतु वा मा वा पज्जालेंतु, विज्झावेंतु वा मा वा विज्झावेंतु । अह भिक्खूणं पुब्बोवदिट्ठा ४ जं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४२४. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतीहिं सद्धिं संवसमाणस्स । इह खलु ५ गाहावतिस्स कुंडले वा गुणे वा मणी वा मोत्तिए वा हिरण्णे वा सुवण्णे वा कडगाणि वा तुँडियाणि वा तिसरगाणि वा पालंवाणि वा हारे वा अँद्धहारे वा एगावली वा मुत्तावली वा कणगावली वा रँयणावली वा तरुणियं वा कुँमारिं अलंकियविभूसियं पेहाए अह भिक्खू उच्चावयं मणं गियच्छेज्जा, एरिसिया वाँडसी ण वा एरिसिया इति वा णं वूया, इति वा णं मणं साएज्जा । १०

अह भिक्खूणं पुब्बोवदिट्ठा ४ जं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४२५. आयाणमेतं भिक्खुस्स गाहावतीहिं सद्धिं संवसमाणस्स । इह खलु गाहावतिणीओ वा गाहावतिधूयाओ वा गाहावतिसुण्हाओ वा गाहावतिधातीओ वा गाहावतिदासीओ वा गाहावतिकम्मकरीओ वा, तासिं च णं एँवं वुत्तपुच्चं १५ भवति—जे इमे भवंति समणा भगवंतो जाव उवरता मेहुणातो धँम्मातो णो खलु एतेसिं कप्पति “मेहुणधम्मपरियारणाए आउट्ठिए, जा य खलु एतेसिं

१. ‘णो अद्वाए हे १, २ इ० ला० । “स्वार्थमग्निसमारम्भे क्रियमाणे” श्लो० ॥ २. पज्जालेज्ज वा नास्ति खेमू० जै० । “अगणिकायं उज्जालिज्जा, ससणिद्ध एवं एत्थ उज्जा[लिज्जा ?], उज्जलत्वे चोरा सावयं वा ण एहि ति । अहवा सुद्धु विज्झवितो, मा एयं पेच्छित्तुं वेणगा एहिंति । एवं कस्सइ उज्जोओ पितो, कस्सति अधगारो” चू० ॥ ३. विज्झं० खे० जै० सं० इ० ॥ ४. विज्झवें(वे खे०)तु खे० जै० इ० । विज्झवेंतु वा २ सं० ॥ ५. तुरिगाणि वा तिसराणि वा सं० ॥ ६. अड्डं० खे० इ० ॥ ७. रयणावली वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ ८. कुमारि वा हे २ । “तरुणियं कुमारिं मल्लिमवयं वा” चू० ॥ ९. वा सा णो वा हे १, २, ३ जै० ला० । वा सा ण वा इ० । “एरिसिया मम भोत्तिगा आसि, ण वा एरिसिया, भणिज्ज वा ण(णं ?) मए समणं संक्खिक्खाहि । मणं साएज्जा कइं मम एताए सद्धिं मेलतो होज्जा, अहवा सा कण्णा ताहे चित्ते—एसा मम पडुप्पजेज्जा” चू० ॥ १०. एयं खे० जै० । इत्थता सु० ३९० टि० १ ॥ ११. धम्मतो नास्ति हे १, २ इ० ॥ १२. मेहुणधम्मं परिं सं० खं० हे ३ । मेहुणं धम्मं परियारणाए खे० जै० । अत्र चूर्णयुसारेण ‘मेहुणं धम्मं परिं’ इति ‘मेहुणधम्मं परिं’ इति वा पाठो भाति, इत्थयुसारेण तु मेहुणधम्मपरिं इति पाठो भाति । “आताणमेतं । इत्थियाभिल्लावे हीलमंतादिसंलावा । जा एतेहिं सद्धिं मेहुणं, अयुता पययति, धूयवियाइणि(णी) पुत्तं, पुत्तवियाइणि(णी) जोयसिंस ओरालसरीरं, तेयस्सी सूरः, वचंसी

सार्द्धं मेहुणधम्मपरियारणाए आउट्टेज्जा पुत्तं खलु सा लभेज्जा ओयस्सि तेयस्सि वच्चस्सि जसस्सि संपरायियं आलोयदरिसणिज्जं । एयप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा णिसम्मा तासिं च णं अण्णतरी सड्ढी तं तवस्सि भिक्खुं मेहुणधम्मपरियारणाए आउट्टावेज्जा ।

- ५ अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठो ४ जं तहप्पगारे सागारिए उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४२६. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं ।

॥ पढमा सेज्जा समत्ता ॥

[बीओ उद्देसओ]

- १० ४२७. गाहावती नामेगे सुइसमायारा भवंति, भिक्खू य असिणाणए मोयसमायारे से सैगंधे दुग्गंधे पडिकूले पडिलोमे यावि भवति, जं पुव्वकम्मं तं पच्छाकम्मं, जं पच्छाकम्मं तं पुव्वकम्मं, ते भिक्खुपडियाए वट्टमाणा करेज्जा वा णो वा करेज्जा ।

दीप्तिवान्, जसंसी लोकपसंस, संपराइयं पराक्रमः, आलोगदरिसणिज्जं दरिसणादे[व] मणप्रीति-जणणं चू० । “एतेभ्यो श्रमणा मैथुनादुपरताः, तदेतेभ्यो । यदि पुत्रो भवेत् ततोऽसौ ‘ओजस्वी’ बलवान् ‘तेजस्वी’ दीप्तिमान् ‘वर्चस्वी’ रूपवान् ‘यशस्वी’ कीर्तिमान् इत्येवं संप्रधार्य..... काचित्.... तं साधुं मैथुनधर्मे[स्य?] पडियारणाए ति आसेवनार्थम् आउट्टावेज्ज ति अभिमुखं कुर्यात्” शी० । सू० ३४० इत्यस्य चूर्णौ वृत्तौ चेत्यम्—“भिहु रहस्से सहयोगे च, पतियरणं पवियारणा, ‘आउट्टामो’ कुर्वीमो” चू० । “मैथुनमब्रह्मेति, तस्य ‘धर्माः’ तद्वता व्यापाराः, तेषां ‘परि(वि-शीखं० २)वारणा’ आसेवना, तथा आउट्टामो ति प्रवर्तमहे” शी० ॥

१. मेहुणधम्मं परि० सं० हे ३ । मेहुणं धम्मं परि० खे० जै० खं० । दृश्यतां पृ० १५१ टि० १२ २. संपहारिय हे १, २, ३ इ० ला० शी० । दृश्यतां पृ० १५१ टि० १२ ॥ ३. मेहुणधम्मं परि० सं० । मेहुणं धम्मं परि० खे० जै० खं० । दृश्यतां पृ० १५१ टि० १२ ॥ ४. पडियां हे २ इ० ला० ॥ ५. दृश्यतां सू० ३५७ ॥ ६. एवं चू० शी० विना । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ ७. सेज्जा द्वितीयस्य प्रथमोद्देशः हे २ ॥ ८. “स भिच्छुस्तद्वन्धो भवति” शी० । “तेण तेसिं सो गंधो पडिकूलो” चू० ॥ ९. पुव्वं कम्मं खे० जै० सं० खं० इ० । “जं पुव्वकम्मं ति गिहट्थाणं पुव्वकम्मं उच्छोलणं तं च पच्छा पव्वजाए वि कुब्जा भा उट्टाहो होहिंति, तत्थ बाउसदोसा, अह ण करेति तो उट्टाहो । अह्वा ताई पुव्वं पए जेमेताईओ पच्छा संजयउवरोहा सुत्तथाणं उसूरे वा, पच्छिमाए पोरिसीए जेमेताईओ ताहो संजयाणं पाठवाधातो ति पदे चेव जिमिताई । उवक्खडणा वि एवं प्रत्य (१)-प्रत्यागते उस्सकणं, उस्सकणदोसा भिक्खुभावो, भिक्खुपडियाए वट्टमाणा करेज्जा वा ण वा” चू० ॥ १०. पुव्वं कम्मं सं० इ० ॥ ११. तं हे ३ ॥ १२. करेज्जा वा हे १, २ ला० इ० ॥

अह भिक्खूणं पुच्चोवदिद्धा ४ जं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४२८. आयाणमेतं भिक्खुस्स गाहावतीहिं सार्द्धं संवसमाणस्स । इह खलु गाहावतिस्स अप्पणो सँयद्वाए विरूवरूवे भोयणजाते उवक्खडिते सिया, अह पच्छा भिक्खुपडियाए असणं वा ४ उवक्खडेज वा उवकरेज वा, तं च भिक्खू अभिक्खेज्जा भोत्तए वा पातए वा वियट्ठित्तए वा ।

५

अह भिक्खूणं पुच्चोवदिद्धा ४ जं णो तहप्पगारे उवस्सए ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४२९. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतिणा सार्द्धं संवसमाणस्स । इह खलु गाहावतिस्स अप्पणो सँयद्वाए विरूवरूवाइं दासयाइं भिण्णपुच्चाइं भवंति, अह पच्छा भिक्खुपडियाए विरूवरूवाइं दासयाइं भिंदेज वा किणेज वा पामिच्चेज वा दासणा वा दासपरिणामं कट्ठुं अणिकायं उज्जालेज वा पज्जालेज वा, तत्थ १० भिक्खू अभिक्खेज्जा आतावेत्तए वा पयावेत्तए वा वियट्ठित्तए वा ।

अह भिक्खूणं पुच्चोवदिद्धा ४ जं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४३०. से भिक्खू वा २ उच्चारपासवणेणं उच्चाहिज्जमाणे रातो वा वियाले वा गाहावतिकुलस्स दुवारवाहं अवंगुणेज्जा, तेणो य तस्संविचारी अणुणविसेज्जा, तस्स भिक्खुस्स णो कप्पति एवं वदित्तए—अयं तेणे पविसति वा णो वा १५ पविसति, उवल्लियति वा णो वा उवल्लियति, औपतति वा णो वा आपतति,

१. सट्ठाए खे० जैम० ॥ २. वियट्ठित्तए सं० । “विद्यट्ठित्तए व त्ति तत्रैवाहारयदया विवर्तितुम् आसितुमाकाङ्क्षेत्” शी० । “विद्यट्ठित्तए णाम तेसि चक्खुपहे अच्छति ताहे से दित्ति” चू० ॥ ३. ठाणं वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ ४. सअट्ठाए खे० । अट्ठाए जै० ॥ ५. पामिच्चेज वा नास्ति खे० सं० ॥ ६. दाहं परि० खे० जै० सं० खं० । दासुण परि० हे २ । इत्यता सू० ४२१, ४७४, ५८३, ५८४ ॥ ७. विद्यट्ठित्तए नास्ति खे० जैम० सं० । “विद्यट्ठित्तए, अदूरे तप्पति संजमविराहणा” चू० ॥ ८. जं णो तहप्पगारे जाव उवस्सए चेतेज्जा खे० जै० सं० ॥ ९. तेणे व पं० सं० । “अयं तेणे पविसति वा ण वा पविसति, उवल्लियति ढुक्कति, अजति रु(न)स्सति । साहू भणति ‘तेण हडं’, ताणि वा भणति ‘असुतेण हडं’ ताहे साहू भणति ‘अण्णेण हडं, ण तेण’ । साहू चेव भणति—तस्स अडुगस्स ठवियगं हडं, ताणि वा भणति—अडुगस्स ठवियगं हडं, ताहे साहू भणति—ण तस्स, अण्णस्स हडं, सो वा साहू कंचि दरिसेति । अयं उव[च]रए, उवचरओ णाम चारिओ, ताणि वा साहुं चेव भणति—अयं तेणे, अयं उवचरए, अयं एत्थ अकासी च(चो ? वा ?)रियं, आसी वा एत्थ । एत्थ सम्भावे क्खिए चोरातो अयं, तुण्हिक्के पच्चंगिरा । अतेणं तेणगमिति संकति । सागारिए भवे दोसा” चू० ॥ १०. आवयति वा २ खं० । आवइयइति वा णो वा ३ हे ३ । “अयमतिपतति न वेति” शी० ॥

वदति वा णो वा वदति, तेण हडं, अण्णेण हडं, तस्स हडं, अण्णस्स हडं, अयं तेणे, अयं उवचरण, अयं हंता, अयं एत्थमकासी । तं तवस्सि भिक्खुं अतेणं तेणमिति संकति ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिद्धा ४ जाव णो चेतोज्ञा ।

- ५ ४३१. से भिक्खू वा २ से ज्ञं पुण उवस्सयं जाणेज्जा, तं [जहा-] तण-पुंजेसु वा पललपुंजेसु वा सअंडे जाव संताणए । तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा सेज्जं वा णिसीहिं वा चेतोज्ञा ।

से भिक्खू वा २ सेज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा तणपुंजेसु वा पललपुंजेसु वा अण्पंडे जाव चेतोज्ञा ।

- १० ४३२. से आगंतारेसु वा आरामागारेसु वा गाहावतिकुलेसु वा परियाव-सहेसु वा अभिक्खणं २ साहम्मिण्हि ओवयमाणेहिं णो ओवतेज्जा ।

४३३. से आगंतारेसु वा ४ जे भयंतारो उंडुबद्धियं वा वासावासियं वा कप्पं उंचातिणिच्चा तत्थेव भुज्जो संवसेति अयमाउसो कालातिक्कंतकिरिया वि भवति ।

१. वयह सं० । “वदति” शी० । “व्रजति” चू० ॥ २. अण्णेण हडं नास्ति सं० ॥ ३. अण्णस्स हडं । खे० जैमू० इ० ॥ ४. तेणं ति हे १, २, ३ इ० ला० खं० ॥ ५. ससंताणए हे १, २, ३ ला० खं० ॥ ६. ठाणं वा ३ चेतोज्ञा हे १, २, ३. इ० ला० । ठाणं वा णिसीहिं वा चेतोज्ञा खे० जै० सं० । “तणपुंजा गिहाणं उवरि तणा क्या, पललं वा मंडपस्स उवरिं, हेद्धा भूमी रमणिज्जा, सअंडेहिं णो ट्ठाणं चेत्तिज्जा, अण्पंडेहिं चेत्तिज्जा” चू० ॥ ७. अण्पंडेहिं जाव खे० जै० हे १, २, ३ इ० ला० । द्दयतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ८. णोवएज्जा हे १, २ इ० ला० । णो य वतेज्जा जै० हे ३ । “नावपतेत्” शी० ॥ ९. उडुबु सं० हे १, ३ । उडुबु खे० जै० ॥ १०. उचातिणाविच्चा हे १ ॥ ११. “सम्प्रति शय्याविधिद्वारमाह—

कालातिक्कंतोवट्ठाण अभिक्कंत अणभिकंता य ।

वज्जा थ महावज्जा सावज्ज महउप्पकिरिया थ ॥ ५९३ ॥

शय्या नवप्रकारा भवन्ति, तद्यथा—कालातिक्रान्ता १ उपस्थाना २ अमिक्रान्ता ३ अनमिक्रान्ता ४ वर्ज्या ५ महावर्ज्या ६ सावथा ७ महासावथा ८ अल्पक्रिया च ९ ॥ ५९३ ॥..... साम्प्रतमेतासामेव कालातिक्रान्तादीनां व्याख्यानमभित्तिराह—

उच वासा समतीता कालातीया उ सा भवे सेज्जा ।

स चैव उवट्ठाणा दुगुणा दुगुणं अवजेत्ता ॥ ५९५ ॥

ऋतुवद्धे काले वर्षाकाले च यत्र स्थितास्तस्याऋतुवद्धे काले मासे पूर्णे वर्षाकाले चतुर्मासे पूर्णे यत् तिष्ठति सा कालातिक्रान्ता वसति । “सचैव” इत्यादि, या कालमर्यादाऽनन्तरमुक्ता “ऋतुवद्धे मासो वर्षाद्यु चत्वारो मासाः” इति तामेव द्विगुणां द्विगुणामवर्जयित्वा यत्र भूयः समागत्य तिष्ठन्ति सा उपस्थाना । किमुक्तं भवति २—ऋतुवद्धे काले द्वौ मासौ वर्षास्वष्ट मासान् अपरिहृत्य

४३४. से आंगंतारेसु वा ४ जे भयंतारो उँहुवद्धियं वा वासावासियं वा कपं उवातिणावित्ता तं दुँगुणा दुगुणेण अपरिहरित्ता तत्थेव भुज्जो संवसंति अयमाउँसो उवद्वाणकिरियाँ यावि भवति ।

यदि पुनरागच्छति तस्यां वसतौ ततः सा उपस्थाना भवति, उप सामीप्येन स्थानं-अवस्थानं यस्यां सा उपस्थानेति व्युत्पत्तेः । अन्ये पुनरिदमाचक्षते-यस्यां वसतौ वर्षावार्सं स्थितास्तस्यां द्वौ वर्षा-रात्रावन्त्यत्र कृत्वा यदि समागच्छन्ति ततः सा उपस्थाना न भवति, अर्वाक् तिष्ठता पुनरुपस्थाना ॥

जावंतिथा उ सेजा अनेहि निसेविया अमिक्कंता ।

अनेहि अपरिमुत्ता अनमिक्कंता उ पविसंते ॥ ५९६ ॥

या शय्या धाचण्डालेभ्यो यावन्तिकी सा यदाऽन्यैश्चरकादिभिः पापण्डस्यैर्गृहस्थैर्वा निषेविता पश्चाद् संयतास्तिष्ठन्ति सा अभिकान्ता । तैव यावन्तिकी अन्यैः पापण्डस्यैर्गृहस्थैर्वा अपरिमुक्ता तस्यां यदि संयताः प्रविशन्ति ततः साऽनभिकान्ता ॥ ५९६ ॥

अत्तट्ठकं दासं जतीण अन्नं करेति वज्जा उ ।

जम्हा तं पुब्बकयं वज्जंति ततो मवे वज्जा ॥ ५९७ ॥

आत्मार्यकृता वसतिं शतिभ्यो दत्त्वा पुनरन्यामात्मार्यं कुर्वन्ति यदि ततः सा शतिदत्ता वज्या भवति । कया व्युत्पत्त्या ? इत्यत आह—यस्मात् ता पूर्वकृतां वसतिं गृहस्था वर्जयन्ति, शतिभ्यः किल दत्तत्वात् । ततो वर्ज्यत इति वर्ज्या भवति सा पूर्वकृतेति ॥ ५९७ ॥

पासंढकारणा खलु आरंभो अभिणवो महावज्जा ।

समणद्धा सावज्जा महसावज्जा उ साहूणं ॥ ५९८ ॥

यत्र बहूना श्रमण-ब्राह्मणप्रसूतीनां पाषण्डानां कारणात्-कारणेन खल्वारम्भोऽभिनवः क्रियते सा महावर्ज्या । ‘श्रमणार्था’ पञ्चानां श्रमणानामर्थाय कृता सावज्या । या पुनरमीषामेव साधूना-मर्थाय कृता सा महासावज्या ॥ ५९८ ॥

जा खलु जहुतदोसेहिं वज्जिया कारिया सअट्ठाए ।

परिकम्मविप्पसुक्का सा वसही अप्पकिरिया उ ॥ ५९९ ॥

या पुनः ‘यथोक्तदोषैः’ कालातिक्रान्तादिलक्षणैर्वर्जिता केवलं स्वस्य-आत्मनोऽर्थाय कारिता परिकर्मणा च विप्रसुक्ता सर्वस्यापि परिकर्मणः स्वत एवाप्ये प्रवर्तितत्वात् सा वसतिरुपक्रिया वेदितव्या ॥ ५९९ ॥” इति मलयगिरिसुरिविरचितवृत्तिसहिते बृहत्त्वल्पभाष्ये ॥

१. ‘तागारेसु इ० ॥ २. उदुव’ सं० हे १, ३ ॥ ३. दुगुणादिगुणेण हे १ । दुगुणेण जै० । “इदामि भणितिं किरियाकालातिक्कंता-जहिं मासकप्यं वासा[वा]सं वा करेति तहिं चेव वितियं करेति । उवद्वाणा-एते चेव करेता दुगुणं अपरिहरेत्ता पुणो करेति” चू० । “ये” ऋतुबद्धं वर्षां वाति-वाह्यान्त्यत्र मासमेकं स्थित्वा द्विगुणादिगुणादिना मासकल्पेन अपरिहृत्य द्वित्रिमासैर्व्यवधानमकृत्वा पुनस्तत्रैव वसन्ति अयमेवभूतः प्रतिश्रय उपस्थानक्रियादोषदुष्टः” शी० । “संवच्छरं वा वि परं पमाणं वितियं च वासं ण तहिं वसेजा । [दश० शा० ५५२].....संवच्छर इति कालपरिमाणं, तं पुण गेह वारसमासिगं संवज्जंति, किं वरिसारत्तचातुम्मासितं, स एव जेट्ठोगहो तं संवच्छरं । .....परमिति परसदो उक्कारिसे बट्ठति, एतं उक्किट्ठं पमाणं, एतियं कालं वसिक्कण वितियं च वासं, वितियं ततो अणतं, चसद्वेण ततियमवि, जतो भणितं-“तं दुगुणं दुगुणेण अपरिहरित्ता ण बट्ठति” [ ] । वितियं ततियं च परिहरिक्कण चउत्थे होज्ज” दशवै० चू० घृ० २६७ ॥ ४. ‘उलो इतरा उव’ खं० हे १, २, ३. इ० ला० ॥ ५. ‘यावि म’ हे ३ इ० ॥

४३५. इह खलु पाईणं वा ४ संतेगतिया सङ्का भवन्ति, तंजहा-
गाहावती वा जाव कम्मकरीओ वा, तेसिं च णं आयारगोयरे णो सुणिसंते
भवति, तं सहमाणेहिं तं पत्तियमाणेहिं तं रोयमाणेहिं बहवे समण-माहण-अतिहि-
किवण-वणीमए समुदिसस तत्थ २ अगारीहिं अगाराइं चेतिताइं भवन्ति, तं-
५ जहा-औएसणाणि वा आयतणाणि वा देवकुलाणि वा सँहाणि वा पवाणि वा
पणियगिहाणि वा पणियसालाओ वा जाणगिहाणि वा जाणसालाओ वा
सुधाकम्मंताणि वा दँभकम्मंताणि वा वँभकम्मंताणि वा वँवकम्मंताणि वा
इंगालकम्मंताणि वा कडुकम्मंताणि वा सुँसाणकम्मंताणि वा गिरिकम्मंताणि वा

१. 'वणि' खे० ॥ २. 'वईओ वा हे २, ३ ॥ ३. "अभिकंता.....आएसणाणि छरण
सिज्जन्ति वणिण वुस्सति (१), अहवा लोहारसालमादी। आयतणं पासंडाणं अवलतिथा कुडुस्स
पासे। देवउलं वाणमंतररहितं, देउलं सवाणमंतरं सपडिमं इत्यर्थः। सभा मंडवो वलभी वा
सवाणमंतरा इतरा वा। पवा जत्थ पाणितं दिज्जइ। पणितगिहं आवणो सकुडुओ। पणियसाला
आवणो चेव अकुडुओ। जाणगिहं रहावीण वासकुडुं। सा[ला] एएसिं चेव अकुडु। छुहा कडा,
छुहा जत्थ कोहाविज्जति वा। दँभा दँभा वलिज्जन्ति छिज्जन्ति वा। वव्वओ वि प्पि(छि)ज्जति
वलिज्जति य। वव्वमा वरत्ता जा गदीणं (गवीणं? गडीणं?) दलिज्जति। इंगालकट्टकम्मं
एतेसिं सालातो भवन्ति। सुसाणे गिहाइं। गिरि जहा खहणागिरिम्मि लेणमादी। कंदरा
गिरियुहा। संति संतीए घराइं। खेल पाहाणवराइ। उवट्टाणगिहं जत्थ गावीओ उट्टावितु
दुब्भन्ति। सोभणं ति भवणं, भा दीतौ। उवतंतेहिं उवतति। एसा अतिक्कंता। एतेहिं चेव
अणोवतंतेहिं उव[त्]तीति अणतिकंता।" चू०। "आदेशनानि" लोहकारादिशालाः।
'आयतनानि' देवकुलपार्श्वपवरकाः। 'देवकुलानि' प्रतीतानि। 'सभाः' चातुर्वैद्यादिशालाः।
'प्रपाः' उदकदानस्थानानि। 'पण्यगृहाणि वा' पण्यपणाः। 'पण्यशालाः' घट्टशालाः।
'यानगृहाणि' रथादीनि यत्र यानानि तिष्ठन्ति। 'यानशालाः' यत्र यानानि निष्पाद्यन्ते।
'सुधाकर्मन्तानि' यत्र सुधापरिकर्म क्रियते। एवं दर्भ-वर्धनं(वै-प्र०)-वल्बजा-डङ्गार-काष्ठकर्म-
काष्ठगृहाणि द्रष्टव्यानि। 'इमशानगृहं' प्रतीतम्। 'शान्तिकर्मगृहं' यत्र शान्तिकर्म क्रियते।
गिरियुहं पर्वतोपरि गृहम्। 'कन्दरं' गिरियुहा संस्कृता। 'शैलोपस्थापनं' पाषाणमण्डपः।
तदेवभूतानि गृहाणि तैश्चरक-ब्राह्मणादिभिरभि(ति-शीखं०२)क्रान्तानि पूर्वम्, पश्चाद् 'भगवन्तः'
साधवः 'अवपतन्ति' अवतरन्ति, इयम्.....अभिक्रान्तक्रिया वसतिर्भवति, अल्पदोषा चेयम्"
शी० ॥ ४. सभाओ वा हे १। सभाओ वा पवाकरणाणि वा हे २, ३ इ० ला० ॥
५. दँभकम्ममाणि वा वँभकम्मं पुव्व(व)कम्मं [गुलकम्मं वणकम्मं हे२] इंगालकम्मं कट्ट-
कम्मं सुसाणकम्मं संतिसुज्जागारगिरिकंदरासेलोवट्टाणकम्मं सयणगिहाणि वा भवणगिहाणि
वा हे १, २ ला०। डँभकम्मंताणि वा वँभकम्मं वव्वकम्मं इंगालकम्मंताणि वा सुसाणकम्मं
संतिसुज्जागारगिरिकंदरासंतिसेलोवट्टाणकम्मं भवणगिहाणि वा हे ३। दँभकम्मंताणि वा
वँभकम्मं वव्वकम्मं गुलकम्मं वणकम्मं इंगालकम्मं कट्टकम्मं सुसाणकम्मं सुण्णागारगिरि-
कंदरसंतिसेलोवट्टाणकम्मं भवणगिहाणि वा इ० ॥ ६. 'वल्बजः काशः' संदि० ॥ ७. 'सुसाण-
घरं वा पाठः। एवं गिर्यादिष्वपि।'—खे० टि० ॥

कंदरकम्मंताणि वा संतिकम्मंताणि वां सेलोवट्ठाणकम्मंताणि वा भवणगिहाणि वा । जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा जाव भवणगिहाणि वा तेहिं ओवतमाणेहिं ओवतंति अयमाउसो ! अभिक्कंतकिरियाँ या वि भवति ।

४३६. इह खलु पाईणं वा जाव ४ तं रोयमाणेहिं बहवे समण-माहण-अतिहि-
क्खिण-वणीमए समुदिसस तत्थ २ अगारीहिं अगाराइं चेतिताइं भवंति, तं जहा—
आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा, जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा
जाव गिहाणि वा तेहिं अणोवतमाणेहिं ओवयंति अयमाउसो अणभिक्कंतकिरियाँ
यावि भवति ।

४३७. इह खलु पाईणं वा ४ संतेगइया सट्ठा भवंति, तंजहा—गाहावती वा
जाव कम्मकरीओ वा, तेसिं च णं एवं वुत्तपुच्चं भवति—जे इमे भवंति समणा
भगवंतो सीलमंता जाव उवरता मेहुणाओ धम्माओ णो खलु एतेसिं भयंताराणं
कप्पति आघाकम्मिए उवरसए वत्थए, से ज्ञाणिमाणि अम्हं अप्पणो सयट्ठाए
चेतियाइं भवंति, तं जहा—आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा सञ्जाणि ताणि
समणाणं णिसिरामो, अवियाइं वयं पच्छा वडप्पणो सयट्ठाए चेतैस्सामो, तंजहा—
आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा । एतप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा णिसम्म जे भयंतारो
तहप्पगाराइं आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा उवागच्छंति, “२[त्ता] इतरातिरेहिं

१. उवतमाणेहिं उवतंति खे० ॥ २. ‘या वि सं० हे १, २, ३. इ० ला० ॥ ३. जे य भयं
सं० ॥ ४. जाव भवणगिहाणि खे० जै० ॥ ५. उवयंति खे० ॥ ६. अणभिक्कंतं सं० ।
“चरकादिभिरनवसेवितपूर्वा अनभि(ति शीजै०)कान्तक्रिया” शी० ॥ ७. ‘या वि सं० इ० ॥
८. संते’.... गाहावती वा नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ ९. सीलमंता नास्ति खे० जै० सं०
खं० ॥ १०. भयंताराणं नास्ति खे० जैमू० सं० खं० ॥ ११. अघां खे० जै० ॥ १२. ‘णो मट्ठाए
हे १, २, ३ इ० ला० । “साहु सीलमंतं ति काक्खं एते आहाकम्ममि ण वट्ठंति, अप्पणो सयट्ठाए
कयाइं एतेसिं देमो अप्पणो अण्णाइं करेमो” चू० ॥ १३. वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ १४. सञ्जा-
णियाणि सं० । सञ्जाणियाणि खे० जै० । “समुदायार्थस्त्वयम्—ग्रहस्थैः साध्वाचारानभिज्ञैर्योन्या-
त्मार्थं ग्रहाणि निर्वर्तितानि तानि साधुभ्यो दत्त्वाऽऽत्मार्थं त्वन्यानि कुर्वन्ति” शी० ॥ १५. पच्छा
अप्पणो हे १, २, ३, ला० ॥ १६. सयट्ठाए खे० । सट्ठाते इ० ॥ १७. णिसम्मा खे० जैमू० सं० खं० ॥
१८. ‘२’ नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १९. सं० विना—इतरातिरेहिं खे० जै० इ० । इतरातिरेहिं
हे ३ खं० । इयरंतेरेहिं हे १, २ । इयता सू० ३४१, ३५०, ३९१ । “इतराह्वरेहिं,
कालातिक्कंता अपणत्तिक्कंता इमा वज्जा इतरा, एवं सेसा वि, इतरा इतरा अप्पसत्थ[त]रा इत्यर्थः,
पाहुडोहिं पाहुडं ति वा पहेणयं ति वा एगड्ढं । कस्य १ कर्मबन्धस्य । निरतस्य पाहुडाइं दुग्गतिपाहुडाइं
च अप्पसत्थासेवणाए । एसा वज्जकिरिया ।” चू० । “से च साधवस्तेषु इतरेषु उच्चावचेषु ‘पाहुडोहिं’
ति प्रदत्तेषु ग्रहेषु यदि वर्तन्ते ततो वज्जेक्रियाभिधाना वसतिर्भवति सा च न कल्पत इति” शी० ॥

पाहुडेहिं वडंति, अयमाउसो ! वज्जकिरियां यावि भवति ।

४३८. इह खलु पाईणं वां ४ संतेगतिया सड्ढा भवंति, तेसिं च णं आयार-
गोयरे जाव तं रोयमाणेहिं बहवे सँमणमाहण जाव पगणिय २ समुद्दिस्स तत्थ २
अगारीहिं अगाराइं चेतियाइं भवंति, तंजहा—आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा, जे
५ भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा उवार्गच्छंति, '२[त्ता]
इयराइयरेहिं पाहुडेहिं [वडंति, ?] अयमाउसो ! महावज्जकिरियां यावि भवति ।

४३९. इह खलु पाईणं वां ४ जाव तं रोयमाणेहिं बहवे समणजाते समुद्दिस्स
तत्थ २ अगारीहिं अगाराइं चेतित्ताइं भवंति, तंजहा—आएसणाणि वा जाव
गिहाणि वा, '३* जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा *
१० उवागच्छंति, '२ [त्ता] इतरातिरेहिं पाहुडेहिं [वडंति, ?] अयमाउसो !
सावज्जकिरियां यावि भवति ।

४४०. इह खलु पाईणं वां ४ जाव तं रोयमाणेहिं एगं समणजातं समुद्दिस्स
तत्थ २ अगारीहिं अगाराइं चेतित्ताइं भवंति, तंजहा—आएसणाणि वा

१. 'या वि इ० हे ३ विना ॥ २. वा जाव तं खे० जै० ॥ ३. रोयमा^० सं० खं० हे २, ३
ला० ॥ ४. अत्रेदमवधेयम्—बहवे समणमाहण जाव वणीमगे पगणिय २ समुद्दिस्स इति पाठस्य
स्थाने खे० जैमू० प्रत्योः बहवे समणजाते समुद्दिस्स इति पाठः । अत्रेतनं ४३९ तमं सूत्रं तु खे०
जैमू० प्रत्योर्नास्त्येव, अन्यासु प्रतिषु यादृशः पाठस्तत् तत्रैव विलोकनीयम् । चूर्णौ वृत्तौ चेत्यं व्याख्या
वर्तते—“महावज्जा पासंढाणं अट्ठाए, एसा चेव वत्तव्वया । सावज्जा पंचण्हं समणणं पगणित २,
एसा चेव वत्तव्वया ।” चू० । “श्रमणाद्यर्थं निष्पादितायां 'यावन्तिक'वसतौ स्थानादि कुर्वतो
महावज्जाभिधाना वसतिर्भवति । अकल्प्या चेत्यं विद्युद्धिकोटिञ्चेति । इदानीं सावयाशिधानामभि-
कृत्याह—इहेत्यादि । प्रायः सुगमम् । नवरं पञ्चविधश्रमणाद्यर्थमेवैषा कल्पिता” शी० । दृश्यता
सू० ४३५ टि० ५ ॥ ४. जाव भवणगिहाणि इ० ॥ ५. वा महता पुढविकायस० जे भ० खे०
जैमू० ॥ ६. जाव गिहाणि वा नास्ति सं० जै० हे १, २, ३ ला० । जाव भवणगिहाणि वा
इ० ॥ ७. 'गच्छंति २ इयरेहिं खं० । 'गच्छंति इतरातिरेहिं खे० जै० हे १ हेमू० २ । 'गच्छंति
इतरातिरेहिं हे ३ । दृश्यता सू० ३४१, ३५०, ३९१ ॥ ८. '२' नास्ति खं० विना ॥ ९. 'या वि
सं० खं० ॥ १०. इदं ४३९ तमं सम्पूर्णं सूत्रं खे० जैमू० प्रत्योर्नास्त्येव । खे० प्रतौ
पाठपूर्णाय चिह्नं वर्तते, किन्तु पाठो न तत्र कुत्रापि पूरितः ॥ ११. वा संतेगइया जाव [तं जैसं०]
रो^० जैसं० हे ३ । वा संतेगइया जाव तं सद्धं तं प[त्ति] वं रो^० हे १, २ ॥ १२. जाव भवण-
गिहाणि हे १, २, ३. ला० ॥ १३. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खं० हे ३ जैसं० विना ॥
१४. '२' नास्ति खं० विना ॥ १५. 'या वि सं० इ० ॥ १६. वा ४ संतेगइया सड्ढा भवंति,
तंजहा—] गाहावइं वा जाव कम्मकरीमो वा, तेसिं च णं आयारगोयरे नो सुणिस्संति भवति,
तं सद्धमाणेहिं ३ एक्कं समणं हे १, २, ३ इ० ला० ॥

जाव गिहाणि वा महता पुढविकायसमारंभेण जाव महता तसकायसमारंभेण महता संरंभेण महता समारंभेण महता आरंभेण महता विरुवरुवेहिं पावकम्मकिञ्चेहिं, तं-जहा — छावणतो लेवणतो संथार-दुवार-पिहणतो, सीतोदगाए वा पैरिडुवियपुच्चे भवति, अगणिकाए वा उज्जालियपुच्चे भवति, जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएस-णाणि वा जाव गिहाणि वा उवागच्छंति इतराइतरेहिं पाहुडेहिं दुंपक्खं ते कम्मं ५
सेवंति, अयमाउसो ! महासावज्जकिरियां यावि भवति ।

४४१. इह खलु पाईणं वा ४ जाव तं रोयमाणेहिं अप्पणो सँयद्वाए तत्थ २ अगारीहिं अगाराइं चेतियाइं भवंति, तंजहा — आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा महता पुढविकायसमारंभेण जाव अगणिकाये वा उज्जालियपुच्चे भवति, जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा उवागच्छंति १०

१. जाव भवणगिहाणि हे १, २, ३. ६० ला० ॥ २. 'समारंभेण एवं आठ तेड वाड वणस्सइ महया तस' हे १, २, ३ ६० ला० ॥ ३. महता संरंभेण महता समारंभेण महता आरंभेण नास्ति खं० । महा संरंभेण महया आरंभेण महया समारंभेण हे १ । महया समारंभेण महया आरंभेण महया आरंभसमारंभेण सं० । महया आरंभेण महया समारंभेण [महया आरंभसमारंभेण ६० ला०] हे २ ६० ला० । "महासावजा एरं समणजातं समुद्दिस्स जाव [भव]णगिहाणि वा महता छजीवनिकायसमारंभेण महता आरंभसमारंभेण अणेगप्पगारेहिं च आरंभेहिं संजयद्वाए छाविति, लिप्यंति, संथारपा ओयट्ठा कुणंति, दुवारं करंति, पी(पि)धंति वाडो(डे) वा" चू० । "एकं साधर्मिकमुद्दिश्य पृथिवीकायादिसंरम्भ-समारम्भा-उसरम्मैरन्यतरेण वा महता, तथा 'विरुपरूपैः' नानारूपैः 'पापकर्मकृत्यैः' अनुष्ठानैः, तद्यथा—छादनतो लेपनतस्तथा सस्तारकार्यं द्वारडकनार्थं च इत्यादीनि प्रयोजनान्युद्दिश्य" शी० सू० ४४३ ॥ ४. छावणओ हे १, २, ३ ला० ॥ ५. सीओदए वा हे १, ३ । सीओदएण वा हे २ ६० । सीओदगसए खं० । 'सीतोदगघडे वा' इति पाठोऽत्र चूर्णरुसारेण भाति । "सीतोदगघडे अब्भंतरतो संणिक्खतो, अगणिकार्यं वा उज्जालेति, पाउया वा" चू० । "सीओदकं त्यक्तपूर्वं भवेत् अग्निर्वा प्रज्वालितो भवेत्" शी० ॥ ६. परट्ठं सं० ॥ ७. 'काएण वा हे २ ६० ला० ॥ ८. जाव भवणगिहाणि वा हे १, २, ३ ६० ला० । जाव गिहाणि वा नास्ति सं० ॥ ९. 'गच्छंति २ इतरा' खं० । 'गच्छंति इत्तइ' सं० । "जे एत्तेस उवागच्छंति, इतराइतरेहिं पुव्वभणितं, दुपक्खं कम्मं सेवंति, अपसत्थासु जहा रागो दोसो य पुचं पावं इहलोइयं पारलोइयं च, अहवा [इरियावहियं] संपराइयं च । एसो महा[सा]वजा ।" चू० । "तदस्यां वसतौ स्थानादि कुर्वन्तस्ते द्विपक्षं कर्मासेवन्ते, तद्यथा—प्रवज्याम् आधाकर्मिकवसत्यासेवनाद् गृहस्थत्वं च, रागं द्वेषं च, ईश्यापथं साम्प्रयाधिकं च इत्येवं वा द्विपक्षासेवनदोषात् महासावथक्रियाभिधाना वसतिर्भवतीति ।" शी० ॥ १०. दुप्पं सं० ॥ ११. 'या वि सं० ॥ १२. 'सज्झा' खं० जै० ६० ॥ १३. 'काए' उ सं० । 'काएण वा उ' हे १, २ ६० ला० ॥

इतराइतरेहिं पाहुडेहिं एगपक्खं ते कम्मं सेवन्ति, अयमाउसो ! अप्पसावज्जकिरियां यावि भवति ।

४४२. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं ।

॥ सेज्जाए बीभो उद्देसभो समत्तो ॥

५

[तर्हओ उद्देसभो]

४४३. से य णो सुलभे फासुए उंछे अहेसणिज्जे, णो य खलु सुद्धे इमेहिं पाहुडेहिं, तंजहा—छावणतो लेवणतो संथार-दुवार-पिहाणतो पिंडवातेसणाभो ।
“से य भिक्खू चरियारते ठाणरते णिसीहियारते सेज्जा-संथार-पिंडवातेसणारते,

१. इतरातिरेहिं खे० । इत्यतां सू० ३४१, ३५०, ३९१ । “अप्पसावज्जाए अप्पणो सयट्ठाए चेवे(ते)ति, इतराइतरेहिं, इह अप्पसत्थाणि वज्जिता पसत्थेहिं पाहुडेहिं जेव्वाणस्स समगस्स वा एगपक्खं कम्मं सेवन्ति, एगपक्खं रियावहिंयं । एसा अप्पसावज्जा । एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा स(सा)मगियं ।” चू० ॥ २. पाहुडेहिं नास्ति सं० ला० ॥ ३. एगपक्खं कम्मं ते हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. “या वि हे १, २ ॥ ५. एवं हे १, २, ३ खे० खं० इ० ला० । इत्यतां सू० ३३४ ॥ ७. बिज्जलो उद्देशकः खे० जै० खं० । द्वितीयोद्देशकः हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ८. उंछे सं० । “संबंधो अफासुगणं विवेगो, फासुगणं गहणं वसहीण । से य णो सुलभे फासुए उवस्सए । आहारो सुहं सोहिज्जति, वसही दुक्खं । उंछं अण्णातं अण्णातेण, कतरे उंछे १ अहेसणिज्जे जहा एसणिज्जे । सख्खो पुच्छति उज्जुगं साहुं—किमत्थ साहुणो ण अच्छति १ भणति—पडिस्सतो गत्थि, अप्पणो व णाउं पडिस्सथं करेउं(इ ?), एवं नो सुलभे फासुए उंछे । ण य सुद्धे इमेहिं पाहुडेहिं ति कारणेहिं, काणि वा ताणि १ छावणं गल्लमाणीते कुहमाणीते, भूमीते वा लेवणं, संथारओ उयट्ठगो, दुवारा खुट्ठागो महल्लगा करेति, पिहणं वाडस्स दारस्स वा, पिंडवातं वा मम मिण्ड, ण दोसा” चू० । “स च प्राहुकः आधाकमोदिदोषरहितः प्रतिश्रयो दुर्लभः, ‘उंछ’ इति छादनाद्युत्तरगुणदोषरहितः...अहेसणिज्ज ति यथाऽसौ...एषणीयो भवति तथाभूतो दुर्लभ इति ।...न चासौ शुद्धो भवत्यमीभिः कर्मोपादानकर्मभिः तथाथा—छादनतो दर्भा-दिना, लेपनतो गोमयादिना, ‘संस्तारकम्’ अपवर्तकमाश्रित्य, तथा द्वारमाश्रित्य”, तथा द्वारस्थगनं कपाटमाश्रित्य, तथा पिण्डपातैषणमाश्रित्य, तथाहि—कस्मिंश्चित् प्रतिश्रये वसतः साधून् शय्यातरः पिण्डेनोपनिमन्त्रयेत्, तद्ग्रहे निषिद्धाचरणम्, अग्रहे तत्प्रेषादिसम्भवः” शी० ॥ ८. छावणतो इ० । छावणभो वा छे० सं० खं० ॥ ९. पिहणभो सं० । पिहणतो इ० । पिहणलो हे २ ला० । सू० ४४० ॥ १०. से भिक्खू खे० जै० सं० खं० । “से इत्यादि, तत्र च भिक्षवः चर्यताः” शी० ॥ ११. वातपुसणा इ० । वायपसणा हे १, २, ३ ला० ॥

‘संति भिक्खुणो एवमक्खाइणो उज्जुक्कडा गियागपडिवण्णा अमायं कुब्बमाणा वियाहिता । संतेगतिया पाहुडिया उक्खित्तपुव्वा भवति, एवं णिक्खित्तपुव्वा भवति, परिभाइयपुव्वा भवति, परिभुत्तपुव्वा भवति, परिड्वियपुव्वा भवति, एवं वियागरेमाणे संमिया ”वियागरेइ ? हंता भवति ।

४४४. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—खुड्डियाओ खुड्ड- ५
दुवारियाओ णितियाओ संणिस्सद्धाओ भवन्ति, तहप्पगारे उवस्सए राओ वा वियाले वा णिक्खममाणे वा पविसमाणे वा पुराहत्थेण पच्छापाएण ततो

१. संति हि भिं सं० ॥ २. उज्जुक्कडा हे १, २ ला० । उज्जुक्कडा हे ३ । उज्जुक्कडा खे० जै० । उज्जुक्का खं० । “संति भिक्खुणो उज्जुक्का गियागपडिवण्णा चरित्तपडिवण्णा अमातिणो वियाहिता व्याख्याता ।.....स एवं उज्जुक्कडो अक्खायमाणो सम्यक् अक्खाति ।” चू० । “तदेवं सन्ति.....मिक्षवः एवमाख्यायिनः.....ऋजवः ‘नियागः’ संयमो सोक्षो वा, तं प्रतिपन्ना, तथा अमायाविनः, एवं विशिष्टाः साधवः व्याख्याता ।” शी० ॥ ३. “सो गिहत्थो मज्झ अस्सिं भति, एकेषां एगत्वा उक्खित्तपुव्वा पढमं साहूणं उक्खिवति अग्गे भिक्खं हिंत्ताणं.....उक्खित्तपुव्वा, मा एतं चरगादीणं देह । परिभुत्तपुव्वा तं अप्पणा भुंजति साहूण य दंति, परिड्वियपुव्वा अक्खिणं करंति” चू० । “सन्ति विद्यन्ते तथाभूताः केचन गृहस्था य एवम्भूता छलनां विदधु, तथा—प्राप्तिकेव प्राप्तिका दानार्थं कल्पिता वसतिरिह गृह्यते, सा च तैर्गृहस्थैः ‘उत्क्षिप्तपूर्वा’ तेषामादौ दर्शिता यथास्यां वसत यूयमिति । ‘निक्षिप्तपूर्वा’ पूर्वमेवास्माभिरात्मकृते निष्पादिता । तथा परिभाइयपुव्वं ति पूर्वमेवास्माभिरियं भ्रातृव्यादेः परिकल्पितेत्येवंभूता भवेत् । तथान्यैरपीयं परिभुक्कपूर्वा, तथा पूर्वमेवास्माभिरियं परित्यजेति ।” शी० ॥ ४. भवन्ति खे० जै० हे १ ॥ ५. भवन्ति खे० जै० ॥ ६. परियाभां इ० । परि..... परिड्वियपुव्वा भवति नास्ति खं० ॥ ७, ८. भवन्ति जै० ॥ ९. वियारे० खे० जै० सं० । “व्याकरण-प्राकारा-ऽऽगते कगो [८।१।२६८], एषु को गश्च सस्वरस्य छगं वा भवति ।”—सि० ॥ १०. समियाए खे० जै० सं० विना ॥ ११. वियारेइ खे० जै० । द्दयत्तां टि० ९ । “स एवं साहू अक्खायमाणो सम्यक् अक्खाति, ण लिप्पति कम्मबंधेण ? आस गाहा (१) वागरणं हंता, सम्यक् भणति, ण लिप्पति कम्मबंधेण इत्यर्थः ।” चू० ॥ १२. खुड्डियाओ दुवां खे० सं० खं० । चूर्णिक्कतामय पाठः सम्मतो भाति । “खुड्दि खुड्दि एव दुवारं संनिकद्धं खुड्डलं वा । णिच्चिताओ, ण उच्चाओ । संनिरुद्धा साधूहिं अजेहि वा भरितिया, अहवा खुड्डलिया चैव भण्णा(णं-प्र०)ति संणिरुद्धिया । एतासु दिवा वि ण कप्पति, कारणटियाणं, जयणा । राति-विगाळा भणिता । पुराहत्थेण रयहरणेण, हत्थोपचार कृत्वा । पच्छापादं करेज्जा, आवस्सितासज्ज णिताणं, पविसंताणं णिसीहिया आसज्जा ।” चू० । “क्षुद्धिकाः लब्ध्या, तथा क्षुद्रद्वाराः, नीचा उच्चैस्स्वरहिताः, संनिरुद्धा गृहस्थाकुला वसतयो भवन्ति ।...तत्र कार्यवशाद् वसता रात्र्यादौ...पुरोद्विस्तारणादिक्रिया गमनागमनादिक्रिया यतितव्यम् ।” शी० ॥ १३. रुद्धा सं० । रुद्धाओ खे० जै० । रुद्धियाओ हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १४. हत्थेण हे १, २, ३. इ० ला० । हत्थेण वा पच्छा सं० ॥

संजयामेव णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा । केवली बूया—आयाणमेतं । जे तत्थ
समणाण वा माहणाण वा छत्तए वा मत्तए वा डंडए वा लड्डिया वा मिसिया वा
णालिया वा च्छेले वा चिलिमिली वा चम्मए वा चम्मकोसए वा चम्मच्छेदणए
वा दुब्बदे दुण्णिक्खित्ते अणिकंपे चलाचले, भिक्खू य रातो वा वियाले वा
५ णिक्खममाणे वा पविसमाणे वा पयलेज्ज वा पवडेज्ज वा, से तत्थ पयलमाणे वा
पवडमाणे वा हत्थं वा पादं वा जाव इंदियजातं वा लूसेज्ज वा पाणाणि वा ४
अभिहणेज्ज वा जाव ववरोवेज्ज वा, अह भिक्खूणं पुब्बोर्वदिट्ठा ४ जं तहप्पगारे
उवस्सए पुराहत्येण पच्छापादेण ततो संजयामेव णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।

४४५. से आगंतारेसु वा ४ अणुंवीयी उवस्सयं जाँएज्जा । जे तत्थ ईसरे
१० जे तत्थ समाधिद्धाँए ते उवस्सयं अणुणवेज्जा—कामं खलु आउसो ! अहालंदं
अहापरिण्णातं वसिस्सामो, जाव आउसंतो, जाव आउसंतस्स उवस्सए, जाव
साहम्मिया, एत्ताव ता उवस्सयं १० गिण्हिस्सामो, तेण परं विहरिस्सामो ।

४४६. से भिक्खू वा २ जस्सुवस्सए संवसेज्जा तस्स पुव्वामेव णामगोतं

१. के च दोसा १ समणा पंच, माहणा धीयारा अहवा सावगा, छत्तं छत्तगमेव, मत्तए
उच्चारादि ३, भंडए पादणिज्जोगो सव्वं वा उवगरणं, लड्डी आयपमाणा, भिसिता
कड्डमयी, भिसिगा भिसिगा चैव, चेल्लगहणा वत्थं, च(चि)लिमणी दोरो, चम्मए मिगचम्मं
उवाहणाओ वा, चम्मकोसओ खल्लओ अंगुट्ठकोसए वा, चम्मच्छेदणयं वम्मो ।” चू० ।
“शेषं कण्ठयम्, नवरं ‘चिलिमिली’ यम(व)निका, ‘चर्मकोशः’ पार्श्विन्नं खल्लकादिः” शी० ॥
२. णल्लिया सं० । णल्लिया वा नास्ति खे० जै० हे १, २ इ० ॥ ३. चेल्ले वा नास्ति सं०
खं० ॥ ४. चिलिमिलि(लिं सं०) सं० हे ३ । चिलिमिणि(णी इ०) खे० जै० इ० ॥ ५.
दुब्बदे हे १, २, ३ इ० ला० खं० ॥ ६. दुण्णिक्खित्ते खे० जै० खं० हे ३ ॥ ७. वा २ से सं०
खं० । वा पयडेज्ज वा से खे० जै० ॥ ८. ०दिट्ठं खे० जै० सं० हे १, २ इ० ला० ॥ ९.
०त्तागारेसु इ० ॥ १०. ०वीया हे २, ३ । ०वीय हे १ जैसं० । ०वीउ सं० । ०वीइ खं० । ०वीयि
चू० ॥ ११. जाणेज्जा खेमू० जैमू० खं० । “याचेत” शी० ॥ १२. ०ट्ठए खेसं० हे १, २, ३
इ० ला । “समहिट्ठाए पमुसंदिट्ठो” चू०, सप्तमेऽध्ययने तु “समाधिट्ठाए पमुसंदिट्ठो” चू० ।
“समाधिष्ठाता प्रमुनियुक्तः” शी० ॥ १३. इत्ता(इत्ता इ०) उव० खेमू० जै० इ० । इत्ता तावता
उव० खेसं० । एत्ता तावता उव० सं० । इत्ता ताव उव० खं० । “जाव साहम्मिय ति जत्तिया
तुमं इच्छसि जे वा तुमं भणसि णामेणं अल्लओ गोतेणं विसेसितो, कारणे एव, णिक्कारेण ण ठायंति,
तेण परं जति तुमं उवट्ठिज्जिहिसि ण वा तव रोदहिहि उवस्सओ वा भज्जिहिति परेण विह-
रिस्सामो ।” चू० । “यावन्तः साधर्मिकाः समागमिष्यन्ति तावतामयमाश्रयः । साधुपरिमाणं
न कथनीयमिति भावार्थः ।” शी० । दृश्यतां सू० ६०८, ६२०, ७७४, ७७७, ७७९[३], ७८०,
७८३, ७८६ ॥ १४. उगिण्हि खं० ॥ १५. तेसि पुं सं० ॥ १६. नामा(म हे ३)गोयं
हे १, २, ३ इ० ला० । “णामा(म)गोतं जाणेत्ता...भतपाणं ण गिण्हति” चू० ॥

जाणेजा, तओ पच्छा तस्स गिहे णिमंतेमाणस्स वा अणिमंतेमाणस्स वा असणं वा ४ अफासुयं जाव णो पडिगाहेजा ।

४४७. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेजा सागारियं सागणियं सउदयं, णो पण्णस्स णिक्खमण-पैवेसाए णो पण्णस्स वायण जाव चिंताए, तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेजा । ५

४४८. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेजा गाहावतिकुलस्स मज्झमज्झेण गंतुं वैत्थए पडिचद्धं वा, णो पण्णस्स णिक्खमण जाव चिंताए, तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेजा ।

४४९. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेजा—इह खलु गाहावती वा जाव कम्मकरीओ वा अण्णमण्णं अक्कोसंति वा जाव उद्देवेति वा, णो पण्णस्स जाव चिंताए । १०
“से एवं णच्चा तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेजा ।

४५०. से भिक्खू वा से जं पुण उवस्सयं जाणेजा—इह खलु गाहावती वा जाव कम्मकरीओ वा अण्णमण्णस्स गातं तेल्लेण वा घएण वा णवणीएण वा वसाए वा अञ्चमे(गे)ति वा मक्खे(क्खे)ति वा, णो पण्णस्स जाव चिंताए, तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेजा । १५

१. “जा ससागा” खेमू० जै० खं० विना । “जा सागारितं सागणितं खेमू० जै० खं० । वृत्तिकृतां ससागा” इति पाठः सम्मतो भाति । “सागारियसागरि(णि)ते, पण्णो आयरिओ अहवा विदू जाणओ, तस्स पण्णस्स ण भवति निष्क्रमणप्रवेशः[ः] संकट इत्यर्थः, वायण-पुच्छण-परियट्ठण-धम्माणुओगचिंताए, सागारिए ण ताणि सक्कंति करेउं, तम्हा ठाणादीणि ण कुच्चा” चू० । “ससागारिकं सामिकं सोदकम्, तत्र स्वाध्यायादिकृते स्थानादि न विधेयमिति” शी० ॥ २. खं० विना—“पविस्साए खे० जै० सं० । “पविस्साए हे १, २ ला० । “पविसणाए हे ३ ॥ ३. पत्थए हे १, २, ३ ला० । पंथए खे० जै० सं० खं० । पंथए इ० । “मज्झेण गंतुं वत्थए, अक्कोसमादी ४ सिणाणादी सीतोदएण पंच आलावया आलावगसिद्धा” चू० । “से इत्यादि, यस्योपाश्रयस्य गृहस्थगृहमध्येन पन्थास्तत्र बहुपायसम्भवाच्च स्यात्तव्यमिति” शी० । “नो कप्पइ निग्गथाणं पडिवदस्सेजाए वत्थए १।३०...नो कप्पइ निग्गथाणं गाहावडकुलस्स मज्झमज्झेण गंतुं वत्थए । १।३२ ।” [बृहत्कल्प०] । “सागारिकं यस्योपाश्रयस्य अदूरे आसजे स प्रतिवद उच्यते । तत्र निर्भन्यानामवस्थानमनेन प्रतिपिष्यते । .....गृहिणां मध्येन गत्वा यत्र निर्गम-प्रवेगौ क्रियेते तत्र वस्तुं न कल्पते इति निवार्यते” इति बृहत्कल्पसूत्रवृत्तां पृ० ७२७, ७३८ ॥ ४. से एवं णच्चा नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ५. णवणीएण वा घएण वा सं० खं० । घएण वा नास्ति खेमू० जै० । द्दयतां सू० ३२१ ॥ ६. घनाए वा नास्ति सं० ॥ ७. अञ्चमेति खे० । अञ्चमे(गे)ति जै० इ० खं० जै० ॥ ८. मक्खेइ खे० जै० मं० । मक्खइ सं० । मंसेति हे २ ला० ॥

४५१. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—इह खलु गाहावती वा जाव कम्मकरीओ वा अण्णमण्णस्स गायं सिणाणेण वा कक्केण वा लोद्धेण वा वण्णेण वा चुण्णेण वा पउमेण वा आघंसंति वा पघंसंति वा उव्वलेंति वा उव्वहेंति वा, णो पण्णस्स णिक्खमण-पवेसे जाव णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

५ ४५२. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—इह खलु गाहावती वा जाव कम्मकरीओ वा अण्णमण्णस्स गायं सीतोदगवियडेण वा उसिणोदग-वियडेण वा उच्छोलेंति वा पघोवेंति वा सिंचंति वा सिणावेंति वा, णो पण्णस्स जाव णो ठां ।

१० ४५३. इह खलु गाहावती वा जाव कम्मकरीओ वा णिगिणा ठिता णिगिणा उवल्लीणा मेहुण्णधम्मं विण्णवेंति रहस्सियं वा मंतं मंतेति, णो पण्णस्स जाव णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४५४. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा आइण्णं सलेक्खं, णो पण्णस्स जाव णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

१५ ४५५. [१] से भिक्खू वा २ अभिक्खेज्जा संथारगं एसित्तए । से जं पुण संथारगं जाणेज्जा सअंडं जाव संताणगं, तहप्पगारं संथारगं लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

१. पहोयंति सं० । पहोअंति जै० खं० खे० ॥ २. णो ठाणं वा चेतेज्जा हे ३ ॥ ३. से भिक्खू वा इह हे ३ । अत्रैतदनुसारेण पूर्वपरतुलनया च से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—इह इति पाठः सम्भाव्यते तथापि वृत्तौ “इहेत्यादि, यत्र प्रातिवेशिकक्रियः णिगिणाओ ति सुकपरिधाना आसते” [शी०] इति द्रव्यत इति खे० आदिप्रत्यनुसारेण इह इति पाठः सूत्रस्यादौ स्वीकृतोऽत्रास्माभिरिति ध्येयम् ॥ ४. “धम्मंमि रह” हे १, २ ला० । “धम्म रह” इ० । “णिगिणा णरगाओ द्वियाओ अच्छंति, णिगिणातो उवल्लिजंति, मेहुणधम्मं विण्णवेंति ओभासंति अविरतगं साहुं वा, रहस्सित्वं मेहुणपत्तियं चेव अन्नं वा किंवि शुद्धं” चू० । “उपलीनाः प्रच्छन्ना मैथुनधर्मविषयं किञ्चिद् रहस्यं रात्रिसम्भोगं परस्परं कथयन्ति, अपरं वा रहस्यम-कार्यसम्बद्धं मन्त्रं मन्त्रयन्ते, तथाभूते प्रतिश्रये न स्थानादि विधेयम्” ॥ शी० ॥ ५. रहस्यं खे० जै० सं० इ० ॥ ६. चूर्ण्यनुसारेणात्र पाठोऽस्माभिराहतो मुले, प्रतिषु त्वेवंविधः पाठः—आइण्ण-स्सलेक्खे(क्खं खेसं०) खे० । आइण्णसलेक्खे जै० हे १ । आइण्णस्स(सं खं०)ल्लिक्खे सं० खं० । आइण्णसलेक्खं हे २, ३ ला० । आलेणसलेक्खं इ० । “आदिण्णो णाम सागारिय-मादिणा, सलेक्खो सचित्तकम्म इति” चू० । “से इत्यादि कप्पयम्, नवरं तत्रायं दोषः—चित्रभित्तिदर्शनात् स्वाध्यायक्षतिः” शी० । आइण्णसलेक्खं इत्यपि पाठोऽत्र स्यात् ॥

[२] से भिक्खू वा २ से जं पुण संधारगं जाणेज्जा अप्पंडं जाव संताणगं गरुयं, तहप्पगारं संधारगं लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

[३] से भिक्खू वा २ से जं पुण संधारगं जाणेज्जा अप्पंडं जाव संताणगं लहुयं अप्पडिहारियं तहप्पगारं संधारगं लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

[४] [से भिक्खू वा २] से जं पुण संधारगं जाणेज्जा अप्पंडं जाव संताणगं लहुयं पडिहारियं, णो अहाबद्धं, तहप्पगारं लाभे संते णो पडिगाहेज्जा । ५

[५] से भिक्खू वा २ से जं पुण संधारगं जाणेज्जा अप्पंडं जाव संताणगं लहुयं पडिहारियं अहाबद्धं, तहप्पगारं संधारगं जाव लाभे संते पडिगाहेज्जा ।

४५६. इत्थेताइं आयतणाइं उवातिकम्म अह भिक्खू जाणेज्जा इमाहिं चउहिं पडिमाहिं संधारगं एसित्तए—

१०

[१] तत्थ खलु इमा पदमा पडिमा—से भिक्खू वा भिक्खुणी वा उंद्दिसिय २ संधारगं जाएज्जा, तंजहा—इक्कडं वा कडिणं वा जंतुयं वा परगं वा मोरगं

१. ससंता ३० ॥ २. जाव संताणग नास्ति खेमू० जैमू० सं० ॥ ३. अप्पाडिं खे० सं० । “पदमं सअंठं संधारगं ण गेण्हेज्जा, वितियं अप्पंडं गरुयं तं पि ण गेण्हेति, ततियं अप्पंडं लहुयं अपाडिहारियं न गिण्हेति, चउत्तयं अप्पंडं लहुयं पाडिहारियं णो अहाबद्धं ण गेण्हेज्जा, पंचमं अप्पंडं लहुयं पाडिहारियं अहाबद्धं पडिगाहेज्जा” चू० ॥ ४. संमू० चिना सेजासंधारगं इति पाठो यद्यपि सर्वत्र दृश्यते तथापि पूर्वापरतुलनया सेज्जा इति पदमधिकं भाति, अतः संधारगं इति पाठोऽस्माभिर्मूले स्वीकृतः ॥ ५. “पञ्चमसूत्रे त्वल्पाणं यावदल्पसन्तानकं लघुप्रा- (प्र-शीखं० १)तिहारिकाववद्धत्वात् संस्तारको ग्राह्यः” इति शी०मध्ये दर्शनात् जावप्पसंताणगं इति पाठो वृत्तिकृतामभिमतो भाति ॥ ६. लहुयं वा हे १, २, ३० ला० ॥ ७. पाडिं सं० खं० ॥ ८. आतताइं खं० । “इत्थेयाइं आयतणाइं, आयतणाणि वा संसार[स्स] अप्पसत्थाइं पसत्थाइं भोक्खस्स । पडिमा प्रतिज्ञा प्रतिपत्तिर्वा” चू० । “इत्थेयाइं (इत्थेया शीजे०) इत्यादि । पूर्वोक्तानि इत्येतानि पूर्वोक्तानि आयतनानि दोषरहितस्थानानि वसतिगतानि संस्तारकगतानि च उपातिकम्य परिहृत्य वक्ष्यमाणान्श्व दोषान् परिहृत्य संस्तारको ग्राह्य इति दर्शयति—अथ..... भिज्जुजानीयात्” शी० ॥ ९. कम्मं खं० । कम्मं सं० ॥ १०. “उद्दिसि(स्सि—प्र०) त णामं गेण्हेतु, जहा इक्कडं वा इक्कडा केयारादिको, कडिणो कंधिमादी वासारते, तं(जं^१)तु तणजाती, परओ सुंढओ, मोरओ मोरंगा तणजाती वा, तणं सव्वमेव किंचि, कुला दब्भा, कुब्बते सण्हे दब्भे, वब्बते सिधूए, पलालं पलालमेव, एते सिमाणसज्ज (४) गिण्हेति जत्थ भूमी उम्मिज्जति” चू० । “उद्दिसियोद्दिसिय.....कठिनं वंशकटादि, जन्तुकं तृणविशेषोत्पन्नम्, परकं येन तृणविशेषेण पुष्पाणि ग्रथ्यन्ते, मोरगं ति मयूरपिच्छनिष्पन्नम्, कुच्चगं ति येन कूर्चकाः क्रियन्ते । एते चैवम्भूताः संस्तारका अनूपदेशे साद्रादिभूम्यन्तरणार्थमनुज्ञाता इति” शी० ॥

वा तणगं वा कुसं वा कुच्चगं वा व्वगं वा पलालगं वा । से पुव्वामेव आलो-
एज्जा—आउसो^१ ति वा भगिणी ति वा दाहिसि मे एत्तो अण्णतरं^२ संथारगं ?
तहप्पगारं^३ संथारगं सयं वा णं जाएज्जा परो वा से देज्जा, फासुयं एसणिज्जं जाव
लभे संते पडिगाहेज्जा । पढमा पडिमा ।

५ [२] अहावरा दोच्चा पडिमा—से भिक्खू वा २ पेहाए संथारगं जाएज्जा,
तंजहा—गाहार्वातिं वा जाव कम्मकरिं वा । से पुव्वामेव आलोएज्जा—आउसो
ति वा भगिणी ति वा दाहिसि मे एत्तो अण्णतरं संथारगं ? तहप्पगारं संथारगं
सयं वा णं जाएज्जा जाव पडिगाहेज्जा । दोच्चा पडिमा ।

[३] अहावरा तच्चा पडिमा—से भिक्खू वा २ जस्सुवस्सए संवसेज्जा जे
तत्थ अहासमण्णागते, तंजहा—इक्कडे वा जाव पलाले वा, तस्स लभे संवसेज्जा,
१० तस्स अलभे उक्कुडुए वा गेसज्जिए वा विहरेज्जा । तच्चा पडिमा ।

[४] अहावरा चउत्था पडिमा—से भिक्खू वा २ अहासंथडमेव^१ संथारगं
जाएज्जा, तंजहा—पुढविसिलं वा कड्डसिलं वा अहासंथडमेव, तस्स लभे संवसेज्जा,
तस्स अलभे उक्कुडुए वा गेसज्जिए वा विहरेज्जा । चउत्था पडिमा ।

१. पप्पलगं खेमू० जै० खं० । पिप्पलगं सं० हे ३ । पप्पगं खे० सं० । पव्वगं अन्यत्र ।
अत्र चूर्णानुसारेण, प्राचीनग्रन्थेषु 'प' 'व' इत्यनयोर्क्षरयोर्हस्तलिखितेषु समानप्रायत्वाच्च
व्वगं इति पाठोऽस्माभिः स्वीकृतः । दृश्यतां सू० ४३५ टि० १६ ॥ २. त्ति हे १, २, ३ । त्ति
वा भगिणि त्ति वा खे० जै० ॥ ३. अण्णयरकं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. संथरेज्जा सयं खे०
जैमू० ॥ ५. जाणेज्जा खं० ॥ ६. जाव नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ७. पेहाए २ हे १,
२. ला० । "उद्धिटे कताइ छिंदित्तु आणेज्ज तेण पेहा विद्धतरा, पेहा णाम पिक्खित्तु 'एरिसगं
देहि' वित्तिया पडिमा" चू० ॥ ८. वई वा हे १, २, ३ इ० ला० । वति खं० ॥ ९. करीयं
वा सं० खं० हे १ । करीय वा हे २, ३ जै० । करी वा इ० ॥ १०. जाणेज्जा हे २ इ०
ला० । जाएणेज्जा हे १ । जाएज्जा परो वा से देज्जा फासुयं एसणिज्जं जाव पडिगाहेज्जा हे ३ ॥
११. "तत्तिया अधासमण्णा[ग]ता णाम जति बाहिं वसति बाहिं चेव इक्कडादि, णो अंतो
साहीओ णो वेसणीओ आणेयव्वं, अह अंतो वसति अंतो चेव, इक्कडादि वा णत्थि तो उक्कुडग-
णेसज्जिओ विहरेज्जा" चू० ॥ १२. तत्थ हे १, २, ३ ला० ॥ १३. तस्सलभे खे० ।
तस्सालभे सं० खं० ॥ १४. संथारगं संथारेज्जा तं जहा खे० जैमू० । "अहावरा चउत्था
अहासंथडा, तत्थत्था अहासंथडा, पुढविसिला ओयट्ठओ पाहाणसिला वा कड्डसिला वा ।
सिलाय(ए) गहणा गरुयं अहासंथडगहणा भूमीए लगगं चेव । अलभे उक्कुडगणेसज्जितो ।
चउत्था पडिमा ।" चू० ॥ १५. उक्कुडुए खे० जै० हे १. ला० । उक्कु(कु हे २)डुए वा विह^२
खे० हे २ ॥

४५७. इच्चैताणं चउण्हं पडिमाणं अण्णतरं पडिमं पडिवज्जमाणे तं चेव जाव
अण्णोण्णसमाहीए एवं च णं विहरंति ।

४५८. [१] से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा संथारगं पच्चप्पिणित्तए । से ज्ञं
पुण संथारगं जाणेज्जा सअंडं जाव संताणगं, तहप्पगारं संथारगं णो पच्चप्पिणेज्जा ।

[२] से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा संथारगं पच्चप्पिणित्तए । से ज्ञं पुण संथारगं
जाणेज्जा अण्णं जाव संताणगं, तहप्पगारं संथारगं पडिलेहिय २ पमज्जिय २
आताविय २ विणिट्ठुणिय २ ततो संजतामेव पच्चप्पिणेज्जा ।

४५९. से भिक्खू वा २ सैमाणे वा वसमाणे वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे
[वा] पुव्वामेव पण्णस्स उच्चार-पासवणभूमिं पडिलेहेज्जा ।

केवली बूया-आयाणमेयं अपडिलेहियाए उच्चार-पासवणभूमीए, भिक्खू वा २
रातो वा वियाले वा उच्चार-पासवणं परिट्ठवेमाणे पयलेज्ज वा पवडेज्ज वा, से
तत्थ पयलमाणे वा पवडमाणे वा हत्थं वा पायं वा जाव लूसेज्जा पाणाणि वा
४ जाव ववरोएज्जा ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा ४ जं पुव्वामेव पण्णस्स उच्चार-पासवणभूमिं
पडिलेहेज्जा ।

४६०. [१] से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा "सेज्जासंथारगभूमिं पडिले-
हित्तए, अण्णत्थ आयरिण वा उवज्झाएण वा जाव गणावच्छेइएण वा चालेण

१. दृश्यतां सू० ४१० ॥ २. पच्चपि^० सं० । पच्चप्पिणियत्तए खे० जै० ॥ ३. ससंता^० हे १, २,
३. इ० ला० ॥ ४. पच्चपिणियत्तए खे० जै० । पच्चपिणियत्तए सं० ॥ ५. विट्ठुणिय सं० ।
“विणिट्ठुणिय चलिय पच्चप्पिणेज्जा” चू० ॥ ६. सामाणे सं० । दृश्यतां सू० ३९१ ॥ ७. भवे
णं प^० हे ३ । “भवे णं समणस्स हे १, २ इ० ला० ॥ ८. वा २ नास्ति सं० ॥ ९. वा नास्ति
खे० सं० ॥ १०. पायं वा नास्ति हे १, २ इ० ॥ ११. सेज्जं संथा^० खे० जै० सं० खं० ।
“सेज्जासंथारगभूमीए गिज्झतीए इमे आयरियगाही एकारस सुत्तितु सेसाणं जहाराइणिया ।
गणी अण्णगणओ आयरियो, गणधरो अज्जाणं वावारवाहतो, एतेसिं विसेसो कप्पे, चालादीण य
ट्ठणा तत्थेव सम-विसम-पवा[यि-निवा]याण य तत्रैव अंतो मज्जे वा” चू० । “से इत्यादि,
स भिक्खुराचार्योपाध्यायादीनां योग्यां भूमिं मुक्त्वाऽन्यां स्वसंस्तरणाय प्रत्युपेक्षेत, शेषं श्रमम्,
नवरमादेशः प्राधूर्णक इति । तथा ‘अन्तेन वा’ इत्यादीनां पदानां तृतीया सप्तम्यर्थ इति ।”
शी० ॥ १२. अण्णत्थ सं० खं० विना ॥ १३. उवज्झाएण वा नास्ति खे० ॥ १४. दृश्यतां
सू० ३९९ ॥ १५. पवच्छेइए सं० इ० । दृश्यतां सू० ३९९ ॥

भवेज्जा, अपरिसाडा वेगदा सेज्जा भवेज्जा, सँउवसग्गा वेगदा सेज्जा भवेज्जा, णिरुवसग्गा वेगदा सेज्जा भवेज्जा, तहप्पगाराहिं सेज्जाहिं संविज्जमाणाहिं पंगहित-तरागं विहारं विहरेज्जा । णो किंचि वि गिलाएज्जा ।

४६३. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं सच्च-वेहिं सहिते सदा जतेज्जासि ति वेमि ।

५

॥ सेज्जा समत्ता ॥

१. सोव° हे १ ॥ २. “पवाय-णिवायमादिसु पसत्यासु सईंगाला, अप्पसत्यासु सधूमा । पंगहिततरं विहारं विहरेज्जा ।” चू० । “प्रगृहीततरमिति यैव काचिद्...वसतिः सम्पन्ना तामेव समचित्तोऽधिवसेत्” शी० ॥ ३. गळा° इ० हे २ । “णो किंचि वलाएज्जा, वलादि णाम मातं करेति, कहं ? विसम-दंस-मसगादिसु धाहिं अच्छति अण्णत्थ वा” चू० । “न तत्र व्यलीकादिकं कुर्यात्” शी० । चूर्णि-वृत्त्यनुसारेण ‘णो किंचि वलाएज्जा’ इति ‘णो किंचि वि वलाएज्जा’ इति वा पाठः समीचीनो भाति ॥ ४. दइयतां सू० ३३४ ॥ ५. सदा संजते° खे० जै० सं० । “एतन् तस्य भिज्जोः सामग्र्यं यत् सर्वायैः सहितः सदा यतेतेति” शी० ॥ ६. समत्ता हे १, २ ला० ॥

तईयं अज्झयणं 'इरिया'

[पढमो उद्देशो]

४६४. अब्भुवगते खलु वासावासे अभिपवुट्ठे, बहवे पाणा अभिसंभूया,
५ बहवे वीया अहुणुब्भिण्णा, अंतरा से मग्गा बहुपाणा बहुवीया जाव संताणगा,
अण्णोक्कंता पंथा, णो विण्णाया मग्गा, सेवं णच्चा णो गामाणुगामं दूइज्जेज्जा,
ततो संजयामेव वासावासं उवल्लिज्जा ।

४६५. से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेज्जा गामं वा जाव रायहाणि वा,
इमंसि खलु गामंसि वा जाव रायहाणिसि वा णो महती विहारभूमी, णो महती
१० वियारभूमी, णो सुलभे पीढ-फल-सेज्जा-संथारए, णो सुलभे फासुए उंछे अहे-
सणिज्जे, बहवे जत्थ समण-माहण-अतिहि-किवण-वणीमगा उवागता उवाग-
मिस्संति च, अच्चाइण्णा वित्ती, णो पणस्स णिक्खमण जाव चिंताए । सेवं

१. अहुणाभिण्णा खे० जै० सं० खं० हे १। “वीया अहुणुब्भिण्णा अंकुरिता इत्यर्थः” चू० ।
“वीजानि अभिनवाङ्कुरितानि” शी० । “आचारंगस्य वित्तियसुयकखंथे” जो विधी भणितो...
सो य इमो—“अब्भुवगते खलु वासावासे अभिपवुट्ठे इमे पाणा अभिसंभूता, बहवे वीया
अहुणाभिण्णा, अंतरा से मग्गा बहुपाणा बहुवीया संसंताणगा, अणभिकंता पंथा, नो विज्जाया
मग्गा, सेवं णच्चा णो गामाणुगामं दूतिज्जेज्जा, ततो संजयामेव वासावासं उवल्लिज्जा” इति
निशीथचूणौ दशमोद्देशके पृ० १२२ ॥ २. अंतरं च वरिसारतो जहा ‘अतरघणसामलो भगवं’,
“अंतरालं वा अंते(तो-प्र०)” चू० । “अन्तराले च मार्गः” शी० ॥ ३. “यावत् ससन्तानकाः”
शी०, एतदनुसारेण जाव संसंताणगा इति पाठो वृत्तिकृतमभिमतो भाति ॥ ४. “अणणो(णो)-
कंता लोएण चरगादीहि वा अकंता वि अणकंतसरिसा” चू० । “अनमिकान्ताश्च पन्थान”
शी० ॥ ५. दूतेज्जा खे० जै० दूतिज्जेज्जा हे १, २, ३ ला० । दूएज्जेज्जा सं० ॥ ६. उच्चलि(छि
हे २)एज्जा खं० हे १, २, ३ ला० ॥ ७. चूर्णयनुसारेण णो महइ वियारभूमी णो महइ विहार-
भूमी इति पाठक्रमो भाति, तथाहि—“से भिक्खू वा २। वियारभूमिं(मी) काइयाभूमिं(मी)
णत्थि, विहारभूमी सज्झायभूमी णत्थि, पीढा वट्ठमया, इहरहा वरिसारतो णिसिज्जा कुच्छति,
फलं संथारओ, सेज्जा उवस्सओ, संथारओ कहिमा(कडिणा)दी, जहणेण चउग्गुणं खेतं वियार-
विहार-वसही-आहारे” चू० । इतोऽनन्तरं ४६६ तमे सूत्रे खे० जै० सं० प्रतिष्ठापीदृश एव
पाठक्रमः । “न विद्यते महती विहारभूमिः स्वाध्यायभूमिः विचारभूमिः बहिर्गमनभूमिः”
शी० ॥ ८. य हे १, २, ३ इ० ला० । च नास्ति खे० जै० ॥ ९. निक्खमण[पवेसाए जै०
विना] जाव धम्मणुओगचिंताए हे १, २, ३ इ० ला० जै० । इत्यतो सू० ३४८ । “न
प्राज्ञस्य तत्र निष्कमण-प्रवेशौ यावच्चिन्तनादिकाः क्रिया निरुपद्रवाः सम्भवन्ति” शी० ॥

ण्चा तहप्पगारं गामं वा णगरं वा जाव रायहाणिं वा णो वासावासं उवलिण्जा ।

४६६. से भिक्खू वा २ से ज्ञं पुण जाणेज्जा गामं वा जाव रायहाणिं वा, इमंसि खलु गामंसि वा जाव रायहाणिसि वा महती विहारभूमी, महती वियार-भूमी, सुलमे जत्थ पीढ-फलग-सेज्जा-संथारए, सुलमे फासुए उंछे अहेसणिजे, णो जत्थ बहवे समण जाव उवागमिस्संति यै, अप्पाइण्णा वित्ती, जाव रायहाणिं वा ततो संजयामेव वासावासं उवलिण्जा ।

४६७. अह पुणेवं जाणेज्जा—चत्तारि मासा वासाणं वीतिकंता, हेमंताण यं पंच-दसरायकप्पे परिखुसिते, अंतरा से मग्गा बहुपाणा जाव संताणगा, णो जत्थ बहवे समण जाव उवागमिस्संति यै, सेवं ण्चा णो गामाणुगामं दूजेज्जा ।

१०

४६८. अह पुणेवं जाणेज्जा—चत्तारि मासा वासाणं वीतिकंता, हेमंताण यं पंच-दसरायकप्पे परिखुसिते अंतरा से मग्गा अप्पंडा जाव संताणगा, बहवे

१. उवलीएज्जा खे० जै० खं० । उवलिजेज्जा इ० । “उवलिण्जा आगच्छेज्जा” चू० ॥
 २. महति वियारभूमी महइ विहारभूमी खे० जै० । वियारभूमी महइ विहारभूमी महइ सं० ॥ ३. अत्र प्रतिष्वीदश पाठः—पीढ ४ सुलमे खे० जै० सं० खं० । पीढे ४ सुलमे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. उवागया उवागमिस्संति हे १, २, ३ इ० ला० । द्ययतां सू० ४६७, ४६८ ॥ ५. य नास्ति हे १, २ इ० ला० ॥ ६. भेव वासं उ० सं० ॥
 ७. उवलीएज्जा सं० । उवलि(छ हे ३)एज्जा हे १, २ इ० । उवलिण्जा हे २ ला० ॥
 ८. [स खेमू०]मावासावसाणं खे० । समा वासाणं हे २ ॥ ९. वीतिकंता सं० इ० ॥ १०. य दसरायं खेमू० हे २ । अत्र चूर्म्मनुसारेण दसरायकप्पे इति, वृत्त्यनुसारेण तु पंचदसरायकप्पे इति पाठो भाति । “णिग्गमो तिविहो-आरेण, पुण्णे, परेण । असिवादिषु कारणेसु आयरिय असाधए वा आरेण, णिग्वाधातेण सुक्खेसु पधेसु कतियपाडिअए, दसराए गतेसु ततो परेणं पव(य)-त्तेण विणिगंतव्वं । आलावगत्यो दसराए य वीतिकन्ते बहुपाणेषु समा(मग्गा ?)दिस्स समणात्तिस्स अणागएषु ण रीतेज्जा, विवरीते रीएज्जा” चू० । “कार्तिकचतुर्मासकमतिकान्तमित्यर्थः, तत्रोत्सर्गतो यदि न वृष्टिस्ततः प्रतिपद्येवान्यत्र गत्वा पारणं विधेयम्, अथ वृष्टिस्ततो हेमन्तस्य पञ्चसु दशसु वा दिनेषु ‘परुषितेषु’ गतेषु गमनं विधेयम्, तत्रापि यद्यन्तराले पन्थानः साण्डा यावत् ससन्तानका भवेयुः...मार्गेशिरं यावत् तत्रैव स्थेयम्, तत ऊर्ध्वं यथा तथाऽस्तु न स्थेयमिति ।” शी० ॥ ११. अपरि० खे० मू० जैमू० खं० ॥ १२. ‘ससन्तानका’ इति शी० अनुसारेण ससंताणगा इति पाठोऽत्र भवेत्, द्ययतामुपरितनं टिप्पणम् १० ॥ १३. य नास्ति खं० विना ॥ १४. वीतिकंता इ० । विधिकंता खे० जै० ॥ १५. य दसरायं खे० सं० । द्ययता सू० ४६७ ॥ १६. जाव असंतां इ० ॥

जत्थ समण जाव उवागमिस्संति यं । सेवं णच्चा ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

४६९. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे पुरओ जुगमायं पेहमाणे दड्डूण तसे पाणे उद्धु पादं रीएज्जा, साहडु पादं रीएज्जा, वितिरिच्छं वा कट्टु
५ पादं रीएज्जा, सति परक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा, णो उज्जुयं गच्छेज्जा, ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

४७०. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे, अंतरा से पाणाणि वा बीयाणि वा हरियाणि वा उदए वा मड्डिया वा अविद्धत्था, सति परक्कमे जाव णो उज्जुयं गच्छेज्जा, ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

१० ४७१. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे, अंतरा से विरुवरूवाणि पच्चंतिकाणि दंसुगायतणाणि मिलक्खूणि अणारियाणि दुस्सणप्पाणि दुप्पणवणिज्जाणि अकालपडिबोहीणि अकालपरिमोईणि, सति लांढे विहाराए संथरमाणेहिं जणवएहिं णो विहारवत्तियाए पवज्जेज्जा गमणाए । केवली बूया-

१. य नास्ति सं० ॥ २. साहडु पायं रीएज्जा उक्खिप्प पायं रीएज्जा [वि हे २, ३ ला०] तिरिच्छं हे १, २, ३ इ० ला० । “उद्धु ति उक्खिवितु अतिकमित्तु वा, साहडु परिसाहरति निवर्तयतीत्यर्थः, वितिरिच्छं परसेणं अतिक्रमि ति, सति, अविलम्बाने अन्यत्र गच्छेत्, ण उज्जुयं” चू० । “उद्धु ति पादमृद्व्याग्रतलेन पादपातप्रदेशं वातिक्रम्य गच्छेत्, एवं संहृत्य शरीराभिमुखमाक्षिप्य पाद विवक्षितपादपातप्रदेशादारत एव विन्यस्य उक्खिप्य वाग्रभागं पार्थिकया गच्छेत्, तथा तिरश्चीनं वा पादं कृत्वा गच्छेत्, अयं चान्यमार्गाभावे विधिः” शी० ॥ ३. ज्जा से भिक्खू वा २ वितिं सं० ॥ ४. अविद्धत्थे खं० विना । इत्थतां सू० ४७३ ॥ ५. परक्कमेज्जा जाव खं० जै० हे ३ विना ॥ ६. गामं गच्छेज्जा खे० जै० सं० खं० ॥ ७. दस्सुगां हे १, ३ जै० । दसगां हे २ । “दसंतीति दसुगाणि जहा पुव्वसमुद्रलग्ना दसंति” चू० । “दस्सूनां चौराणामायतनानि स्थानानि” शी० ॥ ८. अकालपडिभो हे १, २, ३ इ० ला० । अकाल-भोईणि रतिं चेव भुजंति” चू० । “तथा अकालभोजीन्यपीति” शी० ॥ ९. लामे खं० । “सति लांढे । सति विज्जमाने, लांढे ति संयतस्थाख्या, जावेति अन्यत्र इत्यर्थः विहाराय संथरमाणेषु सुभिक्षे वट्टमाणे” चू० । “सति अन्यस्मिन् ग्रामादिके विहारे विद्यमानेषु चान्येषु आर्यजनपदेषु न तेषु म्लेच्छस्थानेषु विहरिष्यामीति, गमनं न प्रतिपद्येत्” शी० । “लांढे चरे आयतुले पयाडु” सूत्र० १०।१।३, अस्य शीलाह्वानार्थकृता व्याख्या—“येन केनचित् प्राज्ञक-हारापकरणादिगतेन विधिनात्मानं थापयति पालयतीति लाढः” । इत्थतां निव्रीथसूत्रे षोडशोद्देशके पृ० १२४ ॥ १०. जाणं सं० ॥

आयाणमेयं । ते णं बाला 'अयं तेणे, अयं उवचरण, अयं ततो आगते' ति कट्ठु तं भिक्खुं अक्कोसेज्ज वा जाव उवह्वेज्ज वा, वत्थं पडिग्गहं कंवलं पादपुंछणं अंछिदेज्ज वा भिंदेज्ज वा अवहरेज्ज वा पंरिद्धवेज्ज वा । अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा ४ जं *णो (?) तहप्पगाराणि विरूवरूवाणि पंचंतियाणि दसुगयतणाणि जाव विहारवत्तियाए णो पव्वजेज्जा गमणाए । ततो संजयामेव ५ गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

४७२. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे, अंतरा से अरायाणि वां जुवरायाणि वा दोरजाणि वा वेरजाणि वा विरुद्धरजाणि वा, सति लोढे विहाराए संय्यरमणेहिं जणवएहिं णो विहारवत्तियाए पव्वजेज्जा गमणाए । केवली बूया —आयाणमेतं । ते णं बाला अयं तेणे तं चेव जाव गमणाए । ततो संजयामेव १० गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

४७३. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइजेज्जा, अंतरा से विहं सिया, से जं पुण विहं जाणेज्जा—एगाहेण वा दुयाहेण वा तियाहेण वा चउयाहेण वा पंचाहेण

१. आयाणमेयं नास्ति सं० । दृश्यतां सू० ४७२, ४७३ ॥ २. तेणं खेमू० जै० खं० ॥ ३. अंतं खं० ॥ ४. तं भिक्खुं नास्ति खे० सं० खं० । “इति कृत्वा वाचाऽऽक्रोशयेयुः, तथा दण्डेन ताडयेयुः यावज्जीविताद् व्यपरोपयेयुः तथा वस्त्रादि ‘आच्छिन्त्युः’ अपहर्युः, ततस्तं साधुं निर्घाटयेयुरिति” शी० ॥ ५. उवह्वेज्ज हे २, ३ इ० ॥ ६. कंवलं नास्ति खे० ॥ ७. अंछिदेज्जा [वा हे ३] अंभिंदेज्जा हे १, २, ३ ला० । अंछिदेज्जा अंभिंदेज्जा इ० ॥ ८. परिभवेज्ज हे १, २, ३ इ० ॥ *अग्रे [पं० ५] ‘णो पव्वजेज्जा’ इति वर्तते, अतोऽत्राग्रे वा ‘णो’ पदमधिकं प्रतीयते, दृश्यतां घृ० १२१ टि० ३ ॥ ९. पव्वजेज्जा खं० । पव्वजेज्जा वा गं० सं० । पडिवं इ० ॥ १०. ततो नास्ति खेमू० जै० खं० ॥ ११. वा गणरायाणि वा जु० जै० हे १ । “अणरायं राया मतो, जुगरायं जुगराया अस्थि कता वा दावं अभिसिञ्चति, दोरजं दो दाइता भंडंति, वेरजं जत्थ वेरं अण्णे[ण] रज्जेण राएण वा सद्धिं, विरुद्धं गमणं यस्मिन् राज्ये साधुस्स तं विरुद्धरज्जं” चू० । “अराजानि” यत्र राजा मृतः, ‘जुवराजानि’ यत्र नायापि राजा(ज्या—प्र०)मिषेको भवति” शी० । “मए रायाणे जाव मूलराया जुवराया य दो वि एए अणभिसित्ता ताव अणरायं भवति । पुव्वराइणा जो जुवराया अभिसित्तो तेण अहिट्ठियं रज्जं जाव सो दोचं जुवरायं णाभिसिंचेति ताव तं जुवरज्जं भजति । परचक्केणार्गतुं जं रज्जं विछोलितं तं वेरज्जं । एगरज्जाभिलसिणो दो दाइथा जत्थ कक्क-संठिया कलहंति तं दोरजं भजति” इति निशीथचूर्णो द्वादशोद्देशके ॥ ११. संथारं खेमू० खं० ॥ १२. मणेषु वा जणवप्पसु वा हे २ इ० ॥ १३. एणो पव्वं खेमू० जै० ॥ १४. आयाणमेतं नास्ति सं० । दृश्यतां सू० ४७१, ४७३ ॥ १५. ज्जमाणे हे १, २, ३ इ० ला० । ‘ज्जमाणे वा पाठ’ खेदि० संदि० । ज्जो दूइज्जमाणे जै० । दृश्यतां सू० ४७२, ४७४, ४९० ॥

वा पाउणेज्जा वा णो वा पाउणेज्जा । तहप्पगारं विहं अणेगाहगमणिज्जं सति लढे जाव गमणाए । केवली बूया-आयाणमेतं । अंतरा से वासे सिया पाणेषु वा पणएसु वा बीएसु वा हरिएसु वा उदएसु वा मट्टियाए वा अविद्धत्थाए । अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा ४ जं तहप्पगारं विहं अणेगाहगमणिज्जं जाव णो ५ गमणाए । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूईजेज्जा ।

४७४. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूईजेज्जा, अंतरा से गावासंतारिमे उदए सिया, से ज्जं पुण गावं जाणेज्जा - असंजते भिक्खुपडियाए किणेज्ज वा, पामिबेज्ज वा, गावाए वा गावपरिणामं कट्ठु, थलातो वा गावं जलंसि ओगाहेज्जा, जलातो वा गावं थलंसि उक्कसेज्जा, पुण्णं वा गावं उरिसिचेज्जा, सण्णं १० वा गावं उप्पीलावेज्जा, तहप्पगारं गावं उड्डुगामिणिं वा अहेगामिणिं वा तिरियगामिणिं वा परं जोयणमेराए अद्धजोयणमेराए वा अप्पतरे वा भुज्जतरे वा णो दूईहेज्जा गमणाए ।

४७५. से भिक्खू वा २ पुव्वामेव तिरिच्छसंपातिमं गावं जाणेज्जा, जाणित्ता से त्तायाए एगंतमवक्कमेज्जा, २ [त्ता] मंडगं पडिलेहेज्जा, २ [त्ता]

१. नो वा पाउणेज्ज वा हे १, २, ३ जै० । नो पाउणेज्ज वा खं० ॥ २. 'गाहं गमं' हे १, २, ३ ॥ ३. आयाणमेतं नास्ति सं० । दृश्यतां सू० ४७१, ४७२ ॥ ४. वासंसि वा पाणेषु हे १, २, ३ ॥ ५. विहं नास्ति खं० जै० सं० ॥ ६. 'जेज्जा गमणाए' खं० जै० खं० सं० ॥ ७. दूईजेज्जा नास्ति हे १, २, ३ इ० । दृश्यतां सू० ४७३ ॥ ८. 'तारिमं उदथं' हे २, ३ इ० ॥ ९. "किणेज्जा केति सड्डो भ्रद्धी, दुक्खं दिणे दिणे मग्गिज्जति गावा । पामिबं उच्छिदति । परिणामो गावं परिणहेति इमा साहूण जोग्ग ति वड्डिया खुड्डिया वा सुंदरी ति कट्ठु । पुण्णा भरितिया । सण्णा कु(खु)सिया चिक्खल्ले । उड्डुगामिणी व ति अणुसोय, तिरिच्छं तिरियगामिणी । अद्धजोयणं दूरतरं वा ण गच्छिज्जा । अप्पतरो अद्धजोयणा आरेण, भुज्जयरो जोयणा परेण, अहवा एकसि अप्पतरो, बहुसो भुज्जयरो ।" चू० । "नावं क्रीणीयात्, अन्यस्मादुच्छिज्जा वा गृहीयात्, परिवर्तनां वा कुर्वात्, एवं स्थलाद्यानयनादिक्रियोपेतां नावं ज्ञात्वा नारोहेदिति ।" शी० । १०. गावं परिणामं हे १, ३ विना । दृश्यतां टि० ९ । तुलना-सू० ४२१, ४२९, ५८३, ५८४ ॥ ११. उड्डुगां सं० । उड्डुगां खं० जै० । उड्डुगां हे १, २ । दृश्यतां टि० ९ ॥ १२. अप्पतरो वा भुज्जतरो वा हे १, २, ३ । दृश्यतां टि० ९ ॥ १३. 'वरो वा इ० । 'वरे वा नो उत्तरे वा खं० ॥ १४. दुरुहेज्जा सं० खं० विना । दृश्यतां सू० ३६५, ४६० ॥ १५. पडिगाहेज्जा खं० जै० । 'पडिलेहिज्जा इ[ति] वा पाठः' खेति० ॥

एगामोयं भंडगं करेजा, २ [त्ता] ससीसोवरियं कायं पाए [य] पमज्जेजा,
२ [त्ता] सागारं भत्तं पच्चखाएजा, २ [त्ता] एगं पायं जले किञ्चा एगं पायं
यले किञ्चा ततो संजयामेव णावं दुहेजा ।

४७६. से भिक्खू वा २ णावं दुहमाणे णो णावातो * पुरतो ५

१. एगामोयणभंडगं हे १, २. ला० । “एगायतं भंडगं, तिजि हेड्डामुहे भातरो करेति, उवरि
भंडगए पडिग्गहं एगं जुयगं करेति” चू० । “एगामोगपडिग्गहं केइं सव्वाणि ण य पुरतो ॥ १९८ ॥
...इमा पुण अत्थाहे जयणा । तं पढमं णावाए भण्णति—एगामोग पडिग्गहे ति, एगामोगो
एगायोगो भण्णति, एगद्ववघणे ति भणियं होति, तं च भत्तगोवकरणाणं एगद्वं पडिग्गहो ति पडिग्गहो
सिकेगे अहोमुई काउं पुढो कज्जति नौमेदात्सरक्षणार्थं । के य ति केविदाचार्या एवं वक्खाणयंति,
सव्वाणि ति भाउगोपकरणं पडिग्गहो य पादोपकरणमसेसं पडिलेहिंय एताभ्यामादेशद्वयाभ्यामन्य-
मेनोपकरणं कृत्वा ससीसोवरियं कायं पादे य पमज्जिणं णावारहणं कायव्वं ।” इति निशैथ-
चूर्णौ । “एगामोगं च करे उवकरणं लेव उवरि वा ॥ ५६६२ ॥ तदुपकरणमेकामोगं करोति, एकत्र
नियन्त्रयतीत्यर्थः । एए लेपे लेपोपौ वा विधिस्सत् ॥ ५६६२ ॥ ...द्वितीयपदमत्रोच्यते ... नावमारोहेत्,
तत्र च प्रथममेवोपकरणमेकामोगं कुर्यात् । कुतः ? इत्याह—छुब्भणं ति, कदाचित् प्रत्यनीकेन उदके
प्रक्षिप्येत तत एकाभोगकृतेषु भाजनेषु विलस्यस्तरतीति । ... ५६६३ ॥ कथं पुनरेकामोगमुपकरणं
करोतीत्याह—...भाजनान्येकत्र वल्माति, तेषामुपरिछादुपधिं नुनियन्त्रितं करोति ।” इति बृहत्कल्प-
सूत्रवृत्तौ पृ० १४९८ । “एगामोगो उवही कज्जो । किं कारणं ? कयाइ पडिणीएहिं उदगे छुब्भेज,
तत्थ मगरभया एगामोगकएसु पादेसु आरुभइ, एगामोगकएसु वा बुज्झइ, तरतीत्यर्थः । नावाए वा
विणट्ठाए एगामोगकते दगं तरतीत्यर्थः ... भायणे य एगामोगे वंधिता तेसिं उवरि उवहिं नुनियमितं
करेइ, भायणमुवहिं च एगट्ठा करोतीत्यर्थः । अजे भणति—सव्वोवही एगट्ठा कज्जति, भायणं कोमत्थिए
एगट्ठा पुढो कज्जति ।” इति निशैथचूर्णौ द्वादशोद्देशकान्ते पृ० ३७४ ॥ २. ‘२’ नास्ति सं० ॥
३. ‘२’ नास्ति खे० जै० सं० ॥ ४. दूहेजा खे० । दुरुहेजा सं० हे १, २, ३ इ० जै० ला० ॥
५. दुरुहमाणे वा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. णावाए हे १, २, ३ इ० ला० जै० सं० ॥ ७.
एतदन्तर्गतपाठस्थाने मग्गओ मज्झओ दुहेजा इति पाठः सं० । “ठाणतिथं परिहरितुं मज्झे दूहेजा”
चू० । “से इत्यादि स्पष्टम्, नवरं नो नावोऽप्रभागमारुहेत् निर्यामकोपद्रवसम्भवात्, नावारोहिणां
वा पुरतो नारोहेत् प्रवर्तनाधिकरणसम्भवात् । तत्रस्थश्च नौव्यापारं नापरेण चोदितः कुर्यात्, नाभ्यन्तं
कारयेदिति ।” जी० । दृश्यतां पृ० १७५ टि० १, “णावारहणं कायव्वं, तं च ण य पुरओ ति
पुरस्तादप्रतः प्रवर्तनदोषमयाचौनवस्थानदोषमयाच । पिट्ठओ वि णारुहेजा, मा ताव विमुञ्जेज
अतिविह्वलालाञ्छानमयाद्या । तम्हा मज्झे रुहेजा ॥ १९८ ॥ तं चिमे छाणे मोत्तुं—ठाणतिथं मोत्तुण
उवउत्तो ठाति तत्थऽणावाहे । ... १९९ ॥ देवताछाणं कूयछाणं निजामगछाणं । अहवा पुरतो
मज्झे पिट्ठओ, पुरओ देवयछाणं, मज्झे सिंवछाणं, पच्छा तोरणछाणं, एते वज्जिय तत्थ णावाए
अणवाहे छाणे छायाति । उवउत्तो ति णमोकारपरायणो सागारपच्चक्खाणं पच्चक्खाउ य ट्ठाति ।”
इति निशैथचूर्णौ पृ० ७३-७४, तथा दृश्यता द्वादशोद्देशकान्ते पृ० ३७४ । “नाव. शिरसि न
स्थातव्यम्, देवतास्थानं तदिति कृत्वा । मान्तोऽपि न स्थातव्यम्, निर्यामकस्तत्र तिष्ठतीति
कृत्वा । मध्येऽपि यत्र कूपकस्थानं तत्र न स्थातव्यम्, तद् मुक्त्वा यदपरं मध्ये स्थानं तत्र स्थेयम् ।
अथ मध्ये नास्ति स्थानं ततः शिरसि पृष्ठतो वा यत्र ते स्थापयन्ति तत्र निरावाधे स्थीयते ।
साकारं भक्तं प्रत्याख्याय नमस्कारपरस्तिष्ठति ।” इति बृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ पृ० १४९८ ॥

दुहेज्जा, णो णावाओ मग्गतो दुहेज्जा, णो णावातो मज्झतो दुहेज्जा *, णो वाहाओ
पंगिञ्जिय २ अंगुलियाए उदिसिय २ ओणमिय २ उण्णमिय २ णिज्झाएज्जा ।

४७७. 'से णं परो णावागतो णावागयं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! एतं
तौ तुमं णावं उक्कसाहि वा वोक्कसाहि वा खिवाहि वा रज्जूए वा*गहाय
५ आकसाहि । णो 'से तं परिणं परिजाणेज्जा, तुसिणीओ उवेहेज्जा ।

४७८. से णं परो णावागतो णावागतं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! णो
संचाएसि तुमं णावं उक्कसित्ते वा वोक्कसित्ते वा खिवित्ते वा रज्जूए वा
गहाय आकसित्ते, आहर एयं णावाए रज्जूयं, सयं चेवं णं वयं णावं
उक्कसिस्सामो वा* जाव रज्जूए वा गहाय आकसिस्सामो । णो 'से तं परिणं
१० परिजाणेज्जा, तुसिणीओ उवेहेज्जा ।

४७९. से णं परो णावागतो णावागयं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! एतं
तौ तुमं णावं अलित्तेण वा पिट्ठेण वा वंसेण वा वलएण वा अवलएण वा वाहेहि ।

१. दुरुहेज्जा खेसं जै० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. नावाए हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ३. मग्गतो
खे० । मग्गाओ जै० । मागाओ हे १ ॥ ४. दुरुहेज्जा खं विना ॥ ५. नावाए हे १, २, ३
इ० ला० ॥ ६. मज्झाओ इ० ॥ ७. दुरुहेज्जा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ८. परिणिं इ० ॥
९. अंगुलीए [वा इ०] उवदंसिय २ हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १०. सेवं परो हे १, २,
३ इ० ला० ॥ ११. णावागतो नास्ति हे ३ इ० ॥ १२. ता नास्ति हे १, २ जै० ॥ १३.
“ऊर्ध्वं कसणं उक्कसणं समुद्वातेणं, अधस्ताए कसणं वोक्कसणं मंडंतेणं, खिवणं लग्गाए रज्जूएणं
ढोक्कणं णयणं वा” चू० ॥ १४. रज्जूयाए वा खे० जै० सं० खं० ॥ १५. * * एतदन्तर्गतः पाठो
नास्ति खेमू० जैमू० ॥ १६. आगसाहि हे १, २, ३ इ० जै० ॥ १७. से थं पं० खं० विना ।

“ण तस्स तत्प्रतिज्ञं 'परियाणेज्जा' आढाएज्जा करिज्जा वा । तुसिणीओ 'उवेहेज्जा' अच्छिज्जा”
चू० ॥ १८. उक्कसित्ते २ खिवित्ते रज्जूए वा सं० खेसं० । उक्कसित्ते वा जाव रज्जूए
वा खं० । उक्कसित्ते वा रज्जूयाए वा इ० ॥ १९. रज्जूयाए हे १, २, ३ । द्ययतामुपरितनं
टिप्पणम् ॥ २०. 'त्तए वा आहर खेसं० सं० खं० ॥ २१. रज्जूयं वा सं० खं० । रज्जूयं हे
१ ॥ २२. से थं खे० जै० इ० । से थं हे १, २, ३ ला० ॥ २३. तुसिणीओ वा उं० खे० ॥
२४. एवं हे २, ३ इ० ॥ २५. ता नास्ति खे० जै० सं० हे १ ॥ २६. हे १ विना प्रतिष्ठीदशाः
पाठाः—अलित्तेण वा पिट्ठेण (पीठेण हे ३) वा खे० जै० सं० खं० हे ३ । अलित्तेण वा
पिट्ठेण (पिट्ठेण इ०) हे १, २ इ० ला० । “खुड्ढओ अलित्तओ कोट्ठिवियाए, फिट्ठो महल्लो, वंसो
वंस एव, वल्लओ कट्ठं वड्ढं, अवल्लओ अवल्लगमेव, कंठं (कट्ठं) गंधो उच्यते” चू० । चूर्णयुसारेण
अलित्तेण वा फिट्ठेण वा इति पाठो भाति । “जे भिक्खु णावं अलित्तेण वा फिट्ठेण
(पण्डिड्डयण प्र०) वा वंसेण वा वलएण वा वाहेइ, धाहेतं वा सातिज्जति । [निशीथए १८।१७]
...तणुयमलितं आसत्थपत्तसरियो फिट्ठो हवति रंदो । वंसेण थाहि गम्मतं वलएण वलज्जती णावा ॥

णो 'से तं परिणं जाव उवेहेजा ।

४८०. से णं परो णावागतो णावागयं वदेजा—आउसंतो समणा ! एतं ता तुमं णावाए उदयं हत्थेण वा पाएण वा मत्तेण वा पडिग्गहएण वा णावाउस्सिचणएण वा उस्सिचाहि । णो से तं परिणं परिजाणेजा [०] ।

४८१. से णं परो णावागतो णावागयं वएजा—आउसंतो समणा ! एतं ता तुमं णावाए उत्तिंगं हत्थेण वा पाएण वा बाहुणा वा ऊरुणा वा उदरेण वा सीसेण वा काएण वा णावाउस्सिचणएण वा चेलेण वा मट्ठियाए वा कुसपत्तएण वा कुविंदेण वा पिहेहि । णो 'से तं परिणं [परिजाणेजा०] ।

४८२. से भिक्खू वा २ णावाए उत्तिगेण उदयं आसवमाणं पेहाए, उवस्वरिं णावं कज्जलवेमाणं पेहाए, णो परं उवसर्कमिंतु एवं बूया—आउसंतो गाहावति ! एतं ते णावाए उदयं उत्तिगेण आसवति, उवस्वरिं वा णावा

[निशीथमा० ६०१५], फिह-अवल्लणं तणुयतरं दीहं अलित्तामिती अलित्तं । आसोत्थो पिप्पलो, तस्स पत्तस्स सरिस्सो रुंदो फिहो हवति । वंसो वेणू, तस्स अवट्ठमेण पादेहिं पेयिता णावा गच्छति । जेण वामं दक्खिणं वा वालिज्जति सो वलगो रणं पि मण्णति ॥ ६०१५ ॥ ...णावाउस्सिचणयं चड्डगं दव्वगादि (कच्चगादि—प्र०) वा भवति, उत्तिंगं णाम छिद्रं, तं हत्थमादीहिं पिहेति ॥ ६०१६ ॥ मोदतिमादि दुमाणं वागो छल्ली कुवेदो उ ॥ ६०१७ ॥ ...मोदती गुलवज्जणी, आदिसद्दाओ वड-पिप्पल-आसत्थमादियाण वक्को मट्ठियाए सह कुट्ठिज्जति सो कुविंदो मण्णति, अहवा चेलेन सह मट्ठिया कुट्ठिया चेलमट्ठिया मण्णति, एवमाहं हिं तं उत्तिंगं पिहेति" इति निशीथचूणी अष्टादशोद्देशके ॥ १. से यं पं सं० हे १, २, ३ इ० ला ॥ २. एयं × नो संचाएसि तुमं नावं आलित्तेण वा जाव अन्नवरेण वाहित्तए * ता तुमं संसं० । * एतदन्तर्गतः पाठः सं०मध्ये पश्चात् पूरित इति ध्येयम् ॥ ३. पडिग्गहणे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. खं विना—उस्सिचएण खे० जै० सं० । उस्सिचणेण हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ५. द्दयतां सू० ४७७-९ ॥ ६. 'ययं वा आठ' खे० जै० सं० ॥ ७. एवं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ८. "उत्तिंगं आगलंतं" चू० । "उत्तिंगं ति रन्ध्रम्" शी० ॥ ९. उरुणा खे० जै० सं० ॥ १०. उस्सिचणेण हे २, ३ इ० । उस्सिचएण हे १ ॥ ११. "चेलमट्ठिता चीवरेहिं समं मट्ठिया मट्ठिज्जति, कुशल(प)त्तओ दव्वमो कुंभीवक्को वा गोल्लविसए असवत्तओ मण्णति, कुविंदो मोदहवक्काडओ" चू० । एतदनुसारेण चेलमट्ठियाए इति पाठो भाति । द्दयतां पं० १८ ॥ १२. कुरुविंदेण हे ३ जै० ॥ १३. से यं खं विना ॥ १४. परिण्णा हे ३ विना । द्दयतां सू० ४७७-४७९ ॥ १५. णावाउत्तिगेण सं० हे ३ । "उत्तिगेणं आसवति उवरिं गंहुसे गेण्हति, कज्जलति ति पाणितेणं भरिज्जति" चू० ॥ १६. 'वरि हे १, २, ३ इ० ॥ १७. "कज्जलवेमाणं ति प्लाव्यमाना(न-प्र०)म्" शीला० ॥ १८. 'कमिज्जए एवं हे २ जै० इ० ला० ॥ १९. तुत्तिगेण २ सं० । "उत्तिगेणं आसवति उवरिं गंहुसे गेण्हति, कज्जलति ति पाणितेणं भरिज्जति" चू० ॥ २०. उवस्वरिं णावा सं० ला० । उवरिं णावा हे १, २ । उवरि २ नाव इ० ॥

कंजलावेति । एतप्पमारं मणं वा वायं वा णो पुरतो कट्टु विहरेज्जा । अप्पुस्सुए अब्हिलेस्से एगत्तिगएणं अप्पाणं वियोसेज्ज समाधीए । ततो संजतामेव गावा-
संतारिमे उदए आधारियं रीएज्जा ।

४८३. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं *जं
५ सच्चइहिं [संमिए] संहिते सदा जएज्जासि ति "बेमि ।"

॥ इरियाए पढमो उद्देसओ समत्तो ॥

[बीओ उद्देसओ]

४८४. से णं परो णावागतो णावागयं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! एतं ता
तुमं छत्तगं वा जाव चम्मछेदणं वा गेण्हाहि, एताणि तां तुमं विरूवख्खाणि
१० सत्थजायाणि धारेहि, एयं ता तुमं दारगं वा दारिगं वा पजेहि, णो "से तं
परिणं परिजाणेज्जा, तुसिणीओ उवेहेज्जा ।

४८५. से णं परो णावागते णावागतं वदेज्जा—आउसंतो ! एस "णं समणे

१. कज्जालां खे० जैसं० सं० ॥ २. तुलना-स० ४८६, ५१५, ५१८ । "अप्प(ए)सुओ जीविय-मरणे हरिसं ण गच्छति । अब्हिलेस्से, कण्हादि तिणिण वाहिरा, अहवा उवगरणे अज्झोववणो बहिलेसो, ण बहिलेसो अब्हिलेस्सो । एगत्तिगतो 'एणो मे सासओ', अहव उवगरणं मुत्तिता एगभूतो । जोसज्ज उवगरणं सरीरादि । समाहाणं समाधी । संजतगं, ण चडफळेंतो उदगसंघट्टं करेति । एवं आधारिया जहा रिया इत्यर्थः ।" चू० । "अप्पुस्सुए ति अविमनस्कः शरीरोपकरणौ मूर्छामकुर्वन् तस्मिन्बोदके नावा गच्छन् आहारियमिति यथाऽऽर्यं भवति तथा गच्छेद्, विशिष्टाध्यवसायो यायादित्यर्थः" शी० ॥ ३. अब्हिलेस्से खेसं० । अब्हिलेस्से खेसू० जै० खं० । द्ययतां टि० २ ॥ ४. एगत्तिगएण सं० विना । एगंतगएण सं० । द्ययतां टि० २, सू० २६४ ॥ ५. विउसेज्ज सं० । वियोसज्ज खे० । विउसज्जा खं० ॥ ६. आहारियं सं० हे १, २, ३ इ० ला० शी० ॥ ७. एवं खं० हे १, २, ३ ला० । द्ययतां सू० ३३४ ॥ ८. * * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २ ला० । "एतत् तस्य भिक्षोः सामग्र्यमिति तृतीयस्याध्ययनस्य प्रथमोद्देशकः समाप्तः" शी० ॥ ९. समिए नास्ति ला० १ विना । द्ययतां सू० ३३४ इत्यादि ॥ १०. संहितेहिं हे ३ विना । द्ययतां सू० ३३४ इत्यादि ॥ ११. बेमि नास्ति सं० ॥ १२. रियाए प्रथम उद्देशकः समाप्तः चू० । तृतीयस्स प्रथमोद्देशकः ॥ हे १, २ ला० ॥ १३. ता नास्ति सं० विना ॥ १४. रूवाइं खे० जै० सं० खं० ॥ १५. दारिगं वा नास्ति खे० जै० सं० खं० । "दारगं वा दारिगं वा पजेहि ति भुंजावेहि धरेहि वा जेज्जा, अम्हे णावाए कम्मं करोमो" चू० । "दारकादि उदकं पायय" शी० ॥ १६. से सं० .....हेज्जा नास्ति सं० ॥ १७. परिणं जाणेज्जा खे० । परिणं.....से णं नास्ति खं० ॥ १८. णावाए खे० सं० । "नौगतस्तत्स्थं साधुमुद्दिश्यापरमेवं ब्रूयात्" शी० ॥ १९. णं २ सं० सं० ॥

णावाए 'भंडभारिए भवति, से णं बाहाए गहाय णावाओ उदगंसि पक्खिवेज्जा ।
एतप्पगारं निग्घोसं सोच्चा णिसम्मा से य चीवरधारी सिया खिप्पामेव चीवराणि
उव्वेहेज्ज वा णिव्वेहेज्ज वा, उप्फेसं वा करेज्जा ।

४८६. अह पुणेवं जाणेज्जा—अभिकंतकूरकम्मा खलु बाला बाहाहिं गहाय
णावाओ उदगंसि पक्खिवेज्जा । से पुन्नामेव वदेज्जा—आउसंतो गाहावती ! ५
मा मेत्तो बाहाए गहाय णावातो उदगंसि पक्खिवद्द, सयं चेव णं अहं णावातो
उदगंसि ओगाहिस्सामि ।

से णेवं वदंतं परो सहसा बलसा बाहाहिं गहाय णावांतो उदगंसि पक्खिवेज्जा,
तं णो सुम्मणे सिया, णो हुम्मणे सिया, णो उच्चावयं मणं णियच्छेज्जा, णो तेसिं
बालाणं धाताए वहाए समुद्धेज्जा । अप्पुस्सुए जाव समाहीए । ततो संजयामेव १०
उदगंसि पव्वेजे(पवे)ज्जा ।

४८७. से भिक्खू वा २ उदगंसि पव्वमाणे णो हत्थेण हत्थं पादेण पादं
काण्ण कायं आसादेज्जा । से अणासादए अणासायमाणे ततो संजयामेव उदगंसि
पव्वेज्जा ।

४८८. से भिक्खू वा २ उदगंसि पव्वमाणे णो उम्मुरग-णिमुग्गियं करेज्जा, १५
मा मेयं उदयं कण्णेसु वा अच्चीसु वा णक्कंसि वा मुहंसि वा परियावज्जेज्जा,
ततो संजयामेव उदगंसि पवेज्जा ।

१. “भंडभारिते जहा भंडभारियं ण वा किञ्चि करेति ।” चू० । “भाण्डवद् निबध्दत्वाद्
गुरुः भाण्डेन वोपक्रण्णेन गुरुः” शी० ॥ २. पक्खिवद्द हे १, २, ३ इ० ला० । “उदके प्रक्षिपत
यूयम्” शी० । “वर्तमान-भविष्यन्त्योश्च ज्ञा ज्ञा वा” सि० ८।३।१७७ ॥ ३. हे ३ विना—
उव्वेहेज्ज हे १, २ । उव्वेहे(हे जै०)ज्ज खे० जै० । उव्वेहेज्ज वा णिव्वेहेज्ज वा खं० । उव्वेहेज्ज वा
निव्वेहेज्ज वा इ० । “थेरा उव्वेहेति, जिणकप्पितो उप्फेसिं करोति, उप्फेसो नाम कुडियंढी
सीसकरणं वा” चू० । “उद्धेय्येत् पृथक् कुर्यात्...निर्वेद्येत् उव्वद्धानि कुर्यात्, उप्फेसं वा कुज्ज
ति शिरोवेष्टनं वा कुर्यात्” शी० ॥ ४. अभिक्कंतं इ० चू० ॥ ५. गाहावती नास्ति खे० सं० ॥
६. स्सामो खे० सं० खं० ॥ ७. वाए हे १, २, ३ ॥ ८. सुम्मणे सं० ॥ ९. हुम्मणे
खे० जै० ॥ १०. घातए खे० ॥ ११. अप्पुसु(स खे०)ए जाव समाहिए खे० जै० सं० ।
इत्थतां स० ४८२, ५१५, ५१८ ॥ १२. प्रतिष्ठु ईदशाः पाठाः—पव्वेज्जा सं० । पव्वेज्जा खे०
जै० हे ३ । पक्खिवेज्जा हे १, २ ला० । पव्वेज्जा इ० । खं० मध्ये नास्त्ययं याठः । अत्र
वक्ष्यमाणपाठानुसारेण पवेज्जा इति सम्यक् संभाव्यते ॥ १३. पव्वमाणे सं० । “पुव्वमानः”
शी० ॥ १४. खेसं विना—पव्वेज्जा सं० जै० हे ३ । पक्खिवेज्जा हे १, २ इ० ला० ॥
१५. उमगगनिमुग्गियं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १६. अच्चीसु सं० खं० ॥ १७. उदगंसि
पव्वेज्जा हे १ । उदगं पवेज्जा खे० जै० ॥

४८९. से भिक्खू वा २ उदगंसि पवमाणे दोब्बलियं पाउणेज्जा, खिप्पा-
मेव उवधिं विगिंचेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो चेव णं सातिज्जेज्जा ।

४९० अह पुणेवं जाणेज्जा—पारए सिया उदगाओ तीरं पाउणित्तए । ततो
संजयामेव उदउल्लेण वा ससणिद्धेण वा काएण दैगतीरए चिट्ठेज्जा ।

५ ४९१. से भिक्खू वा २ उदउल्लं वा ससणिद्धं वा कायं णो आमजेज्ज वा
पमजेज्ज वा सल्लिहेज्ज वा णिल्लिहेज्ज वा उव्वलेज्ज वा उव्वट्ठेज्ज वा आता-
वेज्ज वा पयावेज्ज वा ।

अह पुणेवं जाणेज्जा—विगतोदए मे काए छिण्णसिणेहे । तहप्पगारं कायं
आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा जाव पयावेज्ज वा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

१० ४९२. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे णो परेहिं सद्धिं परिजविय
२ गामाणुगामं दूइजेज्जा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

४९३. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइजेज्जा, अंतरा से जंघासंतारिमे
उदगे सिया,* से पुव्वामेव ससीसोवरियं कायं पाए य पमजेज्जा, से पुव्वामेव
[ससीसोवरियं कायं पाए य] पमजेत्ता* एगं पादं जले किञ्चा एगं पायं थले किञ्चा
१५ ततो संजयामेव जंघासंतारिमे उदगे अहारियं रीएज्जा ।

४९४. से भिक्खू वा २ जंघासंतारिमे उदगे अहारियं रीयमाणे णो हत्थेण
हत्थं जाव अणासायमाणे ततो संजयामेव जंघासंतारिमे उदगे अहारियं रीएज्जा ।

१. पवदमाणे खे० जै० सं० ॥ २. ससि० हे १, २, ३ ला० । एवमग्रेऽपि प्रायः ॥ ३. उदगं
खे० जै० खं० विना ॥ ४. सल्लि० सं० ॥ ५. निल्लिहेज्ज वा उव्वलेज्ज हे १, २ इ० ॥
६. काए दोच्छिण्णसिणेहे हे १, २, ३ इ० ला० जै० ॥ ७. सिणेहे काए । तह० खे० जै०
सं० खं० । “विगओदगे मे काए छिन्नसिणेहे” इति कल्पसूत्रे स्थविरावल्याम् ॥ ८. पमजेज्ज
वा नास्ति सं० खं० विना ॥ ९. गामं नो परेहिं सं० । “परे गिहत्था अण्णउत्थिता वा,
परिजविय वं पुं करंतो जातिधम्मं वा कहंतो, संजम-आयविराहणा तेणएहि वा चेप्पेज्जा” सू० ॥
१०. दूइज्जमाणे हे १, २, ३ इ० ला० जै० संति० । द्रव्यतां सू० ४७३, ४७४ ॥ ११. उदगं
खे० जै० खं० ॥ १२. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खेमू० जै० सं० ॥ १३. मेव उदगंसि
खे० जैमू० सं० खं० ॥ १४. आहारियं खे० जै० खं० हे २ । “अहारियं रीएज्ज ति यथा ऋजु
भवति तथा गच्छेत्, नार्दवितर्दै विकारं वा कुर्वन् गच्छेत्” शी० ॥ १५. मेव उदगंसि खे० जै०
सं० खं० ॥ १६. आहा० खे० जै० सं० हे २ ॥ १७. हत्थेण वा हत्थं पादेण वा पादं काएण वा
कार्यं [आ हे २] साएज्जा, से अणासादए अणासायमाणे हे १, २, ३ ला० ॥ १८. मेवा उदगंसि
खे० जै० सं० खं० ॥ १९. आहारियं खे० जै० हे ३ इ० । आचारीयं खं० । अहारीयं सं० ॥

४९५. से भिक्खू वा २ जंघासंतारिमे उदए अँहारियं रीयमाणे णो सौय-
पडियाए णो पैरिदाहपडियाए महतिमहालयंसि उदगंसि कायं विओसेज्जा ।
*ततो संजयामेव जंघासंतारिमे उदए अँहारियं रीएज्जा ।

४९६. अह पुणेवं जाणेज्जा—पारए सिया उदगाओ तीरं पाउणित्तए ।*
ततो संजयामेव उदउल्लेण वा ससणिद्धेण वा काएण दँगतीरए चिहेज्जा । ५

४९७. से भिक्खू वा २ उदउल्लं वा कायं ससणिद्धं वा कायं णो आम-
जेज्ज वा पमजेज्ज वा [०] ।

अह पुणेवं जाणेज्जा—विगतोदए मे काए छिणसिणेहे । तहप्पगारं कायं
आमजेज्ज वा जाव पयावेज्ज वा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

४९८. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे णो मड्डियांगतेहिं पाएहिं १०
हरियाणि छिंदिय २ विकुलिय २ विफालिय २ उम्मग्गेण हरियवधाए गच्छेज्जा
'जँहेयं पाएहिं मड्डियं खिप्पामेव हरियाणि अवहरंतु' । माइड्डाणं संपासे । णो
एवं करेज्जा । से पुव्वामेव अप्पहरियं मग्गं पडिलेहेज्जा, २ [त्ता] ततो संजयामेव
गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

४९९. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से वँप्पाणि वा १५
फँलिहाणि वा पागाराणि वा तोरणाणि वा अग्गलाणि वा अग्गलपासगाणि वा
गड्डाओ वा दरीओ वा सति परक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा, णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।
केवली बूया—आयाणमेयं । से तत्थ परक्कममाणे पयलेज्ज वा पँवडेज्ज वा, से तत्थ
पयलमाणे वा पवडमाणे वा रुक्खाणि वा गुँच्छाणि वा गुम्माणि वा लयाओ वा

१. अहारी(रि ६०)यं खे० सं० ६० । आहारीयं जै० । अह्वा रीयमाणे सं० खेमू० ।
“से इत्यादि । स भिच्छुर्यथार्थमेव गच्छन् महल्लुदके महाश्रये वक्षःस्थलादिप्रमाणे जङ्घासन्तरणीये
नदी-ह्रदादौ पूर्वविधिनैव कार्यं प्रवेशयेत्” शी० ॥ २. सायवडियाए खे० विना ॥ ३. परदाहं
खे० ६० ॥ ४. वित्तोसेज्जा ६० ॥ हे १, २, ३ । तुलना—सू० ५१५ ॥ ५. * * एतदन्तर्गतं
पाठो नास्ति खेमू० ॥ ६. आहारियं जै० ६० । अहारीयं खेसं० ॥ ७. दगतीरे हे २, ३ ॥
८. इयतां सू० ४९१ ॥ ९. यामएहिं हे १, २ ॥ १०. यणि य छिं सं० ॥ ११. जमेतं
खे० जै० खं० । ‘जहेतं वा पाठः’ खेदि० । “यथैतां पादवृत्तिकं हरितान्यपनयेयुः” शी० ॥
१२. “वप्पायी पुव्वभणित्ता, अहवा वप्पो वट्ठो वल्लयागारो गंसीरोदयं वा तलागं केदारो वा,
गड्ढा अपाणित्ता, दरी पव्वयकुहरा भूमीए वा” चू० ॥ १३. फलहाणि खे० सं० ॥ १४. पयडेज्ज
खे० जै० ॥ १५. गच्छाणि खे० सं० । गुच्छाणि वा नास्ति हे १, २ ॥

वल्लीओ वा तणाणि वा गहणाणि वा हरियाणि वा अवलंबिय २ उत्तरेज्जा, ३ जे तत्थ पाँडिपहिया उवागच्छंति ते पाणी जाएज्जा, ४ २ [त्ता] ततो संजयामेव अवलंबिय २ उत्तरेज्जा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

५००. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे, अंतरा से जवसाणि वा ५ सगढाणि वा रहाणि वा सचक्काणि वा परचक्काणि वा सेणं वा विरूवरूवं संपिविहं पेहाए सति परक्कमे संजयामेव [परक्कमेज्जा], णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।

५०१. से णं से परो सेणागओ वदेज्जा—आउसंतो ! एस णं समणे सेणाए अंभिचारियं करेइ, से णं बाहाए गहाय आगसह । से णं परो बाहाहिं गहाय आंगसेज्जा, तं णो सुमणे सिया जाँव समाहीए । ततो संजयामेव गामाणुगामं १० दूइज्जेज्जा ।

५०२. १५ से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे, अंतरा से पाँडिपहिया उवागच्छेज्जा, ते णं पाडिपहिया एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! केवतिए एस गामे वा जाव रायह्माणी वा, केवतिया एत्थ आसा हत्थी गामपिंडोलगा मणुस्सा परिवसंति ? से बहुभत्ते बहुउदए बहुजणे बहुजवसे ? से अँपभत्ते अप्पुदए १५ अप्पजणे अप्पजवसे ? एतप्पगाराणि पसिणाणि पुट्ठो नो आइक्खेज्जा, एयप्पगाराणि पसिणाणि णो पुच्छेज्जा ।

१. तणाणि वा नास्ति खे० सं० ॥ २. ६. उच्चा° हे, १, २ ला० ॥ ३. से तत्थ खे० खं० ॥ ४. पाडिपहिया खे० सं० खं० । “जिणकप्पितो पाडिपहियहत्थं जाइतु उत्तरति, थेरा शक्खादीणि वि” खू० ॥ ५. ‘२.’ नास्ति हे १, २, ३ ॥ ७. संपिसट्टं खं० जै० । संपिण्डं खे० ॥ ८. ‘क्कमे वा णो उ° खं० ॥ ९. अभिणिचारियं सं० विना । ‘अभिचारियं वा पाठः’ खेदि० । “चारिओ ति वा काउं आगसेज्जा” खू० । “बहवे साहम्मिया इच्छेज्जा अभिनिचारियं चारए । [व्यवहार० ४]” अभिनिचारिका आभिमुख्येन नियता चारिका सूत्रोपदेशेन बहिर्जिकादिषु दुर्बलानामाप्यायननिमित्तं पूर्वाह्ने काले समुत्कृष्टं समुदानं लब्धुं गमनम् अभिनिचारिका, तां चरितुं समाचरितुं कर्तुमित्यर्थः” इति व्यवहारसूत्रस्य मलयगिरि-सुरिविरचितायां वृत्तौ चतुर्थे उद्देशके पृ० ६५-६६ ॥ १०. करेती खे० जै० सं० खं० ॥ ११. आक्खेज्जा खे० जै० सं० ॥ १२. जाव अण्णोणसमाहीए खे० जै० सं० खं० । दयतां सू० ४८६ ॥ १३. दूइ° गामं नास्ति जै० ॥ १४. से भिक्खू वा २ नास्ति खं० । से° दूइज्जमाणे नास्ति खे० ॥ १५. गामाणुगामं नास्ति सं० । गामा° मणे नास्ति हे १, २ इ० ॥ १६. पडि° हे २ इ० । एवमग्रेऽपि । पाडिपहिया सं०, एवमग्रेऽपि । पाडिपहिया खे० खं० ॥ १७. ‘हाणि सं० विना । दयतां सू० ५१३ ॥ १८. अप्पुदए अप्पभत्ते हे १, २. इ० ला० ॥ १९. प्रतिचीदृशाः पाठाः—पसिणाणि पुट्ठो नो आइक्खेज्जा (आगच्छेज्जा हे २, ला०), तह (एय हे ३) प्पगाराणि पसिणाणि नो पुच्छेज्जा, तं (एयं हे ३) खलु हे १, २, ३. ला०, अयं पाठो

५०३. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं जं
सव्वट्ठेहिं [समिते सहिते सदा जएज्जासि ति वेमि] ।

॥ तृतीयस्य ३द्वितीय उद्देशकः समाप्तः ॥

[तद्वै उद्देशो]

५०४. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से वप्पाणि वा ५
फलिहाणि वा पागाराणि वा जाव दरीओ वा कूडागाराणि वा पासादाणि वा
णूमगिहाणि वा रुक्खगिहाणि वा पव्वतगिहाणि वा रुक्खं वा चेतियकडं थूमं
वा चेतियकडं आपसणाणि वा जाव भवणगिहाणि वा णो बाहाओ पगिज्झिय २
अंगुलियाए उदिसिय २ ओणमिय २ उण्णमिय २ णिज्झाएज्जा । ततो
संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

१०

५०५. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे, अंतरा से कच्छाणि वा
दवियाणि वा णूमाणि वा वलयाणि वा गहणाणि वा गहणविदुग्गाणि वा वणाणि
वा वणविदुग्गाणि वा पव्वताणि वा पव्वतविदुग्गाणि वा अंगडाणि वा तलागाणि

वृत्तिकृतं सम्मतो भाति । पसिणाणि णो पुच्छिज्जा, एतप्पगाराणि पसिणाणि पुट्टो वा अपुट्टो वा
णो वाग(क सं०) रेज्जा एतं(वं सं०) खलु खे० जै० सं० खं० इ०, अयं पाठश्चूर्णिकृतं
सम्मतो भाति । “ते चारिया अण्णो कोति पुच्छिज्ज ण पुच्छिज्ज वा, परे पुट्टो अपुट्टो वा नो
वागरेज्जा, एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा २ सामगितं इति” चू० । “पृष्ठो न तेषामाचक्षीत,
नापि तात् पृच्छेदिति पिण्डार्थः, एतत् तस्य मिश्रोः सामग्र्यमिति” शी० ॥

१. दृश्यतां पं० १७; सू० ३३४ ॥ २. जं सव्वट्ठेहिं नास्ति हे १, २, ३ ला० । दृश्यतां सू०
४८३ ॥ ३. द्वितीयोद्देशकः । हे १, २ इ० ॥ ४. वप्पाणि वा नास्ति हे १, २ इ० । “अंतरा
वप्पाणि ते चेव, कूडागारं रहसंठितं, पासादा सोलसविहा, णूमगिहा भूमीगिहा भूमीधरा, रुक्खगिहं
जालीसंछन्नं, पव्वतगिहं दरी लेणं वा, रुक्खं वा चेहयकडं वाणमंतरठवियं पेठ वा चित्ते, एवं
थूमे वि, एवमादीणि आभिरामुगाणि (?) जहा गिरिणगरे, णो पडिसि(मि)ज्झिय २ णिज्झाएज्जा,
गरए खरिता (?), खरिया णट्ठा, चक्खुलोलयाए रियावहितापलिमंथु” चू० ॥ ५. अंगुलीयाए
इ० विना । अंगुलीयाए उदिसिय खे० ॥ ६. दूइजेज्जा इ० ॥ ७. अगडाणि वा इत्यस्य
स्थाने पव्वतगिहाणि वा हे १, २ इ० ला० । “कच्छाणि वा जहा णदीकच्छा, दवियं सुवण्णा-
रावणो कीयं वा, बल्यं णविकोप्परो, णूम भूमीधरं, गहणं गंभीरं इत्ये चक्कमतस्स कंटगा साहातो
य लगंति, वणं एगव्वखज्जाइय वा, वणदुग्गं नाणाजातीहि वक्खेहि, पव्वतो एव पव्वतो पव्ववाणि
वा, मागहभासाए एगव्वणेण णुंसगवतयणं(वतणयं-प्र०), पव्वइता मि पव्वइयं मि, प्रासादक
प्रासादकाई, पव्वयदुग्गाई वट्ठ पव्वता, अगड-तलाग-दहा अणेगसंठिता, णदी पडरपाणिया,
वावी वट्टा मल्लगमूला वा, पुक्खरणी चवरंसा, सरपंतिया पंतियाए ठिता, सरसर[सर-प्र०]-
पंतिया पाणियस्स इमम्मि भरिते इमा वि भरिज्जति, परिवादीए पाणियं गच्छति” चू० ॥

वा देहाणि वा णदीओ वा वावीओ वा पोक्खरणीओ वा दीहियाओ वा
 गुंजालियाओ वा सराणि वा सरपंतियाणि वा सरसरपंतियाणि वा णो बाहाओ
 पगिज्झिय २ जाव णिज्जाएज्जा । केवली बूया—आयाणमेयं । जे तत्थ मिगा वा
 पैसुया वा पक्खी वा सरी सिवा वा सीहा वा जलचरा वा थलचरा वा खैहचरा वा
 ५ सत्ता ते उँत्तसेज्ज वा, वित्तसेज्ज वा, वाडं वा सरणं वा कंखेज्जा, चैरे ति मे अयं समणे ।

अह भिक्खूणं पुज्जोवदिट्ठा ४ जं णो बाहाओ पगिज्झिय २ जाव णिज्जा-
 एज्जा । ततो संजयामेव आयरिय-उवज्जाएहिं सद्धिं गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

५०६. से भिक्खू वा २ आयरिय-उवज्जाएहिं सद्धिं गामाणुगामं दूइज्जमाणे
 णो आयरिय-उवज्जायस्स हत्थेणं हत्थं जाव अणासायमाणे ततो संजयामेव
 १० आयरिय-उवज्जाएहिं सद्धिं जाव दूइज्जेज्जा ।

५०७. से भिक्खू वा २ आयरिय-उवज्जाएहिं सद्धिं दूइज्जमाणे अंतरा से
 पौंडिपहिया उवागच्छेज्जा, ते णं पौंडिपहिया एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! के
 तुब्भे, कओ वा एह, कहिं वा गच्छिहिह ? जे तत्थ आयरिए वौ उवज्जाए वा
 से भासेज्ज वौ वियागरेज्ज वा, आयरिय-उवज्जायस्स भासमाणस्स वा वियागरे-

१. ०लीओ सं० ॥ २. पसू वा हे २, ३ इ० ला० । पसूयाणि वा हे १ । पसूया वा सीहा
 वा सं० ॥ ३. खचरा हे १ ॥ ४. उत्तां हे १ ला० । “उत्तसणं ईषत्, वित्तसणं अणेगप्रगारं,
 वाडं नस्सति, सरणं मातापितिमूलं गच्छति जं वा जस्स सरणं, जहा मियाणं गहणं दिसा व
 सरणं, पक्खीणं आगासं, सिरिसवाणं विलं । अतराइयं अधिगरणादयो दोसा” चू० ॥ ५. धरेति
 मे सं० । “ये तत्स्थाः पक्षि-मृग-सरीसृपादयस्ते त्रासं गच्छेयुः, तदावासितानां वा साधुविषया
 शङ्का समुत्पद्यत” शी० ॥ “दुविधा ति विधा य तसा भीता वाडसरणाणि कखेज्जा । णोल्लेज्ज व
 तं वऽण्णं अंतराए य जं चऽण्णं ॥ ४१२३ ॥ दुविधा जलचरा य । ति विहा जल-थल-खहचारिणो
 य । ते भीता वाडो ति खड्यं देज्ज, जलचरस्स जलं सरणं, विलं डोंगरं वा थलचरस्स, खहचरस्स
 आगासं । कंखेज्जा अभिलसे सरणं वा गच्छेतेत्यर्थः । तं वा साहुं अबं नोल्लेज्ज, तेसिं वा चरताणं
 अंतराइयं करेति, जं चऽण्णं ति ते णस्संता जं काहिंति” इति निशीथचूर्णौ द्वादशोद्देशके
 पृ० ३४५ ॥ ६. आयरिउव० खं० हे ३ विना । आचारङ्गसूत्रस्य बह्विधु प्राचीनासु प्रतिष्ठु अग्रेऽपि
 प्राय ईदृश एव पाठः ॥ ७. ०लेज्ज वा खे० जै० सं० खं० ॥ ८. आयरिउव० इ० खं० विना ॥
 ९. आयरिउव० हे ३ ॥ १०. आयरिउव० इ० हे ३ विना । आयरियोव० खं० ॥ ११. ०ण वा हत्थं
 इ० विना । इयतां सू० ४८७, ५०८ । “से भिक्खू वा २ आयरिय-उवज्जाएहिं समणं गच्छं नो
 हत्थादि संवेद्वेति” चू० ॥ १२. आयरिउव० इ० खं० विना ॥ १३. आयरिउव० स० हे १, २ ॥
 १४. पडिं हे २, ३ जै० इ० । पाडिबहिया सं० ॥ १५. पडिं हे १, २, ३ इ० । १६.
 ०वहिया हे ३ विना ॥ १७. वा नास्ति खे० जै० ॥ १८. वा नास्ति खे० ॥ १९. आयरिउव०
 हे ३. इ० विना ॥

माणस्स वा णो अंतरा भासं करेज्जा, ततो संजयामेव आहारातिणियाए दूइजेज्जा ।

५०८. से भिक्खू वा २ आहारातिणियं गामाणुगामं दूइज्जमाणे णो राइणियस्स हत्येण हत्थं जाव अणासायमाणे ततो संजयामेव आहारातिणियं गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

५०९. से भिक्खू वा २ आहाराइणियं [गामाणुगामं] दूइज्जमाणे अंतरा ५. से पाँडिपहिया उवागच्छेज्जा, ते णं पाँडिपहिया एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! के तुब्बे ? जे तत्थ सच्चरातिणिए से भासेज्जा वां वियागरेज्जा वा, रातिणियस्स भासमाणस्स [वा] वियागरेमाणस्स [वा] णो अंतरा भासं भासेज्जा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

५१०. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से पाँडिपहिया १०. आगच्छेज्जा, ते णं पाँडिपहिया एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! अवियाइं एत्तो पाँडिपहे पासहं मणुस्सं वा गोणं वा महिसं वा पयुं वा पक्खिं वा सरीसवं वा जलचरं वा, “से तं मे आइक्खह, दंसेह । तं णो आइक्खेज्जा, णो दंसेज्जा, णो तस्सं तं परिणं परिजणेज्जा, तुंसिणीए उवेहेज्जा, जाणं वा णो जाणं ति वदेज्जा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

५११. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं [दूइज्जमाणे] अंतरा से पाँडिपहिया उवागच्छेज्जा, ते णं पाँडिपहिया एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! अवियाइं एत्तो

१. आहाराइणिए खे० जै० खं० । अहारायइणिए सं० । अहारायइणियाए संसं० । “आहारा-
इणियाए मि(गी)तो आयरिया । पाँडिपहिया पुच्छंति, जिणकप्पितो तुण्हिक्को, धेरकप्पिता कहेति
आयरिया, तस्स णो अंतरभासं करेज्जा, एवं राइणिय दो आलावया” चू० ॥ २. अहा० खे० ॥
३. दूइजेज्जा खे० जै० सं० खं० ॥ ४. अहा० सं० ॥ ५. अहा० सं० हे १, २ ॥ ६. गामणु-
गामं नास्ति हे ३ विना ॥ ७, ८. पाँडिपहिया सं० ॥ ९. वा वागं जै० । वा २ राति०
जै० विना ॥ १०. भासा सं० खं० ॥ ११. पडि० हे १ जै० ॥ १२, १३. “वहिया खे०
जै० विना । १४. वदासी खे० जै० सं० खं० ॥ १५. पडिवहे खे० जै० । पडिवसहे खं० ।
“पडिपहे गोणमारी, आइक्खव दूरगतं, दंसेह अन्भासत्थं” चू० ॥ १६. “हं तं जहा मणुस्सं
खं० हे ३ । “हं तं मणुस्सं हे १, २ इ० ला० ॥ १७. से तं मे नास्ति खं० विना । सं तं से
अं हे ३ ॥ १८. तस्स खे० जै० सं० इ० । तस्स तं परिणत्थं जाणेज्जा खं० । “परिजाणेज्ज
कहिज्ज” चू० ॥ १९. तुसिणिए खं० । तुसिणिए सं० ॥ २०. प(पा हे ३)डिपहिया
हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २१. आगच्छेज्जा हे ३ जै० ॥ २२. पाँडिपहिया हे १, २, ३, इ० ला० ।
“पाँडिपहिता” चू० ॥

पडिपहे पासह उदगपसूताणि कंदाणि वा मूलाणि वा तथा[णि वा] पत्ता[णि वा] पुप्फा[णि वा] फला[णि वा] बीया[णि वा] हैरिता[णि] वा उदयं वा संणिहियं अगणि वा संणिक्खत्तं, से आइक्खह जाव दूइज्जेजा ।

५ ५१२. से भिक्खू वा गामाणुगामं दूइज्जेजा, अंतरा से पाडिपहिया उवा-
गच्छेज्जा, ते णं पाडिपहिया एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! अवियाइं एत्तो पडिपहे पासह जवसाणि वा जाव सेणं वा विरुवरुवं संणिविहुं, से आइक्खह जाव दूइज्जेजा ।

५१३. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से पाडिपहिया जाव आउसंतो समणा ! केवतिए एत्तो गामे वा जाव रायहाणि(णी) वा ? * से
१० आइक्खह जाव दूइज्जेजा ।*

५१४. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जेजा, अंतरा से पाडिपहिया [जाव] आउसंतो समणा ! केवइए एत्तो गामस्स वा नगरस्स वा जाव रायहाणीए वा मग्गे ? से आइक्खह तहेव जाव दूइज्जेजा ।

५१५. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से गोणं वियालं
१५ पडिपहे पेहाए जाव चित्ताचेल्लडयं वियालं पडिपहे पेहाए णो तेसिं भीतो उम्मग्गेणं गच्छेज्जा, णो मग्गातो मैग्गं संकमेज्जा, णो गहणं वा वणं वा दुग्गं

१. “उदगपसूताणि कंदाति ण्क (४? ८?), पुच्छति छुहाइतो, तिसिओ उदयं पिबिउकामो रंघेउकामो, सीयाइतो वा अग्गी” चू० ॥ २. हरीलं वा खं० ॥ ३. वा नास्ति खं० विना ॥ ४. से नास्ति खे० जै० खं० । सेसं तं चेव, से हे १, २ इ० ला० ॥ ५. दूइज्जेज्जा नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. पडि० जै० खं० विना ॥ ७. पडि० हे २, ३ ॥ ८. एवं वदेज्जा नास्ति जै० हे ३ विना ॥ ९. एत्तो नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ १०. केवइ एत्तो खे० जै० सं० ॥ ११. दृश्यतां सू० ५०२ टि० ११ ॥ १२. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० खं० । मग्गे से खेसं० । दृश्यतां सू० ५१४ ॥ १३. दूइज्जेजा नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १४. पाडिपहिया हे १, २, ३ ॥ १५. दृश्यतां सू० ५१३, ५१२ ॥ १६. नगरस्स वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ १७. दूइज्जमाणे नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १८. दृश्यतां सू० ३५४ । “एवं चेव ‘जवसाणि’ ‘गामो के दूरे’ ‘गामपह’ ‘मणुस्सवियालं’ पुक्कभणिता । एते जिणकप्पियस्स सुत्ता” चू० ॥ १९. पडिपहे पेहाए नास्ति सं० ॥ २०. चित्ताचिल्लडयं सं० । चित्ताचिल्लडं खे० जै० खं० । चित्ताचिल्लयं हे १, २, ३ । चित्ताचिल्लडयं ला० । चित्ताचिल्लड हे ३ । दृश्यतां सू० ३५४ । “चित्रकं तदपत्यं वा व्यालं क्रूरं दृष्ट्वा” शी० ॥ २१. भित्तो खे० जै० सं० । भित्तो खं० ॥ २२. उम्मग्गं संक्रामेज्जा वा सं० । मग्गं संक्रामेज्जा खं० ॥

वा अणुपविसेज्जा, णो रुक्खंसि दूहेज्जा, णो महतिमहालयंसि उदयंसि कायं
विओसेज्जा, णो वाडं वा सरणं वा सेणं वा सत्थं वा कंखेज्जा, अण्णुस्सुए जाव
समाहीए, ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

५१६. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइजेज्जा, अंतरा से विहं सिया, से
जं पुण विहं जाणेज्जा, इमंसि खलु विहंसि बहवे आमोसगा उवकरणपडियाए ५
‘संपडिया[SS]गच्छेज्जा, णो तेसिं भीओ उम्मगं चेव गच्छेज्जा जाव समाहीए ।
ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

५१७. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइजेज्जा, अंतरा से आमोसगा ‘संपडिया-
[SS]गच्छेज्जा, ते णं आमोसगा एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! आहर एयं १०
वत्थं वा ४, देहि, णिक्खिवाहि, तं णो देज्जा, ‘णिक्खिवेज्जा, णो वंदियं जाएज्जा,
णो अंजलिं कट्ठु जाएज्जा, णो कलुणपडियाए जाएज्जा, धम्मियाए जायणाए
जाएज्जा, तुसिणीयभावेण वा [उवेहेज्जा] ।

५१८. ते णं आमोसगा सयं करणिज्जं ति कट्ठु अक्कोसंति वा जाव उद्द्वेति १५
वा, वत्थं वा ४ अच्छिदेज्ज वीं जाव परिट्टवेज्ज वीं, तं णो गामसंसारियं कुज्जा,
णो रायसंसारियं कुज्जा, णो परं उवसंकमित्तु बूया—आउसंतो गाहावती ! एते
खलु आमोसगा उवकरणपडियाए सयं करणिज्जं ति कट्ठु अक्कोसंति वा जाव
परिट्टवेति वा । एतप्पगारं मणं वा वई वा णो पुरतो कट्ठु विहरेज्जा । अण्णुस्सुए

१. रुक्खंसे खे० जै० स० ॥ २. दूहेज्जा खे० हे २ । दु(दू जै०)रुहेज्जा हे १, ३ जै० इ० ला० ॥
३. तुलना—सू० ४९५ ॥ ४. अण्णुस्सुए सं० । दृश्यतां सू० ४८२, ४८६, ५१८ ॥ ५. संपडिया
खं० विना । दृश्यतां सू० ५१७, ५८५, ५८६ ॥ ६. दूइजेज्जा नास्ति हे २, ३ इ० । दूतिं
हे १ ॥ ७. संपडिया खं० स० हे २ विना । दृश्यतां सू० ५१६ ॥ ८. एत्थ खे० जै० सं० खं० ॥
९. नो निक्खिं इ० । “बलाद् ग्रहतां भूमौ निक्षिपेत्” शी० ॥ १०. वंदिय २ हे १, २ जै०
ला० । “न...वन्दित्वा दीनं वा वदित्वा पुनर्याचेत्” शी० ॥ ११. जयणाए सं० हे १, २
ला० । “धम्मियजायणा येराणं ‘तुवमविहेहिं चेव दिग्गाइं’, जिणकप्पिओ तुसिणीओ चेव”
चू० । “धर्मकथनपूर्वकं गच्छान्तर्गतो याचेत्, तूष्णीभावेन बोधेत्” शी० ॥ १२. “सयं
करणिज्जं ति जण्हं(णं?) स्वति तं करंति अक्कोसादी” चू० । “स्वकरणीयमिति कृत्वा एतत्
कुर्युः” शी० ॥ १३. उवद्वेति जै० । उद्वेति हे १, २, ३ इ० ॥ १४. वा नास्ति खे० जै० खं० ॥
१५. वा नास्ति खे० जै० हे ३ ॥ १६. खलु मे आ० हे २, ३ इ० ला० ॥ १७. ‘वडियाए सं० ॥
१८. वयं हे १, २, ३ जै० सं० । वार्यं इ०, दृश्यतां सू० ४८२ । वायी खं० । वयी खे० । वयिं ला० ।
वयीं जै० ॥ १९. अण्णुस्सुते खे० जै० हे १, दृश्यतां सू० ५१३ । अण्णुसिज्जो(तो खं०) सं०
खं० । अण्णुस्सुए इ० । “णो सुमणे सिया सुक्को मि पंतोवहिस्स” चू० । दृश्यतां सू० ४८६ ॥

जाव समाहीए ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेजा ।

५१९. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं सच्चहेहिं
समिते सहिते सदा जएज्जासि ति बेमि ।

॥ इरिया सम्मत्ता ॥

---

१. वियाहिण्हे हे १, २ इ० ला० ॥ २. एव सं० खं० हे ३। एव तस्स भिक्खुस्स २ जाव
बेमि हे १, २ इ० ला० । “एतत्त तस्य भिक्षोः सामग्र्यमिति ” शी० । द्रव्यतां सू० ३३४ ॥
३. सहिते नास्ति खे० जै० सं० ॥ ४. इरियाए तवि(ती हे ३)ओ उद्देशओ । इरिया सम्मत्ता
हे १, २, ३ । इरिय(या ए) तद्वाओ समत्तो इ० ॥

चउत्थं अञ्जयणं 'भासज्जाया'

[पढमो उद्देशो]

५२०. से भिक्खू वा २ इमाइं वैयिआयाराइं सोच्चा णिसम्मा इमाइं
अणयाराइं अणायरियपुच्चाइं जाणेज्जा—जे कोहा वा वायं विउंजंति*, जे माणा वा ५
वायं विउंजंति, जे मायाए वा वायं विउंजंति, *जे लोभा वा वायं विउंजंति,
जाणतो वा फरुसं वदंति, अजाणतो वा फरुसं वयंति । सव्वं चेयं सावज्जं
वज्जेज्जा विवेगमायाए—धुवं चेयं जाणेज्जा, अधुवं चेयं जाणेज्जा, असणं वा ४^८
लभिय, णो लभिय, भुंजिय, णो भुंजिय, अदुवा आगतो अदुवा णो आगतो,
अदुवा एति, अदुवा णो एति, अदुवा एहिति, अदुवा णो एहिति, एत्थ वि १०
आगते, एत्थ वि णो आगते, एत्थ वि एति, एत्थ वि णो एति, एत्थ वि एहिति,
एत्थ वि णो एहिति ।

५२१. अणुवीयि ^{११}णिट्ठाभासी समिताए संजते भासं भासेज्जा, तंजहा—
एगवयणं १, दुवयणं २, बहुवयणं ३, इत्थीवयणं ४, पुरिसवयणं ५, णपुंसग-
वयणं ६, अञ्जल्यवयणं ७, उवणीयवयणं ८, अवणीयवयणं ९, उवणीत- १५

१. बह्यायाराइं सं० हे १, २, ३ ला० ॥ २. आयरियं खं० । “अनाचीर्णपूर्वात्” शी० ॥
३. जानाना(न शीखं० १)स्तद्दोषोद्घटनेन परुषं वदन्ति(ति शीखं० १) अजानाना(नो शीखं० १)
वा, सर्वं चैतत् .....सावज्जम्, तद् वर्जयेत् विवेकमादाय” शी० । “जाणतो चोरं ‘चोरं’
भणति, दासं ‘दासं’, अजाणतो भणति, सव्वमेयं सावज्जं वज्जे...विवेगमादाय” चू० ॥
४. सव्वमेयं हे १, २, ३ इ० ला० चू० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ५. * * एतन्तर्गत.
पाठो नास्ति खे० । जे माणा वा जे मायाए वा खे० । जे माणा वा वज्जे वा जे मायाए वा
जै० ॥ ६. माया वा सं० । “माया गिलाणो हं, लोभा वाणिज्जं करमाणे” चू० ॥ ७. चेवं खे०
जै० इ० । चेवं हे १, २, ३ । “धुवमेतद् निश्चितं वृष्ट्यादिकं भविष्यतीत्येवं जानीयात्” शी० ॥
८. ‘४’ नास्ति सं० खं० । “स तत्राशनादिकं लब्ध्वैव समागमिष्यति” शी० ॥ ९. तत्थ हे १,
२, ३ ला० । “एवमत्र पत्तन-मठादावपि भूतादिकालत्रयं योज्यम्” शी० । “एत्थ वि आगते,
अस्मिन् एत्थ ग्रामे सखवीए वा” चू० ॥ १०. तत्थ हे १, २, ३ ॥ ११. एति ते एत्थ णो एति
खे० जै० ॥ १२. तत्थ खे० जै० खं० ॥ १३. वीय जै० इ० । “अणुवीति पुण्वं बुद्धीए
पासित्ता” चू० ॥ १४. “निश्चितभाषी निट्ठभासी सम्यक् संजते भाषेत, संकितः ‘मण्णे’ ति,
ण वा जाणामि” चू० । “निट्ठाभाषी सावधारणभाषी” शी० ॥

अवणीतवयणं १०, अवणीतउवणीतवयणं ११, तीयवयणं १२, पडुप्पणवयणं १३, अणागवयणं १४, पच्चक्खवयणं १५, परोक्खवयणं १६ ।

से एगवयणं वदिस्सामीति एगवयणं वदेज्जा, जाव परोक्खवयणं वदिस्सामीति परोक्खवयणं वदेज्जा । इत्थी वेस पुमं वेस णपुंसगं वेस, एवँ वा चेयं, अण्णं वा
५ चेयं, अणुवीयि णिद्धाभासी समियाए संजते भासं भासेज्जा ।

५२२. ईच्चैयाइं आयतणाइं उवातिकम्म अह भिक्खू जाणेज्जा चत्तारि भासज्जायाइं, तंजहा—सच्चमेगं पढमं भासजातं, बीयं मोसं, ततियं सच्चामोसं, जं णेव सच्चं णेव मोसं णेव सच्चामोसं असच्चामोसं णोम तं चउत्थं भासज्जातं ।

१०. से वेमि—“जे य अतीता जे यँ पडुप्पण्णा जे यँ अणागया अरहंता भगवंतो सव्वे ते एताणि चेव चत्तारि भासज्जाताइं भासिंसु वा भासंति वा भासिस्संति वा, पण्णविंसु वा ३ ।

१. तुलना—“यथा आचारङ्गे भाषाध्ययने—‘एगवयणं वयमाणे एगवयणं वएज्जा, दुवयणं वयमाणे दुवयणं वएज्जा, बहुवयणं वयमाणे बहुवयणं वएज्जा, इत्थीवयणं वयमाणे इत्थीवयणं वएज्जा’ इत्यादि” इति बृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ पृ० ३७९ ॥ २. प्रतिषु पाठाः—इत्थी वेस पुमं वेस णपुंसगं वेसं सं० । इत्थी वेद पु(पुं जै०)म वेद नपुंसग वेद खे० जै० । इत्थीवेसं(स हे १ ला०) पुरिसवेसं नपुंसगवेसं हे १, ३ ला० । इत्थी वेस(सा हेसं०) पुरिसं नपुंसगं वेसं हे २ । इत्थीवेस पुरिसवेस नपुंसगवेसं इ० । इत्थी वेस पुरिस वेस नपुंसग वेस खं० । “इत्थि पुरिसणेवच्छित्तं ण [व]दिज्जा—एसो पुरिसो गच्छति । एषोऽप्येवं । एवमेतं वि(णि)स्संदिद्धं, अज्झा वा एतं णिस्संदिद्धं नाण(णा?)कज्जेसु ण वत्तव्वं” चू० । “सूयादिके दृष्टे सति सूयेवैषा पुरुषो वा नपुंसकं वा, एवमेतद्, अन्यद्वैतत्, एवमनुविचिन्त्य.....भाषां भाषेत” शी० । अस्माभिरत्र वृत्त्यनुसारेण पाठो मूले स्थापितः, चूर्ण्यनुसारेण तु इत्थीवेसं पुरिसवेसं णपुंसगवेसं इति पाठोऽत्र संगतो भाति ॥ ३. एतं वा चेतं खे० जै० खं० । एयं वा चेदं अण्णं वा चेदं सं० ॥ ४. अज्झा हे १, २, ३ इ० ला० चू० । दृश्यतां टि० २ ॥ ५. इच्चैयाइं जै० इ० ॥ ६. आयतणाइं खे० जै० खं० । “इत्थेतानि.....आयतनानि दोषस्थानानि उपातिकम्य अतिलङ्घ्य भाषां भाषेत, अथ स भिक्षुर्जानीयात् चत्वारि भाषाजातानि” शी० ॥ ७. सच्चमेतं खे० जै० खं० । सच्चमेयं सं० हे १ । सच्चमेमं इ० ॥ ८. बीयं खे० जै० खं० ॥ ९. सच्चमोसं खे० हे १, २, ३ ॥ १०. णामं जै० इ० हे १, २, ३ ॥ ११. जायं सं० इ० ॥ १२. जे त अं हे ३ इ० । जे तत्थ अं हे १ । जे अं जै० । तुलना—सू० १३२, तथा सूत्रकृताङ्गे २।१॥ १३. य नास्ति हे १ ॥ १४. य नास्ति हे १, २, ३ ला० ॥ १५. अस्य पाठस्य पण्णविंसु वा पण्णवेति वा पण्णचिस्संति वा इत्यर्थः । पण्णविंसु वा ३ नास्ति खे० सं० ॥

सच्चाइं च णं एयाणि अचित्ताणि वण्णमंताणि गंधमंताणि रसमंताणि फास-
मंताणि चयौवचइयाइं विप्परिणामधम्माइं भवंति त्ति अक्खाताइं ।

५२३. से भिक्खू वा २ [“से जं पुण जाणेज्जा—] पुवं भासा
अभासा, भासिज्जमाणी भासा भासा, भासासमयवीडकंतं च णं भासिता भासा
अभासा ।

५

५२४. से भिक्खू वा २ जा य भासा सच्चा जा य भासा मोसा जा य भासा
सच्चा मोसा जा य भासा असच्चा मोसा तहप्पगारं भासं सावज्जं सकिरियं कैक्कसं

१. रसवंताणि फासवंताणि हे १, २, ३ ला० ॥ २. चओव^० हे १, २, ३ ला० । चओ-
(यो जे०)वचयाइं सं० इ० जे० । “चयौवचयाइं, अनित्या(त्यो) वैशेषिकः, वैदिका नित्यः
शब्दः— यथा वायुवीय(ज)नादिभिरभिव्यज्यते, एवं शब्दः, ण च एवमारहतानां, यथा पटः चीयते
अवचीयते च एवं विप्परिणामसभावाणि ‘ते चेव णं ते भंते ! सुब्भिसद्वा पोगगला [दुब्भिसद्-
ताए परिणमंति, दुब्भिसद्वा वि पोगगला सुब्भिसद्वाए परिणमंति]” चू० । “चयोपचयि-
कानि विविधपरिणामधर्माणि भवन्तीति एवमाख्यातं तीर्थकृद्भिरिति । अत्र—“चयोपचयधर्माणि’
इत्यनेन तु शब्दस्थानित्यत्वमाविष्कृतम्” शी० ॥ ३. विविधधम्माइं भवंतीति समक्खायाइं हे
१, २ इ० ला० । दइयतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ४. भवंति अ^० खे० जे० । भवंतीति समक्खा-
याइं हे ३, दइयतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ५. से जं पुण जाणेज्जा इति पाठः हे ३ विना कुत्रापि
नास्ति, अतोऽयं पाठोऽत्र आवश्यको न वेति विचारणीयम् । यद्यपि “से इत्यादि, स भिक्खुरेवं
शब्दं जानीयात्, तद्यथा—... ‘पूर्वं’ प्राग् अभासा” इति शी० मध्ये दइयते तथापि तदनुसारेणात्र
पाठनिर्णयो दुष्करः, यतः अत्रेतेन सूत्रद्वयेऽपि [४२४—५] “स भिक्खुर्यो पुनरेवं जानीयात्, तद्यथा—
इति पाठः शी० मध्ये दइयते तथापि कस्याच्चिदपि प्रती तत्र से जं पुण जाणेज्जा इति पाठो नोप-
लभ्यते, न च स तत्रावश्यकोऽपि । एवमत्रापि से जं पुण जाणेज्जा इति पाठ आवश्यको न वेति
विचारणीयम्, वस्तुतः से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेज्जा इति समग्रोऽपि पाठ आवश्यको न
वेति विचारणामर्हति । चूणौ “पुब्बि भासा अभासा, भासिज्जमाणी भासा, भासासमयवीडकंतं
चा णं अभासा” इत्येतावदेवोपलभ्यते इत्यपि ध्येयम् ॥ ६. माणा हे २, ३ । माणे हे १ ॥
७. वितिकंतं च णं भासियं इ० । वितिकंता भासिया हे १, २, ३ ला० ॥ ८. “इदानीं
चतसणां भाषणामभाषणीयामाह—से इत्यादि, स भिक्खुर्यो(र्थं शीखं० २) पुनरेवं जानीयात् तद्यथा—
सत्याम् १ मृषाम् २ सत्यामृषाम् ३ असत्यामृषाम् । तत्र मृषा सत्यामृषा च साधूनां तावन्न
वाच्या । सत्यापि या कर्कशादिशुणोपेता सा न वाच्या, तां च दर्शयति—सहावधेन वर्तत इति
सावथा, तां सत्यामपि न भाषेत—” शी० । एतदनुसारेण वृत्तिमतां पुरतः से भिक्खू वा
२ से जं पुण जाणेज्जा इति पाठ आसीदिति भाति, सम्प्रति तु कुत्रापि प्रती नोपलभ्यते ।
दइयतां टि० ५ ॥ ९. जा य भासा असच्चा मोसा इति पाठः हे १, २, ३ इ० ला० प्रतिषु
नोपलभ्यते, सं० खे० प्रत्योरपि पूर्व लिखित्वा पश्चाद् निष्कासित इति ध्येयम् । दइयतां
टि० ८ । दशवै० ७ । २—४ ॥ १०. “क्कसा कि[ले?]सं करेति” चू० । “कर्कशां
दर्पिताक्षराम्” शी० ॥

कडुयं णिडुरं फरुसं अण्हयकरिं छेयणकरिं मेयणकरिं पेरितावणकरिं उद्वणकरिं भूतोवघातियं अभिक्खं णो भासेज्जा ।

५२५. "से भिक्खू वा २ जा य भासा सच्चा सुहुमा जा य भासा असच्चा मोसा तहप्पगारं भासं असावज्जं अकिरियं जाव अभूतोवघातियं अभिक्खं भासेज्जा ।

५ ५२६. से भिक्खू वा २ पुमं आमंतेमाणे आमंति वा अपडिंसुणेमाणे णो एवं वदेज्जा—होले 'ति वा, गोले 'ति वा, वसुले 'ति वा, कुपक्खे 'ति वा, घड्ढासे 'ति वा, साणे 'ति वा, तेणे 'ति वा, चारिए ति वा, भायी ति वा, मुसावादी ति वा, ईतियाइं तुमं, ईतियाइं ते जणगा वा । एतप्पगारं भासं सावज्जं सकिरियं जाव अभिक्खं णो भासेज्जा ।

१. णिडुरं नास्ति सं० । "णिडुरा जगार-सगारेहिं" चू० । "निष्ठुरां हक्काप्रधानाम्" शी० ॥
 २. छेत्त(त खेसं०)णकरिं भेत्त(त खेसं०)णकरिं खेयू० जै० खं० हे १ । छेदकरिं भेदनकरिं हे ३ ।
 छेदकरिं भेदकरिं हे २ । [छेदकरिं] भेदकरिं इ० । "छेदकरी प्रीतिछेदं करोति, भेदं स्वजनस्य भूतस्य चार्यस्य" चू० । "एवं छेदन-भेदनकरीं यावदपद्रवणकरीमित्येवमादिकां.....सत्यामपि न भाषेतेति" शी० । "सकिरियं अण्हयकरी(रिं) छेदकरी(रिं) [आचा०] एवमादि" दसवै० चू० पृ० १६५ ॥ ३. परियावणं खे० जै० सं० खं० । परिव्रावण उद्व० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. णो भासं भासेज्जा हे १, २, ३ ला० । भासं न भासेज्जा इ० । ५. "भाषणीयां त्वाह—से इत्यादि, स भिक्षुर्यां पुनरेवं जानीयात्, तद्यथा" शी० । एतदनुसारेण वृत्तिकृतां समर्थं "से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेज्जा ॥ इति पाठ आसीदिति भाति, सम्प्रति तु कुत्रापि प्रती नोपलभ्यते । दृश्यतां पृ० १९१ टि० ५, ८ ॥ ६. 'ख भासं भासेज्जा हे १, २, ३ इ० ला० जै० ॥ ७. 'सुण' इ० ॥ ८. त्ति खे० जै० हे ३ इ० । "होले ति हुलो ऊरणतो । गोले जति (?) त्ति बलीवईः । सब(वस)ले त्ति वृषलः । कुपक्खे दास-चोरपक्खो । घट्ठो दासिग-पुत्त(तो) ।" चू० । "से इत्यादि, स भिक्षुः पुमांसमामन्त्रयन्नामन्त्रितं वाऽऽश्वन्तं नैवं भाषेत, तद्यथा—होले इति वा गोल इति वा, एतौ च देशान्तरेऽवज्ञासंयुचकौ । तथा वसुले त्ति वृषलः । कुपक्खः कुत्तितान्त्रयः । घट्ठास इति वा । खेति वा । स्तेन इति वा । चारिक इति वा । माथीति वा । मृषावादीति वा" शी० । दृश्यतां दशवै० ७ । १३ ॥ ९. त्ति खे० जै० इ० ॥ १०, ११. त्ति खे० जै० सं० इ० ॥ १२. त्ति इ० ॥ १३, १४. त्ति खे० जै० हे ३ ॥ १५. चारि(र जै०)ए त्ति खे० जै० । चारि ति खं० हे १, २ ला० ॥ १६. भायी त्ति खे० । माती त्ति हे ३ जै० । माति ति हे १, २ ला० इ० ॥ १७. 'वाती ति खे० जै० खं० ॥ १८. इति एयाइं सं० । एयाति खं० ॥ १९. तुमंसि खं० । तुमाइं खे० जै० । 'तुमंसि वा पाठः' खेति ॥ २०. एयाइं खं० । इतियाइं नास्ति खे० जै० सं० । "इति वा त्वं इति वा ते जणगा, जणगा पितरः पित व ते" चू० । "इत्येतानि अनन्तरोक्तानि त्वमसि, तव जनकौ वा मातापितरावेतानीति एवंप्रकारं भाषां यावच्च भाषेवेति ।" शी० ॥ २१. सावज्जं जाव भूतोवघादियं अभिक्खं हे ३ । सावज्जं सकिरियं नास्ति इ० ॥

५२७. से भिक्खू वा २ पुमं आमंतेमाणे आमंति ते वा अपडिसुणेमाणे एवं वदेज्जा—अमुगे ति वा, आउसो ति वा, आउसंतारो ति वा, सौवके ति वा, उवासगे ति वा, धम्मिए ति वा, धम्मप्पिए ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव अभूतोवघातियं अभिक्ख मासेज्जा ।

५२८. से भिक्खू वा २ ईत्थी आमंतेमाणे आमंति ते य अपडिसुणेमाणी ५ णो एवं वदेज्जा—“होली ति वा, गोली ति वा, इत्थिगमेणं नेतच्चं ।

५२९. से भिक्खू वा २ ईत्थी आमंतेमाणे आमंति ते य अपडिसुणेमाणी एवं वदेज्जा—आउसो ति वा, भगिणी ति वा, “भोई ति वा, भैगवती ति वा, साविगे ति वा, उवासिए ति वा, धम्मिए ति वा, धम्मप्पिए ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव अभिक्ख मासेज्जा ।

१०

५३०. से भिक्खू वा २ णो एवं वदेज्जा—णमंदेवे ति वा, गज्जदेवे ति वा, विज्जुदेवे ति वा, पडुड्ढदेवे ति वा, णिज्जुड्ढदेवे ति वा, पडतु वा वासं मा वा पडतु, णिप्पज्जतु वा सौसं मा वा णिप्पज्जतु, “विभातु वा रयणी मा वा “विभातु, उदेउ वा सूरिए मौं वा उदेउ, सो वा राया जयतु मा वा जयतु । णो एयप्पयारं भासं मासेज्जा पण्वं ।

१५

१. आमंति ते खेमं जै० सं० ॥ २. “सुणे” खं जै० । “सुण” सं० हे १, २, ३ ला० । “सुण” इ० ॥ ३. अमुगे इ खे० सं० ॥ ४. प्रतिष्ठ पाठाः—सावको ति खेमं जै० हे ३ इ० । सावकाति सं० खं हे १, २ ला० । सावकेति वा सावकाति वा खेसं० ॥ ५. उपा० हे १, २ ला० । उपा(वा इ०)सगाति हे ३ इ० ॥ ६. धम्मप्पिय ति सं० । धम्मपिति ति इ० । धम्मियपिति ति हे १, २ ला० । धम्मपीए ति हे ३ । “श्रावक धर्मप्रिय इति एवमादिकां भाषां भाषेतेति” शी० ॥ ७. अभिक्खं सं० ॥ ८. इत्थि हेसं० २ । इत्थियं इ० ॥ ९. आमंति ते य अपडिसुणेमाणी नास्ति सं० ॥ १०. “सुणेमीणे ला० ॥ ११. होले ति वा गोले ति वा हे १, २ इ० ला० । दश्यता दशवै० ७ । १५ ॥ १२. इत्थि आमं” खे० जै० । इत्थि आमं” खं० । इत्थियं आमं” हे १, २ इ० ला० ॥ १३. भोती ति हे १, २, ३ इ० ला० । भोई ति नास्ति खे० जै० ॥ १४. भागं खं० ॥ १५. धम्मपिति ति हे १, २ ला० । धम्मपिए ति हे ३ । धम्मप्पिए ति वा नास्ति सं० ॥ १६. णमंदेवे खं० । णमोदेवे हे १, ३ । “ण[भ]देवे इ वा, नभमाकार्श, आकाशदेव इत्यर्थः । गज्जितदेव विद्युतायतदेव प्रवि(=वृ)ष्टो देवः, निवृष्टं देवेन, पडया(उ) वा कंठं, असव्भानुव्भाषणं अहिगरणं च” चू० । “नमोदेव इति वा गर्जति वा देव इति वा, तथा विद्युदेवः प्रवृष्टो देवः निवृष्टो देवः, एवं पततु वर्षा मा वा “एवंप्रकारं देवादिकां भाषा न भाषेत” शी० । तुलना—दशवै० ७ । ५२ ॥ १७. सत्सं हे १ ॥ १८, १९. विभावतु हे १, २ ला० ॥ २०. सा वा सो वा सं० । मा वा २ सो वा अन्यत्र ॥

१३

५३१. से भिक्खू वा २ अंतलिकखे १ति वा, गुज्झाणुचरिते १ति वा, संमुच्छित्ते वा, णिवइए वा पँओए, वदेज्ज वा वुट्ठबलाहगे ति ।

५३२. एयं खलु भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं* जं सव्वट्ठेहिं सहिएहिं [सया जए]जासि ति बेमि ।

५

॥ भासजायस्य * चतुर्थस्य प्रथम उद्देशकः समाप्तः ॥

[बीओ उद्देशो]

५३३. 'से भिक्खू वा २ जहा वेगतियाइं रूवाइं पासेज्जा तहा वि ताइं णो एवं वदेज्जा, तंजहा — 'गंडी गंडी ति वा, कुंडी कुट्टी ति वा, जाव महुमेहणी ति वा, हत्थच्छिण्णं हत्थच्छिण्णे ति वा, एवं पादच्छिण्णे ति वा, कण्णच्छिण्णे ति वा, नक्कच्छिण्णे ति वा, उट्ठच्छिण्णे ति वा । जे यावऽण्णे तहप्यगारा एतप्पगाराहिं भासाहिं बुइया २ कुप्पंति माणवा ते यावि तँहप्यगारा तँहप्यगाराहिं भासाहिं अभिकंख णो भासेज्जा ।

१. तुलना—दशवै० ७ । ५३ ॥ २, ३. इ वा सं० ॥ ४. समुच्छे[ति जै०] ति वा खे० जै० । समुच्छिण्ण इ वा हे १, २, ३ । 'समुच्छित्तः' इत्यर्थोऽत्र भाति ॥ ५. पओए वा वदिज्जा वा वुट्ठं सं० । पओए वदेज्जा वुट्ठं खे० जै० । तुलना—“समुच्छित्ते उण्णते वा पयोदे वदेज्ज वा वुट्ठबलाहगे ति ॥” दशवै० ७ । ५२ ॥ ६. दश्यतां सू० ३३४ ॥ ७. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ८. चतुर्थस्य प्रथमः ॥ हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ९. “से इत्यादि, स मिच्छुर्ययपि एणइयाइं ति कानिचिद् रूपाणि.....पश्येत्” शी० ॥ १०. गंडी कुट्टी ति वा जै० ॥ ११. कुट्टी कुट्टी ति वा नास्ति खे० सं० खं० इ० हे १ । “गंडी गंडी ति सोलस” चू० । “गण्डी.....गण्डीत्येवं न व्याहर्तव्यः, तथा कुष्ठयपि न कुष्ठीति व्याहर्तव्यः “यावन्मधुमेहीति” शी० । दश्यतां सू० १७९ ॥ १२. एवं पादच्छिण्णं पादच्छिण्णे ति वा सं० जै० । एवं पाद नक्क (नासिका जै०) कण्ण उट्ठा हे १, २, ३ इ० ला० । “एवं छिन्नहस्त-पाद-नासिका-कर्णोप्रादयः” शी० । एतदनुसारेण एवं पादच्छिण्णे ति वा नक्कच्छिण्णे ति वा उट्ठच्छिण्णे ति वा इति पाठोऽत्र स्यात् । निशीथसूत्रे चतुर्दशेऽध्यायेऽपि “हत्थच्छिण्णस्स पायच्छिण्णस्स नासच्छिण्णस्स कण्णच्छिण्णस्स ओट्ठच्छिण्णस्स असक्कस्स न देइ” इत्ययमेव क्रमो दृश्यते । “हत्थच्छिण्णो हत्थच्छिण्णाणि वा एवं न वतव्वं” चू० । अत्र ‘सं० जै०’ अनुसारेण एवं पादच्छिण्णं पादच्छिण्णे ति वा, [कण्णच्छिण्णं] कण्णच्छिण्णे ति वा, [णक्कच्छिण्णं] णक्कच्छिण्णे ति वा, [उट्ठच्छिण्णं] उट्ठच्छिण्णे ति वा इति सम्पूर्णः पाठो भाति ॥ १३. प्यगारे खे० जै० सं० खं० । “प्यगारा तहप्पं” इ० । “तथाऽन्ये च तथाप्रकाराः काणकुण्डादयः तद्विशेषणविशिष्टमिर्वाभिभूता उक्ताः कुप्यन्ति मानवास्तांस्तथाप्रकारांस्तथाप्रकारमिर्वाभिभूतमिहादृश्य नो भाषेतेति” शी० ॥ १४. “गाराइं खं० ॥ १५. तहप्यगारा नास्ति जै० । दश्यता टि० १३ ॥ १६. एतहं हे १, २, ३, इ० ॥

५३४. से भिक्खू वा २ जहा वेगतियाइं रूवाइं पासेज्जा तँहा वि ताइं एवं वदेज्जा, तंजहा—ओयंसी ओयंसी ति वा, तेयंसी तेयंसी ति वा, वच्चंसी वच्चंसी ति वा, जसंसी जसंसी ति वा, अभिरूवं अभिरूवे ति वा, पडिरूवं पडिरूवे ति वा, पासादियं पासादि ए ति वा, दरिसणिज्जं दरिसणी ए ति वा । जे यावऽण्णे तहप्पगारं एय्यप्पगाराहिं भासाहिं बुइया २ णो कुप्पंति माणवा ते यावि तहप्प- ५ गारा एतप्पगाराहिं भासाहिं अभिक्ख मासेज्जा ।

५३५. से भिक्खू वा २ जहा वेगतियाइं रूवाइं पासेज्जा, तंजहा—वप्पाणि वा जाव गिहाणि वा तँहा वि ताइं णो एवं वदेज्जा, तंजहा—सुकडे ति वा, सुट्ठ कडे ति वा, साहुकडे इ वा, कल्लाणं ति वा, करणिजे इ वा । एय्यप्पगारं भासं सावज्जं जाव णो भासेज्जा । १०

५३६. से भिक्खू वा २ जहा वेगइयाइं रूवाइं पासेज्जा, तंजहा—] वप्पाणि वा जाव गिहाणि वा तँहा वि ताइं एवं वदेज्जा, तंजहा—आरंभकडे ति वा, सावज्जकडे ति वा, पयत्तकडे ति वा, पासादियं पासादि ए ति वा, दरिसणीयं दरिसणी ए ति वा, अभिरूवं अभिरूवे ति वा, पडिरूवं पडिरूवे ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासेज्जा । १५

५३७. से भिक्खू वा २ असणं वा ४ उक्खडियं पेहाए तँहा वि तं णो

१. तहा वि ताइं एवं वदेज्जा नास्ति खै० जै० सं० ॥ २. अत्र प्रतिषु पाठाः—तेयंसी तेयंसी ति वा, वच्चंसी २ जसंसी २ अभिरूवंसी २ पडिरूवं २ पासाइयं २ दरि(र खं०)सणिज्जं खै० जै० खं० हे३ । तेयंसी तेयंसी ति वा, वच्चंसि जयंसी २ अभिरूवं २ पडिरूवं २ पासाइयं २ दरिसणिज्जं सं० । तेयंसी तेयंसी ति वा जसंसी २ वच्चंसी २ अभिरूवं २ पडिरूवं २ पासादियं २ दरिसणिज्जं हे १, २ इ० ला० । “ओय(यंसी?) ति सरीरं, तेयंसी सौर्यं, वच्चंसी वीप्ति, जसो किती, अभिमत्तं अभिरूवं रूवाणुरुवा(वं), गुणे पडिरूवं, प्रसादं जनयतीति प्रसादीयं, द्र[ष्ट]व्यं दरिसणीयं” चू० ॥ ३. °णि ए ति सं० ॥ ४. °राइं भासाइं खं० ॥ ५. एतहप्पं इ० ॥ ६. भासाइं खं० ॥ ७. अभिक्ख [भासं हे १, ला०] भासेज्जा तहप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासेज्जा हे १, २, ३ ला० ॥ ८. जाव भवणगिहाणि हे १, २ जै० इ० ला० । द्ययता सू० ४३५, ४३६ इत्यादि ॥ ९. तहाविहाइं णो खे० सं० इ० । तहाविहाइं हे १ जै० । “तथाप्येतानि नैवं वदेत्” शी० । द्ययता सू० ५३६ ॥ १०. तं कडे इ वा खे० सं० खं० ला० । “तथा—छकृतमेतत्, छुष्टु कृतमेतत्, साधु शोभनं कल्याणमेतत्, कर्तव्यमेवैतत्” शी० ॥ ११. तहाविहाइं एवं खे० सं० जैमू० । द्ययता सू० ५३५ ॥ १२. प्रतिषु पाठः—दरिसणी(णि खे० जै० सं०)यं २ अभिरूवं २ पडिरूवं २ एतं । द्ययता सू० ५३४ ॥ १३. तहाविहं णो खे० जै० सं० इ० ॥

एवं वदेज्जा, तंजहा—सुकडे ति वा, सुट्ठुकडे ति वा, साहुकडे ति वा, कल्लाणे ति वा, करणिजे ति वा । एतप्पगारं भासं सावज्जं जाव णो भासेज्जा ।

५३८. से भिक्खू वा २ असणं वा ४ उवक्खडियं पेहाए एवं वदेज्जा, तंजहा—आरंभकडे ति वा, सावज्जकडे ति वा, पयत्तकडे ति वा, भद्दयं भद्दए ति वा, ५ ऊंसडं ऊसडे ति वा, रसियं रसिए ति वा, मणुण्णं मणुण्णे ति वा, एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासेज्जा ।

५३९. से भिक्खू वा २ मणुस्सं वा गोणं वा महिसं वा मिगं वा पसुं वा पैंक्खि वा सरीसिवं वा जलयरं वा सत्तं परिवूढकायं पेहाए णो एवं वदेज्जा शुळे ति वा, पैंमेतिले ति वा, वड्ढे ति वा, वज्जे ति वा, पैंदिमे ति वा । एतप्पगारं भासं सावज्जं जाव णो भासेज्जा ।

५४०. से भिक्खू वा २ मणुस्सं वा जाव जैलयरं वा सत्तं परिवूढकायं पेहाए एवं वदेज्जा—परिवूढकाए ति वा, उवचितकाए ति वा, थिरसंघयणे ति वा, चित्तमंस-सोणिते ति वा, बहुपडिपुण्णैइंदिए ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासेज्जा ।

१५ ५४१. से भिक्खू वा २ विरूवरूवाओ गाओ पेहाए णो एवं वदेज्जा, तंजहा—गाओ दोर्ज्झा ति वा, दंम्मा ति वा गोरहगा, वाहिमा ति वा,

१. कल्लाणकडे ति वा खे० ॥ २. भडे ति खे० जै० ॥ ३. अत्र प्रतिषु पाठः—ऊसडं(डं खे० सं० खं० विना) २ रसियं २ मणुण्णं २ । दृश्यतां सू० ५३४, ५३६ । “भद्दगं पहाणं, ऊसडं उत्तुक्कं, रसालं रसियं” चू० । “ऊसडं ति उत्तुक्कं वर्णगन्धाद्युपेतमिति” शी० ॥ ४. तहप्पं हे १, २ ला० ॥ ५. गारं वा हे १, २ इ० ॥ ६. माणुस्सं खे० जै० । तुलना—दशवै० ७।२१ ॥ ७. पक्खी खे० जै० ॥ ८. सिरी सं० हे १, २, ३ इ० ला० । “सिरीसिवा सप्पादयो” दशवै० चू० ७।२१ ॥ ९. सेत्तं हे १, २, ३ इ० ला० जै० । दृश्यतां सू० ५४० ॥ १०. पमेइ(य सं०)ले खे० जै० खं० सं० । पमेइले हे १ । “पमेदिलो पगाढमत्तो, अत्थूलो वि सुक्क-भेदभरितो ति भण्णति । वज्झो वधारिहो पायिसो पाकारिहो” चू० । “प्रमेदुरोऽयम्, तथा वृत्तः, तथा वज्यो बह्मनयोग्यो वा, एवं पचनयोग्यो देवतादेः पातनयोग्यो वेति” शी० ॥ ११. पायमे खे० जै० सं० । दृश्यतां टि० १० ॥ १२. प्रतिषु पाठः—जलयरसत्तं खे० जै० सं० । जलयरं वा सेत्तं अन्यत्र । दृश्यतां टि० ९ ॥ १३. दृश्यतां दशवै० ७।२२ ॥ १४. वूढकाए जहा(ति हा हे ३) डं हे १, २, ३ ला० । वूढकाए जहा डं इ० ॥ १५. उवचित्तं हे ३ जै० । उचित्तं हे १, २ ला० ॥ १६. चित्तमं खे० जै० खं० हे २ ॥ १७. इंदीए खे० । इदि(द्वी जै०)ए हे २ जै० ॥ १८. दुज्झा इत्ति सं० ॥ १९. अत्र प्रतिषु पाठाः—दम्म(म्मा?)ति वा गोरहगा वाहिमा ति वा सं० । दमेति वा गोरहे ति वा वाहिमा ति वा खे० जै० । मंदमति वा गोदाहा ति वाहिमाति वा खं० । दम्मा ति वा गोरहा ति वा वाहिमा ति वा हे १, २, ३

रहजोग्गाति वा । एतप्पगारं भासं सावज्जं जाव णो भासेज्जा ।

५४२. से भिक्खू वा २ विरूवरूवाओ गाओ पेहाए एवं वदेज्जा, तं-
जहा — जुवंगवे ति वा, धेणू ति वा, रसवती ति वा, महव्वए ति वा, संवहणे ति
वा । एयप्पगारं भासं असावज्जं जाव अभिक्खं भासेज्जा ।

५४३. से भिक्खू वा २ तद्देव गंतुमुज्जाणां पव्वयाइं वणाणि वा रुक्खा ५

इ० ला० । “दम्भः दमनयोग्योऽयं गोरहकः कल्होटकः, एवं वाहनयोग्यो रथयोग्यो वेति
एवंप्रकारा सावर्था भाषां नो भाषेतेति” शी० । इयं वृत्तिः सं० पाठानुसारिणी भाति ।

“तद्देव गाओ दोज्जाओ दम्मा गोरहग ति य ।

वाहिमा रहजोग्ग ति णेवं भासेज्ज पण्णवं ॥ [दशवै० ७।२३],

..... गाओ दोज्जाओ ति, ‘आदि’सद्भावो एत्थ, तेण महिसीमातीतो दोज्जाओ
दुहणपत्तकालाओ । दम्मा दमणपत्तकाला, ते य अस्सादयो वि । गोजोग्गा रहा, गोरहजोग्गत्तणेण
गच्छंति गोरहगा, पंडुमधुरादीसु किंसोरसरिसा गोपोत्तलगा, अण्णत्थ वा तरुणतरुणारोहा
जे रहम्मि वाहिज्जंति, अमदप्पत्ता खुन्नगवसभा वा ते वि । वाहिमा णंगलादिसव्वसमत्था ।
सिग्घगतथो जुगादिवधा रहजोग्गा । इतिसहो प्रकारवयणे, ... णेवं भासेज्ज पण्णवं ।” —
दशवै० चू० पृ० १७०-१७१ । एतदनुसारेण दम्मा ति वा गोरहा ति वा वाहिमा ति
वा इति खे० जै० खं० अनुसारी पाठः सङ्गतो भाति ॥

१. रहजोगा सं० ॥ २. युगं(व- जै०)गवे ति खे० । जुगंगवे ति इ० । “जुवंगवे ति
युवायं गौ, भेजुरिति वा, रसवतीति वा, तथा महद्वया, एवं संवहम इति” शी० ।

“जुगंगवे ति वा वूया धेणुं रसगवे ति य ।

रहस्से महव्वए वा वि वए सवहणे ति वा ॥ [दशवै० ७।२४],

...दम्भं जुगंगवं भणेज्जा, जुगं जीवणत्थो । भेणुमवि रसगवि ति भणेज्जा । गो रहस्सो
गोपोत्तलओ ति भणेज्जा । वाहिममवि महव्वयमालवे । रहजोग्गं च संवहणमिति ।” दशवै०
चू० पृ० १७१ ॥ ३. रसवति वा खे० जै० सं० हे २ ॥ ४. वा ह(हु खं०)स्से ति वा
महल्लए ति वा महव्वए ति वा सं० खं० ला० हे ३ । वा हस्से ति वा महल्लए ति वा सं०
हे १, २ । वा बहुस्से ति वा महव्वए ति वा सं० इ० । वा हस्से वा महल्ले वा महव्वए ति
वा सं० जै० । दशवैकालिकमुत्रे ‘रहस्से’ इति पाठो यद्यपि वर्तते तथापि शी० वृत्तौ तद्व्या-
ख्यानादर्शनात् तद्रहितः खे० सं० पाठोऽत्र मूलैस्त्राभिरुपन्यस्त इति ध्येयम्, द्ययतां टि० २ ॥
५. संवा० हे १, २ ला० ॥

६. “तद्देव गंतुमुज्जाणं पव्वताणि वणाणि य (वा-ग्र०) ।

रुक्खे महल्ले पेहाय (रुक्खा महल्ल पेहाए-ग्र०) णेवं भासेज्ज पण्णवं ॥ [दशवै० ७।२५],

...तद्देवेति पूर्ववत् । क्रीडानिमित्तं वावियो रुक्खसमुदायो ढज्जाणं । उरिसतो सिलासमुदायो
पव्वतो । अडवीसु सयं जातं रुक्खगह्वणं वर्णं । एताणि उज्जाणादीणि जतिच्छया पयोयणतो वा
गंतुं तत्थ य रुक्खे अज्जुणादयो महल्ले पेहाए पेक्खिल्लण णेवं भासेज्ज जमणंतरं भणिहि ।” —
दशवै० चू० पृ० १७१ ॥

महल्ल पेहाए णो एवं वदेज्जा, तंजहा—पासायजोग्गा ति वा, तोरणजोग्गा ति वा, गिहजोग्गा ति वा, फल्लिहजोग्गा ति वा, अंगलजोग्गा ति वा, णावाजोग्गा ति वा, उदगदोणिजोग्गा ति वा, पीढ-चंगवेर-णंगल-कुलिय-जंतलट्ठी-णाभि-गंडी-आसणजोग्गा ति वा, सयण-जाण-उवस्सयजोग्गा ति वा । एतप्पगारं भासं [सावज्ज]

५ जाव णो भासेज्जा ।

५४४. से भिक्खू वा २ तहैव गंतुमुज्जाणाइं पव्वताणि वणाणि य रुक्खा महल्ल पेहाए एवं वदेज्जा, तंजहा—जातिमंता^१ ति वा, दीहवट्ठा ति वा, महालया ति वा, पयातसाला ति वा, विडिमसाला ति वा, पासादिया ति वा ४ । एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव अभिक्खं भासेज्जा ।

१० ५४५. से भिक्खू वा २ बहुसंभूता वणफला पेहाए तह्हा वि ते णो एवं वदेज्जा, तंजहा—पक्काइं वा, पायखज्जाइं वा, वेलोतियाइं वा, टालाइं वा, वेहियाइं वा । एतप्पगारं भासं सावज्जं जाव णो भासेज्जा ।

१. महल्ल व (वा जै०) पे० खे० जै० सं० खं० । महल्ल पे० इ० । दृश्यतां पृ० १९७ टि० ६ ॥
 २. तंजहा नास्ति खे० सं० ॥ ३. गिहजोग्गाति वा नास्ति खे० सं० खं० । गिहजोग्गा ति वा तोरणजोग्गा ति वा जै० । “अलं पासायखंभाणं तोरणणं गिहाण य । फल्लिह-उगल-नावाणं अलं उदगदोणिणं ॥ पीढए चंगवेरे य णंगलं मइयं सिया । जंतलट्ठी व णासी वा गंडिया वा अलं सिया ॥ आसणं सयणं जाणं होज्जाडलं किचुवस्सए । भूतोवधातिणि भासं णेवं भासेज्ज पण्वं ॥” —दशवै० ७ । २६-२८ ॥ ४. फल्लिहजोग्गा ति वा नास्ति खं० ॥
 ५. अंगलानावाउदगदोणिपीढं हे १, २, ३. इ० ला० ॥ ६. उदगजोग्गा ति वा पेढं खे० सं० । उदगजोग्गा ति वा दोणीपेढं जै० । दृश्यतां टि० ३, ५ ॥ ७. आसण-सयण-जाण-उवस्सयजोग्गा ति वा हे १, २, ३ इ० ला० । दृश्यतां टि० ३ ॥ ८. “तहैव गंतुमुज्जाणं पव्वताणि वणाणि य (वा प्र०) । रुक्खा महल्ल पेहाए एवं भासेज्ज पण्वं ॥ जाइमंता इमे रुक्खा दीहा वट्ठा महालया । पयायसाला विडिमा वदे दरिसणिय ति य ॥” —दशवै० ७ । ३०-३१ ॥ ९. पव्वयाणि वा वणाणि सं० ॥ १०. इ वा सं० । एवमप्रेऽपि ॥
 ११. पासादि(इ सं०)या वा ४ खे० जै० सं० । पासादिया ति वा ४ हे १, २, ३ ला० । अत्र ४ इत्यनेन पासादिया ति वा दरिसणीया ति वा अभिरूवा ति वा पडिरूवा ति वा इति पूर्णः पाठो भाति । दृश्यतां सू० ५३६ ॥ १२. भूतव^२ हे २ इ० ॥ १३. तहावि णो खे० जै० सं० । तहावि एण णो खं० ॥ १४. पक्का ति वा पातखज्जा ति वेलोतिया ति वा टाला ति वा वेहिया(वेहा हे २, ३) ति वा खं० हे २, ३ । पक्काति वा पातखज्जाति(तिं जै०) वा वेलोतियातिं वा टालातिं वा वेहियातिं वा खे० जै० । पक्काति वा पातखज्जातिं वा वेलोतिमाइं वा टालातिं वा वेहियाति वा इ० । अत्र वक्ष्यमाणान्यपि टिप्पणानि द्रष्टव्यानि । “तहा फलाणि पक्काणि पाय(इ-प्र०)खज्जाणि(ज ति-प्र०) णो वदे । वेलोइमाणि(इयाइ-प्र०) टालाणि वेहिमं वेति(मा व ति-प्र०) णो वदे ॥” —दशवै० ७ । ३१ । “से इत्यादि, स भिक्खुबहुसंभूतानि

५४६. से भिक्खू वा २ बहुसंभूया वणफला पेहाए एवं वदेज्जा, तंजहा-
असंयडा ति वा, बहुणिव्वट्ठिमफला ति वा, बहुसंभूया ति वा, भूतरूवा ति वा ।
एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासेज्जा ।

५४७. से भिक्खू वा २ बहुसंभूताओ ओसधीओ पेहाए तँहा वि ताओ णो
एवं वदेज्जा, तंजहा-पक्का ति वा, णीलिया ति वा, छवीया ति वा, लाइमा ति वा, ५
भज्जिमाति वा, बहुखज्जा ति वा । एतप्पगारं भासं सावज्जं जाव णो भासेज्जा ।

५४८. से भिक्खू वा २ बहुसंभूताओ ओसहीओ पेहाए तँहा वि एवं
वदेज्जा, तंजहा-रूढा ति वा, बहुसंभूया ति वा, थिरा ति वा, ऊसडा ति वा,

वृक्षफलानि प्रेक्ष्य नैवं वदेत्, तद्यथा-एतानि फलानि 'पक्वानि' पाकप्राप्तानि, तथा 'पाक-
खाद्यानि' वद्धास्थीनि यती-प्रक्षेप-कोद्रवपलालादिना विपक्ष्य भक्षणयोग्यानीति, तथा 'वेलो-
चितानि' पाकातिशयतो ग्रहणकालोचितानि, " 'टालानि' अनववद्धास्थीनि कोमलानि " तथा
'द्वै(वै-प्र०)धिकानि' इति [यदुक्तं भवति-प्र०] पेशीसम्पादनेन द्वैधीभावकरणयोग्यानि वेत्ति"
शी० । अत्र पक्का ति वा ' इत्यादिरेकः पाठस्य प्रकारः, अपरः पक्काइ वा " इत्यादि ।
वृत्त्यनुसारेण पक्काइ वा " इत्यादिः पाठोऽत्रास्माभिर्मूले निवेष्टितः ॥ १५. पाइखं सं० । पातखं
हे ३ जै० ॥ १६. वोलो सं० । वेलोत्तिमा ति हे २ । वेलोचिगा ति हे ३ ॥

१. बहुसंभूया(य इ०)वणफला पेहाए खे० जै० सं० खं० इ० । "बहुसंभूयफला अग्र
पेहाए वा पाठ" खेटि० संटि० । बहुसंभूयफला अत्रा पेहाए हे १, २, ३ ला०, अत्र
वृत्तिरपि एतं पाठमनुसरति तथापि सू० ५४५ अनुसारेण बहुसंभूया वणफला पेहाए इति
'खे०' आदिप्रतिपाठोऽस्माभिरत्र मूले निवेष्टितः । "से इत्यादि, स मिद्धवहुसम्भूतफलानाम्नाम्
प्रेक्ष्यैवं वदेत्, तद्यथा- 'असमर्याः' अतिभरेण न शक्नुवन्ति फलानि धारयितुमित्यर्थः, एतेन
पकार्यं उक्तः । तथा 'बहुनिर्वर्तितफला' बहुनि निर्वर्तितानि फलानि येषु ते, तथा एतेन पाक-
खाद्यार्थं उक्तः । तथा 'बहुसम्भूताः' बहुनि संभूतानि पाकातिशयतो ग्रहणकालोचितानि फलानि
येषु ते तथा, अनेन वेलोचितार्थं उक्तः । तथा भूतरूपा इति वा, भूतानि रूपाण्यनववद्धास्थीनि
कोमलफलरूपाणि येषु ते तथा, अनेन टालाद्यर्थं उपलक्षितः । एवंभूता एते आत्माः । आन्त्रग्रहणं
प्रधानोपलक्षणम् ।" शी० । "असंयडा इमे अवा बहुनिव्वट्ठिमा(व्वतिया-प्र०, व्वडिया-प्र०)
फला । वएज्ज बहुसंभूता भूतरूव(वे-प्र०) ति वा पुणो ॥"—दशवै० ७।३३ ॥ २. रूवे खे०
जै० सं० खं० ॥ ३. "तद्देवो(तहो-प्र०)सहीओ पक्काओ नीलिताओ छवीतिया (छवीइय-
प्र०, छवीइय-प्र०, छवीति वा-प्र०) । लाइमा भज्जिमाओ ति पिहुज्ज ति णो वदे ॥"
दशवै० ७।३४ ॥ ४. तहा वि ताओ नास्ति हे १, २ इ० ॥ ५. ति नास्ति खे० जै० सं० ।
"तथायेता नैतद् वदेत्, तद्यथा-पक्काः 'नीलाः' आर्द्राः छविमत्यः" शी० । "छवीओ
संबलीओ णिप्फवादीण, ताओ वि पक्काओ नीलिताओ वा णो वदेज्जा"—दशवै० चू० पृ० १७३ ॥
६. सावज्जं नास्ति हे २, ३ इ० विना ॥ ७. तहा वि नास्ति हे १, २ इ० । "से इत्यादि,
स मिद्धवहुसंभूता औवधी प्रेक्ष्यैतद् ब्रूयात्" शी० ॥ ८. "किरूढा (रूढा-प्र०) बहुसंभूया
थिरा ऊसडा ति य (ऊसडा ति य-प्र०, ऊसडा इय-प्र०, ऊसडा वि य-प्र०, ऊसिया ति
य-प्र०) । शब्भिमाओ (शब्भियाओ-प्र०) पसुताओ ससाराओ ति आलवे ॥"—दशवै० ७।३५ ॥

गम्भिया ति वा, पसूया ति वा, ससारा ति वा । एतप्पगारं [भांसं] असावज्जं जाव भासेज्जा ।

५४९. से भिक्खू वा २ जहा वेगतियाइं सदाइं सुणेज्जा तहा ^१वि ताइं णो एवं वदेज्जा, तंजहा—सुसदे ति वा, दुसदे ति वा । एतप्पगारं [भांसं] सावज्जं ५ जाव णो भासेज्जा ।

५५०. [से ^१भिक्खू वा २ जहा वेगतियाइं सदाइं सुणेज्जा] तहा ^१वि ताइं एवं वदेज्जा, तंजहा—सुसदे सुसदे ति वा, दुसदे दुसदे ति वा । एतप्पगारं [भांसं] असावज्जं जाव भासेज्जा ।

एवं रूवाइं ^१किण्हे ति वा ५, ^१गंधाइं सुंभिगंधे ति वा २, रसाइं १० तित्ताणि वा ५, फासाइं कक्खडाणि वा ८ ।

५५१. से भिक्खू वा २ वंता ^१कोहं च माणं च मायं च लोभं च अणुवीथि णिद्धाभासी ^१निसम्मभासी अतुरियभासी विवेगभासी समियाए संजते भासं भासेज्जा ।

५५२. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं * ^१जं सैव्वडेहिं सहितेहिं सदा जैएज्जासि ति वेमि * ।

१५

॥ ‘भांसज्जाया’ चतुर्थमध्ययनं समाप्तम् ॥

१. तुलना—सू० ५४०, ५४२, ५४४, ५४६ ॥ २. वि याइं सं० इ० । वि एया(ता हे ३)इं खे० जै० हे ३ । द्रव्यतां सू० ५५० । “से इत्यादि, स भिक्षुः यथाप्येतान् शब्दान् श्रूयथात् तथापि नैवं वदेत्” शी० ॥ ३. सुभिसदे सं० । सुभिसदे ति वा २ हेतू० २ ला० । सुत्तिसदे ति वा २ इ० । “सुभिसदे रागो, इतरे दोसो” चू० । द्रव्यतां सू० ५५० ॥ ४. द्रव्यतां सू० ५३९, ५४१, ५४३, ५४५ ॥ ५. “विपरीतं त्वाह—से इत्यादि, यथावस्थितशब्दप्रज्ञापनाविषये एतद् वदेत्, तद्यथा—सुसदं ति शोभनं शब्दं शोभनमेव ब्रूयात्, अशोभनं त्वशोभनमिति । एवं रूपादिसूत्रमपि नेयम्” शी० ॥ ६. वि याइं इ० विना । वि जातिं खं० । द्रव्यतां सू० ५४९ ॥ ७. सुभिभसदं २ दुभिभसदे इ वा एयप्प^१ इ० । द्रव्यतां सू० ५४९ ॥ ८. द्रव्यतां टि० १ ॥ ९. रूवातिं खं० ॥ १०. किण्हे ति खे० जै० सं० खं० । कण्हे ति हे १, २, ३ ला० ॥ ११. गंधातिं खं० ॥ १२. सुभिगंधे खे० । सुगंधे सं० ॥ १३. रसातिं खं० ॥ १४. फासातिं खं० ॥ १५. कोहवयणं च माणं [च खं०] ४ अणुवीथि(यि सं०) खे० जै० सं० खं० । “वंता कोधं च निश्चितमाधी निसम्मभासी अत्वरितभासी विविच्यते येन कर्म तं भाषेत” चू० । “स भिक्षुः क्रोधादिकं वान्त्वा एवंभूतो भवेत्” शी० ॥ १६. वीथि हेसं० २, हे ३ ॥ १७. निसम्मा^१ सं० । णीसंमा^१ खे० जै० ॥ १८. एवं सं० । द्रव्यतां सू० ३३४ ॥ १९. * * एतदन्तर्गतं पाठो नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० । “एतत्तस्य भिक्षोः सामग्र्यमिति ।” शी० ॥ २०. सव्वट्ठाएहिं सं० ॥ २१. जयएज्जा खे० खं० ॥ २२. भासज्जाया सम्मता हे १, इ० । भासज्जाया सम्मत्ता चतुर्थमध्ययनं हे २, ३ ला० ॥

पंचमं अङ्गयणं 'वत्येसणा'

[पठमो उद्देशो]

५५३. से भिक्खू वा २ अभिक्खेज्जा वत्थं एसित्ताए । से जं पुण वत्थं जाणेज्जा, तंजहा ~ जंगियं वा भंगियं वा साणयं वा पौत्तगं वा खोमियं वा ५
तूलकडं वा, तहप्पगारं वत्थं जे णिग्गंथे तरुणे जुगवं चलवं अप्पायंके थिरसंघयणे
से एंगं वत्थं धारेज्जा, णो वितियं ।

जा णिग्गंथी सा चत्तारि संघाडीओ धारेज्जा - एगं दुहत्थवित्थारं, दो तिहत्थ-
वित्थाराओ, एगं चउहत्थवित्थारं । तहप्पगारेहिं वत्येहिं असंविज्जमाणेहिं अह
पच्छा एगमेगं संसीवेज्जा ।

१०

५५४. से भिक्खू वा २ परं अद्धजोयणमेराए वत्थपडियाए नो अभिसंघारेज्जा
गमणाए ।

५५५. से भिक्खू वा २ से जं पुण वत्थं जाणेज्जा अस्सिपडियाए एगं
साहम्मियं समुद्दिस्स पाणाइं जहा पिंडेसणाए भाणियब्बं, एवं बहवे साहम्मिया,
एगं साहम्मिणिं, बहवे साहम्मिणीओ, बहवे संमण-माहण तहेव पुरिसंतरकडं जधा १५
पिंडेसणाए ।

१. "भाववत्थसरक्षणार्थं दण्डवत्येणाहिगारो सीद-दंस मसगादीणं च परित्राणार्थं । जंगमाज्जातं
जंगियं अमिलं उट्ठीणं, भंगियं अयसिमादी, सणवं(सगवं प्र०) सणवागादि, गेत्थगं(पत्तगं ?)
तालसरिसं सधातिज्जति तालमूति वा, खोमियं तूलकडं कप्पति, सण्हं ण कप्पति, तूलकडं वा
उण्णिण्य ओट्टियादि" चू० । "जंगियं ति जङ्गभोष्ट्रायूणीनिष्पन्नम्, तथा भंगियं ति नानाभङ्गिक-
विकलेन्द्रियलालानिष्पन्नम्, तथा साणयं ति सणवत्कलनिष्पन्नम्, पौ(प-प्र०)त्तगं ति ताड्यादि-
पत्रसघातनिष्पन्नम्, खोमियं ति कापीसिकम्, तूलकडं ति अर्कादितूलनिष्पन्नम् ।" शी० ॥ २.
पत्तगं खेसं ० सं० ५० । दृश्यतां सू० ५५९ ॥ ३. वत्थं वा जे निं ० सं० । वत्थं से निं ० खं० हे
१, २, ३ इ० ला० । "तथाप्रकारमन्यदपि वत्थं धारयेदित्युत्तरेण सम्बन्धः । ...तत्र यस्तत्तरो
निर्ग्रन्थः साधुर्यौवने वर्तते...साधुरेकं वत्थं धारयेत्" शी० ॥ ४. एगवत्थं खे० जै० सं०
हे ३ ॥ ५. १२ एट्ठहिं अविज्जमाणेहिं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. संसिवेज्जा खे० जै० ।
संसिवेज्जा खं० । "अथ पश्चादेकमेकेन सार्यं सीव्येदिति" शी० ॥ ७. 'संथा' हे २ ला० ।
८. अस्सियपडिं सं० ॥ ९. दृश्यतां सू० ३३९ ॥ १०. भाणियब्बं नास्ति हे १, २, ३ इ०
ला० ॥ ११. दृश्यतां सू० ३३२ ॥ १२. कडा जहा खे० जै० सं० । कडा जधा खं० । दृश्यता
सू० ५५६ ॥

आयाणि वा कायाणि वा खोमियाणि वा दुगुलाणि वा पट्टाणि वा मलयाणि वा
पैतुण्णाणि वा अंसुयाणि वा चीणंसुयाणि वा 'देसरागाणि वा अमिलाणि वा
गँजलाणि वा फौलियाणि वा कोयवाणि वा कंवलगाणि वा पावाराणि वा,
अण्णतराणि वा तहप्पगाराइं वत्थाइं महद्धणमोलाइं लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

५५८. से भिक्खू वा २ से ज्जं पुण आईणपाउरणाणि वत्थाणि जाणेज्जा, ५
तंजहा— उँदाणि वा पेसाणि वा पेसलेसाणि वा किण्हमिगाईणगाणि वा
णीलमिगाईणगाणि वा गोरमिगाईणगाणि वा कणगाणि वा कणगकंताणि वा
कणगपट्टाणि वा कणगखड्याणि वा कणगफुसियाणि वा वग्घाणि वा

पावाराणा । सुवण्णे द्रुते सुत्तं रज्जति, तेण जं वुत्तं तं कणगं । अता जस्स कणगेण कता तं कणगयकं
(कणगंतं—प्र०) । कणगेण जस्स पट्टा(श्च १) कता तं कणगपट्टं(श्च १), अहवा कणगपट्टा मिगा ।
कणगसुतेण फुल्लिया जस्स पाडिता तं कणगखचित्तं । कणगेण जस्स फुल्लिताओ दिण्णाओ तं कणग-
फुसियं जहा कदमेण उवेडिजति । वग्घस्स चम्मं वग्घाणि । चित्तगचम्मं विवग्घाणि । छपत्रिकादि-
एकाभरणेन मंडिता आभरणा । छपत्रिक-चंदलेहिक-स्वस्तिक-चटिक-भोतिकमादीहिं मंडिता आभरण-
विचित्रा । सुणगागिती जलचरा सत्ता, तेसिं अजिणा उट्टा(उट्टा), अण्णे भणंति—उट्टचम्मं ।
गोरमिगाणं अड्ढा गोरमिगाड्ढा । पेसा पसवा, तेसिं अड्ढं । अण्णे भणंति—पेसा लेसा य मच्छा-
दिणा ।” इति निशोयचूर्णो सप्तमोद्देसके, पृ० ३९९-४०० ॥ ७. सहिण्णाणि सं० ॥

१. आयाणाणि वा [कायाणाणि वा खे० जै०] खे० जै० खं० । आयकाणि वा कायकाणि
वा हे १, २ ॥ २. पटुं हे १, ३ ला० ॥ ३. देसराणि खे० जै० । वेसराणि सं० हे ३ ॥
४. गजराणि सं० ॥ ५. फल्लिं खे० जै० खं० ॥ ६. कोयहाणि खे० जै० खं० हे १, ३ ।
'कोयवाणि वा इति पाठः' खे० ॥ ७. अजीणं हे २ । 'से इत्यादि, स भिक्षुर्वाणि
पुनरेवंभूतानि अजिननिष्पन्नानि 'प्रावरणीयानि' वज्राणि जानीयात्, तथा—उट्टाणि व ति,
उट्टाः (उट्टाः—प्र०) सिन्धुविषये मत्स्याः, तच्चर्मसूक्ष्मपद्मनिष्पन्नानि उट्टाणि (ओट्टाणि—प्र०,
ओट्टाणि प्र०) । पेसाणि ति सिन्धुविषये एव सूक्ष्मचर्मणः पशवः, तच्चर्मनिष्पन्नानीति ।
पेसलेसाणि ति तच्चर्मसूक्ष्मपद्मनिष्पन्नानि । कृष्ण-नील-गौरशृङ्गाजितानि प्रतीतानि । कनकानि
चेति कनकरसच्छुरितानि । तथा कनकस्यैव कान्तित्येवा तानि कनककान्तीनि । तथा कृतकनकरस-
पट्टाणि कनकपट्टानि । एवं कनकखचितानि कनकरसस्तवकाक्षितानि कनकरपट्टानि । तथा
व्याघ्रचर्मणि । एवं व्याघ्रचर्मविचित्रितानि । आभरणाणि आभरणप्रधानानि । आभरण-
विचित्राणि मिरविडकादिविभूषितानि । अन्यानि वा तथाप्रकाराण्यजिनप्रावरणानि लाभे सति न
प्रतिगृह्णीयादिति ।” शी० । “आयणाणि चम्माणि । ओट्टाणि (उट्टाणि—प्र०, उट्टाणि—प्र०) वा
ओट्टा (उट्टा—प्र०, उट्टा—प्र०) मच्छा सिधुविसए, तेसिं चम्मं मउयं भवति । पेसा तथे(त्थे)व
पसत्ता(वा १) य । कणगाणि कणगापोलियाणि । कणगपट्टाणि सोवन्नपट्टा दिज्जेति । कणगकंताइं
अतेसु कणगमंडिताणि । कणगखड्याणि कहिचि कहिचि । कणगफुसियाणि इतिलिगा फुसिगा
दिज्जेति । वग्घाणि वग्घचम्माणि । विवग्घाइं चित्तगस्स । आभरणाणि, एकजातितेण आभरणेण
मंडिताणि । आभरणविहिता(चित्ता)णि विचित्तेहिं आभरणेहिं ।” चू० ॥ ८. उट्टाणि जै० ।
द्वयतां सूत्रकृताङ्गे सू० ३९५ ॥ ९. गोणगाणि सं० । 'गोरमिगाईणगाणि वा पाठः' सट्ठि० ॥

विवग्धाणि वा आमरणाणि वा आमरणविचित्ताणि वा अण्णतराणि वा तहप्प-
गाराइं आईणपाउरणाणि वत्थाणि लामे संते णो पडिगाहेज्जा ।

५५९. ईच्चेयाइं आययणांइं उवाँतिकम्म अह भिक्खू जाणेज्जा चउहिं
पडिमाहिं वत्थं एसित्तए ।

५ [१] तैत्थ खलु इमा पढमा पडिमा—से भिक्खू वा २ उदिसिय २^१ वत्थं
जाएज्जा, तंजहा—जंगियं वा भंगियं वा साणयं वा पोत्तगं वा खोमियं वा
तूलकडं वा, तहप्पगारं वत्थं सयं वा णं जाएज्जा परो वा से देज्जा, फासुयं एसं-
णिज्जं लामे संते जाँव पडिगाहेज्जा ।

[२] अहावरा दोच्चा पडिमा—से भिक्खू वा २ पेहाए २^{१२} वत्थं जाएज्जा,
१० ^{१३}तंजहा—गाहावती वा जाव कम्मकरी वा, से पुव्वामेव आलोएज्जा—आउसो
^{१४}ति वा भइणी ति वा दाहिसि मे एत्तो अण्णतरं वत्थं ? तहप्पगारं वत्थं सयं
वा णं जाँएज्जा परो वा से देज्जा, फासुयं एसंणिज्जं लामे संते जाँव पडिगाहेज्जा ।
दोच्चा पडिमा ।

[३] अहावरा तच्चा पडिमा—से भिक्खू वा २ सेज्जं पुण वत्थं जाणेज्जा,
१५ तंजहा—अंतरिज्जगं वा उत्तरिज्जगं वा, तहप्पगारं वत्थं सयं वा णं जाएज्जा
जाव पडिगाहेज्जा । तच्चा पडिमा ।

१. वा नास्ति सं० ॥ २. ०णाणि वा वत्थाणि खे० जै० खं० । ०णाणि वत्थाणि वा लामे सं०
हे १ ॥ ३. इच्चेइयाइं हे १, २, ३ इ० ला० । “इच्चे[इ शीजै०]याइं इत्यादि” शी० ।
तुलना—सू० ४०९, ४५६, ५९४ ॥ ४. ०णातिं खं० ॥ ५. ०तिकम्म खे० जै० खं० ॥ ६.
एत्थ सं० ॥ ७. २ नास्ति खे० जै० खं० विना । तुलना—सू० ५९४ । “चउरो पडिमा—
उदिसिय जंगियमादी । वित्थियं पेहाए पुच्छिते भणति—एरिसं, अहवा पेहाए उक्खेवनिक्खेव-
निहेसं वीयाण उवरिं । ततियाए अंतरिज्जगं साढतो, उत्तरिज्जगं पंगुरणं । अहवा अंतरिज्जगं
हेट्ठिमपत्थरणं, उत्तरिज्जगं पच्छाओ । उज्झियधम्मियं चउव्विधं दन्वादि आलावगसिद्धं ।”
चू० । दइयतां बृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ पृ० १८०, निशीथचूर्णौ पञ्चदशोद्देशकान्ते पृ० ५६८ ॥
८. थूल० खे० जैमू० ॥ ९. वा णं देज्जा हे १, २, ३ इ० ला० । वा णं से देज्जा तं०
गाहावती वा जाव कम्मकरी वा, से पुव्वामेव आलोएज्जा आउसो भइणि त्ति वा दाहिसि मे
एत्तो अण्णतरं, तहप्पगारं वत्थं जाव लामे सं० । दइयतां पं० १० ॥ १०. एसणीयं हे १, २,
३. ला० ॥ ११. जाव नास्ति खे० जै० खं० इ० विना । दइयतां सू० ४०९ ॥ १२. २ नास्ति
सं० । तुलना—सू० ५९४ ॥ १३. तंजहा नास्ति खे० जै० सं० ॥ १४. ०करीयं हे २, ३
इ० ॥ १५. त्ति सं० इ० विना ॥ १६. जाव परो वा णं देज्जा जाव फासुयं खे० जै० सं०
खं० । दइयतां टि० ९ ॥ १७. एसणीयं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १८. जाव नास्ति सं०
विना । दइयतां टि० ११ ॥

[४] अहावरा चउत्था पडिमा—से भिक्खू वा २ उञ्जियधम्मियं वत्थं जाएजा जं चउण्णे बह्वे समण-माहण-अतिहि-किवण-वणीमगा णावकंखंति, तहप्पगारं उञ्जियधम्मियं वत्थं सयं वा णं जाएजा परो वा से देजा, फासुयं जाव पडिगाहेजा । चउत्था पडिमा ।

५६०. इच्चेताणं चउण्हं पडिमाणं जहा पिंडेसणाए ।

५

५६१. सिया णं एताए एसणाए एसमाणं परो वदेजा—आउसंतो सैमणा ! एजाहि तुमं मासेण वा दसरातेण वा पंचरातेण वा सुते वा सुततरे वा, तो ते वयं आउसो ! अण्णतरं वत्थं दांसामो । एतप्पगारं णिग्वोसं सोच्चा निसम्मा से पुव्वामेव आलोएजा—आउसो ! ति वा, भिगिणी ! ति वा, णो खलु मे कप्पति एतप्पगारे संगारे पडिसुणेतए, अभिक्खसि मे दाउं इदाणिमेव १० दल्याहि ।

५६२. से णेवं वदंतं परो वदेजा—आउसंतो समणी ! अणुगच्छाहि, तो ते वयं अण्णतरं वत्थं दांसामो । से पुव्वामेव आलोएजा—आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, णो खलु मे कप्पति एयप्पगारे संगारवयणे पडिसुणेतए, * अभिक्खसि मे दाउं इयाणिमेव दल्याहि * ।

१५

१. उञ्जियधम्मियं (धम्मं स०) जाएजा खं० सं० । से जं पुण उञ्जियधम्मियं वत्थं जाणे-जा इ० ॥ २. जं अच्चे हे २ ॥ ३. दइयता सू० ४१० ॥ ४. णं ताए खे० जै० सं० खं० हे १ । “किञ्च—सिया णमित्थादि, ‘स्यात्’ कदाचित्, णमिति वाक्यालंकारे, ‘एतया’ अनन्तरोक्त्या वल्लेपयथा वल्लमन्वेपयन्तं साधुं परो वदेत्” शी० । तुलना सू० ५९६ ॥ ५. समणा एजाहि नास्ति सं० ॥ ६. अत्र प्रतिषु पाठाः—सुए वा सुतराए (ति जै०) वा खे० जै० सं० । सुतराए वा खं० । सुते वा सुततरे वा हे ३ । सुतेण वा सुततरे वा हे २ । सुतेण वा सुततरे (रे ला०) वा हे १ ला० । सुतेण वा सुततरे वा इ० ॥ ७. वयं दांसामो अण्णं हे १, २ इ० ला० ॥ ८. दाहामो खे० जै० सं० ॥ ९. तहप्पं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १०. ति खे० जै० हे ३ ॥ ११. भिगिणि ति हे १, २, ३ ॥ १२. तहप्पं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १३. संगारे इति पदं नास्ति खेमू० जैमू० । संगारवयणे खेसं०, संगार जैस० ॥ १४. णेत्ता खं० ॥ १५. दाउं वा इदाणि मे (व खे० जै०) दळं खे० जै० सं० ॥ १६. णा गच्छाहि सं० खं० । “अणुगच्छ तावत्, पुनः स्तोकेवलाया समागताय दास्यामि” शी० ॥ १७. दाहामो खे० जै० सं० खं० ॥ १८. आउसो भइणी ति वा सं० । आउसो भइणी वा खे० जै० खं० । आउसो ति वा भइणि ति वा हे १, २, ३ ॥ १९. कप्पति एयप्पगारे पडिं हे १, २, ३ इ० ला० । कप्पति संगारवयणे पडिं खे० जै० सं० ॥ २०. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खेमू० सं० खं० ॥

५६३. 'से सेवं वदंतं परो जेत्ता वदेज्जा-आउसो ! 'ति वा, भगिणी !
ति वा, आहरेतं वत्थं समणस्स दासामो, अवियाइं वयं पच्छा वि अप्पणो
सयडाए पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं समारंभ समुदिसि जाव चेतस्सामो ।
एतप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्मा तहप्पगारं वत्थं अफासुयं जाव णो
५ पडिगाहेज्जा ।

५६४. 'सिया णं परो जेत्ता वदेज्जा-आउसो ! 'ति वा, भइणी ! ति
वा, आहरे एयं वत्थं सिणाणेण वा जाव आघंसित्ता वा पधंसित्ता वा समणस्स
णं दासामो । एतप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्मा से पुच्चामेव आलोएज्जा-
आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, मा एतं तुंमं वत्थं सिणाणेण वा जाव
१० पधंसाहि वा, अभिकंखसि मे दातुं एमेव दल्याहि । से सेवं वदंतस्स परो
सिणाणेण वा जाव पधंसित्ता [वा ?] दलएज्जा । तहप्पगारं वत्थं अफासुयं जाव
णो पडिगाहेज्जा ।

५६५. से^१ णं परो जेत्ता वदेज्जा - आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, आहरे
एयं वत्थं सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेत्ता वा पधोवेत्ता
१५ वा * समणस्स णं दासामो । एतप्पगारं निग्घोसं, तहेव, नवरं मा एयं तुमं
वत्थं सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेहि वा पधोवेहि वा * ।
अभिकंखसि^२ मे दातुं सेसं तहेव जाव णो पडिगाहेज्जा ।

५६६. से णं परो जेत्ता वदेज्जा-आउसो ! ति, वा भइणी ! ति वा,

१. से णं परो खे० सं० खं० । से सेवं वदंतं से णं परो जै० । से सेवं वदंतं परो वदेज्जा इ० हे २
ला० । “तमेवं पुनरपि वदन्तं सार्धं परो गृहस्थो नेताऽपरं भगिन्यादिकमाहूय वदेत्” शी० ॥
२. त्ति हे १, २ ला० । त्ति वा भइणी त्ति हे ३ ॥ ३. आहरेतं खै० जै० हे १, २ इ० ॥
४. दाहामो सं० ॥ ५. चेयामो सं० ॥ ६. निसम्म खे० जै० सं० खं० विना । इयतां सू० ५६४ ॥
७. “सिया णमित्यादि, रयात् पर एवं वदेत्” शी० ॥ ८. त्ति हे १, २, ३ ला० ॥ ९. आहा^३
खे० जै० हे २, ३ ॥ १०. वा ४ जाव आ^४ हे १, २, ३ ला० । वा ४ आ^५ खे० खं० । वा आ^६
जै० । इयतां सू० ४२१ ॥ ११, १२. सिच्छए वा हे १, २ इ० ला० ॥ १३. भतिणी खं० ॥
१४. तुमं नास्ति खे० जै० ॥ १५. परो जेत्ता सि^७ खं० ॥ १६. ज्ज वा हे २ ला० ॥ १७. सिया
णं हे १ । से यं खं० ॥ १८. भतिणी खं० ॥ १९. उच्छोलेत्ता वा पच्छोलेत्ता वा हे १ ।
उच्छोलेज्ज वा पधोएज्ज वा अभि^८ खे० जैमू० सं० । “एकस्मिं धोवणं उच्छोलेण, पुणो पुणो
धोवणं पधोवणं” निशीथचूर्णं चतुर्दशोद्देशके पृ० ४६५ ॥ २०. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति
खे० जैमू० सं० खं० ॥ २१. वा उच्छोलेज्ज वा पधोएज्ज वा तेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छो^९
खं० ॥ २२. मे दातुं नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २३. आउसो भइणी आ^{१०} हे १, २ ॥

आहरेते वत्थं कंदाणि वा जाँव हरियाणि वाँ विसोवेत्ता समणस्स णं दासामो ।
एतप्पगारं णिण्घोसं सोच्चा निसम्मा जाव भइणी ! ति वा, मा एताणि तुमं कंदाणि
वा जाव विसोहेहि, णो खलु मे कप्पति एयप्पगारे वत्थे पडिगाँहत्ति ।

५६७. से सेवं वदंतस्स परो कंदाणि वा जाव विसोहेत्ता दत्तएज्जा । तह-
प्पगारं वत्थं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा । ५

५६८. सिया से परो गेत्ता वत्थं निसिरेज्जा, से पुव्वामेव आलोएज्जा-
आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, तुमं चेव णं संतियं वत्थं अंतोअंतेण पडि-
लेहिस्सामि । केवली वूया-आयाणमेयं । वत्थंते ओवद्धं सिया कुंडले वा गुणे वा
हिरण्णे वा सुवण्णे वा मणी वा जाव रतणावली वा पाणे वा चीए वा हरिते वा ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिद्धाँ ४ जं पुव्वामेव वत्थं अंतोअंतेण पहिलेहेज्जा । १०

५६९. से भिक्खू वा २ से जं पुण वत्थं जाणेज्जा सअंदं जाँव संताणं
तहप्पगारं वत्थं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

५७०. से भिक्खू वा २ से जं पुण वत्थं जाणेज्जा अप्पंदं जाँव संता-
णगं अणलं अथिरं अधुवं अधारणिजं रोइज्जंतं णं रुच्चति, तहप्पगारं वत्थं
अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा । १५

५७१. से भिक्खू वा २ से जं पुण वत्थं जाणेज्जा अप्पंदं जाव संताणयं
अलं थिरं धुवं धारणिजं रोइज्जंतं रुच्चति, तहप्पगारं वत्थं फासुयं जाव पडिगाहेज्जा ।

१. आहाँ खे० जै० हे २, ३ ॥ २. जाव नास्ति हे १, २ इ० ला० ॥ ३. वा जाव वि० सं० ॥
४. ग्गाहेत्ता खे० जै० खं० । ग्गाहेत्ता इ० ॥ ५. प्रतिपु पाठाः—वत्थन्ते (वत्थंते खे०)
उवद्धं सं० खे० । वत्थेण ओवद्धं जै० । वत्थंतेण उवद्धं खं० । वत्थंतेण [ओ हे ३] वद्धे हे १, ३
ला० । वत्थंते वद्धे हे २ इ० । “यतस्तत्र किञ्चिद् कुण्डलादिकमाभरणजातं वद्धं भवेत्” जी० ॥
६. “ट्ठा ४ जा[वि सं०] पुव्वा खे० जै० सं० । “पूर्वोपदिष्टमेतत् प्रतिज्ञादिकं यद् वल्लं
प्रत्युपेक्ष्य गृह्णीयादिति” जी० ॥ ७. जाव वत्थं संताँ खे० जै० । जाव ससंताणं हे १ । जाव
सम्मत्ताणं हे ३ ॥ ८. “यावदल्पसन्तानकम्” जी० । एतदनुसारेण जाव अप्पसंताणगं इति
पाठोऽत्र वृत्तिकृता सम्मतो भाति ॥ ९. “अणलं अपज्जत्तगं अथिरं दुच्चल्लं अधुवं पाडिहारियं
अधारणिजं अलक्खणं, एतं चेव न रुच्चति” चू० । “अनलम् अशीष्टकार्यात्समर्थं हीनावित्त्वान्,
तथा अस्थिरं जीर्णम्, अधुवं स्वल्पकालानुज्ञापनात्, तथा आधारणीयम् अप्रगल्भप्रदेशखल्लनादि-
कलङ्कादितत्वात् । ..... तदेवंभूतमप्राप्त्यर्थं रोच्यमानं प्रशस्यमानं वीक्ष्यमानमपि वा दात्रा न रोचते,
साधवे न कल्पत इत्यर्थः ।” शी० । “अणलमपज्जत्तं खल्लं, अथिरं अददं तु होति णायव्वं ।
अधुवं न पाडिहारियं, अलक्खणमधारणिजं तु ॥ ४६२६ ॥”—निर्वायभा० ॥ १०. नो हे १, २
इ० जै० । नो रोइज्जं हे २ । न रोचइ हे ३ ॥ ११, १२. से तहँ हे १, २ इ० ला० ॥

५७२. से भिक्खू वा २ 'णो णवए मे वत्थे' 'त्ति कट्ठु णो बहुदेसिएण सिणाणेण वा जाव पधंसेज वा ।

५७३. से भिक्खू वा २ 'णो णवए मे वत्थे' 'त्ति कट्ठु णो बहुदेसिएण सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा जाव पधोएजं वा ।

५७४. से भिक्खू वा २ 'दुब्भिगंधे मे वत्थे' 'त्ति कट्ठु णो बहुदेसिएण सिणाणेण वा तहेव सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा आलावओ ।

५७५. से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्ज वत्थं आतावेत्तए वाँ पयावेत्तए वा, तहप्पगारं वत्थं णो अणंतरहिताए पुढवीए णो ससणिद्धाए जाव संताणए आतावेज्ज वा पयावेज्ज वा ।

५७६. से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा वत्थं आतावेत्तए वाँ पयावेत्तए वा, तहप्पगारं वत्थं थूणंसि वा गिहेल्लुगंसि वा उसुयालंसि वा कामजलंसि वा अण्णयरे वा तहप्पगारे अंतलिक्खजाते दुब्बद्धे दुग्णिक्खत्ते अणिकंये चलाचले णो आतावेज्ज वाँ पयावेज्ज वा ।

५७७. से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा वत्थं आतावेत्तए वाँ पयावेत्तए वा,

१. ति खे० चू० ॥ २. "बहुदेस्येन ईषद् बहुना" शी० । "बहुदिवसपिठितं बहुदिवसितं, बहुदिवसितं बहुगं वा बहुदिवसितं, लोद्धादिणा सीतोदएण वा" चू०, एतदनुसारेण बहुदिवसितेण वा इति पाठोऽत्र चूर्णिकृतामिष्टो भाति । "देसो नामं पसती तिप्प[स]ति, परेण वा वि बहुदेसो । कक्कादि अणाहारेण वा वि बहुदिनसवुत्थेणं ॥ [निशीथभा० ४६४३], सुते बहुदेसेण वा पाढो बहुदेवसितेण वा । एक्का पसती दो वा तिण्णि वा पसतीतो देसो भण्णति, तिण्हं परेण बहुदेसो भण्णति । अणाहारादि कक्केण वा संवासितेण, एत्थ एगरातिसंवासितं पि बहुदेवसियं भज्जति ।" इति निशीथचूर्णौ चतुर्दशे उद्देशके पृ० ४६५ । "पडिक्कमे देसिअं सव्वं, देसिअं ति आपत्ताद् वकारलोपे दैवसिकम्" इति श्राद्धप्रतिक्रमणसूत्रवृत्तौ पृ० ५ ॥ ३. "ए से वत्थे हे २, ३. १. ए वत्थे खे० जै० ॥ ४. त्ति कट्ठु नास्ति हे १, २ ॥ ५. 'ज्जा वा सं० खं० । 'ज्जा । हे १, २, ३. इ० ला० ॥ ६. दयता सू० ५७२, ५७३ ॥ ७. वा २ तह० खे० जै० सं० खं० ॥ ८. ससंता० हे १, २ जै० । ससंताणाय हे ३ इ० । दयतां सू० ३५३ ॥ ९. पाया० खे० जै० ॥ १०. वा २ तह० खे० जै० ॥ ११. "थूणा वेली । गिहेल्लुगं संमरो । उरु(१)सुयागं उव्वलं मुसलं वा । कामज(ज?)लं ण्हाणपीढं ।" चू० । "गिहेल्लुगं उम्बरः, उसुयालं उदूखलम्, कामजलं स्नानपीठमिति" शी० । "थूणा उ होति वियली, गिहेल्लुओ उंवरो उ णायव्वो । उदूखलं उसुयालं, सिणाणपीढं तु कामजलं ॥"—निशीथभा० ४२६८ ॥ १२. दुब्बद्धे दुग्णि(नि हे १ इ०)क्खत्ते हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १३. वा नो पाया० खे० जै० । वा णो पया० हे १, ३ । दयतां सू० ५७७ ॥ १४. वा २ तह० हे १, ३ इ० जै० । वा तह० खे० सं० ॥

तहप्पगारं वत्थं कुंलियंसि वा भित्तिसि वा ^१सिलंसि वा लेलुंसि वा अण्णतरे वा तहप्पगारे अंतलिक्खजाते जाव णो आतावेज्ज वा पयावेज्ज वा ।

५७८. से भिक्खू वा २ अभिक्खेज्ज वत्थं आतावेत्तए वा पयावेत्तए वा, तहप्पगारं वत्थं खंधंसि वा मंचंसि वा मालंसि वा पासायंसि वा हम्मियतलंसि वा अण्णतरे वा तहप्पगारे अंतलिक्खजाते जाव णो आतावेज्ज वा पयावेज्ज वा । ५

५७९. से तमादाए एंगतमवक्कमेजा, २ [त्ता] अहे शामथंडिलंसि वा जाव अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि पडिलेहियं २ पमज्जिय २ ततो संजयामेव वत्थं आतावेज्ज वा पयावेज्ज वा ।

५८०. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा २ सामगियं * ^{१३}जं सव्वड्ढेहिं सहितेहिं सदा जएज्जासि ति वेमि * ।

१०

॥ वत्थेस्सणाए पदमो उद्देसओ समत्तो ॥

[वीओ उद्देसओ]

५८१. से भिक्खू वा २ अद्देसणिज्जाइं वत्थाइं जाएज्जा, अद्देहापरिग्गहियाइं वत्थाइं धारेज्जा, णो धोएज्जा, णो रएज्जा, णो धोतरत्ताइं वत्थाइं धारेज्जा, अपलिउंचमाणे गामंतरेसु, ओमचेलिए । एतं खलु वत्थधारिस्स सामगियं । १५

५८२. से भिक्खू वा २ गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए पविसिउक्कामे सव्वं चीवरमायाए गाहावतिकुलं पिंडवातपडियाए निक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा, एवं बहिया ^{१४}विथारभूमिं वा विहारभूमिं वा गामाणुगामं वा दूइजेज्जा ।

१. कुलियं कुडो दिग्घो लिसो घरे जि दिग्घा तो कुट्ठा । जे अंतिमपच्छिमा ताओ भिच्छीओ । सिला सिला एव । लेलु लेट्टुओ । ” चू० । “कुलियं कुट्ठां तं जतो णेव्वमवतरति । इयरा सह करमएण भिच्छी, न्हंणं वा तवी भिच्छी । .....कुलियं तु होइ कुट्ठां भिच्छी तस्सेव गिरिनदीणं तु । .....[भा० ४२७३] । ” इति निक्षीयचूर्णो त्रयोदश उद्देशके पृ० ३७५ ॥ २. सिलंसि वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ ३. तरेसु वा खे० जै० खं० हे १, ३ ॥ ४. वा २ । खे० जै० । वा । खं० ॥ ५. वा तहं खे० ॥ ६. पासायंसि वा नास्ति सं० ॥ ७. तरंसि वा हे २ ॥ ८. वा पायां खे० । वा पातां जै० ॥ ९. य पमज्जिय ततो खे० खं० सं० ॥ १०. वत्थं नास्ति सं० ॥ ११. वा पायां खे० जै० ॥ १२. दश्यतां सू० ३३४ ॥ १३. एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० । “एतत्तस्य भिक्षो सामग्र्यमिति” जी० ॥ १४. सणस्स खे० जै० सं० खं० ॥ १५. तुलना-सू० २१४ ॥ १६. अधापरिग्गहियाति वत्थाति खं० ॥ १७. मादाय गाहावतिं चू० ॥ १८. चू० हे ३ विना-विथारभूमिं (मी हे १, २ ला०) वा गामां खे० जै० सं० खं० हे १, २ ला० । विहारभूमिं वा विथारभूमिं वा गामां इ० । “बहिया विथारभूमिं वा विहारभूमिं वा गामाणुगामं” चू० । दृश्यता सू० ३२८, ३४४, ३४५, ४६५, ४६६ ॥ १४

अह पुणेवं जाणेजा तिव्वदेसियं वा वासं वासमाणं पेहाए, जहा पिंडेसणाए, णवरं सव्वं चीवरमायाए ।

५८३. से एगतिओ मुहुत्तगं २ पांडिहारियं वत्थं जाएजा जाव एगाहेण वा दुयाहेण वा तियाहेण वा चउयाहेण वा पंचाहेण वा विप्पवंसिय २ उवाग-
५ च्छेजा, तहप्पगारं वत्थं णो अप्पणा गेण्हेजा, नो अन्नमन्नस्स देजा, नो पामिच्चं कुजा, णो वत्थेण वैत्थं(त्थ ?)परिणामं करेजा, णो परं उवसंकमिता एवं वदेजा आउसंतो समणा ! अभिकंखसि वत्थं धारित्ते वा परिहरित्ते वा ? थिरं वा णं संतं णो पलिच्छिंदिय २ परिट्टवेजा, तहप्पगारं वत्थं ससंधियं * तस्स

१. पुण एवं खं० ॥ २. “तिव्वदेसितं(त)यादिसु ण कप्पति” चू० ॥ ३. सू० ३४५। “से इत्यादि पिण्डैवणावन्नेयम्, नवरं तत्र सर्वमुपधिम् अत्र तु सर्वं चीवरमादायेति विशेषः” शी० ॥ ४. “मुहुत्तगं २ दिवसं अहोरतं पक्खं मासं जत्थियं वा कालं अन्नस्स साहुस्स पांडिहारियं णिण्हेतु आयरियपेसणेणं गतो एगाणिओ, सो तत्थ कज्जे समते वि अगिलाणो ण थ गिलाणकज्जेण एगागी पंचाहा परेण विप्पवसितं सद्धतणेणं, तेण उवधी उवहणाविओ, तं उवहयं जाणिऊणं उवधिसामिणा ण णिण्हियव्वं, ण अणोसिं दायव्वं, मज्झं उवहयं ति पामिच्चिजा वि नो, विपरिवट्ठ य नो अन्नं गेण्हेजा, णवरं दूया—धारेहि परिहराहि वा, ण पलिच्छिंदिय परिट्टवेजा] थिरं संतं, ससंधियं, संधी नाम ओधी, तं बोलीणं तस्स चैव णिसिरिज । एवं निग्घोसं सोच्चा माइट्ठाणेणं उवहणावितो, तं जाणितु तस्स वेत्तुं परिट्टावेयव्वं” चू० । “से इत्यादि, स कश्चित् साधुरपरं साधुं मुहुर्तादिकालोद्देशेन प्रातिहारिकं वस्त्रं याचेत्, याचित्वा चैकाक्येव ग्रामान्तरादौ गतः, तत्र चासावेकाहं यावत् पञ्चाहं बोधित्वाऽऽगतः । तस्य चैकाकित्वात् स्वपतो वस्त्रमुपहतम्, तच्च तथाविधं वस्त्रं तस्य समर्पयतोऽपि वस्त्रस्वामी न गृह्णीयात्, नापि गृहीत्वाऽन्यस्मै दद्यात्, नाप्युच्छिन्नं दद्याद् यथा ‘गृहणेदं त्वं, पुनः कतिभिरहोभिर्ममान्यद् दद्याः’, नापि तदैव वस्त्रेण परिवर्तयेत्, न चापरं साधुमुपसंक्रम्यैतद् वदेत्, तद्यथा—आयुष्मन् श्रमण ! अमिकाङ्गसि इच्छस्येवंभूतं वस्त्रं धारयितुं परिभोक्तुं चेति । यदि पुनरेकाकी कश्चिद् गच्छेत् तस्य तदुपहतं वस्त्रं समर्पयेत् । न ‘स्थिरं’ इदं सत् परिच्छिन्नं परिच्छिन्नं खण्डशः कृत्वा ‘परिष्ठापयेत्’ त्यजेत् । तथाप्रकारं वस्त्रं ‘ससंधियं’ ति उपहतं स्वतो वस्त्रस्वामी ‘नास्वादयेत्’ न परिभुजीत, अपि तु तस्यैवोपहन्तुः समर्पयेत्, अन्यस्य चैकाकिनो गन्तुः समर्पयेदिति । एवं बहुवचनेनापि नेयमिति । किञ्च—से इत्यादि, स भिक्षुः कश्चिदेवं साव्वा-चारमवगम्य ततोऽहमपि प्रातिहारिकं वस्त्रं मुहुर्तादिकालमुद्दिश्य याचित्वाऽन्यत्रैकाहादिना वासेनोपहनितव्यामि, ततस्तद् वस्त्रं ममेव भविष्यतीत्येवं मातृस्थानं संस्पृशेत्, न चैतत् कुर्यादिति” शी० ॥ ५. पडिं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. ‘रियं वीथं वत्थं हे ३ जै० ॥ ७. दुवाहेण सं० ॥ ८. ‘वत्थिय खे० जै० सं० ॥ ९. अप्पणो सं० खं० ॥ १०. नो परं गिन्हाविजा इ० ॥ ११. तुलना—सू० ४२१, ४२९, ४७४, ५८४ ॥ १२. ‘गारं ससंधियं वत्थं तस्स हे १, २, ३ इ० ला० । ‘गारं वत्थं ससंधियं वत्थं तस्य जै० ॥ १३. इत आरभ्य विविधाः पाठाः प्रतिषु दृश्यन्ते, अतो वक्ष्यमाणानि टिप्पणानि टि० ४ मध्ये निर्दिष्टां वर्णां वृत्तिं च सम्यक् परिशील्य कः पाठः समीचीनतर इति श्रुधीभिः स्वयं निर्णेतव्यम् । १. एतदन्तर्गतपाठस्थाने खं० मध्ये ‘तारो तहप्पगाराणि मुहुत्तगं २ से सोच्चा णिसम्मा इति पाठो दृश्यते, खे० मध्येऽपि

चेव निसिरेज्जा, 'नो णं सातिज्जेज्जा ।

से^१ एगतिओ एयप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्मा 'जे भयंतारो तहप्पगाराणि वत्थाणि ससंधियाणि मुहुत्तगं २ जाव एगाहेण वा दुयाहेण वा तियाहेण वा चउयाहेण वा पंचाहेण वा विप्पवसिय २ उवागच्छंति, तहप्पगाराणि वत्थाणि नो अप्पणा गिण्हंति, नो अन्नमन्नस्स दलयंति, तं चेव जाव नो साइज्जंति,' ५
वहुवयणेण भाणियच्चं, से हंता अहमवि मुहुत्तं पाँडिहारियं वत्थं * जाइत्ता जाव एगाहेण वा दुयाहेण वा तियाहेण वा चउयाहेण वा पंचाहेण वा विप्पवसिय २ उवागच्छिस्सामि, अविद्याइं एतं ममेव सिया, माइट्ठाणं संफासे, णो एवं करेज्जा ।

५८४. से भिक्खू वा २ णो वण्णमंताइं वत्थाइं विवण्णाइं करेज्जा, * विवण्णाइं वण्णमंताइं ण करेज्जा, अण्णं वा वत्थं लभिस्सामि त्ति कट्ठु नो अण्णमण्णस्स देज्जा, १०
नो पामिच्चं कुज्जा, नो वत्थेण वत्थपरिणामं करेज्जा, नो परं उवसंकमित्तु * एवं

प्रायः पञ्चविंशत्यक्षरपरिमितं कश्चित् पाठोऽत्रासीत्, किन्तु तं घृष्टा तत्स्थाने से हंता अहमवि मुहुत्तं पाँडिहारियं वत्थं इति पाठो लिखितो दृश्यते, हे १ जै० मध्ये तस्स चेव निसिरेज्जा, न अन्नाणं साइज्जेज्जा, से एगतिओ एयप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्मा जे भयंतारो तहप्पगाराणि वत्थाणि मुहुत्तगं २ से सोच्चा निसम्मा जायित्ता जाव एगाहेण..... वत्थं इति पाठो दृश्यते, तत्रापि जै० मध्ये कियन्ति अक्षराणि कथं लिखितानि तद् वक्ष्यमाणटिप्पणानुसारेण ज्ञेयम् । तस्स चेव निसिरेज्जा इत्यतः प्रभृति बहुवयणेण भाणियच्चं इतिपर्यन्तः पाठः खेमू० मध्ये नास्ति, किन्तु पत्रस्याधोभागे केनचिद्विषयेन खे० प्रतौ पूरित इत्यवधेयम् ॥

१. नो णं सातिज्जेज्जा से एगतिओ नास्ति हे २ ला० । नो अन्नाणं सा^० हे १ । न अन्नाणं सा^० हे ३ जै० । दृश्यतां पृ० २१० टि० ४ ॥ २. से एगतिओ नास्ति सं० । से एगओ खेसं० । दृश्यतां पृ० २१० टि० ४, १३ ॥ ३. ससंधियाणि नास्ति सं० खेमू० जै० खं०, दृश्यतां पृ० २१० टि० १२-१३ ॥ ४. दुवा^० सं० ॥ ५. स्स अणुवयंति तं चेव हे १, २, ३ इ० ला० जै० । जै० मध्ये पूर्वं लिखितानि कानिचिदक्षराणि आच्छाद्य तत्स्थाने अणुवयंति..... अहमवि इति पाठो लिखितोऽस्तीति ज्ञेयम् ॥ ६. बहुवयणेण भासियच्चं इ० । बहुमाणेण भासियच्चं हे १, २, ३ जै० ला० ॥ ७. परिहा^० हे १, २ ला० ॥ ८. एवं सं० ॥ ९. विवन्नाइं वा वच्च^० हे १ । विवण्णाइं वण्णमंताइं करेज्जा खे० सं० हे २ इ० । * एतदन्तर्गतस्य विवण्णाइं..... उवसंकमित्तु इति पाठस्य स्थाने खं० मध्ये जै० मध्ये च 'मुहुत्तं २ पाँडिहारियं वत्थं जाव एगाहेण वा दुयाहेण वा तियाहेण वा चउयाहेण वा पंचाहेण वा विप्पवसिय २ उवागच्छिस्सामि अविद्याइं एतं ममेव सिया माइट्ठाणं संफासे णो वदेज्जा' इति पाठो दृश्यते । खे० मध्येऽपीदृश एव पाठ आसीदिति भाति, यतः कानिचिदक्षराणि घृष्टानि, कानिचित्तु निषिद्धानीति स्फुटं तत्र विलोक्यते । विवण्णाइं उवसंकमित्तु इति पाठ खे० जै० मध्ये पश्चात् केनचित् पूरित इत्यपि ज्ञेयम् ॥ १० वत्थं परिणामं सं० विना । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्, तथा सू० ४२१, ४२९, ४७४, ५८३ ॥ ११. कुज्जा खे० सं० ॥

वदेज्जा—आउसंतो सँमणा ! अभिकंखसि वत्थं चारित्तए वा परिहस्तिए वा ? थिरं वा णं संतं णो पलिछिंदिय २ परिड्वेज्जा, जँहा मेयं वत्थं पावगं पँरो मण्णइ, परं च णं अदत्तहाँरी पडिपहे पेहाए तस्स वत्थस्स णिदाणाय णो तेसिं भीओ उम्मगेणं गच्छेज्जा जाव अप्पुस्सुए जाव ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

५ ५८५. “से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से विहं सिया, से जं पुंण विहं जाणेज्जा—इमंसि खलु विहंसि बहवे आमोसगा वत्थपडियाए संपडिया[SS]गच्छेज्जा, णो तेसिं भीओ उम्मगेण गच्छेज्जा जाव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

१० ५८६. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से आमोसगा *संपडिया[SS]गच्छेज्जा, ते णं आमोसगा *एवं वदेज्जा आउसंतो समणा ! आहरेतं वत्थं, देहि, णिक्खिवाहि, जहा रियाँए, णाणत्तं वत्थपडियाए ।

५८७. “एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा २ सामगियं *जं सव्वडेहिं सहिएहिं सदा जएज्जासि ति बेमि* ।

॥ वत्थेसणा सँमत्ता ॥

१५

॥ पंचममध्ययनं समाप्तं ॥

१. प्रतिषु पाठाः—समणा अभिकंखसि मे वत्थं हे १, २, ३ इ० ला० खं० । समभिकंखसि वत्थं खे० जैमू० सं० । दृश्यतां सू० ५८३ ॥ २. जहा वेयं वत्थं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ३. परो मण्णइ परं च णं नास्ति हे १, २, इ० ला० । “पावगं णाम अचोक्खं मण्णति, अदत्तहारी आलावगा जहा रियाए । इति वल्लेपणा परिसमाप्ता ।” चू० ॥ ४. “हारी पहे य पेहाए सं० । “हारी [पडि जै०]पहे त पेहाए खे० जै० । “हारी पहे पेहाए इ० । तुलना—सू० ५१५ ॥ ५. निदाणे णो हे १, ३ ॥ ६. अप्पुस्सुए सं० हे १, २ ला० इ० । दृश्यतां सू० ४८२ ॥ ७. तुलना—सू० ५१६ ॥ ८. पुण बहुविधं जाणेज्जा खे० जै० खं० इ० ॥ ९. संपडिया^० खे० सं० जै० हे ३ । संपडियागच्छेज्जा आगच्छेज्जा हे २ इ० ला० । संपडिआगच्छेज्जा हे १ । दृश्यतां सू० ५१६, ५१७, ५८६ ॥ १०. “ज्जा जाव खेमू० जैमू० सं० इ० ॥ ११. खे० जै० दृश्यतां सू० ५१६, ५१७, ५८५ ॥ १२. आहारेहि खे० जै० ॥ १३. दृश्यतां सू० ५१७ ॥ १४. वत्थं पं^० खे० जै० सं० हे १ ॥ १५. एवं इ० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ १६. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० । “एतत् तस्य भिक्षोः सामग्र्यमिति ।” शी० ॥ १७. सम्मत्ता हे १, ३ इ० ला० ॥

छठ्ठं अङ्गयणं 'पाएसणा'

[पठमो उद्देशो]

५८८. से भिक्खू वा २ अभिकंखेजा पायं एसित्ताए, से जं पुण पायं जाणेजा, तंजहा—लाउयपायं वा दासुपायं वा मट्ठियापायं वा, तहप्पगारं पायं ५
जे णिगंथे तरुणे जाव थिरसंघयणे से एगं पायं धारेजा, णो वितियं ।

५८९. से भिक्खू वा २ परं अद्धजोयणमेराए पायंपंडियाए णो अमि-
संधारेजा गमणाए ॥

५९०. से भिक्खू वा २ से जं पुण पायं जाणेजा अस्सिपडियाए एगं साह-
म्मियं समुद्दिस्स पाणाइं जहा "पिंडेसणाए चत्तारि आलावगा । पंचमो" वहवे १०
समण-माहण पणणिय २ तहेव ।

५९१. से भिक्खू वा २ अस्संजए भिक्खुपडियाए वहवे समण-माहण वत्थे-
सणाऽऽलावओ ।

५९२. से भिक्खू वा २ से जाइं पुण पायाइं जाणेजा विरुवरूवाइं महद्धण-

१. पादं खे० खं० ॥ २. पादं खे० जै० खं० ॥ ३. तंजहा नास्ति सं० ॥ ४. लाउतपाइं
खं० । कलाउपायं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ५. "पादं खे० जै० खं० । "पायं वा मट्ठियापायं
हे ३ इ० ॥ ६, ७. "पादं खं० ॥ ८. पाइं खे० जै० खं० इ० हे १, २ ॥ ९. कीयं खं० हे
१, २, ३ इ० ला० । तुलना-सू० ५५३ । "जतो सुतो भगियं—"जे णित्तंथे तरुणे बलवं से
एगं पायं धरेज्जा, णो वितियं ।" इति निगीयसूत्रे त्रयोदशोद्देशके पृ० ४४९ । "तथा
चालाम्—जे भिक्खू तरुणे बलवं जुवाणे से एगं पादं धरेज्ज" इति षोडशोद्देशके पृ० १५७ ।
"तथा च आचारसूत्रम्—"जे भिक्खू तरुणे जुगवं बलवं०० से एगं पायं धारेज्जा ।" बृहत्सं०
पृ० ११०९ ॥ १०. "पंडियाए सं० । तुलना सू० ५५४ ॥ ११. पादं सं० विना । एवमग्रेऽपि
प्रायः सर्वत्र प्रायः सं० विना 'पाय'स्थाने 'पाद'गच्छः ॥ १२. द्दुत्तां सू० ३३९, ५५५ ॥
१३. द्दुत्ता सू० ३३२ [१], ५५५ ॥ १४. हुणा सं० खं० । एवमग्रेऽपि ॥ १५. अत्रेदं बोध्यम्
वहवे समणमाहण इति शब्देन 'पिण्डेयणा'व्ययान्तर्गतः [सू० ३३२ [२]] षष्ठ आलापक
आदौ सूच्यते, तदनन्तरम् अस्संजए भिक्खुपडियाए इत्यनेन 'वत्थेयणा'व्ययान्तर्गतं ५५६ तमं
सूत्रमत्र विवक्षितम्, वत्थेयणाव्ययनेऽपि एष एव क्रमः, तथाविच एव च सूत्रपाठः । अत्र-तु भिन्नः
क्रमः, इति विभावनीयं सूचीभिः ॥

मोलाइं, तंजहा—अयपायाणि वा तउपायाणि वा तंवपायाणि वा सीसगपायाणि वा हिरण्णपायाणि वा सुवण्णपायाणि वा रीरियपायाणि वा हारपुडपायाणि वा मणि-काय-कंसपायाणि वा संख-सिंगपादाणि वा दंतपादाणि वा चेलपादाणि वा सेलपादाणि वा चम्मपायाणि वा, अण्णयराणि वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं मह-
५ ऋणमोलाइं पायाइं अफासुयाइं जाव नो पडिगाहेज्जा ।

५९३. से भिक्खू वा २ से ज्ञाइं पुण पायाइं जाणेज्जा विरूवरूवाइं महद्धण-
बंधणाइं, तंजहा—अयबंधणाणि वा जाव चम्मबंधणाणि वा, अण्णयराइं वा
तहप्पगाराइं महद्धणबंधणाइं अफासुयाइं जाव नो पडिगाहेज्जा ।

५९४. ईचेताइं आयतणाइं उवातिकम्म अह भिक्खू जाणेज्जा चउहिं
१० पडिमाहिं पायं एसित्तए ।

[१] तत्थ खलु इमा पढमा पडिमा—से भिक्खू वा २ उहिसिय २ पायं
जाएज्जा, तंजहा—लाउयपायं वा दारुपायं वा मट्टियापायं वा, तहप्पगारं पायं
सयं वा णं जाएज्जा जाव पडिगाहेज्जा । पढमा पडिमा ।

[२] अहावरा दोच्चा पडिमा—से भिक्खू वा २ पेहाए पायं जाएज्जा,
१५ तंजहा—गाहाँवई वा जाव कम्मकरी वा, से पुच्चामेव आलोएज्जा, आउसो^{११} ! ति
वा, भगिणी ! ति वा, दाहिसि मे एत्तो अण्णतरं पायं, तंजहा—लाउयपायं
वा^{१२} ३, तहप्पगारं पायं सयं वा णं जाएज्जा जाव पडिगाहेज्जा । दोच्चा पडिमा ।

१. अयपात्ताणि हे १, २, ३ । “जे भिक्खू अयपायाणि वा तउयतंव-सीस-हिरण्ण-सुवण्ण-
रीरिया-हारउड-मणि-काय-कंस अंक-संख-वड्ढर-सिंग-दंत-सेल-चेल-चम्मपायाणि वा अण्णतराणि
वा तहप्पगाराणि पाताइं करेति” इति निशीथसूत्रे ११।१ ॥ २. सीसग-हिरण्ण-सुवण्ण-रीरिया-
हारपुड-मणि-काय-कंस-संखसिंग-दंत-चेल-सेलपायाणि वा चम्मपायाणि वा हे १, २, ३ इ०
ला० ॥ ३. “हारपुडं तिलोहिं चैव पादं चिल्लगिरिमादिणा यंमितुं(मादिणायं मितुं-प्र०)
कीरति । चम्मपादं चम्मकुत्तुओ ।” चू० । “हारपुडपायं ति त्रिलोहपात्रमिति” शी० ।
“अयमाट्ठिया कंठा, हारपुडं णाम अयमाद्याः पात्रविशेषा मौक्तिकलताभिरुपशोभिताः”—
निशीथचू० ११।१ ॥ ४. संख-सिंग-दंत-सेलपायाणि वा चेलपायाणि वा चम्म^{१३} सं० ।
“मणिमादिद्या कंठा, मुक्ता सेलमयं, चेलमयं पसेवओ खलियं वा पडियाकारं कज्जड”—
निशीथचू० ११।१ ॥ ५. वा चेलपादाणि वा चम्म^{१४} खं० ॥ ६. वा अण्णयराइं तह^{१५} खे०
जै० सं० खं० ला० । वा तह^{१६} हे १, २ ॥ ७. यराणि इ० ॥ ८. इच्चेइयाई इ० । तुलना—
सू० ५५९ ॥ ९. आयाणाइं खे० । आताणाइं जै० ॥ १०. कम्म खे० जै० सं० खं० ॥
११. मट्टियपायं खे० जै० ॥ १२. जाणेज्जा सं० ॥ १३. वती जाव कम्म^{१७} खे० जै० खं० ।
“वई वा कम्म^{१८} सं० । वतिं वा जाव कम्मकरी वा इ० । तुलना—सू० ५५९ ॥ १४. ति
हे १, २, ३ ॥ १५. अत्र ३ इत्यनेन दारुपायं वा मट्टियापायं वा इति पाठो ज्ञेयः ॥

[३] अहावरा तच्चा पडिमा—से भिक्खू वा २ से जं पुण पायं जाणेज्जा संगतियं वा 'वेजयंतियं वा, तहप्पगारं पायं सयं वा णं जाव पडिगाहेज्जा । तच्चा पडिमा ।

[४] अहावरा चउत्था पडिमा—से भिक्खू वा २ उज्झिययंभियं पादं जाएज्जा जं चउण्णे वहवे सैमण-माहण जाव वणीमगा णावकंखंति, तहप्पगारं पायं सयं वा णं जाएज्जा जाव पडिगाहेज्जा । चउत्था पडिमा ।

५

५९५. इच्चेताणं चउण्हं पडिमाणं अण्णतरं पडिमं जहा 'पिंडेसणाए ।

५९६. से णं एताए एसणाए एसमाणं पासित्ता परो वदेज्जा—आउसंतो समणा ! एजासि तुमं मासेण वा जहा 'वत्थेसणाए ।

५९७. से णं परो गेत्ता वदेज्जा—आउंसो भइणी ! आहरेयं पायं, तेहेण वा घणण वा णवणीएण वा 'वसाए वा अन्मंगेत्ता वा तहेव, सिण्णाणादि तहेव, १० सीतोदगादि 'कंदीदि तहेव ।

५९८. से णं परो गेत्ता वदेज्जा—आउसंतो समणा ! मुहुत्तंगं २ अच्छाहि जाव ताव अम्हे असणं वा ४ उवक्रेसु वा उवक्खडेसु वा, तो ते वयं आउंसो ! सपाणं समोयणं 'पडिग्गहगं दासामो, तुच्छए पडिग्गहए दिण्णे समणस्स णो सुद्धु

१. वेजइयंतियं खे० जै० । “संगतियं मत्तओ, वेजयंतियं पडिग्गहओ । अहवा संगतियं वे पादा वारावारणं वाहेति तिणिण वा, तत्थेयं देति जत्थ पवयणदोसो नत्थि । वेजयंतियं णाम जत्थ अन्मरहियस्स रायादिणो उस्सवे कालकिच्चे वा भजिया हुडं वा छोडु णिज्जति” च० । “संगइयं ति दातुं स्वाज्जिकं परिमुक्तप्रायम्, वेजयंतियं ति द्वित्रेषु पात्रेषु पर्यायेणोपमुज्जयमानं पात्रं याचेत्” शी० ॥ २. ‘धम्मं पादं हे १, २, ३ ला० । ‘धम्मियं जाएज्जा खे० जै० सं० ॥ ३. समण जाव खे० जै० सं० खं० ॥ ४. ‘गारं सयं खे० जै० खं० ॥ ५. सू० ४१० ॥ ६. ‘माणं [परो खेसं०] पास गेत्ता वदेज्जा खे० जै० खं० । ‘माणं पासित्ता वदेज्जा सं० । ‘माणं परो पासित्ता वदेज्जा इ० । “से णमित्थादि, एतथा अनन्तरोक्तया पात्रैषणया पात्रमन्विषन्तं सार्धं त्रयं परो द्रव्यात्” शी० ॥ ७. द्रव्यतां सू० ५६१ ॥ ८. ‘सो चि वा भइणि चि वाहे ३ ॥ ९. आहरेयं खे० हे २ । द्रव्यतां सू० ५६३ ॥ १०. वसाए वा नास्ति खे० जैमू० । द्रव्यतां सू० ४२१ । तुलना —“जे भिक्खू ‘नो नवए मे परिग्गहे लडे’ ति कट्टु तेहेण वा घणण वा णवणीएण वा वसाए वा भक्खेज्ज वा भिल्लिगेज्ज वा” —निश्रथिसू० १४।१२ ॥ ११. ण्हाणादि सं० । द्रव्यतां सू० ५६४ ॥ १२. कंदगादि हे १, २, ३ ला० । द्रव्यतां सू० ५६५, ५६६ ॥ १३. ‘त्तंगं २ जाव ताव खे० जै० सं० खं० । “मुहुत्तंगं तिष्ठ त्वं यावदशनादिकं कृत्वा पात्रं मृत्वा ददासि” शी० ॥ १४. प्रतिपु पाठाः—उवक्रेसु वा उवक्खडेसु वा हे १, २, ३ इ० ला० खं० । उवक्खडेसु वा खे० । उवक्खडेसु वा सं० जै० ॥ १५. ‘ग्गह खे० जै० सं० ॥ १६. ‘ग्गहे खं० इ० । ग्गए सं० ॥

णो साहु भवति । से पुव्वामेव अलोएज्जा-आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, णो खलु मे कप्पति आधाकम्मिए असणे वा ४ भोत्तए वा पायए वा, मा उवकरोहि, मा उवकखडेहि, अभिकंखसि मे दाउं एमेव दल्याहि । से सेवं वंदतस्स परो असणं वा ४ उवकरोत्ता उवकखडेत्ता सपाणं समोयणं पडिग्गहं दलएज्जा, तह-

५ प्पगारं पडिग्गहं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

५९९. सिया परो नेत्ता पडिग्गहं णिसिरेज्जा, से पुव्वामेव आलोएज्जा-आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, तुमं चेव णं संतियं पडिग्गहं अंतोअंतेणं पडिलेहिस्सामि । केवली बूया-आयाणमेयं, अंतो पडिग्गहंसि पाणाणि वा बीयाणि वा हरियाणि वा, अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा ४ जं पुव्वामेव पडिग्गहं

१० अंतोअंतेणं पडिलेहेज्जा ।

६०० सअंडादी सव्वे आलावगा जहा वंत्थेसणाए, पाणत्तं तेत्थेण वा घएण वा णवणीएण वा वसाए वा सिणाणादि जाव अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि पडिलेहिय २ पमजिय २ ततो संजयामेव औमजेज्ज वा [जाव पयावेज्ज वा] ।

६०१. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं * जं

१५ सव्वडेहिं सहितेहिं सदा जएज्जासि ति बेमि * ।

॥ पात्रैवणायां प्रथम उद्देशकः समाप्तः ॥

[वीओ उद्देशओ]

६०२. से भिक्खू वा २ गाहावड्ढकुलं पिंडवातपडियाए पविसमाणे पुव्वामेव पेहाए पडिग्गहं, अवहट्ठु पाणे, पमजिय रयं, ततो संजयामेव गाहावड्ढकुलं

१. णो नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. चि खं० सं० विना ॥ ३. मा उवकखडेहि नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ ४. ग्गहं इ० ॥ ५. परो उवणेत्ता खे० जै० सं० खं० ॥ ६. ग्गहं हे ३ इ० ॥ ७. ग्गहं इ० ॥ ८. ग्गहंसि हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ९. दृश्यतां सू० ५६७ ॥ १०. दृश्यतां सू० ५६९-५७९ ॥ ११. सू० ५९७ ॥ १२. आसजेज्जा । खं० । दृश्यतां सू० ६०४, ३५३, ५७९ ॥ १३. अह भिक्खुस्स वा खं० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ १४. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २ इ० ला० ॥ १५. पविट्ठे समाणे खं० चू० । “गाहावड्ढकुलं पविट्ठे पेहाए पडिलेहित्तु, पडिग्गहि(ह)थावो अवहट्ठु पाणे अवणेत्तु, रयं पमजिय” चू० । “से इत्यादि, स भिच्छुर्यहपडिक्कुलं पिण्डपातप्रतिजया प्रविशन् पूर्वमेव प्रत्युपेक्ष्य पतद्ग्रहम्, तत्र च यदि प्राणिनः पश्येत् ततस्तान् आहृत्य निष्कृष्य (निष्कृत्य - प्र०) त्यक्तवैत्यर्थः तथा प्रभृज्य च रजः, ततः संयत एव गृहपडिक्कुलं प्रविशेद्वा निष्कामेद्वा” शी० ॥

पिंडवातपडियाए णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा । केवली वूया — आयाणमेयं । अंतो पडिग्गहगंसि पाणे वा वीए वा रूए वा परियावजेज्जा, अह भिक्खूणं पुव्वोवदिद्वा ४ जं पुव्वामेव पेहाए पडिग्गहं, अवहट्ठु पाणे, पमज्जिय रयं, ततो संजयामेव गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।

६०३. से भिक्खू वा २ गाहावति जाव समाणे सिया से परो आहट्ठु ५
अंतो पडिग्गहगंसि सीओदगं परिभाएत्ता णीहट्ठु दलएज्जा, तहप्पगारं पडिग्गहगं परहत्थंसि वा परपायंसि वा अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा । से य आहच्च पडिग्गाहिए सिंया, खिप्पामेव उदगंसि साहरेज्जा, सपडिग्गहर्मायाए वं णं परिट्ठ-
वेज्जा, ससणिद्धाए वं णं भूमीए नियमेज्जा ।

६०४. से भिक्खू वा २ उदउलं वा ससणिद्धं वा पडिग्गहं णो आमजेज्ज १०
वा जाव पयावेज्ज वा । अह पुणेवं जाणेज्जा विगदोदए मे पडिग्गहए छिण्ण-
सिणेहे, तहप्पगारं पडिग्गहं ततो संजयामेव आमजेज्ज वा जाव पयावेज्ज वा ।

६०५. से भिक्खू वा २ गाहावतिकुलं पविसित्तुकामे सपडिग्गहमायाए
गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा, एवं वहिया विथारभूमिं

१. रए वा नास्ति खे० जै० । हरिए वा सं० । तुलना—सू० ५६८, ६०३ । “अन्तः मध्ये पतद्ग्रहकस्य प्राणिनो द्वीन्द्रियादयः तथा वीजानि रजो वा पर्यापघोरन् भवेयुः” शी० ॥
२. पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ३. अमिहट्ठु खे० जै० खं० हे ३ । “गृहान्तः मध्ये एवापरस्मिन् पतद्ग्रहे स्वकीये भाजने आहृत्य शीतोदकं परिभा(भ-प्र०)ज्य विभागीकृत्य णीहट्ठु ति नि-सार्थं दद्यात्” शी० ॥ ४. “परियाभाएत्त ति छुम्भितु, पडिग्गहं परहत्थगयं ण गेहेज्जा । आहच्च गहिते गिहत्थो एस चेव उदए जति परिसहा(साह)रति, लट्ठं । अण्णत्थ वा उपएहइ (?) अजहिं भाणे पक्खिवति ।” चू० । “स साधुस्तथाप्रकारं शीतोदकं परहस्तगतं परपात्रगतं वाऽप्राञ्जकमिति मत्वा न प्रतिगृहीयात्” जी० ॥ ५. “ग्गहगंसि हे १, २ इ० ॥ ६. तुलना—सू० ३२४ ॥ ७. सिया से खिप्पा” हे १, ३ ॥ ८. “माताए एवं परि” खे० जै० । “माताए व णं वा पाठः” खेटि० । “मायाए एव परि” हे १ ॥ ९. व ण भू” हे १ ॥ १०. वा पडि” सं० ॥ ११. “ग्गहगं इ० । “उदउल्ल-ससणिद्धं पडिग्गहं आमज्ज पमज्ज अंतो सल्लिहति, वाहिं णिल्लिहति, उव्वलेति, उव्वट्ठेति, आयावेज्ज, पतावेज्ज । इति पात्रैपणा समाप्ता ।” चू० ॥ १२. वा २ । अह खे० जै० सं० खं० । एतदनुसारेण वा पमजेज्ज वा इति पाठोऽत्र भवेत्, तथापि अत्रैव वक्ष्यमाणपाठानुसारेण टि० ११ अनुसारेण च वा जाव पयावेज्ज वा इति प्रत्यन्तरस्य पाठः मूले स्वीकृतोऽस्माभिः । वा पमजेज्ज वा जाव पयावेज्ज वा अह इ० ॥ १३. हस्यतां सू० ३५३ ॥ १४. विगदोदए इ० । वियडोदए हे १, ३ ला० । तुलना—सू० ४९१ ॥ १५. “सित्तुकामे खे० जै० । “सित्तुकामे हे १, २, ३ ला० खं० ॥ १६. विथारभूमी [विहार-भूमी सं०] वा गा” खे० जै० सं० खं० । तुलना—सू० ५८२ । विथारभूमिं वा गा” हे १ ॥

वा विहारभूमिं वा गामाणुगामं [वा] दूइजेज्जा, तिच्चदेसियांदि जहा ^१बितियाए
वत्थेसणाए, णवरं एत्थ पडिग्गहो ।

६०६. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं* ^२जं
सच्चद्वेहिं सहितेहिं सदा जएज्जासि ति वेमि * ।

५

॥ पाप्सणा समत्ता । षष्ठमध्ययनम् ॥

१. ^१या जहा हे १, २ इ० ॥ २. बीतीयाए खे० जैमू० । बीयाए हे १, २, ३ इ० ला० । सू०
५८२ ॥ ३. ^२ग्गहो हे २, ३ इ० ला० । ^३ग्गहो हे १ ॥ ४. एव इ० । दइयतां सू० ३३४ ॥
५. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २, ३ ला० ॥ ६. पसणा संमत्ता हे १, २ ला० ॥

सत्तमं अज्झयणं 'ओग्गहपडिमा'

[पढमो उद्देसओ]

६०७. सँमणे भविस्सामि अणगारे अक्किचणे अपुत्ते अपसू पैरदत्तँभोई पावं
कम्मं णो करिस्सामि त्ति समुट्ठाए सव्वं मंते ! अदिण्णादाणं पच्चक्खामि, से ५
अणुपविसित्ता गांमं वा जाव रायहाणिं वा णेव सयं अदिण्णं गेण्हेज्जा, 'णेवऽण्णेणं
अदिण्णं गेण्हावेज्जा, 'णेवऽण्णं अदिण्णं गेण्हंतं पि समणुजाणेज्जा, 'जेहिं वि
सद्धिं संपव्वइए तेसिंऽपियाइं छँत्तयं वा "डंडगं वा मतयं वा जाव चम्मच्छेयणं
वा तेसिं पुव्वामेव उग्गहं अणुण्णविय अपडिलेहिय अपमल्लिय णोगिण्हेज्ज वा
पणिण्हेज्ज वा, तेसिं पुव्वामेव उग्गहं अणुण्णविय पडिलेहिय पमल्लिय तओ १०
संजयामेव ओगिण्हेज्ज वा पैगिण्हेज्ज वा ।

६०८. से आँगंतारेसु वा ४ अणुँवीइ उग्गहं जाएज्जा, जे तत्थ ईसरे जे
तत्थ सँमाहिट्ठाए ते उग्गहं अणुण्णवेज्जा—कामं खलु आउसो ! अहालंदं अहा-
परिणायं वसामो, जाव आउसो, जाव आउसंतस्स उग्गहे, जाव साहम्मिया,

१. "समणा भविस्सामो अक्किचणा, दव्वे अपुत्ता अपसू, भावे अक्कोहा, गरीयतरः परिग्रह
इति कृत्वा आदौ परिगृह्णहणं । पापं हिंसादि, सेसरक्षणार्थाय उग्गहो वणिज्जति सव्वं अदिज्ञा-
दाणं पच्चक्खामि । तं कहिं गामे नगरे वा, लोइयं गतं । लोउत्तरं डंडगादि, छत्तगं, देसं पडुच्च
जहा कौक्केसु, णिव्वंता सत्ता णाउल्लिंति डंडएण सन्नाभूमी गच्छंतो अप्पणो अदिस्संतो अणुजवेत्ता
णेति संघागा(रा)मादिसु वा अणुजवेति । ओगिण्हति एक्कसि पणिण्हति पुणो पुणो" चू० ।
तुलना—"समणा भविस्सामो अणगारा अक्किचणा अपुत्ता अपसू परदत्तभोइणो भिक्खुणो पावं
कम्मं नो करिस्सामो समुट्ठाए" इति सूत्रकृतान्ते २ । १ ॥ २. परमत्तं खं० ॥ ३. "भोगी इ० ॥
४. "स्सामीति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ५. णेवण्णेहिं खे० जै० सं० ॥ ६. णेवण्णे खे० सं०
खं० । णेवण्णेहिं जै० ॥ ७. गेण्हंतमपि खे० जै० खं० । गेण्हंतमवि सं० ॥ ८. जेहिं सद्धिं
सं० । "यैवां साधुभिः सार्धं सम्यक् प्रव्रजितः" शी० ॥ ९. "याइं भिक्खू (भिक्खुं हे २,
भिक्ख इ०) छत्तयं हे, १, २, ३ इ० ला० ॥ १०. छत्तं वा खे० जै० खं० ॥ ११. डंडगं वा
नास्ति खे० जै० सं० खं० । दइयतां सू० ४४४ ॥ १२. अणुण्णविय खं० हे ३ ॥ १३. पणि-
ण्हेज्ज वा नास्ति सं० हे १, २ ला० ॥ १४. दइयतां सू० ३७४ । "से आंगंतारेसु वा
आरामागारेसु वा इस्सतो राया भोइओ जाव सामाइओ । समाधिट्ठाए पभुसंदिट्ठो गहवत्तिमादी"
चू० ॥ १५. "वीयि खे० जै० खं० ॥ १६. समहिट्ठा(ट्ठ सं०)ए सं० हे २ । दइयतां सू०
४४५ ॥

एताव ताव उग्गहं गिण्हिस्सामो, तेण परं विहरिस्सामो ।

६०९. से किं पुण तत्थोग्गहंसि एवोग्गहियंसि ? जे तत्थ साहम्मिया संभोइया समणुण्णा उवागच्छेज्जा जे तेण सयमेसित्ताए असणे वा ४ तेण ते साहम्मिया संभोइया समणुण्णा उवणिमंतेज्जा, जो चेव णं परंपडियाए ओगिज्झिय ५ २ उवणिमंतेज्जा ।

६१०. से आगंतारेसु वा जाव से किं पुण तत्थोग्गहंसि एवोग्गहियंसि ? जे तत्थ साहम्मिया अणसंभोइया समणुण्णा उवागच्छेज्जा जे तेण सयमेसित्ताए पीढे वा फलए वा सेज्जासंथारए वा तेण ते संहम्मिए अणसंभोइए समणुण्णे उवणिमंतेज्जा, जो चेव णं परंपडियाए ओगिण्हिय २ उवणिमंतेज्जा ।

१० ६११. से आगंतारेसु वा जाव से किं पुण तत्थोग्गहंसि एवोग्गहियंसि ? जे तत्थ गाहावतीण वा गाहावतिपुत्ताण वा सूई वा पिप्पलए वा कण्णसोहणए वा णहच्छेदणए वा तं अप्पणो एगस्स अट्ठाए पीडिहारियं जाइत्ता जो अण्णमण्णस्स देज्ज वा अणुपदेज्ज वा, सयं करणिज्जं ति कट्ठु से त्तामादाए तत्थ

१. दइयतां सू० ४४५ ॥ २. उग्गहं गिण्हिं खं० हे २ ला० ॥ ३. “समणुण्णे, ण तेण समं असंखणं, ण वा एगल्लविहारी, परवेयावडिया परसंतिएणं” चू० । “समनोज्ञा उबुक्कविहारिण उपागच्छेयुः, ते चैवंभूता ये तेनेव साधुना परलोकार्थिना स्वयमेवित्तव्याः, ते च स्वयमेवागता भवेयुः, तांश्चाशनादिना स्वयमाहतेन स साधुरूपनिमन्त्रयेत्, ...न चैव परवडियाए त्ति, परानीतं यदशनादि तद् मृशाम् ‘अवगृह्य’ आश्रित्य नोपनिमन्त्रयेत्” शी० ॥ ४. उवगं खे० जै० खं० ॥ ५. प्रतिषु पाठाः—“मेसित्ताए खं० । दइयतां सू० ६१० । मेसितए खे० जै० । मेसित्ताते सं० । मेसिय(या हे १)ए हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. असणं वा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ७. ते नास्ति सं० हे १, २ ला० ॥ ८. उव नास्ति हे १, २ ला० । दइयतां सू० ६१० टि० १७ ॥ ९. परवेयावडियाते इ० चू० । दइयतां सू० ६०९ टि० ३ सू० ६१० टि० १६ ॥ १०. उगिज्झिय खे० जै० । अत्र ओगिज्झिय २ इत्यस्य ओगिज्झिय पगिज्झिय इत्यर्थो भाति । टि० १७ अनुसारेण तु ओगिज्झिय ओगिज्झिय इत्यपि भवेत् । दइयता टि० १७ ॥ ११. मेसिय(या हे १)ए हे १, २, ३ ला० । मेवेसियत्ते इ० । दइयता सू० ६०९ ॥ १२. पीढं वा खे० जै० खं० । पीढं वा फलमं वा सं० ॥ १३. सेज्जाए वा संथां खे० जै० खं० । सेज्जाए वा संथारएण वा सं० । “अणसंभोइए पीढएण वा फलएण वा सेज्जासंथारएण वा उवणिमंतेज्ज” चू० ॥ १४. भ्मियाए हे १, २ ला० ॥ १५. समणुजे वा उवं इ० ॥ १६. परवेयावडियाते इ० । दइयतां सू० ६०९ टि० ३, ९ ॥ १७. उगिज्झिय २ जै० । ओगिण्हिय २ सं० ला० । उगिण्हिय उनिमंतेज्जा हे १ । उगिण्हिय णिमंतेज्जा इ० । उगिण्हिय उगिण्हिय निमंतेज्जा हे २, ३ । दइयतां सू० ६०९ टि० ८, १० ॥ १८. जे ते गाहं इ० ॥ १९. पाडिं इ० ॥

गच्छेज्जा, २ [त्ता] पुव्वामेव उत्ताणए हत्थे कट्ठु भूमीए वा ठवेत्ता इमं खलु
इमं खलु त्ति आलोएज्जा, णो चेव णं सयं पाणिणा परपाणिसि पञ्चप्पिणेज्जा ।

६१२. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा अणंतरहिताए पुढवीए
ससणिद्धाए पुढवीए जाव संताणए, तहप्पगारे उग्गहं णो ओगिण्हेज्ज वा २ ।

६१३. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा थूणंसि वां ४ जाव ५
तहप्पगारे अंतलिक्खजाते दुब्बद्धे जाव णो उग्गहं ओगिण्हेज्ज वा २ ।

६१४. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा कुलियंसि वां ४ जाव
नो [उग्गहं] ओगिण्हेज्ज वा २ ।

६१५. से भिक्खू वा २ [से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा] खंधंसि वां ६,
अण्तरे वा तहप्पगारे जाव णो उग्गहं ओगिण्हेज्ज वा २ ।

१०

६१६. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा सौंगारियं सागणियं
सउदयं सइत्थि सखुड्डं सपसुभत्तपाणं णो पण्यस्स ^{१३} निक्खम-पवेस जाव धम्माणु-
ओगर्चिताए, सेवं णच्चा तहप्पगारे उवस्सए सौंगारिए जाव सखुड्डपसुभत्तपाणे
नो उग्गहं ओगिण्हेज्ज वा २ ।

६१७. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा गाहावतिकुलस्स
मज्झमज्जेणं गंतुं ^{१४} पंथे(वत्थए) पडिबद्धं वा, णो पण्यस्स जाव, से एवं णच्चा
तहप्पगारे उवस्सए णो उग्गहं ओगिण्हेज्ज वा २ ।

१५

६१८. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा — इह खलु गाहावती

१. इमं खलु त्ति खे० जै० सं० खं० । इमं खलु त्ति २ खेसं० ॥ २. दृश्यतां सू० ३५३॥
३. ए जाव संताणए खं० ॥ ४. ओगिण्हेज्ज खे० जै० सं० खं० । दृश्यतां सू० ६०७॥
५. दृश्यतां सू० ५७६॥ ६. दृश्यतां सू० ५७६॥ ७. उग्गहं नास्ति खे० जै० सं० ॥ ८. दृश्यतां
सू० ५७७॥ ९. से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा नास्ति हे १ विना ॥ १०. इ० विना-वा
फु अण्णं खे० जै० खं० । वा फु अण्णं स० । वा अन्नयरे हे १, २, ३ ला० । 'फु-फु'
इत्यक्षरयो. ६ इत्यर्थः । दृश्यतां सू० ३६५॥ ११. ससागां खेमू० जैमू० खं० विना । दृश्यतां
सू० ४२०॥ १२. हे २ विना-सइत्थि सखुड्डं सपसु सभत्तपाणं हे १, ३ ला० । सइत्थिस-
खुड्डपसुभत्तपाणं खे० जैमू० सं० खं० । दृश्यतां सू० ४२०॥ १३. निक्खमेज्जा एवं धम्माणुजोगं
हे १, २ इ० ला० । दृश्यतां सू० ३४८॥ १४. ससागां खेमू० जै० खं० विना ॥ १५. पंथ
पडिं स० । इदमत्र ध्येयम्-गंतुं वत्थए इति पाठोऽत्र छुद्धः प्रतीयते, दृश्यतां सू० ४४८॥
१६. सू० ३४८॥ १७. उग्गहं गिण्हेज्ज इ० हे ३ । उग्गहं उवगिण्हेज्ज खं० ॥ १८. वत्ति
खे० जै० खं० ॥

वा जाव कम्मकरीओ वा अन्नमन्नं अक्कोसंति वा तहेव तेह्लादि सिणाणादि सीओदगवियडादि ^१णिगिणा ठिता जहा सेज्जाए आलावगा, णवरं उग्गहवत्तव्वता ।

६१९. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा आइण्णं सलेक्खं णो पण्णस्स णिक्खम-पवेसाउ(ए) जाव चिंताए, तहप्पगारे उवस्सए णो उग्गहं
५ ओगिणहेज्ज वा २ ।

६२०. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं जं सव्वहेहिं [समिते सहिते सदा जएज्जासि ति वेमि] ।

॥ उग्गहपडिमाए पढमो उद्देसओ समत्तो ॥

[बीओ उद्देसओ]

१० ६२१. से आगतारेसु वा ४ अणुवीई उग्गहं जाएज्जा । ^१जे तत्थ ईसरे जे समाधिद्वाए ते उग्गहं अणुणवित्ता(ज्जा) — कामं खलु आउसो ! अहालंदं अहा-परिणातं वसामो, जाव आउसो, जाव आउसंतस्स उग्गहे, जाव साहम्मिया, एताव उग्गहं ओगिणिहस्सामो, तेण परं विहरिस्सामो ।

६२२. ^१से किं पुण तत्थ उग्गहंसि एवोग्गहियंसि ? जे तत्थ समणाण वा
१५ माहणाण वा दंडए वा छत्तए वा जाव चम्मछेदणए वा तं णो अंतोहिंतो बाहिं

१. ^१मन्नमक्को सं० ॥ २. णिगिणा दि वा सं० ला० । णिगिणा ति वा खे० । दइयतां सू० ४५३ ॥
३. सू० ४५०-४५३ ॥ ४. ^१वत्तव्वा सं० । ^१वत्तवा खे० जै० ॥ ५. प्रतिषु पाठाः —
आइण्णसलेक्खं खं० । आइण्णसलेक्खं(क्खे हे १, क्ख हे २) सं० ला० हे १, ३ । आइण्णं
सलेक्ख हे २ । आइण्णसलेक्खं इ० । आइण्णसलेक्खं खे० जै० । दइयतां सू० ४५४ ॥ ६. प्रतिषु
पाठाः — पण्णस्स णिक्खमपवेसाउ जाव चिंता तह^० खे० जै० सं० खं० । पण्णस्स निक्खं प जाव
चिंताए तह^० इ० । पण्णस्स जाव चिंता तह^० हे १, २, ३ ला० । दइयता सू० ३४८ ॥ ७. एवं
इ० । दइयतां सू० ३३४ ॥ ८. जं सव्वहेहिं नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० । दइयतां सू० ५०३ ॥
९. बीयी खे० जै० खं० । तुल्ला — सू० ६०८ ॥ १०. जाणेज्जा खं० हे ३ ॥ ११. से तत्थ
खे० जै० खं० ॥ १२. दइयतां सू० ६०८ ॥ १३. आहा^० खे० ॥ १४. उग्गहे नास्ति खे० जै०
सं० ॥ १५. एत्ता ताव हे ३ । दइयतां सू० ४४५ ॥ १६. से यं पुण हे २ इ० । सेयं पडिणीयं
करेज्जा ला० ॥ १७. वा छत्तए वा खे० सं० हे २ इ० । वा छत्तएण वा खं० । “उग्गहे य
दव्व(व-प्र०)क्षेपं । से आगतारेसु वा आरामागारेसु वा ४ पुव्वभणियं तु भण्णति किं पुण
तत्थोग्गहे । सम(भा-प्र०)णा पंच, माहणा धीयारा । दंडए वा छत्तए वा, वासव्वाद् गृहस्थाण
वा किञ्चि उवगरणं । णो अंतोहिंतो बाहिं णीणिज्जा, सुतां वा ण उट्ठेति, उट्ठेहिं अम्हेहि एस वसही
लद्धा, ण तेसिं अपत्तियं करेज्जा ।” चू० । “यत् तत्र श्रमण-ब्राह्मणादीनां छत्रायुपकरणजातं
तत्रैवाभ्यन्तरतो बहिर्निष्क्रमयेत् नापि ततोऽभ्यन्तरं प्रवेशयेत्” शी० । दइयतां सू० ४४४ ॥

णीजेजा, वहियाओ वां णो अंतो पैवेसेजा, सुत्तं वा ण पडिचोहेजा, णो तेसिं किंचि वि अप्पत्तिं पडिणीयं करेजा ।

६२३. से भिक्खू वा २ अभिक्खेजा अंचवणं उवागाच्छित्तए । जे तत्थ ईसरे जे तत्थ सँमाहिद्धाए ते उग्गहं अणुजाणावेजा — कामं खलु जाँव विहरिस्सामो ।

से किं पुण तत्थ उग्गहंसि एवोग्गहियंसि ? अह भिक्खू इच्छेजा अंचं ५
भोत्तए वा [पायए वा] । से जं पुण अंचं जाणेजा सअंडं जाव संताणगं तहप्पगारं अंचं अफासुयं जाव णो पडिगाहेजा ।

६२४. से भिक्खू वा २ से जं पुण अंचं जाणेजा अप्पंडं जाव संताणगं अतिरिच्छछिणं अवोच्छिणं अफासुगं जाव णो पडिगाहेजा ।

६२५. से भिक्खू वा २ से जं पुण अंचं जाणेजा अप्पंडं जाव संताणगं १०
तिरिच्छछिणं वोच्छिणं फासुगं जाव पडिगाहेजा ।

६२६. से भिक्खू वा २ अभिक्खेजा अंचंभित्तं वा अंचपेसियं वा अंच-

१. वा णं अंतो नो प^० हे २ इ० ॥ २. पवि^० खे० सं० खं० ॥ ३. णो सुत्तं वा णं पडि^० हे १, ३ ॥ ४. अपत्तिं सं० हे १, ३ । अपत्तिं पडणीयं खे० जै० । “अप्पत्तिं ति मनसः पीडाम्, तथा प्रत्यनीकतां प्रतिकूलता न विदध्यादिति” शी० ॥ ५. समहिट्ठिप्पं सं० ॥ ६. सू० ६०८ ॥ ७. भोत्तए से खे० जै० खं० इ० । भोत्तए वा से हे १, २, ३ ला० जै०, यद्यं पाठो गृह्यते तर्हि भोत्तए वा पायए वा इति पूर्णः पाठो ज्ञेयः, दृश्यतां सू० ६२६, ६२९ ॥ ८. ससंताणं हे १, २, ३ इ० ला० । “साण्डं ससन्तानकमप्राप्तकम्, “अल्पाण्डमल्पसन्तानकम्” शी० । “अंचवणे ण वट्ठि, दास्यअट्ठिमादी दोसा, कारणे ओसहकजे सहो मग्गिओ भणति—भगवं अववणे द्वाह, कस्स वि गंधेण चैव णस्सति वाही, जहा रसवईए गिलाणो, जहा वा हरीडईए गंधेण विरिच्चति हेमयाए कलं । सअवसादी ण कप्पति, अप्पंडादी कप्पति” चू० । दृश्यता सू० ३२४ ॥ ९. “भित्तं अद्धं, पेसी चउभागो, चोदगं छल्लि, मोयगं गिरो, अंबसालओ कोंकणेद्ध अतिरिच्छछिओ चक्कल्लिओ, वोच्छिओ जीवेण” चू० । “अंचंभित्तं ति आघ्रायमं, अंचपेसी आघ्राफली, अंचचोयगं आघ्रच्छल्ली, सालगं रसं, डालगं ति आघ्रच्छल्लखण्डानीति” शी० । “पेसी दीहागारा, अद्धं भित्तं, वाहिरा छल्ली सालं भण्णइ, अदीहं विसमं चक्कल्लियागारेण जं खंडं तं डगलं भण्णति, प्हासणि भागा जे केसरा तं चोयं भण्णति । .....डगलं तु होइ खंडं सालं पुण वाहिरा छल्ली ॥ ४६९८ ॥ भित्तं तु होइ अद्धं चोयं जे तस्स केसरा होति । मुहपण्हकरं हारिं तेण तु अंचे कयं सुत्तं ॥ ४६९९ ॥ .....अन्याचार्याभिप्रायेण गाथा—अंचं केगत्ति ऊणं, डगलद्धं, भित्तं चतुभागो । चोयं तथाओ भणित्ता, सालं पुण अक्खुयं जाण ॥ ४७०० ॥ थोवेण ऊणं अंचं भण्णति, डगलं अद्धं भण्णति, भित्तं चउभागादी, तथा चोयं भण्णति, नखादिभिः अक्खुणं सालं भण्णति, अक्खुं अंबसालमित्यर्थः । पेसी पूर्ववत् ।” इति निशेयचूर्णो पद्य-यशोदेशके पृ० ४८१-४८२ । दृश्यतां सू० ४०२, ६३० ॥

चोयगं वा अंबसालगं वा अंबदालगं वा भोत्तए वा पायए वा, से जं पुण जाणेजा अंबभित्तगं वा जाव अंबदालगं वा सअंडं जाव संताणगं अफासुयं जाव णो पडिगाहेजा ।

६२७. से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेजा अंबभित्तगं वा [जाव
५ अंबदालगं वा] अप्पंडं जाव संताणगं अतिरिच्छच्छिण्णं* [अव्वोच्छिण्णं]
अफासुयं जाव नो पडिगाहेजा ।

६२८. से जं पुण जाणेजा अंबभित्तगं वा [जाव अंबदालगं वा] अप्पंडं
जाव संताणगं तिरिच्छच्छिण्णं* वोच्छिण्णं फासुयं जाव पडिगाहेजा ।

६२९. से भिक्खू वा २ अभिक्खेजा उच्छुवणं उवागच्छित्तए । जे तत्थ
१० ईसरे जाव उग्गहंसि [एवोग्गहियंसि ?] अह भिक्खू इच्छेजा उच्छुं भोत्तए वा
पांतए वा, से जं उच्छुं जाणेजा सअंडं जाव णो पडिगाहेजा । अतिरिच्छच्छिण्णं
तहेव । तिरिच्छच्छिण्णे वि तहेव ।

६३०. "से भिक्खू वा २ अभिक्खेजा अंतस्सुख्यं वा उच्छुगडियं वा

१. अंबदालगं सं० खेसं० हे सं० २ । दृश्यतां सू० ४०२, ६३० ॥ २. ससंतां जैसं० ॥ ३. अंबं
वा अंबभित्तं (त्ति खे० जै० खं० हे १) गं वा खेमू० जै० सं० खं० हे १, ६० ला० । दृश्यतां सू०
६२७-६२८ ॥ ४. इ० विना °च्छिण्णं वा अफा° खे० जै० खं० हे १, २, ३ । एतदनुसारेण
अतिरिच्छच्छिण्णं वा अव्वोच्छिण्णं वा अफासुयं इत्यपि पाठः स्यात् । + * एतच्चिह्नान्तर्गतः
पाठो नास्ति सं० ला० । इ० अनुसारेण अतिरिच्छच्छिण्णं अफासुयं इति पाठः, एवं सू० ६२८
मध्येऽपि तिरिच्छच्छिण्णं फासुयं इति पाठः ॥ ५. अंबं वा अंबभित्तं वा खं० । अंबं वा जाव
अंबभित्तं वा खे० जै० । दृश्यतां सू० ६२७ ॥ ६. "वाधिणिमित्तं उक्खवणे वि" चू० ॥
७. जाव उग्गहियंसि अह भिक्खू इत्यपि पाठोऽत्र भवेत्, तुलना-सू० ६३३, ६०९ ॥ ८. उच्छु
खे० सं० हे ३ ॥ ९. पातए वा नास्ति खं०, दृश्यतां सू० ६२३ ॥ १०. से जं तत्थ जां सं० ॥
११. °च्छिण्णे तहेव इ० । °च्छिणं तहेव हे १, २, ३ ॥ १२. से भिक्खू वा २ से जं पुण
अभिक्खेजा हे १, २, ३. ला० ॥ १३. "अंतस्सुख्यं पव्वरहितं, पव्वरहितं खंडं, पव्वर
होतिवां (गं ?), मोदगं छोडियंतं, उच्छुसगलं छल्ली, उच्छुगलं (डालं ?) डगलं ?) चकली
चकल्लिरेव" चू० । "अंतस्सुख्यं ति पव्वमध्यम्" शी० । "पव्वरहितं तु खंडं, तद्वज्जिय अंत-
स्सुख्यं होइ । डगलं चकल्लिरेवो, मोयं पुण छल्लिपरिहीणं ॥ ५४११ ॥ पेवं उभयपव्वदेससहितं
खंडं पव्वं, उभयपेसरहितं अतस्सुख्यं, चकल्लिरेव छिण्णं डगलं भण्णति, मोयं अक्खंतरो गिरो ।
चोयं तु होति हीरो सगलं पुण तस्स बाहिरा छल्ली । डालं पुण सुक्कं (सुक्कं-प्र०) वा इतरसुत्तं
तप्पइत्तं तु ॥ ४४१२ ॥ वंसहीरडित्तो चोयं भण्णति, सगलं (सालगं-प्र०) बाहिरी छल्ली भण्णति,
घुणकाणियं अंगारइयं घूय-सियालादीहिं वा खइयं उवरि (°हिं आखइयं उवरि-प्र०) सुक्कं,
इयरं ति सच्चित्तं, अहो सच्चित्तं तम्मि सच्चित्तविभागे पतिट्ठियं सच्चित्तपतिट्ठितं भण्णति ।" इति
निशीथचूर्णौ षोडशोद्देशके पृ० ६६ । दृश्यतां सू० ४०२, ६२६ ॥ १४. उच्छुगडिं वा हे २ ॥

उच्छुचोयगं वा उच्छुसालगं वा उच्छुडालगं वा भोत्तए वा पातए वा । से जं पुण जाणेजा अंतरुच्छुयं वा जाव डालगं वा सअंडं जाव णो पडिगाहेजा ।

६३१. से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेजा अंतरुच्छुयं वा जाव डालगं वा अण्डं जाव नो पडिगाहेजा, अतिरिच्छच्छिणं^१ तिरिच्छच्छिणं^१ तद्देव ।

६३२. से भिक्खू वा २ अभिक्खेजा ल्हसुणवणं उवागच्छित्तए, तद्देव^५ तिणि वि आलावगा, नवरं ल्हसुणं ।

से भिक्खू वा २ अभिक्खेजा ल्हसुणं वा ल्हसुणकंदं वा ल्हसुणचोयगं वा ल्हसुणणालगं वा भोत्तए वा पायए वा । से जं पुण जाणेजा ल्हसुणं वा जाव ल्हसुणवीजं वा सअंडं जाव णो पडिगाहेजा । एवं अतिरिच्छच्छिणे वि । तिरिच्छच्छिणे जाव पडिगाहेजा ।

१०

६३३. से भिक्खू वा २ आगंतारेसु वा ४ जावोग्गहिंसि^{१३} जे तत्थ गाहावतीण वा गाहावतिपुत्ताण वा^{१४} ईच्चेयाइं औयतणाइं उवातिकम्म अह^{१५} भिक्खू जाणेजा इमाहिं सत्तहिं पडिमाहिं उग्गहं ओणिहत्तए —

१. उच्छुचोयगं वा नास्ति हे २ इ० ॥ २. उच्छुडालगं वा नास्ति सं० ॥ ३. डालगं हे १ ॥
 ४. अंतरुच्छुयं वा नास्ति खे० जै० ॥ ५. जाव पडि० खे० जै० सं० खं० हे ३ इ० ॥
 ६. तिरिच्छच्छिणं नास्ति खं० इ० ला० ॥ ७. तद्देव पडिगाहेजा हे २, ३ जै० ॥ ८. “लसुणे वि बाहिकारणे लसुणं विभासियव्वं” चू० ॥ ९. “नालं वा इ० ॥ १०. पादए वा जै० खं० । नास्ति खे० ॥ ११. “च्छिणे पडि० हे १, २, ३ । “च्छिणे जाव नो पडि० इ० ॥ १२. सू० ६०८—६०९, ६२९ ॥ १३. जाव तत्थ इ० ॥ १४. ईच्चेयाइं इ० । “इत्थेतानि च” शी० ॥ १५. आयाणाइं खं० । आयणाइं खे० ॥ १६. “कम्म खे० ॥ १७. भिक्खू एवं जाणेजा सं० ॥ १८. “सत्त पडिमाओ, जत्थिआ उग्गहमग्गणा सव्वा सत्तण्हं अन्धंतरा । त(ज)हा पिंडमग्गणा पिंडेसणां एवं सव्वपडिमासु । पटमा संभोइयाण सामण्णा । वित्थिआ गच्छवासीणं संभोइयाणं, तत्थिआ अन्नसंभोइयाणं कारणे तेण लब्धंति, अहालंदिया वा आयरियस्स गिण्हंति, सुतत्थावसेसे आवन्नपरिहारियो वि गेण्हति, कारणे तच्चा पडिमा । चउत्थी गच्छे ठिओ, जिणकप्पितपरिकम्मं करेत्तस । पंचमा जिणकप्पियस्स पडिमापडिवण्णगस्स वा, पच्छिमातो दो वि जिणाणं । छट्ठे णो अंते(तो)हिंते वाहि णीण्यव्वा, वहिताओ वा अतोअंति णेयव्वा, अलामे उकुडुग णेसज्जिओ । सत्तमी अहासंघडा तम्मि णेव संस्थि(स्तु^१)ता” चू० । “द्वितीया प्रतिमा सामान्येन, इयं तु गच्छान्तर्गताना साधूनां साम्भोगिकानामसाम्भोगिकानां चोद्युक्तविहारिणाम्... । तृतीया...आहाल-न्दिकानाम्, यतस्ते सूत्रार्थवशेषमाचार्यादभिकोक्षन्त आचार्यार्थं याचन्ते । चतुर्थी गच्छ एवाभ्युद्यतविहारिणा जिनकल्पाद्यर्थे परिकर्मं कुर्वताम् । अथापरा पञ्चमी...इयं तु जिनकल्पि-कस्य । अथापरा षष्ठी...एपापि जिनकल्पिकादेरिति । अथापरा सप्तमी एवैव पूर्वोक्ता, नवरं यथासंस्तुतमेव शिवादिकं ग्रहीष्यामि, नेतरदिति” शी० ॥

[१] तत्थ खलु इमा पढमा पडिमा—से आगंतारेसु वा ४ अणुवीथि उग्गहं जाएज्जा जाव विहरिस्सामो । पढमा पडिमा ।

[२] अहावरा दोच्चा पडिमा—जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति ‘अहं च खलु अण्णेसिं भिक्खूणं अट्ठाए उग्गहं ओगिण्हिस्सामि, अण्णेसिं भिक्खूणं ५ उग्गहे उग्गहिते उवल्लिस्सामि’ । दोच्चा पडिमा ।

[३] अहावरा तच्चा पडिमा—जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति ‘अहं च खलु अण्णेसिं भिक्खूणं अट्ठाए उग्गहं ओगिण्हिस्सामि, अण्णेसिं च उग्गहे उग्गहिते णो उवल्लिस्सामि’ । तच्चा पडिमा ।

[४] अहावरा चउत्था पडिमा—जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति—‘अहं १० च खलु अण्णेसिं भिक्खूणं अट्ठाए उग्गहं णो ओगिण्हिस्सामि, अण्णेसिं च उग्गहे उग्गहिते उवल्लिस्सामि’ । चउत्था पडिमा ।

[५] अहावरा पंचमा पडिमा—जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति ‘अहं च खलु अप्पणो अट्ठाए उग्गहं ओगिण्हिस्सामि, णो दोण्हं, णो तिण्हं, णो चउण्हं, णो पंचण्हं’ । पंचमा पडिमा ।

१५ [६] अहावरा छट्ठा पडिमा—से भिक्खू वा २ जैस्सेव उग्गहे उवल्लिएज्जा, जे तत्थ अहासमण्णागिते तंजहा—इक्कडे वा जाव पलले वा, तस्स लामे संवसेज्जा, तैस्स अलामे उक्कुडुए वा १० गेसज्जिओ वा विहरेज्जा । छट्ठा पडिमा ।

[७] अहावरा सत्तमा पडिमा—^{१०}से भिक्खू वा २ अहासंथडमेव उग्गहं जाएज्जा, तंजहा—पुढविसिलं वा कडसिलं वा अहासंथडमेव, तस्स लामे २० संवसेज्जा, तैस्स अलामे उक्कुडुओ वा गेसज्जिओ वा विहरेज्जा । सत्तमा पडिमा ।

१. जणेज्जा हे २, ३ जै ० इ० ॥ २. अण्णेसिं वा मि ० इ० ॥ ३. स्सामो हे १, २ ॥

४. उग्गहिए उग्गहे हे १, २, ३ इ० ॥ ५. ०ल्लिस्सामि सं० । ०लिइस्सामि इ० । ०लिस्सामि हे ३ ॥ ६. अट्ठाए उग्गहं नास्ति खं० ॥ ७. उग्गहिए उग्गहे हे १, २, ३ । उग्गहे नास्ति इ० ॥

८. ०ल्लिस्सामो हे १ । ०लिस्सामि हे ३, हेसं० २ इ० । ०लिस्सामो हेसू० २ ॥ ९. णो गिण्हि ०

हे १, २ इ० ला० ॥ १०. उग्गहे नास्ति इ० ॥ ११. ०लिस्सामि सं० ॥ १२. जं सेव खे०

जै० सं० ॥ १३. ०लिएज्जा इ० ॥ १४. ०गते इक्कडे खे० सं० खं० । ०गते तत्थ इक्कडे इ० ।

द्वयतां सू० ४५६ ॥ १५. तस्सलामे खे० सं० । तस्सालामे जै० ॥ १६. गेसज्जि हे १, २, ३

ला० ॥ १७. जे भिक्खू सं० ॥ १८. तस्सलामे खे० । तस्सालामे जै० ॥ १९. वा नास्ति सं० ॥

६३४. इत्थेतासिं सत्तण्हं पडिमाणं अण्णतरिं जहा पिंडेसणाए ।

६३५. सुयं मे आउसंतेणं भगवया एवमक्खायं—इह खलु थेरेहिं भगवंतेहिं पंचविहे उग्गहे पण्णत्ते, तंजहा—^१देविंदोग्गहे १, राओग्गहे २, गाहावति-उग्गहे ३, सागारियउग्गहे ४, साधम्मियउग्गहे ५ ।

६३६. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगिरियं ।

५

॥ उग्गहपडिमा सम्मत्ता ॥

* ॥ सत्तमज्झयण ॥

॥ सम्मत्ता पढमचूला ॥*

१. अण्णयरं हे २, ३ । द्दयता सू० ४१०, ४५७, ५६०, ५९५, ६३९ ॥ २. “अंतरादीवगं सुयं मे आउसंतेण भगवता, पंचविहे उग्गहे परुवेयन्वे, एवं पिंडेसणाणं सन्वज्झयणाणं च, इत्थवग्रहप्रतिमा समाप्ता” चू० ॥ ३. देविंदोउग्गहे खे० जै० ॥ ४. रायाउग्गहे जै० । रायोउग्गहे हे १, २, ३. ला० । राउउग्गहे खे० । रायोउग्गहे खे० । राउउग्गहे सं० ॥ ५. पुवं सं० खं० । द्दयता सू० ३३४ ॥ ६. सम्मत्ता हे १, २, ३ ला० ॥ ७. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति सं० विना । “एतावता प्रथमचूला” खेदि० ॥

॥ बीआ चूला ॥

८

अट्टमं अज्झयणं 'ठाणसत्तिक्कयं'

[बीआए चूलाए पढमं अज्झयणं]

५ ६३७. से भिक्खू वा २ अभिक्खेति ठाणं ठाइटए । से अणुपविसेज्जा गामं वा नगरं वा जाव सणिवेसं वा । से अणुपविसित्ता गामं वा जाव सणिवेसं वा से जं पुण ठाणं जाणेज्जा सअंडं जाव मैक्कडासंताणयं, तं तहप्पगारं ठाणं अफासुयं अणेसणिज्जं लाभे संते णो पडिगाहेज्जा । एवं सेज्जागमेण नेयव्वं जाव उदयै-
पसूयाइं ति ।

१० ६३८. ईवेताइं औयतणाइं उवातिकम्म अह भिक्खू इच्छेज्जा चैउहिं पडिमाहिं ठाणं ठाइटए ।

[१] तत्थिमा पढमा पडिमा—अचित्तं खलु उवसज्जेज्जा, अवलंबेज्जा, काएण

१. ०कंखति हे १, २, ३० ला० । ०कंखेज्जा चू० । तुलना—सू० ४०२, ५५३, ५८८, ६२३, ६२९, ६३२ । “से इत्यादि, स भिच्छुर्यदा स्थानमभिक्षेत स्थातुं तदा सोऽनुप्रविशेद् ग्रामादिकम्” शी० । ‘इदाणि सन्वेसिं सुत्तालावगा—से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अभिक्खेज्जा ठाणं ठाइटए सअंडादिषु ण ठाएज्जा । अर्णतरहिताए पुढवादी जाव आहणसलेक्ख आलावगसिद्धा । गामादिषु एगो वा २ ३ ४ ५, तेहिं सद्धि एगततो ठाणं ठाएमाणे आलिंगणा वज्जेज्जा । जम्हा एते दोसा तम्हा अंतरा इवति, दो हत्था अणावाधा ।” चू० । दइयतां सू० ६४३ । इत आरम्य बहुषु सूत्रेषु चूर्णिकृतां सम्मतो भूयान् सूत्रपाठः सम्प्रति आचाराङ्गसूत्रे नोपलभ्यत इति ध्येयम् ॥ २. समक्कडां हे १, २, ३. ३० ला० । “साण्डं यावत् ससन्तानकमिति” शी० । दइयतां सू० ४१२ ॥ ३. पसूयाति ति खे० जै० सं० खं० । ०पसूए ति हे १, २ ३० । ०पसूयाए ति हे ३. ला० । दइयतां सू० ४१७, ६४२ ॥ ४. इच्छेइयाइं हे १, २, ३. ला० । दइयतां सू० ६३३ । “इच्छेयाइमित्यादि” शी० ॥ ५. आताणाइं खं० । आथा(य खे०)णाइं खे० जै० ॥ ६. उवातिकम्म खे० जै० सं० ॥ ७. “चउहिं ठाणं ठाएज्जा, अचित्तं अवसज्जिस्सामि, अवसज्जणं अवत्थंभणं कुहे खंभादिषु वा पट्टीए वा पट्टीए उरेण वा अवलंबणं हत्थेणं लंबंता परिस्संता अगगलादिषु अवलंबंति । ठाण-परिचातो कायविपरिक्रमणं । सवियारं चंक्रमणमित्यर्थः, उच्चारपासवणादि सुहं भवति तं जाणेज्जा ।” चू० ॥ ८. अवलंबेज्जा नास्ति खे० जै० ॥ “तत्रेयं प्रथमा प्रतिमा—यथाऽहमचित्तं स्थानमुपाश्र-थिष्यामि, तत्र च किञ्चिदचित्तं कुड्यादिकमवलम्बयिष्ये कायेन, तथा विपरिक्रमिष्यामि परिस्पन्दं करिष्यामि, हस्तपादाद्युड्वनादिकं करिष्यामीत्यर्थः, तथा स्तोकापादविहरणं च समाश्रयिष्यामि (०विहरणरूपस्थानं स्थास्यामीति—शीखं० २) प्रथमा प्रतिमा ।” शी० ॥

विपरिकम्मादी, सवियारं ठाणं ठाइस्सामि । पढमा पडिमा ।

[२] अहावरा दोच्चा पडिमा—अचित्तं खलु उवसजेज्जा, अवलंबेज्जा, काएण विपरिकम्मादी, णो सवियारं ठाणं ठाइस्सामि त्ति दोच्चा पडिमा ।

[३] अहावरा तच्चा पडिमा—अचित्तं खलु उवसजेज्जा, अवलंबेज्जा, णो काएण विपरिकम्मादी, णो सवियारं ठाणं ठाइस्सामि त्ति तच्चा पडिमा ।

[४] अहावरा चउत्था पडिमा—अचित्तं खलु उवसजेज्जा, णो अवलंबेज्जा, णो काएण विपरिकम्मादी, णो सवियारं ठाणं ठाइस्सामि, वोसट्ठकाए वोसट्ठकेस-मंसु-लोम-णहे सणिरुद्धं वा ठाणं ठाइस्सामि त्ति चउत्था पडिमा ।

६३९. इच्चैर्योसिं चउण्हं पडिमाणं जाव पग्गहियतरायं विहरेज्जा, णेव किंचि वि वदेज्जा ।

६४०. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा जाव जएज्जासि त्ति वेमि ।

॥ ठाणसत्तिकयं सत्तमं ॥

१. विपरिक^० खे० जै० । विपरिक^० खं० । विपरिक^० इ० ॥ २. विपरि^० खे० जै० खं० ॥
 ३. आरट्ठणं खे० सं० ॥ ४. ज्जा णो अवलंबेज्जा णो काएण खे० जैमू० । ज्जा णो अवलंबेज्जा काएण जैसं० हे ३ । “द्वितीयायां चालम्बनं परिस्पन्दं च वचकायेन विधत्ते, न परिष्वक्कणमिति । तृतीयायां त्वयं विशेष—अवलम्बनमेव न परिस्पन्दन-परिष्वक्कणे इति” शीखं २ । “द्वितीयायां त्वाकुञ्चनप्रसारणादिक्रियासबलम्बनं च करिष्ये, न पादविहरणमिति । तृतीयायां त्वाकुञ्चनप्रसारणमेव, नावलम्बनपादविहरणे इति” [शीखं २ बिना] शी० ॥
 ५. विपरि^० खे० जै० खं० । विपरि^० इ० ॥ ६. आरट्ठणं जै० सं० ला० ॥ ७. त्ति नास्ति खे० जै० ॥ ८. खलु णो उव० खे० जैमू० । खलु णो उवसजेज्जा णो काएण खं० ॥ ९. णो नास्ति सं० । काएण नो हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १०. विपरि^० खे० जै० खं० हे १ ॥ ११. मिति त्ति वो० सं० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १२. सुमिं हे १, २ । “सणिरुद्धगामट्ठणं ठाइस्सामि, क्वं सणिरुद्धं ? अप्पजसमि(म-प्र०)ति (१) अप्पतिरियं एगपोगलदिट्ठी अणमिसणयणे विभासियक्वं पलट्ठणह-केस-मंसु । पढमं ठाणसत्तिकयं समाप्तम्” चू० । “चतुर्थ्यां पुनस्त्रयमपि न विधत्ते । स चैवभूतो भवति—व्युत्पष्टः परिमितं कालं कायो येन स तथा, तथा व्युत्पष्टं केश-मंसु-लोम-नखं येन स तथा । एवम्भूतश्च सम्यग् निरुद्धं स्थानं स्थास्थामीत्येवं प्रतिज्ञाय कायोत्सर्गं प्रतिज्ञाय मेरुरिव निष्प्रकम्पस्तिष्ठेत्, यद्यपि कश्चित् केशाद्युत्पादयेत् तथापि स्थानाच्च चलेदिति” शी० ॥
 १३. वा लिखित्वा निष्कासितः स० ॥ १४. थार्यं सं० ॥ १५. एवं हे १, २, ३ इ० ला० । इदयतां सू० ३३४ ॥ १६. सम्मत्तं प्रथमः (मं इ० जैसं०) हे १, २, ३ इ० जैसं० । पढमं सम्मत्तं ला० ॥

नवमं अञ्जयणं 'णिसीहिया'सत्तिक्कयं

[बीयाए चूलाए बीयं अञ्जयणं]

५ ६४१. से भिक्खू वा २ अभिक्खंति 'णिसीहियं गमणाए। से [जं] पुण
णिसीहियं जाणेज्जा सअंडं सँपाणं जाव मक्कडासंताणयं, * तहप्पगारं णिसीहियं
अफासुयं अणेसणिज्जं लभे संते णो चेतिस्सामि।

६४२. से भिक्खू वा २ अभिक्खंति णिसीहियं गमणाए, 'से जं पुण निसी-
हियं जाणेज्जा अप्पपाणं अप्पबीयं जाव मक्कडासंताणयं * तहप्पगारं णिसीहियं फासुयं
एसणिज्जं लभे संते चेतिस्सामि। एवं सेज्जागमेण जेतव्वं जाव उदयपसूयाणि ति।

१० ६४३. जे तत्थ दुवग्गा वा तिवग्गा वा चँउवग्गा वा पंचवग्गा वा अभि-
संधँरेति णिसीहियं गमणाए ते णो अण्णमण्णस्स कार्यं आलिंगेज्ज वा, 'विलिंगेज्ज
वा, चुंबेज्ज वा, दंतेहिं वा नँहेहिं वा अच्चिंदेज्ज वाँ।

६४४. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं सँव्वट्ठेहिं
सहिए समिए सदा जँएज्जा, सेयमिणं मण्णेज्जासि ति बेमि।

॥ 'णिसीहिया'सत्तिक्कयं सँमत्तं द्वितीयं ॥

१५

१. 'कंखसि खं० हे २। 'कंखेज्ज चू०। दइयतां सू० ६३७। "से भिक्खू वा भिक्खुणी वा
अभिक्खंतेज्ज णिसीहियं उवागच्छित्तए जहा ठाणसत्तिक्कए, पडिमावज्जं णिसीहियासत्तिक्कं।"
चू०। "से इत्यादि, स भावभिच्छुर्यदि वसतेरुपहताया अन्यत्र निधीयिकां स्वाध्यायभूमिं गन्तु-
मभिकक्षित, तां च यदि साण्डां यावत् ससन्तानकां जानीयात् ततोऽप्रासक्तत्वाच्च प्रतिगृह्णीयादिति"
शी०॥ २. निसीहियं फासुयं गमणाए हे १, २, ३ ला०॥ ३. जाणे खे० सं० खं० इ०॥
४. सपाणं नास्ति खे० जै०॥ ५. 'णयंसि तह' खे० जै० खं० इ०। ** एतदन्तर्गतः पाठो
नास्ति खं०॥ ६. से पुण खे० जै० सं०। दइयतां सू० ६४१॥ ७. जाणे इ०। जाणि
अप्पपाणं जाव तहप्प' सं०॥ ८. 'पसूयाति ति खे० जै० खं०। 'पसु ति इ०। 'पसुयाए ति
हे २, ३। 'पसुयाएहि ति हे १ ला०। दइयतां सू० ४१७, ६३७॥ ९. वा नास्ति खे० जै०
सं० खं०। तुलना सू० ६३७॥ १०. चउग्गावा पंचग्गा वा ल०॥ ११. 'धारेइ' हे १, २, ३
ला०॥ १२. विलिंगेज्ज वा नास्ति खे० जै०॥ १३. नहेहिं वा नास्ति खे० जै०॥ १४. सहितेहिं
समिते खे० जै० सं० खं० ला०। "सर्वाथैः" अशेषप्रयोजनैरासुम्भिकैः 'सहितः' समन्वितः,
तथा 'समितः' पञ्चभिः समितिभिः 'सदा' यावदायुस्तावत् संयमारुह्यते यत्तेत, एतदेव च श्रेय
इत्येव मन्येतेति त्रयीमीति पूर्ववत्" शी०। दइयतां सू० ५५२, ५८०, ५८७, ६०६॥
१७. जए सेय' हे १ खे० जै० सं०॥ १८. सँमत्तं हे १, २, ३ इ० ला० जै०॥

दसमं अञ्जयणं 'उच्चार-पासवण'सत्तिङ्कओ

[बीयाए चूलाए तइयं अञ्जयणं]

६४५. से भिक्खू वा २ उच्चार-पासवणकिरियाए उच्चाहिज्जमाणे संयस्स पादपुंछणस्स असतीए ततो पच्छा साहम्मियं जाएज्जा ।

६४६. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा सअंडं सपाणं जाव मक्कडासंताण्यंसि(णयं), तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६४७. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा अप्पपाणं अप्पचीयं जाव मक्कडासंताण्यंसि(णयं) तहप्पगारंसि थंडिलंसि उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६४८. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा अस्सिंपडियाए एगं १० साहम्मियं समुद्दिस्स, अस्सिंपडियाए वहवे साहम्मिया समुद्दिस्स, अस्सिंपडियाए एगं साहम्मिणिं समुद्दिस्स, अस्सिंपडियाए वहवे साहम्मिणीओ समुद्दिस्स, अस्सिंपडियाए वहवे समण-माहण-[अतिहि-क्विण-]वणीमगे पगणिय २ समुद्दिस्स, पाणाइं ४ जाव उद्देसियं चेतेति, तहप्पगारंसि थंडिलं पुरिसंतरगडं वा अपुरिसंतरगडं वा जाव वहिया ११ गीहडं वा अणीहडं वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि १५ णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६४९. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा — वहवे समण-माहण-

१. सवस्स खे० जै० ॥ २. जातेज्जा इ० ॥ ३. थंडिलं खे० जै० । एवमप्येऽपि प्रत्यन्तरेषु । “सअंडं थंडिलं उवागच्छति, अप्पंड उवागच्छति, पादपुंछणं रथहरणं गतं गाय सतं, सए असंते णट्टे हिंते विस्सरिते उल्ले वा परायणं जाएत्ता विगिंचति वोसिर(स्ति-प्र०)ति विस्रोथेति णिल्लेवेति एगद्धिगा, खड्गागसंनिरुद्धे पवडणादिदोसा ।” चू० । दइयता सू० ६६७ टि० ११ ॥ ४, ६. यद्यपि सर्वसु प्रतिषु ०णयंसि इति पाठो दइयते तथापि सन्दर्भानुसारेण ०णयं इति पाठोऽत्र शुद्धो भाति, दइयतां सू० ६७३, ६४१, ६४७ ॥ ५. तहप्पगारंसि नास्ति खे० जै० सं० खे० । दइयता सू० ६४७ ॥ ७. तहप्पगारंसि नास्ति हे १, २ ॥ ८. थंडिलंसि नास्ति सं० ॥ ९. साहम्मियाओ सं० । साहम्मिण्याओ खे० जै० । दइयता सू० ३३१-३३२ ॥ १०. वणीमगे नास्ति खे० जै० सं० खे० ॥ ११. गारंसि सं० ॥ १२. गीहडं वा अणीहडं अण्णं सं० । गीहडं वा अण्णं हे १, २, ३ इ० ला० खे० ॥

‘क्विण-वैणीमग-अतिही समुद्दिस्स पाणाइं भूय-जीव-सत्ताइं जाव उदेसियं चेतेति, तहप्पगारं थंडिलं अपुरिसंतरकडं जाव बहिया अणीहडं, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

अह पुँणवं जाणे[ज्जा] पुरिसंतरकडं जाव बहिया णीहडं, अण्णतरंसि वा
५ तहप्पगारंसि थंडिलंसि उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६५०. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाँणेज्जा अस्सिपडियाए कयं वा कारियं वा पामिच्चियं वा छँन्नं वा धँडं वा मड्डं वा लितं वा ‘समड्डं वा ‘संपधूवितं वा, अण्णतरंसि [वा] तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६५१. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाँणेज्जा इह खलु गाहावती वा गाहावतिपुत्ता वा कंदाणि वा मूलाणि या जाँव हरियाणि वा अंततो वा बाहिं णीहरंति, बाहीतो वा अंतो साहरंति, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि
१० णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६५२. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाँणेज्जा खंधंसि वा पीढंसि वा मंचंसि वा मालंसि वा अट्टंसि वा पासादंसि वा, अण्णतरंसि वा [तहप्पगारंसि] थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६५३. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाँणे[ज्जा] अँणंतरहिताए
१५ पुढवीए, ससणिद्धाए पुढवीए, ससरक्खाए पुढवीए, मँट्टियाकडाए, चित्तमंताए

१. ‘क्विण’ खं० ॥ २. ‘मगाअतिही खे० जै० । ‘मगातिही सं० ॥ ३. पाणाइं वा भूयं सं० । पाणाइं व भूयजीवसत्तातिं खं० । पाणाइं ४ जाव हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. थंडिलं पुरिसंतरकडं जाव बहिया णीहडं वा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ५, ८. ‘रगडं खे० जै० सं० खं० ॥ ६. वा नास्ति जै० इ० ॥ ७. पुण एव हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ९. बहियाए खं० ॥ १०. नीहडं वा हे १, २, ३ ला० ॥ ११. जाणे खं० ॥ १२. तुलना—सू० ४१५ टि० ४ । छन्नं वा नास्ति सं० । छिन्नं वा खे० जै० खं० ॥ १३. पुट्टं वा खे० खं० ॥ १४. समड्डं सं० जै० ॥ १५. हे ३ विना—संपधुवियं खे० जै० खं० । संपधूयं सं० । संपधूयं हे १, २ ला० । संवधूयं इ० ॥ १६. जाणे इह खे० जै० खं० हे २ इ० ला० । जाणेइ इह सं० ॥ १७. सू० ४१७, ५११ ॥ १८. अंततो हे १ ला० ॥ १९. बाहीतो वा खे० जै० । बाहिणी वा इ० । बाहियाओ वा सं० हे ३ ॥ २०. अंतं हे १, २ ॥ २१. जाणे खं० खे० जै० सं० खं० हे २, ३ ला० ॥ २२. जा अण्णतरं इ० ॥ २३. सू० ३५३ ॥ २४. खे० जै० खं० विना—मट्टियाकम्मकडाए खे० सं० इ० । मट्टियामकडाए हे १, २, ३ जैसं० ला० । ‘मट्टियाकडाए’ इति निद्रीथसूत्रेऽपि त्रयोदशोद्देशके पाठः १३।३ । किन्तु तत्र भाष्ये चूणौ वा तद्व्याख्यानं नोपलभ्यते, अतः ‘ससरक्खाए पुढवीए मट्टियाकडाए’ इत्येकमपि सूत्रवाक्यं भवेत् ॥ २५. चित्तमंताए सिलाए नास्ति सं० खं० ॥

सिआए, चित्तमंताए^१ लेलुए, कोलावासंसि वा, दारुयंसि वा जीवपतिट्ठितंसि^२ जाव मक्कडासंताणयंसि^३, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६५४. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा इह खलु गाहावती वा गाहावतिपुत्ता वा कंदाणि वा जाव वीयाणि वा परिसाडेसु वा परिसाडेति वा परिसाडिस्संति वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि [थंडिलंसि] णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा । ५

६५५. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा इह खलु गाहावती वा गाहावतिपुत्ता वा सालीणि वा वीहीणि वा मुग्गाणि वा मासाणि वा तिलाणि वा कुलत्थाणि वा जवाणि वा जवजवाणि वा पइरं(रिं ?)सु वा पइरंति वा पइरिस्संति वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा । १०

६५६. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा — आमोयाणि वा घसाणि वा भिलुयाणि वा विज्जलाणि वा खाणुयाणि वा कंडवाणि वा पगत्ताणि वा दूरीणि वा पटुग्गाणि वा समाणि वा विसमाणि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि [थंडिलंसि] णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

१. लेलुयाए कोला^१ हे १ ला० । लेलुयाए चित्तमंताए कोला^१ खे० जै० सं० खं० । लेलुए चित्तमंताए कोला^१ हे ३ ॥ २. 'सि वा जाव हे १, २, ३. इ० ला० ॥ ३. 'सि वा अण्ण' इ० ॥ ३. इ० विना जाणे इह खे० जै० सं० खं० ला० । जाणेइ इह हे १, २, ३ ॥ ४. "वीयाणि पडिसारेंसु वा पडिसारेंति वा पडिसाडिस्संति वा खलगादिसु, काहिंवि वा अन्वणिया कया वीएहिं । ठगेंसु वा ठगेंति वा ठाविस्संति वा खित्तादिसु । अणंतरहियादि जाव खंधा भणित्ता" चू० ॥ ५. परिसाडेसु खे० । परिसाडेस्सु इ० । परिसाडेसु खं० ॥ ६. जाणे इह खे० जै० सं० हे १, २ ला० ॥ ७. पइरंसु वा पइरिस्संति वा सं० । पइरंसु वा पतिरंति वा पतिरिस्संति वा खं० । पतिरिंसु वा पतिरिति वा पतिरिस्संति वा हे १, २, ३ ला० । पतिरिंसु पतिरंति वा अण्ण' इ० ॥ ८. थंडिलंसि नास्ति खं० ॥ ९. विज्जलाणि सं० । "आमोकाणि कचवरपुष्पा, घसाः वृहत्यो भूमिराजयः, भिलुगानि श्लक्ष्णभूमिराजयः, विज्जलं पिच्छलम्, स्याणुः प्रतीतः, कडवाणि इल्लुजो नल्लिकादिदण्डकः, प्रगर्ताः मह्मगर्ताः, दरी प्रतीता, प्रदुग्गाणि कुड्यप्राकारादीनि, एतानि च समानि वा विषमाणि वा भवेयुः, तेष्वात्म-संयमविराधनासम्भवाद् नोच्चारदि कुर्यात्" शी० ॥ १०. कडयाणि वा पगट्टाणि वा हे १, २ इ० ला० । कडवाणि वा पगट्टाणि वा हे ३ ॥ ११. दुरियाणि हे २ । दुरिणि इ० ॥ १२. पटुग्गाणि सं० हे २, ३ ला० ॥

६५७. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा माणुसरंधणाणि वा महिसकरणाणि वा वसभकरणाणि वा अस्सकरणाणि वा कुक्कुडकरणाणि वा मैक्कड-
करणाणि वा लावयकरणाणि वा वट्ठयकरणाणि वा तित्तिरकरणाणि वा कवोतकरणाणि
वा कपिंजलकरणाणि वा अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि [थंडिलंसि] णो उच्चार-
५ पासवणं वोसिरेज्जा ।

६५८. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा वेहानसट्ठानेसु वा
गैद्धपट्टट्ठानेसु वा तैरुपवडणट्ठानेसु वा मे(म?)रुपवडणट्ठानेसु वा विसभक्खण-
ट्ठानेसु वा अगणिफंदय(पक्खंदण?)ट्ठानेसु वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि
[थंडिलंसि] णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

१० ६५९. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा आरामाणि वा उज्जाणाणि

१. “मानुषरन्धनानि जुल्लादीनि, तथा महिष्यादीनुद्दिश्य यत्र किञ्चित् क्रियते ते वा यत्र
स्थाप्यन्ते तत्र लोकविरुद्धप्रवचनोपघातभयाद् नोच्चारानि कुर्यादिति” शी० । तुलना-
निशीथ० १२।२२ । “आससिक्खाणं आसकरणं, एवं सेसाणि वि” इति निशीथचूर्णौ
द्वादशोद्देशके पृ० ३४८ ॥ २. कुक्कुरं खं० ॥ ३. मक्कडकरणाणि वा नास्ति सं० ॥ ४. जाणे
वे० इ० विना ॥ ५. गिद्धं सं० । गद्धपट्टट्ठानेसु वा नास्ति इ० खं० । गद्ध...मेरुपवडणट्ठानेसु
वा नास्ति हे १ ला० । “वेहानसस्थानानि” मानुषोल्लम्बनस्थानानि, “शृध्रपृष्ठस्थानानि” यत्र
मुमूर्षवो शृध्रादिभक्षणार्थं रुधिरादिदिग्बदेहा निपत्य आसते, “तरुपतनस्थानानि” यत्र
मुमूर्षव एवानशनेन तरुवत् पतितास्तिष्ठन्ति तरुतो वा यत्र पतन्ति, एवं मेरुपतनस्थानान्यपि,
मेरुश्च पर्वतोऽभिधीयते इति, एवं विषभक्षणाग्निप्रवेशस्थानादिषु नोच्चारानि कुर्यादिति ।” शी० ।
“जे भिक्खू गिरिपवडणाणि वा इत्यादि ।.....गिरि-मरुणं वित्तो जत्थ पव्वते आरुढेहिं
पवायट्ठानं दीसति सो गिरी भञ्जति, अदिस्समाणे मरु । भिग्गू णदित्ठी.....” पिप्पल-वडमादी
तरु । एतेहिं तो जो अप्पाणं मुंचति मरणववसितो तं पवडणं भण्णति ।...पवडण-पक्खंदणाण
इमो मेदो-...थाणत्थो सद्धं उप्पइत्ता जो पडति वल्लदेवणे डिङ्कवत् एतं पवडणं, जं पुण
अदूरतो आधावित्ता पडइ तं पक्खंदणं ।.....जल-जलणपक्खंदणा चतुत्थो मरणमेदो । सेसा
विसभक्खणादिद्या अट्ठ पत्तेयमेदा । विसभक्खणं पसिद्धं” इति निशीथचूर्णवैकादशोद्देशके ॥
६. तरुपत्तणं हे २, ३ । तरुपडणट्ठानेसु वा विसं इ० । ७. इ० विना- विसभक्खण-
यट्ठां सं० ला० । विसभक्खयट्ठां खेमू० जै० हे १, २, ३ ॥ ८. जाणे मां इ० विना ॥
९. “आगंतारेसु वा आरामागारेसु वा ४ [=गाहावतिकुलेसु वा परियावसहेसु वा], उज्जाणं
जत्थ उज्जाणियाए गम्भति, णिज्जाणं जत्थ सत्थो आवासेति, गिहा एतेसु चैव” चू० । “आराम-
देवकुलादौ नोच्चारानि विदध्यादिति” शी० । तुलना-“जे भिक्खू आगंतारेसु वा इत्यादि
सुत्ता उच्चारयेयन्वा जाव महाकुलेसु वा महागिहेसु वा उच्चार-पासवणं परिट्ठयेवि । सुत्तयो जहा
अट्ठमउद्देशगे । इह नवरं उच्चार-पासवणं ति वत्तव्वं ।” इति निशीथचूर्णौ पञ्चदशोद्देशके पृ० ५५६ ।
“जे भिक्खू आगंतारेसु वा आरामागारेसु वा गाहावडकुलेसु वा परियावसहेसु वा.....”

वा वणाणि वा वणसंडाणि वा देवकुलाणि वा सभाणि वा पवाणि वा अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि [थंडिलंसि] णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६६०. से भिक्खु वा २ से जं पुण थंडिलं जौणेज्जा अट्टालयाणि वा चरियाणि वा दाराणि वा गोपुराणि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

५

उज्जाणंसि वा जिज्जाणंसि वा उज्जाणगिहंसि वा उज्जाणसालंसि वा निज्जाणगिहंसि वा निज्जाण-सालंसि वा.....उज्जाणं जत्थ लोगो उज्जाणियाए वच्चति, जं वा ईसि णगरस्स उव्वंठं ठियं तं उज्जाणं । रायादियाण णिग्गमण्डाणं जिज्जाणिया, णगमणिग्गमे वा जं ठियं तं जिज्जाणं । एतेसु चैव गिहा कया उज्जाण-णिज्जाणगिहा ।.....इमं उज्जाणवक्खाणं—सभमादुज्जाणगिहा णिग्गमणगिहा वणियमादिणं इयरे । नगरादिनिग्गमेसु य सभादि निज्जाणगेहा तु ॥ २४२७ ॥ उज्जाणे सभमादिया गिहा, इयरे ति जिज्जाणे वणियमादियाण णिग्गमणिहं क्वं जिज्जाणगिहं, अहवा पच्छदेणं वितियं वक्खाणं” इति निशीथचूर्णौ अष्टमोद्देशके पृ० ४३१-४३४ । द्रव्यतां सू० ६३७ टि० १ ॥

१. सभाणि वा नास्ति खे० सं० खं० ॥ २. जाणे अ० खे० जै० सं० खं० ॥ ३. अट्टालियाणि सं० । “अट्टाल [अट्टाल] एव, चरिया अंतो पागारस्स अट्टहत्था, दार-गोपुर-पागारा, तत्थ छउणे पंतावणादी । दगमग्गो णिक्का सारणी वा, दगपहो पाणियहारिपंथो, जुजं सुक्कागारं, तं चैव सडियपडियं सिक्कागारं, कुट्ठा(कूडा?)गारं रहसंठियं, कोट्टागारं धणसाला, जाणसाला सगडादीणं, बाहणसाला वल्लादीणं, तणसाला चारी छुव्वमति, सुससाला कुंमकारा जत्थ तुसा ठव्वेति जव-गोधूसाणं, भुससाला पलासस्स भरिता, गोमयसाला छाणुडगा करीसो या(वा?), महाकुलं रायादीणं, महागिहं राउलगिहं, आवासो वा इत्थीणं वा सण्णाभूमी काइयभूमी वा, गिहं गिहमज्जं, गिहमुहं अगुमरो, गिहदुवारं उग्गवाडवारिया, गिहंगणं उग्गवाडं, अगुमराणंतरं गिहवच्चं पुरोहडं” चू० । एतदनुसारेण चूर्णिकृतां सम्मतोऽत्र भूयान् सृजपाठो नेदानीमुपलभ्यते इति ध्येयम् । “से इत्यादि, प्राकारसम्बन्धिन्यट्टालादी नोच्चारानि विदध्यादिति” शी० । तुलना-निशीथसूत्रे पञ्चदशोद्देशके पृ० ५५६ सू० ६८-७४ । “जे भिक्खु गिहंसि वा गिहमुहंसि वा गिहदुवारियंसि वा गिहपडिदुवारियंसि वा गिहेल्लयंसि वा गिहंगणंसि वा गिहवच्चंसि वा उच्चारं वा पासवणं वा परिडवेति ।” इति निशीथसूत्रे तृतीयोद्देशके, निशीथचूर्णौ त्वेवम्—“विभासा विस्तारेण कर्तव्या जहा इते आचारवित्तियसुत्तखंछे थंडिलसत्तिकए ।.....घरस्स अंतो गिहव्वंतरं गिहं भण्णति, गिहगहणेण वा सव्वं चैव घरं वेप्पति । ‘कोट्टओ’ अग्गिमालिंदओ ‘खुविही’ छंदा(छट्वा)रुगोलिंदो, एते वो वि गिहमुहं । गिहस्स अगगतो अक्कावणासं संबवत्थाणं अंगणं भण्णति । अगगदारं पवेसितं तं गिहदुवारं भण्णति । ‘गिहवच्चं’ पेरता, पुरोहडं वा वि, जत्थ वा वच्चं ।’ गहद्वं । गिहस्स समंततो वच्चं भण्णति, पुरोहडं वा वच्चं पच्छितं ति वुत्तं भवति, जत्थ वा वच्चं करेति तं वच्चं सण्णाभूमी भण्णति ।”—पृ० २२४ । ‘जे अट्टंसि वा अट्टालगंसि वा पागारंसि वा चरियंसि वा दारंसि वा गोपुरंसि वा.....[दगंसि वा-प्र०] दगपहंसि वा दगमग्गंसि वा दगदीरंसि वा दगट्टाणंसि वा.....सुक्कागारंसि वा सिक्कागारंसि वा सुक्कसालंसि वा भिक्कसालंसि वा कूडागारंसि वा कोट्टागारंसि वा.....तणसालासु वा तुस-सु(भु)स-गोमयसालासु वा नेहेडु वा.....जाणसालासु वा जाणगिहेडु वा जुग्गसालासु वा जुग्गगिहेडु वा.....बाहणगिहेडु वा बाहणसालासु वा.....

६६१. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा—तिगाणि वा चउक्काणि वा चच्चराणि वा चउमुहाणि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि [थंडिलंसि] जो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६६२. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा इंगालडाहेसु वा

पणियसालंसि वा पणियगिहंसि वा परिआयगिहंसि वा परिआयसालंसि वा कुवियसालंसि वा कुवियगिहंसि वा गोगसालासु वा गोगगिहेसु वा महाकुलेसु वा महागिहेसु वा” इति निश्रीथसूत्रेऽ-
ष्टमोद्देशके । अत्र चूर्णिः—“नगरे पागारो, तस्सेव देसे अट्टालगा, पागारस्स अहो अट्टहत्थो रहमगो चरिया, बलाणगं दारं, दो बलाणगा पागारपडिवद्धा ताण अंतर गोपुरं । जेण जणो दगस्स वच्चति सो दगपहो, दगवाहो दगमगो, दगवभासं दगतीर । छुणं गिहं छुण्णागारं, देसे पडियसडिंयं भिण्णागारं, अघो विसालं उव्ववरिं संवट्ठितं कूडागारं, धन्नट्ठाण कोट्टागार । दम्भादितण्हणं अघोपगासं तणसाला, सालिमादितुसट्ठाणं तुससाला, सुग्गमादियाणं तु(उ)सा, गोकरीसो गोमयं, गोणादि जत्थ चिट्ठति सा गोसाला गिहं वा, सुग्गादिजाणाण अकुट्ठा साला, सकुट्ठं गिहं । अस्सादिया वाहणा, ताणं साला गिहं वा । [पणियं ?] विकेयं भवं जत्थ छूढं चिट्ठति सा साला गिहं वा । पासंडिणो परियागा, तेसि आवसहो साला गिहं वा, छुहादिया जत्थ कम्मविजांति सा कम्मंतसाला गिहं वा । मह पाहणे बहुते वा, महंतं गिहं महागिहं, बहुसु वा उव्वरेसु (उव्वारएसु—प्र०) महागिहं । महाकुलं पि इव्वमकुलादी पाहण्णे, बहुजणआहणं बहुते । इमा सुत्तसंगहगाहा—उज्जाणऽट्ठाल दगे छुण्णा कूडा व तुस भुसे गोमे । गोणा जाणा पणिया परियाग महाकुले सेव ॥ २४२६ ॥ .....साला-गिहाण इमो विसो—साला तु अहे वियडा गेहं कुट्टसहितं तुऽणेगविधं । वणिमंडसाल परिमेक्खुगादि मह बहुगपाहण्णे ॥ २४२८ ॥ पणियसाला परियावसधा महाकुलं पच्छद्वेण न्याख्यातं ।” इति निश्रीथसूत्रभाष्यचूर्णौ अष्टमोद्देशके पृ० ४३१-४३४ ॥

१. चउम्मुं खे० हे १, २, ३ ला० ॥ २. जाणे इं० इ० विना ॥ ३. “मडगं मृतकमेव । वच्चं जत्थ छंडिज्जति डज्जति जत्थ तं छारियं । मडगलेणं मतगिहं, जहा दीवे जोगविसए वा । थूमिया विच्चगं । इंगालडाहंसि वा जत्थ इंगाला डज्जंति । खारो जत्थ तलकुतलया(वत्थुलया ?) डज्जंति । [गातदाहंसि वा] गावीसु मरंतीसु गाइं सरीराइं उवसमणत्थं डज्जंति अट्ठिगाणि वा” वृ० । “से इत्यादि, अङ्गारदाहस्थान-श्मशानादौ नोच्चारानि विदध्यादिति” शी० । अत्र निश्रीथसूत्रे तृतीयोद्देशके एवंविधः पाठ उपलभ्यते—“जे भिक्खू मडगगिहंसि वा मडगच्छारियंसि वा मडगथूमियंसि वा मडगासयंसि वा मडगलेणंसि वा मडगथंडिलंसि वा मडगवच्चंसि वा..... इंगालदाहंसि वा खारदाहंसि वा गातदाहंसि वा तुसदाहंसि वा भुसदाहंसि वा उच्चारपासवणं परिट्ठेइ ।” पृ० २२४-२२५, निश्रीथचूर्णौ त्वेवम्—“मडगगिहं णाम मेच्छाणं धरम्मंतरं मतयं छोढं चिज्जति, न डज्जति, तं मडगगिहं । अमिणवदहुं अपुजकयं छारो भण्णति । इट्ठादिचिया चिवा थूमो भण्णति । मडगं आश्रयो मडाश्रयः स्थानमित्यर्थः, मसाणासण्णे आणेतुं मडयं जत्थ मुच्चति तं मडयासयं । मडयस्स उवरिं जं देवकुलं तं लेणं भण्णति । छारचित्तवज्जितं केवलं मडयदहद्वट्ठाणं थंडिलं भण्णति । मडयपेरंतं वच्चं भण्णति सव्वं वा सीताणं सीताणस्स वा पेरंतं वच्चं भण्णति । .....खदिराती इंगाला । वत्थुलमाती खारो । जरातिरोगमरंताणं गोह्वाणं रोगपसमणत्थं जत्थ गाता डज्जंति तं गातदाहं भण्णति । कुंभकारा जत्थ बाहिरओ तुसे डहंति तं तुसडाहट्ठाणं । प्रतिवर्षं खलगाट्ठाणे तुसल्ल(ऊसणं) भुसं जत्थ डहंति तं भुसडाहट्ठाणं भण्णति ।”—पृ० २२५ ॥

खारडाहेसु वा मडयडाहेसु वा मडयथूमियासु वा मडयचेतिएसु वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेजा ।

६६३. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेजा णंदिआयतणेसु वा पंकायतणेसु वा ओवायतणेसु वा सेर्यणपहंसि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेजा ।

५

६६४. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेजा णंवियासु वा मडिय-खाणियासु णवियासु वा^१ गोप्पलेहियासु गंवाणीसु वा खाणीसु वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि वा थंडिलंसि^२ णो उच्चार-पासवणं वोसिरेजा ।

१. खारडाहेसु वा मडयडाहेसु वा नास्ति खं० ॥ २, ३ मडगं इ० । मडयडाहेसु वा नास्ति खे० सं० ॥ ४. वा नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ ५. जाणे णं इ० विना ॥ ६. प्रतिषु पाठाः—णदियात्तणेसु खं० । णदियायणेसु खे० जै० इ० । नदियायणेसु सं० हे १, २, ३ ला० । “अपि च—से इत्यादि । ‘नद्यायतनानि’ यत्र तीर्थस्थानेषु लोकाः पुण्यार्थं स्नानादि कुर्वन्ति, ‘पद्मयायतनानि’ यत्र पद्मिलप्रदेशे लोका धर्मार्थं लोठनादिक्रियां कुर्वन्ति, ओवायतनानि यानि प्रवाहत एव पूज्यस्थानानि तडागजलप्रवेशौघमार्गो वा, ‘सेचनपथे वा’ निकादौ नोच्चारानि विधेयमिति । तथा से इत्यादि, स भिक्षुरभिनवाद्य मृत्खनिषु, तथा नवाद्य गोपलेह्यासु गवादनीषु, सामान्येन वा गवादनीषु खनीषु वा नोचारादि विदध्यादिति ।” स्त्री० । “णविया गोले[हिया] जत्थ गवावो लिहन्ति, मडिया खाणी जत्थ कुंभारा मट्ठितं खणति लोगो वा । सेओ पाणिय-मिस्सतो, पंको जत्थ खुप्पिज्जति, पणओ जत्थ उल्लिया भूसी, आययणं एतेसि चेव ठाणाणि दोसा(देतो ?) वा” चू० । निशीयसुत्रे तृतीयोद्देशके एवंविध पाठोऽत्रोपलभ्यते—“जे भिक्खू नईआययणंसि वा पंकाययणंसि वा पंकाययणंसि वा पंकाययणंसि वा सेय[ण]पहंसि वा.....[ता०प्रतौ पाठोऽयम्] णवियासु गोलेहियासु णवियासु वा मडियाखाणिसु परिमुज्ज-माणियासु वा अपरिमुज्जमाणियासु वा.....जे भिक्खू सेयाययणंसि वा पंकाययणंसि वा पणमाययणंसि वा उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ” पृ० २२५—२२६, निशीयचूणौ त्वित्थम्—“इमो उतत्थो—ऊसत्थाणे गावो लिहंति भुजंति अभिणवा सा तु ।’...जत्थ गावो ऊसत्थाणे लिहंति सा भुज्जमाणी णिरुद्धा वा णवा भण्णति ।.....पंको पुण चित्रखल्लो पणओ पुण जत्थ मुच्छते ठाणे । सेयणपहो तु णिका, सुक्कंति फला जहिं वच्चं ॥ १५३९ ॥....आयतनमिति स्थानं । पणओ उल्लो, सो जत्थ ठाणे संमुच्छति तं पणगट्ठाणं । कद्दमवहुलं पाणियं सेओ भण्णति, तस्स आययणं ठाणं णिका वा” पृ० २२५—२२६ ॥ ७. उच्चारं हे २, ३ इ० ला० ॥ ८. सेयणवहंसि हे १, २, ३ इ० ला० । सेयणपधेसि खे० जै० । सयणबंधेसु खं०, एतदनुसारेण सेयणवधेसु इत्यपि पाठोऽत्र भवेत् ॥ ९. जाणे णं खे० जै० सं० खं० ॥ १०. णवियासु [वा जै०] मडियखाणियासु गोप्पं इ० जै० ॥ ११. मडियां हे २ ॥ १२. वा नास्ति हे १, २, ३ ला० । इयत्ता टि० १५ ॥ १३. गोत्रले सं० । गोप्पयले हे १, २ इ० ला० ॥ १४. गोणीसु वा सं० । गणीसु वा खे० । गणणीसु वा हे २ ला० । गाणीसु वा इ० ॥ १५. णि वा णो खे० जै० खं० ॥

६६५. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा डांगवच्चंसि वा सागवच्चंसि वा मूलगवच्चंसि वा हत्थुंकरवच्चंसि वा, अण्णयरंसि वा तहप्पगौरंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरिज्जा ।

६६६. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा असणवणंसि वा सण-
५ वणंसि वा धातइवणंसि वा केयइवणंसि वा अंबवणंसि वा असोगवणंसि वा णागवणंसि, वा पुञ्जागवणंसि वा अण्णयरेसु वा तहप्पगौरसु पत्तोवएसु वा पुप्फोवएसु वा फलोवएसु वा बीओवएसु वा हरितोवएसु वा णो उच्चार-पासवणं वोसिरिज्जा ।

६६७. "से भिक्खू वा २ संपाततं वा परपाततं वा गहाय से तमायाए

१. जाणे डां खे० जै० सं० खं० ॥ २. डालव० खे० सं० । डालगव० खेम० । "क्खि से इत्यादि, डाग ति डालप्रधानं शाकम्, पत्रप्रधानं तु शाकमेव, तद्वति स्थाने, तथा मूलगादिवति च नोबारादि कुर्यादिति । तथा से इत्यादि, अशानो वीयकः, तद्वनादौ च नोबारादि कुर्यादिति । तथा पत्र-पुष्प-फलाद्युपेतेशु इति ।" शी० । "उंबरप(व ?)च्चंसि वा, प(व ?)च्चं णाम जत्थ पत्ता पुप्फा फला वा झक्खिज्जंति, णग्गोह-असोट्ट-पिलक्ख-पिप्पलि-भाज्जा वल्लीभवति णवा णवति (?) । अंबगवणमादि चंपगवणमादी । पत्तोवगा तंबोली, पुप्फोवगा जहा पुञ्जागा, फलोवगा जहा कविट्ठादीणि, छाओवगा वंजुल-गंदिसक्खादी, उवयोगं गच्छंतीति उवगा" चू० । निशीथसूत्रे तृतीयोद्देशकेऽत्रेहशः पाठ उपलभ्यते—"जे भिक्खू उंबरवच्चंसि वा णग्गोहवच्चंसि वा आसोत्थवच्चंसि वा पिलक्खवच्चंसि वा.....डांगवच्चंसि वा सागवच्चंसि वा मूलयवच्चंसि वा कोत्थुंभरवच्चंसि वा खारवच्चंसि वा वा जीरयवच्चंसि वा दमणगवच्चंसि वा मरगवच्चंसि वा.....इक्खुवणंसि वा सालिवणंसि वा कुसुंभवणंसि वा कप्पासवणंसि वा.....असोगवणंसि वा सत्तिवणवणंसि वा चंपगवणंसि वा चूयवणंसि वा अन्नयरेसु वा तहप्पगारेसु पत्तोवएसु पुप्फोवएसु फलोवएसु बीओवएसु उच्चारपासवणं परिट्ठवेइ ।"—पृ० २२६, अत्रेहशी निशीथचूर्णिः— "उंबरस्स फला जत्थ गिरिव(त)डे उव्वविज्जंति तं उंबरवच्चं भण्णति, एवं णग्गोहो वडो, आसत्थो पिपलो, पिलक्ख पिप्पलमेदो, सो पुण इत्थियाभिहाणा पिप्पली भण्णति । डागो पत्रसागो । देशाहिंङ्केन जनपदप्रसिद्धा ज्ञेया" पृ० २२६ ॥ ३. मूलगवच्चंसि वा नास्ति खं० ॥ ४. वा हत्थंकर० खं० हे ३ जै० ला० । वा अण्णयरंसि वा हे १, २ ॥ ५. प्रतिषु पाठाः— "रंसि वा थंडिले नो उं सं० ला० । "रंसि वा तहप्प थंडिले उं खं० । "रंसि थंडिले उं खे० । "रंसि वा नो उं हे १ । "रं वा थंडिलि नो उं हे ३ । "रंसि थं नो उं हे २ । "रंसि थंडिले उच्चारपासवणं नो वो० जै० । इ० मन्थे तु तह थं नो उं ॥ ६. सणवणंसि वा नास्ति हे १, २ जै० ला० खं० खेम० ॥ ७. केयइवणंसि वा नास्ति हे १ ॥ ८. णागवणंसि वा नास्ति खेम० जैम० ॥ ९. पुञ्जागवणंसि वा नास्ति सं० । पुष्पागवणंसि वा तुक्क(बुल इ०, छन्न हे २)गवणेषु वा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १०. "प्पगारपत्तो" खेम० जै० सं० । "प्पगारेसु वा पत्तो" हे १, २, ३. ला० । "प्पगारंसि पत्तो" इ० ॥ ११. "से भिक्खू वा २ रामो वा वियाले वा । वारगं णाम उच्चारमतओ । अप्पणगं परायगं वा जाइता । आभिग्गहिओ धरेति, ण णिक्खिक्खति; विरिचति वोसिरति विसोहेति णिळेवेति । से तमादाय श्रामथंडिलादी

एगंतमवक्कमे, अण्णावाहंसि अप्पपाणंसि जाव मक्कडासंताणयंसि अहारामंसि वा उवस्सयंसि ततो संजयामेव उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा, उच्चार-पासवणं वोसिरित्ता से त्तमायाए एगंतमवक्कमे, अण्णावाहंसि जाव मक्कडासंताणयंसि अहारामंसि वा श्रामयंङिलंसि वा अण्णयरंसि वा तहप्परगारंसि थंङिलंसि अचित्तंसि ततो संजयामेव उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

५

६६८. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं^१जं सव्वङ्गेहिं जाव जएज्जासि त्ति वेमि ॥

॥ उच्चार-पासवणसत्तिकओ सँमत्तो तृतीयः ॥

परिद्वेति । ततियं सत्तिकयं समाप्तं ।” चू० । “से इत्यादि, स भिष्णुः स्वकीय परकीयं वा ‘पात्रकं’ समाधिस्थानं गृहीत्वा स्थण्डिलं वाऽनापातमसंलोकं गत्वोच्चारं प्रसवणं वा कुर्यात् प्रतिष्ठापयेदिति वा । शेषमध्ययनसमाप्तिं यावत् पूर्ववदिति ।” शी० । दृश्यतां सू० ६४५ टि० १ । “जे भिक्खु राओ वा वियाले वा उब्बाहिज्जमाणे सपायं गहाय परपायं वा जाइत्ता उच्चारपासवणं करेति, जो तं अणुग्गए सूरिए एडेइ, एडंतं वा सातिज्जति, तं सेवमाणे आवज्जति भासियं परिहारद्धानं उग्घातिमं ।” इति निशीथसूत्रे तृतीयोद्देशके । अत्रेदृशी निशीथचूर्णिः—“राओ ति संज्ञा, वियालो ति संज्ञावगमो, उत् प्राक्कलेन वाधा उब्बाहा, अप्पणिज्जो सण्णामत्तओ सगपायं भण्णति, अप्पणिज्जस्स अभावे परपाते वा जाइत्ता वोसिरइ । .....उदिते सूरिए परिद्वेति ।” पृ० २२७-२२८ ॥ १२. सयपाययं हे १, २ ला० । सयपायं इ० ॥ १. मवक्कमेज्जा हे १, २, ३ इ० ला० । दृश्यतां टि० ६ । सू० ३२४ ॥ २. अणावायं- (हे जैमू०)सि असंलोयंसि अप्प^० हे १, २, ३ इ० ला० जै० शी० । अणावाहंसि जाव सं० । दृश्यतां टि० ७ । अणावाहंसि अनावाधे इत्यर्थः ॥ ३. यंसि अणावायंसि आहा^० सं० खेसं ॥ ४. आहा^०खे० जै० सं० ॥ ५. वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ ६. कमेज्जा हे ३ इ० । दृश्यतां टि० १ ॥ ७. अणावाहंसि नास्ति हे १, २ इ० ला० । अणावायंसि हे ३ । दृश्यतां टि० २ ॥ ८. रंसि वा थं खे० ॥ ९. पुवं खे० जै० खे० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ १०. जं सव्वङ्गेहिं नास्ति इ० ॥ ११. वण(णं खे०)सत्तिकओ इ० विना ॥ १२. सम्मत्तो इ० ॥ १३. तृतीयः नास्ति खे० जै० हे १, २, ३ इ० ला० ॥

एगारसमं अज्झयणं 'सद्वसत्तिकओ'

[बीयाए चूलाए चउत्थमज्झयणं]

६६९. से भिक्खू वा २ मुइंगसहाणि वा नंदीसहाणि वा झल्लरीसहाणि
५ वा अण्णतराणि वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं वितताइं सदाइं कण्णसोयपडियाए
णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

१. अत्रेदमवचेयम्—चूर्ण्यनुसारेणादौ चतुर्थः रूपसप्तैककः, तदनन्तरं पञ्चमः शब्दसप्तैककः । शीलाचार्यविरचितद्वयनुसारेण त्वादौ चतुर्थः शब्दसप्तैककः, तदनन्तरं पञ्चमो रूपसप्तैककः । अत उभयत्र तदनुसारेण व्याख्या सूत्रपाठश्चोपलभ्यते । “स्थान-निषया-व्युत्सर्ग-शब्द-रूप-क्रियाः पराऽन्योन्याः । पञ्चमहाव्रतदार्ष्यं विमुक्ता सर्वसङ्ग्रेभ्यः ॥ ११७ ॥” इति प्रशमरति-प्रकरणेऽपि क्रमः । “ठाण णिसीहिगा उच्चारभूमिं गतस्स रुवाइं, तेहिं रागो दोसो वा ण कयव्वो । से भिक्खू वा २ जहावेगयाइं रुवाइं, ण सक्का चक्खुविसयमागयं ण दट्ठुं, जं तण्णिमित्तं गमणं तं वज्जेयव्वं । तंजहा—वप्पाणि वा पुव्वमणिताइं, कच्छादी वि य भण्यव्वा ।” चू० । “मुइंगेयादि, स पूर्वाधिकृतो भिक्षुर्यदि वितत-तत-घन-शुभिररूपांश्चतुर्विधानातोयशब्दान् शृणुयात्, ततस्तच्छ्रवणप्रतिज्ञया नाभिसन्धारयेद् गमनाय, न तदाकर्णनाय गमनं कुर्यादित्यर्थः” शी० । इत्यंतां सू० ६७४ । चूर्णात्रेतावानेव शब्दसप्तैककः—“एवं सहाइ पि संखादीणि । तताणि, वीण-ववीसमु(वब्बीसमु)ग्गोसादीणि वितताणि वंभादि । घणाइं उज्जललक्कुडा । सुसिराइं वंसपव्वगादिपव्वादीणि । सद्दं सुणेत्ताणं जितो जाति, पिकखतो वण्णिज्जंतेसु वा रागादीणि जाति । पंचमं सत्तिककं समत्तं ।” चू० ॥ २. सुत्तिं खे० जै० सं० ॥ ३. इ० विना नंदीझल्लरीसहाणि वा सं० ला० । नंदीमुइंगसहाणि वा झल्लरीसहाणि वा खे० जै० हे १, २, ३ । नंदीसहाणि वा नास्ति खं० । “विततं सृदङ्गनन्दी-झल्लर्यादि” शी० । “संखसहाणि वा सिंगसहाणि वा संखियसहाणि वा खरमुहिसहाणि वा पोयासहाणि वा परिपिरियासहाणि वा पणवसहाणि वा पडहसहाणि वा मंभासहाणि वा होरभसहाणि वा मेरिसहाणि वा झल्लरीसहाणि वा डुंडुहिसहाणि वा तयाणि वा वितयाणि वा घणाणि वा छुसिराणि वा”—भगवती० ५ । ४ । तुलना—“जे भिक्खू मेरिसहाणि वा पणवसहाणि वा पडहसहाणि वा सुरवसहाणि वा मुइंगसहाणि वा एवं नंदी[सहाणि वा] झल्लरि[सहाणि वा] वल्लरि(हारंभल्लिरि—प्र०)[सहाणि वा] डमसा[सहाणि वा] मज्झसहाणि वा पुत्तुंघसहाणि वा गोळुक्सहाणि वा अन्नयराणि वा तहप्प-गाराणि विततसहाणि.....वीणासहाणि वा विवंचिसहाणि वा तुणवसहाणि वा वब्बीसगसहाणि वा वीणाइयसहाणि वा तुंववीणासहाणि वा क्रो(क्षो—प्र०)डयसहाणि वा दंकुणसहाणि वा अन्नयराणि वा तहप्पगाराणि तताणि सहाणि.....तालसहाणि वा कंसतालसहाणि वा लतियसहाणि वा गोहियसहाणि वा मकरियसहाणि वा कच्छभिसहाणि वा महइसहाणि वा णालियासहाणि वा वालियासहाणि वा अन्नयराणि वा तहप्पगाराणि वा घणसहाणि.....संखसहाणि वा सिंगसहाणि

६७०. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाइं सदाइं सुणेति, तंजहा — वीणासदाणि वा विवंचिसदाणि वा वन्वीसगसदाणि वा तुणयसदाणि वा पणवसदाणि वा तुंचवीणियसदाणि वा ढँकुणसदाणि वा अण्णतराइं वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाणि सदाणि तताइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७१. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाइं सदाइं सुणेति, तंजहा — तालसदाणि वा कंसतालसदाणि वा लतियसदाणि वा गोहियसदाणि वा किरिकिरिसदाणि वा अण्णतराणि वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं तालसदाइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७२. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाइं सदाइं सुणेति, तंजहा — संखसदाणि वा वेणुसदाणि वा वंससदाणि वा खरमुहिसदाणि वा पिरिपिरियसदाणि वा १०

वा संखियसदाणि वा वंससदाणि वा वेणुसदाणि वा खरमुहिसदाणि वा परिलि(परिविविय-प्र०)-सदाणि वा पेवासदाणि वा अजयराणि वा तहप्पगाराणि छुसिराणि कण्णसवणपडियाए अभिसंधारेइ ।” इति निशीयसूत्रे सप्तदशोद्देशके पृ० २००-२०१, अत्रेद्विती निशीयचूर्णिः— “शंखं शृंगं । वृत्तः शंखः, दीर्घाकृतिः स्वल्पा वा शंखिका । खरमुखी काहला, तस्स मुहत्थाणे खरमुहाकारं कट्टमयं मुहं कज्जति । परिपिरिया तततोण (ततोण-प्र०)सलागातो छुसिराओ जमलाओ संघाडिज्जंति मुहमूले एगमुहा सा संखागारेण वाइज्जमाणी जुगवं तिणिण सदे परिपिरिंती क्क्रेति । अण्णे भणंति—गुंजा पणवो मंठाण (मंडाण-प्र०) भवति, भंभा मायंगाण भवति, मेरिआगरा संकुडमुही दुइंसी, महत्प्रमाणो मुरवो (जो-प्र०), सेसा पसिद्धा । आलाविणिमादि ततं, वीणातिसरिसं (वीणातिसरीय-प्र०) बहुतंतीहि विततं । अहवा तंतीहिं ततं, मुरवमउंदादि विततं । घणं उज्जललकुडा, छुसिरं वंसादिया तन्विवरीया, कंसिग-कंसालादि तल-ताल-जलवादिना जीवस्तादयश्च बहवो तन्विवरीया”—पृ० २०१ ॥ ४. ०राणि विरूवरूवाणि हे १, २, ३ इ० ला० ॥

१. वेगयाइं सं० ॥ २. वीणसं० खे० जै० सं० । ६७० तमं सूत्रं नास्ति खं० । “ततं वीणा-विपधी-वन्वीसकादि तन्वीयायम्” शी० ॥ ३. वा पणयसं० खे० जै० हे १, ३ । वा तुंचं० हे २. इ० ला० ॥ ४. ढँकुलसं० हे १, २, ३, ला० । ढँकुणसं० खे० सं० । णकुणसं० जै० ॥ ५. वा नास्ति सं० इ० ॥ ६. रूवाइं तथाइं इ० । रूवाणि वा तताइं हे २ ॥ ७. गोषियं खे० जै० खं० । “घनं तु हस्तताल-कंसालादि प्रतीतमेव, नवरं लत्तिका केशिका, गोहिका भाण्डानां कक्षाहस्तगततातोयविशेषः । किरिकिरिया तेषामेव वंशादिकम्बिकातोयम्” शी० ॥ ८. किरिकिरियसं० हे २ । इयतामुपरितनं टिप्पणम्, तथा टि० ११ ॥ ९. ‘घणसदाइं वा पाठः’ खेति० । ‘घण’ पाठः—संति० । तालसदाणि कण्णसोतं खं० ॥ १०. वेडुलसं० खं० ॥ ११. पिरिपिरिसदाणि सं० । पिरिपिरियसदाणि वा नास्ति खं० । “छुपिरं तु शङ्ख-वेणवादीनि प्रतीतान्येव, नवरं खरमुही तोड(ट्ट-प्र०)हिका, पिरिपिरिय ति कोलियक्कुटावनद्धा वंशादिनलिका” शी० ॥

अण्णयराइं वां तहप्पंगाराइं विरूवरूवाइं सद्दाइं झुसिराइं कण्णसोयपडियाए णो
अमिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७३. सै भिक्खू वा २ अहवेगइयाइं सद्दाइं सुणेति, तंजहा—वप्पाणि

१. वा नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ २. सद्दाइं झुसिराइं नास्ति खं० । सद्दाइं कण्णं हे १ ॥
३. अभिधारेज्जा जै० सं० खं० ॥ ४. से इत्यादि, स भिक्खुरथ कदाचिदेकतरान् कांश्चित्
शब्दान् शृणुयात्, तद्यथा—वप्पाणि वेति, वप्पः केदारस्तटादिर्वा, तद्वर्णकाः शब्दा वप्पा एवोक्ताः,
वप्पादिषु वा श्रव्यभेदादयो ये शब्दास्तच्छ्रवणप्रतिज्ञया वप्पादीन् गच्छेदित्येवं सर्वत्रायोज्यम्”
शी० । दृश्यतां ६६९ टि० १ । निशीथसूत्रे सप्तदशोद्देशकेऽप्येवम्—“जे भिक्खू वप्पाणि
वा.....कण्णसवणपडियाए अभिसंधारेइ.....[निशीथसू० १७ । १३८-१५२], एते
चोद्दसु सत्ता जहा वारसमे उद्देसगे भणिता तहा इहं पि सतरसमे उद्देसगे भाणियव्वा । विसेसो
तत्थ चक्खुदंसणप्रतिज्ञया, इहं पुण कण्णसवणपडियाए गच्छति, वप्पादिएसु ठाणेषु जे सद्दा ते
अभिधारेउं गच्छति ।” —इति निशीथचूर्णौ पृ० २०१-२०३ ॥ ५. अथावेगइयाइं खं० इ० ॥
६. दृश्यतां सू० ३५३, ४३५, ५०४ । निशीथसूत्रे द्वादशोद्देशके एवमुपलभ्यते—“जे वप्पाणि
वा फलिहाणि वा पागाराणि वा तोरणाणि वा अगगलपासगाणि वा कूडागाराणि वा पासायाणि वा
नूमगिहाणि वा रुक्खगिहाणि वा पव्वयाणि वा रुक्खं वा चेतियकडं थूमं वा चेतियकडं
आएसणा[णि वा] आयतणा[णि वा] देवकुला[णि वा] सभाओ वा पवाओ वा पणियगिहाणि वा
पणियसालाओ वा जाणसालाओ वा सुहाकम्मंताणि वा दम्मकम्मंताणि वा वव्वकम्मंताणि वा
अंगालकम्मंताणि वा कट्टकम्मंताणि वा सुसाणगिरिकंदरसन्तिसेलोवट्ठाणभवणगिहाणि वा.....
कच्छाणि वा गह्वाणि वा उ(द)वियाणि वा उ(द)वियगिहाणि वा णूमणि वा णूमगिहाणि वा
वणाणि वा वणविदुग्गाणि वा पव्वयाणि वा (णूमगिहाणि वा दुग्गाणि वा—प्र०) पव्वविदुग्गाणि वा
वप्पाणि वा फलिहाणि वा उप्पलाणि वा पल्लाणि वा उज्जराणि वा निज्जराणि वा अगडाणि वा
दहा वा वावीओ वा पुक्खरणीओ वा दीहियाओ वा शुंजालियाओ वा सराणि वा सरपंथियाओ वा
सरसरपंतीओ वा चक्खुदंसणपडियाए गच्छति” इति, अत्र निशीथचूर्णौ त्वेवंविधः पाठः—“वप्पो
केदारो, परिहा खातिया, णगरादिषु पागारो, रत्तो दुवारादिषु तोरणा, णगरदुवारादिषु अगगला,
तस्सेव पासगो, रहसंठितो पासतो, पव्वयसंठितं ऊवरुवरि भूमियाहिं वट्(इट्-प्र०)माणं कूडागारं,
कूडं वागारं कूडागारं पर्वते कुट्टितमित्यर्थः । णूमगिहं भूमिघरं, रुक्खो च्चिच गिहागारो
रुक्खसिहं रुक्खे वा घरं रुक्खघरं कडं, पर्वतः प्रसिद्धः, मंडवो वियडः, थूमः प्रसिद्धः, पडिमागिहं
चेतिर्यं, लोहारकुट्टी आवेसणं, लोगसंमवायठाणं आयतणं, देवकुलं पसिद्धं, सम्भयस्थानं सर्मा,
गिम्हादिषु उदगप्पदायठाणं पवा, जत्थ मंडं अच्छति तं पणियगिहं, जत्थ विक्काइ सा साला,
अहवा सकुडुं गिहं, अकुड्डा साला, एवं जाणसालाओ वि, जाणा सिविगादि जत्थ णिविक्खता, सुहा
प्रसिद्धा, एवं दम्मो, वव्वगो वि दम्मसारिच्छो, इंगाला जत्थ डज्जंति, कट्टा जत्थ फट्ति घडिज्जंति
वा, सबसयणं सुसाणं, गिरिगुहा कंदरं, असिक्खप्पसमणद्वानं संती, सेलो पव्वतो, गोसा(भा-प्र०)दि
द्वानं उवट्ठाणं, भवणागारं वणराइमंडियं भवणं, तं चैव वणविज्जियं गिहं । .....इक्खुमादी
कच्छा, गह्वाणि काननानि, दवियं वीथं, णूमं निम्नं, वणाणि उज्जाणाणि वा, एगजातीयरुक्खाउल
अणेगजातीयरुक्खाउलं वा गह्वं वणविदुग्गं (इक्खुमादी कच्छा, दवित [वीथं], नूर्स निम्नं,
एगजातीयरुक्खाउलं गह्वं, अणेगजातीयरुक्खाउलं गह्वं(ण १)विदुग्गं—प्र०), एगो पव्वतो,

वा फलिहाणि वा जाव सराणि वा सरपंतियाणि वा सरसरपंतियाणि वा
अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं विरूवरूवाईं सद्दाईं कण्णसोयपडियाए णो
अमिसंधारेजा गमणाए।

६७४. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाईं सद्दाईं सुणेइ, तंजहा — कच्छाणि
वा णूमाणि वा गहणाणि वा वणाणि वा वणदुग्गाणि वा पव्वयाणि वा पव्वय- ५
दुग्गाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं विरूवरूवाईं० कण्णसोयपडियाए णो
अमिसंधारेजा गमणाए।

६७५. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाईं सद्दाईं सुणेति, तंजहा — गामाणि

बहुएहि पव्वतेहि पव्वविदुग्गं, कूत्रो अगडो, तडाग-दह-णदी पसिद्धा, समवृत्ता वापी, चातुरस्सा
पुक्खरणी, एताओ चेव दीहट्ठिताओ दीहिया, सारणी वा वावि(वी)-पुक्खरणीओ वा मंडलिसंठियाओ
अन्नोन्नक्काडसंजुत्ताओ गुंजालिया भवन्ति। अन्ने भणंति — णिक्का अण्णगेमेदगता गुंजालिया सप्पगती
जा, एगं महप्पमाणं सरं, ताणि चेव बहूणि पंतियाणि पतेयवाहजुत्ताणि सरपंती। ताणि
चेव बहूणि अन्नोन्नक्काडसंजुत्ताणि सरसरपंती। तेसु गच्छंतस्स ते चेव दोसा, तं चेव य होति
वित्तियपदं।” इति निशीथचूर्णो द्वादशोद्देशके पृ० ३४४-३४६ ॥

१. वा सागराणि वा सरसरपंतियाणि वा अण्ण^० खे० जै० । वा सागराणि वा सरपंतियाणि वा
अण्ण^० खे० । वा सरसरपंतियाणि वा अण्ण^० सं० ॥ २. वा वणदुग्गाणि वा पव्वयदुग्गाणि वा
खे० । वा वणाणि वा वणदुग्गाणि पव्वयदुग्गाणि वा सं० ॥ ३. अहावेगताईं खे० जै० सं० खे०
इ० ॥ ४. “गाममादीणि पिच्छामो अगारा अगारीओ य सपथंतीओ, पहा वि एतेसिं चेव, जहा
सोपसए छुधालिता पहा, महा वि एतेसिं महिमाड, मगं वाले(ल)मादी णगरस्स वा, गामवहाणि
गामवायाणि” चू० । निशीथसूत्रे तु सम्प्रति एवविधः पाठ उपलभ्यते—जे भिक्खू गामाणि वा
नगराणि वा खेडाणि वा कच्चडाणि वा मडवाणि वा दोणमुहाणि वा पट्ठाणि वा आगराणि वा
संवाहाणि वा सन्निवेसाणि वा रायहाणिओ वा.....गाममहाणि वा जाव रायधाणिमहाणि वा
.....गामवहाणि वा जाव रायहाणिमहाणि वा..... [गामदाहाणि वा जाव रायहाणिदाहाणि
वा.....गामहाणि वा जाव रायहाणि वा—अ०].....गामपहाणि वा जाव रायहाणिपहाणि वा
चक्खुदंसणपडियाए गच्छति” इति निशीथसूत्रे द्वादशोद्देशके, अत्र चूर्णिः — “करादियाण गम्भो
गामो । ण करा जत्थ तं णगरं । खेडं नाम धूलीपागारपरिक्खित्तं । कुनगरं कच्चडं । ज्ञेयणव्भंतरे
जस्स गामादि नत्थि तं मडवं । सुवग्गादि आगरो । पट्ठं दुविहं जलपट्ठं थलपट्ठं च, जलेण
जस्स भंडमागच्छति तं जलपट्ठं, इतरं थलपट्ठं । दोणि मुहा जस्स तं दोणपहं जलेण वि
थलेण वि भंडमागच्छति । आसमं नाम तावसमादीणं । सत्थावासणट्ठणं सन्निवेसं । गामो वा
पट्ठितो सन्निविट्ठो जत्तागतो वा लोगो सन्निविट्ठो तं सन्निवेसं भण्णति । अज्जत्थ किमि करेत्ता अज्जत्थ
बोडुं वसंति तं संवाहं भज्जति । घोसं गोउलं । वणियवग्गो जत्थ वसति तं नेगमं । अंसिया
गामतत्तियभागादी । भंडग्गाहणा जत्थ भिज्जति तं पुडाभेदं । जत्थ राया वसति सा राजधानी ।
.....गामे महो गाममहो यात्ता इत्यर्थः । .....गामस्स दथो गामवधो ग्रामघातेत्यर्थः । .....
गामस्स पहे गामपहे ग्राममार्गेत्यर्थः ।” इति निशीथचूर्णो पृ० ३४६-३४७ ॥

वा नगराणि वा निगमाणि वा रायधाणाणि वा आसम-पट्टण-सण्णिवेसाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं० णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७६. से भिक्खू वा २ अहवेगैतियाईं सदाईं सुणेति, तंजहा — आरामाणि वा उज्जाणाणि वा वैणाणि वा वणसंडाणि वा देवकुलाणि वा सभाणि वा पवाणि
५ वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं सदाईं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७७. से भिक्खू वा २ अहवेगैतियाईं सदाईं सुणेति, तंजहा — अट्टाणि वा अट्टालयाणि वा चरियाणि वा दाराणि वा गोपुराणि वा अण्णतराणि वा तहप्पगाराईं सदाईं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७८. से भिक्खू वा २ अहवेगैतियाईं सदाईं सुणेति, तंजहा — तियाणि
१० वा चउक्काणि वा चच्चराणि वा चउमुहाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं सदाईं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७९. से भिक्खू वा २ अहवेगैतियाईं सदाईं सुणेति, तंजहा — मंहिस-
करणट्टाणाणि वा वसभकैरणट्टाणाणि वा अस्सकैरणट्टाणाणि वा हत्थिकैरणट्टाणाणि
वा जौव कविंजलकरणट्टाणाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं० नो अभिसंधारेज्जा
१५ गमणाए ।

१. रायहाणि वा इ० हे १, २, ३ ॥ २. अहवेगयाईं जै० सं० इ० ॥ ३. वणसंडाणि वा वणाणि वा खे० जै० सं० खं० ॥ ४. वा नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ ५, ७. वेगयाईं खे० जै० सं० ॥ ६. 'राईं सदाईं तहप्पगाराईं णो हे १, २. इ० ला० ॥ ८. चउमु० खे० जै० हे १, २, ३ ला० ॥ ९. 'वेगयाईं सं० ॥ १०. महिसट्टाणकरणाणि इ० विना । "आसकरणाणि आसा सिक्खाविज्जंति रहचरियादिसु जहा हत्थी सिक्खाविज्जंति वेळुग्गाहगहिता । उट्ट-गोण-महिंसा उट्टण-णिवेसणादी । जुद्धाणि एतेसिं चेव मंडगादीण य । णियुद्धं संधि विसंखलीकरेति । "चू० । "जे आसकरणाणि वा हत्थिकरणाणि वा गोणकरणाणि वा महिसकरणाणि वा उट्टकरणाणि वा जाव सूकरकरणाणि वा... ह्ययजुद्धाणि वा गयजुद्धाणि वा गोणमहिसजुद्धाणि वा उट्टजुद्धाणि वा कुकुरजुद्धाणि वा तित्तिर-जुद्धाणि वा वट्ठ[य]जुद्धाणि वा लावयजुद्धाणि वा अट्टिजुद्धाणि लट्ठिमट्टिजुद्धाणि वा बाहुजुद्धाणि वा ता (?) जुद्धाणि वा जाव सूकरजुद्धाणि वा णिउद्धाणि वा उट्टा(युद्धनियुद्धा ?)णि वा चक्खुदंसणपडियाए गच्छति" इति निशेयसूत्रे द्वादशोद्देशके, अत्र चूर्णिः—"आससिक्खावर्ण आसकरणं, एवं सेसाणि वि । हयो अश्वः, तेषां परस्पतो युद्धं, एवमन्येषामपि । गजादया प्रसिद्धाः, शरीरेण विमध्यमः कटः, रक्तपादः वट्ठकः, शिखिधूसवर्णः लावकः, अट्टिमादी प्रसिद्धा । अट्टियपवडियादिकारेणं जुद्धं । सव्वसंधिविक्खोहणं णियुद्धं । पुव्वं जुद्धेण जुज्जिजं पच्छा संधीजो विक्खोमिज्जंति जत्य तं जुद्धणिजुद्धं" इति निशेयचूर्णो पृ० ३४८ ॥ ११, १२. ट्टाणकरणाणि वा हे १, २, ३. ला० ॥ १३. आसकं हे २ ॥ १४. 'करणाणि वा खं० हे ३ ॥ १५. ह्ययता सू० ६५७ ॥

६८०. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाइं सदाइं सुणेइ, तंजहा — महिसज्झाणि वा वसमज्झाणि वा अससज्झाणि वा हत्थिज्झाणि वा जाव कर्विजलज्झाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराइं० नो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६८१. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाइं सदाइं सुणेति, तंजहा — जूँहियद्वाणाणि वा हयजूहियद्वाणाणि वा गयजूहियद्वाणाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराइं० णो ५ अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६८२. से भिक्खू वा २ जाव सुणेति, तंजहा — अँक्खाइयद्वाणाणि वा

१. अहावेगयाइं हे २. इ० ॥ २. वा जाव खं० । वा हत्थिज्झाणि वा जाव खे० जै० सं० ॥ ३. 'तराणि खे० जै० सं० ॥ ४. जुहिं खे० जै० सं० खं० । एवमग्रेऽपि । "उज्जु- (ज्जु)हियाणि गावीओ अबवित्तेणं उज्जुहंति, णिज्जुहियाणि णिक्खेडिजंति गावीओ चैव तोइजंति वा, मिहोज्जुहियाणि परियाणणं वड(हु)वराणं, हयाणीयाणि वा ४, अणियग्गहणा चत्तारि वि अणियदंसणाणि सेणा वा, एगपुरिसं वा वज्जं नवरं सेहस्स दरिसज्जति थिरीकरणत्थं" चू० । "से इत्यादि, स भिक्खूयमिति द्वन्द्वं वधू-वरवादिकम्, तत्स्थानं वेदिकादि, तत्र श्रव्य-गेयादिशब्द-श्रवणप्रतिज्ञया न गच्छेत्, वधू-वरवर्णनं वा यत्र क्रियते तत्र न गच्छेदिति । एवं हय-गजयूथादिस्थानानि द्रष्टव्यानीति" शी० । "जे भिक्खू उज्जुहियाठाणाणि वा णिज्जुहियाठाणाणि वा मिहोज्जुहियाठाणाणि वा हयजूहियाठाणाणि वा गयजूहियाठाणाणि वा हयाणीयाणि वा गयाणीयाणि वा रहाणीयाणि वा पायताणीयाणि वा अणियदंसणा० एगपुरिसं वा वज्जं णिज्जमाणं चक्खुदंसणपडियाए गच्छति" इति निश्रियसूत्रे द्वादशोद्देशके, अत्र चूर्णिः— "गावीओ उज्जुहिताओ अबवीहुतओ उज्जुहिजंति, अहवा गोसंखवी उज्जुहिमा भन्ति, गावीणं णिव्वेढणा परिभायणा वि णिज्जुहिमा । वधू-वरपरि-आणं ति मिहज्जुहिया, वम्मिगतुडितेहिं हयेहिं वलदरिसणा हयाणीयं, गयेहिं वलदरिसणा गया-णीयं, रहेहिं वलदरिसणा रहाणीयं, पाइक्खवलदरिसणा पाइक्काणीयं, चउसमवायो अणियदरिसणं । चोरादि वा वज्जं णीणिज्जमाणं पेहाए" इति निश्रियचूर्णौ पृ० ३४८ ॥ ५. वा तह० खं० ॥ ६. 'राणि खे० जै० सं० ॥ ७. "से इत्यादि, स भिक्खुः 'आख्यायिकास्थानानि' कथानक-स्थानानि, तथा 'मानोन्मानस्थानानि', मानं प्रस्थकादि, उन्मानं नाराचादि, यदि वा मानोन्मान-मित्यन्धादीनां वेगादिपरीक्षा, तत्स्थानानि तद्वर्णनस्थानानि वा, तथा महान्ति च तानि आहतवृत्त्य-गीतवादित्रतन्त्रीतलतालजुडितप्रत्युत्पन्नानि च, तेषां स्थानानि समास्तद्वर्णनानि वा श्रवणप्रतिज्ञया नाभिसन्धारयेद् गमनायेति । किञ्च से इत्यादि । कलहादिवर्णनं तत्स्थानं वा श्रवणप्रतिज्ञया न गच्छेदिति" शी० । "आक्खाइयाणि कथपुस्तकवाचणाणि । माणुम्माणिथाणि जत्ताइ ह(द)-व्वाणि जाणाणं गोणाणं च, जहा कंवलसंबला, अहवा माणुम्माणं चैव एवंविहं । णम्माणि विज्जाहिं णामिजंति खक्खा, अहवा ण्ठं सिक्खाविजाणं अंगाईं णामिजंति । जाईं सत्ये कहियाईं कब्बाईं, चम्माईं वा पारमि(सि ?)ता गथेत्तुं कम्मवित्ताण पाउरणाणि कीरंति । भंजाणि खक्खाईं । भग्गा ददं(दवं) सवरभासाए वा रासो । कलहाणि, जहा सेंधवीणं भासाओ । बेराणि गामाईण, सग्गामा(मे?) वा । जूयाणि जूयाणि चैव । जणवयाणि जत्थ सभासाईडु(सभाइडु ?) जणवया वटंति । कट्ठकम्माणि वड्ढतिस्स रुवारास्स वा, पोत्थगा कहिमाही, चित्तं लिप्पारंगाही । गंथिमाणि पुक्कमादी । बेडिमें संविहाणं । पूरिमो रहो । संवात्तिमो कंजुगो । महत्ताहत०" चू० ।

माणुम्माणियद्वाणाणि वा महयाहतनद्ध-गीत-वाइत-तंति-तलताल-तुडिय-पडुप्प-
वाइयद्वाणाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं सदाईं णो अभिसंधारेज्ज गमणाए ।

६८३. से भिक्खू वा २ जाव सुणेति, तंजहा—कलहाणि वा डिंवाणि वा
डमराणि वा दोरज्जाणि वा वेरज्जाणि वा विरुद्धरज्जाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं
५ सदाईं णो अभिसंधारेज्ज गमणाए ।

६८४. से भिक्खू वा २ जाव सदाईं सुणेति, [तंजहा]—खुडियं दारियं
परिवुतं मंडितालंकितं निवुज्झमाणिं पेहाए, एंगपुरिसं वा वहाए णीणिज्जमाणं
पेहाए, अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं णो अभिसंधारेज्ज गमणाए ।

६८५. से भिक्खू वा २ अण्णतराईं विरुवरूवाइं मंहासवाइं एवं

“जे भिक्खू आघायाणि वा माणुम्माणियं णम्मा[णि वा २] बुग्गहाणि [वा जूयाणि वा जणव]-
याणि वा ..... कट्टकम्माणि वा पोत्थकम्माणि वा चित्तकम्माणि वा दंतकम्माणि वा मणि-
[कम्माणि वा] सेल[कम्माणि वा] गंधिमाणि वा वेढिमाणि वा पूरिमाणि वा संधाइमाणि
वा पत्तच्छेज्जाणि वा मालाच्छेज्जाणि वा विविहाणि वा वेढिमाणि ..... डिंवाणि वा डमराणि वा
खाराणि वा वेराणि वा महाजुडाणि वा महासंगमाणि वा कलहाणि वा वे(ब—प्र०, वो^१)लाणि
वा ..... अभिसेयद्वाणाणि वा अक्खाइयाद्वाणाणि वा माणुम्माणियाद्वाणाणि वा महयाहयण्णीय-
वादियतंतीतलतालतुडियघणमुइंगपडुप्पवाइयद्वाणाणि वा चक्खुदंसपण्डियाए जाव साइजइ”
इति निशीयसूत्रे द्वादशोद्देशके, अत्र चूर्णिः—“अक्खाणगादि आघाइयं । एगस्स बलमाणं
अन्नेण अणुमीयत इति माणुम्माणं, जहा धण्णे(व्वे—प्र०) कंबलसंबला । अहवा माणपोतओ
माणुम्माणियं । विज्जादिएहिं रुक्खादि णमिज्जंतीति णम्मं, अधवा णम्मं णटं सिक्खाविज्जंतरस
अंगाणि णमिज्जंति । गहिया कंवा अधवा वत्थ-पुप्फ-चम्मादिया । अज्जं रुक्खादि । अंगो
दव्वविभागो वा । कलहो वातिगो जह सिधवीणं । रायादीणं बुग्गहो । पासयादी जूया ।
सभादिस्स अणेगविहा जणवदा । कट्टकम्मं कोट्टिमादि । पुस्तके वल्लेषु वा पोत्थं । चित्तलेपा
प्रसिद्धा । पूयादिस्स पुप्फमालादि गंठिमं जहा आणंदपुरे पुप्फपूरगादि वेढिमं, प्रतिमा पूरिमं,
कञ्चुकादिस्स कट्टसंधीस्स वा संधाडिमं । महदाख्यानकं महताहतं, अहवा महता सद्देण वादित्र-
माहतं, वाइता तन्त्री अन्यद्वा किञ्चित्, हत्थतलाणं तालो, कडंवादिवादित्रसमुदयो जुटिः, जस्स
मुत्तिगस्स घणसहसारिच्छो सद्दो सो घणमुइंगो पटुणा सद्देण वाइतो, सर्व्व एवेन्द्रियार्थः चक्षुः”
पृ० ३४८-३४९ । दस्यतां सू० ६८९ टि० २ ॥

१. १तराणि वा खं० ॥ २. वेरज्जाणि वा नास्ति हे १, २ ॥ ३. खुडियं सं० ॥ ४. मंडितं-
(त जै०)लंकितं खे० जै० सं० । “से इत्यादि, स भिक्खुः छुल्लिकां दारिकां डिक्करिकां मण्डिता-
लङ्कतां बहुपरिवृतां णिवुज्झमाणिं ति अश्वादिना नीयमानाम्” स्त्री० ॥ ५. निवुज्झमाणियं
हे १, २, ३ इ० । णिवुज्झमाणिं खे० जै० ॥ ६. एगं इ० । दस्यतां सू० ६८९ टि० ४ ॥
७. “से भिक्खू वा २ महामहाणि, बहुरयाणि संखरलमादि, बहुणढाणि जहा इंदमहे
सव्वतालायरा, बहुसदाणि, सरकखे गलामत्तव्व(गलामत्तपू)जावए, हि(बहु ?)मिलक्खणि
आ(अ ?)भासियाणि ण वा तेसिं परिपुच्छिज्जति” चू० । “से इत्यादि, स भिक्खुयान्निवं

जाणेज्जा, तंजहा—बहुसगडाणि वा बहुरहाणि वा बहुमिलक्खूणि वा बहुपञ्चंताणि वा अण्णतराई वा तहप्पगाराई विरूवरूवाई महासवाई कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज गमणाए ।

६८६. से भिक्खू वा २ अण्णतराई विरूवरूवाई महुस्सवाई एवं जाणेज्जा तंजहा—इत्थीणि वा पुरिसाणि वा थेराणि वा डहराणि वा मज्झिमाणि वा ५. आमरणैविमूसियाणि वा गायंताणि वा वायंताणि वा णञ्चंताणि वा हसंताणि वा रमंताणि वा मोहंताणि वा विपुलं असणं पाणं खाइमं साइमं परिमुजंताणि वा परिभायंताणि वा विच्छेद्वयमाणाणि वा विगोवयमाणाणि वा अण्णयराई वा तहप्पगाराई विरूवरूवाई महुस्सवाई कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज गमणाए ।

६८७. से भिक्खू वा २ णो इहलोइएहिं सदेहिं णो परलोइएहिं सदेहिं, णो १०

जानीयात् महान्त्येतान्याश्रवस्थानानि पापोपादानस्थानानि वर्तन्ते तद्यथा—बहुसकटानि बहुरथानि बहुम्लेच्छानि बहुप्रात्यन्तिकानि” शी० । “जे भिक्खू विरूवरूवाणि महामहाणि, तंजहा—बहुरयाणि बहुणडाणि बहुसडाणि बहुमिलक्खूणि चक्खुदंसणपडियाए गच्छति” इति निशीथसूत्रे द्वादशोद्देशके, अत्र चूर्णिः—“अणेगरूवा विरूवरूवा, महंता महा महामहा, जत्थ महे बहू रतो [जहा—प्र०] भंसुरलाए, अहवा जत्थ महे बहू बहुरया मिलंति जहा सरक्खा सो य बहुरतो भजति । तालायरवहुला बहुणडा । गलागतपुजावक डंसगा य बहुरसडा । अव्वत्तभासिणो जत्थ महे मिलंति सो बहुमिलक्खो महो, ते य मिलक्खू द्रमिडादि” इति निशीथचूर्णी पृ० ३५० ॥

१. जाणे तं हे ३ विना ॥ २. महुस्सं सं० । “महोत्सवस्थानानि” शी० । “जे भिक्खू विरूवरूवेड महुस्सवेड इत्थीणि वा पुरिसाणि वा थेराणि वा मज्झिमाणि वा डहराणि वा आसंताणि वा सयंताणि चिट्ठंताणि वा अणलंक्कियाणि वा सुअलंक्कियाणि वा गायंताणि वा वायंताणि वा णञ्चंताणि वा हसंताणि वा रमंताणि वा कीडंताणि वा मोहंताणि वा विडलं असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा परिभायंताणि वा परिमुजंताणि वा चक्खुदंसणपडियाए अभिसंधारेइ” इति निशीथसूत्रे द्वादशोद्देशके पृ० ३५०, अत्र चूर्णिः—“जे भिक्खू इत्थीणि वा इत्यादि । आसयंते सत्थावत्थाणि अच्छंति, अहवा अश्रवति भुजंतीत्यर्थः । चोदमाणा गंदुगादिषु (भोमाणित्तुगादिषु—प्र०) रमंते, मज्जपानअदोलगादिस्सु ललंते, जलमय्ये क्रीडा, नटमृतादिषु कंदूणा, मोहनोद्भवकारिका क्रिया मोहणा मेहुणससेवणं वा, सेसपदा गंधपसिद्धा” इति निशीथचूर्णी पृ० ३४९—३५० ॥ ३. विभूसाणि वा खं० ॥ ४. मोहंताणि वा नास्ति खं० ॥ ५. भोगंताणि इ० । भातंति जै०)ताणि खे० जै० । भायंताणि सं० ॥ ६. डयं सं० । “डियं” इ० ॥ ७, ८. लोएहिं हे २ इ० । “से भिक्खू वा २ इहलोइएण मणुत्साणं परलोइएणं हयगतादी, अहवा जहा धम्मिलो इहलोइएण, पारलोइएण वंभदत्तो, सेसं कंठं, ४ [=चउत्थं सत्तिक्कं समत्तं]” चू० । “जे भिक्खू इहलोइएण वा रुवेड, परलोइएण वा रुवेड, दिट्ठेड वा रुवेड, अदिट्ठेड वा रुवेड, झएड वा रुवेड, अझएड वा रुवेड, विण्णाएड वा रुवेड, अविण्णाएड वा रुवेड, मणुण्णुड वा रुवेड, अमणुण्णुड वा रुवेड, सज्जइ वा रज्जइ वा गिज्जइ वा अज्जोववज्जइ वा” इति निशीथसूत्रे द्वादशोद्देशके पृ० ३५०, चूर्णी त्वेवम्—“इहलोइया

सुतेहिं सदेहिं नो अंसुतेहिं सदेहिं, णो^१ दिट्ठेहिं सदेहिं नो अदिट्ठेहिं सदेहिं^३,
नो इट्ठेहिं सदेहिं, नो कंतेहिं सदेहिं सँजेजा, णो रजेजा, णो गिज्जेजा, णो
मुज्जेजा, णो अँज्जोववजेजा ।

६८८. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं जाव
५ जएजासि ति वेमि ॥

॥ सँहसत्तिकओ चउत्थओ सँमत्तो ॥

मणुस्सा, परलोइया हयगयादि, पुवं पच्चक्खं दिट्ठा, अदिट्ठा देवाही, मणुण्णा जे इट्ठा,
अमणुण्णा जे अणिट्ठा, सज्जणासी पदा एगट्ठिया, अहवा आसेवणभावे सज्जणता, मणसा
पीतिगमणं रज्जणता, सदोसुवल्ले वि अविरमो। गोधी, अगम्मगमणासेवणे 'अज्झुववातो' पृ०
३५०। "नो नैव ऐहलोकिकैः मनुष्यादिकृतैः पारलौकिकैः पारापतादिकृतैः ऐहिकामुष्मिकैर्वा
शब्दैः, तथा श्रुतैरश्रुतैर्वा, तथा साक्षादुपलब्धैरनुपलब्धैर्वा न सङ्गं कुर्यात्, न रागं गच्छेत्, न
शास्त्रं प्रतिपद्येत्, न तेषु सुहृत्, नाभ्युपपन्नो भवेत् ।" शी० ॥

१. असुतेहिं दिट्ठेहिं वा सदेहिं खेसं० ॥ २. नो दिट्ठेहिं सदेहिं णो अदिट्ठेहिं सदेहिं नास्ति
खे० जे० खं० ॥ ३. नो इट्ठेहिं सदेहिं नो कंतेहिं सदेहिं नास्ति सं० हे० १, २, ३ इ० ला० ।
दृश्यतां सू० ६८७ टि० ७, ८॥ ४. सजेजा नास्ति खं० । णो सजेजा सं० इ० ॥ ५. अज्जोवजेजा
हे० ३. इ० विना ॥ ६. एवं हे० १ । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ ७. * * एतदन्तर्गतपाठस्थाने-चतुर्थः
हे० १, २ ला० । चतुर्थः सहसत्तिकओ हे० ३ ॥ ८. सम्मत्तो इ० ॥

बारसमं अञ्जयणं 'रूव' सत्तिक्कयं

[बीयाए चूलाए पंचमं अञ्जयणं]

६८९. से भिक्खू वा २ अहवेगइयाइं रूवाइं पासति, तंजहा-गंथिमाणि
वा वेढिमाणि वा पूरिमाणि वा संघातिमाणि वा कंठकमाणि वा पोत्थकम्माणि वा ५
चित्तकम्माणि वा मणिकम्माणि वा दंतकम्माणि वा पत्तच्छेज्जकम्माणि वा विविहाणि
वा वेढिमाइं अण्णतराइं [वा] तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं चक्खुदंसणवडियाए
णो अभिसंधारेज्ज गमणाए । एवं नेयच्चं जहा सट्ठपंडिमा सव्वा वाइत्तवज्जा
रूवपंडिमा वि ।

॥ पंचमं सत्तिक्कयं समत्तं ॥

१०

१. कट्ठा(व्वा?)णि वा खे० सं० खं० । दृश्यतां सू० ६८२ टि० ७ ॥ २. वा कट्ठकम्माणि
वा मालकम्माणि वा पत्त० खे० जै० सं० खं० । वा मालकम्माणि वा पत्त० हे ३ । “से
इत्यादि । स भावभिष्टुः कचित् पर्यटक्यैकानि कानिचिद् नानाविधानि रूपाणि पश्यति, तद्यथा—
प्रथितानि प्रथितपुष्पादिनिर्वर्तितस्वस्तिकादीनि, वेष्टिमानि वस्त्रादिनिर्वर्तितपुत्तलिकादीनि, पूरिमाणि
ति थान्यन्तः पूरणेन पुरुषाद्याकृतीनि भवन्ति, संघातिमानि चोलकादीनि, काष्ठकर्माणि रथादीनि,
पुस्तककर्माणि लेप्यकर्माणि चित्रकर्माणि प्रतीतानि, मणिकर्माणि विचित्रमणिनिष्पादित-
स्वस्तिकादीनि, तथा दन्तकर्माणि दन्तपुत्तलिकादीनि, तथा पत्रच्छेद्यकर्माणि इत्येवमादीनि
विरूपरूपाणि चक्षुर्दर्शनप्रतिज्ञया नाभिसन्धारयेद् गमनाय” शी० ॥ ३. पत्तच्छेद्यकं हे १, २ ॥
४. दृश्यतां सू० ६८२ टि० ७ ॥ ५. °पडिया हे १ । °पडियाए हे २, ३ ला० ॥ ६. °पडिया
वि हे १, २, ३ ला० । °पडियाए वि हेसं० २ । “एवं शब्दसत्तेककस्त्राणि चतुर्विधातोद्य-
रहितानि सर्वोण्यपीहायोज्यानि, केवलं ‘रूपप्रतिज्ञया’ इत्येवमभिलापो योज्यः” शी० ॥
७. पंचमत्तं सं० । पंचमदं स० खे० जै० । पंचदसं खं० । पंचमयं स० हे १, ३ इ० ला० ॥
८. सत्तिक्क(क खं०)त्तं खे० जै० । सत्तिक्कयं हे १, २ ॥

तेरसंमं अज्झयणं 'परकिरिया' सत्तिक्खओ

[वीयाए चूलाए छड्डमज्झयणं]

६९०. परकिरियं अज्झत्थियं संसेइयं णो तं सात्तिए णो तं णियमे ।

६९१. से से परो पादाइं आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा, णो तं सात्तिए णो तं णियमे ।

६९२ से से परो पादाइं संवाधेज्ज वा पलिमहेज्ज वा, [णो तं सात्तिए णो तं णियमे] ।

१. "परकिरिया परेण कीरमाणे कम्मं भवति । किरिया कम्मं आध्यात्मिकं, तस्य २. करेत्तस्स जति सातं कज्जं सात्तिज्जति, अध्यात्मे स्थिता अज्झत्थिया, संसयित्ता संखेयो भवति तेण अज्झत्थेण ततो कर्मसंखेया(षो १) भवति, तम्हा णो सादिजेज्जा । सा य इमा-सिया से परो आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा एकस्सिं पुणो पुणो । [णो] सादिज्ज, णो कारावेत्ति, करेत्तं वा ण वा करेत्ति (करे ति १) समणुजाणेज्जा, समणुमोदणा परियाइक्खिज्जा" चू० । "परकिरियमित्यादि, परः आत्मनो व्यतिरिक्तोऽन्यः, तस्य क्रिया चेष्टा कायव्यापाररूपा, तां परक्रियाम्, 'आध्यात्मिकीम्' आत्मनि क्रियमाणाम्, पुनरपि विशिनष्टि—'सांख्यिकीम्' कर्मसंखेयजननीम्, 'नो' नैव 'आस्वादयेत्' अभिलषेत्.....तथा न तां परक्रियां 'नियमयेत्' कारयेद् वाचा, नापि कारयेत्ति ।.....से तस्य साधोः निष्प्रतिकर्मशरीरस्य सः परः अन्यो धर्मश्रद्धया पादौ रजो-व्युष्टितौ आमृज्यात् कर्पटादिना, वाशब्दस्तूत्तरपक्षापेक्षः, तच्चास्वादयेत् नापि नियमयेदिति" शी० ॥ २. खेमू० खं० विना-संसेत्थियं जै० इ० । संसेत्थियं अन्यत्र । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्, तथा सू० ७३० टि० २ ॥ ३. सात्तिए खे०-जै०-सं० खं० ॥ ४. सिया से परो खेमू० जै० सं० खं० । सिया से परो हे ३ । सिया से से परो खेसं० । अत्रेदमवधेयम्—इतः परं चूर्ण्यतुसारेण प्रायः सर्वत्र सिया-से परो इति -पाठः, शी० अनुसारेण तु सर्वत्र से से परो इति पाठो भाति, दृश्यतां टि० १, सू० ७२३ टि० ९, ॥ ५. पाए वामं खे० जै० सं० हे ३ ॥ ६. वा से सिया परो खं० ॥ ७. से सिया परो खे० जै० सं० खं० ॥ ८. संयोवेज्ज खं० ॥ ९. मजेज्ज खेमू० जै० खं० । "मक्खणा उल्लोवण धोव्वणा आलावगसिद्धा । णहा पदा फूमित्वा कोविता अलतगं गिण्हति । एवं काए वि । एवं कार्यसि वणं गलंगडादी ।" चू० । "जे भिक्खु अप्पणो पाए संवाहेज्ज वा पलिमहेज्ज वा.....तेल्लेण वा घएण वा वसाए वा णवणीएण वा मक्खेज्ज वा भिल्लिगेज्ज वा (अवमंगेति वा मक्खेति वा—प्र०).....उल्लोलेज्ज वा उव्वहेज्ज वा.....उच्छोलेज्ज वा पवोएज्ज वा.....फूमेजा वा रएज्ज वा" इति निश्रियसूत्रे तृतीयो-द्देशकेऽङ्गुणा दृश्यते, निश्रियचूर्णौ त्वेन दृश्यते—'सं' इति प्रशंसा, शोभना, वाहा संवाहाः.... गुरुमाध्याय विख्याते संवाधा भवति । जो. पुण अद्वरत्ते पच्छिमरत्ते दिव्वसत्ते वा अणेगसो संवाधावेत्ति सा परिमदा भणति । सीतमुदगं सीतोदगं, विषयं विषयगतजीवं, उत्तिणमुदगं उत्तिणोदगं, तेण

६९३. 'से' से परो पादाइं फुमेज वा रएज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

६९४. 'से' से परो पादाइं तेलेण वा घतेण वा वसाए वा मक्खेज वां मिल्लेज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

६९५. 'से' से परो पादाइं लोद्धेण वां क्केण वां चुण्णेण वां वण्णेण वां ५ उल्लोद्धेज वा उव्वलेज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

६९६. 'से' से परो पादाइं सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उल्लोद्धेज वा पधोएज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

६९७. 'से' से परो पादाइं अणतरेण विलेवणजातेण आलिंपेज वा विलिंपेज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

१०

अप्पणो पादे एक्कासि उच्छोलाणा, पुणो पुणो पधोणा । "अवमंगो थोवेण, बहुणा मक्खणं । अहवा एक्कासि बहुसो वा ।" अलत्तरंगं पादेसु लाएउं पुच्छा फुमति । तं जो रयति वा फुमति वा । एतेसि पंचण्डं सुत्ताणं संगहगाहा—संवाहणा पधोदण कक्कादीणुव्वलण मक्खणं वा वि । फुमणं वा रायणं वा जो कुज्जा अप्पणो पादे ॥ १४९५ ॥ संवाहणं ति विस्सामणं, सीतोदगाइणा पधोवणं, कक्काइणा उव्वलणं, तेलाइणा मक्खणं, अलत्तयमाइणा रंगणं करेति तस्स आणाइया दोसा । "एतेसि सुत्ताणं पढमपदा संवाहणादी सक्कत्तरणे द्रष्टव्या", वितियपदा परिमहणाति बहुवारकरणे बहुणा वा करणे दट्ठव्वा । संवाहणा चउव्विहा उक्ता । अलत्तकरंगो फुमिज्जंतो लहुं लमगति । "एवं कांयाभिलावेण छ सुत्ता भाणियव्वा । 'पादेसुं जो तु गमो णियमा कायम्मि होति स चेव । णायव्वो तु मतिमता' ॥ १५०० ॥" इमो अइदेसगाहत्थो—जो पायसुत्तेसु गमो कायसुत्तेसु वि छसु सो चेव दट्ठव्वो, केण नायव्वो? मतिमता । मतिरस्थास्तीति मतिमं । "एवं वणाभिलावेण ते चेव छ सुत्ता वत्तव्वा" पृ० २११-२१३ ॥

१. से सियाइं परो खे० जै० सं० खं० । से सिते परो इ० ॥ २. फुसेज वा सं० चू० विना । दइयतां सू० ६९२ टि० ९१-९१-१ "स्पृगन्तं रज्जयन्तम्" शी० ॥ ३. से सिया(य सं०) परो खे० जै० सं० खं० इ० ॥ ४. मिल्लेज खे० जै० खं० । हिल्लेज सं० । 'अविमगेज वा पाठः' खेटि० संटि० । दइयतां सू० ६९२ टि० ९ ॥ ५. से सिया (य सं० इ०) परो खे० जै० सं० खं० ॥ ६. लोद्धेण हे २, ३ ला० । "कक्को, सो दव्वसंजोगेण वा असंजोगेण वा भवति । लोद्धो रुक्खो, तस्स छल्ली लोद्धं भवति । वच्चो पुण हिंणुलगादी तेल्होइव्वो । चुच्चो पुण गम्मुणिगादिफला चुच्चिकता । एक्कासि आघंसणं, पुणो पुणो पघंसणं" इति निशेयचूर्णो त्रयोदशोद्देशके । ७, ८, ९, १०, वा नास्ति खं० ॥ ११, इ० विना—उल्लोद्धेज खे० जै० सं० खं० । उल्लोद्धेज अन्यत्र । "लोअ्रा(द्रा-प्र०)दिना उद्वर्तनादि कुर्वन्तम्" शी० । दइयतां सू० ७०४, ७११ ॥ १२. उव्वलेज खे० जै० खं० हे १ ॥ १३. सादिप्प खे० जै० खं० ॥ १४. से सिया परो खे० जै० सं० खं० इ० ॥ १५. उल्लोद्धेज हे १, २ ला० । उज्जलेज खं० । उल्लोद्धेज हे ३ ॥ १६. से सिया(य सं०) परो खे० जै० सं० खं० ॥ १७. विलिंपेज वा नास्ति सं० खं० ॥

६९८. 'से से परो पादाइं अण्णतरेण धूवेणजाएणं धूवेज्ज वा पधूवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

६९९. 'से से परो पादाओ खौणुयं वा कंटयं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

५ ७००. 'से से परो पादाओ पूयं वा सोणियं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

७०१. 'से से परो कायं आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

७०२. 'से से परो कायं 'संभाधेज्ज वा पलिमहेज्ज वा, णो तं सातिए णो १० तं णियमे ।

७०३. 'से से परो कायं तेहेण वा घएण वा वसाए वा मक्खेज्ज वा अम्भगेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७०४. 'से से परो कायं 'लोद्धेण वा कक्केण वा जुण्णेण वा वण्णेण वा उल्लोलेज्ज वा उच्चलेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

१५ ७०५. 'से से परो कायं सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेज्ज वा पधोवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

७०६. 'से से परो कायं अण्णतरेणं विलेवणजाएणं आलिपेज्ज वा विलिपेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

१. से सिया परो पादाइं खे० जै० खं० । नास्ति सं० ॥ २. धूयं वा धूवेज्ज खेमू० जै० । धूयं सोहेज्ज वा णो तं खं० । "विशिष्टधूपेन धूपयन्तम्" शी० ॥ ३. धूएज्ज वा पधूएज्ज वा सं० ॥ ४. से सिया परो खे० जै० सं० खं० ॥ ५. खाणुं वा हे १, २, ३ जा० ॥ ६. से सिया परो खे० जै० सं० खं० । इतः परम् इ० मध्ये प्रायः सर्वत्र से सि परो इति पाठः ॥ ७. से सिया परो खे० जै० सं० खं० ॥ ८. से सिया(य सं०) परो खे० जै० सं० खं० इ० ॥ ९. कायं लोद्धेण (लोद्धेण सं०, लोद्धेण खं०, लोद्धेण हे ३, लोद्धेण इ०) सं० खे० जै० सं० खं० इ० हे ३ ॥ १०. संभाधेज्जा खं० । इत्यतां सू० ६९२ टि० ९ ॥ ११. से सिया परो खे० जै० सं० खं० ॥ १२. से सिया परो खे० जै० सं० । इत आरभ्य ७१० पर्यन्तानि सूत्राणि न सन्ति खं० मध्ये ॥ १३. लोद्धेण हे २, ३ इ० ॥ १४. से सिया परो खे० जै० ॥ १५. पधोएज्ज खे० जै० हे ३ ॥ १६. से सिया परो खे० जै० । खेमू० मध्ये नास्ति ॥

७०७. 'से से परो] कायं अण्णतरेण धूवणजाएण धूवेज्ज वा पधूवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

'से से परो कायं फुमेज्ज वा रएज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे]

७०८. 'से से परो कायंसि वणं आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७०९. 'से से परो कायंसि वणं संवाहेज्ज वा पलिमहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७१०. 'से से परो कायंसि वणं तेलेण वा घएण वा वसाए वा मक्खेज्ज वा भिल्लोज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७११. 'से से परो कायंसि वणं लोहेण वा कक्केण वा चुण्णेण वा १० वण्णेण वा उल्लोहेज्ज वा उच्चलेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

७१२. 'से से परो कायंसि वणं सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेज्ज वा पधोवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७१३. 'से^{११} से परो कायंसि वणं अण्णतरेणं सत्थजाएणं अर्च्छिदेज्ज वा विर्च्छिदेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७१४. 'से से परो [कायंसि वणं] अण्णतरेणं सत्थजातेणं अर्च्छिदित्ता वा विर्च्छिदित्ता वा पूयं वा सोणियं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७१५. 'से से परो कायंसि गंडं वा अरइयं वा पुलयं वा भगंदलं वा आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

१. से सिया परो खेसं ॥ २. धुवेज्ज वा पधुवेज्ज वा खे ॥ ३. आचाराङ्गचूर्णौ "एवं काए वि" इत्युक्तम्, निशीथवूर्णावय्वम्, द्रव्यतां सू० ६९२ टि० ९। अतः प्रतिष्वद्वयमानोऽपि एतदन्तर्गतः पाठोऽत्र पूरितः ॥ ४. से सि परो खे० जै० इ० ॥ ५. से सि[ए जै०] परो खे० जै० इ० ॥ ६. से सि परो खे० जै० इ० ॥ ७. भिल्लोज्ज इ० विना । द्रव्यतां सू० ६९४ टि० ४ ॥ ८. से सि परो खे० जै० सं० खं० इ० ॥ ९. लोहेण हे १, २, ३. ला० ॥ १०. उच्छोदेज्ज सं० । उच्छोदेज्ज हेसं० २ हे ३ । द्रव्यतां सू० ६९५, ७०४ ॥ ११. से सि परो खे० जै० खं० इ० ॥ १२. पधोएज्ज खे० जै० सं० । पधोएज्ज खं० ॥ १३, १५, १६. से सि परो खे० जै० सं० खं० इ० ॥ १४. द्रव्यतां सू० ७०७ टि० ३, सू० ६९२ टि० ९। निशीथवूर्ण्यनुसारेण सू० ७०६-७०७ सहसा आलापका अत्रापि पठितव्याः ॥ १७. अरइं वा पुलइं वा सं० । "ते फोडा भिज्जति, तत्थ पुला संमुच्छंति, ते पुला भिज्जति" इति स्थानाङ्गसूत्रे दशम-

७१६. 'से से परो कायंसि गंडं वा अरइयं वा पुल्लयं वा भगंदलं वा संबाहेज्ज वा पल्लिमेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७१७. 'से से परो कायंसि गंडं वा जाव भगंदलं वा तेहेण वा घएण वा वसाए वा मक्खेज्ज वा मिल्लिगेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

५. ७१८. 'से से परो कायंसि गंडं वा जाव भगंदलं वा लोहेण वा कक्केण वा चुण्णेण वा वण्णेण वा उल्लोहेज्ज वा उव्वलेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७१९. 'से से परो कायंसि गंडं वा जाव भगंदलं वा सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेज्ज वा पधोलेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

स्थाने । “अरतीओ अंधारइओ, असियाओ अरिसाओ, पिल्ला, भगंदलं अपानप्रदेशे, सत्थेण अच्छिदणा विच्छिदणा, सीतोदगादि उच्छोलेणा तेज्जादि आलेवणजाते उडुवणजाते उडुविज्जति, उडुवितो य सज्जति, पाळकिमितो भगंदलाओ, कुच्छिकिमिता गंडल्ला सिमिया य” चू० । ‘जे भिक्खू अप्पणो कायंसि गंडं वा अरतिं वा अंसि वा पिल्लं वा भगंदलं वा अन्नतरेण तिकखेण सत्थजाएणं अच्छिदति वा विच्छिदति वा..... पूयं वा सोणियं वा णीहरति वा विसो- हेति वा..... सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेति वा पधोवेति वा..... आलेवणजाएणं आलिंपइ वा लिंलिंपइ वा..... तेहेण वा घएण वा वसाए वा णवणीएण वा अब्भंगेति वा मक्खेति वा ..... धूवणजाएणं धूवेति वा पधूवेति वा..... । जे भिक्खू अप्पणो पाळकिमियं वा कुच्छिकिमियं वा अंगुलीए निवेसिय निवेसिय णीहरति” इति निशीथसूत्रे तृतीयोद्देशके, निशीथचूर्णौ त्वेवम्—“गच्छतीति गंडं, तं च गंडमाला, जं च अणं सुपाययं तं गंडं । अरतिं वा, अरतिओ जं ण पच्चति । असी अरिसा, ता य अहिट्ठाणे णासाए वणेसु वा भवंति । पिल्ला सितलिया । भगंदरं अपन्नवतो अधिट्ठाणे अतं किमियजालसंपन्नं भवति । बहुसत्थ- संभवे अण्णतरेण । तिकखं सहिणधारं । जातमिति प्रकारदर्शनार्थम् । एकसि ईषद् वा अच्छिदणं, बहुवारं सुट्ठु वा छिदणं विच्छिदणं । ... पूयं वा, पक्कं सोणियं पुतं भण्णति, रुहिरं समावत्थं सोणियं भण्णति । णीहरति णाम णिग्गालेति, अवसेसा(असेसा?) वयवफेडणं विसोहणं भण्णति । ... आलेवो ति विधो-वेदणपसमकारी, पाककारी, पुतादिणीहरणकारी । ... णीगेज्ज पूयादि, ततो उच्छोलेति, ततो आलिंपति, ततो मक्खेति, ततो धूवेति, ... पाळ अपानः, तस्मि किमिया संमुच्छंति, कुक्खीए किमिया कुच्छिकिमिया, ते य जूसा भण्णंति, ते जति सण्णं वोसिरतो अपाणव्भंतरे थक्केज्ज तो ते पाळकिमिए अंगुलीए निवेसिय प्रवेस्य पुणो पुणो णीहरति निफाडेति परित्यजतीत्यर्थः” पृ० २१५-२१७ ॥

१, ३. से सि परो खे० जै० सं० खं० इ० ॥ २. पुल्लयं सं० खं० ॥ ४. वा अर- (दमं)गेज्ज वा सं० ॥ ५. से सि परो खे० जै० खं० इ० ॥ ६. वा अरइयं वा लो० सं० । वा अरइयं दलं वा लो० खे० जै० । वा अरं भगंदलं वा लो० खं० ॥ ७. लोहेण हे २, ३ ला० ॥ ८. उल्लोहेज्ज हे १, २, ३ ला० ॥ ९. उव्वलेज्ज खे० ॥ १०. से सि परो खे० जै० सं० खं० इ० ॥

७२०. 'से से परो कार्यसि गंडं वा अरइयं वा जाव भगंदलं वा
अण्णतरेणं सत्थजातेणं अच्छिदेज्ज वा विच्छिदेज्ज वा, अन्नतरेणं सत्थजातेणं
अच्छिदित्ता वा विच्छिदित्ता वा पूयं वा-सोणियं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा,
णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७२१. 'से से परो कायातो सेयं वा जहं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो
तं सातिए णो तं नियमे ।

७२२. 'से से परो अच्छिमलं वा कण्णमलं वा दंतमलं वा णहमलं वा
णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७२३. 'से से परो दीहाइं बालाइं दीहाइं रोमाइं दीहाइं भसुहाइं

१. अत्र निशीथचूर्णानुसारेण सू० ७०६-७०७ सहस्रा आलापका अपि पठितव्याः । इत्युक्तां सू०
७१३-४ टि० १४ ॥ २. से सिया परो खे० जै० सं० खं० ॥ ३. बरइं वा जै० खं० विना ॥ ४.
पुतं वा खे० जै० खं० ॥ ५. से सिया परो खे० जै० सं० खं० । से सि परो हे २ इ० । इत्युक्तां
सू० ७२३ टि० ९ ॥ ६. कार्यसि खे० ॥ ७. से सि परो खे० जै० सं० खं० इ० । एवमग्रेऽपि
प्रायः सर्वत्र ॥ ८. दंतमलं वा नास्ति सं० इ० ला० । इत्युक्ता सू० ७२३ टि० ९ ॥ ९. "से
से परो दीहाओ, सिहा अगगाइं, कप्पेति छिंदेति, संठवेति समारेति, कण्णाणि अच्छिफूमणं
कण पंदय(दय धं)सेयव्वं । सेओ प्रस्वेदो, जहो कमडो, मल्लो थोवो भक्खारो, सो चेव
परिसण्णस्स पंको भवति अणंतं पुण आगंतारो" चू० । निगीयसुत्तेऽत्र ईद्वगानि सूत्राणि-"जे
भिव्खू अप्पणो दीहाओ णहसिहाओ कप्पेति वा संठवेति वा.....दीहाइं जंघारोमाइं.....दीहाइं
वत्थिरोमाइं.....दीहरो[मराइं?].....दीहाइं वक्खणरोमाइं.....मंसुइं कप्पेति वा संठवेति
वा .....दते आमज्जति [वा पमज्जति वा].....दंतधोवणेण आधंसति वा पधंसति वा...
उत्तरोद्धरोमाइं.....पो(ण?)सियारोमाइं.....भसुहारोमाइं.....वीहे केसे कप्पेइ वा संठवेइ
वा ..... । जे भिव्खू अप्पणो कार्यसि सेयं वा जहं वा पंरं वा मलं वा उक्कट्ठेति वा पवट्ठेति,
वा.....अच्छिमलं वा कण्णमलं वा दंतमलं वा णहमलं वा णीहरति वा विसोधेति वा" इति
निशीथसुत्ते वृत्तीयोद्देशके, निशीथचूर्णौ स्वेवम्-"जे भिव्खू दीहाओ अप्पणो णहा इत्यादि जाव
अप्पणो दीहे केसे कप्पइ इत्यादि तेरस सुत्ता उच्चारयेव्व । .....णहणं सिहा णहसिहा, मखाया
इत्यर्थः, कल्पयति छिनत्ति, संठवेति तीक्ष्णं करोति । .....रोसराती पोठे भवति, ते दीहे कप्पेति,
संठवेति सुविहते अधोमुहं ओलिहति । मंसु चिबुके जंघासु गुह्यदेशे वा छिंदति संठवेति वा ।
केसे ति सिरजे, ते छिंदति संठवेति वा । उत्तरोद्धरोमा दाढियाओ, ता छिंदति संठवेति वा ।
एवं णासिगा-भसुहरोमे वि । .....सेयो प्रस्वेदः स्वच्छः । मल्लिगलं जहो भण्णति । एस
एव प्रस्वेदाल्लितो पंको भण्णति, अण्णो दां जो कद्दो लग्गो । मल्लो पुण जो उत्तरमाणो लच्छो
रेणू वा । सक्कत् उव्वट्ठणं, पुणो पुणो पवट्ठणं कक्काइणा वा । .....अच्छिमलो दूसिकादि । कण्णमलो
कण्णगूवाति । दंतमलो दंतकिणो । णहमलो णहविचरेणू । णीहरति अचणेतित्ता असेसस्स विसोहणं ।
"जहो तु होति कमडं, मल्लो तु हत्थादिघट्टितो सडंति । पंको पुण सेउल्लो, चिक्खलो वा वि जो
लग्गो ॥ १५२१ ॥"-पृ० २१९-२२१ ॥ १०. दीहरोमाइं खे० जै० सं० खं० ॥

दीहाइं कक्खरोमाइं दीहाइं वत्थिरोमाइं कप्पेज्ज वा संठवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७२४. से से परो सीसातो लिक्खं वा जूयं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

५ ७२५. से से परो अंकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्ठावेत्ता पायाइं आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा, [णो तं सातिए णो तं नियमे ।] एवं हेड्डिमो गमो पादादि भाणितव्वो ।

७२६. से से परो अंकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्ठावेत्ता हारं वा अहुहारं वा उरत्थं वा गेवेयं वा मउडं वा पालंभं वा सुवण्णसुत्तं वा आविधेज्ज वा
१० पिण्णिधेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७२७. से से परो आरामंसि वा उज्जाणंसि वा णीहरित्ता वा विसोहित्ता वा पायाइं आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे । एवं णेयव्वा अण्णमण्णकिरिया वि ।

७२८. से से परो सुद्धेणं वा वड्डवलेणं तेइच्छं आउट्टे, "से से परो
१५ असुद्धेणं वड्डवलेणं तेइच्छं आउट्टे, "से से परो गिलाणस्स संचित्ताइं कंदाणि

१. "अंको उच्छंगो एगम्मि जणुगे उक्खित्ते, पलियंको दोइ वि । अणुफा(वा?)सणं थोवं पातुं पच्छा दं(ग?)सणं, एवं अणुपाल(य?)णं पि । मूलाणि वा न्द्रा [=४] पाहणाओ कन्नाणि " चू० । तुलना, निशीथसूत्रे सप्तमोद्देशके ईदृशः पाठ उपलभ्यते—“जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवड्डियाए अंकंसि वा पलियंकंसि वा णिसीयावेत्ता वा तुयट्ठावेत्ता वा असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा अणुघासेज्ज वा अणुपाएज्ज वा... जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवड्डियाए अण्णतरं तेइच्छं आउट्टति”—पृ० ४०८-४०९, अत्रेत्थं निशीथचूर्णिः—“एणेण ऊरुएणं अंको, दोहिं वि ऊरुएहिं पलियंको । एत्थ जे मेहुणट्ठाए णिसीयावेत्ति तुयट्ठावेत्ति वा, ते चेव दोसा ।...अनु पञ्चाङ्गावे, अप्पणा प्रसितुं पच्छा तीए प्रासं देति, एवं करोडगादीइ अप्पणा पाउं पच्छे तं पाएति ।” पृ० ४०८ । २. अदं हे १, २, ३ जै० ६० ला० ॥ ३. आविधेज्ज खे० जै० । आविधेज्ज संमू० । आविधेज्ज संसं० । आविधेज्ज खं० ॥ ४. पिण्णिहेज्ज खे० जै० खं० । पिण्णेज्ज सं० ॥ ५. वा परिमे(अु हे ३)त्ता वा पायाइं हे १, २, ३ ला० । वा पविसित्ता वा पायाइं ६० शी० । “आरामप्रवेशनिष्क्रमण-प्रमार्जनसूत्रं आवट्ठानार्थानि” शी० ॥ ६. वड्डं खं० । “मूलाणि वा न्द्रा [=४] पाहणाओ कन्नाणि । सुद्धेण वड्डवलेण विज्जामंतादिणा” चू० । “से इत्यादि, से तस्य साधोः स परः शुद्धेनाशुद्धेन वा वागवलेन मन्त्रादिसामर्थ्येन चिकित्सां व्याध्युपशमं आउट्टे ति कर्तुमभिलषेत्” शी० ॥ ७, ८. से सिया परो खे० जै० सं० खं० ॥ ९. संचित्ताइं वा कं० सं० ॥

वा मूलाणि वा तैयाणि वा हरियाणि वा खणितु वा कड्डेतु वा कड्डावेतु वा
तेइच्छं आउट्टेज्जा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

कड्डवेयणा कट्टु वेयणा पाणै-भूत-जीव-सत्ता वेदणं वेदेति ।

७२९. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामैगियं जं
सव्वट्ठे[हिं] सहिते समिते सदा जते, सेयमिणं मण्णेज्जासि ति वेमि ॥

५

॥ छट्ठओ सत्तिकओ सँमत्तो ॥

*. वीयाणि हे १ ॥ १. लाउट्टावेज्ज खे० जै० सं० खं० इ० । “चिकित्सां कर्तुमभिलषेत्” शी० ॥
२. “तम्हा अपडिकम्मसरीरेण होयव्वं, किं कारणं ? जेण तिगिच्छाए कीरमाणीए पच्चंति पर्यंति
माणवा, पच्चंति पूर्वकृतेन कर्मणा, ते पच्चमाणा अ[न्या]न्यपि संतापर्यंति य, दुक्खापर्यंतीत्यर्थः ।
येऽपि साप्रतं पच्चंति तेऽपि पचिष्यंति, अणंतगुणकट्टकविवाग कम्मं एति, कस्मिंनेति ? कट्टएत्तेत्ति,
कर्तार एति कर्म, कट्ट कडाणि वेदेति कृत्वा च कृतानि वेदेति कर्माणि कर्तार इत्यर्थः । वेदण
विचंत्तिकार एव, एस वेदणय(या) वेदणा(ण)यापि विदार्थते, विगतो भवति कर्मणा । न यथा
प्रकृति-पुरुष-श्वर-नियतिवादीनां विगमनं वि[सु]क्षितः । अहंवा कृत्वा दुक्खं भवति फुसति च
तम्हा सपर्यं न करेमि दुक्खं । छट्ठं सत्तिकयं समासमिति” चू० । “जीवाः कर्मविपाककृतकट्टक-
वेदनाः कृत्वा परेया वेदना. स्वतः प्राणि-भूत-जीव-सत्त्वाः तत्कर्मविपाकजा वेदनामनुभव-
न्तीति । .....शेषमुक्तार्थं यावदध्ययनपरिसमाप्तिरिति ।” शी० ॥ ३. पाण...वेदणं नास्ति हे
१, २ ला० ॥ ४. एव सं० । इयतां सू० ३३४ ॥ ५. “गियं सहिते जै० जै० सं०
खं० ॥ ६. छट्ठो इ० ॥ ७. समत्तओ सं० । सम्मत्तो हे १, २, ३ इ० ला० ॥
१७

चउदसमं अज्झयणं 'अण्णमण्णकिरिया' सत्तिकओ

[बीयाए चूलाए सत्तमं अज्झ]

७३०. से भिक्खू वा २ अण्णमण्णकिरियं अज्झत्थियं सँस(से?)इयं णो तं
५ साँतिए णो तं नियमे ।

७३१. से अण्णमण्णे पाए आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा, णो तं साँतिए णो तं
नियमे, सेसं तं चेव ।

७३२. एँयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं सच्च-
द्धेहिं जाव जएज्जासि ति वेमि ।

१०

॥ सत्तमओ सत्तिकओ सँमत्तो ॥

१. 'मञ्चस्स किं' हे ३ । "अण्णमण्णकिरिया दो सहिता अण्णमण्णस्स पगरंति, ण कप्पति एव
चेव । एवं पुण पडिमापडिवण्णाणं जिणाणं च ण कप्पति, थेराणं किं पि कप्पेज्ज कारणजाए,
बुद्धया विभासियव्वं । विभूसावडियाए वि निय[स] शमो सो चेव, णवण(रं) वत्थाणे(णि)
रयहरणादि च दो आलावगा, अविद्या मत्तिलाणि विभूसापडिया धरेति, वरं अण्णाणि लभंतो इति
ससमं सत्तिकणं समाप्तं ।" चू० । तुलना—"जे भिक्खू अण्णमण्णस्स पाए आमज्जेज्ज वा
पमज्जेज्ज वा इत्यादि एकतालीसं सुत्ता उच्चारयेय्वा जाव अण्णमण्णस्स सीसदुवारियं करेति
इत्यादि । अर्थः पूर्ववत् । तृतीयोद्देशकगमेन जेयं ।" इति निशीथचूर्णौ चतुर्थोद्देशके पृ० २९२-
२९७ । "जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो पाए आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा..... वत्थं
वा पडिग्गहं वा कंवलं वा पायपुच्छणं वा रयहरणं वा अण्णयरं वा उवहिं (उवगरणजातं-प्र०)
धरेइ" इति निशीथसूत्रे पञ्चदशोद्देशके, अत्र चूर्णिः—जे भिक्खू अप्पणो पाए इत्यादि विभूसा-
प्रतिज्ञया एवं जाव सीसदुवारियं करेति ।.....वत्थं इत्यादि ।" इति निशीथचूर्णौ ॥ २. प्रतिष्ठु
पाठाः—संसहयं सं० हे १, २, ३ इ० ला० । संसेत्तियं खे० । संसत्तियं जै० । संसयं खे० ।
इयतां सू० ६९० टि० १, २ ॥ ३. साएइ २ सं० ॥ ४. एवं इ० । इयतां सू० ३३४ ॥
५. जं.....वेमि नास्ति हे १, २, ३ इ० ला ॥ ६. सम्मत्तो हे १, २, ३ इ० ला० ॥

पण्णारसमं अज्झयणं 'भावणा'

७३३. तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे पंचहत्थुत्तरे यावि होत्था-हत्थुत्तराहिं जुंते, चइत्ता गव्वं वक्कंते, हत्थुत्तराहिं गव्वमातो गैव्वं साहरित्ते, हत्थुत्तराहिं जाते, हत्थुत्तराहिं सव्वतो सव्वत्ताए मुंडे भवित्ता अगारातो अणगारियं पव्वइते, हत्थुत्तराहिं कसिणे पडिपुण्णे अव्वाधाते निरावरणे अणंते अणुत्तरे केवलवरणाणं-दंसणे समुप्पण्णे, सातिणा भगवं परिणिव्वुते ।

७३४. समणे भगवं महावीरे इमाए ओसप्पिणीए सुसमसुसमाए सैमाए वीतिकंताए, सुसमाए सैमाए वीतिकंताए, सुसमदुसमाए सैमाए वीतिकंताए, दुसमसुसमाए समीए बहुवीतिकंताए, पण्णत्तरीए वीसिहिं मासेहिं य अद्ध-णवम सेसेहिं, जे से गिम्हाणं चउत्थे मासे अद्धमे पक्खे आसाढसुद्धे तस्स णं आसाढसुद्धस्स छट्ठीपक्खेणं हत्थुत्तराहिं णक्खत्तेणं जोगोवगतेणं, महाविजयसिद्धत्थपुत्तुरवरपुंडरीयदिसासोवत्थियवद्धमाणातो महाविमाणाओ वीसं सागरोवमाइं औउयं पालइत्ता आउक्खएणं भवक्खएणं ठिति-क्खएणं चुते, चइत्ता इह खलु जंजुदीवे णं दीवे भौरहे वासे दाहिणडभरहे दाहिणकुंडपुरसंणिवेसंसि उसभदत्तस्स माहणस्स कोडालसगोत्तस्स देवाणंदाए

१. जुतो खेमू जै० खं० । जुलो सं० हे १, २, ३ ला० । जुए इ० ॥ २. गव्वमंमि हे १, ३ ला० ॥ ३. 'राहिं मुंडे भवित्ता हे १, २ इ० ला० ॥ 'सव्वत्ता(था सं०)ए जै० सं० ॥ ४. अणंते नास्ति सं० ॥ ५. 'णेव्वु' खे० सं० ॥ ६. समाए नास्ति सं० खं० । खं० मध्ये सर्वत्रापि नास्ति ॥ ७. समाए नास्ति जै० ॥ ८, १०. वीतिकंताए सं० ॥ ९. समाए नास्ति खे० जै० सं० इ० ॥ ११. समाए नास्ति सं० ॥ १२. पण्णत्तरीए खं० सं० खं० इ० । "पण्णत्तरिवासादीसमएण" चू० ॥ १३. वासेहिं सेसेहिं अद्धणवमसेहिं हे १ । "अद्धणवमेहि य मासेहिं सेसेहिं"—कल्पसू० २ ॥ १४. "जोगमुवागएणं"—कल्पसू० २ ॥ १५. 'रपवर' जै० सं० हे २ । कल्पसू० २ ॥ १६. 'डरिय' हे १, २, ३ इ० ॥ १७. अहाडयं सं० ॥ १८. 'दीवे णं दीवे खे० जै० सं० खं० । "चयं चयित्ता इह जंजुदीवे दीवे नान्येपु, असंख्याता जंजुदीवा, आहार-भव-सरीरेसु वोच्छिज्जेनु" चू० । "अणंतरं चयं चइत्ता" आहारवक्कतीए भववक्कतीए सरीरवक्कतीए कुच्छिज्जि गव्वमाताए वक्कंते" कल्पसू० २ ॥ १९. भरहे खेमू सं० ॥

माहणीए जालंभरायणसगोत्ताए सीहम्भवभूतेणं अप्पाणेणं कुच्छिसि गम्भं वक्कते ।

समणे भगवं महावीरे 'तिण्णाणोवगते यावि होत्था, चइस्सामि त्ति जाणति, सुँए मि त्ति जाणइ, चयमाणे ण जाणति, सुहुमे णं से काले पण्णत्ते ।

७३५. ततो णं समणे भगवं महावीरे अणुक्कंपएणं देवेणं 'जीयमेयं' ति
- ५ कट्ठु जे से वासाणं तच्चे मासे पंचमे पक्खे आसोयवहुले तस्स णं आसोयवहुलस्स तेरसीपक्खेणं हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं जोगोवगतेणं बांसीतीहिं * रातिंदिएहिं वीति-
कंतेहिं 'तेसीतिमस्स * रातिंदियस्स परियाए वट्टमाणे दाहिणमाहणकुंडपुरसंनिवे-
सातो उत्तरखत्तियकुंडपुरसंनिवेसंति णाताणं खत्तियाणं सिद्धत्थंस्स खत्तियस्स
कासवगोत्तस्स 'तिसिलाए खत्तियाणीए वासिइसगोत्ताए असुमाणं पोगगलाणं
- १० अवहारं करेता सुमाणं पोगगलाणं पक्खेवं करेता कुच्छिसि गम्भं साहरति, 'जे वि य
'तिसिलाए खत्तियाणीए कुच्छिसि गम्भे तं पि य दाहिणमाहणकुंडपुरसंनिवेसंति
उसभदत्तस्स माहणस्स कोडालसगोत्तस्स देवाणंदाए माहणीए जालंभरायणसगोत्ताए
कुच्छिसि साहरति ।

१. 'धरायणस्सगो' खे० जैमू० । 'धरसगु' इ० ॥ २. तिण्णाणो' जै० सं० चू० । "तिण्णाणो-
वगते, तिन्नि नाणा, एगसमइ उवजोगो णत्थि, तेण ण याणइ चयमाणो" चू० ॥ ३. जुइए सं० ॥
४. णं नास्ति खेमू० जै० सं० खं० ॥ ५. हियावणु' खेसं० । "ओधीरमाणी इत्ति विवुज्झमाणीए
निहाए, हित्ताणुकहिं(कंपि)तं अप्पणो सक्कस्य य, अणुक्कंपओ तित्थगरस्स अट्टवित्तए ति, अब्बावाहं
तिण्ह वि" चू० । अत्र कल्पसूत्रे विस्तृतः सूत्रपाठः—"जं रयणि च णं समणे भगवं महावीरे...
गम्भत्ताए वक्कते तं रयणि च णं सा देवाणंदा माहणी सयणिज्जंति सुतजागरा ओहीरमाणी
ओहीरमाणी...चोइस महासुमिणे पासित्ताणं पड्डिबुद्धा ॥ ४ ॥...तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे
भगवं महावीरे...हियाणुकंपएणं देवेणं हरिणगमेसिणा...तिसलाए खत्तियाणीए...अब्बावाहं
अब्बावाहं कुच्छिसि साहरिए ॥ ३० ॥"—कल्पसू० । "हित्ताणुकंपएणं देवेणं ति, हित्तो अप्पणो
सक्कस्य य, अणुक्कंपतो भगवतो"—कल्पसू० ॥ ६. 'कंपतेणं' खे० जै० खं० हे १, २, ३
इ० ॥ ७. जीयमेत्तं खे० जै० । जियमेत्तं खं० । जीयामेयं सं० । ८. अस्सोय' खं० ।
आसोयवहुले तस्स णं नास्ति सं० ला० ॥ ९. अस्सोय' खे० खं० ॥ १०. बासीतिहिं खं० ।
बासीहिं सं० ॥ ११. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खेमू० जैमू० ॥ १२. तेसीय(अ
जैसं०)मस्स खेसं० जैसं० । तेसीति राइं खं० । तेसीराइं सं० ॥ १३. 'व्यखत्ति' सं० ॥
१४. तित्त' खे० जै० इ० । दइयता पृ० २६० टि० १७ ॥ १५. 'टुस्स गो' हे २, ३. ला० ॥
१६. अत्र साहरिते इति पाठः समीचीनो भाति, दइयता सू० ७३४ टि० ५ ॥ १७. जे वि
य से तिसिलाए इ० । "जे वि य णं से तिसलाए"—कल्पसू० २७ ॥ १८. तिसलाए
हे २ जै० ॥ १९. 'धरायणस्सगो' इ० । 'धरसगो' जै० ॥ २०. कुच्छिसि गम्भं साहं हे
१, २, ३ इ० ला० ॥

समणे भगवं महावीरं^१ तिण्णाणोवगते यावि होत्था, साहरिजिस्सामि ति जाणति, साहरिते मि ति जाणति, साहरिज्जमाणे वि जाणति समणाउसो !

७३६. तेणं कालेणं तेणं समएणं^२ तिसिला खत्तियाणीं अह अण्णदा कंदायी णवण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं अद्धुमाणं राइंदियाणं वीतिकंताणं जे से गिम्हाणं पढमे मासे दोच्चे पक्खे चेतसुद्धे तस्स णं^३ चेतसुद्धस्स तेरसीपक्खेणं^४ हत्थुत्तराहिं णक्खत्तेणं जोगोवगतेणं समणं भगवं महावीरं आरोया अरोयं पसूता ।

७३७. जं णं रातिं तिसिला खत्तियाणीं समणं भगवं महावीरं आरोया अरोयं पंस्तता तं णं राइं भवणवति-वाणमंतर-जोतिसिय-विमाणवासिदेवेहिं य देवीहिं य ओवयंतेहिं यं^५ उप्पयंतेहिं यं^६ संपयंतेहिं यं^७ एगे महं दिव्वे देवुज्जोते देवसंणिवाते^८ देवकहकहए उप्पिजलणंभूते यावि होत्था ।

७३८. जं णं रयणिं तिसिला खत्तियाणीं समणं भगवं महावीरं आरोया

१. तिण्णाणो^१ खे० सं० हे १, २ । दृश्यतां सू० ७३४ टि० २ ॥ २. साहरिज्जमाणे न जाणति साहरिए मि ति जाणह इ० । “साहरिज्जमाणे नो जाणइ साहरिए मि ति जाणइ” —कल्पसू० २९ ॥ ३. तिसिला^२ जै० इ० ॥ ४. कयाती इ० । कयाई खे० सं० । कयाइ हे १, २, ३ ला० ॥ ५. माणं रा^३ हे १, २, ३ जै० खं० । “माणं य रा^३ स० खेसं० कल्पसू० ७५ ॥ ६. चेतस्स खे० जै० सं० खं० ॥ ७. आरोया आरोयं हे १ । आरोया आरोयं हे २ । आरोया आरोयं इ० । “आरोगा आरोगं” इति “अरोगा आरोगं” इत्युभयथा कल्पसूत्रे [सू० ९३, १६३] पाठः ॥ ८. पसुता खं० ॥ ९. आरोया आरोयं जै० खं० इ० । दृश्यतामुपरि टिप्पणम् ७ ॥ १०. पसुता खं० जै० ॥ ११. रातीं खे० जै० खं० ॥ १२. य नास्ति खे० जै० सं० ॥ १३. या(मा खं०) संपयंतेहिं या खे० खं० । य एगे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १४. एगे खेसं० जै० खं० । “ओवतमाणेहिं य उप्पयमाणेहिं य एगालोए लोए देवुज्जोए देवकलिया देवसज्जिवाए देवकहकहए देवुप्पिजलमालभूते यावि होत्था” इति कल्पसूत्रस्य [सू० ९४] पाठान्तरे ॥ १५. “वातेण देव” हे १, २, ३ इ० जै० । “वातेण ते देव” खं० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् १६. “कहे उ” हे १, २, ३ इ० ला० । “उम्मिजलमालओ जम्मि जले तद् भवति उम्मिजलमालं, उम्मिजलमालतुल्ला उम्मिजलमालभूता देवेहिं उवयंतेहिं कहकहभूता” च० । “सा णं रयणीं कहुहिं देवेहिं य देवीहिं य उवयंतेहिं य उप्पयंतेहिं य उप्पिजलमाणभूया कहकहभूया या वि होत्था” —कल्पसू० ९४ ॥ १७. “गवभूते खे० जै० सं० ॥ १८. णं नास्ति खे० जै० सं० खं० । “जं णं रयणिं आरोया आरोयं पस्य तीत्येवमादिना उप्पन्नानाणदंसणधरे गोयमाईणं समणाणं निगंथाणं पंच महक्कयाईं सभावणाईं छज्जीवनिकायाईं आइक्खईं तीत्येवमन्तेन ग्रन्थेन भगवतो वीरवर्धमानस्वामिनो जातकर्मभिषेकसंवर्धनदीक्षाकेवलज्ञानोत्पत्तयोऽभिहिताः, प्रवटार्थं च सर्वमपि सूत्रम् ।” शी० ॥ १९. आरोया आरोयं(गं जै०) खं० इ० जै० ॥

अरोयं पसूता तं णं रयणिं बहवे देवा य देवीओ य एगं महं अमयवासं च गंधवासं च चुण्णवासं च पुप्फवासं च हिरण्णवासं च रयणवासं च वासिसु ।

७३९. जं णं रयणिं तिसिला खत्तियाणी समणं भगवं महावीरं अरोगा अरोगं पसूता तं णं रयणिं भवणवति-वाणमंतर-जोतिसियं-विमाणवासिणो देवा य ५ देवीओ य समणस्स भगवतो महावीरस्स कोतुगंभूइक्कम्माइं तित्थगरामिसेयं च करिसु ।

७४०. जतो णं पमिति भगवं महावीरे तिसिलाए खत्तियाणीए कुच्छिसि गम्भं आहुते ततो णं पमिति तं कुलं विपुल्लेणं हिरण्णेणं सुवण्णेणं धणेणं धण्णेणं माणिक्केणं मोत्तिएणं संख-सिल-प्पवालेणं अतीव अतीव परिवड्ढति ।

१० ततो णं समणस्स भगवओ महावीरस्स अम्मापियरो एयमड्डं जाणिता णिव्वत्तदसाहंसि वोक्कंतंसि सुच्चिभूतंसि विपुलं असण-पाण-खाइम-साइमं उवक्ख-डावेति । विपुलं असण-पाण-खाइम-साइमं उवक्खडावेत्ता मित्त-णाति-सयण-संबंधिवग्गं उवनिमंतेति । मित्त-णाति-सयण-संबंधिवग्गं उवनिमंतेता बहवे समण-माहण-किवण-वणीमग-भिच्छुंडग-पंडरंगाईणं विच्छड्ढेति, विगोवेति, विस्साणेति, दातारेसु णं दाणं पैज्जाभाएति । विच्छड्ढित्ता, विगोवित्ता, विस्साणित्ता,

१. पसूता खे० जै० । पसुत्ता ख० ॥ २. तं रयणिं देवा य सं० । तं रयणी देवा य खे० जै० खं० ॥ ३. एगं खं० ॥ ४. च हिरण्णं खे० जै० सं० ॥ ५. च वासं वासिसु हे २, ३ इ० ला० ॥ ६. जण्णं रयणी खं० । जं रयणी खे० जै० सं० ॥ ७. अरोया अरोयं हे १, २, ३ ला० । आरोधारोयं इ० । आरोगा आरोगं खं० । दइयतां पृ० २६१ टि० ७ ॥ ८. पसूता खे० जै० खं० ॥ ९. या वि० जै० सं० खं० ॥ १०. भूई० खे० ॥ ११. तिसं जै० हे ३ ॥ १२. आहुं सं० विना । आहुं हे १ ला० ॥ १३. पमितिं हे २, ३ इ० । तप्पमिति खे० जै० सं० खं० ॥ १४. लेणं सुवण्णेणं धण्णेणं खं० ॥ १५. जाणिया खे० जै० सं० । जाणिता २ खं० ॥ १६. वुक्कंतंसि सं० ॥ १७. सुच्चि(ति सं०)भूतं सुविपुलं खे० जै० सं० इ० । “एकारसमे दिवसे वीइक्कंते निव्वत्तिए असुत्तिजातक्कम्मकरणे संपत्ते बारसाहदिवसे विउलं असण-पाण-खाइम-साइमं उवक्खडावेति”-कल्पसू० १०१ ॥ १८. प्रतिषु पाठः— असण ४ उं खे० खं० । असणं ४ उं खे० खं० विना ॥ १९. पंडरगाहीणं हे १, २, ३ । पंडरंगाईणं खे० जै० । “चरए वा...भिच्छुंडे वा पंडरगे वा...अहिच्छतं नयरिं गच्छइ” इति ज्ञाताधर्मकथाङ्गे पञ्चदशेऽध्यायने, “चरको धाटिमिक्षाचरः ।...मिक्षाण्डो भिक्षाभोजी, सुगतशासनस्थ इत्यन्ये, पाण्डुरागः शैवः” इति अभयदेवसुरविरचितायां तद्वृत्तौ ॥ २०. विच्छड्ढेति खे० जै० सं० । विच्छड्ढेइ खं० ॥ २१. विगो० खे० जै० सं० ॥ २२. दायं हे १, २, ३ इ० । “दायं वा पाठः” खेति० । “दाणं दायारेहिं परिभाएत्ता दाइयाणं परिभायता” कल्पसू० ११० ॥ २३. पज्जभा० खेमू० जै० हे १ ॥ २४. विच्छड्ढित्ता खे० जै० हे १ ॥ २५. विगो० हे १ ॥ २६. विस्साणिया सं० ॥

दातारेसु णं दा[णं] पज्जाभाइत्ता, मित्त-णाइ-सयण-संवंधिवग्गं भुंजावेंति ।
मित्त-णाति-सयण-संवंधिवग्गं भुंजाविता, मित्त-णाति-सयण-संवंधिवग्गेण इमेयारूवं
णामधेज्जं कारवेंति-अतो णं पंभिर्ति इमे कुमारे तिसिलाए खत्तियाणीए कुच्छिसि
गम्मे आहूते ततो णं पंभिर्ति इमं कुलं विपुलेणं हिरण्णेणं सुवण्णेणं धणेणं
धण्णेणं माणिक्केणं मोत्तिएणं संख-सिल-प्पवालेणं अतीव [अतीव] परिवड्ढति, तो
होउ णं कुमारे वद्धमाणे, *तो होउ णं कुमारे वद्धमाणे* ।

७४१. ततो णं समणे भगवं महावीरे पंचघातिपरिवुडे, तंजहा-खीरधातीए,
मज्जणधातीए, मंडावणधातीए, खेलावणधातीए, अंकघातीए, अंकातो अंकं
साहरिज्जमाणे रम्मे मँणिकोद्धिमतले गिरिकंदरसमल्लीणे व चंपयपायवे अहाणुपुच्चीए
संवड्ढति ।

७४२. ततो णं समणे भगवं महावीरे विण्णायपरिणय(ए ?) विणियत्त-
चालमावे अप्पुस्सुयाइं उरालाइं माणुस्सगाइं पंचलक्खणाइं कामभोगाइं सह-
फरिस-रस-रूव-गंधाइं परियारेमाणे एवंच चाए विहरति ।

७४३. समणे भगवं महावीरे कासवंगोत्तेणं, तस्स णं इमे तिञ्चि नामधेज्जा

१. णं पज्जा^० सं० । [णं दाणं जैसं०] पज्जा^० खे० जैमू० । णं दाणं पज्जा^० हे १, २, ३. इ०
ला० खं० ॥ २. 'वग्गं मित्त' खे० सं० ॥ ३. कारावेंति खे० जै० हे १ । करेंति हे २ ला० ॥
४. जज्जो य णं खे० जै० सं० ॥ ५. इ० विना-पमिइं खं० हे २ । पमिइं खे० जै० सं०
ला० । पमिइं हे १, २ ॥ ६. तिस^० जै० हे ३ ॥ ७. इ० विना-पमिइं खं० । पमिइं अन्यत्र ।
इयतां सू० ७४० ॥ ८. सुवण्णेणं धणेणं खं० । सुवण्णेणं माणिक्केणं खे० जै० ॥ ९. तं
होउ खेमू० जैमू० । त होउ इ० । ता होउ सं० खं० हे २ ला० । "तं होउ णं कुमारे वद्धमाणे
२ नामेणं"—कल्पसू० १०३ ॥ १०. णं नास्ति खं० हे १, २ ॥ ११. 'माणे णं खं० ॥ १२. *
एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० जैसं० खं० । इयतामुपरितनं टिप्पणम् ९ ॥
१३. खेलावणं खं० । खेड्डणं सं० । खेड्डणं खे० जै० ॥ १४. मणिं नास्ति खेमू० जै० सं० ॥
१५. 'रसंलीणे खं० । रस्समल्लीणे हे १, २ । "गिरिकंदरमल्लीणे व चंपयपायवे.....गिरिकंदरे
त्ति गिरिनिकुञ्जे आलीन इव चम्पकपादपः सुखं सुखेन वर्धते स्मेति" इति ज्ञातव्यमर्थक्याङ्गे तद्वृत्तौ
च सू० १२१ ॥ १६. णं नास्ति खे० जै० सं० ॥ १७. "से वि य णं दाए उम्मुक्कवालमावे
विण्णायपरिणयमित्ते"—कल्पसू० ९, ५४, ७६ ॥ १८. विणिवित्तं खं० हे १, २ इ० ला० ॥
१९. अप्पुस्सुयाइं सं० । अप्पुस्सुयाइं खेमू० जै० इ० । अप्पुस्सुयाइं खेसं० ॥ २०. उमं चाए
खं० । उमं चाति हे १, २, ३ इ० ला० । 'उमन्नाए इति वा पाठः' खेति० । इयतां सू०
७७१, ७७३ ॥ २१. 'गोत्ते य तस्स खे० जै० । गोत्ते तस्स खं० हे १, २, ३ इ० ला० ।
"समणे भगवं महावीरे कासवंगोत्तेणं, तस्स णं तज्जो नामधेज्जा एवमाहिजंति, तंजहा-अम्मा-
पिडसंतिए वद्धमाणे १, सहसम्मुड्ढावे समणे २, अयले भयमेरवारणं परिसहोवसग्गाणं खंतिस्समे

एवमाहिज्जंति, तंजहा—अम्मापिउसंतिए वद्धमाणे, संहसम्मुइए समणे, भीमं भयभेरवं उरालं अचेलयं परीसँहे सहति ति कट्टु देवेहिं से णामं कयं समणे भगवं महावीरे ।

७४४. समणस्स णं भगवतो महावीरस्स पिता कासवगोत्तेणं । तस्स णं
५ तिणिण णामधेज्जा एवमाहिज्जंति, तंजहा—सिद्धत्थे ति वा सँजसे ति वा जसंसे ति वा ।

समणस्सं णं भगवतो महावीरस्स अम्मा वासिद्धसगोत्ता । तीसे णं तिणिण णामधेज्जा एवमाहिज्जंति, तंजहा—तिसिला इ वा विदेहदिण्णा इ वा पियकारिणी ति वा ।

१० *सँमणस्स णं भगवओ महावीरस्स 'पित्तियए सुपासे काँसवगोत्तेणं ।
सँमणस्स णं भगवतो महावीरस्स जेट्ठे भाया णंदिवद्धणे कासवगोत्तेणं ।
सँमणस्स णं भगवतो महावीरस्स जेट्ठा* भइणी सुदंसणा काँसवगोत्तेणं ।
समणस्स णं भगवतो महावीरस्स मज्जा जँसोया 'गोत्तेणं 'कोडिण्णा ।

पडिमाणं पालए धीमं अरतिरतिसहे दविए वीरियसंपघे देवेहिं से णामं कयं समणे भगवं महावीरे ३ । समणस्स णं भगवओ महावीरस्स पिया कासवे गोत्तेण,.....माया वासिद्धा गोत्तेण,..... पित्तिजे सुपासे, जेट्ठे भाया नंदिवद्धणे, भगिणी सुदंसणा, भारिया जसोया कोडिणा गोत्तेण,..... धूया कासवी गोत्तेण,....नलुई कासवी गोत्तेणं"—कल्पसू० १०४-१०५ । आव० चू० पृ० २४५ ॥ १. सुहसम्मुइए खे० जै० । सहसंमुदिए खे० । सहसमुदिते इ० । "सोभणा मतिः सन्मतिः, सन्मत्या सहगतः सहसम्मुदियाए" चू० ॥ २. भीमभयं खे० विना । "अचेल (अचले) परीसहोवसग्गेहि [भ]यभेरवाणं खंता अहियासइता, पडिमाओ पाल[ए] अरतिरतिसहे इदिएहि" चू० । सू० ७४३ टि० २१ ॥ ३. उरालइ अचे० खे० जै० ॥ ४. सँहं हे १, २, ३ जै० ला० ॥ ५. इयतां सू० ७४३ टि० २१ ॥ ६. जसंसे इ वा सेज्जंसे ति वा इ० । "श्रेय(यां) सि श्रयन्ति तस्मिन्नि श्रेयांसः" चू० ॥ ७. स्स भगं खे० जै० ॥ ८. तिसं जै० इ० ॥ ९. "विदेहेन [दिक्षा १] विदेय(ह)दिक्षा विदेहदिक्षा, प्रियं करोति प्रियकारिणी" चू० ॥ १०. * + एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खेमू० जमू० । खं० मध्येऽपि 'जेट्ठे भाया णंदिवद्धणे' इति पाठं विना * + एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति ॥ ११. पित्तिजे हे १ ॥ १२. कासवे सं० । इयतां सू० ७४३ टि० २१ ॥ १३. समणस्स भगं सं० हे ३ ॥ १४. समणस्स भं हे ३ । समण भ० महा० कणिट्ठा भइणी सं० । खेसं० मध्येऽपि आदौ 'कणिट्ठा' इति लिखित्वा पश्चाद् 'जेट्ठा' इति संशोधितम् । इयतां सू० ७४३ टि० २१ ॥ १५. कासवी गो० खे० जै० सं० खं० । से कासवगोत्तेणं इ० ॥ १६. जसोया खे० जै० खं० ॥ १७. कोडिणा गोत्तेण हे १ । गोयमा गोत्तेणं खेसं० । से गोयमा गोत्तेणं हे २. इ० ला० । इयतां सू० ७४३ टि० २१ ॥ १८. 'गोयमा पाठान्तरम्' संदि० ॥

समणस्स णं भगवतो महावीरस्स धूता कासवगोत्तेणं । तीसे णं दो नामधेज्जा एवमाहिज्जंति तंजहा—अणोज्जा ति वा पियदंसणा ति वा ।

समणस्स णं भगवतो महावीरस्स णत्तुई कोसियगोत्तेणं । तीसे णं दो णाम-धेज्जा एवमाहिज्जंति, तंजहा—सेसवती ति वा जसवती ति वा ।

७४५. समणस्सं णं भगवतो महावीरस्स अस्मापियरो पासावच्चिज्जा समणो-
वासंगा यावि होत्था । ते णं वहुइं वासाइं समणोवासगपरियागं पालयित्ता छण्हं
जीवणिकायाणं सारक्खणणिमित्तं आलोइत्तां णिंदित्ता गरहित्तां पडिक्कमित्ता
अहारिहं उत्तरगुणं पायच्छित्ताइं पडिवज्जित्तां कुससंथारं दुरुहित्ता भत्तं पच्चक्खायंति,
भत्तं पच्चक्खाइत्ता अपच्छिमाएँ मारणंतियाए सरीरसंलेहणाए सुँसियसरीरा कालमाँसिणं
कालं किन्ना तं सरीरं विप्पजहित्ता अब्बुते कप्पे देवत्ताए उववन्ना । ततो णं १०
आउक्खएँणं भवक्खएँणं ठित्तिक्खएँणं चुँते(ता) चइत्ता महाविदेहे वासे चरिमेणं
उँस्सासेणं सिज्झिस्संति, बुज्झिस्संति, मुच्चिस्संति, परिणिव्वाइस्संति, सव्वदुक्खएँणं
अंतं करिस्संति ।

७४६. तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे णाते णाँतपुत्ते

१. कासवी गो° खेसं सं० । कासती गु° इ० । दइयता सू० ७४३ टि० २१ ॥ २. तंजहा
नास्ति हे १ विना ॥ ३. अणोजे ति सं० । अण(णो जै०)ज्जो ति खे० जै० । “नास्य ओजं
अणोज्जा सेसस्स द्रविणजातस्य पती” चू० ॥ ४. तीसे णं नास्ति खं० ॥ ५. °माहिज्जंती खे०
सं० ॥ ६. °स्स भं° खे० जै० ॥ ७. °सक्का खे० जै० सं० खं० ॥ ८. °वासाइं ते स° सं० ।
°वासाइं ति स° खे० जै० ॥ ९. संत्तखं° हे १, २, ३. जैसं० इ० ला० ॥ १०. °त्ता गर°
खं० ॥ ११. °त्ता अहा° हे १, २ ला० ॥ १२. पायच्छित्तं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १३.
°त्ताइं कुस° सं० ॥ १४. °थारयं इ० ॥ १५. पच्चक्खवति सं० । पच्चाइक्खंति खे० जै० खं० ।
पच्चक्खाइति हे १ जै० इ० ला० ॥ १६. °माए सरीर° खं० ॥ १७. सुसिय° खं० विना ॥
१८. °मासे कालं खे० हे १, २, ३. इ० ला० ॥ १९. सरीर(रइ०)यं खे० जै० खं० इ० ।
°सरीरयं विप्पजहित्ता सं० ॥ २०. °क्खएँणं ठित्ति° खेमू० जै० सं० हे ३ ला० । °क्खएँणं
भवक्खएँणं चइत्ता इ० । °क्खएँणं चुते खं० हे २ ॥ २१. प्रत्तिपु पाठाः—चुतो खे० जै० ।
चुप सं० । चुते खं० । चुते चवित्ता हे १, २, ३ ला० ॥ २२. चरमेणं सं० ॥ २३. कसासेणं
हे १, २, ३ इ० ला० । उस्सासेणं नास्ति खं० ॥ २४. °स्संति परि° खं० इ० ॥ २५.
°णेव्वा° खे० सं० । °णेव्वाइस्संति बु(सु ?)च्चिस्संति सव्व° खं० ॥ २६. °णमंतं हे १ ॥
२७. णातिपुत्ते खे० । “दक्खे क्रियासु, पतिण्णे जाणकः, पडिस्सुवे रुक्का गुणा, भद्रस्वभावः
भद्रकः मध्यस्थ इति, विणीतो दक्खादिगुणजुतो वि ण माणं गच्छति णाते पुत्ते विणिज्जहे
णातकुला जातः, विदेहदिक्को ति विदेहाए जातो जात्यो विदेहवर्च(च्च)भूतो वा, गुरुहि
अभणुत्तावो दोहिं वासेहिं गतेहिं” चू० । “समणे भगवं महावीरे दक्खे दक्खपतिस्से पडिस्से

णायकुलविणिज्जत्ते विदेहे विदेहदिण्णे विदेहज्जे विदेहसूमाले तीसं वासाइं विदेहे
 ति कट्ठु अगारमज्जे वसित्ता अम्मापिउहिं कालगतेहिं देवलोगमणुप्पतेहिं
 समत्तपइण्णे चेच्चा हिरण्णं, चेच्चा सुवण्णं, चेच्चा बलं, चेच्चा वाहणं, चेच्चा
 धैण-करण-रयण-संतसारसावतेज्जं, विच्छडित्ता विग्गोवित्ता, विस्साणित्ता,
 दातारेसुं णं दायं पज्जाभाइत्ता, संवच्छरं दलइत्ता, जे से हेमंताणं पढमे मासे
 पढमे पक्खे मग्गसिरबहुले, तस्स णं मग्गसिरबहुलस्स दसमीपक्खेणं हत्थुत्तराहिं
 णक्खत्तेणं जोगोवगतेणं अभिनिक्खमणाभिप्पाए यावि होत्था ।

७४७. संवच्छरेण होहिंति अभिनिक्खमणं तु जिणवैदिस्स ।
 तो अत्थसंपदाणं पवत्तती पुव्वसूरातो ॥ १११ ॥

७४८. एगा हिरण्णकोडी अट्ठेवं अणूणया सयसहस्सा ।
 सूरौदयमादीयं दिज्जइ जा पायरासो ति ॥ ११२ ॥

७४९. तिण्णेव य कोडिसता अट्ठासीति च होंति कोडीओ ।
 असीति च सतसहस्सा एतं संवच्छरे दिण्णं ॥ ११३ ॥

७५०. वेसमणकुंडलधरा देवा लोकांतिया महिडूया ।
 बोहिंति य तित्थकरं पण्णरससु कम्मभूमीसु ॥ ११४ ॥

आलीणे भइए विणीए नाए नायपुत्ते नायकुलजं दे विदेहे विदेहज्जे विदेहज्जवे विदेहसूमाले
 तीसं वासाइं विदेहंसि कट्ठु अम्मापिइहिं देवत्तगएहिं गुस्महततरएहिं अब्भणुवाए”-
 कल्पसू० ११० ॥

१. लविणिवत्ते जै० सं० खं० । लनिवत्ते इ० । लविणिवत्ते ति विदेहे हे १ ला० ॥
 *हे ज्जे सं० ॥ २. वासाणं सं० ॥ ३. विदेहि ति सं० । विदेह ति हे १, २, ३ ला० ।
 “विदेहंसि कट्ठु” कल्पसू० ११० । दइयता पृ० २६६ पं० १७ ॥ ४. गुण्वं खं० जै० ॥
 ५. धणधणज्जं हे १, ३ ला० खं० ॥ ६. सावदेज्जं सं० इ० विना । ‘सावतेयं वा पाठः’
 खेटि० ॥ ७. विच्छडित्ता सं० खं० ॥ ८. विगोवित्ता सं० खं० इ० ॥ ९. सु दा एत्ता
 भाइत्ता खं० जै०, सु दावेत्ता हाइत्ता सं०, एतदक्षरावसारेण सु दा[णं] पज्जाभाइत्ता
 इति पाठः सम्भाव्यते, दइयता पृ० २६३ टि० १ । सु नं दाय पज्जालावित्ता हे २ ला० ॥
 १०. सयरणं दलित्ता खं० ॥ ११. होहिंति खं० जै० ॥ १२. वरिदाणं हे १, २, ३ इ०
 ला० ॥ १३. यणूणया हे १, २, ३ ला० ॥ १४. सादीहिं इ० ॥ १५. जा वायरासाओ
 खं० । जा वायरासाओ जै० ॥ १६. खं० विना-असिति जै० । असिइं खं० सं० इ० । असियं
 हे १, २, ३ ला० ॥ १७. देवा लोकांतिया मं इ० । देवलोगाण मं खं० ॥

७५१. वंभम्मि य कैप्पम्मि वोद्धव्वा कणहराइणो मज्जे ।
लोगंतिया विमाणा अट्टसु वत्था असंखेज्जा ॥ ११५ ॥

७५२. एते देवनिकाया भगवं वोहिंति जिणवरं वीरं ।
सच्चजगजीवहिं अरहं ! तित्थं पवत्तेहि ॥ ११६ ॥

७५३. ततो णं समणस्स भगवतो महावीरस्स अभिनिक्खमणाभिप्पार्यं ५
जाणिता भवणवति-व्वाणंमंतर-जोतिसिय-विमाणवासिणो देवा य देवीओ य
सएहिं २^० रूवेहिं सएहिं २^१ णेवत्थेहिं सएहिं २^२ चिंधेहिं संज्विड्डीए

१. कप्पंमि बोधव्वा सं० । कप्पंमि य वोद्धव्वा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. अट्टसु वच्छा
खे० । अट्टसु वच्छा सं० । “ब्रह्मलोकालया लोकान्तिकाः । [तत्त्वार्थसू० ४।२५],
ब्रह्मलोकालया एव लोकान्तिका भवन्ति नान्यकल्पेषु नापि परतः । ब्रह्मलोकं परिवृत्य
अष्टासु दिक्षु अष्टविकल्पा भवन्ति । तद्यथा—सारस्वता-ऽऽदित्य-बह्व्यरुण-गर्दतोय-तुषिता-ऽव्या-
वाध-मरुतोऽरिष्टाश्च । [तत्त्वार्थसू० ४।२६], एते सारस्वतादयोऽष्टविधा देवा ब्रह्मलोकस्य
पूर्वोत्तरादिषु दिक्षु प्रदक्षिणं भवन्ति यथासंख्यम् । तद्यथा—पूर्वोत्तरस्यां दिशि सारस्वताः,
पूर्वस्यामादित्या इत्येव शेषाः ।” इति तत्त्वार्थभाष्ये । “ब्रह्मलोकं परिवृत्य अष्टासु दिक्षु अष्टविकल्पा
भवन्ति । अत्र दिग्ग्रहणं सामान्येन दिग्बिदिकप्रतिपत्त्यर्थम् । ब्रह्मलोकाद्येव्यवस्थितरिष्टविमान-
प्रस्तारवर्तिन्योऽक्षपाटकसंस्थिता अरुणवरसागरे समुद्रूता अतिबहलतमः कायप्रभवाः कृष्णराज्योऽष्टौ
भवन्ति यासां मध्येन प्रयान् देवोऽप्येकः संक्षोभमापद्येतेति । तत्र द्वयोर्द्वयोः कृष्णराज्योर्मध्यभाग
एते भवन्ति, स्थापना । विमानसाहचर्याद् देवानां सारस्वतादिंजनाः ।.....पूर्वोत्तरस्यां दिशि
सारस्वताः, पूर्वस्यामादित्याः, पूर्वदक्षिणस्या बह्व्यः, दक्षिणस्यामरुणाः, दक्षिणापरस्या गर्दतोयाः,
अपरस्यां तुषिताः, अपरोत्तरस्यामव्यावाधाः, उत्तरस्या मरुतः, मध्येऽरिष्टाः । नन्वेवमेते नवभेदा
भवन्ति, भाष्यकृता चाष्टविधा इति मुद्रिताः, उच्यन्ते—लोकान्तवर्तिन एतेऽष्टभेदाः सूरिणोपात्ताः
रिष्टविमानप्रस्तारवर्तिभिर्नवधा भवन्तीत्यदोषः । आगमे तु नवधैवाधीता इति ।” इति
सिद्धसेनगणिविरचिताया तत्त्वार्थटीकायाम् पृ० ३०७ ॥ ३. जगजीव^० खे० जै० खं० इ० ॥
४. “चेहिं सं० हे १, २, ३ इ० ला० । “मणुस्सधम्मालो मणुस्ससभावो सोडंदिद्यादि वा
णाणं, बुज्झाहि चरित्तधम्मे, अतोधिपु दीपसिखावत् सर्वोमो(सोऽ)वधिः, अ[मि १]णिवट्ठा
सरीराजो पोरिस पमाणपत्ता चतुव्भागः, मंजुमंजु ति मधुरं, अपडिबुज्झमाणे ण विभाविजजति
रोरेणं किं को भणति” चू० । “बुज्झाहि भगवं लोगनाहा, पवत्तेहि धम्मतित्थं हियवुहनिस्सेयसरं
सव्वलोए सव्वजीवाणं भविस्सइ ति कट्ठु जयजयसहं पदंजंति ॥ ११० ॥ पुत्तिं पि य णं समणस्स
भगवओ महावीरस्स माणुस्साओ गिहत्थधम्माओ अणुत्तरे आहोहिए अप्पडिवाइ पाणवत्तणे
होत्था । तए णं समणे भगवं महावीरे^० पोरिसीए अभिनिविट्ठाए पमाणपत्ताए^० मंजुमंजुणा
घोसेण य पडिबुज्झमाणे २^{००}जेणेण पायसंजण्ये उज्जाणे असोगवरपायवे तेणेव उज्जाण्ठइ ।”
कल्पसू० ११०-११३ ॥ ५. “मंतरा जो^० खे० जै० । “मंतरा जोतिसिया वि^० खं० ॥
६. सत्तेहि जै० इ० । एवमप्रेऽपि ॥ ७. ‘२’ नास्ति खं० ॥ ८. ‘२’ नास्ति जै० खं० ॥
९. ‘२’ नास्ति सं० । एवमप्रेऽपि ॥ १०. सच्चड्डीए खे० सं० हे १, ३ ॥

सव्वजुत्तीए सव्वबलसमुदणं सयाइं २ जाणविमाणाइं दुरुहंति । सैयाइं २ जाणविमाणाइं दुरुहिता अहाबादराइं पोग्गलाइं परिसाडेंति । अहाबादराइं पोग्गलाइं परिसाडेत्ता अहासुहुमाइं पोग्गलाइं पैरियाइंति । अहासुहुमाइं पोग्गलाइं परियाइत्ता उड्डं उप्पयंति । उड्डं उप्पइत्ता ताए उक्किट्ठाए सिग्घाए चवलाए ५ तुरियाए दिव्वाए देवगतीए अहेणं ओवतमाणा २ तिरिएणं असंखेज्जाइं दीव समुद्दाइं वीतिकममाणा २ जेणेव जंजुद्दीवे तेणेव उवागच्छंति, * तेणेव उवागच्छित्ता जेणेव उत्तरखत्तियकुंडपुरसंनिवेसे तेणेव उवागच्छंति * तेणेव उवागच्छित्ता १० जेणेव उत्तरखत्तियकुंडपुरसंनिवेसस्स उत्तरपुरत्थिमे ११ दिसाभागे तेणेव झ त्ति वेगेण १२ ओवतिया ।

१० ७५४. ततो णं सक्के देविंदे देवराया सणियं २ जाणविमाणं ठवेति । सणियं २ [जाण]विमाणं ठवेत्ता सणियं २ जाणविमाणातो १ पञ्चोत्तरति, सणियं २ जाणविमाणाओ पञ्चोत्तरित्ता एगंतमवक्कमति । एगंतमवक्कमिता महता वेउव्विएणं समुग्घातेणं समोहणति । महता वेउव्विएणं [समुग्घातेणं] समोहणित्ता एगं महं णाणामणि-कणग-रयणमत्तिचित्तं सुभं चारुक्कंतरूवं देवच्छंदयं विउव्वंति । तस्स १५ णं देवच्छंदयस्स बहुमज्झदेसभागे एगं महं सपादंपीठं १ सीहासणं णाणामणि-कणग-रतणमत्तिचित्तं सुभं चारुक्कंतरूवं विउव्वंति, २ [त्ता] जेणेव समणे भगवं

१. 'जुत्तीए खेमू० सं० हे १, २, ३ इ० ला० । "सव्विज्जीए सव्वजुइए" कल्पसू० ११३ ॥
२. साइं साइं दुरु० हे १, २ ला० । सयाइं २ दुरु० इ० ॥ ३. परियायंति उड्डं उप्पासिं उड्डं उप्प० इ० । परियाइंति उड्डं उप्पइत्ता खे० जै० ला० । परिसाडेत्ता उड्डं उप्पयंति उड्डं उप्पइत्ता खे० । परिसाडेत्ता उड्डं उप्पयित्ता सं० ॥ ४. अहेण ओ० सं० । अहेण व ओ० हे १ ॥ ५. '२' नास्ति सं० ॥ ६. 'जा दीव' सं० ॥ ७. 'हा वी' खे० सं० ॥ ८. '२' नास्ति हे १, २, ३ इ० ॥
९. * * एतदन्तर्गतपाठस्थाने प्रतिष्ठु पाठाः—तेणेव [हे ३ विना,] उवागच्छित्ता [जेणेव हे ३] उत्तरखत्तियकुंडपुरसंनिवेसे तेणेव उवागच्छंति खे० इ० हे ३ । जेणेव खत्तियकुंडपुरसंनिवेसे तेणेव उवागच्छंति हे २ । * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० हे १ ला० ॥ १०. जेणेव नास्ति खे० जै० सं० खे० ॥ ११. दिसिभाए हे १, २, ३ ला० जै० । दिसिभाए इ० ॥
१२. उवत्तिया इ० ॥ १३. 'माणं पञ्चोद्वेइ सं० । 'माणं पञ्चोद्वेति हे २ इ० ला० । 'माणो पञ्चोत्तरति खे० खे० । 'विमाणं ठवेइ इति संभाव्यते' खेडि० ॥ १४. जाण० नास्ति खे० जै० सं० ॥ १५. पञ्चोत्तरति [२ खेसं०] एगंत० खे० जै० । पञ्चोत्तरित्ता एगंत० हे २ इ० ला० । पञ्चोत्तरति पञ्चोत्तरिया एगंत० हे १ ॥ १६. जाण० नास्ति हे ३ ॥ १७. 'कमिता महता खे० सं० ॥ १८. 'कंतिरूवं सं० हे २ ॥ १९. 'व्वंति हे २, ३ जै० इ० ॥ २०. 'पीढं खे० सं० हे ३ । 'पीढ हे १, २. इ० ॥ २१. सीहासणं नास्ति हे ३ ॥ २२. रूवं सीहासणं विउ० हे २ ला० विना ॥ २३. 'व्वति जेणेव खे० सं० हे १, २, ३ इ० ला० । 'व्वति त्ता २ जेणेव जै० ॥

महावीरे तेणेव उवागच्छति, २ [त्ता] समणं भगवं महावीरं तिखुत्तो आयाहिण-
 पयाहिणं करोति । समणं भगवं महावीरं तिखुत्तो आयाहिणपयाहिणं करोत्ता, समणं
 भगवं महावीरं वंदति, णमंसति । वंदित्ता णमंसित्ता समणं भगवं महावीरं
 गहाय, जेणेव देवच्छंदए तेणेव उवागच्छति । तेणेव उवागच्छित्ता सणियं
 २ पुरत्थाभिमुहं सीहासणे णिसीयावेति । सणियं २ पुरत्थाभिमुहं णिसीयावेत्ता, ५
 सयपाग-सहस्सपागेहिं तेलेहिं अंबंगेति । सयपाग-सहस्सपागेहिं तेलेहिं
 अंबंगेत्ता गंधकसाएहिं उल्लोलेति । सयपागसहस्सपागेहिं तेलेहिं उल्लोलेत्ता
 सुद्धोदएणं मज्जावेति, २ [त्ता] जस्स जंतपलं सयसहस्सेणं तिपडोलतितएणं
 साहिण सरसीएण गोसीसरत्तचंदणेणं अणुलिंपंति, २ [त्ता] ईसिणिस्सासवात-
 वोज्झं वरणगर-पट्टणुगतं कुसलणैरपसंसितं अस्सलैलेपलयं छेयायरियकणग- १०
 खचितंतकम्मं हंसलैखणं पट्टजुयलं णियंसावेति, २ [त्ता] हारं अद्धहारं
 उरत्थं एगावलं पालंभुत्त-पट्ट-मउड-रयणमालां आविर्ववेति । आविर्ववित्ता
 गंधिमवेहिम-पूरिम-संघातिमेणं महेणं कप्परुक्खमिव सैमालंकेति । समालंकेत्ता
 दोच्चं पि महता वेउव्वियसमुग्घातेणं समोहणति, २ [त्ता] एगं महं चंदप्पमं
 सिबियं सहस्सवोहिणियं विउव्वति, तंजहा — ईहामिय-उसभ-तुरग-णर-मकर-विहग- १५
 वाणर-कुंजर-रुस-सरभ-चमर-सद्द-सीह-वणलयं चित्तं विज्जाहरमिहुणजुगल-
 जंतजोगजुत्तं अचीसहस्समालणीयं सुणिरूवितमिसमिसैतरूवमसहस्सकलितं

१. तिखुत्तो सं० विना । एवमग्रेऽपि ॥ २. आदाणपं खं० । एवमग्रेऽपि ॥ ३. 'सुहे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. 'सुहे हे १, २ इ० ला० ॥ ५. अंबंगेति सय २ गंधकासाइएहिं खं० । अंबंगेति २ गंधक(का सं०)साएहिं खं० विना ॥ ६. 'लिति स सुद्धोदएणं खं० । 'लिति २ सुद्धोदएणं इ० । 'लेति २ सुद्धोदएणं खं० इ० विना ॥ ७. 'वित्ति खं० । 'वेत्ति इ० ॥ ८. जस्स णं जंतवल सयसहस्सेण इ० । जस्स य सुल्लं सयसाहस्सेणं जैसं ॥ ९. साहिणं गोसीसं खं० जैमू० सं० । साहिण सीलएण गोसीसं हे १, २, ३ जै० ला० ॥ १०. 'लिप्पइ खे० सं० । 'लिंपंति खं० ॥ ११. ईसिणीसासं खं० । ईसिणिस्सेसं खं० ॥ १२. 'नरपइपसं सं० । 'नरपरिनिम्मियं जै० ॥ १३. 'लालापे' हे १ ॥ १४. छेयायरियं खं० जै० सं० ॥ १५. 'लक्खणपट्टं सं० ॥ १६. हारं अद्धहारं खे० सं० खं० । हारद्धहारं इ० ॥ १७. 'सुत्तं इ० ॥ १८. 'वेत्ति हे २ इ० ॥ १९. समलंकेत्ता दोच्चं पि मं सं० । समलंकित्ता दोच्चं मं खे० ॥ २०. 'वाहिणिं(णीं इ०) विं हे २, ३ इ० ला० । 'वाहि(इ सं०)णियं ई(इ सं०) हां खे० सं० खं० ॥ २१. 'चित्ता सं० । 'अविचित्तं खं० हे १, २, ३ इ० ला० जै० । "कुंजरवणलयपउमलयमत्तिचित्तं"—कल्पसू० ४५ ॥ २२. जोगचित्तं खे० । 'जुत्तं वा पाठ.' खेति० ॥ २३. 'मालणीयं सं० खेसं० । 'माली सुणिं खेमू० खं० ॥ २४. 'कयलितं खे० ॥

‘भिसमाणं भिम्मिसमाणं चक्खुल्लोयणैस्सं मुत्ताहडमुत्तजालंतरोयितं तवणीय-
पवरलंबूसपलंबंतमुत्तदामं हारद्धहारभूसणसमोणतं अधियपेच्छणिजं पउमलय-
भंतिचित्तं असोगलंयंभत्तिचित्तं कुंदलयभत्तिचित्तं णाणालयभत्तिविरइयं सुभं
चारुक्तंरुवं णाणामणिपंचवणघण्टापडायपरिमंडितग्गसिहरं * सुभं चारुक्तंरुवं *
५ पासादीयं दरिसणीयं सुरुवं ।

७५५. सीया उवणीया जिणवरस्स जर-मरणविप्पमुक्कस्स ।

‘ओसत्तमल्लदामा जल-थल्लंयंदिव्वकुसुमेहिं ॥ ११७ ॥’^{१०}

७५६. ‘सिबियाए मज्झयारे’ दिव्वं वररयणरूवचेंचइयं ।

सीहासणं महरिहं सपादपीठं जिणवरस्स ॥ ११८ ॥

१. ईसिं भिसं खे० सं० विना ॥ २. ०मीणं खे० हे १ विना । एवमग्रेऽपि ॥ ३. चक्खुल्लो
सं० हे १, २, ३ ॥ ४. ०लेस्स सुं हे १, २, ३. इ० । ०लिस्स सुं जै० ॥ ५. ०रोहयं सं० ।
०रोयियं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. ०णीयं पवं खे० जै० ला० हे १ ॥ ७. ०सए लंबंतं
खे० जै० हे १, २, ३ । ०लंबूसतो लंबंतं इ० ॥ ८. हारड्डुं जै० सं० खं० हे ३ इ० । हारड्डु
(द्व जै०)हारभूं खे० जै० ॥ ९. ०भि(भ हे ३)त्तिचित्त णाणां जै० हे ३ ॥ १०. ०भित्ति
खे० । एवमग्रेऽपि ॥ ११. कंदं खे० । कदं खं० ॥ १२. सुभकंतचारुक्तंरुवं इ० हे २ ॥
१३. पडिमं खे० हे ३ ॥ १४. सुभ(भं जै०)चारुचारुं खे० जैमू० । सुभ चारुं हे १,
२, ३ इ० । वस्तुतस्तु * * एतदन्तर्गतः पाठोऽधिको भाति पुनरुक्तत्वात्, जिं मध्येऽपि नैव
विद्यते ॥ १५. उसंतमल्लदामं हे १ इ० ला० । उवसंतमल्लदामं हे २, ३ ॥ १६. ०लयदिं खं० ॥
१७. तुलना—“चंदप्पमा य सीया उवणीया जम्ममरणमुक्कस्स”, आसत्तमल्लदामा जलथल्लं-
दिव्वकुसुमेहिं ॥ ९२ ॥...सीयाए मज्झयारे दिव्वं मणि-क्कणग-रयणचिचइयं । सिहासणं महरिहं
सपायपीठं जिणवरस्स ॥ ९४ ॥ आलइयमालमउडो भासरवोदी पलंबवणमालो । सेययवत्थनियत्थो
जस्स य मोल्लं सयसहस्सं ॥ ९५ ॥ छट्ठेणं सत्तेणं अज्झवसाणेण सोहणेण जिणो । लेस्साहिं विसुज्झंतो
आरुहइं उत्तमं सीयं ॥ ९६ ॥ सिहासणे निसण्णे सकीसाणा य दोहिं पासेहिं । वीयति चामरेहिं
मणि-क्कणगविचित्तदंढेहिं ॥ ९७ ॥ पुत्तिवं उक्खित्ता माणुसेहिं साहट्ठरोमकूवेहिं । पच्छा वहंति
सीयं अत्तरिदं-सुरिदं-नागिदां ॥ ९८ ॥...वणसंढो व्व कुसुमितो, पउमसरो वा जहा ससरयकाले ।
सोहइ कुसुमभरेणं इय गयणतलं सुरगणेहिं ॥ १०१ ॥ सिद्धत्थवणं व जहा असणवणं सणवणं
असोगवणं । चूडवणं व कुसुमियं कणियारवणं व चंपयवणं वा । तिलयवणं व कुसुमियं इय
गयणयलं सुरगणेहिं ॥ १०३ ॥ वरपडहं-मेरि-झल्लरि-हुंदुहि-संखसहिंएहिं । धरणियले गयणयले
तूरनिनाओ परमरम्मो ॥ १०४ ॥...दिव्वो मणुस्सवोसो तूरियनिनादो अ रुक्कवयणेण । खिप्पामेव
निळुक्को जाहे. पडिवज्जइ चरितं ॥ १०८ ॥ काऊण नमोक्कारं सिद्धाणमभिमगहं तु सो गिण्हे । सर्व्व
मे अकरणिजं पावं ति चरित्तमारुढो ॥ १०९ ॥” इति आवश्यकाभाष्येऽपि-गाथा दृश्यन्ते ॥
१८. सिबियारि जै० । सिबियारे खेमू० ॥ १९. दिव्वंवर(?) ॥ २०. ०चंचितियं खं० हे
२ ला० । ०चंचितियं हे १, ३ ॥

७५७. आलङ्घ्यमालमउडो भांसरवोदी वराभरणधारी ।
खोमयवत्थणियत्थो जस्स य मोल्लं सयसहस्सं ॥ ११९ ॥

७५८. छेद्वेणं भत्तेणं अज्झवसाणेण सुंदरेण जिणो ।
लेस्साहि विसुज्झंतो आरुहं उत्तमं सीयं ॥ १२० ॥

७५९. सीहासणे णिविडो सक्कीसाणा य दोहिं पासेहिं ।
वीर्यंति चामराहिं मणि-रंयणविचित्तदंडाहिं ॥ १२१ ॥

५

७६०. पुर्व्वं उक्खित्ता माणुसेहिं साहड्डरोमकूवेहिं ।
पच्छा वहंति देवा सुर-असुरा गरुल-णार्गिदा ॥ १२२ ॥

७६१. पुरतो सुरा वहंती असुरा पुण दाहिणम्मि पासम्मि ।
अवरे वहंति गरुला णागा पुण उत्तरे पासे ॥ १२३ ॥

१०

७६२. वणसंडं व कुसुमियं पउमसरो वा जहा संरयकाले ।
सोभति कुसुमभरेणं इय गगणतलं सुरगणेहिं ॥ १२४ ॥

७६३. सिद्धत्थवणं व जहा कणियारवणं व चंपगावणं वा ।
सोभति कुसुमभरेणं इय गगणतलं सुरगणेहिं ॥ १२५ ॥

७६४. वरपडह-भेरि-झलरि-संखसतसहस्सिएहिं तूरेहिं ।
गगणयले धरणितले तूरणिणाओ परमरम्मो ॥ १२६ ॥

१५

७६५. तत-विततं घण-सुसिरं आतोजं चउविहं बहुविहीयं ।
वीएति तत्थ देवा बह्विहिं आणट्टगसएहिं ॥ १२७ ॥

७६६. तेणं कालेणं तेणं समएणं जे से हेमंताणं मासे पढमे पढमे पक्खे
मंगसिरबहुले, तस्स णं मंगसिरबहुलस्स दसमीपक्खेणं, सुव्वतेणं दिवसेणं,

२०

१. भासुरं हे १, ३ इ० ला० ॥ २. छेद्वेणं ड भत्तेणं सं० विना ॥ ३. सोहणेण हे १,
२, ३ इ० ला० ॥ ४. लेप्पाहिं सं० हे १, २, ३ इ० ला० । लेप्पाहिं खं० ॥ ५. हति इ० ॥
६. दोहिं हत्थेहिं सं० ॥ ७. गायथं समवायाङ्गसूत्रेऽपि । साहड्डुं हे २) रोमपुल्लएहिं हे
१, २, ३ इ० ला० । साहड्डुलोमकूवेहिं खं० ॥ ८. असुरा(१ खे०) गरुडं खे० जै० ॥
९. सरतकाले खं० ॥ १०. दासित्थवणं खं० ॥ ११. कणयारं सं० ॥ १२. तुरियनिनाओ
खे० हे १, २, ३ इ० ला० । तुडियणिणाओ जै० ॥ १३. चउविहं ह १, २, ३ इ० ।
चउविहं बहुविहियं सं० ॥ १४. वात्तेति खं० । वाहंति खे० । वायंति जै० ॥ १५. बह्विहिं
इति प्रतिष्ठ पाठः ॥ १६. आवट्टगं इ० ॥ १७. मंग.....तस्स णं नास्ति खे० ॥

- विजएणं मुहुत्तेणं, हत्थुत्तरनक्खत्तेणं जोगोवगतेणं पाईणगामिणीए छायाए,
 वियत्ताए पोरुसीए, छट्ठेणं भत्तेणं अँपाणएणं, एँगं साडगमायाए चंदप्पमाए
 सिबियाए सहस्सवाहिणीयाए सँदेव-मणुया-ऽसुराए परिसाए सँमण्णिज्जमाणे २
 उत्तरखत्तियकुंडपुरसंणिवेसस्स मँज्झंमज्झेणं निग्गच्छति, २ [त्ता] जेणेव
 ५ णातसंडे उज्जाणे तेणेव उवागच्छति, २ [त्ता] ईसिं रँतंणिप्पमाणं अँच्छोप्पेणं
 भूँमिभागेणं सणियं २ चंदप्पंमं सिबियं सहस्सवाहिणिं ठवेति, सणियं २ जाव
 ठवेत्ता सणियं २ चंदप्पमातो सँबियातो सहस्सवाहिणीओ पँवोत्तरति, २ [त्ता]
 सणियं २ पुरत्थाभिमुहे सीहासणे णिसीदति, २ [त्ता] आभरणालंकारं
 ओमुयति । ततो णं वेसमणे देवे जँन्नुवायपडिते समणस्स भगवतो महावीरस्स
 १० हंसलक्खणेणं पडेणं आभरणालंकारं पडिच्छति । ततो णं समणं(णे) भगवं महावीरे
 दाहिणेण दाहिणं वामेण वामं पंचमुट्ठियं लोयं करेति । ततो णं सक्के देविंदे
 देवराया समणस्स भगवतो महावीरस्स जँन्नुवायपडिते वड्ढामएणं थालेणं केसाइं
 पडिच्छति, २ [त्ता] 'अणुजाणेसि भंते !' ति कट्ठु खीरोदं सागरं साहरति ।
 ततो णं समणे भगवं महावीरे दाहिणेण दाहिणं वामेण वामं पंचमुट्ठियं लोयं
 १५ करेत्ता सिद्धाणं णमोक्कारं करेति, २ [त्ता] सँच्चं मे अकरणिज्जं पावं कम्मं ति
 कट्ठु सामाइयं चरित्तं पडिवज्जइ, सामाइयं चरित्तं पडिवज्जित्ता देवपरिसं च
 मणुयपरिसं च आलेक्खचित्तभूतमिव ठवेति ।

७६७. दिव्वो मणुस्सघोसो तुरियणिणाओ य सक्कवयणेणं ।

खिप्पामेव णिलुक्को जाहे पडिवज्जति चरित्तं ॥ १२८ ॥

१. ०णं हत्थुत्तरानक्खं सं० । ०णं जोगो खं० ॥ २. पादीणं इ० हे २, ३ ॥ ३. वियत्ताए पोरुसिए खं० । वीत्ताए (वियत्ताए हे ३ ला०) पोरिसीए हे १, २, ३ ला० ॥ ४. अप्पां सं० । आपां खे० खं० ॥ ५. एगसां सं० हे ३ विना ॥ ६. वाहिणीए खे० जै० खं० विना ॥ ७. सव्वमणुं खे० जै० । 'सदेवमणुयां वा पाठ' खे० ॥ ८. समणिं खे० जै० सं० ॥ ९. मज्झेणं मज्झं सं० खं० हे १, २ इ० ला० ॥ १०. रत्तणं खं० । रयणं हे २ इ० ला० ॥ ११. अच्छे सं० ॥ १२. भूमीभां हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १३. प्पम सिं खे० जै० सं० ॥ १४. सीयाओ खे० जै० खं० ॥ १५. पवोत्तं सं० खं० ॥ १६. ओमुदति खे० जै० खं० ॥ १७. जणुवाडपं खेमू० जै० । जन्नुवापडिओ खं० ॥ १८. ततो णं समणं भगवं महावीरे खं० जै० । ततो णं से महावीरे हे १, २, ३. इ० ला० ॥ १९. दाहिणेणं दाहिणे वामेणं वामे सं० खं० । दाहिणेण [दाहिणं जै० खेसं०] वामेणं वामे(मं जैसं०) खे० जै० ॥ २०. जणुपायवडिए सं० । जणवाडचरित्ते खं० ॥ २१. ततो सं सं० ॥ २२. सव्वं अकरं हे १, २ इ० ला० । सव्वंऽकरं सं० । सव्वं करं खं० ॥ २३. सामातिर्यं चरित्तं खं० । सामाइयं चरित्तं पवज्जइ सं० ॥ २४. चरित्तं नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ २५. च नास्ति हे १ ॥

७६८. पडिवज्जितु चरित्तं अहोणिंसं सव्वपाणभूतहितं ।

साहड्डलोमपुलया पयता देवा णिसामेति ॥ १२९ ॥

७६९. ततो णं समणस्स भगवतो महावीरस्स सामाइयं खौओवसमियं चरित्तं पडिवज्जस्स मणपज्जवणाणे णामं णाणे समुप्पण्णे । अड्डाज्जेहिं दीवेहिं दोहिं य समुद्देहिं सण्णीणं पंचेदियाणं पज्जत्ताणं वियत्तमणसाणं मणोरियाइं भावाइं जाणइ । जाणित्ता ततो णं समणे भगवं महावीरे पव्वइते सैमाणे मित्त-णांती-सयण-संवधिग्गं पडिविसज्जेति । पडिविसज्जित्ता इमं एतारूवं अभिग्गहं अभि-
गिण्हति—चारस वासाइं वोसड्डकाए चत्तदेहे जे केति उवसग्गा समुप्पज्जति, तंजहा—दिव्वा वा माणुसा वा तेरिच्छिया वा, ते सव्वे उवसग्गे समुप्पण्णे समाणे सम्मं सहिस्सामि, खमिस्सामि, अधियासइस्सामि ।

७७०. * ततो णं समणे भगवं महावीरे इमं एयारूवं अभिग्गहं अभिगि-
ण्हित्ता वोसड्डकाए चत्तदेहे दिवसे मुहुत्तसेसे कम्मारागामं समणुपत्ते* ।

ततो णं समणे भगवं महावीरे वोसड्ड[काए] चत्तदेहे अणुत्तरेणं आलएणं अणुत्तरेणं विहारेणं, एवं संजमेणं पैग्गहेणं संवरेणं तवेणं वंमचेरवासोणं खंतीए मुत्तीए तुंटीए सैमितीए गुत्तीए ठाणेणं कम्मेणं सुचरित्तफलणेच्चाणमुत्तिमग्गेणं अण्णाणं भावेमाणे विहरइ ।

१. 'मिंसिं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. साहड्डलोमं हे १, २, ३ जै० इ० ला० ॥ ३. खओं सं० खं० ॥ ४. 'णणे समु' खे० जै० ॥ ५. अड्डाज्जेहिं खं० । अड्डाज्जेहिं खे० जै० सं० ॥ ६. सण्णी पंचे' सं० खं० ॥ ७. 'त्तमाणं' सं० ॥ ८. 'गइयाइं' हे १, २, ३ ला० ॥ ९. भवाइं खं० ॥ १०. जाणइ ततो हे १ । जाणित्ता ततो खे० जै० खं० इ० । जाणित्ता २ ततो हे २, ३ ॥ ११. णं इमं एया' हे १, २ ला० ॥ १२. वीरे इ एया' इ० ॥ १३. समणे इमं एता' खं० ॥ १४. 'नाइ' सं० ॥ १५. अभिगिण्हइ सं० ॥ १६. वोसड्डे काए खे० जै० सं० । वोसड्ड(डे जै०)काते खं० जै० ॥ १७. केवि हे १, २, ३ ला० । केइ सं० इ० ॥ १८. 'प्यज्जितु हे २ इ० ला० । 'समुप्पज्जेसंलि'—खे० । 'प्यज्जति दिव्वा खं० । दइयता सु० ७७१ ॥ १९. तेरिच्छा वा खे० जै० सं० खं० ॥ २०. 'स्सामि अधिया' सं० ॥ २१. * एतद्वत्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० ॥ २२. इमेयारूवं सं० विना । इमेयारूवे खं० ॥ २३. अभिगिण्हे अभिगिण्हित्ता हे १ । अभिगिण्हइ २ गिण्हित्ता खं० । अभि[गि]ण्हइ अभिगिण्हित्ता हे ३ ॥ २४. वोसड्ड चत्त' हे १, ३ विना ॥ २५. कम्मार्गं गमं हे २, ३ इ० । कम्मारागामं समणुपत्ते वोसड्ड' खं० ॥ २६. णं महा' सं० ॥ २७. पग्गहेणं अणुत्तर(रेणं खं०) तवेणं खे० जै० खं० ॥ २८. तुंटीए नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ २९. समित्ति खे० जै० ॥ ३०. अण्णाणं भावेमाणे । एवं खे० जै० सं० खं०, विहरइ नास्ति ॥ १८

७७१. एवं चाते विहरमाणस्स जे केइ उवसग्गा ससुप्पज्जंति—दिव्वा वा माणुस्सा वा तेरिच्छिया वा, ते सव्वे उवसग्गे ससुप्पण्णे समाणे अण्णाइले अव्वहिते अदीणमाणसे तिविहमण-वयण-कायगुते सम्मं संहति खमति तितिवक्खति अहियांसति ।

१. एवं गते विहर° खं० । दइयतां सू० ७४२, ७७३ । एवं विहर° सं० हे १ । एवं वा विहर° हे २, ३ इ० ला० ॥ २. केवि खं० । केवि खे० जै० ॥ ३. ससुवत्तिसु खं० । ससुप्पज्जिति खेसं० । ससुप्पज्जंसु इ० । ससुप्पज्जंति सं० । दइयतां सू० ७६९ ॥ ४. माणुस्स(स सं०)गा वा खे० जै० सं० खं० । मणुस्सा वा इ० ॥ ५. अणाडले जैसं० ॥ ६. सहति तिति° खे० जै० ॥ ७. °सेइ तो णं सं० हे १, २, ३. ला० । °सेती तो णं खे० । °सेती त तो णं जै० खं० ।

“तस्स णं भगवंतस्स साइरेगाइं दुवालस वासाइं निच्चं वोसट्ठकाए चियत्तदेहे जे केइ उवसग्गा ससुप्पज्जंति तंजहा—दिव्वा वा माणुसा वा तिरिक्खजोणिया वा, ते उप्पणे सम्मं सहिस्सइ खमिस्सइ तितिविक्खस्सइ अहियांसिस्सइ” इति स्थानाङ्गसूत्रे नवमेऽध्ययने ।

अत्रेदमवधेयम्—आचाराङ्गचूर्णैराधारभूतो भूयान् सूत्रपाठः सम्प्रति आचाराङ्गसूत्रस्य हस्त-लिखितादर्शेषु कापि नोपलभ्यते, शीलार्चार्थविरचिता आचाराङ्गवृत्तिस्तु अतिसंक्षिप्तत्वाद् न कमपि पाठमत्र निर्दिशति, दइयतां सू० ७३८ टि० ४ । विज्ञान्यत, स्थानाङ्गसूत्रे जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तौ च विस्तरेण जहा भावणाए इत्येवम् आचाराङ्गसूत्रस्य भावनाध्ययनान्तर्गतः पाठो निर्दिष्टः सोऽपि सम्प्रति भावनाध्ययनेऽस्मिन् नोपलभ्यते । एतत्प्रदर्शनार्थम् आचाराङ्गचूर्ण-स्थानाङ्गसूत्र-जम्बूद्वीप-प्रज्ञप्त्यादीनां पाठा अत्रोपन्यस्यन्ते—

“छिन्नसोति ति ईदियसोतेहिं न रागद्वेषं गच्छति । कहां छिन्नसोते ? कंसपादी दिट्ठतो, उदगं कंसभाणे ण पविसति एवं भगवं उदगं ण पिवति कम्मं वा ण पविसति । संखे जहा रंगणं ण गेण्हति एवं भगवं पि कम्म । जीवो अप्पडिहयगई एवं भगवतो जत्थ सीतं उण्हं भयं वा ज(त)त्थ न पडिहम्मति गती । गगणं मि(निरालंबणं ?) एवं भगवं ण क्विचि अवलंबति तवं करेत्तो देविंदादी । एवं वसहीए गामे वा अपडिबद्धे । सारतं न कळसं एवं । पुक्खर एवं कम्मुणा णोऽवल्लिप्पति । कूमेवत् गुसेंद्रिय । विहग इव ण वसहीए आहारोवधिमित्तं व्व पु(सु)च्छति । खगिवासिणं व एवं भगवं एक्को चेव रागदोसरहितो । मारंडवव अप्रमत्तः । कुंजर सूरभावः सौर्यं सौदीर्यं वा एवं परीसहावीहि ण जिज्जति, सेसा जहासंभवं वात्थ्या । जच्चकणगं व जातरुवे पुणो कम्मुणा ण लिप्पति । बहुसहा वसुंधरा एवं भगवं । दव्वतो सच्चिसे दुपदादिस्स, अच्चिसे वव्व(त्थ)चामरादिस्स, मीसए आसहत्थिमादिस्स समंडतेस्स । खित्त काला । भावे न कुप्प्यते, कोथे वा न्द्रा हां । अणुतरं नाणं लोगप्रमाणं ओवी । पव्वइयस्स चत्तारि नाणाइं जाव छउमत्थो । खाइयं दंसणं । अहखाइयं चारितं । सुचिभावो सोवचिका(सोचविया ?), तेसिं फळं परिणेव्वाणं, तस्स मग्गे णाणादी ३ । झानंतरिया सुहुमकिरिं अंसंपत्तं । अरिहति वंदण-नमंसणाइं । जिणा जिणकसायाः । तक्कं अभिप्रायः अभ्यवसायः, सुत्तं पडिसेवि[यं]गडं, आवि प्रकाशे प्रकाशकर्म, रहः अप्रकाशं रहोक्कर्म, रहसि कृतानां मानसिकानां भावानां प्रकाशकृतानां च वक्काइकानां भावानां चेत्ताभागी जानक इत्यर्थः । तं तं कालं तीतानागतवर्तमानं तिविहजोणे वट्टमाणणं सब्बलोए उट्टलोए अहोलोए तिरियलोए सब्बजीवाणं तस-थावराणं भावे जाणमाणे पासमाणे विहरति अजीवाणं च ।” चू० । “तए णं से भगवं इरियासमिए भासासमिए जाव

गुतवंभयारी असमे अकिंचणे छिन्नगंधे निरवलेवे कंसपाई व मुक्कतोये जहा भावणाए जाव
सुहुयहुयासणे इव तेयसा जलंते ।

कंसे संखे जीवे गगणे वाए य सारए सल्लि ।

पुक्खरपत्ते कुम्मे विहगे खगे य भारडे ॥

कुंजर वसहे सीहे नगराया चेव सागरमक्खोमे ।

चदे सूर कणे वडुंधरा चेव सुहुयहुए ॥

नत्थि णं तस्स भगवंतस्स कत्थइ पडिबंधे भवइ । से य पडिबंधे चउव्विहे पणत्ते, तंजहा—अंडए
वा पोयए इ वा उग्गहे इ वा पग्गहिए इ वा जं णं जं णं दिस् इच्छइ तं णं तं णं दिस्
अपडिबद्धे सुइभूए लहुभूए अणुप्परंये संजमेणं अप्पाणं भावेमाणे विहरिस्सइ । तस्स णं भगवंतस्स
अणुत्तरेणं नाणेणं अणुत्तरेणं दंसणेणं अणुत्तरेणं चरित्तेणं एवं आलएणं विहारेणं अज्जेवणं मद्देवणं
लाघवेणं खंतीए मुत्तीए गुत्तीए सबसंजमतवगुणसुचरित्तोवचियफलपरिनिव्वाणमग्गेणं अप्पाणं
भावेमाणस्स ज्ञाणंतिरिआए वट्टमाणस्स अणंते अणुत्तरे निव्वाधाए जाव केवल्लवरनाणदंसणे समुप्प-
ज्झिहि । तए णं से भगवं अरहा जिणे भविस्सइ केवली सव्वचू सव्वदरिसी सदेवमणुयासुरस्स
लोगस्स परिआयं जाणइ पासइ । सव्वलोए सव्वजीवाणं आगइ गइ ठिइ चवणं उववायं तक्कं
मणेमाणसियं भुतं कडं परिसेवियं आवीकम्मं रहोकम्मं अरहा अरहस्सभागी तं तं कालं मणस-
वयस-काइए जोगे वट्टमाणणं सव्वलोए सव्वजीवाणं सव्वमावे जाणमाणे पासमाणे विहरिस्सइ ।”
इति स्थानाङ्गसुत्ते नवमस्थाने ॥

“ तए णं से भगवं समणे जाए इरिआसमिए जाव परिट्ठावणिआसमिए मणसमिए वयसमिए काय-
समिए मणहुत्ते जाव गुतवंभयारी अकोहे जाव अलोहे संते पसंते उवसंते परिणिव्वुडे छिण्णसोए
निरुवलेवे सखमिव निरजणे जच्चकणं व जायल्लवे आयरिसपडिभागे इव पागडभावे कुम्भो इव
गुत्तिंदिए पुक्खरपत्तमिव निरुवलेवे गगणमिव निरालंवणे अणिले इव गिरालए चंदो इव सोमदंसणे
सूरो इव तेयसी विहग इव अपडिबद्धगामी सागरा इव गभीरि मंदरो इव अकंप्पे पुढवी विव सव्व-
फासविसहे जीवो विव अप्पडिहयगइ ति । णत्थि णं तस्स भगवंतस्स कत्थइ पडिबंधे, से पडिबंधे
चउव्विहे भवति, तंजहा—दव्वओ खित्तओ कालओ भावओ । दव्वओ इह खलु माया मे, पिया
मे, भाया मे, भगिणी मे, जाव संगंथसंथुआ मे, हिरणं मे, सुवणं मे, जाव उवगरणं मे, अहवा
समासओ सचित्ते वा अचित्ते वा मीसए वा दव्वजाए, सेव तस्स ण भवइ । खित्तओ गामे वा
णगरे वा अरण्ये वा खेतते वा खले वा गेहे वा अंगणे वा, एवं तस्स ण भवइ । कालओ थोवे वा
लवे वा सुहुत्ते वा अहोरेत्ते वा पक्खे वा मासे वा उऊए वा अयणे वा संवच्छरे वा अन्नयरे वा
दीहकालपडिबंधे, एवं तस्स ण भवइ । भावओ कोहे वा जाव लोहे वा भए वा हासे वा, एवं तस्स
ण भवइ । से णं भगवं वासावासवज्जं हेमंत-गिम्हासु गामे एगराइए णगरे पंचराइए ववगयहास-
सोगअरइमयपरित्तासे णिम्ममे णिरहंकारे लहुभूए अगंधे वासीतच्छणे अट्टे चंदणाणुलेवणे अरत्ते
लेट्टुम्मि कंचणम्मि अ समे इहलोए अपडिबद्धे जीवियमरणे निरवकंखे संसारपारगामी कम्म-
सगणिवधायणट्टाए अब्बुट्टिए विहरइ । तस्स णं भगवंतस्स एतेणं विहारेणं विहरमाणस्स एगे
वाससहस्से विइकंते समणे पुरिमतालस्स नगरस्स बहिआ सगडमुहंसि उज्जाणंसि णिगोहवर-
पायवस्स अहे ज्ञाणंतिरिआए वट्टमाणस्स फग्गुणवहुलस्स इक्कारसिए पुव्वण्हकालसमयंसि अट्टमेणं
भत्तेणं अपाणएणं उत्तरासाढाणक्खत्तेणं जोगमुवागएणं अणुत्तरेणं नाणेणं जाव चरित्तेणं अणुत्तरेणं
तवेणं बलेणं वीरिएणं आलएणं विहारेणं भावणाए खंतीए मुत्तीए गुत्तीए वट्टीए अज्जेवणं मद्देवणं
लाघवेणं सुचरित्तोवचियफलनिव्वाणमग्गेणं अप्पाणं भावेमाणस्स अणंते अणुत्तरे निव्वाधाए

अज्झितं

अट्टे

पिरावरणे कसिणे पडिपुणे केवलवरनाणदंसणे समुप्पण्णे जिणे जाए केवली सव्वन्नु सव्वदरिसी सणेरइअतिरियनरामरस्स लोगस्स पज्जवे जाणइ पासइ तंजहा—आगइ गइं ठिइं उववायं भुत्तं कळं पडिसेविअं आवीकम्मं रहोक्कम्मं तं तं कालं मणवयकायजोगे एवमादी जीवाण वि सव्वभावे अजीवाण वि सव्वभावे मोक्खमग्गस्स विसुद्धतराए भावे जाणमाणे पासमाणे एस खल्ल मोक्खमग्गे मम अण्णेसि च जीवाणं हियसुहणिस्सेसकरे सव्वदुक्खविमोक्खणे परमसुहसमाणे भविस्सइ । तते ण से भगवं समणाणं निग्गंथाण थ निग्गंथीण थ पंच महव्वयाइं सभावणागाइं छच्च जीवणिकाए धम्मं देसमाणे विहरति, तंजहा—पुढविकाइए भावणागामेणं पंच महव्वयाइं सभावणागाइं भाणिअव्वाइं ।” इति जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तौ द्वितीये वक्षस्कारे श्रीऋषभदेववर्णने ।

“तए णं समणे भगवं महावीरं अणगारे जाए इरियासमिए भासासमिए एसणासमिए आयाण-भंडमतनिकखेवणासमिए उच्चारपासवणखेलसिघाणजल्लपारिट्ठावणिथासमिए मणसमिए वइसमिए कायसमिए मणगुत्ते वयगुत्ते कायगुत्ते गुत्ते गुत्तिंदिए गुत्तवंभयारी.....छिन्नगंधे निरुद्वेले कंसपाई इव मुक्कतोये संखो इव निरजणे जीवो इव अप्पडिहयगइं गगणं पिव निरालंबणे, वायुरिव अप्पडिवद्धे सारयसलिलं व सुद्धहियए, पुक्खरपत्तं व निरुद्वेले, कुम्भो इव गुत्तिंदिए, खगिदिसाणं व एगजाए, विहग इव विप्पमुक्के, भारुडपक्खी इव अप्पमते, कुंजरो इव सोडीरे, वसभो इव जायथामे, सीहो इव दुद्धरिसे, मंदरो इव अप्पकंये, सागरो इव गंभीरे, चंदो इव सोमलेसे, सूर्रो इव दित्तेए, जच्चकणगं व जायरूवे, वसुंधरा इव सव्वफासविसहे, सुहुयहुयासणे इव तेयसा जलंते ..... । नत्थि णं तस्स भगवंतस्स कत्थइ पडिबंधो भवति, से थ पडिबंधे चउद्विहे पण्णते, तंजहा—दव्वओ खेतओ कालओ भावओ । दव्वओ णं सच्चित्ताचित्तमीसिएसु दव्वेसु । खेतओ णं गामे वा नगरे वा अरण्णे वा..... । कालओ णं समए वा आवलियाए वा..... । भावओ णं कोहे वा माणे वा मायाए वा लोमे वा भये वा हासे वा पेजे वा दोसे वा कलहे वा अब्भक्खाणे वा पेसुजे वा परपरिवाए वा अरतिरती वा मायामोसे वा मिच्छाईसणसल्ले वा । तस्स णं भगवंतस्स नो एवं भवइ ।.....तस्स णं भगवंतस्स अणुत्तरेणं नाणेणं अणुत्तरेणं दंसणेणं अणुत्तरेणं चरितेणं.....अणुत्तरेणं सच्चसंजमतवसुचरियसोवचइयफलपरिनिव्वाण-मग्गेणं अप्पाणं भावेमाणस्स दुवालस संवच्छराइं विइक्कंताइं । तेरसमस्स संवच्छरस्स अंतरा वट्टमाणस्स.....वइसाहसुद्धस्स दसमीए पक्खेणं.....झाणंतुरियाए वट्टमाणस्स..... केवलवरनाणदंसणे समुप्पजे । तए णं से भगवं अरहा जाए जिणे केवली सव्वन्नु सव्वदरिसी .....सव्वलोए सव्वजीवाणं आगइं गइं ठिइं चवणं उववायं तक्कं मणे माणसियं भुत्तं कळं पडिसेवियं आविकम्मं रहोक्कम्मं अरहा अरहसभागी तं तं कालं मणवयकायजोगे वट्टमाणेणं सव्वलोए सव्वजीवाणं सव्वभावे जाणमाणे पासमाणे विहरइ ।” इति कल्पसूत्रे ११७-१२१ ।

तुलना — “से जहानामए अणगारा भगवंतो इरियासमिया भासासमिया.....छिन्नसोया निरुद्वेला कंसपाई व मुक्कतोया.....संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणा विहरति ।” इति सूत्रकृतज्ञे २ । २ । “संजते.....इरियासमिते.....छिन्नगंधे निरुद्वेले सुविमलवरकंसभायणं व मुक्कतोए.....चरेज धम्मं” इति प्रश्नव्याकरणसूत्रे पञ्चमे संवरद्वारे । “समणस्स णं भगवओ महावीरस्स अतेवासी बहवे अणगारा भगवंतो इरियासमिया भासासमिया.....छिण्णगंधा छिण्णसोया निरुद्वेला कंसपाई व मुक्कतोया.....सुहुयहुयासणे इव तेयसा जलंता, नत्थि णं तेसिं भगवंताणं कत्थइ पडिबंधे भवइ । “भये वा हासे वा । एवं तेसिं ण भवइ ।” इति औपपातिकसूत्रे । “से णं अणगारे भविस्सइ इरियासमिए जाव सुहुयहुयासणे इव तेयसा जलंते । तस्स णं भगवओ अणुत्तरेणं नाणेणं..... केवलवरनाणदंसणे समुप्पजिहिइ । तए णं से भगवं अरहा जिणे.....जाणिहिइ.....तक्कं कळं

७७२. ततो णं समणस्स भगवओ महावीरस्स एतेणं विहारेणं विहरमाणस्स बारस वासा वीतिकंता, तेरसमस्स य वासस्स परियाए वट्टमाणस्स जे ३ से गिम्हाणं दोसे मासे चउत्थे पक्खे ३ वेसाहसुद्धे तस्स णं ३ वेसाहसुद्धस्स दसमीपक्खेणं सुव्वतेणं दिवसेणं विजएणं मुहुत्तेणं हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं जोगोवगतं पाईणगामिणीए छायाए ३ वियत्ताए ३ पोरुसीए ३ जंभियगामस्स ५ पणरस्स बहिया णंदीए उज्जुवालियाए उत्तरे कूले सामागस्स गाहावतस्स कट्टकरणंसि ३ ३ वियावत्तस्स चेतियस्स उत्तरपुरत्थिमे ३ ३ दिसाभागे सालखस्स अदूरसामंते उकुड्डयस्स गोदोहियाए आयावणाए आतावेमाणस्स छट्ठेणं भत्तेणं अपाणएणं उड्डं जौणं अहो सिरस्स धम्मज्झाणोवगतस्स ज्ञाणकोटोवगतस्स सुक्कज्झाणंतरियाए वट्टमाणस्स ३ ३ णेव्वाणे कसिणे पडिपुण्णे अव्वाहते णिरावरणे अणंते अणुत्तरे केवलवराणाण-दंसणे समुप्पण्णे ।

५०००
सुव्वणं
१० —

७७३. से भगवं अरहा जिणे जौणए केवली सव्वणू सव्वभावदरिसी सदेव-मणुया-सुरस्स लोगस्स पजाए जौणती, तंजहा — आंगती गती ठिती चयणं उववायं भुत्तं ३ पीयं कडं पडिसेवितं आविकम्मं रहोकम्मं लवियं कथितं मणो-माणसियं सर्वलोए सव्वजीवाणं सव्वभावाइं जाणमाणे पासमाणे एवं चैत्ते विहरति । १५

मणोमाणसियं खइयं भुत्तं पडिसेवियं आविकम्मं रहोकम्मं अरहा अरहस्सभागी, तं तं मणवय-कायजोगे वट्टमाणणं सव्वलोए सव्वजीवाणं सव्वभावे जाणमाणे पासमाणे विहरिस्सइ ।” इति राजग्रन्थीयसूत्रेऽन्तिमे सूत्रपाठे ॥

१. वितिकं हे १, २, ३ इ० । वीतीकं जे० ॥ २. से नास्ति खेम० जैमू० सं० खं० ॥ ३. वइसाहसुद्धे हे १ ला० । वेसाहसुद्धस्स दसमीं खं० ॥ ४. वइसाहं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ५. ३ रानक्खं इ० ॥ ६. पातीणं इ० ॥ ७. वीयत्ताए खे० जै० । दइयतां सू० ७६६ ॥ ८. पोरिसीए हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ९. जंभियगां सं० ॥ १०. णदीए उत्तरकूले खं० ॥ ११. उज्जुं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १२. सामायस्स खे० सं० खं० । सामायारिस्स जै० ॥ १३. ३ सि उड्डं जाणु अहोसिरसा ज्ञाणकोटोवग वेयां हे २ ला० । ३ सि उड्डंजाणु अहोसिरसा ज्ञाणकोटोवग उत्तरं इ० ॥ १४. वेयां हे २, ३ ला० । वेयावत्तस्स हे १ ॥ १५. दिसीं खं० इ० विना । दितो जैमू०, दिसिं जैसं० ॥ १६. उकुड्डुं सं० ॥ १७. मयां सं० । आयावणाए नास्ति खं० ॥ १८. जाणु हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १९. अहोसिरस्स खेसं० सं० ॥ २०. धम्मज्झाणोवगतस्स नास्ति हे १, २, ३ ला० ॥ २१. णिब्बाणे खेमू० हे १, २ इ० ला० । णिब्बाणे खेसं० हे ३ ॥ २२. अणत्तरे सं० ॥ २३. अरहं हे १, २, ३ इ० ला० विना । दइयतां पृ० २७४ टि० ७ ॥ २४. जाए हे २, ३ ला० । दइयतां सू० ७७१ टि० ७ ॥ २५. सव्वणु खं० ॥ २६. जाणती आगतिं खं० ॥ २७. ३ ति हेसं० २ । एवमप्रेऽपि ॥ २८. पीति इ० ॥ २९. आवीं खे० जै० विना ॥ ३०. जै० विना — कथितं खे० खं० । कहियं अन्यत्र ॥ ३१. लोएसु सं० खे० जै० सं० । दइयतां सू० ७७१ टि० ७ ॥ ३२. चाए इ० विना । चारिए खं० । दइयतां सू० ७४२, ७७१ ॥

७७४. जं णं दिवसं समणस्स भगवतो महावीरस्स णेव्वाणे कसिणे जाव समुप्पन्ने तं णं दिवसं भवणवई-वाणमंतर-जोतिसिय-विमाणवांसिदेवेहिं य देवीहिं य ओवयंतेहिं य जाव उप्पिजलगभूते यावि होत्था ।

७७५. ततो णं समणे भगवं महावीरे उप्पन्नणाणदंसणधरे अप्पाणं च लोगं च अभिसमिक्ख पुव्वं देवाणं धम्ममाइक्खती, ततो पच्छा माणुसाणं ।

७७६. ततो णं समणे भगवं महावीरे उप्पन्नणाणदंसणधरे गोतमादीणं समणाणं णिगंथाणं पंच महव्वयाइं सभावणाइं छज्जीवणिकायाइं आइक्खति भांसति परूवेति, तंजहा — पुंढवीकाए जाव तसकाए ।

७७७. पंडमं भंते ! महव्वयं 'पच्चक्खामि सव्वं पाणातिवातं ।' ^{१३} से सुहुमं

१. 'वतीवाणं' ख० । २. 'वासिणो दे' खे० जै० सं० खं० इ० ॥ ३. देवीहिं य नास्ति खे० सं० ॥ ४. उवयंतेहिं य खे० जै० खं० । उवयंतेहिं जाव सं० । ५. तए णं इ० ॥ ६. 'समेक्ख हे १, २, ३ इ० ला० ।' 'अभिसमिच्चा ज्ञात्वा, किं कृतवान् ? धम्मं आस्थति । छजीवणिकाये तेभ्यश्च वेरमणं वदमाणे इत्ताव ताव आतिक्खे(क्ख)ए, तन्मात्रं णत्थेवुत्तरिए, ण एतद्विधिष्ठो एतद्व्यतिरिक्तो वा व्याख्यातपूर्वः, न वा एतद्व्यतिरिक्तो कश्चिद् धर्मोऽस्तीति । तम्हा वुत्ते पढमे महव्वए । तस्य उपवृषणार्थं भावनादर्शना । भावना चोक्ता । चारित्रस्य भावनेयमपदिश्यते । भावयतीति भावना, यथा शिलाजतोः आयसं भा(व?)जनं, विषस्य कोद्रवा । सिद्धार्थं गाहा । एव(वं) इमा भावना ।" चू० । "उप्पन्नणाणदंसणधरे शोयसाइं समणाणं निरगंथाणं पंच महव्वयाइं सभावणाइं छजीवणिकायाइं आइक्खई 'तीत्येवमन्तेन अन्येन'" शी० । "तए णं से भगवं तेषां अणुत्तरेणं केवलवरानाणदंसणेणं सदेवमणुआसुरलोगं अभिसमिच्चा सममाणं णिगंथाणं पंच महव्वयाइं सभावणाइं छच्च जीवणिकाए धम्मं वेसेमाणे विहरिस्सइ" इति स्थानाङ्गसूत्रे नवमस्थाने । "एत्ताव ताव समणे[ण] वा माहणे[ण] वा जाव त्थु(णत्थेवु ?)-त्तरीए" इति पृ० २०० मध्ये सूत्रकृताङ्गचूर्णौ तथा "इत्ताव ताव समणेण वा माहणेण वा धम्मे अक्खाते, णत्थेतो उत्तरीए धम्मे अक्खाते" इति सूत्रकृताङ्गचूर्णौ पृ० २१५ ॥ ७. 'क्खती तो पच्छा खे० जै० सं० ॥ ८. मणुसाणं हे १, २, ३ इ० ॥ ९. 'याइं छजीवणिकायाइं सभावणाइं आइ' सं० । तुलना—“पुरिमपच्छिमगाणं तिथ्यगराणं पंचजामस्स पणवीसं भावणाजो पण्णत्ताओ, तंजहा-इरियासमिई मणगुत्ती वययुत्ती आलोयभायणभोयणं आदाणमंडमतत्तिक्खे-वणासमिई, अणुवीत्तिभासणया कोहविवेगे लोभविवेगे भयविवेगे हासविवेगे, उरगहयणुणवणया उरगहसीमजाणयया सयमेव उरगहं अणुणिहणया साहम्मियउरगहं अणुणविय परिसुंजणया साहारणभत्तपाणं अणुणविय पडिमुंजणया, इत्थीपसुपंडगसंसत्तगसयणासणवज्जणया इत्थीवह-विवज्जणया इत्थीणं इंदियाणमालोयणवज्जणया पुव्वरयपुव्वकीलियाणं अणुणसरणया पणीताहार-विवज्जणया, सोइंदियरागोवरई च्चिंखदियरागोवरई धाणिंदियरागोवरई जिन्मिदियरागोवरई फासिंदियरागोवरई" इति समवायाङ्गसूत्रे ॥ १०. 'सती खे० जै० खं० ॥ ११. 'विकाए हे १, २, ३ इ० ॥ १२. पढमे सं० खं० ॥ १३. से नास्ति सं० ॥

वा बायरं वा तसं वा थावरं वा 'णेव सयं पाणातिवातं करेआ ३ जावजीवाए तिबिहं तिबिहेणं मणसा वैयसा कायसा । तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गैरहामि अप्पाणं वोसिरामि' ।

७७८. तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति—

[१] तत्थिमा पढमा भावणा—^१रियासमिते से निग्गंथे, णो अणरियासमिते ५

१. 'नेवऽणं पाणातिवातं कारवेज्जा, अण्णं पि पाणातिवातं करंतं ण समणुज्जाणेज्जा' इत्यर्थकः पाठोऽत्र '३' अङ्केन विवक्षितः । दृश्यता सू० ७८०, ७८३ ॥ २. वायसा सं० हे २ ॥ ३. तस्स णं भंते सं० ॥ ४. गरिहामि हे १, २, ३ जै० इ० ला० ॥ ५. 'तित्तं [जहा] तत्थिमा सं० । 'ति तस्सिमा हे १, २. ला० ॥ ६. सं० विना—रियासमिते से निग्गंथे णो अहरियास' खेसू० जै० । इरियासमिते से निग्गंथे णो अणिरियास' खेसं० । रियासमिते से निग्गंथे णो इरियास' खं० । इरियासमि ए से निग्गंथे नो अणहरियास' हे १, २, ३ इ० ला० । "तत्र इमा पढमा—रियासमितेणं गच्छतेणं य भवियव्वं । एसणासमिति आलोगपाय० आलोगो प्रेक्षणा । आदाणं दोसाणं आपयेत । पाणादे निक्खेवणासमिति । आदाणे ग्रहणे निक्षेपणे सप्तभंगा वाहा (वाह्वा ?) समित्तिकत्ता सज्जे । इदानीं अ(आ)ध्यात्मिकी—मणसमिते । कहं ? जे य मणे पावए सकिरिए, एवं वइ वि, अहासुत्तं जहा सुत्तं भणितं, अहाकप्पं जहाविधिं, अहामग्गं जहामग्गं, मग्गो नाणादि, अहावत्तं जहासत्तं ।" चू० । इदयतां सू० ७९२ । चूर्ण्यनुसारेण भावनासु क्रमः सूत्रपाठश्च किञ्चिद् भिन्न इव प्रतिभाति ॥

अत्रेदमवधेयम्—वृत्तिकृद्भिः शीलाचार्यैः पञ्चविंशतेर्भावनानां यः क्रमो निर्दिष्टः सोऽधुना आचाराङ्गसूत्रस्य हस्तलिखितादर्शेषुपलभ्यते, आचाराङ्गचूर्णिकृतां तु सम्मतो यो भावनाध्ययनस्य भूयान् सूत्रपाठः स सम्प्रति आचाराङ्गसूत्रस्य हस्तलिखितादर्शेषु क्वापि नोपलभ्यतेऽन्यथा बोधपलभ्यते, तथापि आवश्यकचूर्णौ पञ्चविंशतिभावनाविषयकं यद् वर्णनमुपलभ्यते तद् भूयसाशेन आचाराङ्गचूर्णिकृता सम्मतेन आचाराङ्गसूत्रपाठेन समानमिति विभाव्य तत् सर्वमपि अत्रोद्ध्रियते—

"पंचवीसाए भावणाहिं सूत्रम् । ताओ महव्वयाणं थिरीकरणनिमित्तं भवंति, तथ खल्ल पढमस्स महव्वयस्स इसाओ पंच भावणाओ भवंति—इरियासमि ए से निग्गंथे पुरओ जुगमायाए पेहमाणे २ दट्ठणं तसे पाणे उड्ढु पायं रीएज्जा, साहट्ठु पायं रीएज्जा, वित्तिरिच्छ पायं कट्ठु रीएज्जा, सति परक्कमे संजतामेव परिक्रमेज्जा, णो उज्जुतं गच्छेज्जा, रियासमि ए से निग्गंथे ति पढमा भावणा १-१ । अहावरा दोच्चा भावणा—आलोइयपाण-भोयणभोयी से निग्गंथे, नो अणालोइयपाण-भोयणभोई सिया, आयाणमेयं, अणालोइयपाण-भोयणभोयी से निग्गंथे आवजेज्जा पाणाणि वा वीयाणि वा हरिताणि वा भोत्तए, आलोइयपाणभोयणभोयी से निग्गंथे ति दोच्चा भावणा १-२ । अहावरा तच्चा भावणा—आदाणभंडमतनिक्खेवणासमि ए निग्गंथे, णो य आदाणभंडमतनिक्खेवणा-असमि ए सिया, आदाणमेयं, आदाणभंडमतनिक्खेवणाअसमि ए से निग्गंथे आवजेज्जा पाणाणि वा वीयाणि वा हरियाणि वा ववरोवितए, आदाणभंडमतनिक्खेवणासमिते से निग्गंथे ति तच्चा भावणा १-३ । अहावरा चउत्था भावणा—मणसमि ए से निग्गंथे, णो य मणअसमिते सिया, जे य मणे पावए सावजे जाव भूवोवघातिए तहप्पगारं मणं णो पुरतो कट्ठु विहरेज्जा । जे य मणे अपावए असावजे जाव भूतोवघातिए तहप्पगारं मणं पुरतो कट्ठु विहरेज्जा । मणसमि ए से निग्गंथे ति चउत्था भावणा १-४ । अहावरा पंचमा भावणा वइसमि ए से निग्गंथे, जहा मणे तहा

वई वि, जाव वइसभिते से निग्गंथे त्ति पंचमा भावणा १-५। इच्चेताहिं पंचहिं भावणाहिं पढमं सहव्वत्तं अहासुत्तं अहाकप्पं अहामग्गं अहातच्चं सम्मं काएणं फासितं पालितं सोभितं तीरितं किञ्चित्तं आराहितं आणाए अणुपालितं भवति १।

अहावरे दोब्बे भंते। सहव्वत्ते सुसावायाओ वेरमणं, तस्स खल्ल इमाओ पंच भावणाओ, तत्थ खल्ल इमा पढमा भावणा—हासं परियाणति से निग्गंथे, णो य हाससंपवत्ते सिया, आदाणमेयं, हाससंपवत्ते से निग्गंथे आवज्जेजा सुसं वदित्ते, हासं परियाणति से निग्गंथे त्ति पढमा भावणा २-१। अहावरा दोब्बा भावणा—अणुवीइमासए से निग्गंथे, णो अणुवीथि-भासए सिया, आदाणमेयं, अणुवीथिभासए से निग्गंथे आवज्जेजा मोसवयणाइं, अणुवीथिभासए से निग्गंथे त्ति दोब्बा भावणा २-२। अहावरा तच्चा भावणा—कोधं परियाणति से निग्गंथे, नो य कोधणसीलए सिया, आदाणमेतं, कोधणसीलए से निग्गंथे आवज्जेजा मोसवयणाइं, कोधं परियाणति से निग्गंथे त्ति तच्चा भावणा २-३। अहावरा चउत्था भावणा—लोभं परियाणति से निग्गंथे, णो य लोभसंपवत्ते सिया, आदाणमेयं, लोभसंपवत्ते से निग्गंथे आवज्जेजा मोसवयणाइं, लोभं परियाणति से निग्गंथे त्ति चउत्था भावणा २-४। अहावरा पंचमा भावणा—भयं परियाणति से निग्गंथे नो य मेउरजाइए सिया, आदाणमेयं, मेउरजाइए से निग्गंथे आवज्जेजा मोसवयणाइं, भयं परियाणति से निग्गंथे त्ति पंचमा भावणा २-५। इच्चेताहिं पंचहिं भावणाहिं दोब्बं सहव्वत्तं अहासुत्तं तह्वेव जाव अणुपालिंयं भवति २।

अहावरे तच्चे [भंते!] सहव्वए अदिण्णादाणाओ वेरमणं। तस्स खल्ल इमाओ पंच भावणाओ भवन्ति। तत्थ खल्ल इमा पढमा भावणा—से आगंतारेसु वा ४ अणुवीइं उग्गहं जाएज्जा, जे तत्थ इस्सरे जाव तेण परं विहरिस्सामो, से आगंतारेसु वा ४ अणुवीथि ओग्गहं जाएज्जा से निग्गंथे त्ति पढमा भावणा ३-१ [तुलना—आचाराङ्गसूत्रे सू० ६०८]। अहावरा दोब्बा भावणा—उग्गहणसीलए से निग्गंथे, णो य अण्णोग्गहणसीलए सिया, जत्थेव उग्गहणसीलए उग्गहं तु गेहेज्जा तत्थेव उग्गहणसीलए उग्गहं अणुण्वेज्जा, उग्गहणसीलए से निग्गंथे त्ति दोब्बा भावणा ३-२। अहावरा तच्चा भावणा—णो निग्गंथे एत्ताव ताव उग्गहे, एत्ताव ताव अत्तमणसंकप्पे, जाव तस्स य उग्गहे जाव तस्स परिकखेवे इत्ताव ताव से कप्पति, णो से कप्पति एत्तो वहिया। णो निग्गंथे इत्ताव ताव उग्गहे इत्ताव ताव अत्तमणसंकप्पे त्ति तच्चा भावणा ३-३। अहावरा चउत्था भावणा—अणुण्विय पाण-भोयणभोई से निग्गंथे, णो य अणुण्विय पाणभोयणभोई सिया, आदाणमेतं, अणुण्विय पाण-भोयणभोयी से निग्गंथे आवज्जेजा अविचत्तं भोत्ताए, अणुण्विय पाण-भोयणभोयी से निग्गंथे त्ति चउत्था भावणा ३-४। अहावरा पंचमा भावणा—से आगंतारेसु वा ४ अणुवीथि ओग्गहज्जाती से निग्गंथे साधम्मिएसु। तेहिं पुव्वामेव उग्गहं अणुण्विय अपडिलेहिय अपमज्जिय णो चिट्ठेज्ज वा णिसीएज्ज वा तुयट्ठेज्ज वा वत्थं वा पडिग्गहं वा कंबलं वा पादपुच्छं वा आतावेज्ज वा पदावेज्ज वा। तेहिं पुव्वामेव उग्गहं अणुण्विय पडिलेहिय पमज्जिय ततो संजतामेव चिट्ठेज्ज वा जाव पयावेज्ज वा। से आगंतारेसु वा ४ अणुवीथि भित्तोग्गहज्जाती निग्गंथे साधम्मिए, पंचमा भावणा ३-५। इच्चेताहिं पंचहिं भावणाहिं तच्चं सहव्वत्तं जाव अणुपालिंयं भवति ३।

अहावरे चउत्थे भंते। सहव्वत्ते मेहुणाओ वेरमणं। तस्स णं इमाओ पंच भावणाओ भवन्ति। तत्थ खल्ल इमा पढमा भावणा—णो पणीयं पाण-भोयणं अतिमाथाए आहारेत्ता भवति से निग्गंथे, आदाणमेतं, पणीयं पाण-भोयणं अतिमाताए आहारेत्तास्स निग्गंथस्स संति भेदे संति विवभंगे संति केवलपणत्ताओ धम्माओ भंसणता, णो पणीयं पाणभोयणं अतिमाथाए आहारेत्ता

ति । केवली बूया—इरियाअसमिते से णिगंथे पाण्णाइं भूयाइं जीवाइं सत्ताइं अभिहणेज्जं वा वत्तेज्ज वा परियावेज्ज वा लेसेज्ज वा उद्वेज्ज वा । इरियासमिते

भवति से निगंथे ति पढमा भावणा ४-१ । अहावरा दोच्चा भावणा—अविभूसाणुवाइं से निगंथे, णो विभूसाणुवायीं सिया, आदाणमेयं, विभूसाणुवादस्स निगंथस्स संति मेदे जाव भंसणता, अविभूसाणुवाइं से निगंथे, दोच्चा भावणा ४-२ । अहावरा तच्चा भावणा—णो इत्थीणं इंदियाइं मणोहराइं मणोरमाइं निज्झाइत्ता भवति से निगंथे, आदाणमेतं, इत्थीणं इंदियाइं मणोहराइं मणोरमाइं निज्झाएमाणस्स निगंथस्स संति मेदे जाव भंसणता, णो इत्थीणं इंदियाइं मणोहराइं मणोरमाइं निज्झाइत्ता भवति से निगंथे ति तच्चा भावणा ४-३ । अहावरा चउत्था भावणा—णो इत्थी-पसु-पंडगसंसत्ताइं सयणा-ऽऽसणाइं सेवेत्ता भवति से निगंथे, आदाणमेतं, इत्थीपसु-पंडगसंसत्ताइं सयणा-ऽऽसणाइं सेवमाणस्स निगंथस्स संति मेदे जाव भंसणता, णो इत्थीपसु-पंडगसंसत्ताइं सयणा-ऽऽसणाइं सेवेत्ता भवति से निगंथे ति चउत्था भावणा ४-४ । अहावरा पंचमा भावणा—णो इत्थीणं क्हं कहेत्ता भवति से निगंथे, आदाणमेतं, इत्थीणं क्हं कहेमाणस्स निगंथस्स संति मेदे जाव भंसणता, णो इत्थीणं क्हं कहेत्ता भवति से निगंथे ति पंचमा भावणा ४-५ । इत्थेयाहिं पंचहिं भावणाहिं चउत्थं महव्वतं अहासुत्तं जाव अणुपालितं भवति ४ ।

अहावरे पंचमे भंते ! महव्वते परिग्गहाओ वेरमणं । तस्स णं इमाओ पंच भावणाओ भवंति । तत्थ खल्ल इमा पढमा भावणा—सोईदिएण मणुण्णा-ऽमणुण्णाइं सद्दाइं सुणेत्ता भवति से निगंथे, तेसु मणुण्णा-ऽमणुण्णेसु सहेसु णो सज्जेज्ज वा रज्जेज्ज वा गिज्जेज्ज वा मुच्छेज्ज वा अज्जो-व्वज्जेज्ज वा, विणिघातमावज्जेज्ज वा, अह हीलेज्ज वा निंदेज्ज वा खिंसेज्ज वा गरहेज्ज वा तजेज्ज वा ताळेज्ज वा परिभवेज्ज वा पव्वहेज्ज वा, सोईदिएण मणुण्णा-ऽमणुण्णाइं सद्दाइं सुणेत्ता भवति से निगंथे ति पढमा भावणा ५-१ । अहावरा दोच्चा भावणा—चत्थिदिएण मणुण्णा-ऽमणुण्णाइं रुवाइं पासित्ता भवति, जधा सद्दाइं एमेव ५-२ । एवं घाणिदिएणं अयवाइत्ता ५-३ । जिह्मिदिएणं आसाएत्ता ५-४ । फासिदिएणं पडिंसवेदेत्ता जाव पंचमा भावणा ५-५ । इच्चेत्ताहिं पंचहिं भावणाहिं पंचमं महव्वतं अहासुत्तं अहाकर्पं अहामग्गं अहातच्चं सम्मं काएण फासियं पालियं सोमियं तीरियं किट्ठियं आराहितं आणाए अणुपालियं भवति ५ ।

इरियासमिप्प सया जत्ते, उवैह भुंजेज्ज य पाण-भोयणं ।

आदाण-विक्खेवदुगुल्ल संजते, समाधिते संजमती मणो-वयी ॥ १ ॥

अहस्ससव्वे अणुवीथि भासए, जे कोह-लोह-भयसेव वज्जए ।

से दीहरायं ससुपेहिवा सिया, मुणी हु मोसं परिवज्जए सया ॥ २ ॥

सयमेव य उग्गहजायणे घडे, मत्तिमं णिसम्म सति भिक्खु बोग्गहं ।

अणुणविय भुंजिज्ज पाण-भोयणं, जाइत्ता साहम्मियाण उग्गहं ॥ ३ ॥

आहारगुत्ते अविभूसियप्पा, इत्थि ण जिज्झाइ न संथवेज्जा ।

सुद्धे मुणी खुड्ढकहं न कुज्जा, धम्माणुपेही संधए वंसचेरं ॥ ४ ॥

जे सद्-रुव-रस-गंधमागते, फासे य संपप मणुण्ण-पावए ।

गेथि पदोसं न करेति पंडिते, से होति दंते चिरते अकिंचणे ॥ ५ ॥ ”

इति आवश्यकचूणौ प्रतिक्रमणाध्ययने पृ० १४३-१४७ ॥

१. इरिया[उ]सं० ॥ अइरियासं० हे ३ । अणइरियासं० हे १, २ इ० ला० ॥ २. पाणातिं भूयाति जीवाति खं० ॥ ३. °ज्ज वा लेसेज्ज खं० ॥

से णिग्गंथे, ^१णो इरियाअसमिते त्ति पढमा भावणा ।

[२] अहावरा दोच्चा भावणा—मणं परिजाणति से णिग्गंथे, जे य मणे पावए सावज्जे सँकिरिए अण्हयकरे छेदकरे भेदकरे अधिकरणिए पादोसिए पौरिताविए पाणातिवौइए भूतोवधातिए तहप्पगारं मणं णो पधारेज्जा । मणं ५ परिजाणति से णिग्गंथे, जे य मणे अपावए त्ति दोच्चा भावणा ।

[३] अहावरा तच्चा भावणा—वइं परिजाणति से णिग्गंथे, जा य वइं पाविया सावज्जा सक्किरिया भूतोवधातिया तहप्पगारं वइं णो उच्चारेज्जा । जे वइं परिजाणति से णिग्गंथे जां य वति अपाविय त्ति तच्चा भावणा ।

[४] अहावरा चउत्था भावणा—आयाणभंडमत्तणिकखेवणासमिते से १० णिग्गंथे, ^१णो अणादाणभंडमत्तणिकखेवणासमिते । केवली बूया—आदाणभंड-
निकखेवणाअसमिते से णिग्गंथे पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं अभिहणेज्ज वा जाव उद्वेज्ज वा । तम्हा आयाणभंडणिकखेवणासमिते से णिग्गंथे, ^१णो अणादाण-
भंडणिकखेवणासमिते त्ति चउत्था भावणा ।

[५] अहावरा पंचमा भावणा—आलोइयपाण-भोयणभोई से णिग्गंथे, णो १५ अणालोइयपाण-भोयणभोई । केवली बूया—अणालोइयपाण-भोयणभोई से णिग्गंथे
पाणाणि वा भूताणि वा जीवाणि वा सत्ताणि वा अभिहणेज्ज वा जाव उद्वेज्ज वा ।
तम्हा आलोइयपाण-भोयणभोई से णिग्गंथे, णो अणालोइयपाण-भोयणभोई त्ति
पंचमा भावणा ।

१. णो इरियाअसं सं० । इरियाअं हे १, २ इ० ॥ २. अहावरा खं० । एवमग्रेऽपि सर्वत्र ॥
३. सं नास्ति खं० ॥ ४. परित्तवित्ते हे १, २, ३ ला० ॥ ५. वाते भू० खेसं० खं० । वात
भू० खेमू० जै० । वाय भू० सं० । वाति भू० इ० ॥ ६. पहारे० हे १, २, ३ इ० ला० ॥
७. मणे पावए खेमू० जैमू० खं० ॥ ८. वयिं खे० । वतिं हे २, ३ जै० ला० । वति हे १
इ० ॥ ९. वती खे० जै० । वयी खं० ॥ १०. प्रतिषु पाठाः—आ वतिं(ति जै०) पाविय खेमू०
जैमू० । जा य वति पावियं खं० । जा वतिं(ति जै०) अपाविय खेसं० जैसं० । जा य
वतिं अपाविय सं० । जाव वतिऽपाविय इ० । जाव वइं(इ हे ३) अपाविय हे १, २,
३ ला० ॥ ११, १३. आताणं खं० ॥ १२. नो आयाणभंडनिकखेवणासमिए हे १, २
इ० ला० ॥ १४. नो आयाणभंडनिकखेवणाअसं सं० हेसं० २ हे ३ ला० । नो आयाणभंड-
निकखेवणासं हे १ इ० ॥ १५. पाणाति वा य अभिं हे १, २, ३ ला० । पाणाणि वा
सत्ताणि वा अभिं खं० । पाणाइ वा जीवाणि वा अभिहणेज्ज वा परित्तविज्ज वा जाव
महव्वयं इ० ॥

७७९. एंताव ताव महव्वयं(ए) सम्मं काएण फासिते पालिते तीरिए किट्ठिते अवट्ठिते आणाए आराहिते यावि भवति । पढमे भंते ! महव्वए पाँणाइवातातो वेरमणं ।

७८०. अहावरं दोच्चं [भंते !] महव्वयं 'पँच्चक्खामि सव्वं सुसावायं वइदोसं । से कोहा वा लोभा वा भया वा हासा वा णेव सयं मुसं भासेज्जा, ५ णेवऽण्णेणं मुसं भासावेज्जा, अण्णं पि मुसं भासंतं ण सँमणुजाणेज्जा तिविहं 'तिविहेणं मणसा वयसा कायसा । तस्स भंते ! पडिक्कामिं जाव वोसिरामि' ।

७८१. तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति —

[१] तथिमा पढमा भावणा—अणुँवीयि भासी से णिगंगे, णो अणुँवीयि भासी । केवली बूया—अणुँवीयि भासी से णिगंगे समावज्जेज्ज मोसं वयणाए । १० अणुँवीयि भासी से निगंगे, णो अणुँवीयि भासि ति पढमा भावणा ।

[२] अहावरा दोच्चा भावणा—कोधं परिजाणति से निगंगे, णो 'कोधणे

१. एताव हे १ । एताव ताव महव्वए खं० (२) । एत्तावता महव्वतं सं० । इत्यतां सू० ७८२, ७८५, ७८८, ७९१, पृ० २८० पं० २ सू० ४४५ ॥ २. महव्वयं(तं खं०) खे० सं० खं० इ० । इत्यतां सू० ७७४ । तुलना—“पढमे भंते महव्वए पाणाइवायाओ वेरमणं” पढमे भंते महव्वए उवट्ठिओ मि सव्वाओ पाणाइवायाओ वेरमणं” इति दशवैकालिकसूत्रे चतुर्थीच्ययने पाठः, एवमग्रेऽपि सर्वेषु व्रतेषु, अस्य हरिभद्रसुरिविरचिता इहशी व्याख्या—“पढमे भंते इत्यादि, ...प्राणातिपातविरमणं प्रथमम्, तस्मिन् ...प्राणातिपाताद् विरमणं ...भगवतोक्ताम्” इति बाक्यशेषः । ...प्रथमे भदन्त महाव्रते उपस्थितोऽस्मि ...इत आरभ्य मम सर्वत्र प्राणातिपाताद् विरमणमिति” । अगस्त्यसिंहविरचितचूर्णतुसारेण तु “पढमे भंते महव्वते उवट्ठितो मि पाणातिवातातो वेरमणं ...पढमे भंते पाणातिवातातो वेरमणं” इति पाठः, तस्य चेदृशी चूर्णिः—“पढमे एसा सत्तमी तम्मि उट्ठावणावारविक्खिणा ...वेरमणं नियत्तणं जं वेरमणं एतं महव्वत्तमिति पढमाविमत्तिनिद्देशो । ...पडुच्चारणमुक्तार्थस्य—पढमे भंते पाणातिवातातो वेरमणं ।” पृ० ८०—८२ ॥ ३. पाणादिवातातो खे० जै० खं० ॥ ४. दोच्चं भंते खं०(?) ॥ ५. पच्चाइक्खामि खे० जै० खं० ॥ ६. समणुसन्ने(ण्णे खं०)ज्जा खे० जै० खं० ॥ ७. तिविहं मणसा खे० जै० सं० ॥ ८. वायसा संमू० खं० । इत्यता सू० ७७७ ॥ ९. मि जाव वो इ० विना ॥ १०, ११, १२. 'वीथी' जै० सं० खं० । इत्यतां सू० ७७८ टि० ६ । “हासं परिजाणेत से ते (न हसेत?) इत्यर्थः, हसं संपादयानुब्रूयते(वायुब्रूयते?), हसता किल संवेन(सचे न?) मुसं वा ब्रूयात् । अणुवीयि पुव्वबुद्धीए पासिता । कोहे पुत्रं अपुत्रं ब्रूयात्, इह परत्र च दोषा ज्ञात्वा कुंचथ (कुंचस्य—ग्र०) (कुंचथ? क्रोधस्य?) कार्याकार्यानभिज्ञः लोभस्य दोषां ज्ञात्वा लोभं परिजाने । भयसीले मेटरजातीओ अचोरं चोरं भणति भण्णं ।” चू० ॥ १३, १४. 'वीथी' जै० खं० ॥ १५. कोहणा[ए?] सं० । सं० विना प्रतिषु कोहणे इति कोवणे इति वा पाठ उपलभ्यते, तथापि पूर्वापरतुलनया कोहणाए इति कोषणाए इति वा पाठोऽत्र उच्यमान प्रतिभाति, इत्यतां [३] [५] ॥

सिया । केवली बूया—कोधपत्ते कोही समावदेज्जा मोसं वयणाए । कोधं परिजाणति से निग्गंघे, णो य कोहणाए सि[य] ति दोच्चा भावणा ।

- [३] अहावरा तच्चा भावणा—लोमं परिजाणति से निग्गंघे, णो य लोभणाए सिया । केवली बूया—लोभपत्ते लोभी समावदेज्जा मोसं वयणाए ।
५ लोमं परिजाणति से निग्गंघे, णो य लोभणाए सि[य] ति तच्चा भावणा ।

[४] अहावरा चउत्था भावणा—भयं परिजाणति से निग्गंघे, णो य भयभीरुए सिया । केवली बूया—भयपत्ते भीरू समावदेज्जा मोसं वयणाए । भयं परिजाणति से निग्गंघे, णो य भयभीरुए सिया, चउत्था भावणा ।

- [५] अहावरा पंचमा भावणा—हासं परिजाणति से निग्गंघे, णो य हासणाए सिया । केवली बूया—हासपत्ते हासी समावदेज्जा मोसं वयणाए । हासं परिजाणति से निग्गंघे, णो य हासणाए सिय ति पंचमा भावणा ।

७८२. एँताव ताव [दोच्चे] महव्वए सम्मं काएणं फासिते जाव आणाए आराहिते यावि भवति ।

दोच्चं भंते ! महव्वयं [मुसावायातो वेरमणं] ।

- १५ ७८३. अहावरं तच्चं [भंते !] महव्वयं 'पैच्चाइक्खामि सव्वं अदिण्णादाणं । से गामे वा नगरे वा अरण्णे वा अप्पं वा चहुं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा णेव सयं अदिण्णं गेणहेज्जा, णेवणं अदिण्णं गेणहावेज्जा, अण्णं पि अदिण्णं गेण्हंतं ण समणुजाणेज्जा जावज्जीवाएँ जाव वोसिरामि' ।

७८४. तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति —

१. वएज्जा सं० ॥ २. कोधे खं० ॥ ३. कोहणए हे २, ३ ला० । कोहणाए सि ति अहावरा सं० ॥ ४. लोभणए जैसं० ॥ ५. णो लोभं खे० जै० ॥ ६. भयं जां सं० ॥ ७. णो भयं इ० खं० विना ॥ ८. वएज्जा सं० ॥ ९. णो भयं सं० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १०. णो य भासणाए खे० जै० सं० खं० । णो भासणाए इ० ॥ ११. हासे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १२. हासे सं० ॥ १३. णो हासं खे० जै० सं० ॥ १४. एताव महं सं० । एतावत्ताव महं इ० । एतावता महं हे १, २, ३ ला० । दृश्यतां सू० ७७९ ॥ १५. महव्वए खे० जै० सं० हे ३ ला० । दृश्यतां सू० ७७९ ॥ १६. तच्चं भंते खे० (?) ॥ १७. पच्चक्खाइस्सामि सं० ॥ १८. चित्तमंतमच्चित्तं वा खे० जै० सं० । चित्तमंतं वा अचित्तं वा हे ३, हेमू० २ इ० । “चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा” इति दशवैकालिके चतुर्थेऽध्ययने । दृश्यतां सू० ७८९ टि० १२ ॥ १९. वण्णेहिं इ० विना । दृश्यतां सू० ७८०, ७८९ ॥ २०. जावज्जीवाए ति विहं ति विहेणं मणेण वायाए काएण वोसिरामि इ० ॥

[१] तत्थिमा पढमा भावणा—अणुवीयि मितोर्गहज्जाई से निग्गंथे, णो
अणुवीयि मितोर्गहज्जाई से निग्गंथे । केवली वूया—अणुवीयि मितोर्गहज्जाई
से निग्गंथे अदिण्णं गेण्हेज्जा । अणुवीयि मितोर्गहज्जाई से निग्गंथे, णो अणुवीयि
मितोर्गहज्जाई ति पढमा भावणा ।

[२] अहावरा दोच्चा भावणा—अणुणविय पाण-भोयणभोई से निग्गंथे, णो
अणुणविय पाण-भोयणभोई । केवली वूया—अणुणविय पाण-भोयणभोई से
निग्गंथे अदिण्णं भुंजेज्जा । तम्हा अणुणविय पाण-भोयणभोई से निग्गंथे, णो
अणुणविय पाण-भोयणभोई ति दोच्चा भावणा ।

[३] अहावरा तच्चा भावणा—निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहियंसि एत्ताव
ताव उग्गहणसीलए सिया । केवली वूया—निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहियंसि १०
एत्ताव ताव अणोर्गहणसीलो अदिण्णं ओगिण्हेज्जा, निग्गंथे णं उग्गहंसि
उग्गहियंसि एत्ताव ताव उग्गहणसीलए सिय ति तच्चा भावणा ।

[४] अहावरा चउत्था भावणा—निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहितंसि
अभिकखणं २ उग्गहणसीलए सिया ।

केवली वूया—निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहितंसि अभिकखणं २ अणोर्गहण- १५

१. 'धीति मितो' खं० । 'वीथी मिउग्गह' सं० । 'वीथिमित्तोर्गह(हं जै०)जाती खेमू० जै०
'वीथं मिउग्गहं जाती इ० । इत्यत्रां सु० ७७८ टि० ६ । "अदिज्ञादाणसंरक्खणत्थं अदिण्णा-
दाणमिदं च भावणा—आगंतारादिषु अणु[वि]चिन्त्य उग्गहं जाएज्ज पभू-पमुसंदिट्ठे]सु,
ओग्गहणसीलए तण-डगल छारमल्लग-उच्चारदिषु अणुणविय जति सागारियस्स उग्गहो,
तावा मे(स-प्र०)नसंकल्प. कल्प्यते ते, सघाडइल्लादिषु अणुणवेतु भुंजेज्ज जहा रातीणिया गंतुओ
वा, साहम्मिएसु जाएता ततो चिट्ठिज वा जाव पताविज वा । तिन्नि सागादि(रि)वे, दो सायम्मिए ।
अहवेगो साहम्मिउग्गहो ।" चू० ॥ २. 'जाती खे० जै० खं० हे १, २, ३ इ० ला० ।
एवमग्रेऽपि सर्वत्र ॥ ३. अणुवीयि खं० । अणुवीयि मितो' खं० । अणुणविय मितो'
जै० ॥ ४. केवली वूया आवाणमेयं अण' इ० ॥ ५. 'वीथी सं० खं० ॥ ६. 'ग्गहं हे १, २,
३ इ० ला० ॥ ७. 'वीथी सं० । वीथी खं० ॥ ८. 'ग्गहं सं० ॥ ९. 'वीथी सं० ॥ १०. ग्गहं
खं० विना ॥ ११. 'जाति खे० जै० खं० इ० ॥ १२. 'भोती इ० । 'भोइ खेमू० जै० । 'भोति
खं० । एवमग्रेऽपि प्रायः सर्वत्र ॥ १३. अणुण' खं० इ० । एवमग्रेऽपि सर्वत्र ॥ १४. भुंजे त'
हे १, २ इ० ॥ १५. भोति ति इ० ॥ १६. 'उग्गहंसित्ता वा पाठः' खेडि० । उग्गहियंसि
नास्ति खं० ॥ १७. ता उग्ग' सं० ॥ १८. उग्गहंसि २ एत्ताव सं० । उग्गहंसि [२ खेसं०]
एत्ता(ता खं०)व खे० जै० इ० खं० ॥ १९. अदिण्णे खे० जै० सं० खं० ॥ २०. 'ए जाव
सिय सं० ॥ २१. 'सीले सिया खे० जै० सं० खं० ॥

सीले अदिण्णं गिण्हेज्जा, निगंग्थे उग्गहंसि उग्गहितंसि अभिक्खणं २ उग्ग-
हणंसीलए सिय त्ति चउत्था भावणा ।

[५] अहावरा पंचमा भावणा—अणुंवीयि मितोग्गहज्जाई से निगंग्थे साहम्मि-
एसु, णो अणुंवीयि मितोग्गहज्जाई । केवली बूया—अणुंवीइ मितोग्गहज्जाई से
५ निगंग्थे साहम्मिएसु अदिण्णं ओगिण्हेज्जा । से अणुंवीयि मितोग्गहज्जाई से निगंग्थे
साहम्मिएसु, णो अणुंवीयि मितोग्गहज्जाइ त्ति पंचमा भावणा ।

७८५. एताव ताव [तच्चे] महव्वते संम्मं जाव आणाए आराहिए यावि
भवति ।

तच्चं भंते ! महव्वयं [अदिण्णादाणातो वेरमणं] ।

१० ७८६. अहावरं चउत्थं [भंते !] महव्वयं 'पंचक्खामि सव्वं मेहुणं । से
दिक्खं वा माणुंसं वा तिरिक्खजोणियं वा णेव सयं मेहुणं गच्छे[ज्जा], तं 'चेव,
अदिण्णादाणवत्तव्वया भाणितव्वा जाव वोसिरामि' ।

७८७. तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति—

[१] तत्थिमा पढमा भावणा—णो गिगंग्थे अभिक्खणं २ ईत्थीणं कहं कंह-

१. खं० विना °सीलए य त्ति सं० । सीलए अ त्ति खेम० जै० । °सीलए त्ति खेसं० हे
१, २, ३ ला० । °सीलए सि त्ति इ० ॥ २, ५. °वीथी खे० जै० सं० खं० ॥ ३. °जाती
खे० जै० हे १, २, ३ इ० ला० । एवमग्रेऽपि प्रायः सर्वत्र । खं० मध्येऽपि क्वचिद् °जायी
क्वचित्तु °जाती इति पाठः ॥ ४. °वीथी खे० जै० खं० ॥ ६. °वीथी सं० खं० । ॥ °वीथी
सं० ॥ ७. मितो (त्तो खे० जै०) ग्गहं पंचमा खं० विना ॥ ८. एत्ताव महं सं० । एत्तावया
महं हे १ ॥ ९. संजमं खं० ॥ १०. पच्चाइक्खामि खे० जै० सं० खं० ॥ ११. मा(म सं०)-
णुस्सं खे० सं० ॥ १२. चेवं सं० ॥ १३. °दाणे वत्तव्वया इ० ॥ १४. इत्थीकथं खं० ॥
१५. कहेइत्तए सं० । कहतित्तए खे० जै० । चूणौ तु भिन्नः क्रमः, इद्वयं सू० ७७८
टि० ६ । “णो पणीयं आहारिज्ज, पणियं णिद्धं, रुक्खं मि(पि) णातिवहुं । संति विद्यते, भेदे
चरित्ताओ, विविधो भंगः विवंगः, चित्तविभ्रम इत्यर्थः । धम्माओ भंगः(स) पतनमि-
त्यर्थः अङ्गिद्वेणं । विभूसाए इत्थ-पादघोषणादी, वत्थाणि च सुक्खिलादि । इद्विय उत्तादीणि,
मनस इष्टानि मनोज्ञानि, मणं हरंतीति मणोहराई । नो इत्थीपसुपंदगसंसत्ताई । णो
इत्थीणं कहं कहित्ता, इत्थिपरिवुडे इत्थियाणं कहेति ।” चू० । तुलना—“नव बंभवेरुत्तीओ
पण्णत्ता, तंजहा—वित्तिताई सयणासणाई सेवित्ता भवइ, णो इत्थिसंसत्ताई नो पइसंसत्ताई
नो पंडगसंसत्ताई १, नो इत्थीणं कहं कहेत्ता २, नो इत्थिठाणाई सेवित्ता भवइ ३, नो
इत्थीणमिद्वियाई मणोहराई मणोरसाई आलोइत्ता निज्जाइत्ता भवइ ४, नो पणीयरसमोई ५,
नो पाणमोयणस्स अइमत्तं आहारए सया भवइ ६, नो पुव्ववरयं पुव्वकीलियं समरेत्ता भवइ
७, नो सद्दणुवाई नो रुवाणुवाई नो सिलोगाणुवाई ८, नो सायासोक्खपडिबदे यावि भवइ ९ ”

इत्तए सिया । केवली बूया—निग्गंथे णं अभिक्खणं २ इत्थीणं क्हं कहेमाणे संतिभेदा संतिविमंगा संतिकेवल्लिपणत्तातो धम्मातो भंसेज्जा । * णो निग्गंथे अभिक्खणं २ इत्थीणं क्हं कहेइ[त्तए] सिय त्ति * पढमा भावणा ।

[२] अहावरा दोच्चा भावणा—णो निग्गंथे इत्थीणं मणोहराई २ इंदियाइं आलोइत्तए णिज्झाईत्तए सिया । केवली बूया—निग्गंथे णं [इत्थीणं] मणो- ५
हराई २ इंदियाइं आलोएमाणे णिज्झाएमाणे संतिभेदा संतिविमंगा जाव धम्मातो भंसेज्जा, णो निग्गंथे इत्थीणं मणोहराई २ इंदियाइं आलोइत्तए णिज्झाईत्तए सिय त्ति दोच्चा भावणा ।

[३] अहावरा तच्चा भावणा—णो निग्गंथे इत्थीणं पुव्वरयाइं पुव्व-
कीलियाइं सुमरित्तए सिया । केवली बूया—निग्गंथे णं इत्थीणं पुव्वरयाइं पुव्व- १०
कीलियाइं सरमाणे संतिभेदा जाव विमंगा जाव भंसेज्जा । णो निग्गंथे इत्थीणं पुव्वरयाइं पुव्वकीलियाइं सरित्तए सिय त्ति तच्चा भावणा ।

इति स्थानाद्भसूत्रे नवमस्थाने । “नव वंभचेरसुतामो पञ्चताओ, तेज्झा—नो इत्थीपद्धपड-
संसत्ताणि सिज्जासण्णाणं सेवता भवइ, नो इत्थीणं क्हं कहेत्ता भवइ, नो पणीयरसमोइ, नो पाणमोयणस अहमायाए आहारइत्ता, नो इत्थीणं पुव्वरयाइं पुव्वकीलियाइं समरइत्ता भवइ, नो सद्दणुवाइं नो रुवाणुवाइं नो गंधाणुवाइं नो रसाणुवाइं नो फासाणुवाइं नो सिलोणुवाइं, नो सायासोवखपडिक्के यावि भवइ” इति समवायाद्दे । “वस वंभचेरसमाहिट्ठणा पञ्चता.....
विविताइं सयणासणाइं सेविज्जा से निग्गंथे, नो इत्थी-पद्ध-पडगसंसत्ताइं सयणासणाइं सेविता भवति .....१, नो इत्थीणं क्हं कहेत्ता भवति से निग्गंथे.....२, नो इत्थीहिं सद्धिं सभिसेज्जागए बिहरेत्ता हवइ से निग्गंथे.....३, नो इत्थीणं इंदियाइं मणोहराईं मणोरमाईं आलोइत्ता निज्झाइत्ता भवति से निग्गंथे.....४, नो इत्थीणं कुट्टंतरसि वा दूसंतरसि वा भित्तिअतरसि वा कूइयसद्धं वा.....हुणेतता भवइ से निग्गंथे.....५, नो निग्गंथे पुव्वरयं पुव्वकीलियं अणुसरित्ता भवइ .....६, नो पणीयं आहारं आहारित्ता भवइ से निग्गंथे.....७, नो अहमायाए पाणमोयणं आहारित्ता भवइ से निग्गंथे.....८, नो विभूसाणुवाइं भवइ से निग्गंथे.....९, नो सद्द-रुव-
रस-गंध-फासाणुवाइं भवति से निग्गंथे.....१० ।” इति उत्तराव्ययनसूत्रे षोडशोऽध्याये ॥

१. णं [अभिक्खणं हे ३] इत्थीणं क्हं कहेमाणे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. केवलीप^०
इ० हे ३ खेसं विना ॥ ३. ज्जा पढमा भावणा हे १, २ ॥ ४. णो निग्गंथे णं खं सं० ।
** एतत्स्थाने तच्चा णो निग्गंथे इत्थीणं क्हं कहेत्ता इ० ॥ ५. कहे सिय खं० । कहेइ
सिय त्ति त्रैमि पढमा खे० जै० ॥ ६. हाराईं २ आलो^० खं० ॥ ७. आलोइत्तए खे० जै०
हे १, २, ३ ॥ ८. ज्झाएत्तए खे० हे ३ ॥ ९. सियत्ति इ० ॥ १०, १२. ‘२’ नास्ति
खे० जै० खं० विना ॥ ११. आलोए(ए सं०)माणे णिज्झायमाणे खे० जै० सं० ॥
१२. आलोइत्तए खं० विना । आलोइत्तए सिय त्ति सं० ॥ १३. ‘थे णं इ०’ हे १, २ इ० ॥
१४. जाव भासेज्जा खे० जैमू० खं० । जाव आभंसेज्जा हे १, २, ३ ला० । जा भंसेज्जा इ० ॥
१५. ‘थे पुव्व’ हे १, २, ३ इ० ला० ॥

[४] अहावरा चउत्था भावणा—णातिमत्तपाण-भोयणभोई से निग्गंथे, णो पैणीयरसभोयणभोई । केवली बूया—अतिमत्तपाण-भोयणभोई से निग्गंथे पैणीयरसभोयणभोई त्ति संतिभेदा जाव भंसेज्जा । णातिमत्तपाण-भोयणभोई से निग्गंथे, णो पणीतरसभोयणभोई त्ति चउत्था भावणा ।

५ [५] अहावरा पंचमा भावणा—णो णिग्गंथे इत्थी-पसु-पंडगसंसत्ताइं सयणा-ऽऽसणाइं सेवित्तए सिया । केवली बूया—निग्गंथे णं इत्थी-पसु-पंडग-संसत्ताइं सयणा-ऽऽसणाइं सेवेमाणे संतिभेदा जाव भंसेज्जा । णो णिग्गंथे इत्थी-पसु-पंडगसंसत्ताइं सयणा-ऽऽसणाइं सेवित्तए सिय त्ति पंचमा भावणा ।

७८८. एत्ताव ताव महव्वए सम्मं काएण जाव आराधिते यावि भवति ।

१० चउत्थं भंते ! महव्वयं [मेहुणातो वेरमणं] ।

७८९. अहावरं पंचमं भंते ! महव्वयं 'सव्वं परिग्गहं पैञ्चाइक्खामि । से अप्पं वा बहुं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा णेव सयं परिग्गहं गेण्हेज्जा, णेवऽण्णेणं परिग्गहं गेण्हावेज्जा, अण्णं वि परिग्गहं गेण्हंतं ण समणु-जाणेज्जा जाव वोसिरामि' ।

१५ ७९०. तँसिमाओ पंच भावणाओ भवंति—

[१] तत्थिमा पढमा भावणा—सोततो णं जीवे मँणुण्णामणुण्णाइं सद्दाइं सुणेत्ति^१, मणुण्णामणुण्णेहिं सद्देहिं णो सज्जेज्जा णो रज्जेज्जा णो गिज्जेज्जा णो मुज्जेज्जा णो अज्झोववज्जेज्जा णो विणिघायमँवज्जेज्जा । केवली बूया—निग्गंथे णं मणुण्णामणुण्णेहिं सद्देहिं सज्जमाणे रज्जमाणे जाव विणिघायमावज्जमाणे संतिभेदा संतिविभंगा संतिकेवँलिपणत्तातो धम्मातो भंसेज्जा ।

२० संतिविभंगा संतिकेवँलिपणत्तातो धम्मातो भंसेज्जा ।

१. नो अत्ति^० इ० ॥ २. भोत्ती खे० जै० इ० । एवमग्नेऽपि इ० मध्ये ॥ ३, ४. पणिय खे० जै० सं० खं० ॥ ५. त्ति भेदा खं० विना ॥ ६. भासेज्जा खे० जैमू० ॥ ७. 'त्ताइं सेवि' खं० ॥ ८. 'थे इत्थी' खं० ॥ ९. सेवमाणे खे० जै० । १०. भासेज्जा खेमू० जै० खं० ॥ ११. पञ्चक्खामि इ० ॥ १२. जै० खं० विना—चित्तमंतं अचित्तमंतं वा खे० सं० । चित्तमंत-मचित्तं वा हे १, २, ३ इ० ला० । दृश्यतां सू० ७८३ ॥ १३. परिगेन्हेज्जा नेवसं परिग्गहं परिगेन्हावेज्जा इ० ॥ १४. दृश्यतां सू० ७७८ टि० ६ ॥ १५. मणुण्णामणुण्णसद्दाइं खेसं । मणुण्णाइं मणुण्णसद्दाइं खेमू० जैसं ॥ मणुण्णाइं २ सद्दाइं हे १, २ । मणुण्णाइं सद्दाइं इ० ॥ १६. 'त्ति मणुण्णेहिं' खेमू० जै० ॥ * अज्झोववेज्जा खे० जै० सं० । अज्झोववेज्जा इ० ला० ॥ १७. 'णिरघा' खे० जै० विना । एवमग्नेऽपि प्रायः सर्वत्र ॥ १८. 'मावदेज्जा' हे १, २, ३ ला० ॥ १९. 'भागे जाव' सं० हे १, २, ३ इ० ला० । घृ० २८९ टि० ४ ॥ २०. 'लीप' खे० जै० ॥

ण सक्का ण सोउं सद्दा सौत्तविसयमागया ।

राग-दोसा उ जे तत्थ ते भिक्खू परिवज्जे ॥ १३० ॥

सोततो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं सद्दाइं सुणेति, पढमा भावणा ।

[२] अहावरा दोच्चा भावणा—चक्खूतो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं रूवाइं पासति, मणुण्णामणुण्णेहिं रूवेहिं [णो सज्जेज्जा णो रज्जेज्जा जाव णो विणिघातमाव- ५
ज्जेज्जा । केवली बूया—निग्गंथे णं मणुण्णामणुण्णेहिं रूवेहिं] सँज्जमाणे रज्जमाणे जाव संघा(विणिघा)यमावज्जमाणे संतिभेदा संतिविमंगा जाव भँसेज्जा ।

ण सक्का रूवमंदइं चँक्खूविसयमागतं ।

राग-दोसा उ जे तत्थ ते भिक्खू परिवज्जे ॥ १३१ ॥

चक्खूतो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं रूवाइं पासति 'त्ति दोच्चा भावणा ।

१०

[३] अहावरा तच्चा भावणा—घाणतो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं गंधाइं अँगघायति, मणुण्णामणुण्णेहिं गंधेहिं 'णो सज्जेज्जा णो रज्जेज्जा जाव विणिघायमाव-
ज्जेज्जा । केवली बूया—मणुण्णामणुण्णेहिं गंधेहिं सज्जमाणे रज्जमाणे जाव विणिघायमावज्जमाणे 'संतिभेदा संतिविमंगा जाव 'भँसेज्जा ।

णं सक्का ण गंधमग्घाउं णासाविसयमागयं ।

१५

राग-दोसाउ जे तत्थ ते भिक्खू परिवज्जे ॥ १३२ ॥

घाणतो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं गंधाइं अँगघायति त्ति तच्चा भावणा ।

१. सोयविं हे १, २, ३ इ० ला० । सोत्तिविं खे० जै० ॥ २. ते भिक्खू सं० हे १ ॥

३. जीवउ ख० ॥ जीवा सं० ॥ ४. 'माणे जाव खे० जैमू० खं० । पृ० २८८ टि० १९ ॥

५. भासेज्जा खेमू० जैमू० ॥ ६. 'महहुं सं० ॥ ७. चक्खुं विं खं० हे १, २ इ० ला० ।

चक्खूविसवमां खे० ॥ ८. प्रतिषु पाठा—'दोसो तु जो तत्थ तं खं० जै० सं० खं० हे २ ।

'दोसो उ जे तत्थ ते हे १ । 'दोसा उ जो तत्थ तं(सं हे ३) इ० हे ३ । 'दोसा उ जे तत्थ

तं ला० ॥ ९. 'वज्जेते खे० जै० ॥ १०. त्ति नास्ति खे० जै० सं० ॥ ११. अग्घाति खं० ॥

११. णो सज्जेज्जा नास्ति हे ३ विना ॥ १२. जाव णिघायं खे० जै० । जाव णिघायं सं० ॥

१३. संतिभेदा नास्ति सं० ॥ १४. भँस्सि(सि जै०)ज्जा खे० जै० ॥ १५. ण सक्का ण गंधं

अग्घाति(इ सं०)उं(आघाउं जै०) खे० जै० सं० । ण सक्का गंधमग्घाउं खं० हे १, २, ३

इ० ला० । अत्र 'आघातुम्' इति यदि पूर्वापरसूत्रानुसारेण विवक्ष्यते तदा खे० जै० सं० पाठ

एव साधु, यदि तु 'अघातुम्' इति विवक्ष्यते तदैव 'खं०' प्रभृतिप्रतिपाठः साधुः भवेत् ॥

१६. दोसो उ जो तत्थ तं खे० जै० सं० ॥ १७. पड्डिवं हे २, ३ इ० । पड्डिरिवं हे १ ॥

१८. अग्घा(आघा जै०)वत्ति त्ति खे० जै० । अग्घाति त्ति खं० ॥

आ १९

[४] अहावरा चउत्था भावणा—जिंभातो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं रसाइं अस्सादेति, मणुण्णामणुण्णेहिं रसेहिं णो सज्जेजा णो रज्जेजा जाव णो विणिग्घातमावज्जेजा । केवली बूया—निगंग्थे णं मणुण्णामणुण्णेहिं रसेहिं संज्जमाणे जाव विणिग्घायंमावज्जमाणे संतिभेदा जाव भंसेजा ।

५

ण सक्का रंसमणासातुं जीहाविसयमागतं ।

रागं-दोसा उ जे तत्थ ते भिक्खू पंरिवज्जए ॥ १३३ ॥

जीहातो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं रसाइं अस्सादेति ति चउत्था भावणा ।

[५] अहावरा पंचमा भावणा—फांसातो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं फासाइं पडिसंवेदेति, मणुण्णामणुण्णेहिं फासेहिं णो सज्जेजा, णो रज्जेजा, 'णो गिज्जेजा, १० णो मुज्जेजा, णो अज्जोववज्जेजा, णो विणिघातमावज्जेजा । केवली बूया—निगंग्थे णं मणुण्णामणुण्णेहिं फासेहिं सज्जमाणे जाव विणिघातमावज्जमाणे संतिभेदा संतिविभंगा संतिकेवलिपण्णत्तातो धम्मातो भंसेजा ।

णं सक्का ण संवेदेतुं फासं विसयमागतं ।

रागं-दोसा उ जे तत्थ ते भिक्खू पंरिवज्जए ॥ १३४ ॥

१५ फांसातो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं फासाइं पडिसंवेदेति ति पंचमा भावणा ।

१. जीम्भा(भा जै०)तो खे० जै० । रसणतो इ० ॥ २. णो निग्घात० खेम० जै० ॥ ३. रसेहिं जाव खं० इ० ॥ ४. 'असमा' खे० जै० ॥ ५. 'वज्जेजा हे १, २ जै० ॥ ६. भासेजा खे० जै० हे ३ ॥ ७. रसमस्सातेउं इ० । णासातेउं रसं खे० । 'रसमणासाउं वा पाठः' खेटि० ॥ ८. दोसे हे १, २ ला० । दोसा उ जो तत्थ ते सं० । दोसा उ जे तत्थ तं इ० । दोसो उ जो तत्थ तं खे० जै० ॥ ९. पडिं हे २ ला० जै० ॥ १०. फासातो जीवो नास्ति खेम० जै० हे १, २, ३ इ० ला० । फासजो जीवो खं० । फासातो मणु० खेसं० ॥ ११. णो मुज्जेजा खं० ॥ १२. अज्जोववज्जेजा इ० खे० जै० खं० ॥ १३. 'लीप' खे० जै० सं० ॥ १४. भस्सेजा खे० ॥ १५. नो खं० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १६. हे २ विना—संवेदेतुं हे १, २ ला० खं० । संवेतुं सं० । संवेतुं खे० जै० । संवेदयितुं इ० ॥ १७. 'दोसो उ जो तत्थ तं खे० जै० । दोसा हू जे तत्थ तं सं० । १८. पडिव' खेम० जै० खं० ॥ १९. प्रतिषु पाठाः—फासाजो हे १ । फासजो खं० हे २, ३ ला० । त्वातो खे० । 'त्वचातः' इत्यर्थः । फासातो खेटि० । ततोतो जै० । ततोउ सं० । तवाजो इ० ॥ २०. पडिसंवेययि ति खेम० सं० । पडिसंवेयि ति जै० । पडिसंवेदेति पंचमा हे १, २, ३ ला० । पडिसंवेदिति पंचमा इ० । दयतां सू० ७७८ टि० ६ ।

“परिगहे पंचसु विसएसु रागद्वेसं गच्छति ।

गद्योक्तो यः पुनः श्लोकैरर्थः समनुगीयते ।

तद्व्यक्तिव्यवसायार्थं पुनरुक्तो न गृह्यते ॥

रियासु नित्यं समितो सत्ता जते, प्रत्युपेक्ष्य भुंजे पाणभोयणं, आयाणनिकखेवे दुरुंछति अपमज्जितादि सत्त, सम्यक् आहितो समाहितो संजमए निर्मए अग्रसत्तं मण-वइ । [अ]हस्स अहसमानस्स सबं भवति, अणुवीति भासगस्स सबं भवति । कोह-लोम-भयानि च त्यजेत् छइए इत्यर्थः, सह वीहरायेण ३ (स ?) वीहरायं जावजीवं समीक्ष्य एताए भावणाए सुसं वज्जए, अहवा सदीहरायः संसारः, तं समीक्ष्य संसारं सुसं वज्जए । सयमेव उगगहे जाइतव्वे षडति, सीमं परादयं जं ति काय (१) अणुणातो ताणि मतिमा णिस्सम्म जाणितु स्सरित्ता च परिमुंजे पाणभोयणं साहम्मियाणं उगगहं च अहिइए । आहारं भुंजे विभूसितामो (ओ ?) ओ न पेहे, ण संथवेज्जति ण संवसेज्ज तंमि समं । बुद्धे सुमुणि ति आमंत्रणं, खुडा इत्थिगा, तासं कहा खुइए (थ) कहा ण कुर्यात्, धर्माणुपेक्षी संवए वंमचेरं दुविहाए संघणाए, अहवा सह (द ?) ए वंमचेरं । जे सद्-रूब आगमे आगते, तेषु विषयप्राप्तेषु गेधी रागो, पदोसो द्वेषो, तं न करोति पंडिते, स दंत इन्द्रिय-नोइन्द्रियैः, स विरतः, स चाकिंचणः अकिंचणो अपरिग्रहः । सुसंवृतः पंचहि संवरेहि, णवं ण कुज्जा विबुरे पुराणं, धर्मं आयें गुप्तः स्थित इत्यर्थः, अहवा यो धर्मो उक्ताः वुत्तो भणितो इत्यर्थः, अहवा य (य ?) उडयं ? धर्मं, योडज्ज स्थित अविरतः स मुणिर्न भवति, स च पुणजाति-भरणं उवेति, संसार इत्यर्थः । इति भावनाध्ययनं परिसमाप्तं ।” चू० ।

चूण्येनुसारेण रियासु नित्यं समितो सत्ता जते इत्यादिभूयान् सूत्रपाठोऽत्रासीदिति स्पष्टं प्रतीयते । अयं च पाठः षड्गाथात्मक आसीदिति स्फुटं भाति । इदयतां सू० ७७८ टि० ६ । एताश्च षड् गाथाः सम्प्रति आचारकृष्णदादयैषु क्वापि नोपलभ्यन्ते तथापि आवश्यकवृष्णीदिग्रन्थेषु पञ्च गाथा उपलभ्यन्ते । एताश्च पञ्च गाथा आवश्यकसूत्रस्य हारिभवा वृत्तौ सविवरणा इत्थं दृश्यन्ते—

“प्राणातिपादादिनिवृत्तिलक्षणमहाव्रतसंरक्षणाय भाव्यन्त इति भावनाः, ताश्चेमाः—

हरियासमिह सया जए, उवेह भुंजेज्ज व पाणभोयणं ।

आयाणनिकखेवदुरुंछ संजए, समाहिह संजमए मणो-वई ॥ १ ॥

अहससचै अणुवीह भासए, जे कोह-लोह-भयमेव वज्जए ।

स वीहरायं समुपेहिया सिया, मुणी हु मोसं परिवज्जए सया ॥ २ ॥

सयमेव उ उगगहजायणे घडे, सतिमं निसम्म सह भिक्खु उगगहं ।

अणुणविय भुंजिज्ज पाण-भोयणं, जाइत्ता साहम्मियाण उगगहं ॥ ३ ॥

आहारगुत्ते अविभूसियप्पा, इत्थि न निज्झाइ न संथवेज्जा ।

बुद्धो मुणी खुट्टकहं न कुज्जा, धम्माणुपेही संघए वंमचेरं ॥ ४ ॥

जे सद्-रूज-रस-गंधमागए, फासे य संपप्प मणुण-पावए ।

गिही-पदोसं न करोज्ज पंडिह, स होइ दंते विरए अकिंचणे ॥ ५ ॥

गाथाः पञ्च । आसां व्याख्या-ईरणमीमी, घमनमित्यर्थः, तस्या समितः सम्यगितः ईर्य-समितः, ईयासमितता प्रथमभावना, यतोऽसमितः प्राणिनो हिंसेत, ‘सया जए’ (हिंसेदत्त सदा यतः—प्र०) सर्वकालमुपयुक्तः सत् ‘उवेह भुंजेज्ज व (थ—प्र०) पाण-भोयणं’, उवेह ति अवलोक्य भुजीत पानभोजम्, अनवलोक्य भुजानः प्राणिनो हिंसेत, अवलोक्य भोक्तृता (भोक्तव्यं—प्र०) द्वितीया भावना । एवमन्यत्राप्यधरामानिका कार्या । आदान-निक्षेपौ पात्रा-देर्महण-मोक्षौ आगमप्रतिद्वौ जुगुप्सति करोति (आगमप्रतिपिद्वौ जुगुप्सति न करोति—प्र०) आदान-निक्षेपजुगुप्सकः, अजुगुप्सत् प्राणिनो हिंस्यात् (हिंसति—प्र०), तृतीया भावना । संयतः

साधुः समाहितः सन् संयमे मणोवइ ति अदुष्टं मनः प्रवर्तयेत्, दुष्टं प्रवर्तयन् प्राणिनो हिंसेत्, चतुर्थी भावना। एवं वाचमपि पञ्चमी भावना। गताः प्रथमव्रतभावनाः।

द्वितीयव्रतभावनाः प्रोच्यन्ते—अहस्ससच्चे ति अहास्यात् सत्यः, हास्यपरित्यागादित्यर्थः। हास्यादनुत्तमपि ब्रूयात्, अतो हास्यपरित्यागः प्रथमा भावना। अनुविचिन्त्य पयलोत्थ भाषेत, अन्यथाऽनुत्तमपि ब्रूयात्, द्वितीयभावना। यः क्रोधं लोभं भयमेव वा त्यजेत् स इत्थंभूतो दीर्घरात्रं मोक्षं समुपेक्ष्य सामीप्येन दृष्ट्वा 'सिया' स्यात् मुनिरेव मृषां परिवर्जितं सदा, क्रोधादिभ्योऽनुत्त-भाषणात्, इति भावनात्रयम्। गता द्वितीयव्रतभावनाः।

तृतीयव्रतभावनाः प्रोच्यन्ते—स्वयमेव आत्मनैव प्रभुं प्रभुसन्दिष्टं वाऽधिकृत्य अवग्रहयाच्चायां प्रवर्तते अनुविचिन्त्य, अन्यथाऽदत्तं गृह्णीयात्, प्रथमा भावना। 'घडे मइमं निसम्म' ति तत्रैव तृणाद्यनुजापनाया चेष्टेत मतिमान् निशम्य आकर्ष्य प्रतिग्रहप्रदातृ(प्रदान-प्र०)वचनम्, अन्यथा तददत्तं गृह्णीयात् परिभोग इति द्वितीया भावना। 'सइ भिक्खु उगगहं' ति सदा भिक्षुरवग्रहं स्पष्टमर्यादायाऽनुज्ञाप्य भजेत, अन्यथाऽदत्तं गृह्णीयात्, तृतीया भावना। अनुज्ञाप्य गुरुमन्यं वा भुञ्जीत पान-भोजनम्, अन्यथाऽदत्तं भुञ्जीत, चतुर्थी भावना। याचित्वा साधर्मिकाणामवग्रहं स्थानादि कुर्यात्, अन्यथा तृतीयव्रतविराधनेति पञ्चमी भावना। उक्तास्तृतीयव्रतभावनाः।

साम्प्रतं चतुर्थव्रतभावनाः प्रोच्यन्ते—आहारगुते ति आहारगुतः स्यात्, नातिमात्रं स्निग्धं वा भुञ्जीत, अन्यथा ब्रह्मव्रतविराधकः स्यात्, प्रथमा भावना। अविभूषितात्मा स्यात्, विभूषां न कुर्यात्, अन्यथा ब्रह्मविराधकः स्यात्, द्वितीया भावना। स्त्रियं न निरीक्षेत, तदव्यतिरिक्तवि-न्द्रियाणि नालोकयेत्, अन्यथा ब्रह्मविराधकः स्यात्, तृतीया भावना। न संयवेज्ज ति न स्न्यादिसंस्तकां वसतिं सेवेत, अन्यथा ब्रह्मव्रतविराधकः स्यात्, चतुर्थी भावना। बुद्धः—अवगत-तत्त्वः, मुनिः—साधुः क्षुद्रकथां न कुर्यात् स्त्रीकथां स्त्रीणां वेति, अन्यथा ब्रह्मविराधकः स्यात्, पञ्चमी भावना। 'धम्माणुपेही संघए वंभचेरं'ति निगदसिद्धम्। उक्ताश्चतुर्थव्रतभावनाः।

पञ्चमव्रतभावनाः प्रोच्यन्ते—यः शब्द-रूप-रस-गन्धानागतान्, प्राकृतचैत्याऽलाक्षणीकोऽनुस्वारः, स्पर्शाश्च सम्प्राप्य मनोऽज्ञ-पापकान् इष्टानिष्टानित्यर्थः, शुद्धिमभिष्वङ्गलक्षणाम्, प्रद्वेषः प्रकटः, तं न कुर्यात् पण्डितः, स भवति दान्तो विरतोऽविश्विन इति, अन्यथाऽभिष्वङ्गादेः पञ्चममहाव्रतविराधना स्यात्। पञ्चापि भावनाः उक्ताः पञ्चममहाव्रतभावनाः। अथवाऽसम्मोहार्यं यथाकर्म प्रकटार्थभिरैव भाष्यगाथाभिः प्रोच्यन्ते—

पणवीस भावणाओ पंचमह महव्वयाणमेयाओ। भणियाओ जिण-गणहरपुज्जेहिं नवर सुत्तम्मि ॥१॥
इरियासमिइ पढमं आलोइय भत्त(अण्ण-चू०)/पाणभोई य। आयाणमंडनिकखेवणा य समिइ भवे तइया ॥२॥ मणसमिइ वयसमिइ पाणइवायम्मि होंति पंचेता। हासपरिहार अणुवीइ भासणा कोह-लोभ-भयपरिण्णा(भाए-चू०) ॥३॥ एस भुसावायस्स अदिक्खदाणस्स होतिमा पंच। पहुसंदिट्ठ पहुं वा पढमोगह जाए अणुवीइ ॥४॥ उगगहणसील विइया तत्पो(ततो-चू०) गेण्हेज्ज उगगहं जाहिंयं। तग-डगल-मल्लगाई अणुणवेज्जा तहिं (तयं-प्र०) तहिंयं ॥५॥ तच्चम्मि उगगहं तू (उगगहनू-चू०) अणुणवे सारि उगगहे जाव। तावइय मेर काजं न कप्पइ धादिरा तस्स (वाहि एतस्स-चू०) ॥६॥ भावण चउत्थ साहम्मियाण सामण्णसण्णपाणं तु। संघाडग-माईणं भुंजेज्ज अणुणविय ए (ते-चू०) उ ॥७॥ पंचम्मियं गंतुण साहम्मियउगगहं(हे-चू०) अणुणविया। ठाणाई चेएजा पंचेव अदिण्ण(पंचेताऽदिण्ण-चू०, दाणस्स ॥८॥ वंसवयभाव-णाओ णो अइमाया-पणीयमाहारे। दोच अविभूसणा उ विभूमवत्ती न उ हवेज्जा ॥९॥ तच्चा भावण इत्थीण इदिवा मणहरा ण णिज्झाए। सयणासणा विविता इत्थि-पणुविवजिया सेवे ॥१०॥

७९१. एत्ताव ताव महव्वते सम्मं काएण फासिते पालित्ते तीरिते किट्ठिते अवट्ठिते आणाए आराधिते यावि भवति । पंचमं भंते ! महव्वयं [परिगगहातो वेरमणं] ।

७९२. इच्चेतहिं महव्वतेहिं पैणवीसाहि य भावणाहिं संपन्ने अणगारे अह्हा- सुत्तं अहाकप्पं अहामग्गं सम्मं काएण फासित्ता पालित्ता तीरित्ता किट्ठित्ता आणाए ५
आराहिता यावि भवति ।

॥ भावणा 'समत्ता ॥

* ॥ 'पञ्चदशमध्ययनं समाप्तम् ॥ *

एस चउत्था ण कहं इत्थीण कहं तु पचमा एमा । सद्दा रुवा गंधा रस फासा पंचमी (पंच वी चू०) एए ॥ ११ ॥ रागद्वीसविवज्जण अपरिगहभाक्कणाउ पचेत्ता । सव्वा पणवीसेत्ता (सव्वाओ पणुवीस-चू०) एयासु न वट्ठियं नं तु ॥ १२ ॥”

—इति आवदयकसूत्रस्य हरिभद्रगुरिविरचितायां वृत्तौ प्रतिक्रमगाध्यने पृ० ६५८-६५९ । आवदयकचूर्णवपि [पृ० १४७] एता एव पणवीस भावणाओ इत्यादयो द्वादश गाथाः “अण्णे पुण एताहिं गाथाहिं पणुवीसं भावणा अणुभासंति, तंजघा—पणुवीस भावणाओ.....॥ १२ ॥” इत्येवं दृश्यन्ते, तत्र तु ये विशिष्टाः पाठभेदास्तेऽत्र चू० इति सङ्केतेन ( ) कोष्ठमध्ये निर्दिष्टाः ।

आचाराङ्गचूर्णौ व्याख्याता पट्टी गाथा तु—‘सुसंबुडे पंचहिं संवरेहिं णवं ण कुज्जा विधुरे पुराणं ।.....जातिभरणं उवेत्ति ॥ ६ ॥’ इदृशी भवेदिति भाति ॥

१. पंचमहं सं० (?) ॥ २. पणुं सं० विना ॥ ३. अहासुयं खे० जै० हे १, २, ३ । द्दयता सू० ७७८ टि० ६ । ४. खेसं विना—आराहि(ह?)य यावि सं० सं० । आराहिया वि हे १, २, ३ ला० (?) । आराहितो वि इ० । आराहिता नास्ति खे० जै० ॥ ५. सम्मत्ता हे १, २ जै० ३० ला० ॥ ६. सन्तमध्यं खे० । - * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० विना ॥

सोलसमं अञ्जयणं 'विमुत्ती'

७९३. अणिच्चमावासमुवेति जंतुणो, पलोयए सोच्चमिदं अणुत्तरं ।
 ५ विओसिरे विण्णु अगारबन्धणं, अभीरु आरंभपरिगहं चए ॥ १३५ ॥
७९४. तहागयं भिक्खुमणंतसंजतं, अणेसिं विण्णु चरंतमेसणं ।
 तुदंति चायाहिं अभिद्वं णरा, सरेहिं संगामेगयं व कुंजरं ॥ १३६ ॥

१. “उक्तं च—अणिच्चमावासमुवेति जंतवो पलोइया सोच्च समेच्च इंतयं (इत्तरं ?) ।” इति उद्धृतमिदं सूत्रकृताङ्गचूणौ पृ० ४७ । “संबंधो—एयाओ भावणातो भावेंतस्स कर्म्मविमुक्किर्भवति । अहवा इह वि भावणा एव, तस्स अणुयोगद्वारा ४ विभासा, अविगारा य से पंच—अणिच्चे पव्वए रूपे [भुयगस्स तथा महासमुदे य । एते खल्ल अहिगारा अञ्जयणम्मि विमुत्तीए ॥ इति आचाराङ्ग-निर्युत्तौ] गाहा । ओ चेव होइ भोक्खो [सा हु विमुत्ती पगयं तु भावेणं । देसविमुक्का साहु सव्वविमुक्का भवे सिद्धा ॥ इति आचाराङ्गनिर्युत्तौ] कंठं, ण णिक्खेवो, दव्वविमुत्ती जो जेण दव्वेण विमुच्चति यथा निगडैविमुक्तः, भावविमुत्ती कर्मक्षयः, स च भावणाजुत्तस्स । ताओ य इयाओ भावणाओ अणिच्चतादी । अणिच्चमावासमुवेति जंतवो, माणुस्सं वासं सरीरवासं वा अणिच्चं, अथवा सर्व एव संसारवासो अणिच्चं, उवेति प्राप्नुवंति, जंतवो जीवा, पलोइया पस्सितु, खण्डु सोच्चा, समिच्च जाणेतु, इतरकालीयं इत्तरं सनिवि(समिच्च ?) अणिच्चते जहा देवानं चिरकालठिईयं(णं—प्र०) ण तहा मणुस्साणं आवं, इदं तु अल्पका[ल]स्थितियं, संसारं च कदलीगर्भणित्सारं ज्ञात्वा तस्माद्वयस्थेजेतु(द्वयुत्तजेव) विण्णु विद्वान्, अकस(र—प्र०)णं (अगारीणं ?) अका(गा)रबन्धणं, तं तु इत्थिगा गिहं वा, किं एतदेव ? नेत्युच्यते, इदमन्यद्—अभीतो परीसहोवसमागणं, आरंभो परिगहनिमित्तं क्रियते आरंभश्च [परिग्रहश्च] आरंभ-परिग्रहौ, अतस्तं आरंभपरिग्रहं [न ?] कुर्यात्, छड्ढे वोसिरे इत्यर्थः । एवं सेसवता वि गता ।” चू० । “अणिच्चमित्यादि वृत्तम्.....आवासो मनुष्यादिभवस्तच्छरीरं वा, तमनित्यमुप सामीप्येन यान्ति गच्छन्ति जन्तवः,.....एतच्च मौनीन्द्रं प्रवचनमनुत्तरं श्रुत्वा प्रलोकयेत्.....विद्वान् व्युत्पुजेत् परित्यजेत् अगारबन्धनम्,.....अभीरुः.....आरंभं.....परिग्रहं च.....त्यजेदिति” शी० ॥ २. सोच्चमियं खेमू० जै० सं० । सोच्चमिणं खेसं० । सोच्च इमं हे ३ ॥ ३. वियो^० खे० ॥ ४. चारं खे० ॥ ५. गहं चये खे० जै० सं० । गहं वा हे १ ला० ॥ ६. “तं च एवंगुणजातीयं जहा पस्साहि अत उच्यते—तहागतं भिक्खुमं जहा तित्थगर-गणहरा गता तहा गतः, तं तहाका(ग)तं उच्यते भिक्खुं अणेतहिं चरितपज्जवेहि संजवं आवजीव-संजयं वा अणेसिं असरिं नाणादीहि ३ अन्नलत्थियादीहि वा असरिं विण्णु विद्वांसः- (सं ?) चरित्तं(रन्तं) एसणं ति एसमाणं एसणं, कस्स ? भोक्खसमगस्स संजमस्स वा, तुदंति, तुद इत्यने, केण तुदंति ? वायादि(हि) अभिमवता अभिद्वं नरा मणुस्सा, जहा सरेहि

७१५. तंहप्पगारेहिं जणेहिं हीलिते, ससहफासा फरुसा उदीरिया ।
तित्तिक्खए णाणि अदुड्ढचेतसा, गिरि च्च वातेण ण संपवेवए ॥ १३७ ॥
७१६. उवेहमाणे कुसलेहिं संवसे, अकंतदुक्खा तस-धावरा दुही ।
अलूसए सव्वसहे महामुणी, तहा हि से सुस्समणे समाहिते ॥ १३८ ॥
७१७. विदू णते भम्मपयं अणुत्तरं, विणीततण्हस्स मुणिस्स ज्ञायतो ।
समाहियस्सग्गिसिहा व तेयसा, तवो य पण्णा य जसो य वड्ढती ॥
॥ १३९ ॥

संगामगतं कुंजरं जोद्धारं अभिद्रवंता तुदंति एवं तं भिक्खुं णरा अपंडिया वायाहिं तुदंति” चू० ।
“तहागयमित्यादि वृत्तम्” शी० ॥ ७. “मसयं च कुं खं० ॥

१. तित्तिक्खए इ० । “जहा ‘कोलिय-चमार-अलसगा सामाग्गा गहवति दरिद्रा एते पव्वइता’
तहाविहेण तहाप्रगारेण जणेण बालजनेनेत्यर्थः हीलिते णिदिए, कंहं हीलिते ? ससहफासे ति, स
इति निर्देशे, स भिक्खु, अहवा सह सहेहिं फासा २ (=ससहफासा) सपहारा फासा इत्यर्थः, फरुसा
णिट्टरा अमनोज्ञा उदीरिता प्रेरिता, तित्तिक्खए ति, तिज निजा[म-प्र०]ने क्षमाणं च, नाणि ति
विदितपरापर[वि]ज्जो, उक्तं च—आकुटेन मतिमता[त्त्वार्यविचारणे मतिः कार्यी । यदि सत्यं
कः कोयः स्यादनुतं किं नु कोपेन ॥] विद्यते चेदालेख० । अदुड्ढचेयस ति मणसा न पडुस्सति,
कुतो वाया कम्मणा वा ? कंहं ? जहा गिरि च्च वातेण ण संपवेव(य-प्र०)ए, वेपू कम्पने, न
कंपए, कुतो ? वैराध्यो(ग्यात् ?) संजमदर्गनाद्धा” चू० । “तहप्पगारेहीत्यादि वृत्तम्” शी० ॥
२. ताणि इ० ॥ ३. वेदुते इ० ॥ ४. हे १, २ ला० चू० विना—अकतदुक्खी खे० अ०
सं० खं० हे ३ शी० । अकंतदुक्खी य तस’ इ० । “उवेहमाणो, केड उवेहं करेति ? तेसु
बालजनेसु, तेहिं वा फरुसेहिं सहफासेहि उवेहं करमाणो कुसला जे अहिंसाविद्ध वटंति तैस्सार्थं
संवसे, अहिंसमाणो वसे इत्यर्थः, किनिमित्तं ? जेणं अकंतदुक्खा, अकतं अपिथं, अप्रियदुक्खा
इत्यर्थः, के ते ? तसथावरा दुही थाये ? ते संसारं चिट्ठमाण्णा, तम्हा एवं णच्चा अलूसए,
अलूसए ति न हिंसए सब्बे पया सव्वजीवा, सव्वाड्ड पवाड्ड दया परा यस्य यस्य [स दयापरो]
दयावरो वा, तह ति जहोवदिट्ठं भगवता तेन प्रकारेण, [हि ?] पादपूणे, से ति निहेसे
थोऽभिक्खतो मिद्धः, सोभको भ्रमणः सुस्समण इति उच्यते भवति एवं सेसा वि वं(व)ता ।”
चू० । “उवेहमाणेत्यादि वृत्तम्, उपेक्षमाणः...अकान्तं...दुःखं...विद्यते येपा...तात्
दुखिनवस-स्थायारं अल्पयम्...सर्वसहः...महामुनिः...तथाह्यसौ सुभ्रमण इति समाख्यातः
शी० ॥ ५. चिट्ठ खं० । “विञ्चान्त्य, विदू विद्वां, स नते ति प्राप्तः, कं ? धर्मपदं चरित्र-
मित्यर्थः, अहवा णते कव(ध)ते पापणे, धर्म एव वा पदं कीदृशं ? अणुत्तरं, नास्मादन्यच्छोभन-
तरं अणुत्तरं, अतस्तस्यैव विद्रुपः नतस्य धर्मपदं विनीततुण्यस्य न(अ)तुण्यस्य इत्यर्थः, मुनेः
ध्यायतः, किं भवति ? समाहितस्य ध्यानाविदु ययामेरिधनान्वितस्य वृतावसिक्तस्य वा गिच-
(सिहा ?) वर्षति, केन ? तेजेन, सिहा जाला, तेजो दीप्तिः, एवं स मुणि तवेण प्रज्ञया जणेण य
वट(डु)ते, जसो संयमो, अहवा नाण दंसणचरितोहिं वट(डु)ति” चू० । “विदू इत्यादि
वृत्तम्, ...मुनेः...तपः प्रज्ञा यशश्च वर्षत इति” शी० ॥ ६. वट्टती हे १, ३ ॥

७९८. 'दिसोदिसिंणंतजिणेण तांइणा, महव्वता खेमपदा पवेदिता ।
महागुरु निस्सयरा उदीरिता, तमं व तैऊ तिदिसं पगासगा ॥
॥ १४० ॥

७९९. 'सितेहिं भिक्खू असिते परिव्वए, असज्जमित्थीसु चएज्ज पूयणं ।
अणिसिंए लोगमिणं तहा परं, णं मिज्जति कामगुणेहिं पंडिते
॥ १४१ ॥

८००. तँहा विमुक्कस परिण्णचारिणो, धितीमतो दुक्खखमस्स भिक्खुणो ।
विमुज्जती जांसि मलं पुरेकडं, समीरियं रुपमलं व जोतिणा
॥ १४२ ॥

१. दिसोदिसं सं० । दिसोदिसि ला० हे १ । “क्विवान्यत, तदुच्यते-दिसोदिसिं सव्वासु खेत्तदिसासु पणवगदिसा वा प्रतीत्य मज्झा तिरिया वा अणंतो संसारो सो जेण जितो स भवति अणंतजिणो, तेण अणंतजिणेणं, त्रायते इति ताई(हे), तेण ताइणा, किं कृतं? भावदिसाओ पालणत्थ महव्वता खेमा पदा जेसु महव्वतेसु ते खेमकरा(पदा) वा [म]हव्वता खेमकरा वा पवेदिता कहिता तेण अणंतजिणेण ताइणा, महागुरु ति दुक्खं ते धरेउं महव्वते गुरु व महागुरु, णिस्सा करेति, खवंते ति यदुक्तं भवति, कहं क्षपणकरा उदीरिता प्रेरिता? जहा तम व्व तैऊ तिदिसं, तमं अधारं, तेओ आदिच्चो, तिदिशं(क्षि-प्र०) उहुं अहं तिरियं, जंव तमं नासेति प्रकाशयति च एवं ते महव्वता प्रकाशका” चू० । “दिसोदिशि(श शीखं १, जै०)-मित्यादि वृत्तम्” शी० ॥ २. तातिणा खे० जै० इ० ॥ ३. तेउ त्ति सं० । तेजो त्ति खे० । तेजो तिदिसिं खे० ॥ ४. “क्विच, सितेहिं भिक्खू, सिता वद्धा अष्टविधेन कर्मेणा, अहुवा गिहपासेहि, असितो गिहपासनिगगतो कम्मवक्खवणउज्जतो वा समं व्रजे परिमज्जेत्, असज्जमाण इति, कस्मिं? इत्थीसु, इत्थी गरियतरा, मूलगुणा [क]हिता, उत्तरगुणा जहेज्ज पूयणं, पूयणं सक्कारः, स एवं मूलगुण-उत्तरगुणावस्थितो ण इहलोह-परलोगनिमित्तं तपः कुर्यात्, जहा इहलोगनिमित्तं घम्मिलो, परलोगनिमित्तं वंभदतो, अणिसिंसे अनाश्रितः इहलोग-परलोगं इदं इणपरलोगं- (इणलोगं?) तहा परं । काम एव गुणा कामगुणा, स एव गुणउज्जतो ण मिज्जन्ति ण भरिउज्ज कामगुणप्रत्यधिकेन कर्मेणा, न वा मूच्छन्ति, अहुवा ण विज्जते, जो हि जहिं वट्ठति सो तहिं विज्जते द्दयते” चू० । “सितेहीत्यादि वृत्तम्” शी० ॥ ५. ‘सिंसेओ हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. ण मिज्जति खे० । णिमज्जते जै० ॥ ७. “तहा विमुक्कस्य तेण प्रकारेण मुक्तस्य, परिण्णा ज्ञानं, परिण्णता चरतीति परिण्णाचारी, तस्य परिण्णाचारिणः धितीमतो धृतियुक्तस्य, दुक्खं परिसहोवसग्गा, ते खमन्ति अहियासेति सहति, तस्य दुक्खक्षपणकस्य मिश्रुणो किं भवति? उच्यते-विमुज्जती फिट्ठति मलं कम्मं रयं वा पुरे भवे कडं पुरे कडं अस्संजमेणं, कहं विमुज्जती? समीरितं रुप्य सम्यक् ईरितं प्रेरितं इत्यर्थः, रुपमलं भिक्षो सो अग्निणा तावियस्स फिट्ठति” चू० । “तहा विमुक्कस्येत्यादि वृत्तम्” शी० ॥ ८. धीतिमतो खे० जै० ॥ ९. जोतिणो इ० ॥

८०१. 'से हु परिण्णासमैयम्मि वट्ठी, णिराससे उवरय मेहुणे चरे ।
मुजंगमे जुण्णतयं जहा चैए, विमुत्तती से दुहसेज्ज माहणे ॥ १४३ ॥

८०२. जमाहु ओहं सलिलं अपारगं, महासमुद्वं व भुयार्हिं दुत्तरं ।
अहं व णं परिजाणाहि पंडिए, से हु मुणी अंतकडे ति वुत्तती ॥
॥ १४४ ॥ ५

८०३. जंहा य वद्धं इह माणैवेहिं या, जहा य तेसिं तु विमोक्ख औहिंते ।
अहं तहा बंधविमोक्ख जे^३ विदू, से हु मुणी अंतकडे ति वुत्तंई ॥
॥ १४५ ॥

१. "स चेवंगुणजातीयो मिष्ठुः कस्मिन् वर्तते ? परिजाने ज्ञानसमए ज्ञानोपदेशे वर्तते, उक्तं च—
'ज्ञानागमस्य हि फलं' । निराससः आसा प्रार्थना, सा च इहलोमि परलोमि वा, तत्र प्रार्थयति,
आरते उचरतः मेहुणे चरे विहरे य, एवं चरन् सर्वकर्मभ्यो विमुच्यते, कहं ? मुजंगमे, मुजंगम-
सर्पः, जीर्णवचं जहा एयजेव, दुहसेज्जा सवारो, संसारो(रा ?) विमुच्यति, कः ? माहणः ।"
चू० । "से हु परिणेत्यादि वृत्तम्, स .....परिज्ञासमये वर्तते तथा निराससः.....मैथुना-
दुपरतः .....दुःखशय्यातो नरकादिभवाद् विमुच्यत इति" शी० ॥ २. सम(मि जै०)तेमि
खे० जै० ॥ ३. णिराससे सं० हे १ ॥ ४. मेहुणा हे १, २, ३. ला० शी० । दृश्यां टि० १ ॥
५. जहे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. 'जमाहु ओहं सलिलं अपारगं' एतावान्शः
सूत्रकृताङ्गऽपि द्वादशेऽध्ययने दृश्यते । "जमाहु ओहं, जं आहु (ह-प्र०) उक्त्वा तीर्थकरा
ओहं सलिलं अपारगं, यस्य पारः न गम्यते, कस्य ? महासमुद्रस्य, अहवा महासमुद्र इव भुयार्हिं
दुत्तरो एव ससारो दुत्तरो अणुपातेणं अधस्तं परिजाणाति दुविहाए परिण्णाए जेण उवाएण
उत्तरिज्जति, जाणित्ता य करेति स पंडित स मुनि. स ओहंतरः स चातकरः इत्युच्यते" चू० ।
"जमाहु इत्यादि वृत्तम्, यं संसार महासमुद्रमिव भुजाभ्यां दुस्तरमाहुः.....अथैनं संसार-
समुद्रमेवंभूतं ज्ञपरिज्ञया सम्यग् जानीहि.....स च मुनिरेवंभूतः कर्मणोऽन्तकृदुच्यते ।" शी० ॥
७. अहेवरं हे १ । अये य णं खे० जै० । अवे(वे ?)दणं इ० ॥ ८. अंतं सं० ॥ ९. जहा
य वद्धं खे० जै० सं० इ० विना । जहा व वद्धं इ० । "जहा य वद्धा, जेण प्रगारेण
जहा, राणादिभिरागतीता तिणित्तु (१) इह मनुष्यलोके, केन वद्धा ? कर्मणा, के वद्धा ? पया,
पया गाम जीवा, जहा वद्धाण वि[मोक्खो ?] पाणा(ण)विरमणाधैस्तप संजमेण वा अहातहा
यथातत्त्वेन बंधमोक्षं ज्ञात्वा कृत्वा च स अतकड इह उच्यते" चू० । "जहा हीत्यादि वृत्तम् ।
यथा येन प्रकारेण मिथ्यात्वादिना वद्धं कर्म.....इह अस्मिन् ससारो मानवैः.....यथा च सम्यग्दर्श-
नादिना तेषां कर्मणा विमोक्ष आख्यातः इत्येवं याथातथ्येन बन्धविमोक्षयोश्चः सम्यग् वेत्ता स
मुनिः कर्मणोऽन्तकृदुच्यते इति" शी० ॥ १०. 'वेहिं या जहा सं० । 'वेहिं या जहा जै० ।
'वेहिं जहा खं० हे २, ३ इ० ॥ ११. आहिंओ खं० हे १, २, ३ ला० ॥ १२. जहा इ० ॥
१३. ते विदू सं० । जे विज्ज हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १४. वुत्तति सं० हे १ हेसं०
२ विना ॥

८०४. इमग्गि लोए परए य दोसु वी, ण विज्जती बंधणं जैस्स किंचि वि ।

‘से हू णिरालंबणमप्यतिष्ठितो’, कलंकलीभावपपंच विमुच्चति ॥

१४६ ॥ ति ‘बेमि ॥

॥ ‘विमुत्ती सम्मत्ता ॥

५

॥ समाप्तश्चाचारः प्रथममङ्गसूत्रमिति ॥

॥ अङ्गतोऽपि ग्रन्थाग्रं २६४४ ॥

१. परते य खं० । परते वि इ० । “तस्यैव(वं)गुणयुक्तस्य इमग्गि लोए परमे य दो० इमो लोगो मणुस्सभवो, परो देवलोक्, उभए वा इह इहलोगे परलोगे उभए वा, बंधनं कर्मेतः तस्स न विद्यते किंचिदपि, पच्छा तस्स वोच्छिणस्ससवे(णवं)धणस्स किं भवति ? उच्यते—से हू विरालंबणः, आलंबणं सरीरं, असरीर इति अर्थः, न कर्म तस्मिन् प्रतिष्ठितं सो वा कर्मसु पसत्था(?), तस्स को गुणो भवति ? उच्यते—कलंकली संकलिया भवसंततिः आजगकम्मसंतती वा, पबंचो ही हीनमध्यमोत्तमपदा मृत्य-ही-नयुंसक-पिता-पुत्रत्वमादी नटवत्, कलंकलीभाव एव प्रपंचः, तस्मात् कलंकलीभावप्रपंचाद् विमुच्यते, मुच्छ मोक्षणे, विविधमनेकप्रकार(रं) सुच्यते विमुच्यते, ते निर्वानं गच्छंतीत्यर्थः, बेमि ति न स्वयं, तीर्थकरउपदेशात् आचार्यसुधम्मो ब्रवीति, सूत्रं वा अहं ब्रवीमि, अर्थ(र्थ) भगवां श्रीवर्धमानस्वामीति । अथवास्य वृत्तार्थस्यायमभिसम्बन्धः, तस्याकर्मणः आचारेण च संपन्नस्य चतुर्थचूलोपचारिणः प्रमादाचरितपञ्चमचूलविशुद्धान्तरात्मनः इदं फलमपदिश्यते—से हू णिरालंबणमप्यतिष्ठितो, शेषं तदेव । इति श्री आचारचूर्णी परिसमाप्ता ।” चू० । “इमग्गीत्यादि वृत्तम्, अस्मिन् लोके परत्र च द्वयोरपि लोकयोर्न यस्य बन्धनं किञ्चनास्ति स ‘निरालम्बनः’ ऐहिकामुष्मिकाशंसारहितः ‘अप्रतिष्ठितः’ न क्वचित् प्रतिबद्धोऽशरीरी वा स एवंभूतः ‘कलंकलीभावाद्’ (वा एवं सकलकलाभावाद्—शीखं० २) संसारगर्भोदिपर्यटनाद् विमुच्यते । ब्रवीमीति पूर्ववत् ।” शी० ॥ २. दोसु वि खे० जै० सं० विना । सेसु वी सं० ॥ ३. तस्स खेमू० जै० सं० खं० इ० चू० ॥ ४. से हू खेसं० जै० चू० विना ॥ ५. ‘बणमप’ खेमू० जै० इ० । ‘बणे अप्प अप खं० विना’ तिष्ठिते खं० हे १, २, ३ ॥ ६. ‘ठित्ते खेसं० जै० इ० ॥ ७. ‘भावपपंचं च मुच्चति खेमू० । भावापथं च विमुच्चति खेसं० । भावपपंचतविमुच्चइ सं० । भावपहं विमुच्चइ खं० हे १, २, ३ इ० ला० । इत्यंतां टि० १ ॥ ८. बेमि नास्ति खे० जै० इ० ॥ ९. प्रतिषु पाठाः—‘विमोत्ती स(सं जै०)मत्ता । अष्टम[म]ध्ययनं समाप्तं । छ ॥ आचारः प्रथमं(मां जै०)गमिति उद्देशतो । ग्रंथाग्रं २४५४ (२६५४ जै०)’—खे० जै० । ‘विमुत्ती सम्मत्ता’ खं० । ‘विमोत्ती समत्ता अष्टम[म]ध्ययनं समाप्तं । समाप्तश्चाचारः[.] प्रथममंगसूत्रमिति । अङ्गतोऽपि ग्रंथाग्रं २६४४’—सं० । ‘विमुत्ती सम्मत्ता ॥ छ ॥ आचारसूत्रं समाप्तं ॥ छ ॥ ग्रंथाग्रं २५५४ शुभं भवतु । श्रीरस्तु ॥ संवत् १५५२ वर्षे आषाढवदि ९ सोमे लिखितं । शुभं भूयात् ।’—इ० । ‘विमुत्ती सम्मत्ता । आचारंगसूत्रं समाप्तं । ग्रंथाग्रं २६४४ श्रीः । स्तंभतीर्थदासि सं० सोमा सुश्रावकलेखितं ।’—ला० । ‘विमुत्ती सम्मत्ता ॥ छ ॥ आचारसूत्रं समाप्तं ॥ छ ॥ प्रथमांगं । छ ॥ २६४४ षड्विंशतिशतानि चतुश्चत्वारिंशत्यधिकानि ॥ छ ॥ शुभं भवतु ॥ कल्याणमस्तु ॥ छ ॥’—हे १ । ‘विमुत्ती सम्मत्ता ॥ छ ॥ षोडशम-ध्ययनं । चतुर्थी चूला । आचारसूत्रं समाप्तं । प्रथमांगं ॥ एवं ग्रंथाग्रं २६४४ । श्रीश्रीश्रीविजय-रत्नसूरिगुरुभ्यो नमः’—हे २ । ‘विमुत्ती सम्मत्ता आचारंगसूत्रं समाप्तं प्रथमांगं ।’—हे ३ ॥

प्रथमं परिशिष्टं—विशिष्टशब्दसूचिः

[१] आचाराङ्गसूत्र[आपारंगसुत]प्रथमश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अद्वयतती	२६०	अकरणया	२०४, २१५, २७०
अगुलि	१५	अकरणिज्ज	६२, १६०
अज् १०७, १०८, १४०, १७०, २६०		अकसायी	३२१
अंङ्य	४९	अकस्मात्	२००
अंत	१११, १२३	अकाम	१५८
अतर	६५, २८८	अकाल	६३, ७२
अतरद्वाप	२३४	अकुक्कु	३२०
अंतराद्वय	१८३	अकुद्ध	१८४
अतसो	२४४, २५८	अकुतोभय	२२, १२९
अंतिथ	२, १९०, २३१	अकुर्व्वं	२७१
अंतो	९२, १४७, १४८, २३३	अकुर्व्वमाण	२०९
अध	१५, १८०	अकंदकारी	१८२
अधत	७६	अकुद्ध	१८४
अविल	१७६	अक्खाय	१, १७९, २६९
अकड	६६, ९४	अगंथ	२०९
अकम्म	७१, ११०	अगणि	३७
अकम्मा	१७५	अगणिकम्म	३६, ३९

१ अत्रेदमवधेयम्—एकस्यैव शब्दस्य किञ्चिद् भिन्नाः प्रयोगाः तं तं स्वस्वीयासं भेदम् ( )
 एतादृशकोष्ठकमध्ये दर्शयित्वा तस्मिन्नेव शब्दे संगृहीताः, यथा क्वचिद् ‘अधियास’ शब्दः
 क्वचित्तु ‘अधियास’शब्दः, अस्माभिः ‘अधि(हि)यास’ इति लिखित्वा ते सर्वेऽपि एकत्र संगृहीताः।
 एवमन्यत्रापि।

तस्य तस्य धातोः काष्ठादिभेदेन कृत्प्रत्ययभेदेन च विभिन्नानि सर्वाणि रूपाणि तत्तद्भातोरनन्तरम्—
 एतादृशीं रेखां कृत्वा एकत्रैव संगृहीतानि, यथा ‘अधियास—’ इति लिखित्वा ‘अधियासेति,
 अधियासेजेज्, अधियासेमाणे’ इति सर्वाणि रूपाणि एकत्रैव संगृहीतानि। एवमन्यत्रापि बोध्यम्।
 यत्र तु किञ्चिद् वैशिष्ट्यं दर्शयितुमभिप्रेतं तत्र पृथक् पृथक् रूपाण्यपि दर्शितानि।

क्वचिद् तस्य तस्य धातोः पृथक् पृथक् रूपाणि तस्यैव धातोरनन्तरम्—एतादृशीं रेखां विधाय
 धातोरपस्तादुपदर्शितानि, यथा ‘अस्’ धातो रूपाणि, एवमन्यत्रापि ज्ञेयम्।

सामान्यतो ये शब्दा मूले सन्ति त एवाव संगृहीताः, क्वचित्तु टिप्पणगता विशिष्टाः पाठा
 अपि [टि०] इति संकेतं कृत्वा दर्शिताः।

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

अगणिकाय	२११, २१२
अगणिसत्त्व	३४, ३५
अगरह	२४२
अगार(गार)	४१, ७९, ८२, १६१
अगारत्थ	२६०
अगिलाण	२१९
अगुत्त	४१
अग	११५
अगह	१२४
अचल	१९७, २४२, ३०५
अचाइ	१८३
अचारी	२९४
अचिट्ठ	१३५
अचित्त	२४९
अचित्तमंत	१५४
अचिर	२४८
अचेतण	२४३
अचेल	१८४, १८७, २१४, २१७, २२१, २२५, २२६
अचेलए	२५७
अच्चा	५२, १४०, २२४, २२८, २६४
अचेति	६५, १०१, १७६
अच्छति	३१०
अच्छायण	६३
अच्छि	१५, २७३
अच्छे	१५
अच्छेज्ज	२०४
अजाणतो	१६२
अजिण	५२
अज्ज	११२, १२१
अज्जविय	१९६
अज्जावेत्तव्व	१३२, १३६, १३७, १३८, १७०
अज्झत्थ	५६, १५५, २३३
अज्झप्पसंबुद्धे	१६५
अज्झोववण्ण	६२, १८२, १९०
अज्झंझ	१५८

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

अज्झोसयंत	१९०
अट्ट १०, ९३, १३४, १५१, १८०, १९३	
अट्ट (=अर्थ)	५२, ६८, ७९, ८२, ११९, १२४, १४७, २०४, २०५, २५३
अट्ट (अष्ट)	३११
अट्टम	३१३
अट्ठालोभी	६३, ७२
अट्ठि	५२
अट्ठिमिंजा	५२
अणगार	१२, १४, १९, २३, २५, २६, ३४, ३६, ४०, ४२, ४४, ५०, ५२, ५७, ५९, ७१, ८८, ८९, ९४, १५६, १८४, २५७, २७५, २८९, २९९
अणट्ठ	५२, १४७
अणणुगच्छमाण	१६७
अणण्ण	११९
अणण्णदंसी	१०१
अणण्णपरम	१२३
अणण्णाराम	१०१
अणतिवत्ति(वात्ति)यं	१९६
अणतिवात्तेमाण	१८९, २०९
अणत्तपण्ण	१७८
अणधियासेमाण	१८३
अणभिक्कत	६८, १४४
अणभिभूत	१७२
अणममाण	१९४
अणवकंखमाण	१८९, २०९
अणवयमाण	१५२
अणाउट्ठि	२७०
अणागम	७८ [टि०], १३४
अणागमणधम्मि	१८५
अणाढायमाण	१९९
अणाणा	४१, ७०, १००, १७२, १९२
अणातियमाण	१०२
अणातीत	२२४, २२८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अणादिपु	२००	अणुवयमाण	१९१, १९२, २००
अणारंभजीवि	१५२	अणुवरत	१३२, १५१
अणारद्ध	१०४	अणुवस्र	१८३
अणारियवयण	१३६, १३७	अणुवह्नि	१३२
अणासव	१३४	अणुवासिजासि	१५६
अणासादपु	१९७	अणुवियि	१४०
अणासादमाण	१९७, २२३	अणुवीयि	२६
अणासेवणयापु	१४९, [टि०] १६४	अणुवीड	१९६, १९७
अणासेवणापु	१६४, २०५, २१२	अणुवेहमाण	१६९
अणाहार	२३६, २४१	अणुसंचरति	२, ६
अणितिय	४५, १५३	अणुसंवेयण	१७०
अणिदाण	१४२, २०२	अणुसोयंति	८२
अणियट्ठगामि	१४३	अणेगा	२६
अणिसट्ठ	२०४	अणेगचित्त	११८
अणिह	१४१, १५८, १९७	अणेगरुव	६, १२, १४, २३, २५, ३४, ३६, ४२, ४४, ५०, ५२, ५७, ५९, ७६, १७८, २८३, २८५
अणु	१५४	अणेलिस्	१७७, २०६, २२९, २४५, २६९
अणुक्कंत	२७६, २९२, ३०६, ३२३	अणोमदंसी	११९
अणुगच्छ-	१६७	अणोवह्नि	१३२
अणुगिद्ध	२७३	अणोहंत	७९
अणुगघातण	१०४	अण्ण(अन्य)	२, १३ इत्यादि
अणुचिण्ण	१६३, २२४, २२८	अण्णमिलाय	३१२
अणुजाणति	११९	अण्णत(य)र	९६, १८४, १८७, २२५, २२६, २५३
अणुजाणित्था	३१४	अण्णत्थ	१५७
अणुट्ठाण	१८९	अण्णमण्णवित्तिगिच्छा	१२२
अणुट्ठिअ	१३२, १९६	अण्णहा	८९, १५९, १७६
अणुदिसा	१, २, ६	अण्णाण	१५१
अणुधम्मिय	२५५	अण्णेसि	२६८
अणुपरियट्ठ-	७७, ८०, ९१, १०५, १५१	अण्णेसिं	५६, ६२
अणुपविसित्ता	२२४, २२८	अण्णेसिंति	१५८
अणुपस्सी	७६, ११३, १२४	अण्णे(जे)सी	१०४, १५२, १६०
अणुपालपु	२३३, २४७	अतह	१८४, १९१
अणुपालिथा	२०	अतारिस्	१८२
अणुपुव्व	१८१, १८३, १८९, १९०, २०६, २२४, २२८, २२९	अतिअच्च	२६२
अणुपुव्वसो	१७९	अतिदुक्ख	२९०
अणुपुव्वीपु	२३०		
अणुवट्ठिअ	१३२		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अतियच्च	१८०, १८४	अपडिण्ण	८८, २१०, २७३, २७६, २८१, २८७, २९१, २९२, ३०१, ३०४, ३०६, ३१२, ३१३, ३२०, ३२३
अतिरित	७५	अपत्त	३०१
अतिवत्ति (वाति-टि०)यं	२७०	अपद	१७६
अतिवत्तेज्ज	१७३	अपरिगहा	७०
अतिवातसोत	२६९	अपरिगहमाण	२०९
अतिवाते (दे)ज्ज	८५, १८०	अपरिगहादंती	१५७
अतिविज्ज	११२, ११५, १४२	अपरिजाणतो	१४९
अतिवेलं	२३६	अपरिणिग्वाण	४९, १३९
अतिहि (थि)	७३, ३१७	अपरिण्णाए	९३
अतीत	१२४, १३२	अपरिण्णात (थ)	१६, २९, ३८, ४६, ५३, ६०, १४९
अतीरंगम	७९	अपरिण्णाथक्कमे	६
अत्तत्ताए	१८१	अपरिमाणए	१८३
अत्तसमाहित	१४१	अपरिस्सवा	१३४
अत्ताणं (आत्मानम्) २२, ३२, १२६, १९७		अपरिहीण	६८
अदक्खु (क्खु) १७२, २६३, २७०, २७१		अपलिउं चमाण	२१४
अदत्तहार	७९, ८२	अपारंगम	७९
अद्विते	१९४	अपासतो	१६२
अदिण्णादाण	२६	अपिद्वत्थ	३११
अदिज्ज	२००	अपिवित्था	३१२
अदिस्समाण	८८, १११, १२३	अपुट्ठ (अस्पृष्ट)	२०६, ३०७
अडु २५८, २६८, २८४, ३०२, ३१०, ३१६, ३१७, ३१९		अप्प (अल्प)	६४, ७९, ८२, १५४, २२४, २२८, २३५, २७४, २९६
अडुवा २६, २७, ७३, १३४, १७९, १८४, २१४, २१७, २२१, ३०२, ३११		अप्पगं	२४९
अड्ढिज्माण	१६१	अप्पणो (आत्मनः)	८७, ९३, ११४, २३४
अद्धपडिक्कण	२७५	अप्पत्तिट्ठण	१७६
अद्धमास	३११	अप्पत्तिय	३१८
अधम्मट्ठी	१९२	अप्पपुण्ण	२६१
अधि (हि)थास—९९, १५३, १८६, १८७, १९६, २०६, २११, २१५, २२५, २२६, २३६, २३८, २४१, २४६, २५०, २८६, २९१, २९३, २९९, १५३, २००		अप्पसत्त	३३, १०८, १०९, १२९, १३३, १५६, २८०
अधुव	१५३, २००	अप्पमाद	८५
अधे (अधः)	१, १११, २९१, ३२०	अप्पलीयमाण	१८४
अनिरए	२००	अप्पाण	६२, ८९, ९२, १२३, १४१, १६०, १६४, १६७, १६९, १७०, २१५, २२२, २४६, २८१
अज्जतरी	१, २		
अपज्जवसित	२००		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अप्याहार	२३१	अभिसंजात	१८१
अप्यिवयथा	७८	अभिसंबुद्ध	१८१
अप्येगे	१५, ५२	अभिसंभूत	१८१
अप्योस	२२४	अभिसंबुद्ध	१८१
अबल	१८०, २१८	अभिसमग्यागत	१०७, १८७, २१४, २१७, २१९, २२२, २२३, २२६
अवहिमण	१७२	अभिसमागम	३२२
अवहिलेस्स	१९७	अभिसमेचा	२२, १२९, १३४, १८७, १९५, २१४, २१७, २१९, २२२, २२३, २२६, २९९
अबहुवायी	२८६, ३०९	अभिसेय	१८१
अवुज्जमाण	७७	अभिहृढ	२०४, २१८
अबोधी(ही)ए	१३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८	अभोचा	२६४
अन्माइक्खति	२२, ३२	अममायमाण	८८, २१०
अन्माइक्खेजा	२२, ३२	अमरायइ	९३
अन्मे	१५	अमाइल्ल	३२२
अन्मंगण	३०८	अमयं	१९
अमयं	४०	अमुच्छिष्ट(ते)	२५३, ३२१
अभिवख	२१९, २२७	अमुणी	१०६
अभिक्रियेजा	२३२	अयं	२४०, २४७, २४८, २८८
अभिर्द्धत	६४	अरति	६९, ९८, १०७, १२४, १८९, २८६
अभिक्कमे	२४३	अरत	११९, १६०
अभिक्कसमाण	१६२	अरहत	१३२
अभिगाहति	७०, ७१	अरिहइ	११८
अभिजाणति	८४, १०७, १०८, १५१	अरुवी	१७६
अभितुंजियाणं	७९	अलं	६४, ६६, ६७, ८१, ८५, ९४, ११४, १८०, २१५, २१८
अभिणिक्खंत	१८१	अलद्धए	३१९
अभिणिगिज्ज	१२६	अलद्धपुब्बो	३००
अभिणिवट्टेजा	१३०	अलाभ	८९
अभिणिव्वट्ट	१८१	अलोभ	७१
अभिणिज्जुड	३२२	अलोग	१२७
अभिणिज्जुड्ढे	२२४, २२८	अहीणयुत्त	१२४, १७३
अभिण्णाय	१८४, २६४, २६६	अवकंखति(खंति)	५६, ७१, ७८, १२९, १७५
अभिताव	३१०	अवक्कमेजा(मेत्ता)	२२४, २२८
अभिपत्यए	१७०	अवकरिस्सु	३०३
अभिभासिंसु	२६०		
अभिभासे	२६१		
अभिभूय	३३, १७२, २८६		
अभिरुज्ज	२५६		
अभादमाण	२६१		

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

अवबुज्जंति	८३
अवमारिय	१७९
अवर	१२४, १५८, २४०
अवलंबए	२४६
अवलंबियाण	२७५
अवसक्केज्जा	८९
अवसीयमाण	१७८
अवहरति	७९, ८२
अवि	४, १०२-इत्यादि
अविकंपमाण	१४२
अविजा(या)णओ	४९, १४४, १४८, १४९, १५४
अविजाणए	१०
अविज्जा	१५१
अवितिण्ण	१८३
अविमण	९८, १४३
अवियत्त	१६२
अविरत	१९४
अविहम्ममाण	१९८
अविहिस	१९३
अविहिंसमाण	१५२
अव्वाहित	२८७
अव्वोच्छिण्णव्रंघणे	१४४
अस्—	

अत्थि १, २, ७८, ८०, ९६, ९७, १०२, १०५, १२९, १३१, १३३ इत्यादि
असि १, २, १८४, १९१, २१५, २१८, २२२, २८८

अंसी [टि०] १९१

अहेसि २९८

आसी १, २८०, २८१, २८३, ३०९, ३२२

ओ १२, २३, ३८, ४१, ४९, ५२, ११, ११, २६, ३७, ४९, ६०, १८०, २६६

सिया ११, ४९, ८३, ९६, १२२, १३३, १४५, १५८, २१२, २४७

असई ७५, १८०

असंजय [टि०] ६७

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

असंजोगरएसु	१३२
असंदीण	१८९, १९७
असंभवंत	१९०
असण	१९९, २०४, २०५, २०७, २०८, २१८, २२३, २२७, २७३
असत्त	१५३
असत्थ	३२, १०९, १२९
असमंजस	१७९
असमणुण्ण	१९९, २०७
असमण्णागए	१९४
असमारभमाण	१६, २९, ३८, ४६, ५३, ६०
असमितदुक्खे	८०, १०५
अससियं(या)	१६९
असरण	१५०
असरणाए	२६३, २७२
असाय	१३९
असासत्त	४५, १५३
असाधु	२००
असिद्धि	२००
असित	१६७
असील	१९१
अस्सातं	४९
अह (अय)	१७९, १८३, १८४, १९४, २३१, २५८, २९४, २९९
अहं (अय)	१९४
अहं (अघ)	४१, १०३, १३६, १३७, २०३
अहं (अहम्)	१, २, ४, ९४, १९४, २०४, २११, २२३, २२४, २२५, २२७, २२८, २८८
अहाओ	२
अहातिरित्त	२२७
अहाकळ	२७१
अहाकिट्ठित्त	२१९
अहा तहा	१४६, १८३
अहापरिगहित	२१४, २२१, २२७
अहापरिजुण्ण	२१४, २१७, २२१
अहायत	२४४

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अद्वासच	१३४
अद्वासुत	२५४
अद्दिसमाण	३१८
अद्दित(य)	१३, २४, ३५, ४३, ५१, ५६, ५८, १०६
अद्दिरिमाण	१८४
अद्दुणा	२५४
अद्दे (अघः)	१७४
अद्देचर	२३७
अद्देभाग	९१
अद्देसणिज्ज	२१४, २१७, २२१, २२७
अद्दो य राओ(रातो) य	६३, ७२, १३३
अद्दोभागं [टि०]	९१
अद्दोववातिए	४१
अद्दोविहार	६५
अद्दि(ति)	१२०, १४८, १५९, २००
अद्द—	
अद्दआवए	८८
अद्द(दि)ए	८८, २१५
अद्दतु	१३४
अद्दर्थति	२००
अद्दक्ख—	१३२, १३७, १३८, १९१, १९६, १९७, २०६, २७७
अद्दक्खे	१९६, २०६
अद्द(आयुः)	६४
अद्दकाय	२६५
अद्दखेम	२३४
अद्दट्ठे(आवर्त्तेत)	६९
अद्दट्ठे(आवृत्त*)	२१५
अद्दट्ठिकम्	१६३
अद्दसो	२०४
अद्दसं	१
अद्दसंत्तेणं [टि०]	१
अद्दसत	२०४, २११, २१८
अद्दुद्ध [टि०]	१८४
अद्देवल्लिय	१८३
अद्देगतर	२७९
आ. २०	

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आगत	१, २
आगति	१२३, १७५
आगम	१७३, १९५
आगममाण	१८७, २१४, २१७, २१९, २२१-२२३, २२६, २२७
आगमि(मे)स्स	१२४, १३२, १४२
आगमेत्ता	१४९, १६४, २०५, २१२
आगम्म	२५६
आगर	२२४
आगासगामि	१८०
आघाति	१३४, १७७
आघाय(त)	१९९, २६२
आढामि	२०४
आढायमाण	१९९, २०७, २०८
आणंद	१२४
आणक्खेस्सामि	२१९
आणवेज्जा	१४९, १६४, २०५, २१२
आणा	२२, १२७, १२९, १३४, १४५, १७२, १८५, १९०
आणाकंखी	१४१, १५८
आणुगामिय	२१५, २१९, २२४, २२८
आणुपुण्व	२२४
आततर	२४७
आततो	१२२
आतवं (आत्मवान्)	१०७
आता(था)वादी	३, १७१
आतीतट्ठ	२२४
आतुर	१०, ४९, १०८, १८०, १८३
आतोवरत	१४६
आदा(ता)ण	८६, १८४, १८७
आदाय	७९, १२७, १८४
आदेसाए	८७
आमगंध	८८
आयट्ठ	६८
आयतचक्खु	९१
आयतजोग	३२२
आयतजोगताए	३१५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आयतण	८४	आलोएजा	२१८
आयततर [टि०]	२४७	आवंती	१३६, १४७, १५०, १५२, १५४, १५७
आयत्ताए	१७९	आवक्हं	३२२
आयरिय [टि०]	१८९	आवक्हाए	२५५
आयवज्ज	२४०	आवज्जति	३७, ६०
आयाए	१३०, २२४, २२८	आवट	४१, ८०, १०५, १५१, १७४
आयाण	१२८, १३०	आवट्ठोए	१०७
आयाण	१८१	आवडिय	१६१
आया(ता)णसोत	१४४, २६९	आवसे	४१
आयाणह	२०२, २०८	आवसेत	१६३
आयाणिज्ज	७९, १४३, १८५	आवसह	२०४, २०५
आयाणीय	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, ९५	आवातए	९२
आयार	६२	आवीलए	१४३
आयारगोयर	१९१, २००, २०६	आवेसण	२७८
आयावइय	३१०	आसिञ्च	२८२
आयावित्तए	२११	आसंसाए	७३
आयावेज्जा	२१२	आसज्ज	११४, २५८
आया(ता)वादी	३, १७१	आसण	२७७, ३०४
आयुकाल	२३९, २५३	आसणगाई	२९४
आरंभ	१६, २९, ३८, ४६, ४७, ५३, ६०, ६२, १४५, १६६, १९८, २३०	आसणत्थ	३२०
आरभज	१०८, १४०	आसम	२२४, २२८
आरंभजीवी	११३, १५०	आसव	१३४, २३८
आरंभट्ठी	१९२, २००	आसवसक्की	१५१
आरंभमाण	६२	आसं	८३
आरंभसत्त	६२	आसाए(दे)माण	२२३
आरत्त	७७	आसादेज्जा	१९७
आरमे	१०४, १६०	आसीण	२४५
आराम	१६४, १७३	आसुपण्ण	२०१
आरामागार	२७९	आसेवित्ता	११९
आरिय	१४, ८८, ८९, १३७, १३८, १५२, १५७, १८९, २०२, २०९	आहंत्तु(आहंस-टि०)	२९६
आरियदंसी	८८	आहच्च	८७, ६०, २०६
आरियपण्ण	८८	आहट्ठु	८३, २०४, २०५, २१८, २१९, २२७, २८८
आरुसियाणं	२५६	आहड	२१९, २२७
आळंपह	२०६	आहरे	१६२, २४२
आळुपे	६३, ७२	आहार	८९, १६४, २१०, २२४, २२८, २३१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आहारग	४५	उट्टाए	२८१, २८२
आहारेमाण	२२३	उट्टाय	२२४, २२८, २५४
इयो	१	उट्टिएस	१३२, १९६
इंदिय	२४२, २४५	उट्टित	१५२, १६९, १९७
इच्चत्थं	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, ६३	उट्टितवाद	१५१
इच्छसि	१२५	उट्टिमियाए	३०३
इच्छापणीत	१३४	उट्टु	१, २, ४१, ९१, १०३, १३६, १३७, १६४, १७४, २०३, ३२०
इच्छालोम	२५१	उट्टु[चर]	२३७
इणं	७८, ८३, ९३, १३४	उणतमाण	१६२
इति	६३, १६०, ७५, ७९, १०१, १४०	उणह	१७६
इतिरिय	२२४	उताहु	१३९
इत्य(एत्थ ४)	२६	उत्तम	२४८, २८८
इत्थियाओ	७७	उत्तर	१, २
इत्थी	१६४, १७६, २५९, २७०, २८४	उत्तरवाद	१८५
इम	२, ६, ६५, ९३	उत्तासयिता	६६
इतराद्धतरेहिं	१८६	उत्तिंग	२२४
इदाणीं(णिं)	३३, १८३	उदय	२३, २४, २५, ३०, ३१, १८०, २२४
इरित	१४८	उदयचर	१८०
इरिया	२२८	उदर	१५
इह	६६, ९१, ९९, १०१, १२०	उदरि	१७९
इहं	१, १४, २६, ४४, ५२, ६४, ६७, १३५, १५१	उदासीण	१९१
इहलोइय	२८५	उदाहड	२०२
इहलोगवेदणवेजावडिय	१६३	उदाहरति	१०१, १४०
ईसिं	२८१	उदाहु	८५, १५३, १५३
उक्कसिस्सामि	१८७	उदाहु(=कदाचित्)	१५३
उक्कसे	२४६	उदीण	१४६, १९६
उक्कुडए	३१०	उदीरित	१९२
उरगह	८९	उद्दवइता	९४
उच्चागोए	७५	उद्दवए	१५
उच्चाइय	३०४	उद्देत(य)व्व	१३२, १३६, १३७, १३८, १७०
उच्चालयितं	१२५	उद्देता	६६
उच्चावच	१८०	उद्दार्थति	३७, ६०, १६३
उच्चावित्तए	२११	उद्देस	८०, १०५
उच्चालेसा	२१२	उप्पइए	१९३
उज्जुकड	१९		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
उपेहाए	२७४	उवादीतसेस	६७
उब्बाहिज्जमाण	१६४	उवादीयमाण	६२
उब्भमे	२४७	उवाधि	११०
उब्भिय	४९	उवेति	७७, ७९, ८२, ९६, १४८
उम्मुंच	११३	उवेह	१४०
उम्मुग्ग	१२१, १७८	उवेहति	१९२
उर	१५	उवेहमाण	१०८, १४६, १५९, १६०, १६९
उराल	२६३	उवेहाए	१२३, १५४, १६९
उवकरण	६३	उवेहाहि	१६९
उवक्कम	२३४	उसिण	१०७
उवचय	२१०	उसिय	१८९
उवचरे	२३६	ऊस	१५
उवचरंति	२८३, २८४	एकय्यर	९६
उवद्धित	१२७, १३२	एग	१, २, १२, १४, २५, ३४, ३६, ३७, ४२, ४४, ५०, ५२, ५७, ५९, ६०, ६४, ६७, ७०, ७५, ७७, ८२, ८७, १२४, १२७, १२९, १३५, १४१, १४९, १५१, १५४, १५९, १६२, १६७, १७२, १७८, १८३, १८४, १८६, १९०, १९१, १९४, २००, २०९, २१४, २१५, २२२, २६१, २२४, २२८, २८७
उवणीत(य)	६२, १०८, १८२, १९८	एगचर	२८७
उवदसेज्जा	१६९	एगचरिथा	१५१, १८६
उवधि [टि०]	११०	एगणामे	१२९
उवधी	१३१, १४६	एगतर	१८४, १८७, २२५, २२६
उवमा	१७६	एगता	३१२
उवरत	४०, १०६, १०७, १०९, ११७, १२८, १३०, १३२, १४५, १४६, १५२, १६६, १८५	एगतिथ	१६३, १९६, २७७, २८४
उवल्लभ	१९०	एगतिगत	२६४
उवल्लिपे(पि)ज्जासि	७४, ८९	एगदा	२७८, २७९, २९१, ३००, ३०३, ३११, ३१२, ३१३
उववाइअ	१, २, ४९	एगप्पमुह	१६०
उववाय	११९, १८०, २०९	एगया	६४, ६६, ६७, ७९, ८१, ८२, १६३, १६९, २८२, ३००, ३०३, ३११, ३१२, ३३३
उवसंक्रमत	३०१		
उवसंक्रमितु	२०४, २०५, २११		
उवसंत	११६, १६४, १९१		
उवसंतरए	१६६		
उवसती	९७		
उवसग्ग	२२४, २२८, २५०, २८३, २८४, २९५		
उवसम	१४३, १८३, १९०, १९६		
उवहत	७७		
उवातिकम्म	२०२		
उवातिकंत	२१४, २१७		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्कः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्कः
एगसाड	२१७, २२१	ओयण	३१०
एगाणिय	२२२	ओस	२२४
एगायतण	१५३	ओह	७१, १८२
एज	५६	कंखा	१६६
एणं	१४०	कंखेज्ज	१९८
एत्थ	१६, २६, २८, २९, ३८, ४०, ४१, ४६, ५३, ६०, ६३, ७०, ७२, ७४, ७७, ८९, १०६, ११७, १३६, १३७, १४८, १४९, १५०, १५२, १५६, १६९, १७४, १८४, १८५, २००, २२४, २२८, २८८,	कंचणं	८५, १२३, १६०, १८०
एत्थं	६२, १०२, १२४, २४३	कंडुयए	२७३
एधा	२९०	कंदति	९३
एय	१०८, १३३, १८७ इत्यादि।	कंदिंसु	२५८, ३०२
एया(ता)णुपस्सी	७६, १२४	कंधंसि	२७५
एया(ता)वंति	५, ८, १७६	कंवल	८९, १८३, १९९, २०४
एल्लिक्खए	२९७	धवस्सड	१७६
एल्लिस	१७७, २०६, २२९, २४५, २६९	कज्ज	७३, ७४
एव	२२७, २३१, २३४, २९७, ३२२	कट्ठु	१४९, १८८
एवं	२२७, २२८, २४७, २६८, २७६, २९२, २९८, ३००, ३०६, ३२३	कट्ठ	३७, १४१
एस	२७६, २९२, ३०६, ३२३	कड	९३, ३१५
एस—		कडासण	८९
एसए	२३३, २४५	कडि	१५
एसत्ति	२८९	कडिवंधण	२२५
एसित्था	३१८	कडुय	१७६
एसिया	३१५	कण	१५
एसे	३१५	कताकिरिय	१६५
एसणा	१३३, १८६, ३१६	कतो	१३३
ओषं (हं) तर	९९, १६१	कत्थति	१०२
ओयुज्जमाण	१७७	कप्प	३०८
ओमचेल(लिए)	२१४	कप्पति(इ)	२७, ९६, २११, २१८, २२५
ओमदसी	११९	कप्पिय	२६७
ओमाण	२७२	कंञ्चड	२२४
ओमोदरिय	१६४, ३०७	कम्म	६२, ७९, ८२, ९५, १०१, १०९, १११, ११६, ११७, ११९, १२२, १३५, १४०, १४२, १४८, १५०, १५३, १६०, १६३, २०२, २०९, २६८
ओमोयरिया	१८४	कम्मवर	८७
		कम्मकरी	८७
		कम्मकोविय	१५१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कम्ममूल	१११	कसाय [रसः]	१७६
कम्मसमारंभ	५, ८, ९, १२, १४, १८, २३, २५, ३४, ३६, ३९, ४२, ४४, ५२, ५७, ५९, २०३	कसाय [क्रोधादिः]	२२४, २२८, २३१
कम्मसरीर	९९	कसेहि	१४१
कम्मसरीरग	९९	कस्सइ	२२२
कम्मावह	२७०	कहा	२६३
कम्मावादी	३	कहं	१६७
कम्मुणा	११०, १४५, २६७, २७१	कहं कहे	२२४, २२८
कम्मोवसंती	९७	कहिंवि	२०४, २०५
कयवर	३७	काऊ	१७६
कयविक्रय	८८	काणत्त	७६
कयाड	१२३	काणियं	१७९
कर—		काम ७०, ७१, ९०, १०९, ११३, १४७, १८०, १८३, १९०, २५१	
अकरिस्सं	४	कामकामी	९०
अकासी	३३, ३१४	कामकंत	१९८
कज्जंति	८७	कामसमणुण	८०, १०५
कज्जति	६७, ७३, ८७	काय १६३, १९८, २०३, २११, २१२, २२४, २२८, २४३, २४९, २५६, २९९, ३०३	
करए	४०	कायर	१९३
करिस्सति	१६४	कायसंफास	१६३
करिस्सामि	४०, ६६, ९४, १९३	कारण	१२२, १९१
करेंति	११३	काल ७८, ८८, १६६, २१०	
करेति(इ)	९३, ९४, ११२, ११५, १२२	कालकंखी	११६
कारवे	९५	कालनगहीत	१३४
काराविस्सं	४	कालण	८८, २१०
कारित्था	३१४	कालपरियाय २१५, २१९, २२४, २२८	
कारेति	९४	कालाकालसमुद्घायी	६३, ७२
कुञ्जा ९५, १६४, १९९, २०७, २०८, २१९, २२४, २२७		कालेणुद्धाई	८८, २१०
करणाए	२१९, २२७	कालोवणीत	१९८
कलह	१६४	कासंकस	९३
कल्लुण	१७८	काहिए	१६५
कल्लाण	२००	किं १२२, १३१, १३९, १४६, १५९, १६४, १८९, १९३	
कवाल	३०२	किंवि	२३४, २७१
कसाइत्था	२८७	किच्चा २२४, २२८, २३१	
		किट्ठति	१६३, १७७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
किट्टे	१९६	कूरकम्म	७९, ८२, १३५, १४८
किट्ठा	६४	केआवंती	१३६, १४७, १५०, १५२, १५४, १५७
किण्त	८८	केयण	११८
किणावए	८८	केयि	२६०
किणे	८८	कोइ	२२२
किण्ह	१७६	कोढी	१७९
किरिया	२६९	कोधादिमाण	१२०
किरियावादी	३	कोलावास	२४५
किलेसंति	१८०, १८६	कोविय	१५१
किणवळ	७३	कोह(घ)	१२८, १४२, १५१, १९८
कित	१८८	कोहदंसी	१३०
किह	१८२	खंघ	१५
कीय	२०४	खण	६८, ६९, १५२
कीरंत	३१४	खणयण्ण	८८, २१०
कीरमाण	२१९, २२७	खणह	२०६
कुओ	१४५	खम	२१५, २१९, २२४, २२८
कुंढत्त	७६	खल्लंछु	३०४
कुंडळ	७७	खल्ल	६, ७, १३, १४, २४, २५, २६, ३५, ३६, ३७, ४३, ४४, ५१, ५२, ५८, ५९, ६०, ६४, ६८, ९०, ९३, ११६, ११८, १४६, १५९, १८१, २०४, २०५, २०६, २११, २१४, २१५, २१७, २१८, २१९, २२४, २२७, २२८
कुंतादिफल [दि०]	३०२	खाइम	१९१, २०४, २०५, २०७, २०८, २१८, २२३, २२७
कुक्कुर	२९५, २९६, ३१७	खिसए	८६
कुच्चर	२८४	खिप्प	२३४
कुण्ण	७५	खु	१८७, २१४, २१७, २५५
कुतो	१३३	खुजत	७६
कुणित	१७९	खुजित	१७९
कुप्पति	१६२	खुड्डय	१२३
कुप्पेजा	८६	खेड	२२४
कुम्म	१७८	खेतण्ण	१३२, १७६, २०९, २१०
कुम्मास	३१०, ३१९	खेत्त	७७
कुल	१७८, १७९, १८१, १८६	खेतण्ण	३२, ७९, १०४
कुल्लवह	११७		
कुल्लित्या	३२१		
कुल्लमाण	१९		
कुल्लगग	१४८		
कुसल	७४, ८५, ८९, १०१, १०४, १४०, १५९, १६२, १७२		
कुसील	१८३		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
खेयण	८८, १०९
खेम	२३४
गंड	१५
गंडी	१७९
गंथ	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, १२१, १९८, २०६, २३९
गध	१०७, १७६, २८५
गच्छंति	१८०
गच्छति	२६०, २६३, २७२
गच्छेज्जा	१२३, १३३, २६२
गठिय	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, ६३, ७९, ८२, ९१, १४४, १९८, २६३
गति	१२३, १६९, १७५
गन्म	१०८, ११३, १३०, १४८, १५९
गन्मदंसी	१३०
गमण	२१८
गमित्तए	७९
गरुध	१७६
गल	१५
गहाय	२९७
गात(य)	२११, २४७, २७३, ३०८
गाम	१९६, २०२, २२४, २२८, २३५, २७९, ३००, ३१५
गामंतर	१९६, २१४
गामंतिय	३०१
गामधम्म	१६४, २११, ३०९
गामपिंडोलग	३१७
गामरक्ख	२८४
गामाणुगाम	१६२, १६४
गामिय	२८४
गायन्मगण	३०८
गार	४१, १६१
गाहावति	२०४, २०५, २११, २१८
गाहिय	१७६
गिज्जे	७५
गिद्ध	११३, १४९, १९०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
गिम्ह	२१४, २१७, २२१, ३१०
गिरिगुहंसि	२०४, २०५
गिलाएज्जा	२३१
गिलाण	२१९
गिलाति	१००
गिलामि	२२४, २२८
गिलामि [टि०]	२२४, २२८
गिलाय	३१२
गिलायंत	२४२
गिलासिणी	१७९
गिह	१९६
गिहंतर	१९६, २१८
गीत	२६२
गीवा	१५
गुण	३३, ४१, ६३, १६३
गुणट्ठी	६३
गुणासात(थ)	४१, १६१
गुत्त	१६६
गुत्ती	२०१, २०६
गुप्फ	१५
गुरु	१४७
गेहि	१८४, ३२१
गोतावादी	७५
गोमय	३७
घाण	६४, ६८
घातमाण	१९२, २००
घायए	१७०
घास	३१५, ३१८
घासेसणाए	३१६
घोर	१४५, १९२
च	४, २६, ३७, ६०, ६४, ६५ इत्यादि
चइत्ता	१८३
चउत्थ	२१३
चउप्पय	७९
चउरंस	१७६
चए	१६४
चंकमिया [टि०]	२८२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
चक्रमिया	२८२	५८, ८३, ८९, ९३, १४७,	
चक्खु	९१	१५०, १५२, १५४, १५५,	
चक्खुभीतसहिया	२५८	१५७, १५९, १७०, १७९,	
चक्खुपण्णाण	६४	२५५, २९४	
चत्तारि	२५६	चोरवल	७३
चयण	११९, १८०, २०९	छउमत्थ	३२१
चयंति	१४०, १७८	छंद	८३, १५२
चयाहि	१८२	छंदोवणीत(य)	६२, १८२
चयोवचइय	४५, १५३	छज्जीवणिकाय	६२
चर	७८, ११९	छट्ट	३१३
चरिया	२७७	छण	१०३, १०४, १११, १५९
चरे	७८, १२४, १३३, १८४, २७४	छणावए	११९
चरेज	१२१	छणे	११९, २३७
चल	१९७	छणंत	११९
चाइं	२५७	छप्पि	३१२
चाएति	२९१, ३०७	छसु	६२
चाएमि	२२५	छाया	३०९
चागी	१०७	छिंद—	
चिहं	१३५	अच्छे	१५
चिह्ठ	२४८	छिज्जति	१२३
चिह्ठे	२४४	छिंदह	२०६
चिह्ठेति	३१६	छिंदिज्ज	१२०
चिह्ठति	७९, ८२, १३६	छिण्ण	४५
चिह्ठेज्ज	२०४, २०५	छिण्णकहंकह	२२४, २२८
चित्त	६३, ७२, १७८	छिण्णपुव्व	३०३
चित्तणिवाती	१६२	छुच्छुकारेति	२९६
चित्तमंत	१५४, २६६	छेत्ता	६६, ९४
चित्तमंतय	४५	छे(छि)त्ता(छिच्चा)	८८, २१०
चिरराइ	१८७	छेय	१४९
चिररातोसिय	१८९	जं	२५७, २७१
जुत	१, १५९	जंघा	१५
चेच्चा	१८५	जंति	१२९
चे(चि)च्चाण	२२४, २२८	जंतु	१८०
चेतेति	२०५	जग्गावतीय	२८१
चेतेसि	२०४	जण	७१, ७८, ८३, १६४, १९३, १९६,
चेतेसि	२०४	२८७, २९६, २९७	
चेव	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१,	जणग	१८२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
जणयंति	६४
जणवय	११८, १९६
जणवयंतर	१९६
जत(य)	३३, ११६, १४३, १४६, १६२, १६४
जत(य)माण	१३३, १५८, १८४, २७४, २८०
जतो	१४७, २४६
जत्थ	१७६
जमिणं	१२, १४, २३, २५, ३४, ३६, ४२, ४४, ५०, ५२, ५७, ५९, ८७, ९३, १२२, २००
जमेयं	१३३
जम्म	१३०
जम्मदंसी	१३०
जम्हा	९८
जराउय	४९
जरामच्च	१०८
जरेहि	१४१
जस्स	२२७, २२८, २७०
जहा	१४१, २५४
जहातहा	१३३, १८०
जहाति	९
जहा वि	१९, १७८
जहिता	१४३
जहेत्तं(यं)	८९, १८७, २०१, २१४, २१७, २१९, २२२, २२३, २२६
जहेत्थ	७४, ८९, १५७, १५९
जाई	२२९
जाइस्सामि	१८७, २१३, २१६, २२०
जाएज्जा	२१४, २१७, २२१, २२४, २२८
जाएता	२२४, २२८
जाओ	२७७
जागरवेरोवरत्त	१०७
जागरंति	१०६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
जाण—	
जाण	६२, ७६, १०२, १०६, ११२, १४२
जाणइ(ति)	५६, ७१, ९१, १२९, १७५
जाणह	९४, १३६, १३७, १३८, २००
जाणाहि	६८
जाणे	२३४
जाणे(णि)जा	२, ८९, १२५, १७२, १९१, १९९, २०५, २१४, २१७,
जाणया(जानता)	२०१
जाणवय	२९५
जाणित्ता	१०६, १२२, १२९, १९६
जाणित्तु	६८, ८२, १३३, १५२, १८३
जाणु	१५
जाति(इ)	४५, ११२, १३३, १३४, १७७, १९१, २५६
जाती-मरण	७७, ७८, १७६
जातीमरणमोयणाए	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८
जाम	२०२
जात	१७८, १७९
जातामाताए	१२३
जाव	६८, १९८, १९९, २०५, २१७, २२१
जावइत्थ	३१०
जावए	१२३, ३११
जावज्जीव	२५०
जिण	१६८
जिब्भा	१५
जीव	२६, ४९, ६२, १३२, १३६-१३९, १९६, १९७, २०३, २०४, २०५
जीवणिकाय	६२
जीविउं	५६
जीविउ(ल)काम	७७, ७८
जीवित(य)	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१,

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
	५८, ६६, ७७, ७८, ९०, ९९	णं	६४, ६६, इत्यादि
	१२७, १२९, १४८, १९१, २३२	णंदि	९९, ११४, ११९
जीह्वपण्णाणा	६८	ण(न)गर	१९६, २२४, २७९,
जुश्मस्स	२०९		३१५
जुज्झाहि	१५९	णगरतर	१९६
जुज्झेण	१५९	णणिण	१८५
जुद्धारिहं	१५९	णच्चा	५६, १०८, ११२, ११५, ११९,
जुवाइ	१४१		१४०, १५५, १८०, २०९, २२९,
जूरति	९०		२५३, २६५, २६८, २६९
जे	२६०	णच्चाण	३१४
जोग	२२८, २६९	णट्ट	२६२
जोणि	२६७	णड्ड	१५१
जोणीओ	६, ७६	णत्थि	१, ७८, ८०, १२९, १३१,
जोव्वण	६५		१३३, १३६-१३८, १४४-
झसा	१०७		१४६, १५३, १७६, २००
झाण	३२०	णममाण	१९१, १९४
झाति	२५८, २५९, २८८, ३०९, ३२०	णए(नतः)	१०२
झाती	२८०, ३२१	णर	१०८, १४०, १६२, १७७,
झिमिय	१७९		१९१, १९८
झोसेति	११७	णरग	८४, १३०
झोम(से)माण	१५२, १८५, १९९	णस्सति	७९, ८२
झोसित	१५७, १६९	ण(न)ह	१५, ५२
ठाएज्जा	१६४	णाओ(नाग')	३००
ठाण	७९, १६४, २३८, २४४,	णाण	१४६, १७७, १८२, १९१
	२४७, २४८	णाणन्मट्ट	१९१
ठावए	२८९	णाणवं	१०७
ठित	३३, १६९	णाणी	११९, १२३, १३४, १३५, २६९
ठियप्प	१९७	णात	१, २, १४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९
डंड	२९९, ३०२	णातवल्ल	७३
डसंतु	२९६	णातसुत	२६३
डज्झति	७९, ८२, १२३	णाति	८७, १३३, १९३
डसमाण	२९६	णाभि	१५
ण	२३२, २३६, २३७, २३८,	णाम	१७०, १८२, १९२
	२४१, २४६, २४७, २४९,	णाय(= न्याय)	१०१
	२५१, २५२, २५७, २६०,	णायपुत्त	२४०, २६३
	२६१, २७१, २७२, २७३,	णालीयं	२९७
	३१४, ३२१	णास(नासा)	१५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
गितिष्	१३२	गिरामगंध	८८
गिकरणाए	२८, ९७	गिरालंबणताए	१७२
गिकाय	१३९	गिरुवट्टाणा	१७२
गिक्कम्मदंसी	११५, १४५	गिरोध	२४७
गिक्खंत	२०, १९१, २६४	गिक्खेज्जा	२४१
गि(नि)क्खम्म	७१, १७५, १९०, २८२, २९१	गिवत्तिष्ठ	२९५
गि(नि)क्खित्तदंड	१४०, १७७	गिवत्तित	१४८, ३१६
गिक्खिन्ने	१३३	गिवाथ	२८९
गिगम	२२४	गिवारेति	२९६
गिगंग	१०७	गिविज्जति	८६
गिचय	११३, १३४	गिविट्ठ	१३४
गिज्जरापेही	२३३	गिब्बाण	१९६
गिज्जाति	१४५	गिर्विद	९९, १०९
गिज्झाइत्ता	४९	गिविज्जे	१६७
गिज्झोसइत्ता	१२४, १८७	गिविज्जणचारी	१६०
गिट्ठियट्ठ	१९५	गिन्नुड	१४२
गिट्ठियट्ठी	१७३	गिन्नुत्त	२०२
गिडाल	१५	गिन्वेय	१३३
गिदाणतो	१७८	गिसण्ण	११९
गिदाय	१५८	गिसम्म	१९०
गिहेस	१७३	गिसामिया	१५७, २०९
गिहं	२८१	गिसीएज्ज	२०४, २४४
गिद्ध	१७६	गिस्सार	११९
गिधाय	२९९	गिस्सित्त(थ)	२६, २७
गिप्पीलए	१४३	गिस्सेस	२१५, २१९, २२४, २२८
गिब्बलासए	१६४	गिह्गिंसु	३०४
गिमंतेज्ज(ज्जा)	१९९, २०७, २०८, २५२	गिहाय	२०९
गियग(य)	६४, ६६, ६७, ८१	गिहं	८०, ८९, १०५, १३३
गियच्छंति	१२४	गिहेज्ज	१५७
गि(नि)यट्ठंति	७०, १७६, १९१	गीयागोय	७५
गियट्ठमाण	१९१	गील	१७६
गियम	७७	गीसंक	१६८
गियाइ(ति)	८८, २१०	गे	२७, ५२, १३६, १८२
गियाग	१९	गेत्त	१४४
गि(नि)रय	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, १२०, १३०, २००	गेत्तपण्णाण	६८
		गेव	१७, २२ इत्यादि
		गो	२२७, २२८ इत्यादि

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
प्लवङ्गणी	५२	तसंति	४९
त (तद्)	६४, ६६, ६७, ८१, २२८, २५२, २५७, २५८, २६८, २७१, २७५, २७७, २९९	तसकाय	५०, ५१, ५२, ५४, ५५, २६५
तंजहा	१, २, ४९, ६३, ६४, ७६, ८७, १३२, १६६, २००	तसजीव	२६७
तंस	१७६	तसत्त	२६७
तंसि	२५४, २५५, २८९, २९१	तस्स	२२८, २३४, २५५, २८३, ३९५
तंसिप्येगे	२८९	तस्सणी	१६२, १७२
तक्क	१७६	तहप्पगार	११८, ३२४, ३३१-३३३, ३३५-३३८
तक्किय	२०६	तहा	९२, १०२, १३३, १७९, २३२
तच्च	१३३	तहावि	२४२
तण	३७, २२४, २२८, २३५	ताणाए	६४, ६६, ६७, ८१
तणफास	१८७, २२५, २२६, २९३	तारिसय	१५८
तण्णिवेसणे	१६२, १७२	ताल्ल	१५
ततिय	२१६	तिवट्ठति	१९८
ततो	६४, ६७, ७९, ८१, १४५, १४७, २४६, २५७	तिण्ण	९९, १६१, १८८, २२४, २२८
तत्थ	७, १०, १३, २४, ३५, ३७, ४३, ५१, ५८, ६० इत्यादि	तिण्णि	२०२, ३११
तत्थ तत्थ	४९, १३५	तितिक्खए(वे)	१५६, २३१
तथागत	१२३	तितिक्खमाण	१८४
तद्धिड्डीए	१६२, १७२	तितिक्खं	२५३
तप्पुरक्कारे	१६२, १७२	तित्त	१७६
तम	१४४, १८०	तिधा	२४०
तम्मुत्तीए	१६२, १७२	तिप्पति	९०
तम्हा	७५, ९५, ९८, ११९, १२०, १२१, १४२, १४३, १५७, १७०, १९८	तिप्पमाण	२३८
तरए	१८२	तिरिक्ख	८४
तरति	१२७	तिरिच्छ	९२
तरित्तए	७९	तिरिय	४१, ९१, १०३, १३०, १३६, १३७, १७४, २०३, २५८, २७४, ३२०
तव	८१, १८०, २०४	तिरियदंसी	१३०
तवे(वो)	७७, १८७, २१४, २१७, २१९, २२२, २२३, २२६	तिविध	७९, ८२
तवत्सी	२१५	तीत	१२३
तस	४९	तीर	७९
		तु	९३, १२३, १९०, २३५, २३६, २४९
		तुच्छ	१०२
		तुच्छय	१००
		तुय्म	१५५

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

तुष्टे [टि०]	१९८
तुन्मे	१३७
तुमं सि णाम तं च्वे	१७०
तुयट्टेज्ज	२०४, २०५
तुला	१४८
तुसिणीए	२८८
ते	१७२, २०४, २११, २९९
तेइच्छ	९४, ३०७
तेउकाय	२६५
तेउफास	१८७, २२५, २२६, २९३
तेण	२२७
ते व णं	६४, ६६, ६७, ८१
तेसऽप्पत्तिथ	३१८
थंडिल	२३५, २४१
थण	१५
थणंति	१७८
थावर	२६७
थावरत्त	२६७
थी	८४
थूल	१५४
थोव	८६
दइत्त	१८९
दंड	३३, ७३, ७४, १३२, १४०, १६४, २०३, २०९, २६१
दंडजुद्ध	२६२
दंडभी	२०३
दंडसमादान	७३
दंत [दन्त]	१५, ५२
दंतपक्खालण	३०८
दंत (दान्त)	१२०, १९३
दंसण	१२८, १३०, १६२, १७२, २६४
दंसणल्लसिणो	१९१
दंसमसग	२९३
दंसमसगफास	१८७, २२५, २२६
दक्ख	
दक्खिण	२

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

दग	२२४, २२८
दहुं	१४५, १६४
दढ	७८, १८४
दम	७७
दयति	२१०
दया	१९६, २१०
दलयिस्सामि	२२७
दलएजा	२१८
दविय	५६, १२७, १४३, १८७, १९४, २३९, २९१, ३१९
दसंतु	२९६
दसम	३१३
दहह	२०६
दाढा	५२
दायाद	७९, ८२
दारुण	१४५
दास	८७
दासी	८७
दाह	७९, ८२
दाहिण	१, १४६, १९६, २२३
दिग्धिञ्जा	३१६
दिट्ठ	३३, १३३, १३६
दिट्ठपह	९७
दिट्ठभय	११६
दिट्ठिमं	१९७
दिया	१८९, १९०
दियापोत	१८९
दिव्वमाया	२५२
दिसा	१, २, ६, ४९, १०३, १३६, १३७, २०३
दिस्सति	७७
दीण	१९३
दीव	१८९, १९७
दीह	१७६
दीहाराय	१५६
दीहलोगसत्थ	३२
हु	२६४, ३१२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
दुफळ	२००	दुस्संबोध	१०
दुक्कळ [टि०]	२००	दुस्सय	१३७
दुक्ख	४९, ६८, ७९, ८०, ८२, ८४, ९६, १०१, १०५-१०७, १२६, १२९, १३०, १३९, १४०, १४२, १४८, १५२, १८०	दुहृतो	८८, १२७, २१०, २३२
दुक्खपडिकूल	७८	दुहजमाण	१६२
दुक्खदंसी	१३०	दुहजेजा	१६४
दुक्खपडिघातहेतुं (सं)	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८	दूर	१४७, १४८
दुक्खमत्ताए	१२७	देति	८६
दुक्खसह	३०४	देववल	७३
दुक्खी	८०, १०५	देह	२१०, २३८, २४९
दुगुंलणा	५६	देहंतर	९२
दुगुंलमाण	७१	देहमेद	२५०
दुच्चर	२९४	दो	१११, १२३, २१६
दुच्चरग	२९८	दोणमुह	२२४, २२८
दुज्जात	१६२	दोस	१३०, १३६, १३७, १३८, १५१
दुज्जोसय	१५७	दोसदंसी	१३०
दुणिकसंत	१९१	धम्म	४५, ८५, १५३, २३०, २४०, २४८, २८८
दुणितिकख	२६२	धम्मवं	१०७
दुद्धि	१३७	धम्मविद्	१०७, १४०
दुपयं	७९	धम्मि	१८५
दुप्पडिलेहित	१३७	धाती	८७
दुप्पडिवृह्ग	९०	धारित्तए	२२५
दुप्परकंत	१६२	धारेजा	२१४, २२१
दुब्बि	१८६, २८५	धिति	११७
दुम्मय	१३७	धीर	६५, ८३, ११५, १३३, १८६, १९६, २०६, २२९
दुरणुच्चर	१४३	धुणाति	१४३
दुरतिक्रम	९०, १६२	धुणे	९९, १४१, १६१
दुरभिगंध	१७६	धुव	१९९, २००
दुरहियासए	१८३	धुवचारिणो	७८
दुल्लभ	१५९	धुववण्ण	२५१
दुबालसम	३१३	धूतवाद	१८१
दुविह	२३०, २६९	धूता	६३, ८७
दुक्खस	१००	धोएजा	२१४
दुव्विण्णाय	१३७	धोतरत्त	२१४
		न	२१५, २५९, ३०८
		निरुद्धाउय	१४२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
निसिद्धा	१३०	पडिक्कममाण	१६२
नूस	२५२	पडिक्कमे	२४३
पंडित(य)	६८, ७५, ९२, ९४, १४१, १५७, १५८, १८९, १९५, २०९, २३४	पडिग्गह	८९, १८३, १९५, २०४
पंत	९९, १४१, २९४	पडिघात	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८
पंथ	१९९	पडिच्छादण	२२५
पंथणिज्झाई(ती-टि०)	१६२	पडिणिक्खमित्तु	३०१
पंथपेही	२७४	पडिण्णत्त	२१९
पंसु	३०३	पडिपुण्ण	१६६
पकप्पेति	१३३, १३४, १९१	पडिवुज्झ	२५२
पकप्पयंति[टि०]	१३४	पडिवुद्धजीवि	१७०
पकरेंति	६२	पडिवृहणता	९३
पकुब्बति(इ)	९६, १८०	पडिभाणी	२७४
पकुब्बमाण	७९, ८२, १४८	पडिमोयए	९१, १०३
पक्खालण	३०८	पडियाइक्खे	२०४, २६८
पक्खिणो	२८३	पडियार	२४०
पगंथं	१८४	पडिलेह	७६, ११२, २६६
पगंये	१९१	पडिलेहाए	७१, ९२, ९७, १११, १२२, १४९, १६४, १७५, २०५, २०६, २१२
पगह	११६	पडिलेहिता	४९, २४८
पगप्प	२१९	पडिलेहिय	१११, २२४-२२८
पगव्भति	१६०	पडिलेहिया	२३५
पगमाए	२८१	पडिलेहेति	७०
पगहिततरग	२३९	पडिवण्ण	१९, १३४, १३९, २१४, २२१, २७५
पगहे	२४८	पडिवतमाण	१९३
पचह	२०६	पडिसंखाए	१७१
पच्चवस्खाएज्जा	२२८	पडिसंजलेज्जासि	१४२
पच्चस्थिम	१, २	पडिसंवेदयंति	१३५
पच्चासी	९२	पडिसंवेदयति	६, ७६
पच्छण	१७८	पडिसंवेदेति	३८०
पच्छा	६४, ६६, ६७, ८१, १४१, १५३, १६४	पडिसेवमाण	३०५
पच्छाणिवाती	१५८	पडिसेवे	३११
पज्जवजात	१०९	पडिसेहितो	८६
पज्जालितए	२११	पडीण	१४६, १९६
पज्जालेत्ता	२१२	पडुच्च	१७१
पट्टण	२२४	पडुप्पण	१३२
पडिक्कूल	७९		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पणग	२२४, २२८, २६५	पमादए	६५, १५२
पणत(य)	२१, १८४	पमादे	१२३
पणतासी	३०४	पमादेति	१२७
पणियसाला	२७८	पमाय	३२१
पणीत	१३४	पमायी	१०८
पणुन्न	१४८	पमुच्चति	१०८, ११६
पण्ण	२५०	पमोक्ख	१०४, १५५
पण्णवेति	१३२	पमोक्खसि	१०७, १२६
पण्णवेमाण	२००	पया	११९, १५१, १६०
पण्णवेमो	१३८	पयावित्तए	२११
पण्णवेह	१३७	पयावेज्जा	२१२
पण्णाण	६२, ६४, ६८, १०१, १६०, १९०, २१५	पर	२, ७९, ८२, १२९, १९७, १९९, २०७, २०८, २१२, २१८, २७२
पण्णाणमंत	१४५, १६६, १७७, १९०	परक्कमंत	१८२, १८७, २२६
पत(थ)णुए	१८८, २२४, २२८, २३१	परक्कममाण	२६२
पतेलस	२८०	परक्कमे	२७५, ३१८
पत्त(पत्र)	३७	परक्कमेज्ज	२०४, २०५
पत्त(प्राप्त)	१३४	परक्कमेज्जासि	९७, १११, १३३, १७३
पत्तेय	४९, ६८, ८२, १३९, १५२, १६०	परट्ठ	३१५
पत्थए	२३२	परम	११२, ११५, २५३
पद(थ)	१०३, १३४, १७६	परमचक्ख	१५५
पदिसो	१४९	परमदंसी	११६
पदेसिए	१८९	परमाराम	१६४
पप्प	७९	परलोइय	२८५
पबुद्ध	१६६	परवागरण	२, १७२, २०५
पभित्ति	१८४	परिकहिज्जइ	९३, १३३
पसु	५६, ११२	परिकिलंत	२४४
पभूतपरिण्णाण	१६४	परिक्रमे	२४४
पभंगुणो	२१०	परिक्रमेज्जासि	१९५
पभंगुर	१८०	परिगिज्ज	७७, ७९
पमज्जए	२३७	परिगिलायमाण	२१०
पमज्जिय	२२४, २२८	परिगह	८८
पमज्जिया	२७३	परिगहावंती	१५४, १५७
पमत	३३, ४१, ६३, ६६, १२९, १३३, १३४, १५६, १६१	परिघासेतुं	२०५
पमत्यति	१४१	परिघेतव्व	१३२, १३६, १३७, १७०
पमाद	३३, ७६, ८५, १५१	परिज्ज	१२४
आ. २१		परिज्जाणति	१०७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
परिजाणतो	१४९
परिजाणामि	२०४
परिजाणित(य)व्व	५, ८
परिजुण्ण	१०, १८७, २१७, २२१
परिट्ठवेज्जा	२१४, २१७, २२१
परिट्ठवेत्ता	२१४, २१७, २२१
परिणमेज्जा	८६
परिणिज्जमाण	१४९
परिणिब्बाण	४९
परिण्ण	१७६
परिण्णा	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८, ९७, १०१, १०३, १४०, १८८, २१९
परिण्णाए	३०८
परिण्णाचारी	१०३
परिण्णाण	१६४
परिण्णात(य) (परिज्ञात)	९, १६, १८, २९, ३०, ३८, ३९, ४६, ४८, ५३, ५५, ६०, ६१, ६२, ९३, १४९, २७०
परिण्णाय	१७, ३०, ३३, ४७, ५४, ६१, ६२, ७४, ७८, ८८, ९२, ९७, १०१, १०४, १११, १२०, १२३, १४०, १५८, १६०, १६३, १७३, १७५, १८४, १८५, १८८, २०३, २५९
परिण्णाय(त्त)कम्मे	९, १८, ३१, ३९, ४८, ५५, ६१, ६२
परिण्णाविचैग	१५९
परितप्पति	९०
परितप्पमाण	६३, ७२
परिता(था)व	६३, ११८, १४५
परितावए	१८०
परिता(था)वैयव्व	१३२, १३६-१३८, १७०
परितावैति	१०, ४९
परिदेवमाण	१८२
परिनिव्वुड	१९७
परिपच्चमाण	१५०
परिपाग	१८०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
परिमंडल	१७६
परिथट्ठण	६३
परियाय	१५२, १७१, १८५, २१५, २१९, २२४
परियावज्जंति	३७
परियाविज्जंति	६०
परिवज्जाए	१६५
परिवज्जियाण	२६६, २७३
परिवदेज्जा	६४, ८१
परिवदंति	६४, ८१
परिवहिताए	२२४, २२८
परिवाय	११८
परिविचिट्ठति	१३५
परिविचिट्ठिष्ठ	१४६
परिवित्तसेज्जा	१९८
परिवित्तसंति	१९८
परिबुसित	१८४, १८७, २१३, २१६, २२०, २२५
परिवंदणमाणणपूयणाए	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८, १२७
परिव्वए	८८, १०८, ११६, १२४, १५६, १७३, १८४, १८६, १९७
परिव्वयंति	१६६
परिस्सवा	१३४
परिस्सह	३०३
परिहरंत	३१८
परिहरंति	६७
परिहरेज्जा	६७, ८९
परिह्वायमाण	६४
परिहिस्सामि	१८७
परीवेवमाण	२११
परीसह	१८३, २४९, २५०
परीसहपभंशुणो	२१०
परीसहो(हु)वसग्ग	२२४, २२८
परुवैति	१३२
परुवेमो	१३८
परुवेह	१३७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
परेण परं	१२०	पसारेत्तु	२७५
परं	३०१	पसारेमाण	१६२
पलालपुंज	२७८	पस्त	१९३
पलास	१७८	पहाय	२६०
पलिउच्छण्ण	१५१	पहेणाए	८७
पलिछिण्ण	१४४	पाइण	४१, १४६, १९६
पलिछिदिय	१४५	पाउड	७०, ८३
पलिछिदियार्ण	११५	पाउणिस्सामि	१८७
पलिवाहिर	१६२	पाएज्ज(जा)	१९९, २०७, २०८
पलिमोक्ख	१५१	पाडियक्क	२०३
पलिय	१४०, १८४, १९१	पाण	१९९, २०४, २०५, २०७, २०८, २१८, २२३, २२७, २३७, २३८, २८३, २९९
पलियंतकर	१२८, १३०	पाणजाती	२५६
पलियट्ठाण	२७८	पाणि	१२१
पलेमाण	१३३, १९९	पातए	२१८
पलेहि	३०१	पातरासाए	८७
पर्वच	१२७	पाहुं	२७
पवद(य)माण	१२, २३, ३४, ४२, ५०, ५७, ९४, १५१	पाद	१५
पवा	२७८	पाद (पात्र) [टि०]	२१३
पवाद(य)	१७२	पादपुंछण	८९, १८३, १९९, २०४
पवार्यदे	२८९	पादुरेसए	२४५
पविसिस्सामो	२९०	पामिच्च	२०४
पविस्स	३१५	पाय (पात्र)	२१३, २१६, २२०, २७२
पवीलए	१४३	पार	७०, ७९
पवुच्चति	३३, ४०, ४९, ७१, ९७, १०१, १३३, १५९	पारए	२३९, २५३, २५५, ३००
पवेदए	१९६	पारंगम	१९८
पवेदयिस्सामि	१८१	पारग	२३०
पवेदित	२४, ४३, १०१, १५२, १५७, १६४, १८०, १८७, २०१, २०२, २०८, २०९, २१४, २१७, २१९, २२६	पारगामि	७१
पवेवेति	२८९	पाव	११२, ११५, १६५, २०२
पवेसिया	२५९	पावकम्म	६२, ९५, १०९, ११६, ११७, ११९, १२२, १४२, १५०, १५३, १६०, २०२, २०९
पव्वइअ	२५४	पावग	२७१, ३१४
पव्वहिअ	१०, ८४, ९६	पावमोक्ख	७३
पसंसित	८६, ९१, १०१, १०३	पावय	१९४, २००
पसारए	२४३	पावादिय	१४०

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

पावाहुय	१३९
पास (पश्य)	१०, २३, २६, ३४, ४२, ४९, ५०, ५७, ८५, १०८, ११२, १२१, १२७, १३३, १४०, १४२, १५६, १६६, १७९, १८०, १८७
पास (पार्श्वे)	१५
पास (पाश)	११३
पासए	८९
पासग ८०, १०५, १२८, १३०, १३१, १४६	
पासणिए	१६५
पासति	४१, ७१, ९२, १४८, १७५
पासमाण	४१
पासया (पश्यता)	२४१
पासह	१४९, १५३, १७८, १९४, २१०
पासद्वा	१४५, १६१, १६६, १७४, १९८
पासिमं	१२७
पासिय	१०८, ११९, १६२
पासे	१२०
पि	४५, ६२, ६४ इत्यादि
पिंड	३१९
पिच्छ	५२
पिद्धो	२७४
पिट्ठि	१५
पिट्ठति	९०
पिता	६३, १९३
पित्त	५२
पिय	७७, ७८
पियजीवि	७८
पियाउय	७८
पिहित	२९०
पिहितच्चा	२६४
पिहिस्सामि	२५५
पीढस्सपि	१७९
पीहए	७५
पुच्छ	५२
पुच्छिंछं	२८७
पुच्छिस्सामो	१३९

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

पुट्ट (स्पृष्ट)	३७, ६०, ७०, १२७, १५२, १५३, १८६, १९१, १९६, २०६, २१५, २१८, २३६, २४१, २६०, ३०७
पुट्ट (पृष्ट)	२६०
पुट्टपुन्वा	२९८
पुट्टवं	२३६
पुट्टा	१९१, २०६
पुढवि	१२, १३, १४, १७, १८, ३७
पुढवी	२६५
पुढो	१०, ११, १२, २३, २६, २७, ३४, ४२, ४९, ५०, ५७, ७७, ८७, ९२, ९६, १२९, १३४, १३६, १४२, १५२, २६७
पुढो पुढो	१३४
पुण	२, ८०, १०४, १०५, १३८, २१४, २१७
पुणरवि	२८२
पुणरेंति	११३
पुणरेति	१०८
पुणो	९३
पुणो पुणो	४१, ६३, ७०, ७२, १३३, १३४, १४८, १४९, १९१
पुण्ण	१०२
पुत्त	६३, ७८
पुरतो	३१७
पुरत्थिम	१, २
पुराण	३१९
पुरिस	६, ९०, ९३, १०२, ११८, १२५, १२६, १२७, १४३, १५५, १७६, २८४
पुरे	१४५
पुलाग	३१९
पुव्व	३३, १२४, १३९, १४३, १५३, १५८, १६४, १८३, १८७, २१८, २४८
पुव्ववास	१८७
पुव्वसंजोग	१४३, १८३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पुष्पावरराय	१५८	वंशपमोक्त	१०४, १५५
पुष्पुद्गाई	१५८	वंशचेर	१४३, १५५, १८३, १९०
पुष्पि	६४, ६६, ६७, ८१	वंशवं	१०७
पूति	९२	वक्त्र	३१९
पूयण	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८, १२७	वज्जतो	१५९
पूरइत्तपू	११८	वद्ध	९१, १०३, १०४, २३०
पेगे	१७८, १९३	वल	७३
पेच्चवल	७३	वहिं	२३३, २८२
पेच्चा	१	वहिरत्त	७६
पेज्ज	१३०	वहिया	५६, १२१, १२५, १३३, १४०, १५६
पेज्जवत्ती	१३०	वहु	८९, ९३, ११६, १२९, १५१, १५४, १६२, १८०, २५६, २५८, २९५, २९७, ३०२
पेतं	१५३	वहुना	७९, ८२
पेसल	१९७	वहुणामे	१२९
पेहमाण	२८७, ३१३, ३२०	वहुत्तर	२५१
पेहाए (प्रेक्षते)	२७४	वहुमायी	९३
पेहाए (प्रेक्ष्य)	९३, १७४, २०५, ३१६	वहुत्तो	२७६, २९२, ३०६, ३२३
पोतया	४९	वाल	७७, ७९, ८०, ८२, ९४, १०५, ११४, १४४-१४८, १५०, १५९, १८०, १९१, १९२, २६७, २६८
पोरिसि	२५८	वालभाव	१६९
पोसंति	६६	वालग्ग	८८, २१०
पोसेजा	६६	वालिया	१४९, १९१
फरिस	६०, २६२	वाहा	१८८
फरस	१९०, १९१, ३०५	वाहिं	९२
फरसासी	२९७	वाहिरग	१४५
फल	३०२	वाहु	१५, २७५
फलगाव(य)तट्ठी	१९८, २२४, २२८	विइय	११९, १४९, १९१, २२०
फासिय	१०७, १९०	वीय	२२४-२२८, २३५
फास	६, ६४, ६८, ७६, ९९, १०७, १३५, १४२, १४९, १५२, १५३, १६४, १७६, १७९, १८०, १८४-१८७, १९६, २०६, २११, २२५, २२६, २४६, २८६, २९३	वुइअ	१६२, २७४
फासे	१४२	वुद्ध	१४५, १८०, २०६
फुसंति	१५३, १७९, १८७, १९६, २०६, २२६	वुइत	२७७
फुसित	१४८	वू--	
बंध	१४५	आहु	१४०, १५१
बंधण	१४४	बुथा	१३९, १६९, २०४, २११
		वेमि	९, १५, १८, १९, २२, २६, ३१,

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

३२, ३७, ३९, ४५, ४८, ४९, ५२, ५५, ६०, ६१, ६२, ७४, ८०, ८६, ८९, ९४, ९७, ९९, १०५, १११, १२०, १२७, १३१-१३४, १३९, १४२, १४४, १४६, १४९, १५१, १५३, १५५-१५७, १६१, १६४- १६६, १७१, १७३, १७६, १७८, १८२, १८६, १८८, १८९, १९२, १९५, १९८, १९९, २०१, २०३, २०५, २०७, २०८, २१२, २१५, २१९, २२४, २२८, २९२, ३०६, ३२३	
भंजग	६३
भगिणी	१७८
भगवं	२५४, २५७, २६८, २७१, २८१, २८२, २९१, २९२, २९९, ३०४- ३०७, ३०९, ३१०, ३११, ३१५, ३१८, ३२२
भगवत	१३२
भगवता	१, ७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८, ८९, १८७-१८९, २०१, २१४-२१७, २१९, २२१-२२३, २२६, २२७
भगवतो	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९
भज्जा	६३
भट्ट	१९१
भत्त	९५
भमुह	१५
भय	७३, १२९
भव-	
भवंति	५, ८, ९ इत्यादि
भवति	१, १४, २५ इत्यादि
भविस्सामि	१, ४
भविस्सामो	७०
भवे	१५८
भाग	९१
भाया	६३

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

भावण	८८, २१०
भासंति	१२३, १३२
भासह	१३७
भासामो	१३८
भासित	१५९
भिक्षाथरिया	२१८
भिक्षु	८८, १६२, १८७-१८९, १९६, १९७, २०४-२०६, २१०- २१३, २०५-२०९, २२०- २२५, २२७, २२८
भिक्षुणी	२२३
भिज्जति	१२३
भित्ति	२५८
भिदुर	२५१
भीत	२५८
भीम	२५८, २८३, २८५
भुजंति	२३७
भुजह	२०४
भुजित्था	२७१, २७२
भुजिअ	१९९
भुजे	३१२, ३१३
भुजो	१८७, २२६, २९७
भुजो भुजो	१६२
भूत	४९, ७६, ११२, १३२, १३६- १३९, १९६, १९७, २०४, २०५
मे	१३७, १३९
मेउर	२२८
मेउरधम्म	८५, १५३
मेत्ता	६६, ९४
मेद	१८३, १९८
मेदुर	२२४, २२८
मेरव	१८६, २२४, २२८
मो	२६, ८४, १३९, १४६, १८१, १८५, १९३
मोगामेव	८२
मोच्चा	२६४
मोत्ताए	२१८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
भोम	१६६	मम	२०४, २०५, २११
भोयण	६३, ६७, ७९, ८२, ८७	ममाइत	९७
मउए	१७६	ममाइयमत्ति	९७
मए	१५७	ममायमाण	७७, ८८, १८३
मंता	१०८, ४० [दि०]	मरण	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८, ७७, ७८, ८५, १०८, ११६, १४८, १७६, १८०, २३२, २४५
मंथु	३१०	मसग	१८७, २२५, २२६
मंद	३१८	महं (महान्)	१७२, १७५, २०२, २०९
मंस	५२	महं [मम]	१८४
मंससोणित	१४३, १८८, २३७	महंतं	१२०
मंसू	३०३	महता	६३, १२३, १६२
मक्कड	२२४	मह्वमय	४९, ८५, १८९, १५४, १८०
मग्ग	७४, ८९, १४३, १५२, १५३, १७७	महाजाण	१२९
मच्चिय	९१, ११३, १४५	महासुणी	१८१, १८४, १९७
मच्चु	१०८	महामोह	८५
मच्चुसुह	१३४	महावीर	१७८, १८७, १९०, २६६, २७७, ३००, ३०५, ३१४, ३२०
मज्जेज्जा	८९	महावीहिं	२१
मज्झ (मध्य)	१४५	महासङ्घी	९३
मज्झाए	१६६	महुर	१७६
मज्झात्य	२३३	महेसिणो	१६६
मज्झिम	२०९	महेसी [टि०]	१२३
मट्टिय	२२४	महोवकरण	७९, ८२
मडंब	२२४	मा	९२, १५१, १६२, १७२, १८२
मण	९८, १४३, १६४, १७२	माण	१२०, १२८, १३०, १९८
मणिकुंडल	७७	माणदंसी	१३०
मण्णति	११४	माणण	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८, १२७
मण्णमाण	६६, ७३, ९४, १५०, १६९, १९०, १९३	माणव	६४, ६७, ७७, ८२, ८७, १०१, १२०, १२३, १३४, १५१, १५२, १६२, १७७, १८०, १८५,
मण्णसि	१७०	माणवादी	७५
मत	१३३, १३६	माणुस्स	२३६
मत्तिमं	९७	मातण्ण	२७३
मत्तिमंत	२२९	माता	६३, १९३
मत्ती	१७६	माता (मात्रा)	८९, १२३
मत्तीमता	२७६, २९२, ३०६, ३२३		
मत्ता (मत्वा)	४०		
मत्ता (मात्रा)	८२, १२७		
मद्विय	१९६		
मच्चुमेहणिं	१७९		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
मामए	१६५	मुत्तिमग	१७७
मामगं	१८५, २००	मुह	१३४
मायदंसी	१३०	मुहुत	६५, १८३
माया	१२८, १३०, १५१ १९८	मुहुताग	२८२
मायी	९३, १०८	मूर्त्त	७६
मार	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, ८४, १२७, १३०, १४७	मूढ	७७, ७९, ८२, ८४, ९३, ९६, १०८, १४८, १५१
मारदंसी	१३०	मूढभाव	६४
माराभिसंकी	१०८	मूल	१११, ११५
मारए	२८९	मूलद्व्याण	६३
मास	२५६, २५७, ३११, ३१२	मृसियारि	३१७
माहण	११९, १३६, २०२, २०८, २४८, २७६, २८६, २९२, ३०६, ३०९, ३१७, ३२३	मे	१, २, ५२, ६३, ८६, १५५, १८७, २११, २१८, २२२, २४९
मित	१२५	मेहा (धा) वी	१७, २९, ३३, ४७, ५४, ६१, ६२, ६९, ७४, ९७, १०४, १११, ११७, १२७, १२९, १३०, १५७, १७३, १८६, १८९, १९१, १९५, २०३, २०९, २६९
मितवल्	७३	मो	१२, २३, ३४, ४२, ५०, ५७
मिलाति	४५	मोक्ख	७३, १०४, १५५, १७८
मिहुक्कहास	२६३	मोण	८६, ९९, १५६, १६१, १६५
मीसीभाव	२६०	मोयण	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८
मुइं	१७९	मोह	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, ७०, ८३, ८४, १३०, १४८, १६२
मुंड	१८४	मोहदंसी	१३०
मुक्क	६९, १०४	य	३७, ४९, ६० इत्यादि
मुच्चति	१२७	यावि	४, ४१, ६५, १४९, १९२
मुच्छति	४१	रएज्जा	२१४
मुच्छमाण	४१	रज्जति	९८, १५९
मुज्झति	१६२	रज्जेज्जा	२५१
मुट्ठि	३०२	रण्णे	२०२, २३५
मुट्ठिजुद्ध	२६२	रत्त	१३२, १५१, १५३, १७६
मुणि	९, ३१, ३९, ४८, ५५, ६१, ६२, ७०, ७९, ८५, ९७, ९९, १००, १०६, १०७, ११६, १२२, १५८, १५९, १६१, १६४, १८०, १८१, १८२, १८७, १९८, २३५, २४२, २६२, २७३, २८०	रत्ति	६४, ९८, १०७, २८६
मुणिआ	२४१	रत्त	७७
मुतच्चा	१४०	रत्त	२१४
मुत्त	९९, १६१, १८८	रमंति	६२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
रमति	१५०, १८२	लद्ध	७०, ७१, ८९, १४९, ३१९
रस	६४, १०७, १७६, २७३	लद्धु	८६, ८९, १२०
रसगा	१८०	लभंति	१७८
रसया	४९	लभति	१६७, १७८
रसेतिषो	३१६	लभिज	१९९
राईणं	८७	लहुण	१७६
राहंविचं	२८०	लहुभूयगामि	१२०
राओ(तो)	६३, ७२, १३३, १८९, १९०, २८२, २८७, २९१	लाघव	१८७
राओवरातं	३१२	लाघविय	१९६, २१४, २१७, २१९, २२१, २२२, २२३, २२६, २२७
रायं	१५८	लाढ	२९४, २९५, २९८, ३००
रायंसी	१७९	लाभ	८९
रायवल	७३	लाळ	९२
रायहाणी	२२४, २२८	लाळप्पमाण	७७, ९६
रायाणो	७९, ८२	लिप्पति	१०३
रिक्कासि	२५७	छंविद्ध	३०३
रीय—		छंपहत्ता [टि०]	९४
रीइत्था	२५४	छेपित्ता	६६, ९४
रीयंत	१८४, १८९	छक्ख	१७६
रीयंति	२७६, २९२	छप्पति	२६८
रीयत्ता	३०६, ३२३	छसिद्ध	२९५, ३०१
रीयति	२८६, ३०६, ३०९, १६३	छसग	१९३, १९६
रीयतो	१६३	छसणय	२९६
रीयित्था	३०५	छसिणो	१९१, १९८
रीयमाण	१८७, १९१	छसित	१८४
रक्खमूल	२०४, २०५, २१९	छसियपुण्व	२६१
रवंति	१८२	छह	९९, १६१, १९८, २९५, ३१०
रवंति[टि०]	१८२	छहदेसिए	२९५
रह (रुअ)	१७६	छेद्ध	३०२
रव	४१, १०७, १०८, १२३, १४९, १५९, १७६, १७८	छेस्सा	२१९
रुवसंघि	१५३	छोए	१०, १४, २५, ३६, ४४, ५२, ६३, ८४, १४२, १४७, १५०, १६६, १८०, २००
रोग	६७, ८१, ८७९, १८०, ३०७	छोग(क)	५, ८, ९, २२, ३२, ४१, ५९, ६१, ६७, १०१, १०६, १०७, १११, १२१, १२३, १२९, १३२, १३४, १३६,
लंभ	१४४		
लजमाण	१२, २३, ३४, ४२, ५०, ५७		
लज्जामो	२०३		
लट्ठि	२९७		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
	१४०, १४६, १५२, १५४, १५७-१५९, १६४, १८३, १८५, १९६, २०९	वत्तए	१००
लोगवित्त	१५४	वत्थ	८९, १८३, १८७, १९९, २०४, २०५, २०७, २०८, २१३, २१४, २१७, २२०, २२१, २५५, २५७, २७२, २७५
लोगविपस्सी	९१	वत्थग	२५७
लोगसंजोग	१०१	वत्थधारि	२१४
लोगसण्णा	९७, १०४, १११	वत्थु	७७
लोगस्सेसणं	१३०	वदंत	२१२, २१८
लोगालोग	१२७	वदति	८४, १३५, १३६, १८२, १९०, १९१
लोगावादी	३	वदासी	१३७
लोभ	७१, ९३, १२०, १२८, १३०, १५१, १९८, २५१	वदिता	१९३
लोभदंसी	१३०	वदिस्सामि	२५४
लोहित	१७६	वघ	७८, ११८, १२०, १४५, १८०
व	१४७	वघेति	५२
वइगुत्तीए	२०६	वमण	३०८
वइगुत्ते	१६५	वय (वयस्)	६४, ६५, ६८, ९६, २०९
वइगोयर	२०१	वयं (व्रतं)	९६
वइ	१५७	वयं (वयम्)	१३८, २०३
वंकसमायार	४१, १६१	वयंति	६२
वंकाणिकेया	१३४	वयण	१३६-१३८, २०४, २११
वंता	९७, १११, १२८, १२९, १९८	वयणिज्ज	१९१
वक्खातरत्त	१७६	वयसा (वचसा)	१६२
वच्च	१०७	वलेमाण	१९९
वज्ज	२४६	ववहार	११०
वज्जभूमि	२९४, २९७	वसट्ठ	१९३
वज्जेत	३१८	वसह	२०४
वज्जमाण	१९७	वसा	५२
वट्ठ	१७६	वमिता	१४३, १८३, १९०
वट्ठमगं [टि०]	१७६	वसु	१८३
वडमत्त	७६	वसुमं	६२, १६०, २१५
वडुमगं	१७६	वसुमंत	२२९
वडुत्ति [टि०]	११४	वसे	६३
वड्ढेति	९३, ११४	वसोवणीय	१०८
वणस्सति	४२-४४, ४७, ४८	वह	७८, ११८, १२०, १४५, १८०
वण्ण	२५१	वहिंति	५२
वण्णादेसी	१६०		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वा	१, २ इत्यादि	विणयं	६२
वाउ	५१, ५८, ५९, ६१	विणयण्ये	८८, २१०
वाउकाय	२६५	विणस्सति	७९, ८२
वागरण	२, १७२, २०५	विणा	७१
वातेरित	१४८	विणियद्विमाण	१६२
वाम	२२३	विणिविद्विचित्त	६३, ७२, १७८
वायस	३१६	विण्णाता	१७१
वाया	२००	वितद्दे	१९२
वायित	१८९, १९०	वितह	७९, २४५
वाल	५२	वितिमिस्स	२५९
वावि	२२७, २४३	वित्त	१५४
वास	२६४, २७८, २७९, २८०	वितिगिंछा	१२२
वासग	१८०	वितिच्छेद	३१८
वि	१२, १४ इत्यादि	विदिता	४०, ९१, ९६, १११, २३०
विउजंति	२००	विदिसप्पतिण्ण	१६०
विउक्कसे	१९१	विद्वायमाण	१९१
विउटंति	२७	विद्वंसणधम्म	१५३
विउसिज्ज	१८३	विदारए	१८९
विओकम्म	१९९	विधूणिया	२५२
विओवाए [टि०]	१९८	विधूतकप्प	१२४, १८७
विकिं(गिं)च	८३, ११५, १४२, १४३	विण्णाय (विज्ञात)	१३३, १३६
विककय	८८	विण्णाय (विज्ञाय)	२३५
विगड	२९१	विण्णू	१४०
विगतगेही	३२१	विप्पजड	१८२
विगिंच	८३, ११५, १४२, १४३	विप्पडिक्कण	२००
विगिंचति	१२९, १८५	विप्पडिक्केति	१६४
विगिंचमाण	१२९	विप्पणोल्लए	१५२
विग्गह	१५२	विप्पमाय	९६
विघातए	१२१, १७०	विप्पमुक्क	१५३
विजं (विद्वन्)	११२, ११५	विप्परक्कमंति	१७८
विज्जति	११०, १३१, १४६, १७६	विप्परक्कमाण	३२१
विजहिता	२०	विप्परामसंति	१४७
विजहेज्जा	२४०	विप्परामुसति	९६
विजाणाति	१७१	विप्परामुसह	२०६
विट्ठित	३१७	विप्परिणामधम्म	४५, १५३
विडज्जमाण	१९०	विप्परिणामेति	१९१
विणएतु	१७५	विप्परियास	७७, ७९, ८२, ९६, १४८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
विप्परियासुवेति[टि०]	७७, ७९, ८२, ९६, १४८	विलुपंति	७९, ८२
विप्परिसिद्ध	७९, ८२	विलुपह	२०६
विप्पसादए	१२३	विलुपिता	६६, ९४
विप्फंदमाण	१४२	विवाद	१३६
विष्मंत	१९४	विवित	६३, २३८, २३९
विभए	९६	विवितजीवि	११६
विभत्त	१९९	विवेग	१५९, १६३, २०२
विभयंति	७९, ८२	विसंभगता	२२४, २२८
विभूसा	२७, ६४	विसण्ण	१९२, १९८
विमुक्क	७०	विसाण	५२
विमोह	२२९, २५३	विसोग	२६३
विमोहणत्तर	२५३	विसोत्तिय	२०, १८५
विमोहायतण	२१५, २१९, २२४, २२८	विस्सेणि	१८८
वियक्खात	१७४	विह	२१५
वियड	२७१	विहरंत	२९८
वियत्ता	१९९	विहरमाण	२०४, २०५
वियाणतो	२३९	विहरिंसु	२५६, २९७
वियावाय	१९८	विहरित्था	२६६
वियाहित(थ)	१९, २६, ४१, ९९, १३८, १४२, १४३, १५२, १६१, १७१, १७४, १८०, १८५, १८८, १९२, १९८, २०२, २०९	विहरे	२४८
वियोसज्ज	२३३, २४५	विहारि	१६२
वियंतिकारए	२१५, २१९, २२४, २२८	विही	२९२, ३०६, ३२३
विरत	९९, १२०, १५३, १५६, १६१, १८४, १८८, १८९, १९४, २०४, २१९, ३०९	विहिंसंति	२३८
विरति	१९६	विहिंसति	१२, १४, २३, २५, ३४, ३६, ४२, ४४, ५०, ५२, ५७, ५९
विरत्त	७७	वीर	२१, ३३, ८५, ८६, ९१, ९८, ९९, १०१, १०३, १०७, १०९, १२०, १२३, १२९, १४३, १४६, १५३, १६१, १७३, १९५
विरमेज्ज	१७४	वीरायमाण	१९३
विराग	१२३	वीरिय	१५७
विरुवरुव	६, १२, १४, २३, २५, ३४, ३६, ४२, ४४, ५०, ५२, ५७, ५९, ६८, ७३, ७६, ८७, १८७, २२४, २२५, २२६, २२८, २८६, २९३	घुट्ठि	४५, ११२
		घुत्त	१८५
		वेज्जावडिय	१६३
		वेदवी	१४५, १६३, १७४, १९६
		वेदेति	१०७
		वेयण	१६३
		वेयवं	१०७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वेशावडिय	१९९, २०७, २०८, २१९, २२७	सत	१३४, २१९, २६४
वेर	९३, १०७, ११४	संतरुतर	२१४
वेवड्	१७९	संताणथ	२२४
वोक्कासिस्सामि	१८७	संति	११, २६, ३७, ४९, ५६, ६०, ८५, १८०, १९६, २६६
वोच्छिदेज्जा	१६४	संतिमरण	८५
वोसज्ज	२५७, २७५, २९९	संतेगतिथा	१९६
वोसिरे	२४९	संथडदंसी	१४६
वोसट्टकाय	३०४	संथरे	२३५
स	२८७	संथरेज्जा	२२४, २२८
सइं	३२१	संथरेत्ता	२२४, २२८
सइं असइं	१८०	संथव	१३५
सए	२४१	सयुत	६३
संकप्प	१५१	संध—	
संक्रमण	७८, २१८	संधिस्सामि	१८७
संक्कुचए	२४३	सधेति	६, ७६
सकुत्तेमाण	१६२	सधेमाण	१८९
सखडी	२७२	संधि	८८, ९१, १२१, १५२, १५३, १५७, १६९
संखा	२३०	संनि(णि)वेस	१७८, २२४
संखाए	७५, १८४, १९१, २५४, २६६	संपडिहेहाए	
संखाय	१९७, २५०	संपमारए	१५
संग	६२, ९४, १०७, ११४, १५४, १७४, १७६, १८४, १९८	सपर्यति	३७, ६०
संगंथ	६३	सपल्लिमज्जमाण	१६२
संगकर	१६४	सपव्वयमाण	१६९
सगामसीस	१९८, ३००, ३०५	संपसारए	१६५
संघडदंसी[टि०]	१४६	संपातिम	३७, ६०
संघाडी	२९०	संपुण्ण	७७
सघात	३७, ६०	संपेहाए[टि०]	६५
संचारेज्जा	२२३	सफास	१६३, २९०
संचाएमि	२११, २२५	सवाहण	३०८
सचिक्खति	१८४	सवाहा	१६२
संजत	३३	सबुज्जमाण	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, ९५, १३४, २०२, २०९, २८२
सज्जमति	१६०	संभवत	१९१
सजोग	१०१, १२९, १३२, १४३, १४४, १८३	संभूत	७९, १८२
सजोगट्ठी	६३, ७२	संसत	२०२
संणिहिसण्णिय	६७, ८७		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
संयुच्छिद्य[टि०]	४९
संछेद्यमाण	२९८
संवच्छर	२५७
संवष्टेजा(ता)	२२४, २२८
संवसति	६४, ६६, ६७, ८१
संविद्धपद	१५९
संविधु(हु)णिय	२२४, २२८
संवुड	१६५, २५०, ३०५
संसप्पग	२३७, २८३
संसय	१४९
संसार	४९, १३४, १४९
संसिचियाणं	७९
संसिच्यमाण	११३
संसेयय	४९
संसोहण	३०८
सकसाइए	२८८
सक्क	१६१
सक्खामो	२९०
सगडिभि	१२८, १३०
सच्च ११७, १२७, १४६, १६८, २२४, २२८	
सच्चवादी	२२४, २२८
सज्जेजा	२३२
सङ्घी	९३, १२९, १६९
सड	१५१
सण्णा	१, ७०, ९७, १०४, १७६
सततं	८४, १०८, १५१
सत्त(सत्त्व)	४९, १३२, १३६-१४०, १९६, १९७, २०४, २०५, २६७, ३१६
सत्ता (सक्ताः)	६२, १७८, १८०
सत्ता	१७६
सत्तिहन्थ	२८४
सत्थसमारंभ	३१, ४८, ५५, ६१, ६२
सत्थार	१९०
सदा	३३, १०६, ११६
सद्	४१, ९९, १०७, १०८, १७६, १८४, २८५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सद्धास	९९, १०७, १७६, १८४
सद्धव	४१, १०७, १०८, १७६
सद्धवैसऽयुच्छित	३२१
सद्धे	२५२
सद्धा	२०
सद्धि	६४, ६६, ६७, ८१
सद्धिहाणसत्थ	२१०
सपज्जवसिए	२००
सपेहाए	६४, ६५, ७३, ८५, १४१, १४२, १५८, १८०
सपेहिया	२५१
सफल	१४५
सवलत्ता	७६
सभा	२७८
सम	१६६
समण ७३, १९४, २०४, २११, २५४, २८०, २९६, २९७, ३१७	
समणसाहण	१३६, ३१७
समणस	२०४
समणुजाणए	८८
समणुजाणति	१३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८
समणुजाणमाण	१९२, २००
समणुजाणेज्जा	१७, ३०, ३८, ४७, ५४, ६१, ६२, ७४, २०३
समणुण्ण	४, ८०, १०५, १६९, १९०, १९९, २०७, २०८
समणुपस्सति	१२७
समणुपासद्	१६९
समणुवासेज्जासि	६८, ८६, १६५, १८२
समण्णागत	१९४
समण्णागतपण्णाण	६२, १६०, २१५
समभिजाणाहि	१२७
समभिजाणेज्जा	२२२
समभिजाणिया	१७३, १८७, २१४, २१७, २१९, २२१-२२३, २२६, २२७

आचारङ्गसूत्रप्रथमश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचीः

३३५

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

समभिजाणमाण	२१९
समय	१०६, १२३, १३९, २२४, २२८, २६३
समयण	८८, २१०
समया	१२३, १३९
समादहमाण	२९०
समादाण	७३
समादाय	९९, १६१
समादियंति	१९०
समाधि(हि)	१६७, १९०, २३३, २८७, ३१३, ३२०
समायाय	१११
समायार	४१, १६१
समारंभ	५, ८, ९, १२, १४, ३१, ३४, ३६, ४२, ४४, ४८, ५०, ५२, ५५, ५७, ५९, ६१, ६२, २०४, २०५
समार(रं)भ—	
समारभ (समारभ्य)	२०४, २०५
समार(रं)भति	१३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८
समारंभति	२०३
समार(रं)भावेति	१३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८
समारभावेजा	१७, ३०, ३८, ४७,
समारभेजा	५४, ६१, ६२, ७४, २०३
समारभेजासि	१२०, २०३
समार(रं)भत	१३, १७, २४, ३०, ४७, ५४, ५८, ६१, ६२, ७४, २०३
समार(रं)भमाण	१२, १४, १६, २३, २५, २९, ३४-३६, ३८, ४२-४४, ४६, ५०-५३, ५७, ५९, ६०, ७
समारभेमाण[टि०]	१६७
समावण	

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

समासज	२२९, २४५, २४९
समाहित	१७७, २४२, २८०
समाहितलेस्स	२१९
समाहियच्चे	२२४, २२८
समित	७६, ८०, १०५, ११६, १४३, १४६, १६३, १६४, १६९, २८६, २९३
समितदंसण	१८५, १९६
समितासी	३२२
समियं	१६९, २४२
समिया	१५२, १५७, १६९, १७१, २०९, २९१
समियापरियाए	१५२
समीरते	२४५
समुद्गायी	६३, ७२
समुद्गाए	१४, २५, ३६, ४०, ४४, ५२, ५९, ७०, ९५, १९३
समुद्धित	६५, ८८, ११९, १७७, १८९, २०२, २०९
समुद्दिस्स	२०४
समुपेहमाण	१५३
समुप्पजे	२४६
समुप्पजंति	६७, ८१
समुप्पाय	६७, ८१
समुस्सय	१४३
समुस्सिणाति	२०५
समुस्सिणासि	२०४
समुस्सिणोमि	२०४
समेच्च	१३२, २६९
समेति	१८२
समेमाण	१३३, १९९
सम्मत्त	१८७, २१४, २१७, २१९, २२१-२२३, २२६, २२७
सम्मत्तदंसी	९९, ११२, १४०, १६१
सम्मं	६८, १४५, १५६, १६१, १६६, १७३, २०६
सम्मुच्छिम	४९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सय	२१७, ३१४	सव्वलोए	१२३, १६०
सयं	१३, १७, २२, २४, ३०, ३२, ३५, ३८, ४३, ४७, ५१, ५४, ५८, ६१, ६२, ७४, २५९, ३२२	सव्वलोकंति	१४०
सयण (शयन)	२५९, २७७, २८०, २८३	सव्वसमण्णागतपण्णाण	६२, १६०, २१५
सयण (स्वजन)	६३	सव्वसो	१०१, १०४, १४०, १६०, २४९, २६८, २६९, २७१
सययं	३१६	सव्वामगंघ	८८
सया	३३, १०६, ११६, १२३, १३३, १४३, १४६, १५८, १६४, १६५, १७३, १८२, १८७, १९५, २८६, २९३	सव्वावंति	५, ८, २०३, २०९
सर (स्वर)	१७६	सव्विदिय	२१०
सरंति	१२३	सव्वेसणा	१८६
सरण	६४, ६६, ६७, ८१, १५०, १८२, १९७	सह	६, ७६, ७७
सरीर	१४१, १८०, १९८	सह	१०७
सरीरण	९९, १६१, २२४, २२८	सहति	९८
सरीरमेद	१९८	सहसकार	६३, ७२
सल्ल	८३	सहसकारेह	२०६
सर्वत	९२	सहसमुइ (ति)याए	२, १७२, २०५
सवयस	२०४	सहि	६३
सव्व	२, ६, ४९, ६२, ७८, १०३, १११, ११७, १२४, १२९, १३२, १३६, १४०, १६०, १७६, १८४, १८५, १९६, २२९, २४६, २४७, २५२, २६७, २७०	सहित(थ)	११६, १२७, १४३, १४६, १६४, २५८
सव्वट्ठ	२५३	साइ	
सव्वता(ता-या)ए	१७३, १८७, १९८, २१४, २१७, २१९, २२२, २२३, २२६, २२७	साइम	१९९, २०४, २०५, २०७, २०८, २१८, २२३, २२७
सव्वतो	१०३, १२९, १३६, १३७, १७३, १७७, १८४, १८७, १९८, २०३, २१४, २१७, २१९, २२१, २२२, २२३, २२६	साइय	२८१
सव्वत्य	२०२	सागारिय	१४९, २५९
सव्वदा		साड	२१४, २१७
सव्वपरिण्णाचारी	१०३	सात	६८, ७६, ७८, ८२, ११२, १३९, १५२, १६०
		सातिज्जति	३०७
		सातिज्जिस्सामि	२१९, २२७
		सादिए	२००
		साधिए	२६४
		साधु	२००
		सामगिय	२१४, २१७, २२१
		सामत	७६
		सामासाय	८७
		सारक्खमाण	१६६
		सारय	१४३
		सासय	१३२, २५२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
साहम्मिय	२१९, २२७	सुणह	१८०
साहरे	२४२	सुणिया	१५८
साहारणद्व	२४३	सुणिसत	२००
साहिय	२४०, २५६, २५७, ३१२	सुण्हा	६३, ८७
साहिस्सामो	१४६	सुत्त (सूत्र)	१८७
सिंग	५२	सुत्त (सुम)	१०६
सिक्खेज्ज	२३४	सुद्ध	१३२, १८६, २३३
सिद्धिल	१६१	सुण्णगार	२७९
सिण्णण	३०८	सुण्णगार	२०४, २०५
सिद्धि	२००	सुद्धेसणा	१८६
सित	११, ४९	सुपडिवद्ध	१५५
सित	१६७	सुपडिलेहित	१३६, १७७
सिया (स्यात्)	८३, ९६, १२२, १३३, १४५, १५८, २१२, २४७	सुपडिलेहिय	१७३
सिल्लिय	१७९	सुपण्णत्त	२०१
सिलोय	१९४	सुपरिण्णात्त	१९८
सिसिर	२७५, २८९, ३०९	सुप्पणिहिण्	१८४
सिस्स	१८९, १९०	सुब्भभूमि	२९४
सीत	१७६	सुब्भि	१८६, २८५
सीतफास	१८७, २११, २१५, २२५, २२६, २९३	सुब्भिगंध [दि०]	१७६
सीतोद्	२६४	सुय(त)	१, १३३, १३६, १५५
सीतोसिण	१०७	सुरमिगंध	१७६
सीयपिंड	३१९	सुविसुद्ध	३१५
सील	१५८	सुव्वत्त	१९३
सीलमंत	१९१	सुसमाहितलेस्स	२१९
सीविस्सामि	१८७	सुसाण	२०४, २०५, २७९
सीस	१५, १९८	सुस्स	१८१
सुअक्खात्त	२०१	सुस्समाण	१९६
सुअक्खात्तघम्म	१८७	सुह	७८, २१५, २१९, २२४, २२८
सुकड	२००	सुहट्ठी	९६
सुकर	२६१	सुहसाय	७८
सुक्क	३१९	सुहुम [दि०]	२५१
सुक्किल	१७६	सुह	१८७
सुणमाण	४१	सुहय	३१९
सुणय	२९६, २९८	सुणिय	१७९
सुणेति	४१	सुर	३०५
वा. २२		सुव्वणीय	१५५
		से	२२८, २४०, २४२, २४८, २५४,

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

	२५५, २५९, २६०, २६३, २६४,
	२६६, २७०-७२, २७७, २८८,
	३००, ३०५, ३०७, ३०८, ३१४,
	३२०
सेज्वा	२७७, २९४
सेज्जं	२, १०४
सेत्तं	२५, २२८
सेय	१०२, १२७, २१५
सेच—	
आसेवए (ते)	११९, १४९
आसेवित्ता	११९
सेवइया	२८१
सेवन्ति	९९, १६१
सेव्विष्ठ	२९४
सेवित्थ	२७७
सेवित्था	३१५
सेवे	२५९, २७१
सेवेज्जा	२५१
सेस	६७
सोएज्जा	८९
सोच्चा	२, १४, २५, ३६, ४४, ५२,
	५९, १५७, १७२, १९०,
	२०५, २०९
सोणित	५२, १४३, १८८
सोत (श्रोत्र)	६४, ६८, २६९
सोत(थ) (स्रोतस्)	१०७, १२०, १४४,
	१४५, १६६, १७४,
	१७५
सोथ (शोक)	१२०
सोयति	९०
सोयविय	१९६
सोलस	१७९
सोवट्ठाण	१७२
सोवधिअ	१३२, २६८
सोवाग	३१७
सो हं	२
सोहि	३२२

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

हं भो	१३९
हंतव्व	१३२, १३६, १३७, १३८, १७०
हंता	६६, ९४, १२१, १७०, २०६
हंता	११४
हंता हंता	२५८, ३०२
हण—	
हण	१९२, २००
हणह	२०६
हणिया	१२०
हणे	१०२
हणतो	१९२, २००
हणु	१५
हणुय	२२३
हत	१८४
हत्थ	७५
हम्मति	१२३
हत(थ)पुव्व	२६१, ३०२
हतोवहत	७७
हरदे(ए)	१६६, १७८
हरिय	२२४, २२८, २४१, २६५
हरिसे	७५
हव्व	७०
हव्ववाह	१४१
हस्स(ह्रस्व)	१७६
हस्स(हास्य) [टि०]	६४
हालिद्द	१७६
हास	६४, ११४, १२४
हि	१२०
हिंस—	
हिसिमु	५२, २५६, २९५
हिंसंति	५२
हिसति	१६०
हिसिस्संति	५२
हि(हे)च्चा	१४३, १८३, १९०, १९३
हित(थ)	२१५, २१९, २२४, २२८,
	२५३
हिमगसंफास	२९०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
हिमवास	२८९		११६, १४५, १५९, १६४, १८०,
हियय	१५, ५२		१९१, १९८, २१५, २६८
हिरण्ण	७७	हुरत्या	१४९, २०४, २०५
हिरिपडिच्छादण	२२५	हेल(वृ)	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८
हिरी	१८४	हेमत	१२४, २१७, २२१, २५४, २५५
हीण	७५	होउ(वृ)	१६२, १७२
हु	९, १८, ३१, ३३, ३९, ४८, ५५,	होड्ड	१५
	६१, ६२, ७१, ७९, ९२, ९७,	होति	१६९, १८६

[२] आचाराङ्गसूत्र[आयारंगसुत्त]द्वितीयश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अक	७२५, ७४१	अतलिक्खजाय(त)	३६५, ४१९, ५७६—
अककरेल्लय	३८२		५७८, ६१३
अकधाती	७४१	अतलिक्खे	५३१
अगारिग	३८५	अंतो	३३८, ३४६, ४०४, ४०५, ६०२,
अगुलियाए	३६०, ४७६, ५०४		६२२, ६३७, ६५१
अजण	३६०	अंतोअतेण	५६८, ५९९
अजलि	५१७	अतोहिंतो	६२२
अड	३२४, ३४८, ३५३, ४०४, ४१२,	अव	६२३—६२५
	४३१, ४५५, ४५८, ४६८, ५६९,	अवच्चोयग	६२६
	५७०, ५७१, ६००, ६१२, ६२३—	अवदाल्मा	६२६
	६२८, ६२९, ६३१, ६३२, ६३७,	अवपलंघ	३७७
	६३९, ६४१, ६४२, ६४६	अवपाणग	३७३
अंत (अन्त)	४६०, ७४५	अवपेसिय	६२६
अंतकड	८०२, ८०३	अवभित्तग	६२६
अतकम्म	७५४	अववण	६२३
अतरा	३४८, ३५३, ३५५, ४०८, ४६४	अवसरड्डय [टि०]	३७९
	४६७, ४६८, ४७०, ४७१, ४७२,	अवसालग	६२६
	४७३, ४७४, ४९३, ४९९, ५००,	अवा [टि०]	५४६
	५०२, ५०४, ५०५, ५०७, ५०९—	अवाडगपलंघ	३७७
	५१७, ५८५, ५८६, ६०५	अवाडगपाणग	३७३
अतरिजग	५५९	अवाडगसरड्डय [टि०]	३७९
अंतरियाए	७७२	अविल	३६९, ४०७, ५५०
अतरुच्छय	४०२, ६३०, ६३१	अंशुय	५५७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अकंतदुक्खा	७९६
अकरणिज्ज	३४०, ७६६
अकसिण	३२५
अकालपडिवोहीणि	४७१
अकालपरिमोह्णि	४७१
अकिंचण	६०७
अकिरिय	५२५
अक्कंतपुण्वे	३४२
अक्कोसंति	४२२, ४४९, ५१८, ५८६, ६०५, ६१८
अक्कोसंतु	४२२
अक्कोसेज्ज	४७१
अक्खाइयट्ठाण	६८२
अक्खाय(त)	३३८, ५२२, ६३५
अगड	५०५
अगडमह	३३७
अगटिण्	३५७
अगणि	३६३, ४४७, ५११
अगणिकाय	४२१, ४२३, ४२९, ४४०, ४४१
अगणिफंडणट्ठाण	६५८
अगरहित	३३६
अगार	४३५, ४३६, ४३८, ४३९, ४४०, ४४५, ७३३, ७४६
अगारवंधण	७९३
अगारि	४३५, ४३६, ४३८-४४१
अगिद्ध	३५७
अगग	७५१
अगगजाय	३८४
अगगपिंड	३३३, ३५२, ३५९
अगगवीय	३८४
अगगल	३५३, ४९९, ५०४, ५३५, ५४३
अगगलपासग	३५३, ४९९
अगिग	७९७
अगघाति [टि०]	७९०
अगघाउं	७९०
अगघाय	३७४
अचले [टि०]	७४३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अचित्त	६३८, ६६७
अचित्तमंत	५२२, ७८३, ७८९
अचेलयं	७४३
अच्चाइणा	३४८, ४६५
अच्चि	७५४
अच्चुत	७४५
अच्चुसिण	३६८
अच्छ	३५४
अच्छाहि	५९८
अच्छि	४१९, ४८८
अच्छिदिता	७१४, ७२०
अच्छिदेज्ज	४७१, ५१८, ६४३, ७१४, ७२०
अच्छिमल	७१९, ७२२
अच्छियं	३८७
अच्छोप्प	७६६
अच्छेज्ज	३३१, ३३८, ४१३
अजाणता(तो)	४०५, ५२०
अज्झत्थवयण	५२१
अज्झत्थिय	६९०
अज्झवसाण	१५८
अज्झोववज्जेजा	६८७, ७९०
अज्झोववण्ण	३७४
अट्ठ	६५२, ६७७
अट्ठालय	६६०, ६७७
अट्ठ (अष्टन्)	७४८, ७५१
अट्ठम	७३४
अट्ठमिपोसहिण्ण	३३५
अट्ठासीति	७४९
अट्ठि	३४२
अट्ठिय	३७३, ४०३, ४०४
अट्ठिरासि	३२४
अट्ठाइज्ज	७६९
अणत	७३३, ७७२, ७९४, ७९८
अणंतरहिता(या)ए	३५३, ३७१, ५७५, ६१२, ६५३
अणंचिल	३६९
अणगार	६०७, ७९२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अणगारिद्यं	७३३	अणुकंपणं	७३५
अणज्जोववण	३५७	अणुगच्छाहि	५६२
अणुण्णद्विय	३५६, ६०७, ७८४	अणुजाणाहि	६२३, ७६६
अणुवीद्दि(यि)	७८४	अणुण्व-	३५६, ४४५, ६०७, ६०८, ६२१, ७८४
अणुवीयिमासि	७८१	अणुतर	७३३, ७७०, ७७२, ७९३, ७९७
अणुणोक्त	४६४	अणुपत्त	७४६
अणतद्विय	३३१, ३३२	अणुपदेज्ज(जा)	३३०, ६११
अणभिककंत	३२५, ४६४ [टि०]	अणुपविट्ठ	३२४, ३२५, ३३५, ३३७, ३४३, ३४८, ६०३
अणभिककंतकिरिया	४३६	अणुपविस-	३४१, ३५०, ३९१, ४१२, ४३०, ५१५, ५१६, ६०७, ६३७
अणरियासमित	७७८	अणुपविस्समाण	३४२
अणल	५७०	अणुप्पदातव्व	४०५
अणह	४०४	अणुप्पमूय	३८१
अणाइल	७७१	अणुप्पेहा	३४८
अणागय	५२२	अणुलिप	७५४
अणागयवयण	५२१	अणुवयंति	७८३
अणाढायमाण	३३८	अणुवीयि(यी)	४४५, ५२१, ५५१, ६३३, ७८४
अणापुच्छिता	३९९	अणुवीयि भासी	७८१
अणमंतिथा	३९६	अणूणया	७४८
अणायरियपुव्वाडं	५२०	अणोगाहगमणिज्जं	४७३
अणायाराइं	५२०	अणोलिज्ज	७९४
अणारियाणि	४७१	अणोसणिज्ज	३२४-३२६, ३३२, ३३५, ३४२, ३६०, ३६३, ३६८, ३६९, ३७७, ३७८, ३८१, ३८६, ३८७, ३९०, ४०३, ४०४, ४०५, ६२७, ६४१
अणालोइय(था)	३९६, ७७८	अणोग्गहणसील	७८४
अणावाय	३४९, ३५७, ३९१, ६६७	अणोज्जा	७४४
अणासाउं	७९०	अणोवतमाण	४३६
अणासाद(य)ए	४६०, ४८७	अग्ग	३४२, ३७४, ४३०, ५०१, ५३३, ५५९, ५८४, ५९४, ६०७, ६३३, ७८०
अणासायमाण	४६०, ४८७, ४९४, ५०६, ५०८	अग्गउत्तिवअ	३२७-३३०
अणासेविय(त्त)	३३१, ३३२, ३३५, ४१४, ४१५, ४१६		
अणिकंप	४४४, ५७६		
अणिव	७९३		
अणिमेत्तेमाण	३४६, ४४६		
अणिसट्ठ	३३१, ३३२, ३३८, ४१३		
अणिसिट्ठ	३९७		
अणिस्मिण	७९९		
अणीहड	३३१		
अणु	७८३, ७८९		

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

अण्णतर	३२४, ३३७, ३४०, ३४१, ३५३, ३६०, ३६५, ३६९, ३७०, ३७३, ३९५-३८०, ३८२-३८८, ३९४, ३९५, ४०१, ४०९, ४१०, ४१९, ४२१, ४५६, ४५७, ५५७, ५५८, ५५९, ५६१, ५७६, ५९२-५९५, ६००, ६३४, ६६९-६८६, ६६९, ६९७, ६९८, ७०६, ७०७, ७१२- ७१४, ७१९, ७२०
--------	---

अण्णतरी	४२५
अण्णत्थ (णणत्थ)	३८४, ३९३, ४१९, ४६०
अण्णदा	७३६
अण्णमण्ण	३४०, ४२२, ४४९-४५२, ४६०, ५८३, ५८४, ६११, ६१८, ६४३
अण्णसंभोइय	६१०
अण्णोण्णसमाहीए	४१०, ४५७
अण्हयक्ख	७७८
अण्हयकरी	५२४
अतिरिच्छछिन्न	३२५, ६२४, ६२७, ६२९,
अतिथि(हि)	३३२, ३३५, ३३७, ३४८, ३५२, ३५७, ४१४, ४३५, ४३६, ४३८, ४३९, ४६५, ४६८, ५५९, ५९४, ६४८, ६४९

अतीत	५२२
अतुरियभासी	५५१
अतेणं	४३०
अत्तट्ठिय	३३१, ३३२
अत्थसंपदानं	७४७
अत्थियं[टि०]	३८७
अथिर	५७०
अद(ह-टि०)हुं	७९०
अदत्तहारी	५८४
अदिद्ध	६८७
अदिण्ण	६०७, ७८३, ७८४
अदिण्णादान	६०७, ७८३
अदुगुच्छिएसु	३३६

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

अदुद्ध	७९५
अदुवा	५२०
अदूरगय	३९६, ४०५
अदूरसामंत	७७२
अद्दीणमाणस	७७१
अद्धजोयणमेराए	३३८, ४७४, ५५४, ५८९
अद्धट्टम	७३६
अद्धणवम	७३४
अद्धमासिएसु	३३५
अद्धहार	४२४, ७२६, ७५४
अधारणिज्ज	६००
अधिकरणिए	७७८
अधियपेच्छणिज्ज	७५४
अधुणाद्योत	३६९
अधुव	५२०, ५७०
अपच्छिम	७४५
अपडिलेहिय	३५६, ६०७
अपडिलेहियाए	४५९
अपडिडुणैमाण	५२६, ५२७, ५२८, ५२९
अपमज्जिय	३५६, ६०७
अपरिणय	३६९, ३८१
अपरिभुत्त	३३१, ३३२
अपरिसाडा	४६२
अपरिहरिता	४३४
अपरिहारिय	३२७-३३०, ३९६, ४०५
अपलिउंचमाण	५८१
अपसू	६०७
अपाणय	७६६, ७७२
अपावण	८०२
अपावए	७७८
अपाविया	७७८
अपियाई	३४२
अपुत्ता	६०७
अपुरिसंतरकळ	३३१, ३३२, ३३५, ३३७, ४१३-४१८, ५५६, ६४९
अप्प (अल्प)	३२४, ३९०, ४०२, ४०३, ४०९, ४१२, ४३१, ४५५,

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

	४५८, ४६२, ४६८, ४९८, ५०२, ५५३, ५७०, ५७१, ५८८, ६२४, ६२५, ६२७, ६२९, ६३०, ६४२, ६४७, ६६७, ७८३, ७८९
अप्य (आत्मन्)	३५७, ३९०, ४२३, ४२८, ४२९, ४३७, ४८२, ५६३, ५८३, ६११, ६३३, ७३४, ७७०, ७७५
अप्यतिष्ठित	८०४
अप्यजृहिय	३४९
अप्यडिहारिय	४५५
अपतर	४७४
अप्यतिय	६२२
अपसावज्जकिरिया	४४१
अप्याङ्ग	३४८, ४६६
अपाण	३४१, ३४३, ४८२
अप्पुस्सए	४८२, ४८६, ५१५, ५१६, ५१८, ५८४, ७४२
अफासुय	३२४, ३२५, ३२६, ३३१, ३३२, ३३५, ३६०, ३६१, ३६२, ३६३, ३६५, ३६८, ३६९, ३७१, ३७३, ३७५- ३८१, ३८६, ३८७, ३९०, ३९२, ३९७, ४०२-४०५, ४४६, ५६३, ५६४, ५६७, ५६९, ५७०, ५९२, ५९३, ५९८, ६०३, ६२३, ६२४, ६२६, ६२७, ६३७, ६४१
अवहिया	३३२
अवहिलेस्स	४८२, ५१६
अवमंगेज	४२१, ७०३
अवमंगेति(इ)	४५०, ७५४
अवमंगेता	५९७, ७५४
अव्भुवगय	४६४
अभजिय	३२५
अभासा	५२३

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

असिकल	५२४, ५२५, ५२६, ५२७, ५२९, ५३४, ५४२, ५४४
अभिकसि	३६०, ३६८, ४०४, ५६१, ५६४, ५६५, ५८३, ५८४, ५९८
अभिकलेजा	४१२, ४२८, ४२९, ४५५, ४५८, ४६०, ५५३, ५७५- ५७८, ५८८, ६२३, ६२६, ६२९, ६३०, ६३२, ६३७, ६४१, ६४२
अभिकत	३२५, ४८६
अभिकतकिरिया	४३५
अभिकलण	४३२, ७८१, ७८४
अभिगिहिता	७७०
अभिगह	७७०
अभिचारियं	५०१
अभिणिक्खमण	७४६, ७४७, ७९३
अभिणिचारियं [टि०]	५०१
अभिद्वं	७९४
अभिपुवुद्ध	४६४
अभिप्पाय	७४६, ७५३
अभिमुह	७५४, ७६६
अभिरुव	५३४, ५३६, ५४४
अभिसंचारेजा(ज)	३३८, ३४०, ३४२, ३४८, ५५४, ५८९, ६६९-६८६, ६८९
अभिसंचारंति	६४३
अभिसंचारेमाण	३३८
अभिसंभूय	४६४
अभिसमिक्ख	७७५
अभिसेय	७३९
अभिहट्ठु	४०४-४०५
अभिहड	३३१, ३३२, ३३८, ४१३
अभिहणेज	३६५, ४१९, ४४४, ७७८
अभिहत	३४२
अभीत	७९३
अमूतोवघातिया	५२५, ५२७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अमणुण्ण	७९०	अवकर्कत	३८१
अमयवास	७३८	अवद्वित	७७९, ७९१
अमायं	४४३	अवड्डभाय	३३३
अमिल	५५७	अवणीतजवणीतवयण	५२१
अमुग	५२७	अवणीतवयण	५२१
अमुच्छिय	३५७	अवमाण [टि०]	३४२
अम्मा	७४४	अवयव	४१९
अम्मापिउ	७४६	अवर	७६१
अम्मापिउसंतिय	७४३	अवलंब	३६०, ४९९, ६३८
अम्मापियर	७४०, ७४५	अवल्लएण	४७९
अम्ह	३९०	अवहट्ठ	३६५, ६०२
अयपाय	५९२	अवहर-	४७१, ४९८, ५१८, ५८६
अयबंधण	५९३	अवहार	७३५
अरइय	७१५, ७१६	अवहारादि	३५२
अरण्ण	७८३	अविदल	३२५
अरहा	७७३	अविद्धत्थ	३६९, ३८१, ४७०, ४३७
अरहं	७५२, [टि०] ७७३	अवियाई	३५०, ३५७, ३९०, ३९९, ४३७, ५१०, ५१२, ५६३, ५८३
अरहंत	५२२	अव्वहित	७७०, ७७१
अराय	४७२	अव्वाधात	७३३
अरोय(ग)	७३६, ७३७, ७३८, ७३९	अव्वाहृत	७५२
अलं	५७१	अव्वाक्कित	३६९
अलंकार	७६६	अव्वाच्छिण्ण	३२५, ६२४, ६२७
अलंकिय(त)	४२४, ६८४	असई	३२६
अलसग	४२१	असंखेज्ज	७५१, ७५३
अलाउपाय [टि०]	५८८	असंथल	५४६
अलाभ	४५६, ६३३	असंलोय	३४९, ३५७, ३९१, ६६७
अलित	४७९	असंविज्जमाण	५५३
अल्लसए	७९६	असंसट्ठ	३६०, ४०९
अल्लीण	७४१	असच्चाभोसा	५२२, ५२४, ५२५
अवउजिय	३६६	असज्ज	७९९
अवंगुणेज्जा	३५६, ४३०	असण	३२४, ३३०, ३३१, ३३२, ३३५
अवक्खंति	४०९, ५५९, ५९४	-३३७, ३४३, ३४६, ३४९,	
अवक्कमे	६६७	३५७, ३६०, ३६३, ३६५-	
अवक्कमेज्जा(ता)	३२४, ३४९, ३५३,	३६८, ३९०, ३९२, ३९६, ३९७,	
	३५७, ३९१, ४०४,	४०९, ४२८, ४४६, ५२०, ५३७,	
	४७५, ५७९, ६६७,	५३८, ५९८, ६०९, ६८६, ७४०	
	७५४		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
असणवण	६६६	अहापरिणात	४४५, ६०८, ६२१
असत्त्वपरिणय	३७५-३७९, ३८२, ३८४	अहावद्ध	४५५
	-३८८	अहावादर	७५३
असमणुणात	३९७	अहामरग	७९२
असमाहृड	३४३	अहाराम	६६७
असमिय	७७८	अहा(धा)रियं	४८२, ४९३-४९५
असावज्ज	५२५, ५२७, ५२९, ५३६, ५३८, ५४०, ५४२, ५४४, ५४६, ५४८, ५५०	अहारिह	७४५
असासिय	३२५	अहालंद	४४५, ६०८, ६२१
असिणाद्	३५२	अहावर	४०९, ४५६, ५५९, ५९४, ६३३, ६३८, ७७८, ७८०, ७८१, ७८३, ७८४, ७८६, ७८७, ७८९, ७९०
असिणाणय	४२७	अहासंथड	४५६, ६३३
असित	७९६	अहासमण्णागत	४५६, ६३३
असुद्ध	७२५	अहासुत्त	७९२
असुभ	७३२	अहाखय [टि०]	७९२
असुय	६८७	अहासुहुम	७५३
अखर	७६०, ७६१, ७६४, ७७३	अहि(धि)यास	७६९, ७७१
असोगलया	७५४	अहुणामिण [टि०]	४६४
असोगवण	६६६	अहुणुम्भिण	४६४
अस्संजए	३३८, ३६१, ३६२, ३६३,	अहे (अघस्)	३२४, ३४०, ३५३, ४०४, ५७९, ७५३, ८०२
अस्सं(सं)जते	३६५, ३६६, ३६७, ३६८, ३७१, ३७३, ४१५, ४१६, ४१७, ४१८, ४२१, ४७४, ५५६	अहेगामिणी	४७४
अस्स करण	६५७	अहेसणिज्ज	४३३, ४६५, ४६६, ५८१
अस्सजुद्ध	६८०	अहो (अघस्)	७७२
अस्सट्ठाणकरण	६७९	अहो गंधो	३७४
अस्सादेति	७९०	अहोणिस्	७६८
अस्सलालपेलयं	७५४	आइक्ख-	५०२, ५१०-५१४, ७७६
अस्सिपडिया	४१३, ५५५, ५९०, ६४८, ६५०	आइण्ण	३४८, ४६५, ४६६
अह (अय)	३३२ इत्यादि	आइण्णं सलेक्खं	४५४, ६१९
अह (अहन्)	७४०	आइण्णसलेक्खं [टि]	४५४, ६१९
अहाकप्प	७९२	आइण्णोमाण	३४२
अहाणुपुव्वी	७४१	आइणपाउरण	५५८
अहापज्जत	३९९	आउकाय	३६८
अहापरिगहिय	५८१	आउक्खय	७३४, ७४५
		आउट-	३४०, ४२५, ७२८
		आउय	७३४

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

आउसो	३३७, ३६०, ३६८, ३७०, ३९२, ३९९, ४०४, ४०९, ४३३, ४४१, ४४५, ४५६, ५२७, ५२९, ५५९, ५६१-५६६, ५६८, ५९४, ५९७, ५९८, ५९९, ६०८, ६२१, ६३५
आउसंत	३४०, ३५१, ३१०, ३९६, ३९९, ४०४, ४४५, ४७७-४८१, ५०१, ५०२, ५०७, ५०९, ५१०, ५१२, ५१३, ५१४, ५१७, ५२७, ५६१, ५६२, ५८३, ५८४, ५८६, ५९६, ५९८, ६०८, ६२१.
आएस	३९३, ४६०
आएसण	४३५-४४१, ५०४
आकस-	४७७, ४७८
आगंतार	३७४, ४३२, ४३३, ४३४, ४४५, ६०८, ६१०, ६११, ६२१, ६३३
आगत	४७१, ५२०, ७९०
आगति	७७३
आगर	३३८
आगरमह	३३७
आगसह-आगसेज्जा	५०१
आगाढागाढ	४१९
आघंस-	४२१, ४५१, ५६४
आघाएज्जा	३७४
आजिणग	५५७
आणट्टगसएहिं	७६५
आणा	४१०, ७७९, ७८२, ७८५, ७९१, ७९२
आताव	३५३, ४२१, ४२९, ४५८, ४९१, ५७५-५७९, ७७२
आतोज	७६५
आतंक	३४०, ४२१
आदाए	३२४, ३४४, ३४५, ३४९, ३५३,
(आदाय)	३५७, ३९१, ३९६, ३९९,
(आयाए)	४००, ४७५, ५२०, ५७९, ६०३, ६०५, ६११, ६६७, ७६६
आदि	६३८

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

आदिए	४००
आदीयं	७४८
आभरण	५५८, ६८६, ७५४, ७६६
आभरणविचित्त	५५८
आम	३८४-३८८
आमंति	५२६
आमंतेमाण	५२६
आमग	३७५-३७९, ३८२
आमज्ज	३५३, ३६३, ४९१, ४९७, ६०४, ६९१, ७०१, ७०८, ७१५, ७२५, ७२७
आमडाग	३८१
आमय	३८०
आमलगपाणग	३७३
आमोय	६५६
आमोसग	५१६, ५१७, ५१८, ५८५, ५८६
आयंक	५५३
आय [वज्ज]	५५७
आयतण	४०८, ४३५, ४५६, ५२२, ५५९, ५९४, ६३३, ६३८
आयरिय	३९९, ४००, ४६०, ५०५-५०७
आयाण	३३८, ३४०, ३४२, ३५३, ३५७, ३६३, ३६५, ३६७, ३६८, ३९१, ४१९, ४२१-४२५, ४४४, ४५९, ४७१, ४७२, ४७३, ४९९, ५०५, ५६८, ५९९, ६०२
आयाणमंडमत्तणिकखेवणा	७७८
आयाम	३७०
आयार	४३५, ४३६, ४३८-४४१, ५२०
आयावणाए	७७२
आयाहिणपयाहिणं	७५४
आरभ	४४०, ७९३
आरभकड	५३६, ५३८
आराम	३२४, ३४०, ४०४, ६५९, ६७६, ७२७
आरामागार	३७४, ४३२, ४४५, ६०८, ६२१, ६३३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आराहित	७७९, ७८२, ७८५, ७८८, ७९१, ७९२
आरुहई	७५८
आलङ्क्यमालमलडो	७५७
आलङ्क्य	७७०
आलिङ्गेज	६४३
आलिप-	६९४, ७०६, ७१२
आलेखस्वचित्तभूत	७६६
आलोय-	३३७, ३५७, ३६०, ३६८, ३७०, ३९२, ३९६, ४००, ४०४, ४०५, ४०७, ४०९, ४५६, ५५९, ५६१, ५६२, ५६४-५६६, ५६८, ५९४, ५९८, ५९९, ६११, ७४५, ७७८, ७८७
आलोय	३६०, ४२५
आवज-	३४०, ७९०
आवडिय	३४२
आवास	७९३
आविहता	३९५
आविध-	७२६, ७५४
आवीकम्म	७७३
आवीलियाण	३७३
आस	३५४, ५०२
आसण	५४३, ७८७
आसम	३३८, ६७५
आसय	४६१
आसवति-आसवमाण	४८२
आसाढसुद्ध	७३४
आसाएजा	४६०, ४८७, ४९४
आसायपडियाए	३७४
आसिता	३४०
आसेवित	३३१, ३३२, ३३५, ४१४-४१६
आसोत्यपत्राल	३७८
आसोन्धमधु	३८०
आसोयवहुल	७३५
आह-	
आहड	३५०, ४०७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आहिजन्ति	७४३, ७४४
आहु	८०२
आहच	३२४, ४०४, ४०५, ४१९, ६०३
आहट्टु	३३१, ३३२, ३३७, ३३८, ३५७, ३६०, ३६६, ३६८, ३७१, ३७३, ३९२, ४१३, ६०३
आहड	३९२
आहत	६८२
आहर-	४०१, ४०७, ४०८, ४७८, ५१७, ५६३, ५६४-५६६, ५८६, ५९७
आह्राकम्मिय	३३८, ३९०, ३९२, ४३७, ५९८
आहार	३४१, ३५०, ३९१, ३९६
आहारातिणिय	५०७-५०९
आहारिणं [टि०]	४८२, ४९३-४९५
आहारेजा	३४१, ३५०, ३९१
आहारेत्ताए	३४१
आहित	८०३
आहुत	७४०
आहोण	३४८
इंगालकम्मंत	४३५
इंगालडाह	६६२
इंदमह	३३७
इंदिय	५४०, ७८७
इंदियजाय(त)	३६५, ४१९, ४४४
इक्कड	४५६, ६३३
इक्खागकुल	३३६
इच्छ-	३९९, ६२३, ६२९, ६३८
इट्ट	६८७
इट्टि	७५३
इतराइतर	३४१, ३५०, ४३७-४४१
(इतरातितर)	
(इतरातितर)	
इत्थ	३५०
इत्थिविरगह	३४०
इत्थी	५२१, ५२८, ५२९, ६८६, ७८७, ७९९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
इत्थीवयण	५२१	उच्छोल—	३६०, ४१९, ४२१, ४५२, ५६५, ६९६, ७०५, ७१२, ७१९
इदाणि	४०५	उज्जुवालिया	७७२
इम	४४३	उज्जाण	५४३, ५४४, ६५९, ६७६, ७२७, ७६६
इरिया	७७८	उज्जाल—	४२१, ४२३, ४२९, ४४०
इहलोइय	६८७	उज्जुय	३५३, ३५४, ३५५, ३५९, ४४३, ४६९, ४७०, ४९९, ५००
ईसर	४४५, ६०८, ६२१, ६२३, ६२८	उज्जोत	७३७
ईसाण	७५९	उज्जिय	४०२, ४०३
ईसिं(सि)	७५४, ७६६	उज्जियधम्मिय	५५९, ५९४
ईहामिय	७५४	उट्टा [टि०]	५५८
उउ	३३५	उट्टुवदिय	४३३, ४३४
उंछ	४४३, ४६५, ४६६	उट्टोए	४६१
उंवरमंथु	३८०	उट्टु	७५३, ७७२
उकंविद्य	४१५	उट्टुगामिणी	४७४
उकस—	४७४, ४७७, ४७८	उण्णमिय	३६०, ४७६, ५०४
उक्किट्ठ	७५३	उत्तम	७५८
उक्कुज्जिय	३६६	उत्तर	७६१, ७७२
उक्कुडुय	४५६, ६३३, ७७२	उत्तरखत्तिथकुंडपुर	७३५, ७५५, ७६६
उम्मा	३३५, ३३७	उत्तरगुण	७४५
उक्खलंपिय } [टि०]	३६०	उत्तरपुरत्थिम	७५३, ७७२
उक्खलुंपिय }		उत्तरिज्जग	५५९
उक्खलंपिय	३६०	उत्तरेज्जा	४९९
उक्खत्त	४४३, ७५७	उत्तसेज्ज	५०५
उक्खिप्पमाण	३५२	उत्ताणए	४००, ६११
उरगकुल	३३६	उत्तारेमाण	३६३
उरगह	३५६	उत्तिग	३२४, ३४८, ४८१, ४८२
उच्चार	३५३, ४१९	उदउल्ल	३६०, ३७१, ४९०, ४९१, ४९६, ४९७, ६०४
उच्चारपासवण	४३०, ४५९, ६४५—६६७	उदक(ग)पसूत	४१७, ५११
उच्चारैज्जा	७७८	उदग	३२४, ३४८, ४४७, ४७०, ४७३, ४७४, ४८०, ४८२, ४८५—४९०, ४९३—४९६, ५०२, ५११, ५१५, ५१६, ६०३, ६१६
उक्कावय	४२३, ४२४, ४८६	उदगदोणि	५४३
उच्छु	३८५, ६२९		
उच्छुगंडिय	४०२, ६३०		
उच्छुचोथग	४०२, ६३०		
उच्छुडालग	४०२, ६३०		
उच्छुमेरग	३८२, ४०२		
उच्छुवण	६२९		
उच्छुसालग	४०२, ६३०		

विशिष्टशब्दः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दः	सूत्राङ्काः
उदय	७४८	उवएस	३५७, ३६३, ४२१, ४४४, ४५९
उदर	३६५, ४८१	उवकर—	३९१, ४२८, ५९८
उदाहु	४०५	उवक्ताह—	३४९, ३९१, ३९३, ४२८, ५३७, ५३८, ५९८, ७४०
उदीण	३३८, ३९०, ४०९, ४३५-४४१	उवगय(त)	७३४, ७३५, ७३६, ७४६, ७६६, ७७२
उदीरिय	७९५, ७९८	उवगरणपडिया	५१६, ५१८
उदूहल	३६५, ४१८	उवचरण	४३०, ४७१
उदेतु	५३०	उवचितकाए	५४०
उद्व—	४२२, ४४९, ४७१, ५१८, ७७८	उवज्ज्ञाय	३९९, ४६०, ५०५-५०७
उद्वणकरी	५२४	उवद्वाण	४३४
उद्विसिय	३३८, ३६०, ४५६, ४७६, ५०४, ५५९, ५९४	उवद्विय	४१०, ७५३
उद्वद्धु	३७१, ४६९	उवणिक्खित्त	३६५, ४०९
उपासग	५२७	उवणि(नि)मत	४०४, ६०९, ६१०, ७४०
उप्पज्जति	७७०	उवणीया	७५५
उप्पण	७७५, ७७६	उवणीतभवणीतवयण	५२१
उप्पय—	७३७, ७५३	उवणीयवयण	५२१
उप्पल	३८३	उवदंसिय [टि०]	४७६
उप्पलणाल	३८३	उवदिट्ठ	३५७, ३६३, ३६७, ३९१, ४१९, ४२१-४२५, ४२७-४३०, ४४४, ४५९, ४७१-४७३, ५०५, ५६८, ५९९, ६०२
उप्पिजलगभूत	७३७, ७७४	उवधि	४८९
उप्पीलावेजा	४७४	उवरय	३९०, ४२५, ४३७, ८०१, ४८२
उप्पण—	३६१	उवव्वरिं	४८२
उप्फेस	४८५	उवलित	३५३
उव्वाह—	४२१, ४३०, ६४५	उवल्लिएजा	४६४-४६६
उवभव	७३४	उवल्लियति	४३०
उव्विभण	४६४	उवल्लिस्सामि	६३३
उव्विभय	३६२, ४०५	उवल्लीणा	४५३
उव्विभदमाण	३६७	उवव्वन्न	७४५
उम चाते(ए) [टि०]	७४२	उववाय	७७३
उमचाए [टि०]	७४२	उवसंसकम—	३४०, ३५२, ३९३, ४८२, ५१८, ५८३, ५८४
उम्मग	४८८, ४९८, ५१५, ५१६, ५८४	उवसग्ग	४६२, ७७०, ७७१
उम्मिजलमालभूत [टि०]	७३७	उवसज्जेजा	६३८
उम्मिस्स	३२४	उवस्सय	३२४, ३३८, ३४०, ४०४, ४१२-
उयत्तमाण	३६३		
उरत्थ	७२६, ७५४		
उराल	७४२, ७४३		
उल्लोड(ल)—	६९५, ७०४, ७११, ७१८, ७५४		

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

	४२५, ४२७-४३१, ४३७, ४४४-
	४५४, ४५६, ५४३, ६१६, ६१७, ६१९, ६६७
उच्यते	४०९
उवागच्छ—	३४८, ४३७-४४१, ४६५-
	४६८, ४९९, ५०२, ५०७, ५८३, ६०९, ६१०, ६२३, ६२९, ७५३, ७५४, ७६६
उवागत	३४८, ४६५-४६८, ७३४, ७३५
उवातिक्रम	३५७, ४०९, ४५६, ५२२, ५५९, ५९४, ६३३, ६३८, ४३३, ४३४
उवातिणावित्ता	४३३, ४३४
उवासिए	५२९
उचितु [टि०]	४०९
उर्वेति	७९३
उवेहेजा	३५७, ३९२, ४७७-४८१, ४८४, ५१०, ५१२-५१४, ५१७
उवेहमाण	७९६
उव्वट्ट	३५३, ४२१, ४५१, ४९१
उव्वल—	३५३, ४२१, ४५१, ४९१, ६९२, ७०१, ७११, ७१८
उव्वेढिज्ज	४८५
उसम	७५४
उसभदत्त	७३४, ७३५
उसिण	५५०
उसिणोदय	३६०, ४१९, ४२१, ४५२, ६९६, ७०५, ७१२, ७१९
उसुयाल	५७६
उस्सविय	३६५
उस्सास	७४५
उस्सिच-	३६३, ३७०, ४७४, ४८०, ४८१
उस्सिसक्किय	३६८
उस्सयभूत	३४१
उस्सेइम	३६९
ऊर	३६५, ४८१
ऊसड	३५७, ४१९, ५३८, ५४८
ऊससमाण	४६१

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

ऊससेज्ज	४६१
ऊस्सासमाण [टि०]	४६१
ए—	
एज्जासि	५९६
एज्जाहि	५६१
एति	५२०
एह	५०७,
एहि	५२०
एग	३३१, ७४५
एगंत	३२४, ३४९, ३५३, ३५७, ३९१, ४०४, ४७५, ५७९, ६६७, ७५४
एगज्झं	३४०
एगति(इ)य	३४०, ३५०, ३५७, ३९०, ३९१, ३९९, ४००, ४०१, ४०७, ४०९, ४३५-४४१, ४४३, ५३३-५३५, ५४९, ५५०, ५८३, ६७०-६८१, ६८९
एगतिगएणं	४८२
एगदा	४६२
एगवयण	५२१
एगाभोय	४७५
एगावली	४२४, ७५१
एगाह	४७३, ५८३
एताए	५६१, ५९६
एताणि	५६६
एता(त्ता)व ताव	४४५, ६०८, ६२१, ७७९, ७८२, ७८५, ७८८, ७९१
एतो	३३७, ३६०, ३७०, ४०७, ४५६, ५१०-५१२, ५१४ ५५९, ५९४
एत्थ(त्थं)	४३०, ५०२, ५२०
एय(त्त)प्पगार	३९०, ४०४, ४२५, ४३७, ४८२, ४८५, ५०२, ५१८, ५२६, ५२७, ५२९, ५३०, ५३४-५५०, ५६१-५६६, ५८३, ५८६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
एयारूव	७७०	ओसपिर्णा	७३४
एरिसिया	४२४	ओसहि	३३५, ५४७, ५४८
एव चाते(ए)	७४२, ७७१, ७७३	ओसित	३२४, ३४२
एसणा	५६१, ५९६, ७९४	ओह	८०२
एसणिज्ज	३२५, ३२६, ३३२, ३३६, ३४३, ४०९, ४५६, ५५९, ६४१	ओहरिय	३६६, ३६८
एसमाण	५६१, ५९६	कओ	५०७, ५०९
एसित्तए	४१२, ४५५, ४५६, ५५३, ५५९, ५८८, ५९४	कंखेज्जा	५०५, ५१५, ५१६
एसित्ता	३९१	कंचि	३६०
एसिय(त)	३४१, ३५०, ३९१, ६०९, ६१०	कटकगवोदिय	३५६
एसियकुल	३३६	कंटय(ग)	३५५, ४०३, ४०४, ६९६
ओगाह—	४७४, ४८६	कंत	६८७, ७५४
ओणिज्झिय	६०९	कंद	४१७, ५११, ५६६, ६५१, ६५४ ७२८
ओणिह—	६०७, ६१२—६१७, ६१९, ६२१, ६३३, ७८४	कंदर	७४१
ओग्गह	६०७—६१९, ६२१—६२३, ६३३, ६३५, ७८४	कंदरकम्मंत	४३५
ओग्गहणसीलए	७८४	कंदलीऊसुय [टि०]	३८५
ओग्गहिय	६०९, ६१०, ६११, ६२२, ६२३, ६२९, ६३३, ७८४	कंवल	४७१, ५१८
ओघायतण	६६३	कंवल्लग	५५७
ओट्टच्छिन्न	५३३	कंसपाय	५९२
ओणमिय	३६०, ४७६, ५०४	कंसतालसद्	६७१
ओभासेज्ज	३५७, ३९३	कक्क	४२१, ४५१, ६९२, ७०४, ७११, ७१८
ओमवेलिय	५८१	कक्कस	५२४
ओमाण	३४२	कक्खळ	५५०
ओमुयति	७६६	कक्खरोम	७७३
ओयंसी	५३४	कच्छ	५०५, ६७८
ओयत्तियानं	३७०	कज्जलावेति	} ४८७
ओयस्सि	४२५	कज्जलावेमाण	
ओलिंपमाण	३६७	कट्ट	३५३
ओलित्त	३६७	कट्टकम्म	६८९
ओवय—	४३२, ४३५, ७३७, ७५३, ७७४	कट्टकम्मंत	४३५
ओवाय	३५५	कट्टकरण	७७२
ओसक्किय [टि०]	३६८	कट्टसिल	६३३
ओसत्त	७५५	कडग	४२४
		कडव	६५६
		कट्टिए	४९५
		कट्टुय	४०३, ५७४
		कट्टुयए	८०३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कडुवेयणा	७२८	कम्मारगामं	७७०
कडुवेतु	७२८	कथ	६५०, ७४३
कडुतु	७२८	कयाइ(ई) [टि०]	७३६
कठिण	४५६	कर—	
कण	३८८	अकासी	४३०
कणकुंडग	३८८	करिस्तु	७३९
कणग	५५८, ७४६, ७५४	करिस्संति	७४५
कणगकंत	५५८	करिस्सामि	६०७
कणगखइय	५५८	करेति	५०१, ७५४, ७६६
कणगपट्ट	५५८	करेंति [टि०]	७४०
कणगफुसिय	५५८	करेजा ३४१, ३५०, ३५२, ३५७, ३६७,	
कणगावलि	४२४	३९२, ३९४, ३९५, ३९६, ३९९,	
कणपयलि	३८८	४००, ४०१, ४०७, ४२७,	
कणियारवण	७६३	४६१, ४७५, ४८५, ४८८, ४९८,	
कण्ण	४८८	५०७, ५८३, ५८४, ६२२, ७७७	
कण्णमल	७२२	कारवेंति	७४०
कण्णसोथपडिया	६६९—६७४, ६८५, ६८६	कारवेज्जा	७७७
कण्णसोहणए	६११	कीरति	४०५
कण्ह	५५०	कुज्जा ३३८, ४१६, ५१८, ५८३, ५८४,	
कण्हुराह	७५१		५८६
कथित	७७३	करंत	७७७
कदलिल्लुगं	३८५	करणिज्ज ५१८, ५३५, ५३७, ५८६, ६११	
कदायी	७३६	करिरपाणग	३७३
कथित [टि०]	७७३	करेत्ता ४७५, ७३५, ७५४, ७६६	
कर्पिजलकरण	६५७	करेमाण	४६१
कप्प	४३३, ४३४, ७४५, ७५१	कलंकलीभावपर्वच	८०४
कप्पति ३९०, ३९२, ४०४, ४२५, ४३०,		कलवादी [टि०]	३३५
४३७, ५६१, ५६६, ५९८		कलसी [टि०]	३३५
कप्पल्लव	७१४	कल्लह	६८३
कप्पेज्ज	७२३	कलिय	७५४
कल्लव	३३८	कल्लणपडिया	४२१, ५१७
कम्म	४४०, ४४१, ६०७, ७७०	कलोवाति(ती-टि०)	३३५
कम्मकर(री)	३३७, ३५०, ३६०, ३९०,	कलोवादि [टि०]	३३५
	३९१, ४०१, ४२२, ४२५,	कल्लाण	५३५, ५३७
	४३५—४४९, ४४९—४५३,	कवाल	३४२
	४५६, ५५९, ५९४, ६१८	कविंजल्लुद्ध	६८०
कम्मभूमि	७५०	कविंजल्लुद्धाणकरण	६७९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कविद्विपाणग	३७३	कासवणालिय	३८७
कविद्विसरङ्गय	३७९	किंचि	३९५, ४००
कनौयकरण	६५७	किञ्चेहिं	४४०
कसाय	३९५, ४०७, ५५०	किञ्चा	४७५, ४९३, ७४५
कसिण	३२५, ७३०, ७७२	किट्टरासि	३२४
कसेरुग	३८२	किट्टिता	७९२
कहइत्तए	७८७	किट्टित	७७९, ७९१
कहवकह	७३७	किणैज	४२९, ४७४
कहमाण	७८७	किण्हमिगाईणग	५५८
कदा	७८७	किरिक्कियसद्	६७१
कहिं	५०७, ५०९	किरिया	४३३, ४३४, ६४५
कहिय [टि०]	७७३	किलामेज	३६५
काणग	३८५	किलीव	३४०
कास	३९९, ४०५, ४४५, ६०८, ६२१, ६२३	किण	३३२, ३३५, ३३७, ३४८, ३५२, ४०९, ४१४, ४३५, ४३६, ४३८, ४३९, ४६५, ४६८, ५५९, ५९४, ६४९, ७४०
कासगुण	७९९	कीत	३३१, ३३२, ४१३, ५५६,
कासजल	५७६	कीयगड	३३८
कासमोग	७४२	कुंजर	७५४, ७९४
काय	३४२, ३५३, ३६५, ४१९, ४२१, ४६०, ४७५, ४८१, ४८७, ४९०, ४९१, ४९३—४९७, ५१५, ५१६, ५३९, ५४०, ६३८, ६४३, ७०१—७२१, ७७०, ७७१, ७७७, ७७९, ७८०, ७८२, ७८८, ७७१, ७९२	कुंडल	४२४, ५६८, ७५०
काय (पात्र)	५९२	कुंदलयभतिचित्तं	७५४
काय (वस्त्र)	५५७	कुंभिपक्कं	३८७
कायव्व	४०५	कुंभी	३३५
कारण	३५७, ३६३, ४१९, ४२१, ४४४, ४५९	कुंभीसुह	३३५
कारिय	६५०	कुक्कुडकरण	६५७
काल	३४१, ३५०, ७३३, ७३४, ७३७, ७४५, ७४८, ७६२	कुक्कुडजातिय	३५९
कालगत	७४६	कुच्चग	४५६
कालमास	७४५	कुच्छि	७३४, ७३५, ७४०
कालातिकर्कतकिरिया	४३३	कुट्टी	५३३
कासमाण	४६१	कुपक्ख	५२६
कासवगोत	७३५, ७४३, ७४४	कुप्पति	५३३, ५३४
आ	२३	कुमार	७४०
		कुमारगामं [टि०]	७७०
		कुमारी	४२४
		कुराईण	३४६
		कुल	३४१, ३४६, ३५०, ३९१, ७४०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कुलत्थ	६५५
कुलिय	५४३, ५७७, ६१४
कुविद	४८१
कुवमाण	४४३
कुस	४५६, ७४५
कुसपत्त	४८१
कुसल	७५४, ७९६
कुससंथार	७४५
कुसुम	७५५, ७६२, ७६३
कुसुमिय	७६२
कूडागार	५०४
कूरकम्म	४८६
कूल	७७२
केयइवण	६६६
केवतिय	५०२, ५१३, ५१४
केवलवरणाणदंसण	७३३, ७७२
केवली	३३८, ३४०, ३४२, ३५३, ३५७, ३६३, ३६५, ३६७, ३६८, ३९१, ४१९, ४४४, ४५९, ४७१, ४७२, ४७३, ४९९, ५०५, ५६८, ५९९, ६०२, ७७३, ७७८, ७८१, ७८४, ७८७, ७९०
केस	६३८, ७६६
कोकतिय	३५४
कोट्ट—	३६१
कोट्टागकुल	३३६
कोट्टग [टि०]	३३६
कोट्टिमत्तल	७३८
कोट्टिगातो(याओ-टि०)	३६६
कोडालसगोत	७३४, ७३५
कोडी	७४८, ७४९
कोडिण्णा	७४४
कोदुगभूइकम्म	७३९
कोधणे	७८१
कोयवाणि	५५७
कोयहाणि [टि०]	५५७
कोलेजातो	३६६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कोलपाणग	३७३
कोलसुणय	३५४
कोलावास	३५३, ६५३
कोसग	४०९
कोसियगोत	७४४
कोह(घ)	५२०, ५५१, ७८०, ७८१
कोहणाए	७८१
कोही	७८१
खओवसमिय [टि०]	७६९
खंति	७७०
खंदमह	३३७
खंध	३६५, ४१९, ५७८, ६१५, ६५२
खंधजाय	३८४
खंधवीय	३८४
खचितंतकम्मं	७५४
खज्जुरपाणग	३७३
खज्जुरिसत्थय	३८४
खणित्तु	७२८
खत्तिय	३४६, ७३५
खत्तियकुल	३३६
खत्तियाणी	७३५—७३७
खद	३५२, ३५७, ३९३, ३९९
खमति	७७१
खमिस्सामि	७६९
खय	७३४
खरमुहिसहाणि	६७२
खल्ल	३३४
खहचर	५०५
खाइम	३२४, ३३०, ४०९, ४२८, ४४६, ५९८, ६८६, ७४०
खाओवसमिय	७६९
खाणी	६६४
खाणु	३५५, ६९९
खाणुय	६५६
खारडाह	६६२
खिप्पामेव	४८५, ४८९, ४९८, ७६७
खिवाहि	४७७

आचाराङ्गसूत्रद्वितीयश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः

३५५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
खिवित्तए	४७८
खीर	३५०
खीरपाती	७४१
खीरिजमाणी	३४९
खीरिणी	३४९
खीरिया	३४९
खीरोदं सागरं	७६६
खुट्ट	४२०, ४४४, ६१६
खुड्डाए	३५०
खुड्डिया	३३८, ४१६, ४४४, ६८४
खेड	३३८
खेमपद	७९८
खेल	३५३, ४१९
खेलावणधाती	७४१
खोमयवत्पणियत्पो	७५७
खोमिय	५५३, ५५७, ५५९
खोल	३८१
खंड	७१२, ७१७
खंड(डा-टि०)गकुल	३३६
खंडी	५३३, ५४३
खंडुं	४४८, ५४३, ५४४, ६१७
खथिम	६८९, ७५१
खंध	३७४, ५५०, ७३९, ७८७
खंधकसाय	७५१
खंधमेत	५२२
खंधवास	७३५
खगणत(य)ल	७६२, ७६३, ७६४
खण्ड—३३८, ३४६, ३५३, ३५४, ३५५, ३५७, ३५९, ३९६, ३९९, ४००, ४०५, ४६९, ४७०, ४९८, ४९९, ५००, ५०७, ५०९, ५१५-५१७, ५८४-५८६, ६११, ७८३	
खजदेव	५३०
खजल	५५७
खड्डा	४९९
खड्डिए	३७४
खण	७५९, ७६०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
गणधर	३९९
गणराय[टि०]	४७२
गणामच्छेद्य	३९९, ४००, ४६०
गणि	३९९
गति	७७०
गन्ध	७३३, ७३४, ७३५, ७४०
गन्धिमय	५४८
गमग	३३८, ३४०, ३४२, ३४८, ४७१- —४७४, ५५४, ५८९, ६४१, ६४२, ६४३, ६६९-६८६, ६८९
गमणिज	४७३
गयजुहियट्टाण	६८१
गरहिता	७४४
गर(रि-टि०)हामि	७७४
गरुड	४५५
गरुल	७५७, ७५८
गवाणी	६६४
गहण	४९९, ५०५, ५१५, ५१६, ६७४
गहणविदुग	५०५
गहाय	४०४, ४७७, ४७८, ४८५, ४८६, ५०१, ६६७, ७५४
गा	५४१, ५४२
गात(य)	४२१, ४५०, ४५१, ४५२
गाम	३३८, ३४२, ३५०, ३९१, ४१२, ४६५, ४६६, ५०२, ५१३, ५१४, ६०७, ६३७, ६७५, ७७०, ७८३
गामंतार	५८१
गामधम्म	३४०
गामपिंडीलगा	३५७, ५०२
गामरक्खकुल	३३६
गामसंसारिय	५१८
गामाणुगाम	३२९, ३४४, ३४५, ३५०, ३९१, ४०७, ४०८, ४५९, ४६४, ४६७—४७४, ४९१, ४९२, ४९३, ४९७—५०१, ५०४, ५०५, ५०६, ५०८ —५१८, ५८४, ५८५, ५८६,

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

गार्यंत	६८६
गारत्थिय	३२७—३३०
गावी	६४९
गाहावति	३२४, ३२५, ३२७, ३३३, ३३५, ३३७, ३४०, ३४४, ३४५, ३४९, ३५०, ३५६, ३६०, ३९०, ३९१, ४०९, ४२१, ४२४, ४२५, ४२७, — ४३०, ४३२, ४३५, ४३७ ४४८ — ४५३, ४५६, ४८२, ४८६, ५१८, ५५९, ५८२, ६०२, ६०३, ६०५, ६०८, ६११, ६१७, ६१८, ६२१, ६३३, ६३५, ६५१, ६५४, ६५५,
गाहावतिणी	३४०, ३५०, ४२५,
गिज्जेउजा	६८७, ७९०
गिद्ध	३७४
गिद्धपिट्ठमाण	६५८
गिम्ह	७३१, ७३३, ७६९
गिरि	७३८, ७९२
गिरिकम्मंत	४३५
गिरिमह	३३७
गिलाह	४०७, ४०८
गिलाएजा	४६२
गिलाण	३९३, ४०७, ४६०, ७२८
गिह	४४६, ५४३
गिहेल्लुग	५७६
गीत	६८२
गुंजालिया	५०५
गुच्छ	४९९
गुज्झाणुचरित	५३१
गुण	४२४, ५६८
गुणमंत	३९०
गुत्त	७७१
गुत्ति	७७०
गुम्म	४९९
गुल	३५०

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

गे(गि)ण्ह	३७०, ४४५, ४८४, ५८३, ६०७, ७८३, ७८४, ७९०,
गेवेय	७२६
गोण	३५४, ५१०, ५३९
गोदोहिया	७७२
गोपुर	६६०, ६७७
गोप्पलेहिया	६६४
गोमयरासि	३२४
गोतमादीणं	७७६
गोयर	४३५, ४३६, ४३८-४४१
गोरमिगाईणग	५५८
गोरहग	५४१
गोल	५२६, ५२८
गोसीसरत्तचंदणेणं	७५४
गोहियसद्	६७१
घडदास	५२६
घट्ट	४१५, ५५६
घण	७६५
घण्टा	७५४
घय	३५०, ४२१, ४५०, ५९७, ६९४, ७०३, ७१०, ७१७
घसी	३५५
घाण	७९०
घात	४८६
घासेसणा	३५९
घोस	७६७
चइत्ता	७३३, ७३४, ७४५
चउ	३३५, ४५६, ४५७
चउक्क	६६१, ६७८
चउत्थ	४०९, ४५६, ५२२, ५५९, ५९४, ६३३, ६३८, ७३४, ७७२, ७७८, ७८१, ७८७, ७८८, ७९०
चउप्पय	४०९
चउमुह	६६१, ६७८
चउयाह	४७३, ५८३
चउवग्ग	६४३
चए	७९३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
चएज्ज	७९९	चास्	७५४
चंगवेर	५४३	चालिय	३६०
चंदण	७५४	चिचापाणम	३७३
चंदणिउयए	३६०	चिंध	७५३
चंदप्पभा	७५४, ७६६	चिच्चा	७४६
चंपगवण	७६३	चिट्ठ—	३४९, ३५७, ३६०, ३९१, ४९०,
चंपयपायवे	७४१		४९६
चक्क	५००	चित्तमंससोणिते	५४०
चक्खु	७५४, ७९०	चित्त	७५४
चक्खुदंसणपडिया	६८९	चित्तकम्म	६८९
चक्खुल्लोयणलेस्सं	७५४	चित्तमंत	३५३, ३६१, ३६२, ६५३,
चच्चर	६६१, ६७८		७८३, ७८९
चत्तडेहे	७७०	चित्ताचेलड	३५४, ५१५
चमर	७५४	चिराधोत	३६९
चम्म	४४४	चिलिमिली	४४४
चम्मकोस	४४४	चीणंसुय	५५७
चम्महेदण	४४४, ४८४, ६०७, ६२२	चीवर	४८५
चम्मपाय	५९२	चीवरधारि	४८५
चम्मवंधण	५९३	चुंवेज्ज	६४३
चयण	७७३	चुण्ण	४२१, ४५१, ६९५, ७०४,
चयमाणे	७३४		७११, ७१८
चयोवचइय	५२२	चुण्णवास	७३८
चर—	७९४, ८०१	चुत	७३३, ७३४, ७४५
चरित्त	७६६, ७६७, ७६८, ७६९	चेत	३३१, ३३२, ३९०
चरिम	७४५	चेतेति	४१२—४२५, ४२७—४३१
चरियारते	४४३	चेतिस्सामि	४३५—४४१, ४४७—४५४
चरियाणि	६६०, ६७७	चेतेज्जा	५६३, ६४१, ६४२, ६४९
चलाचल	४४४, ५७६	चेतसा	७९५
चवलाए	७५३	चेतिय	७७२
चाउमासिय	३३५	चेतियकड	५०४
चाउल	३२६, ३८८	चेतियमह	३३७
चाउलपलंब	३२६, ३६१, ४०९	चेतसुद्ध	७३६
चाउलपिट्ठ	३८८	चेल	३६८, ४४४, ४८१
चाउलोदग	३६९	चेल (पाय)	५९२
चामर	७५९	चेलकण्ण	३६८
चार	५०५	चैचतिय	७५६
चारिय	५२६	छजीवणिकाय	७७६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
छद्म	४०९, ६३३, ७५८, ७६६, ७७२
छद्मी	७३४
छद्म—	३४०, ३९४
छद्मी	४२१
छण्ह	७४५
छत्त(ञ)	४१५
छत्तग	४४४, ४८४, ६०७, ६२२
छञ	४१५, ६५०
छमासिय	३३५
छवीया	५४७
छव्व	३७३
छायणतो [टि०]	४४०, ४४३
छाया	७६६, ७७२
छावणतो	४४०, ४४३
छिदिय	३३८
छिण्ण	३२५, ४९७, ६०४
छिवाडिं	३२५
छीयमाणे	४६१
छेदकर	७७८
छेयणकरि	५२४
छेयायरिय	७५४
जंगिय	५५३, ५५९
जंघासंत्तारिम	४९३—४९५
जंत	७५१
जंतपल	७५१
जंतलद्धी	५४३
जंतु	७९३
जंतुय	४५६
जंतुद्दीव	७३४, ७५३
जंभायमाणे	४६१
जंभियगाम	७७२
जक्खमह	३३७
जग	७५२
जण	३५७, ५०२, ७९५
जणग	५२६, ५२८
जणवय	४७१, ४७२
जत्थ	३३८, ३५२, ४०५, ४६५—४६८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
जलुवायपडिते	७६६
जए	३३४, ३३९, ३६४, ४११, ४६३, ७२९
जएज्जा	६४४
जएज्जासि	४८३, ५१९, ५३२, ५५२, ६०१, ६०६, ६४०, ६४४, ६६८, ६८८, ७३२
जयतु	५३०
जरमरण	७५५
जल	४७४, ४७५, ४९३
जलचर	५०५, ५१०, ५३९, ५४०
नलथलयंदिन्वकुसुमेहिं	७५५
जल्ल	७२१
जव	६५५
जवजव	६५५
जवस	५००, ५०२, ५१२
जवोदग	३७०
जस	७९७
जसंसे	७४४
जसंसी	५३४
जसरिंस	४२५
जसवती	७४४
जसोया	७४४
जहाठित	४०७
जहेव	४०५
जाइत्ता	३५३, ५८३, ६११
जाएज्जा	३३७, ३५३, ३६०, ४०९, ४४५, ४५६, ४९९, ५१७, ५५९, ५८१, ५८३, ५९४, ६०८, ६२१, ६३३, ६४५
जाण—	३२४, ३२५, ३२६, ३३१—३३३, ३३५, ३३६, ३३७, ३४२, ३४३, ३४५—३४९, ३५२, ३५४, ३५७, ३५९, ३६०—३६३, ३६५—३७१, ३७३, ३७५—३८८, ३९१, ३९३, ३९७, ४०२, ४०३, ४०५, ४०९, ४१२—४२०, ४३१, ४४४—४५६,

आचाराङ्गसूत्रद्वितीयश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः

३५९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
४५८, ४६५-४६८, ४७३-४७५,		सुवंगव	५४२
४८६, ४९०, ४९१, ४९६, ४९७,		सुवराय	४७२
५१६, ५२०, ५२२-५२५, ५५३,		सूय	७२४
५५५-५५९, ५६९-५७१, ५८५,		सुहृद्यह्मण	६८१
५८८, ५९०-५९४, ६००, ६०४,		जेष्ट	७४४
६०५, ६१२-६१९, ६२३-६३३,		जोग	७३४-७३७, ७४६, ७५४, ७६६,
६३७, ६४१, ६४२, ६४६-६६६,			७७२
६८५, ६८६, ७३४, ७३५, ७४०		जोग्ग	५४१, ५४३
७५३, ७६९, ७७३		जोतिणा	८००
जाण(=जानत) ४०५, ५१०-५१४, ५२०		जोतिसिय	७३७, ७३९, ७५३, ७७४
जाण(=यान)	५४३, ७५३, ७५४	जोयण	४७४
जाणगिह	४३५	झ ति	७५३
जाणसाला	४३५	झल्लरि	७६४
जाणु	७७२	झल्लरीसह	६६९
जात	३८१, ७३३, ७७३	झाणकोटोवगत	७७२
जातिर्मत	५४४	झामयंहिल	३२४, ३५३, ४०४, ५७९, ६६७
जायणा	५१७	झायतो	७९७
जालधरायणसपोत	७३४, ७३५	झिञ्झिरिपलंब	३७७
जावड्य(तित, तिय)	३९६, ३९९, ४०४	झुसिर	६७२, ७६५
जावजीव	७७७, ७८०, ७८३	डाल	५४५
जिण	४१०, ७७३, ७९८	ठक्-	६११, ७५४, ७६६
जिणवर	७५२, ७५५, ७५८	ठा-	६३७, ६३८
जिणवरिंद	७४७	ठाण	३६५, ४१२-४२५, ४२७-४२९,
जिब्भा	७९०		४३१, ४४३, ४४७-४५४, ६३७,
जीय	७३५		६३८, ७७०
जीव	३३१, ३३२, ३५३, ३६५, ४१३,	ठिता	४५३
४१४, ४१९, ४४४, ५६३, ६५३,		ठिति	७७०
७२८, ७४५, ७५२, ७७३, ७७४,		ठितिकखय	७३४, ७४५
७७८, ७९०		डसर	६८३
जीवणिकाय	७४५	ढहर	६८६
जीहा	७९०	ढागवव	६६५
जुगमायं	४६९	ढाय	३५७
जुगल	७५४	डिडिम	४०९
जुगब	५५३	डिंब	६८
जुगलतयं	८०१	डंकुणसद्	६७८
जुति	७५३	गंगल	५४
जुत्त	७५४	गंदिबद्धण	७४

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
णक्कंसि	४८८
णक्खत्त	७३४, ७३५-७३६, ७४६, ७६६, ७७२
णगर	३३८, ५१४, ६३७, ६७५, ७५४, ७७२, ७८०
णग्गोहपवाल	३७८
णग्गोहमथु	३८०
णच्चंत	६८६
णच्चा	३३८, ३४५, ३४८, ३४९, ३६६, ४४९, ४६४, ४६५, ४६७, ४६८, ६१६, ६१७, ६८२
णट्ट	७९७
णत्त	७४४
णत्तुइ	६६३
णदिआयतण	५०५, ७७२
णदी	५२१
णपुंसग	५२१
णपुंसगवयण	५३०
णमदेव	७५४
णमंसंति }	
णमंसित्ता }	७६६
णमोक्कार	७५४, ७९४
णर	५७२, ५७३
णवए	३५०, ४२१, ४५०, ५९७
णवणीत्त	७३६
णवण्हं	
णवर	६६४
णवियासु	६३८, ६४३
णह	६११
णहच्छेदणए	७२२
णहमल	७६१
णाग	३३७
णागमह	६६६
णागवण	७६०
णागिंद	७६९, ७७५, ७७८
णाण	७५४
णाणामणिपंचवण्णघण्टापडाय	

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
णाणि	७५९
णात्त	७३५, ७४६
णात्तपुत्त	७४६
णात्तसंड	७६६
णात्ति	७३७
णाभि	५४३
णाम	७४३, ७६९
णामगोय	४४६
णामधेज्ज	७४०, ७४३, ७४४
णामेगे	३५०, ४०७, ४०८, ४२७
णायकुलविणिग्गत्ते	७४६
णालिएरपाणग	३७३
णालिएरिमत्थय	३८४
णालिया	४४४
णावा	४७४-४८२, ४८५, ४८६
णावागत	४७७-४८१, ४८४, ४८५
णासा	७९०
णिकाय	७५२
णिक्खम-	३२७, ३२८, ३३३, ३४४, ३४५, ३४९, ३५०, ३५६, ३९१, ४४४, ५८२, ६०२, ६०५
णिक्खमण	३४८, ४५१, ६१६
णिक्खत्त	३६३, ४४३
णिक्खिप्पमाण	३५२
णिक्खिक्ख-	५१७, ५८६
णिगच्छ-	७६६
णिगम	३३८, ६७५
णिगिण	४५३
णिग्गूहेज्जा	४००
णिगंथ	३४२, ५५३, ७७६, ७७८, ७८१, ७८४, ७८७, ७९०
णिगंथी	५५३
णिगोस	३९०, ४०४, ४२५, ४३७, ४८५, ५६१, ५६३, ५६४-५६६, ५८३
णिज्झाइत्ताए	७८७
णिज्झाएज्जा	३६०, ४७६, ५०४, ५०५
णिज्झाएमाण	७८७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
गिद्धाभासी	५२१, ५५१	गि३७, ४८५, ५२०, ५६१,	
गिद्धितं	३९०	५६३-५६६, ५८३	
गिद्धुर	५२४	गिसम्मभासी	५५१
गिणाओ	७६४, ७६७	गिसामेंति	७६८
गिण्णक्खु	४१६-४१८	गिसिद्ध	३९७
गितिय	३३३, ४४४	गिसिर	३९०, ३९९, ४०५, ४३७, ५६८,
गितिउमाण	३३३	५८३, ५९९	
गिदान	५८४	गिसीदति	७६६
गिद्ध	३५७, ५५०	गिसीयावेति	}
गिप्पज्जु	५३०	गिसीयावेत्ता	
गिमतेमाण	३४६, ४४६	गिसीहिय	४१२, ४३१, ४४३, ६४१, ६४२
गिमित	७४५	गिस्सास	७५४
गिसुग्गिय	४८८	गिरिसिक्किय	३६८
गियंठ	३३८, ३४०	गिस्सेणि	३६५, ४१८
गियंसावेद् }	७५४	गिहट्टु	४०४
गियसावेत्ता }		गीणिज्जमाण	६८४
गियच्छेज्जा	४२३, ४२४, ४८६	गीणिज्जा	६२२
गियत्तिय [टि०]	३५७	गीपूरुपवाल	३७८
गियत्थ	७५४	गील	५५०
गियम	६९०-७२८	गीलमिगाईणम	५५८
गियमेज्जा	६०३	गीलिया	५४७
गियाग	४४३	गीससेज्ज }	४६१
गिरालंघण	८०१	गीसासमाण }	
गिरावरण	७७२	गीहट्टु	४०५, ६०३
गिरासस	८०१	गीहड्ड	३३१, ३३२, ३९७
गिरुवसग्ग	४६२	गीहर-	६५१, ६९६, ६९७, ७१७-७१९,
गिल्लक्क	७६७		७२१, ७२४
गिल्लिहेज्ज	४९१	गूम	५०५, ६७४
गिवइय	५३१	गूमगिह	५०४
गिवट्ठित	३४०	गेत	७६३-५६६, ५६८, ५९७-५९९
गिवात(य)	३३८, ४६०, ४६२	गेवत्थ	७५३
गिविद्ध	७५९	गेसज्जिय	४५६, ६३३
गिवुद्धदेव	५३०	तउपाय	५९२
गिण्वतदसाहंसि	७४०	तंति	६८२
गिण्वाण	७७०, ७७४	तंवपाय	५९२
गिण्वेदेज्ज	४८५	तक्कलिमत्य }	३८४
गिसम्म	३४१, ३९०, ४०४, ४२५,	तक्कलिसीस }	

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
तग्वंघ	४२७
तच्च	४०९, ४५६, ५५९, ५९४, ६३३, ६३८, ७३५, ७७८, ७८१, ७८३, ७८४, ७८५, ७८७, ७९०
तज्जिय	३६०
तडागमह	३३७
तण	३५३, ४५६, ४९९
तणपुंज	४३१
तत्त	६७०, ७६२
तत्तिय	५२२
तत्थ	३३७, ३४१ इत्यादि
तम	७९८
तम्हा	३४०
तथा	८०१
तयाणि	५११, ७२८
तरच्छ	३५४
तरुण	५५३, ५८८
तरुणिय	३२५, ४२४
तरुपढणट्ठाण	६५८
तल	७६२-७६४
तलताल	६८२
तलाग	५०५
तव	७७०, ७९७
तवणीय	७५४
तवस्सि	४२५, ४३०
तस	३४५, ४६९, ७७७, ७९६
तसकाय	३६७, ४४०
तस्संघिचारि	४३०
तह	३६७
तहप्पगार	३२४, ३३१ इत्यादि
तहागय	७९४
तहाठित्त	४०७
तहेव	४०५
ता	४७७
ताङ्गा	७९८
ताल	६८२
तालसद्	६७१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
तालपलंघ	३७७
तालमत्थय	३८४
तालियट	३६८
तावइय(तित, तिय)	३९६, ३९९, ४०४
तिक्खुतो	३२६, ७५४
तियुण	४३४
तित्तिक्ख—	७७१, ७९५
तित्तयाह	५५०
तित्तय	४०७, ७५४
तित्तिरकरण	६५७
तित्थ	७४९
तिस्थगर	७३९, ७५०
तिष्णाणोवगत	७३४
तिपडोलत्तित एणं	७५४
तिमासिय	३३५
तियग	६६१, ६७८
तियाह	४७३, ५८३
तिरिक्खजोणिय	७८६
तिरिय	७५३
तिरियगासिणि	४७४
तिल	३८८, ६५५
तिलपप्पड	३८८
तिलपिट्ठ	३८८
तिलोदग	३७०
तिव(ग)	६४३
तिविह	७७१, ७७७, ७८०
तिव्वदेसिय	३४५
तिसरग	४२४
तिसिला	७३५-७४०, ७४४
तीयवयण	५२१
तीर	४९०, ४९६
तीरित्ता	७८९
तीरित(य)	७७९, ७९१
तेडुग	३८७
तुंववीणियसद्	६७०
तुच्छय	५९८
तुट्ठि	७७०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
तुडिय	४२४
तुडियपङ्कप्पवाङ्गट्टाण	६८२
तुणयसद्	६७०
तुदंति	७९४
तुयद्दवेत्ता	७२५, ७२६
तुरग	७५४
तुरियणिणाओ	७६७
तुरियाए	७५३
तुसरासि	३२४
तुसिणीय	३५७, ३९२, ४७७-४७८, ४८४, ५१०, ५१७
तुसोदग	३७०
तूर	७६४
तूलकड	५५३, ५५९
तेइच्छ	७२८
तेव	३६७
तेद्वुग	३८७
तेज	७९८
तेण	४३०, ४४५, ४७१, ४७२, ५२६
तेय	७९७
तेयस्सि	४२५
तेयंसी	५३४
तेरसम	७७२
तेरसीपक्खेणं	७३५, ७३६
तेरिच्छिय	७७०, ७७१
तेल्ल	३५०, ४२१, ४५०, ५९७, ६९४, ७०३, ७१०, ७१७, ७५४
तेल्लपूर्यं	३९३
तेसीत्तिम	७३५
तेरण	३५३, ४९९, ५४३
थंछिल(ल-टि०)	३५३, ५७९, ६००, ६४६-६६७
थंभ	३६५
थल	४७४, ४७५, ४९३, ७५५
थलचर	५०५
थाल	४०९, ७६६
थालिग	४०२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
थावर	७७७, ७९६
थिरगल	३६०
थिर	५४०, ५४८, ५५३, ५७१, ५८३, ५८४, ५८८
थूण	५७६, ६१३
मथू	५०४
थूममह	३३७
थूल	५३९, ७८३, ७८९
थेर	३९९, ६३५, ६८६
दंड(डंडग)	३४२, ४४४, ६०७, ७५९
दंत	४१९, ६४३
दंतपाय	५९२
दंतकम्म	६८९
दंतमल	७३२
दंस-मसग	४६२
दसेह	५१०, ५१२-५१४
दसेजा }	
दंसण	७७५, ७७६
दगतीर	४९६
दगछट्टणमत }	३६०
दगभवण }	
दगमट्टिय	३२४, ३४८
दगलेव	४०९
दट्टण(णं)	४००, ४६९
दधि	३५०
दम्मकम्मंत	४३५
दम्म	५४१
दरिमह	३३७
दरिसणिज्ज	४२५, ५३४
दरिसणीय	५३४, ५३६, ५४४
दरिसी	७७३
दरी	४९९, ५०४, ६५६
दल	३३७, ३५७, ३६०, ३६८, ३७१, ३७३, ३९२, ३९९, ४०४, ४०५, ५६१, ५६२, ५६४, ५६७, ५९८
दलइला	७४६
दविय	५०५

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

निदिता	७४५
गिरावरण	७३३, ७७२
निवृज्जमार्णि	६८४
निस्सयरा	७९८
निस्सिचमाण	३६३
पउम	४२१, ४५१
पउमलयभत्तिचित्तं	७५४
पउमसर	७६२
पओए	५३१
पंकायतण	६६३
पंच	६३३
पंचदसरायकण	४६७, ४६८
पंचम	४०९, ६३३, ७३५, ७७८, ७८१, ७८४ ७८७, ७९०
पंचमासिय	३३५
पंचसुद्धिय	७६६
पंचरातेण	५६१
पंचवग्ग	६४३
पंचविह	६३५
पंचाह	४७३, ५८३
पंचोदिय	७६९
पंडग	७८७
पंडरग	७४०
पंडित	७९९, ८०२
पंत	४००
पंथ	४४८, ४६४, ६१७
पकरे—जापकरेमाणे	४१९
पक्क	५४५, ५४७
पक्ख ७३४—७३६, ७४६, ७६६, ७७२	
पक्खल्लेज [टि०]	३५३
पक्खि	५०५, ५१०, ५३९
पक्खिवह	४८५, ४८६
पक्खिवेज्जा	४८६
पक्खेवं	७३५
पगणिय	३३२, ४१४, ४३८
पगताणि	६५६
पगासगा	७९८

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

पगिज्जिय	३६०, ४१६, ५०४, ५०५
पगिण्हेज्ज	६०७, ६१२-६१९
पग्गहेणं	७७०
पग्गहिततराग	४६२, ६३९
पग्गहित [टि०]	४०९
पघंस	४२१, ४५१, ५६४, ५७२,
पचंत	६८५
पचंतिक	४७१
पचक्खा—	४७५, ६०७, ७४५, ७७७, ७८०, ७८३, ७८६, ७८९
पचक्खवयण	५२१
पचप्पण—	४५८, ६११
पचाइक्खामि	७९०
पचाइक्खिस्सामि	३९२
पचावाय	३४०
पचोत(त्त-टि०)रति	७५४, ७६६
पचोत(त्त-टि०)रित्ता	
पच्छा ३३८, ३४०, ३४८, ३५०, ३९०, ४२८, ४२९, ४३७, ४४४, ४४६, ५५३, ५६३, ६४५, ७५६, ७७५	
पच्छाकम्म	३६७, ४०९, ४२७
पच्छापादे(ए)ण	४४४
पच्छासंयुय	३५०, ३९१, ३९९
पज्जहित	३४९
पज्जत	७६९
पज्जाभाएति	७४०
पज्जाभाइत्ता	
पज्जवजात	४०९
पज्जाए	७७३
पज्जाल—	४२१, ४२३, ४२९
पज्जेहि	४८४
पट्ठ	७५४
पट्ठण	३३८, ६७५, ७५४
पड	७६६
पडुलु	५३०
पडह	७६४,
पडायपरिमंभितग्गसिहरं	७५४

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पडिकूल	४२७,	पडिसंचेदेति	७९०
पडिक्रमामि	७७७, ७८०	पडिसुणेत्तए	५६१, ५६७
पडिकसिता	७४५	पडिसिवित	७७३
पडिगह—	३२५, ३२६, ३३१, ३३२, ३३५, ३३६, ३३७, ३४१ — ३४३, ३४६, ३६०— ३६३, ३६५—३७१, ३७३, ३७५—३८८, ३९०, ३९२, ३९४—३९१, ४९९— ४०५, ४०९ इत्यादि	पडिसेहित	३५७
पडिगह [ग]	३५०, ३७०, ४००, ४०४, ४०५, ४०९, ४७१, ४७२, ४८०, ५९८, ५९९, ६०२ —६०५	पडीण	३३८, ३९०, ४०९, ४३५ —४४१
पडिगहधारी	४०९	पडुप्पण	५२२
पडिच्छति }	७६६	पडुप्पणवयण	५२१
पडिच्छिता }		पडुप्पवाइयट्टाण	६८२
पडिणीय	६२२	पडोल	७५४
पडिपह	३५४, ५१०—५१२, ५१५, ५८४	पडस	४०९, ४५६, ५२२, ५५९, ५९४, ६३३, ६३८, ७३६, ७४६, ७६६, ७७७, ७७८, ७७९, ७८१, ७८४, ७८७, ७९०
पडिपहित	३५६	पणग(य)	३२४, ३४८, ४७३
पडिपुण	५४०, ७३३, ७३६, ७७२	पणवसह	६७०
पडिरुव	४४८, ६१७	पणियगिह	४३५
पडिवोहेजा	६२२	पणियसाला	४३५
पडिसा	४१०, ४५६, ४५७, ५५९, ५६०, ५९४, ५९५, ६३३, ६३४, ६३८, ६३९	पणीय	७८७
पडिरुव	५३४, ५३६, ५४४	पण(णु-टि०)वीस	७९२
पडिलेह—	३२४, ३४०, ३५३, ३५६, ४१२ ४१४, ४१५, ४१६, ४५८—४६० ४७५, ४९८, ५६८, ५७९, ५९९, ६००, ६०७	पण	३४८, ४४७—४५४, ४५९, ४६५, ६१६, ६१९
पडिलोम	४२७	पणत्त	६३५, ७३४, ७८७, ७९०
पडिवज—	४१०, ४५७, ७४२, ७६६— ७६८	पणरस	७५०
पडिवण(स)	४१०, ४४३, ७६९	पणवं	५३०
पडिविसज्जेति }	७७०	पणविंसु	}
पडिविसज्जेता }		पणविस्संति	
		पणवेंति	
		पणहत्तरी	७३४
		पण्णा	७९७
		पतिरिंसु	}
		पतिरिति	
		पतिरिस्सति	
		पतिट्ठित	३५३, ३६८, ६५३
		पतिण्णा	३५७, ३६३, ४१९, ४२१, ४४४, ४५९, ५९९, ६०२
		पत्त(पत्र)	३५३, ३६८, ४१७, ५११

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पत्त(प्राप्त)	७८१
पत्तच्छेजकम्म	६८९
पत्तु(तु-टि०)ण	५५७
पत्तोवएसु	६६६
पदुग्ग	६५६
पधारेज्जा	७७८
पथ्वेज्ज	६९८, ७०७, ७१२
पधोव-	३६०, ४१९, ४५२, ५६५, ५७३, ६९६, ७०५, ७१२, ७१९
पमिति(तिं)	७४०
पमज्ज-	३२४, ३५३, ३५६, ३६३, ४०४, ४१२, ४१४, ४१५, ४१६, ४५८, ४६०, ४७५, ४९१, ४९३, ४९७, ५७९, ६००, ६०२, ६०७, ६९३, ७०१, ७०८, ७१५, ७२५, ७२७
पमाण	७६६
पमेति(दि, द, दु-टि०)ल	५३९
पयत्तकड	५३६, ५३८
पयत्त	७६८
पयलमाण }	३५३, ३६५, ४१९, ४४४,
पयलेज्ज }	४५९, ४९९
पयात्तसाला	५४४
पयावेज्ज	३५३, ४२१, ४९१, ४९७, ५७५, —५७९, ६००, ६०४
पयावेत्तए	४२९, ५७५—५७८
पयाहिण	७५४
पर	३२४, ३३७, ३३८, ३५७ इत्यादि
परकिरिया	६९०
परक्कम—	३५३—३५५, ३५९, ४६९, ४७०, ४९९, ५००
परक्कममाण	३५३, ४९९
परक्कमेज्जा	३५३—३५५, ३५९, ४६९, ४७०, ४९९, ५००
परग	४०९, ४५६
परदत्तभोई	६०७
परपडिया	६०९, ६१०
परम	७६४

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
परलोइय	६८७
परय	८०४
परिएसिजमाण	३३५, ३३७
परिग्गह	७८९, ७९३
परिघासिय	३२४
परिजाण—	४७७—४८१, ५१०, ५१२, ५१३, ५१४, ७७८, ७८१, ८०२
परिजविय	४९२
परिद्धव—	३२४, ३५२, ३९४, ३९५, ३९६, ४०४, ४४०, ४४३, ४५९, ५८३, ५८४, ६०३, ६६७.
परिणमेज्जा	३४०
परिणय	३६९, ७४२
परिणाम	४२१, ४२९, ४७४, ५८३, ५८४
परिणव्वाइस्संति	७४५
परिण्णचारि	८००
परिण्णा	४७७—४८१, ४८४, ५१०, ५१२—५१४, ८०१
परिण्णात	६०८, ६२१
परितावणकरि	५२४
परिदाहपडिया	४९५
परिणिच्चुत्त	७३३
परिपिहेत्ता	४६१
परिपीलियाण	३७३
परिभवेज्ज }	४७१, ५१८
परिभवेत्ति }	५१८
परिभायंत	६८६
परिभाइजमाण	३५२
परिभाइयपुक्वा	४४३
परिभाएज्जा	३५७
परिभाएत्ता	४०४, ४०५, ६०३
परिभाएमाण	३५७
परिभाएह	३५७, [टि०] ४०५
परिभाएहि	३५१
परिभुजंत	६८६
परिभुजमाण	३५२
परिभुत्तपुक्वा	३३१, ३३२, ३४२, ४४३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
परिमण्डिय	७५४	पलवजात	३७७
परियष्ट	३३५	पलाल	४५६, ६३३
परियष्टण	३४८	पलालग	४५६
परियाहंति }		पलालपुंज	४३१
परियाहता }	७५३	पलिङ्चिय	४०७
परियाग(य)	७३५, ७४५, ७७२	पलिच्छाएति	४००
परियाभाएह	३५७, ४०५	पलिच्छदिय	५८३, ५८४
परियारणा	३४०	पलिमहेज	६९३, ७०२, ७०६, ७१६,
परियारमाण	७४२	पलियंक	७२५, ७२६
परियावेज	३६५, ७७८	पलोयए	७९३
परियावजेज	३५५	पवेजा	४८६—४८८
परियावजेजा	४८८, ६०२	पवंच	८०४
परियावण	३९६, ४०५, ४०९	पवजेजा	४७१—४७२
परियावसह	३७४, ४३२—४३४, ४४५,	पवडमाण }	३५३, ३६५, ४१९, ४४४,
	६०८, ६२१, ६३३	पवडेज }	४५९, ४९९.
परिवजए	७९०	पवत्तती	७४७
परिवड्ढति	७४०	पवर्ता	३९९,
परिवसति	३५०, ३९१, ५०२	पवत्तेहि	७५२
परिवाइय }		पवर	७३४, ७५४
परिवायय }	३४०	पवा	४३५, ६५९, ६७६
परिबुड	७४१	पवात	३३८, ४६०, ४६२,
परिबुत	६८४	पवाल	७४०
परिबुसित	४६७, ४६८	पवालजात	३७८
परिवूड	५३९, ५४०	पविट्ट	५९७
परिव्वए	७९९	पविस	३२१, ३२८, ३३३, ३४४, ३४५,
परिसडति	३९६		३४९, ३५०, ३५६, ३५७, ३९१,
परिसर	३५४		४३०, ४४४, ५८२, ६०२, ६०५
परिसा	७६६	पविसित्तु(हु, तुं, सिंनु-टि)०काम	
परिसाड	४६२		३२२, ३३३, ३४४,
परिसाड—	६५४, ७५३		३४९, ५८२, ६०५
परिस्सावियाण	३७३	पवुड्डेव	५३०
परिहरितए	५८३, ५८४	पवेदिन	७९८
परिहारिय	३२७—३३०	पवेस	३४८, ४४७, ४६५, ६१६
परीसह	७४३	पवेसेजा	६२२
परुवेति	७७६	पव्वइत	७३३, ७६९
परोक्खवयण	५२१	पव्वत	५०५, ५४३, ५४४, ६७४
पलंजत	७५४		
आ. २४			

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पव्वतगिह	५०४
पव्वतविदुग्ग	५०५
पव्वथदुग्ग	६७४
पसिण	५०२
पसु ४२०, ५१०, ५३९, ६१६, ७८७	
पसु(सू-टि०)या	५०५
पसूया	५४८, ७३६—७३९
पसंसित	७५४
पहेणं	३४८
पहो(धोए, धोवे)ज्ज	३६०, ४१९, ४२१, ७०५
पहोएहि[टि०]	३६०
पाएज्ज	३५७
पाइण ३३८, ३९०, ४०९, ४३५—४४१	
पाइणगामिणीए	७६६, ७७२
पाउं	३४०
पाउणेज्जा	४७३, ४८९
पाउणित्तए	४९०, ४९६
पागार	४९९, ५०४
पाडिपहिय ४९९, ५०२, ५०७, ५०९	
	—५१२, ५१३, ५१४
पाडिहारिय	४५५, ५८३, ६११
पाण (पान)	३२४, ३३० इत्यादि
पाण (प्राण)	३२४, ३३१ इत्यादि
पाणग	५९८
पाणगजाय ३६९—३७१, ३७३, ३९५	
पाणातिवाइय	७७८
पाणातिवात	७७७, ७७९
पाणि ४०९, ४६१, ४९९, ६११	
पाणेशया	४०९, ४१०
पादपीठ	६६७, ७५४, ७५६
पादपुंछण	४७१, ५१८, ६४५
पादि(यि-टि०)म	५३९
पादोसिए	७७८
पामिच्च ३३१, ३३२, ३३८, ४१३	
	५८३ ५८४
पामिच्चिय	६५०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पामिच्चेज्ज	४२९, ४७४
पाय (पाद) ३२४, ३४२, ३६५, ४०९,	
४१९, ४४४, ४५९, ४६०,	
४६९, ४७५, ४८०, ४८१,	
४८७, ४९३, ४९४, ४९८,	
६९३—७००, ७२५	
पाय (पात्र) ३४२, ४०४, ४०५, ५१७,	
५१८, ५८८—५९०, ५९२	
—५९४, ५९७, ६००, ६०३	
पाय(त)ए ३९०, ३९२, ४०५, ४२८,	
५९८, ६२६, ६२९, ६३०,	
६३२	
पायस्सज्ज	५४५
पायच्छित्त	७४५
पायरास	७४८
पायव	७४१
पारए ४९०, ४९६	
पारिताविए	७७८
पाल्लइ(यि)ता	७३४, ७४५
पाल्लव	४२४, ७२६
पाल्लवसुत्त	७५४
पाल्लित	७७९, ७९१
पाल्लिता	७९२
पाव	६०७
पावकम्म	४४०
पावग(ए)	५८४, ७७८
पावार	५५७
पाविथा	७७८
पास—पासति	६८९, ७९०
पासह	५१०—५१२
पासमाण	७७३
पासिता	५२६
पासेज्जा	५३३—५३६
पाहामो	३५७, ३९६
पास(पार्थे)	७५९, ७६१
पासवण ३५३, ४१९, ४३०, ४५९, ६४५,	
—६४७, ६४९—६६७	

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पासाढ	५०४, ६५२	पुनगल	७३५
पासादिय	५३४, ५३६, ५४४	पुच्छण	३४८
पासादीय	७५४	पुच्छेजा	५०७
पासाय	५४३, ५७८	पुटो	५०२
पासावचिजा	७४५	पुठवि(वी)काय	३६७, ३६८, ४४०, ४४१, ७७६
पाहुड	४३७—४४१	पुढविसिला	४५६, ६३३
पाहुडिय	४४३	पुढवी	३५३, ३७१, ५७५, ६१२, ६५३
पि(पी-टि०)एज	३२४, ४२५	पुण	३२८ इत्यादि
पिंड	३३३, ३५०, ४०७	पुण्ण	४७४
पिंडणियर	३३७	पुञ्जावण	६६६
पिंडवायपडिया	३२४, ३२५, ३३३ इत्यादि	पुत्त	३३७, ३५०, ४२५, ४५६, ६११, ६३३, ६५१, ६५४, ६५५
पिंडेसणा	४०९, ४१०	पुप्फ	३९५, ४१७, ५११
पिडरग	४०९	पुप्फुत्तर	७३४
पिणिहेज	७२६	पुप्फोवय	६६६
पिता	७४४	पुमं	५२६, ५२७
पित्त	३५३, ४१९	पुग्गो(तो)	४६९, ४७६, ४८२, ५१८, ७६१
पित्तिय	७४४	पुग्गोभिमुह	७५४, ७६६
पिप्पल(य)	[टि०] ४५६, ६११	पुरा	३४९, ३५२, ३५७, ३९१, ४४४
पिप्पलि	३७६	पुराण	३८१
पिप्पलिवुण्ण }		पुरिस	५२२, ६८४, ६८६
पिवित्ता	३४०	पुरिसंतरकड	३३१, ३३२, ३३५ इत्यादि
पियकारिणा	७४४	पुरिसवयण	५२१
पियदंसणा	७४४	पुरे	३३८, ३४०, ३४८
पिरिपिरियसद्दाणि	६७२	पुरेकड	८००
पिल्लुपवाल	३७८	पुरेकम्मकय	३६०
पिल्लुमुंथु	३८०	पुरेसथुय	३५०, ३९१, ३९९
पिहेहि	४८१	पुलय	७१५, ७१६, ७६०, ७६८
पिहण	४४०	पुच्च	३४२, ३५७, ३६३ इत्यादि
पिहय	४७९	पुच्चकम्म	४२७
पिहाण	४८३	पुच्चमेव	३३७, ३५०, ३५३ इत्यादि
पिहुण	३६८	पुच्चनीलिय }	७८७
पिहुणहत्थ	३६८	पुच्चरय }	
पिहुय	३२६, ३६१, ४०९	पुच्चं	७६०
पीट	३६५, ४१८, ४६५, ४६६, ५४३, ६१०, ६५२	पूति	४१९
पीयं	७७३	पूतिआलुग	३८८
पुडरीय	७३४		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पूतिपिण्णाग	३८१	फासुय	३२५, ३२६, ३३२, इत्यादि
पूय	३५०, ३५३, ७००, ७१४	फुमेज	३६८, ६९३
पूयण	७९९	फूमेज[टि०]	३६८
पूरिम	६८९, ७५४	बंध—	४२२
पेच्चा	३५०	बंध	८०३
पेच्छणिज्ज	७५४	बंधण	८०४
पेलव	७५४	बंध	७५१
पेस	५५८	बंधचारी	३९०
पेसलेस }		बंधचेरवास	७७०
पेहमाण	४६९	बद्ध	५६८, ८०३
पेहाए	३२५, ३३५, ३३७, इत्यादि	बन्धीसगसद्	६७०
पोक्(क्ख)सालियकुल [टि०]	३३६	बल	७४६ ७५३
पोक्खर	६७३	बलवं	५५३, ५८८
पोक्खरणी	५०५	बलसा	४८६
पोक्खल	३८३	बलाहग	५३१
पोक्खलथिभग	३८३	बहिं	३३८, [टि०] ३४६,
पोग्गल	४०४, ७५३	बहिथा	३२८, ३३१, ३३२ इत्यादि
पोत्तग	५५३, ५५९	बहु	३३१, ३३२, ३३७ इत्यादि
पोत्थक्कम्म	६८९	बहुओस	३४८
पोरजाय	३८४	बहुखजा	५४७
पोरवीय	३८४	बहुणिवाटिम	५४६
पोष(रि-टि०)सीए	७६६, ७७२	बहुदेसिय	५७२—५७४
पोसय	४६१	बहुमज्झ	७५४
पोसहिय	३३५	बहुरज(थ)	३२६, ३६१
फरिस	७४२	बहुल	७३५, ७४६, ७६६
फरस	३६०, ५२०, ५२४, ७९५	बहुवयण	५२१
फल	४१७, ५११, ५४५, ५४६, ७७०	बहुसंभूत	५४५—५४८
फलग	३६५, ४१८, ४६५, ४६६, ६१०	बायर	७७७
फलिह	५४३, ६७३	बारस	७६९, ७७२
फलोवय	६६६	बाल	४६०, ४७१, ४७२, ४८६
फाणित	३५०	बालभाव	७४२
फा(फ-टि०)लिय	५५७	बासीति	७३५
फास	५५०, ७९०	बाहा	३६०, ४७६, ४८५, ४८६, ५०१,
फासमंत	५२२		५०४, ५०५
फासविसय	७९०	बाहिं	६२२, ६५१
फासित	७७९, ७८२, ७८८, ७९१	बाहिरग	३५०
फासिता	७९२	बाहु	३६५, ४८१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वितिय	५५३
विराल	३५४
विल	३६२, ४०५
विल्लस्रङ्गय	३७९
वीओवय	६६६
वीय(वीज)	३२४, ३४८ इत्यादि
वीय(द्वितीय)	५२२, ५८८
वीयग	३७३
वुद्ध्य	५३३, ५३४
वुद्धिस्संति	७४५
वृथा	३३८, ३४०, ३४२ इत्यादि
वेमि	३३४, ३३९, ३४६ इत्यादि
वोदि	७५७
वोद्धन्वा	७५१
वोहिति	७४०, ७५२
मंग	३६८
मंगिय	५५३, ५५९
मङ्ग	३४४, ४७५
मङ्गभारिण	४८५
मंते	६०७, ७६६, ७७७, ७७९, ७८० ७८३, ७८६, ७८९
मंसेजा	७८७, ७९०
मर्गदल	७९५—७२०
मगवं	३३८, ३९०, ४२५, ४३७, ५२२, ६३५, ७३३, ७३४—७४६, ७५२—७५४, ७६६—७७०, ७७२—७७६
मगवती	५२९
मगि(इ)णी	३३७, ३६०, ३६८, ३७०, ३९२, ४०४, ४०५, ४५६, ५२९, ५५९, ५६१—५६६, ५६८, ५९४, ५९७—५९९, ७४४
मज्जा	७४४
मज्जिज्जमाण	३९३
मज्जिमा	५४७
मज्जिय	३२५, ३२६
मणेजा	४०५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
मत्त	३३३, ३९१, ४२०, ४७५, ५०२ ६१६, ७४५, ७५८, ७६३, ७७२
मत्तिचित्त	७५१
मद्ध्य	४०१, ५३८
ममुह	७२३
मय	७८०, ७८१
मयभीरुण	७८१
मयमेरवं	७४३
मयंत	३५०, ४१०, ४३३—४४१, ५८३,
भर	७६२, ७६३
भव—	३४०, ३४२, ३९०, ४०९, ४२५, ४२७, ४२९, ४३३—४४१, ४४३, ४६२, ४८५, ५२२, ५९८, ६०७, ६३३, ७७८, ७७९, ७८१, ७८२, ७८४, ७८५, ७८७, ७८८, ७९०— ७९२
भवक्खएण	७३४, ७४५,
भवणणिह	४३५—४४१, ५०४, ५३५, ५३६
भवणवति	७३७, ७३९, ७५३, ७७४
भविता	७३३
भाए	३३३
भाया	७४४
भायण	३६०
भायणजात	४०९
भारह	७३४
भारिया	३३७, ४५६, ५९४
भाव	५१७, ७४२, ७६९, ७७३,
भावणा	७७८, ७८१, ७८४, ७८७, ७९०, ७९२
भावेमाण	७७०
भास—	
भासति	७७६
भासंत	७८०
भासंति	५२२
भासमाण	५०७, ५०९
भासावेजा	७८०
भासितु	५२२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
भासिस्सति	५२२	मुञ्ज—	
भासेज्	५०७, ५०९	मुञ्जमाण	३३७, ३५७, ३६०
भासेज्जा	५०९, ५२१, ५२४-५२७, ५२९, ५३०, ५३३-५५१, ७८०	मुञ्जह	३५७, ३९६, ४०५
भासजात	५२२	मुञ्जावेति	७४०
भासज्जात	५२२	मुञ्जावेत्ता	७४०
भासरवोदी	७५७	मुञ्जिय	५२०
भासा	५०७, ५०९, ५२१, ५२३- ५३०, ५३३-५५१	मुञ्जे	३९४
भासिज्जमाणी	५२३	मुञ्जेज्	३२४, ३५७, ४०५
भासिता	५२३	मुञ्जेज्जा	३३८, ३९५, ४०७, ४०८
भानुरवोदी[टि०]	७५७		७८४
भिद—		मुञ्जेज्जासि	४०७
भिदंति	३६२	मुजंगम	८०१
भिदिसु	३६२	मुजतर	४७४
भिदिस्सति	३६२	मुजिय	३२६
भिद्रेज्ज	४२९	मुज्जो	४३३, ४३४
भिक्षाग	३५०, ४०७, ४०८	मुत्त	३४०, ७७३
भिक्षायारिया	३५०	मुया	८०२
भिक्षु	३२४, ३२५, ३२६ इत्यादि	मुडकम्म	७३९
भिक्षुणी*	३२४, ३२५, ३२६ इत्यादि	भूतोवघाइए	७७८
भिक्षुपडिया	३७३, ४१५-४१८, ४२७- ४२९, ४७४, ५५६	भूतोवघाइया	५२४
भिच्छुडग	७४०	भूमिभाग	७६६
भित्ति	५७७	भूमी	६०३, ६११
भिन्नपुव्व	४२९	भूत	३३१ इत्यादि
भिन्निभसमाण	७५४	भूतमह	३३७
भिल्लिगेज्ज	६९४, ७१०, ७१७	भूसण	७५४
भिल्लग(य)	३५५, ६५६	भेद	७८७, ७९०
भिस	३८३	भेदकर	७७८
भिसमाण	७५४	भेयणकरी	५२४
भिसमुणाल	३८३	भेरव	७४३
भिसिय	४४४	भेरि	७६४
भीम	७४३	भो	३४०
भीय	५१५, ५१६, ५८४	भोई	७७८, ७८४, ७८७
भीरु		भोगकुल	३३६
भीरुय }	७८१	भोज्जा	३५०, ३९४, ४०१, ४०४
		भोत्तए	३२४, ३९०, ३९२, ४०५, ४२८, ५९८, ६२३, ६२६, ६२९, ६३०, ६३२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
मसग	४६२
मह	७३७, ७३८, ७५४
महता	४४०, ४४१
महतिमहालयसि	५१५
महती	४६५, ४६६, ४९५
महद्धणवंधण	५९३
महद्धणमोल	५५७, ५९२
महयाहृतनटगीतवाइत	६८२
महरिह	७५६
महल्ल	५४३—५४४
महल्लिय	३३८, ४१६
महव्वय (महावथाः)	५४२
महव्वय (महाव्रत)	७७६, ७७७, ७७९, ७८०, ७८२, ७८३, ७८५, ७८६, ७८८, ७८९, ७९१, ७९२, ७९८
महाशुक्	७९८
महामह	३३७
महासुणि	७९६
महाल्लय	३५०, ४९५, ५१५, ५१६, ५४४,
महावज्जकिरिया	४३८
महावाय	३४५
महाविजय	७३८
महाविदेह	७४५
महाविमाण	७३४
महावीर	७३३—७४६, ७५३, ७५४ ७६६, ७६९, ७७०, ७७२ ७७४—७७६
महासमुद्	८०२
महासव	६८५
महासावज्जकिरिया	४४०
महिद्धिय	७५०
महिय	३४५
महिस	३५४, ५१०, ५३९
महिसकरण	६५७
महिसजुद्ध	६८०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
महिसट्ठाणकरण	६७९
महु	३५०, ३८१
महुमेहुणी	५३३
महुर	४०७
महुस्सव	६८६
मा	३५७, ३६०
माइट्ठाण	३४१, ३५०, ३५२, ३५७, ३९२ ३९४—३९६, ३९९—४०१ ४०७, ४९८, ५८३,
माण	५२०, ५५१
माणव	५३३, ५३४, ८०३
माणिक	७४०
माणुम्माणियट्ठाण	६८२
माणुस	७६०, ७७०, ७७१, ७८६
माणुसरधण	६५७
माणुस्सग	७४२
मातुल्लिगपाणग	३७३
माया	५२०, ५५१
मायी	५२६
मारणतिय	७४५
माल	३६५, ४१९, ५७८, ६५२
माला	७५७
मालिणीय	७५४
मालोहड	३६५, ३६६
मास (मास)	४६७, ४६८, ५६१, ५९६, ७३१—७३३, ७४६, ७६६
मास (= माष)	६५५
मासिय	३३५
माहण	३३२, ३३५, ३३७, इत्यादि
माहणी	७३४, ७३५
मितोग्गह	७८४
मिग	५०५, ५३९
मिच्छापडिवण्णा	४१०
मित्त	७४०, ७७०
मिरियज्जुण	३७६
मिरिया	३७६
मिलवखू	४७१, ६८५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
मिसिमिसित	७५४	मोहंत	६८६
मिहुण	७५४	रज्जमण	७९०
मीसजाय	३३८	रज्जोजा	६८७, ७९०
मुद्गंसद्	६६९	रज्जुया	४७७, ४७८
मुंड	७३३	रत्तगिप्पमाणं	७६६
मुगुंदमह	३३७	रत्त	५५६, ७५४
मुरग	६५५	रणज्ज	६९३
मुच्चिसंति	७४५	रणजा	५८१
मुच्छिए	३७४	रमेत	६८६
मुज्झेजा	६८७, ७९०	रम्म	७४१, ७६४
मुट्ठि	३४२	रय(रजस्)	३२४, ३४२, ३४५, ६०२
मुणि	७९७, ८०२, ८०३	रत	४४३
मुत्तजालंतरोयितं	७५४	रयण	७४६, ७५६, ७५९
मुत्तदाम	७५४	रयणमाला	७५४
मुत्तावली	४२४	रयणवास	७३८
मुत्ताइड	७५४	रयणावली	४२४, ५६८
मुत्तीए	७७०	रयणिं	७३८, ७३९
मुट्ठियापाणय	३७३	रयणी	५३०
मुसं	७८०	रस	५५०, ७४२, ७८७, ७९०
मुसावार्दी	५२६	रसमेत	५२२
मुसावाय	७८०	रसवती	५४२
सह	३६८, ४१९, ४८८	रसिय	३५७, ५३८
सहुत	७६६, ७७०, ७७२	रसेसिणो	३५९
सहुत्तग	५८३, ५९८	रह	५००, ६८५
सल	४१७, ५११, ६५१, ७२८	रहजोगग	५४१
मूलजाय	३८४	रहसिय	३४०, ४५३
मूलवीय	३८४	रहोक्कम्म	७७३
मूलगवज	६६५	राई	७३७
मेरा	३३८, ४७४, ५५४, ५८९	राईदिय	७३५, ७३६
मे(म)रुपवडणट्ठाण	६५८	राइण्णकुल्ल	३३६
मेहुण	३९०, ४२५, ४३७, ७८६, ८०१	राईण	३४६
मेहुणधम्म	३४०, ४५३	राओ	३४०, ४३०, ४४४, ४५९
मोत्तिय	४२४, ७४०	राग	७९०
मोय	४२७	रात्तिणिय	५०८, ५०९
मोरग	४५६	राय(राजन्)	५३०
मोळ	७५७	राय(रात्र)	४६७, ४६८
मोसा	५२२, ५२४, ७८१	रायघाणाणि	६७५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
रायपेसिय	३४६
रायवंसट्टिय	३४६
रायसंसारिय	५१८
रायहाणी	३३८, ३४२, ३९१, ४१२, ४६५, ४६६, ५०२, ५१३, ५१४, ६०७, [टि०] ६७५
राओ(यो-टि०)ग्गह	६३५
रीएज्जा	४६९, ४८२, ४९३—४९५
रीयमाण	४९४, ४९५
रीरियपाय	५९२
रंम—	४२२
रक्ख	४९९, ५०४, ५१५, ५१६, ५४३, ५४४, ७७२
रक्खगिह	५०४
रक्खमह	३३७
रच(रंच-टि०)——	
रचिति	३६२
रचिस्सु	३६२
रचिस्संति	३६२
रचति	५७०, ५७१
रहमह	३३७
रप्प	८००
रक्	७५४
रुढ	५४८
रुव	५३३—५३६, ५४६, ५५०, ६८९, ७५४
रुवगसहस्सकलियं	७५४
रोइज्जंत	५७०, ५७१
रोग	३४०, ४२१
रोम	७२३, ७६०
रोयमाण	४३५, ४३६, ४३८—४४१
लंबूसपलंबंतमुत्तदामं	७५४
लक्खण	७४२, ७५४, ७६६
लट्टिया	४४४
लत्तियसद्	६७१
लम—	
लमिता	४०७, ४०८
लमिय	५२०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
लमिस्सामि	३५०, ५८४,
लभेज्जा	३४०, ४२५
लया	४९९, ७५४
लविय	७७३
लसुण	३८६
लसुणकंद	३८६
लसुणचोयग	३८६
लसुणणाल	३८६
लसुणपत्त	३८६
लहुय	४५५
लाइमा	५४७
लाउयपाय	५९४
लाढ	४७१—४७३
लाम	३२४, ३२५, ३२६ इत्यादि
लालपेलयं	७५४
लावयकरण	६५७
लिक्ख	७२४
लित्त	४१५, ६५०
लुक्ख	३५७
लुसेज्ज	३६५, ४१९, ४४४, ४५९
लेल्ल	३४२, ५७७
लेल्लुय	३५३, ६५३
लेवण	४४०, ४४३
लेसा	७५८
लेसेज्ज	३६५, ७७८
लेस्सा	३४३, ७५४
लोए	७७३, ८०४
लोग	७७५, ७९९
लोगंतिय	७५०, ७५१
लोण	३६२, ४०५
लोद्ध	४२१, ४५१, ६९५, ७०४, ७११, ७१८
लोम	५२०, ५५१, ७८१
लोमणाए	७८१
लोमी	७८१
लोम	६३८, ७६८
लोय	३५०, ४०७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
लोय(=लोच)	७६६	वणीमग	३३२, ३३५, ३३७, ७४० इत्यादि
लोह	७८०	वण्ण	४२१, ४५१, इत्यादि
ल्हसुण—ल्हसुणवण	६३२	वण्णमंत	५२२, ५८४
व (वा)	३६०	वत्तिमिस्स	३४०
व (डव)	७९४, ७९७, ७९८, ८०२	वत्तैज्ज	३६५, ७७८
वइ	५१८, ५२०, ७७८, ७८०	वत्थ	४३७, ४७१, ५१७, ५५३—५५९, ५६१—५७९, ५८१, ५८३, ५८४, ५८६
वइमिय	३८५	वत्थपडिया	५५४, ५८५
वइवल	७२८	वत्थंत	५६८
वइसाहसुद्ध [टि०]	७७२	वत्थवारि	७८१
वंत	३५३, ४१९	वत्थिरोम	७२३
वंता	५५१	वद—	
वंवति	७५४	वदति	३९९, ४३०
वंदिता	७५४	वदित्तए	४३०
वंदिय	३६०, ५१७	वदिस्सामि	५२१
वंस	४७९	वद्रेज्जा	३५७, ३७०, ४८०, ४८४, ४८५, ५०२, ५०९, ५१०, ५१३, ५१४, ५१७, ५६१ —५६६, ५८३, ५८४, ५८६, ५९६
वंससद्	६७२	वदंत	३३७, ३५७, ३६०, ३७०, ३९२, ३९६, ३९९, ४०४, ५६३, ४८६, ५६२,
वर्कत	७३३, ७३४	वदंति	५२०
वग्ग	७४०, ७७०	वद्धमाण	७३४, ७४०, ७४३
वग्घ	३५४, ५५८	वप्प	३५३, ४९९, ५०४, ५३५, ५३६, ६७३
वच्च	३६०	वप्पेज्ज	३४०
वच्चंति	५३४	वय—	
वच्चस्सि	४२५	वयंति	५२०
वज्जकिरिया	४३७	वयह	३५०
वज्ज	५३९	वय(वच्चस्)	७७७, ७८०
वइत्ती	८०१	वयण	७६७, ७७०, ७७१, ७८१
वइंति	४३७—४३९	वयमंत	३९०
वइमाण	३३७, ४२७, ७३५, ७७२	वयरामय	७६६
वइयकरण	६५७	वर	७५४, ७५६, ७५७, ७६४
वइत्ती	७९७		
वण ५०५, ५१५, ५१६, ५४३, ५४४ इत्यादि			
वणकम्मंत	४३५		
वणदुग्ग	६७४		
वणलयचित्त	७५४		
वणविदुग्ग	५०५		
वणसड	६५९, ६७६, ७६२		
वणस्सति	३६७		
वणस्सतिकाय	३६८		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वरग	४०९	वास	३४५, ४६७, ४६८, ४७३, ५३०, ७३४, ७३५, ७४५, ७४६, ७७०
वरणगरपट्टगुणयं	७५४		७७२
वलय	४७९, ५०५	वासमाण	३४५
वल्ली	४९९	वासावास	४६४—४६६
ववरोवेज्ज	४१९, ४४४, ४५९	वासावासिय	४३३, ४३४
वव्व(व्भ-टि०)कम्मंत	४३५	वासिद्धसगोत	७३५, ७४४
वव्वग	४५०	वासिंसु	७३८
वस—	३५०, ३९१, ३९६, ४०५, ४०७, ४०८, ४४५, ४५९, ६०८, ६२१, ७४३	वाहण	७४६
वसभकरण	६५७	वाहिमा	५४१
वसभजुद्ध	६८०	वाहेहि	४७९
वसभट्टाणकरण	६७९	वितिककं(कं)ता [टि०]	४६८, ५२३, ७७२
वसा	४२१, ४५०, ५९७, ६९४, ७०३, ७१०, ७१७	विरु [टि०]	८०३
वसुल	५२६	विउंजति	५२०
वह	४८६, ४९८, ६८४	विउव्वति	७५४
वहंति	७६०, ७६१	विउग्वित्ता	७५४
वा	३२४ इत्यादि	विउसिरे	७९३
वाइयट्टाणाणि	६८२	विउसेज्जा	४९५, ५१५, ५१६
वाउ	३६७	विकुज्जिय	४९८
वाएंति	७६५	विग	३५४
वाढ	५०५, ५१५, ५१६	विगतो(डो)दए	४९१, ४९७, ६०४
वाणमंतर	७३७, ७३९, ७५३, ७७४	विगदूमिय [टि०]	३८५
वाणर	७५४	विगिंचिय	३२४
वात	७५४	विगिंचेज्ज	४८९
वातणिसग्ग	४६१	विग्गोवयमाण	६८६
वाम	७६६	विग्गोवित्ता	७४०, ७४६
वाय (वाच्)	४८२, ५२०	विग्गोवेंति	७४०
वाय (वात)	७९५	विचित्त	[टि०] ७५४, ७५९
वायंत	६८६	विच्छट्ठित्ता	७४०
वायंति [टि०]	७६५	विच्छट्ठयमाण	६८६
वायण	३४८, ४४७	विच्छट्ठंति	७४०
वायस	३५९	विच्छिदिता	७१४, ७२०
वाया	७९४	विच्छिदेज्ज	६४३, ७१३, ७२०
वाल	७२३	विजएणं	७६६, ७७२
वाल्लग	३७३	विज्जती	८०४
		विज्जाहरमिहुणजुगलजंतजोगजुत्त	७५४
		विज्जुदेव	५३०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
विज्झावेतु	४२३	विभूसिय	४२४, ६८६
विज्झावेज्ज	४२३	विमाण	७५१, ७५३, ७५४
विडिमसाला	५४४	विमाणवासि	७३७, ७३९, ७५३, ७७४
विणिघा(ग्घा-टि०)य	७९०	विमुक्क	८००
विणिद्धुणिय	४५८	विमोक्ख	८०३
विणियत्तवालभावे	७४२	विमुच्चति(त्ती)	८०१, ८०४
विणिब्बत्त	७४६	विद्यट्ठित्थ	४२८, ४२९
विणीततप्प	७९७	विद्यड	३६०, ४१९, ४२१, ४५२, ५६५, ५७३, ६९६, ७०५, ७१२, ७१९
विण्णवेत्ति	४५३	विद्यडोदए [टि०]	६०४
विण्णाय	४६४	विद्यत्ताए पोस्सीए	७६६, ७७२
विण्णायपरिणय	७४२	विद्यत्तमणसाणं	७६९
विण्णु	७९३, ७९४	विद्यागरेत्ति	४४३
वितत	६६९, ७६५	विद्यागरेज्ज	५०७, ५०९
विततिगिच्छसमावण्ण	३४३	विद्यागरेमाण	४४३, ५०७, ५०९
वित्तसेज्ज	५०५	विद्यारभूमि	३२८, ३४४, ३४५, ४६५, ४६६
वित्ति	३४८, ४६५, ४६६	विद्यारेड् [टि०]	४४३
वित्थार	५५३	विद्यारेमाणे [टि०]	४४३
विदलकड	३२५	विद्याल	३४०, ३५४, ४३०, ४४४, ४५९, ५१५
विदू	७९७, ८०३	विद्यावत्तस्स	७७२
विदेह	७४६	विद्याहिता	४४३
विदेहजच्च	७४६	विद्योसेज्ज	४८२, ५१६
विदेहदिण्ण	७४६	विरइय	७५४
विदेहदिण्णा	७४४	विरस	४०१
विदेहसूमाल	७४६	विराल	३५४
विदत्थ	३६९	विरालिय	३७५
विपंचीसद्द	६७०	विरुद्धरज्ज	४७२, ६८३
विपरिकम्म [टि०]	६३८	विरुक्ख	३३७, ४०९, ४२८, ४२९, ४४०, ४७१, ४८४, ५००, ५१२, ५४१, ५४२, ५५७, ५९२, ५९३, ६६९—६७४, ६८५, ६८६, ६८९
विपुल	६८६, ७४०	विलिंगेज्ज	६४३
विप्पलहिता	७४५	विलिपेज्ज	६९७, ७०६, ७१२
विप्पमुक्क	७५५	विलेवणजा(त्त)य	६९७, ७०६
विप्परिकम्मादी	६३८	विल्लसरुद्धय	३७९
विप्परिणामधम्म	५२२		
विप्परियासियभूत	३४०		
विप्पवसिय	५८३		
विक्कालिय	४९८		
विमंग	७८७, ७९०		
विमातु	५३०		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
विवग्घ	५५८	वीथंति	७५९
विवण्ण	४०१, ५८४	वीर	७५२
विवेग	५२०	वीस	७३४
विवेगभासी	५५१	वीहि	६५५
विसभक्खणट्ठाण	६५८	वुक्कत	३६९
विसम	३३८, ३५५, ४६०, ४६२, ६५६	वुच्चई(ती)	८०२, ८०३
विसय	७९०	वुट्ठ	५३१
विस्सज्झती	८००	वुड्डु	४६०
विस्सज्झंत	७५८	वुत्तपुव्व	३९०, ४२५, ४३७
विस्सइया	४२१	वेउव्विय	७५४
विसोधेत्ता	५६६	वेग	७५३
विसोहेज्ज	४८९, ६९९, ७००, ७२०-७२२, ७२४	वेज्जगंतिय	५९४
विसोहेहि	५६६	वेडिम	६८९, ७५४
विसोहिय	३२४	वेणुसद्	६७२
विस्साणिता	७४०, ७४६	वेत्तग्ग	३८५
विस्साणेंति	७४०	वेदेंति	७२८
विह	४७३, ५१६, ५८५, ६८९	वेयणा	७२८
विहग	७५४	वेरज्ज	४७२, ६८३
विहर—		वेरमण	७७९
विहरति	७४२, ७७०, ७७३	वेळुग	३८७
विहराति	४१०, ४५७	वेलोतिय	५४५
विहरामि	४१०	वेसमण	७५०, ७६६
विहरिस्सामो	४४५, ६०८, ६२१	वेसमणकुंडलधरा	७५०
	६२३, ६३३	वेसाहसुद्ध	७७२
विहरेज्जा	४५६, ४६२, ४८२, ५१८, ६३३, ६३९	वेसिय	३४१
विहरमाण	७७१, ७७२	वेसियकुल	३३६
विहार	४६२, ४७१, ४७२, ७७०, ७७२	वेहाणसट्ठाण	६५८
विहारभूमि	३२८, ३४४, ३४५, ४६५, ४६६	वेहिय	५४५
विहारवत्तिया	४७१-४७३	वोक्कत	७४०
विहीय	७६५	वोक्कसाहि	४७७
विहुवण	३६८	वोक्कसित्तए	४७८
वीणासद्	६७०	वोक्कसिस्सामो	४७८
वीतिक(कं)त	४६८, ५२३, ७७२	वोच्छिण्ण	३२५, ४९१, ६२५, ६२८
वीतिकममाण	७५३	वोज्झ	७५४
		वोसट्ठकाए	६३८, ७७०
		वोसिरामि	७७७, ७८०, ७८३, ७८६, ७८९
		वोसिरेज्जा	६४६-६६७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
व्व	७९५	संनिहिय	५११
सइ(इ, ई-टि०)	३२६	संनिहिसंनिचय	३३५, ३३७
सएजा	४६०	संत	३२४, ३२५, ३२६ इत्यादि
सकृति	४३०	संताणय(ग)	३२४, ३४८, ३५३, ४१२,
संकम—	३६५, ५१५, ५१६		४३१, ४५५, ४७८, ४६४,
सकुलि	३५०		४६७, ४६८, ५६९-५७१,
सख	५९२, ७४०, ७६४		५७५, ६२३-६२८, ६३७,
संखडि	३३८, ३४०, ३४१, ३४२, ३४८		६४१, ६४२, ६४६, ६४७,
संखडिपडिया	३३८, ३४०, ३४२, ३४८		६५३, ६६७
संखसद्	६७२	संतारिम	४७४, ४८२, ४९३-४९५
सखाए	३४०	संति	७८७, ७९०
संखोभितपुव्व	३४२	संतिक्मंसंत	४३५-
संगलिय	५९४	संतिय	५६८, ५९९
संगाममय	७९४	सथड	३४५, ३५९
संगारवयण	[टि०] ५६१, ५६२	संथर—	३३८, ४१६, ४६०, ४७१,
संघट्ट	३४२, ३६५		४७२
संघयण	५४०, ५५३	सथार	४४०, ४४३
संवस	३६५	संथारग	३३८, ४१६, ४५५, ४५६,
सघातिम	६८९, ७५४		४६०, ४६५, ४६६, ६१०
सघाडी	५५३	संधि	३६०
संचाएजा	३२४	सपधूविय	४१५, ५५६, ६५०
सचाएति	३४१, ४०५	संपदा	७८७
संचाएसि	४७८	संपन्न	७९२
संचालिय	३४२	सपराइय	४२५
सत्विजमाण	३४०	संपरिहावइ [टि०]	३४१
सजम	७७०	सपवेवए	७९५
संजय	३२४, ३३८, ३४० इत्यादि	सपव्वइय	६०७
संठवेज	७२३	संपहावति	३४१
संणिक्खित्त	५११	संपात्तिम	३४५, ४७५
संणिचय	३३५, ३३७	संभिडिय	५१६, ५१७, ५८५, ५८६
सणिरुद्ध	४४६, ६३८	संफास	३४१, ३५०, ३५२, ३५७, ३९२,
सणिवत्त(व)माण	३४५		३९४-३९६, ३९९-४०१, ४०७,
संणिवत्तिय	३५९		४९८, ५८३
सणिवत्त	७३७	संवधिक्कम	७४०, ७७०
सणिविद्ध	३४६, ५००, ५१२	संवलि	४०२
संणिवेस	३३८, ६७५, ७३४, ७३५,	संवलिथालि(ल-टि०)ग	४०२
	७५३, ७६६	संवाधे(है)ज	६९२, ७०२, ७०९, ७१६

संभोध्य	३९६, ४०५, ६०९
संभोष्टा	३७१
संभोज्य	३५०
संमट्ट	३८५, ४१५, ५५६, ६५०
संभिस्स [टि०]	३८५
संमेल	३४८
संरंभ	४४०
संरक्खण [टि०]	७४५
संलिहेज्ज	३५३, ४९१
संलिहिय	३५०
संलेहणा	७४५
संलोय	३५१, ३६०
संवच्छर	७४६, ७४७, ७४९
संवड्ढति	७४१
संवर	७७०
संवस—	४२१—४२५, ४२८, ४२९, ४३३, ४३४, ४४६, ४५६, ६३३, ७९६
संवहण	५४२
संविज्जमाण	४६२
संवुड	३९०
संवेदेउं	७९०
संसत्त	३२४, ७८७
संसीवेजा	५५३
संसेइम	३६९
संसेसिय	६९०
सकसाय	३७१
सकिरिय	५२४, ५२६, ७७८
सक्क (शक्)	७५९, ७६६, ७६७
सक्क (शक्य)	७९०
सक्कर	३५३
सगड	५००, ६८५
सचक्क	५००
सच्चित्त	७२८
सच्चा	५२२, ५२४, ५२५
सच्चाभोसा	५२२, ५२४
सज्ज—	६८७, ७९०
सड्डा	३९०, ४०९, ४३५—४४१

सड्ढी	४२५
सणवण	६६६
सणिय	७५४, ७६६
सण्ण	४७४
सण्णि	७६९
सत्त	३३१, ३३२, ३६५, ४१३, ४१४, ४१९, ४४४, ५०५, ५६३, ७२८, ७७८
सत्त (सत्त)	४०९, ६३३
सत्थ	५१५, ५१६
सत्थजात	४८४, ७१३, ७१४, ७२०
सदति	४०७
सद्द	५४९, ५५०, ६६९—६८४, ७४२, ७९०, ७९५
सद्दहमाण	४३५, ४३६, ४३८—४४१, ७५४
सद्दूल	७५४
सद्धि	३२७—३२९, ३४०, ३५०, ४२१, ४२३—४२५, ४२८, ४२९, ४६२, ५०५—५०७, ६०७
सपडिद्धवार	३५७, ३६०
सप्पि	३८१
सभाणि	६५९, ६७६
सम	३३८, ३५७, ४६०, ४६२, ६५६
समण	३३२, ३३५ इत्यादि
समणाउत्त	७३५
समणजात	४४०
समणुजाण—	६०७, ७७७, ७८०, ७८३, ७८९
समणुण्ण	३९६, ४०५, ६०९, ६१०
समणुण्णाय	३९७, ४०५
समणुपत्त	७७०
समणुसट्ठ	४०५
समणोवासग	७४५
समण्णिज्जमाण	७६६
समत्तपइण्ण	७४६
समय	५२३, ७३३, ७३६, ७४६, ७६६, ८०१
समवाय	३३७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
समहिष्ठाए[टि०]	४४५, ६०८, ६२१, ६२३	समोहणिता	७५४
समा	७३४	सम्मं	३४०, ३९७, ४१०, ७७०, ७७१, ७७९, ७८२, ७८५, ७८८, ७९१, ७९२
समाण	३२४, ३२५ इत्यादि	सम्मिस्सीभाव	३४०
समाधि(हि)ष्ठाए	४४५, ६०८, ६२१, ६२३	सय—साएजा	४६०
समाथार	४२७	सय(स्व)	५६३, ६४५, ७५३
समारंभ	४४०, ४४१	सय(शत)	७४९, ७६५
समारंभेजा	३६७	सयं	३३७, ३७०, ४००, ४०९, ४५६, ४७८, ४८६, ५१८, ५५९, ५६४, ६०७, ६०९, ६१०, ६११, ७७७, ७८०, ७८३, ७८६, ७८९
समारब्ध	३३१, ३३२, ४१३, ५६३	सयण (शयन)	५४३, ७८७
समालंकेति	७५४	सयण (स्वजन)	७४०, ७७०
समालंकेता	७५४	सयपाग	७५४
समावण	३४३	सयमाण	४६०
समावदेजा	७८१	सय(त)सहस्स	७४८, ७४९, ७५७, ७६४
समाहि	४१०, ४५७, ४८२, ४८६, ५०१, ५१५, ५१६, ५१८	सया	३३४, ३३९ इत्यादि
समाहिय(समाख्यात)	७९६	सर (सरस्)	५०५, ६७३
समाहिय (समाहित)	७९७	सर (शर)	७९४
समिति	७७०	सरग	४०९
समित	३३४, ३३९, ३६४ इत्यादि	सरङ्खयजाय	३७९
समिया	४४३, ५२१, ५५१	सरण	५०५, ५१५, ५१६
समीरिय	८००	सरपंतिय	५०५, ६७३
समुग्वाय	७५४	सरभ	७५४
समुच्छित	५३१	सरमह	३३७
समुष्ठाए	६०७	सरमाण	७८७
समुष्ठेजा	४८६	सरयकाल	७६२
समुदय	७५३	सरसरपंतिय	५०५, ६७३
समुद्	७५३, ७६९	सरसीएण	७५४
समुद्दिस्स	३३१, ३३२, ३९७, ४१३, ४१४, ४३५, ४३६, ४३८, ४४०, ५५५, ५६३, ५९०, ६४८, ६४९	सराव	४०९
समुद्धुत	३४५	सरित्तेए	७८७
समुप्पज—	३४०, ४२१, ७७१	सरीर	४१९, ७४१
समुप्पण	७३३, ७६९, ७७० ७७१, ७७२, ७७४	सरीसिव	५०५, ५१०, ५३९
समोणत	७५४	सलिल	८०२
समोहणति	७५४	सल्लइपलंन	३७७
आ. २५		सल्लइपवाल	३७८

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

सवियार	६३८
सव्वतो	७३३
सव्वट्ठ	३३४
सव्वण्णू	७७३
सव्वत्ताए	७३३
सव्वसह	७९६
ससंधिय	५८३
ससरक्ख	३५३, ४६२, ६५३
ससार	५४८
ससिणिद्ध	३५३, ३६०, ४९०, ४९१, ४९६, ४९७, ६०३, ६०४, ६५३
ससीसोवरिय	४६०, ४७५, ४९३
सस्स	५३०
सह—	७४३, ७७०, ७७१
सहसम्मुड्य	७४३
सहसा	४८६
सहस्सकलित्त	७५४
सहस्सपाग	७५४
सहस्समालिणीय	७५४
सहस्सवाहिणी(णीय, गिय)	७५४, ७६६
सहाणि	४३५
सहिणकल्लाण	५५७
सहिणाणि	५५७
सहिय	३३४, ३३९ इत्यादि
साद्धम	३२४, ३३० इत्यादि
साएज्जा	४२४
सागणिय	४४७, ६१६
सागर	६७३
सागरमह	३३७
सागरोधम	७३४
सागारिय	४२०—४२२, ४२५, ४४७, ६१६
सागारियउग्गह	६३५
सागवच्च	६६५
साडग	७६६
साण	५२६
साणय	५५३, ५५९

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

साणुवीय	३८०
सातिए	६९०—७२८
सातिज्ज—	३४०, ४८९, ५८३
सातिणा	७३३
सामग्गिय	३३४, ३३९ इत्यादि
सामाइय	७६६, ७६९
सामाग	७७२
सामुदाणिय	३४१, ३५०, ३९१
साय—	४२४
सायपडिया	४९५
सार	७४६
सारक्खणमिम्तं	७४५
सालक्ख	७७२
सालि	६५५
साल्लय	३७५
सावग	५२७
सावज्ज	५२०, ५२४, ५२६, ५२८, ५३५, ५३७, ५३९, ५४१, ५४३, ५४५, ५४७, ५४९, ७७८
सावज्जकड	५३६, ५३८
सावज्जकिरिया	४३९
सावतेज्ज	७४६
साविगा	५२९
सासवणालिय	३७५
सासियाओ	३२५
साह	७५४
साहट्ठु	४६९
साहट्ठरोमकूवेहिं	७६०
साहट्ठलोमपुलया	७६८
साहम्मिणी	३३१, ४१३
साहम्मिय	३३१, ३९६, ३९९, ४०५, ४१३, ४३२, ४४५, ५५५, ५९०, ६०८—६१०, ६२१, ६४५, ६४८, ७८४
साहम्मियउग्गह	६३५
साहर—	४१७, ४१८, ६०३, ६५१, ७३१, ७३५, ७४१, ७६६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
साहा	३६८
साहार्भग	३६८
साहारण	३९९
साहिय	७५४
साहु	५९८
साहुकड	५३५, ५३७
सिंगपाद (पात्र)	५९२
सिंगवेर	३७६
सिंगवेरनुष्ण	३७६
सिंघाण	३५३, ४९९
सिंघाडग	३८२
सिंच—	४२९, ४५२
सिचलि[टि०]	४०२
सिग्घ	७५३
सिज्जा	३३८
सिज्जिस्संति	७४५
सिणाण	३६०, ४२९, ४५९, ५६४, ५७२, ५७४
सिणाव—	४२९, ४५२
सिणेह	४९९, ४९७, ६०४
सिद्ध	७६६
सिद्धत्थ	७३४, ७३५, ७४४
सिद्धत्थवण	७६३
सिविया	७५४, ७५६, ७६६
सिया	७८९, ७८४, ७८७
सियाल	३५४
सिरसा	७७२
सिला	३५३, ३६९, ३६२, ५७७, ६३३, ६५३, ७४०
सिहर	७५४
सिहरिणी	३५०
सिहा	७९७
सीओदय	३२४, ३४२, ३६०, ३७९,
(सीतोदग)	४९९, ४२९, ४४०, ४५२, ५६५, ५७३, ६०३
सीतोदगवियड	६९६, ७०५, ७९२, ७९९
सीया	७५५, ७५८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सीलमंत	३९०, ४३७
सीस	३४२, ३६५, ४९९, ४८९
सीसगपाय	५९२
सीह	३५४, ५०५, ७५४
सीहव्वभभूतेण	७३४
सीहासण	७५४, ७५६, ७५९, ७६६
सुडसमाचारा	४२७
सुंदर	७५८
सुकड	५३५, ५३७
सुक्क	३५३
सुक्कज्जाण	७७२
सुचरितफलणेव्वाणसुत्तिमग्गेण	७७०
सुचिभूत	७४०
सुट्टु	५९८
सुट्टुकड	५३५, ५३७
सुण—	५४९, ५५०, ६७०—६८४, ७९०
सुणय	३५४
सुणिवितमिसमिसेत्तल्लवगसहस्स	७५४
सुणिसंत	४३५, ४३६, ४३८—४४९
सुण्हा	३३७, ३५०, ४२५, ४५६
सुत (य)	६३५, ६८७
सुत (= थः)	५६९
सुततर	५६९
सुत्त	६२२
सुदंसणा	७४४
सुधाक्कम्मंत	४३५
सुद्ध	४४३, ७२८, ७३४, ७३६ ७७२
सुद्धवियड	३७०, ४०९
सुद्धोदएण	७५४
सुपास	७४४
सुत्तिभ	३९४
सुत्तिभग्ग	५५०
सुभ	७३५, ७५४
सुमण	४८६, ५०९
सुर	७६०—७६६
सुरभि	३७४

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

सुरभिपलंब	३७७
सुरूव	७५४
सुलभ	४४३, ४६५, ४६६
सुवण्ण	४२४, ७४०, ७४६
सुवण्णपाय	५९२
सुवण्णसुत्त	७२६
सुव्वत्त	७६६, ७७२
सुसद्	५४९, ५५०
सुसमदुसमा	७३४
सुसमसुसमा	४७३
सुसमा	७३४
सुसाणकम्मंत	४३५
सुसियस्सरीरा [टि०]	७४५
सुस्समण	७९६
सुहुम	५२५, ७३४, ७७७
सुई	६११
सुयराजातिय	३५९
सूर	७४७, ७४८
सुरिण	५३०
सुरोदय	७४८
सूव (=शूर्प)	३६८
से जं	इत्यादि ३२४
सेज्जंस	७४४
सेज्जा	३३८, ४२२—४२५, ४३१, ४४३, ४४७—४५५, ४६०, ४६२, ४६५, ४६६, ६१०
सेज्जासंथारण	४६०
सेणा	५०१, ५१२, ५१५, ५२६, ५०१
सेणागओ	५०१
सेय (=श्रेयः)	६४४, ७२९
सेय (=स्वेदः)	७२१
सेयणपह	६६३
सेल (पात्र)	५९२
सेलोवट्ठाणकम्मंत	४३५
सेवंति	४४०, ४४१
सेवमाण	७८७
सेवित्ताए	७८७

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

सेस	७३४, ७७०
सेसवती	७४४
सेह	४६०
सोउं	७९०
सोई	३४०
सोच्चं	७९३
सोच्चा	३४१, ३९०, ४०४, ४२५, ४३१, ५२०, ५६१, ५६३, ५६४—५६६, ५८३
सोणिय	३५३, ४१९, ५४०, ७००, ७१४
सोत	७९०
सोभति	७६२, ७६३
सोवीर	३७०, ४०९
सोहण [टि०]	७५८
हंता	३५०, ३५२, ४३०, ४४३, ५८३, ४०७, ४०८
हंदह	४०७, ४०८
हंसलक्खण	७५४, ७६६
हठ	४३०
हत्थ	३२४, ३४२, ३६०, ३६५, ३६८, ४००, ४०४, ४०५, ४०९, ४१९, ४४४, ४६०, ४८०, ४८१, ४८७, ४९४, ५०६, ५०८, ५५३, ६०३, ६११
हत्थुं(त्थं-टि०)करवच्च	६६५
हत्थच्छिण्ण	५३३
हत्थि	३५४, ५०२
हत्थिजुद्ध	६८०
हत्थिद्वाणकरण	६७९
हत्थुत्तर	७३३—७३६, ७४६, ७६६, ७७२
हम्मियतल	३६५, ४१९, ५१८, ६८१
हयजूहियद्वाण	६८१
हरितोवएछ	६६६
हरिय	३२४, ३४८, ४१७, ४७०, ४७३, ४९८, ४९९, ५११, ५६६, ५६८, ६५१, ७२८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
हरियवध	४९८	हिरण्णपाय	५९२
हरिवंसकुल	३३६	हिरण्णवास	७३८
हसंत	६८६	हीरमाण	३४८, ३५२
हस्स[टि०]	५४२	हीलित	७९५
हार	४२४, ७२६, ७५४	हुरत्या	३४०
हारपुष्पाय	५९२	हेतू	३५७, ३६३, ४२९, ४४४, ४५९
हास	७८०, ७८९	हेष्ठिम	७२५
हासणाए	७८९	हेर्मत	४६७, ४६८, ७४६, ७६६
हासपत	७८९	होउ	७४०
हासी	७८९	होति	७४९
हिगोल	३४८	होत्या	७३३—७३५, ७३७, ७४५, ७४६
हिस्तेज्जा	३६३		७७४
हित	७६८	होहिति	७४७
हिय	७५२	होल	५२६
हिरण्ण	४२४, ७४०, ७४६, ७४८	होली	५२८

द्वितीयं परिशिष्टं—‘जाव’[यावत्]पदग्राह्यपाठाः

सूत्रे	‘जाव’ग्राह्यपाठः	सूत्रे द्रष्टव्यः
[१] प्रथमश्रुतस्कन्धे		
२२८	अर्धं जाव	२२४
२२७	असणेण वा ४	१९९
२०७, २०८, २१८,	असर्णं वा ४	
२२३, २२७		१९९
२२१, २२७	आगममाणे जाव	१८७
२२८	गामं वा जाव	२२४
२२१	धारेज्जा जाव	२१४
२०५	परक्कमेज्ज वा जाव	२०४
२०५	पाणाई ४	२०४
२१७	वत्थाई जाएज्जा जाव	२१४
२०५, २०७, २०८	वत्थं वा ४	१९९
२०५	समारंभ जाव	२०४

[२] द्वितीयश्रुतस्कन्धे

५७७, ५७८	अंतलिव्वजाते जाव	५७६
५२५	अक्किरियं जाव	५२४
४४९, ५१८	अक्कोसेंति वा जाव	४२२
४७१	अक्कोसेज्ज वा जाव	४२२
३७१, ५७५, ६१२	अणंतरहिताए पुढवीए...जाव	३५३
४७३	अणेगाह्वगमणिज्जं...जाव	४७१
३३२, ३३५, ३६०,	अणेसणिज्जं...जाव	
३७७, ३७८, ३९०,		
४०४, ४०५		

१. अत्रेदं बोध्यम्—‘३’ प्रश्रुतिभिरङ्कैर्ग्राह्या अपि पाठा भवैव परिशिष्टे संगृहीताः सन्ति । सामान्यतस्तु ‘२’ अङ्कः क्वचिद् द्विरुक्तेः सूचकः, यथा ३६० सूत्रे ‘उद्दिसिय २’ इत्यस्य ‘उद्दिसिय उद्दिसिय’ इत्यर्थः, ३२४ प्रश्रुतिसूत्रेषु ‘एगंतमवक्कमेज्जा २’ इत्यदौ तु ‘एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमेत्ता’ इत्याद्यर्थस्य सूचकः, से भिक्खू वा २ इत्यादौ तु ‘से भिक्खू वा भिक्खुणी वा’ इत्यर्थस्य सूचकः । एवं यथायोगमभ्यूह्यम् । ‘३’ अङ्कोऽपि धातोरनन्तरं कालत्रयस्य सूचकः, यथा ३६१ सूत्रे उप्पफणिसु वा ३ इत्यस्य उप्पफणिसु वा उप्पफणित्ति वा उप्पफणिसंति वा इत्यर्थः, एवं राविसु वा [३६२ सूत्रे] इत्यादावपि श्रेयम् ॥ २. अत्रेदमवधेयम्—यत्र षड्गुणा विन्दव सन्ति, तत्र विन्दुभिः सूचिताः कश्चिदधिकोऽपि पाठो यथासम्भव ग्राह्यः, यथा ‘अणंतरहिताए पुढवीए...जाव’ इत्यत्र ‘अणंतरहिताए पुढवीए णो ससणिद्धाए जाव’ [सू० ५७५] ‘अणंतरहिताए पुढवीए ससणिद्धाए पुढवीए जाव’ [सू० ६१२] इति पाठद्वयमपि ग्राह्यम् । एवमन्यत्रापि ‘अफासुव...जाव’ इत्यादौ यथायोगमवगन्तव्यम् ॥

सूत्रे	‘जाव’ ग्राह्यपाठः	सूत्रे द्रष्टव्यः
५५६, ४१४-४१८	अपुरिसंतरकडे जाव	”
३३५, ३३७	अपुरिसंतरकडे वा जाव	३३२ [२]
६४८	अपुरिसंतरगड वा जाव	३३१
३४८, ४६८	अर्पडा जाव	”
४०४	अर्पडे जाव	”
४१२, ४५५, ५७०,	अर्पडे जाव	३२४
५७१, ६२४, ६२५,		
६२७, ६३१		
६६७	अप्पपाणसि जाव	३२४
६४२	अप्पवीयं जाव	”
४६६	अप्पाइणा विती जाव	४६५
४८६, ५१५, ५१८,	अप्पुस्सुए जाव	४८२
५८४		
५९२, ५९३	अफासुयाई जाव	३२५
३२६, ३३१, ३६०,	अफासुयं जाव	३२५
३६१, ३६२, ३६८,		
३६९, ३७९, ३८०,		
३९७, ४०२, ४४६,		
५६३, ५६४, ५६७,		
५६९, ५७०, ५९८,		
६०३, ६२३, ६२४,		
६२६, ६२७		
७७८	अभिहणेज वा जाव	७७८
४१९, ४४४	अभिहणेज वा जाव	३६५
३५७	असुच्छिए ४	३५७
५९३	अयवंधणाणि वा ज व	५९२
३३० इत्यादि	असणं वा ४	१९९, ३२४
३६७	असणं वा ४ जाव	३२५
३८२, ३८४-३८८	असत्थपरिणयं जाव	३७५
५२५, ५२७, ५३६,	असावज्जं जाव	५२४
५३८, ५४०, ५४२,		
५४४, ५४६, ५४८,		
५५०		
५११-५१४	आइक्खह जाव	५१०
४३५-४४१, ५०४	आएसणाणि वा जाव	४३५
४३३, ४३४	आगतारेसु वा ४	४३२

सूत्रे	‘जाव’ग्राह्यपाठः	सूत्रे द्रष्टव्यः
६१०, ६११, ६३३	आगंतारेस्तु वा जाव	६०८-६०९, ६२१
३५३, ४९१, ४९७,		
६००, ६०४,	आमजेज वा***जाव	३५३
४००	आयरिए वा जाव	३९९
४५६, ६३३	इक्के वा जाव	४५६
६२९	ईसरे जाव	६०८, ६२१
४६०	उवज्झाएण वा जाव	३९९
५७३	उसिणोदगवियडेण वा जाव	४२१
५२१	एगवयणं वदेज्जा जाव	५२१
३२५, ३२६, ४०९,	एसणिज्जं...जाव	३२५
४५६		
६१२-६१७	ओगिण्हेज्ज वा २	६०७
७७४	ओवयंतेहि य जाव	७३७
५५०	कक्खडाणि वा ८	१७६
५६६, ६५१, ६५४,	कंदाणि वा***जाव	४१७
७७४	कसिणे जाव	७७२
६२३	काम खल्ल जाव	६०८, ६२१
७८८	काएण जाव	७७९
५५०	किण्हे ति वा ५	१७६
५३३	कुट्ठी ति वा जाव	१७९
६१४	कुलियंसि वा ४ जाव	५७७
६१५	खंघंसि वा ६	३६५
७१७-७२०	गंडं वा जाव	७१५-७१६
५८४, ५८५	गच्छेज्जा जाव	५१५
५०२, ५१३	गामे वा जाव	२२४, ३३८
३४२, ३९१, ४१२,	गामं वा***जाव	” ”
४६५, ६३७		
३४२, ३९१, ४६५	गामंसि वा जाव	” ”
५१४	गामस्स वा***जाव	” ”
३९०, ३९१, ४२२,	गाहावती वा जाव	३५०
४३५, ४४९, ५५९,		
५९४, ६१८		
३६०	गाहावतिं वा जाव	३३७ ”
३२७	गाहावतिकुलं जाव पविसित्तु(त्तु)कामे	३२४
३२५, ३४९	गाहावति जाव ”	”
४८४, ६२२	छत्तए(गं) जाव	४४४
५१३	जवसाणि जाव	५००

सूत्रे	‘जाव’ ग्राह्यपाठाः	सूत्रे दृष्टव्यः
४५७	जाव अण्णोणसमाहीए	४१०
६३७, ६४१	जाव उदयपससाई	४१७
४७२, ४७३	जाव गमणाए	४७१
५०६	जाव दुइजेज्जा	५०५
३२६, ४०९, ५५९,	जाव पडिगाहेज्जा	३२५, ४०९
५९४		
६३७, ६४१, ६४२, ६४६,	जाव मक्कडासत्ताण ^०	३२४
६४७, ६५३, ६६७		
६५३	जाव मक्कडासत्ताण ^०	३५३
६२३, ६३३	जाव विहरिस्सामो	६०८, ६२१
७८०, ७८३, ७८६,	जाव वोसिरामि	७७७
७८९		
४१६	जाव संथारंगं	३३८
५०१	जाव समाहीए	४८६
३५३, ४०४, ५७९	झामथंडिलंसि वा जाव	३२४
४१२-४२५, ४२७-	ठाणं वा ३	४५२
४२९, ४४७-४५१,		
४५३, ४५४		
३८३	तहप्पगारं***जाव	३८२
६१५	तहप्पगारे जाव	५७६
५५०	तिताणि वा ५	१७६
६३२	तिरिच्छछिण्णे जाव	६३८
६१३	थूणंसि वा ४ जाव	५७६
४७१	दसुगायतणाणि जाव	४७१
६१३	दुव्वद्धे जाव	५७६
३३७	दोहिं जाव	३३५
५०५	पणिज्झिय २ जाव	५०४
४४७-४५४, ४६५	पण्णस्स***जाव	३४८
४७०	परक्कमे जाव	४६९
४०९, ४३५-४४१	पाइणं वा ४	३९०
५०४	पागाराणि वा जाव	४९९
५१३	पाडिपहिया जाव	५१०-५१२
४१३	पाणाई ४	२०४
४१४	पाणाई ४ जाव	४१३
४५९	पाणाणि वा ४ जाव	३६५
४४४, ४५९	पादं(थं) वा जाव	”
५४४	पासादिया ति वा ४	५३६

सूत्रे

'जाव' ग्राह्यपाठः

सूत्रे द्रष्टव्यः

३२६, ४०९

पिडुयं वा जाव

३२६

७७६

पुढविकाए जाव

४४०(?)

३३५, ५५६, ६५०

पुरिसंतरकडे जाव

३३२

४१४-४१८

पुरिसतरकडे जाव

"

४१९, ४२१-४२५,

पुव्वोवदिट्ठा ४

३५७

४२८-४३०, ४४४,

४५९, ४७१, ५०५,

५९९, ६०२

४३०

पुव्वोवदिट्ठा ४ जाव

४२७

३६८

पुव्वोवदिट्ठा जाव

५१५

पेह्वाए जाव

३६७

५०४, ६७३

फलिहाणि वा***जाव

३५४

७८२

फासिते जाव

४९९

३३५, ३३७, ३६०,

फासुयं***जाव

७७९

३६९, ३९७, ४०९,

५५९, ५७१, ६२५,

६२८

३०१, ३०४

बहुपाणा***जाव

३४८

३६१

बहुरयं वा जाव

३२६

४२५, ४३७

भगवंतो***जाव

३९०

६४०, ६६८, ६८८

भिवन्धुणीए***जाव

३३४

३२५-३२७, ३३०-

भिवन्धु वा***जाव

३२४

३३२, ३३६, ३३७,

३४३, ३४८, ३५२-

३५५, ३५७, ३५९-

३६३, ३६५-३७१

३७३-३८८, ३९१,

३९३-३९५, ४०४,

४०५, ४०९

६८२-६८४

भिवन्धु वा २ जाव

६७०

५६८

मणी वा जाव

४२४

६०७

मतयं वा जाव

४४४

६५१

मूलाणि वा जाव

४१७

७९०

रज्जमाणे जाव

७९०

७९०

रज्जेज्जा जाव

७९०

४७३

लाढे जाव

४७१

५१७

वत्थं वा ४

१९९

तृतीयं परिशिष्टं—सूत्राणां परस्परं तुलना

सूत्रे	पाठः	सूत्रे पाठेन समावृत्तः
१	तज्जहा***अस्थि मे आया उववाहए	२
२	सहसम्मुइयाए***सोच्चा	१७२, २०५
२	जो इमाओ***अणुदिसाओ	६
५	एतावति***भवति	८
६	अणेगरूवाओ***पडिसंवेदयति	७६
९	जस्सेते***बेमि	१८, ३१, ३९, ४८, ५५, ६१, ६२
१०-११	तत्थ तत्थ***पुढो सिता	४९,
१२-१४	लज्जमाणा***विहिंसति	२३-२५, ३४-३६, ४२-४४, ५०-५२, ५७-५९
१३	तत्थ खल्ल **दुक्खपडिघातहेजं	२४, ३५, ४३,
१६-१८	एत्थ सत्थं***बेमि	२८-३१, ३८-३९, ४६, ५३, ६०,
२२	लोमं च***अकुतोभयं	१२९ (१३४)
२२	से बेमि*****अन्माइक्खति	३१
३७	संतिपाणा*****उदायंति	६०
४०	एस अणगारे ति एवुच्चति	७१
४९	मंदस्स अविद्याणओ	१४८
४९	सन्वेसिं पाणाणं***बेमि	१३९
५९	से तं*****समुद्गाए	९५
६२	से वसुमं*****अणोसिं	१६०
६३	अहो य राजो य*****पुणो पुणो	७२
६४	जेहिं वा*****सरणाए	६६, ६७, ८१
६४	अभिकंतं च खल्ल वयं सपेहाए	६८
६६	से हेता*****मणमाणि	९४
६७	संणिहिंसणिचयो*****भोयणाए	७८
६७	ततो से*****समुप्पज्जंति	(६४), ८१
६८	जाणित्तु दुक्खं पत्तेय सातं	७८, १५२
७०	एत्थ मोह पुणो पुणो	(६३, ७२), १४८, (१४९)
७१	विणा वि***णाक्खति	१७५
७४	तं परिणाय***समणुजाणेजा	२०३, (१७, ३०, ३८, ४७, ५४, ६१, ६२)

सूत्रे	पाठः	सूत्रे पाठेन समानप्रायः
७४	एस मग्गे आरिएहिं...वेमि	८९, १५१
७६	भूतेहिं जाण पडिल्लह सातं	१२२
७९	तिविहेण...विप्परियासमुवेति	८२
७९	कूराइं कम्माइं...विप्परियासमुवेति	८२, १४८
७९	मुणिणा हु एतं पवेदितं	१६४
८०	उहेसो पासगस्स...वेमि	१०५
८४	सततं मूढे धम्मं णामिजाणति	१०८, १५१
८५	णालं पास...कंखणं	१८०
८६	एतं मोणं समणुवासेजासि ति	१५६
८८	अयं संधी ति अदक्खु	१५२
८८	से भिक्खु...णियाइ	२१०
९१	एस वीरे...पडिमोयए	१०३
९३	वेरं बड्ढेति अप्पणो	११४
९४	अलं वालस्स संगेणं	११४
९७	तं परिणाय...वेमि	१११
९९	मुणी...वेमि	१६१
९९	एस...वेमि	१८८
१०१	दुक्खस्स...सब्बसो	१४०
१०१	इति कम्मं परिणाय सब्बसो	१४०, १६०
१०८	आरभजं दुःखमिणं ति णच्चा	१४०
१११	दोहिं अंतेहिं दुक्खमिणं ति अदिस्समाणे	१२३
११२	तम्हा ऽ ति विज्जं...पावं	११५
११९	उववायं चयणं णच्चा	१७९, २०९
१२२	तम्हा ण हंता ण विघातए	१७०
१२३	आगतिं गतिं परिणाय	१७५
१२८	से वंता...लोभं च—	१९८
१२८	एतं पासगस्स...सगडम्मि	१३०
१३१	किमत्थि उवधी ...वेमि	१४६
१३२	सब्बे पाणा... ण उद्दवैयक्वा	१३६, १३८
१३३	जाणितु धम्मं जहा तद्वा	१८३
”	पुणो पुणो जातिं पक्कप्पे ति	१९१ (१३४)
”	पमत्ते बहिया पास	१५६
१३६	सब्बे पाणा...णत्थेत्य दोसो	१३८
१४१	इह आणाकंवी पंडिते अणिहे	१७८
१४२	जे णिव्वुडा...वियाहिता	२०२
१४३	जहिता...उवसमं	१८३
१४५	पण्णाणमंते...पासह	१६६

सूत्रे	पाठः	सूत्रे पाठेन समानप्रायः
१४९	वितिया मंदस्थ वालया	१९१
१४९	पडिलेहाए...बेमि	१६४, २०५, २१२
१५१	इहमेगेसिं एगचरिया भवति	१८६
१५२	एत्योवरते तं झोसमाणे	१८५
१५२	एस समिया परियाए वियाहिते	१७१
१५३	धीरे ते फासे पुट्टोऽधियासते	१८६, १९६, २०६
१५७	सोच्चा...पवेदिते	२०९
१६२	एतं ते मा होव...तण्णिवेसणे	१७२
१७३	निट्ठियट्ठी...बेमि	१९५
१८०	पाणा पाणे किलेसंति	१८६
१८७	अटुवा...अचेले	२२६
१८७	लाघवं...समभिजाणिया २१४, २१७, २२१-२२३, २२६, २२७	
१८९	जहा से...पवेसिए	१९७
१८९	एवं ते...वाइया	१९०
१९२	आरंभट्ठी...समणुजाणमाणे	२००
२०२	धम्ममायाणह...मतिमया	२०८
२०४	से भिक्खु...गाहावती	२०५
२०४	असणं वा...समुस्सिणोमि	२०५
२०७	से समणुण्णे...बेमि	२०८
२१४	से अहेसणिजाइ...अचेले	२१७, २२१
२१५	जस्स णं...नाळमहमंसि	२१८
२१५	तत्था वि...बेमि	२१९, २२४, २२८
२२४	जस्स णं...बेमि	२२८
२२७	अहं व...करणाए	(२१९)

चतुर्थं परिशिष्टम्—आचाराङ्गसूत्रान्तर्गतश्लोकानामकारादिक्रमः

श्लोकः	सूत्राङ्कः	श्लोकः	सूत्राङ्कः
अकसायी विगतगेही य	३२१	इंदिएहिं गिलायंतो	२४८
अचित्तं तु समासञ्ज	२४९	इणमेव णावकंखंति	७२
अणणपरमं णाणी	१२३	इमम्मि लोए पर ए य दोख वी	८०४
अणाहारो तुवट्ठेजा	२३६	इहलोइयाई परलोइयाई	२८५
अणिच्चावाससुवेति जंतुणो	७९३	उच्चालइय णिहणिसु	३०४
अणुपुब्बेण विमोहाई	२२९	उडुं सोता अहे सोत	१७४
अतिवत्तियं अणाउट्ठिं	२७०	उदरि च पास मुइं च	१७९
अदु कुचरा उवचरंति	२८४	उम्मुंच पासं इह मच्चिएहिं	११३
अदु थावरा य तसत्ताए	२६७	उवसंकमतमपडिणं	३०१
अदु पोरिसिं तिरियमिंति	२५८	उवेहमाणे कुसलेहिं संवसे	७९६
अदु माहणं व समणं वा	३१७	एगा हिरण्णकोडी	७४८
अदु वायसा दिगिंछता	३१६	एताइ संति पडिलेहे	२६६
अधियासए सया समिते	२८६	एताणि तिण्णि पडिसेवे	३११
अप्पे जणे णिवारेति	२९६	एते देवनिक्काया	७५२
अप्पं तिरियं पेह्वाए	२४७	एतेहिं सुणी सयणेहिं	२८०
अभिक्कमे पडिक्कमे	२४३	एल्लिक्खए जणे भुज्जो	२९७
अयं चाततरे सिया	२४७	एवं पि तत्थ विहरंता	२९८
अयं से अवरे धम्मे	२४०	एस विची(ही) अणुक्कंतो	२७६, २९२, ३०६, ३२१
अयं से उतमे धम्मे	२४८	ओमोदरियं चाएति	३०७
अयमंतरंसि को एत्थ	२८८	कसाए पयुणए किच्चा	२३१
अवरेण पुब्बं ण सरंति एगे	१२४	कोधादिमाणं हणिया य वीरे	१२०
अवि ज्ञाति से महावीरे	३२०	गंडी अदुवा कोदी	१७९
अवि साधिए दुवे वासे	२६४	गंथेहिं विवितेहिं	२३९
अवि साधिए दुवे मासे	३१२	गंथं परिण्णाय इहउज्ज वीरे	१२१
अवि सुइयं व सुक्कं वा	३१९	गडिए मिहुक्कहाइ	२६३
अवि से हासमासञ्ज	११४	गामे अदुवा रणे	२३५
अह दुच्चरलाढमचारी	२९४	गामं पविस्स णगरं वा	३१५
अहाकडं ण से सेवे	२७१	चत्तारि साधिए मासे	२५६
अहासुत्ते वदिस्सामि	२५४	चरियासणाई सेज्जाओ	२७७
आगंतारे आरामागारे	२७९	छट्ठेण एगया भुंजे	३१३
आयाणिज्जं च आदाय	७९	छट्ठेणं भत्तेणं अज्झवसाणेण	७५८
आयावइ य गिम्हाणं	३१०	जतो वज्जं समुप्पजे	२४६
आलइयमालमलडो	७५७	जातिं च बुद्धिं च इहउज्ज पास	११२
आवेसण-समा-पवाइ	२७८	जावजीव परीसहा	२५०
आसीणेऽणेल्लिसं मरणं	२४५		

श्लोकः	सूत्राङ्कः	श्लोकः	सूत्राङ्कः
जीवियं णामिकंवेज्जा	२३२	फरिसाहं दुत्तितिव्खाहं	२६२
जे केयिमे अगारत्था	२६३	वंमम्मि य कप्पम्मि	७५१
जं किंजुवक्कमं जाणे	२३४	भगवं च एवमण्णेसि	२६८
जंसिप्पेगे पवेदेंति	२८९	भिदुरेसु ण रज्जेज्जा	२५१
जभाहु ओहं सलिलं अपारगं	८०२	मंसुणि छिण्णपुव्वाहं	३०३
जहा य वद्धं इह माणवेहिं या	८०३	मज्झत्यो णिजरापेही	२३३
णच्चाण से महावीरे	३१४	मातण्णे असणपाणस्स	२७३
ण सक्का ण गंधमग्घाळं	७९०	लाद्वेहि तस्सुवसग्गा	२९५
ण सक्का ण सोळं सद्दा	७९०	वणसंढं व कुसुमियं	७६२
ण सक्का ण संवेदेतुं	७९०	वरपडहभेरिझल्लरि-	७६४
ण सक्का रसमणासातुं	७९०	वित्तिच्छेदं वज्जेतो	३१४
ण सक्का रुवमददुं	७९०	विदू णते धम्मपयं अणुत्तरं	७९७
णाओ संगामसीसे वा	३००	विरते य गामधम्मोहिं	३०९
णारति सहती वीरे	९८	वेसमणकुंळलधरा	७५०
णसेवइय परवत्थं	२७२	संघाढीओ पविसिस्सामो	२९०
णिहं पि णो पगामाए	२८१	संजुज्जमाणे पुणरवि	२८२
णिघाय ढंढं पाणेहि	२९९	संवच्छरेण होहिति	७४७
णो चेविमेण वत्थेण	२५५	संवच्छरं साहियं मासं	२५७
णो झुकरमेतमेगेसिं	२६१	संसप्पगा य जे पाणा	२३७
तंसि भगवं अपडिण्णे	२९१	संसोहणं च वमणं च	३०८
तणफास- सीतफासे	२९३	स जणेहिं तत्थ पुच्छिस्स	२८७
ततविततं घणञ्जुसिरं	७६५	सयणेहिं तस्सुवसग्गा	२८३
तम्हाऽतिविज्जं परमं ति णच्चा	११५	सयणेहिं वित्तिमिस्सेहिं	२५९
तहप्पगारेहिं जणेहिं हीलिते	७९५	सयमेव अभिसमागम्म	३२२
तहागयं भिक्खुमणंतसंजतं	७९४	सव्वट्ठेहिं अमुच्छिण्ण	२५३
तहा विमुक्कस्स परिण्णचारिणो	८००	सासएहिं णिमंतेज्जा	२५२
तिण्णेव य कोडिसता	७४९	सितेहिं भिक्खु असिते परिव्वए	७९९
दिब्बो मणुस्सघोसो	७६७	सिद्धत्यवणं व जहा	७६३
दिसोदिसिंऽणंतजिणेण ताडणा	७९८	सिवियाए मज्झयारे	७५६
हुविहं पि विदिता णं	२३०	सिसिरंसि अद्धपडिबणे	२७५
हुविहं समेच मेहावी	२६९	सीया उवणीया जिणवरस्स	७५५
पडिबज्जितु चरितं	७६८	सीहासणे णिविट्ठो	७५९
परिक्कमे परिक्किल्लते	२४४	सुरो संगामसीसे वा	३०५
पाणा वेहं विहिंसंति	२३८	से हु परिण्णासमयम्मि वट्ठती	८०१
पुढविं च आउकायं च	२६५	सीलस एते रोगा	१७९
पुरतो सुरा वहंती	७६१	हरिएसु ण णिवज्जेज्जा	२४१
पुव्वि उक्खिता माणुसेहिं	७६०	हतपुव्वो तत्थ ढंढेणं	३०२

पञ्चमं परिशिष्टं — कृतिपयानि विशिष्टानि टिप्पणानि

पृ० १ पं० १ आचारसंस्तुतं । “आचारो अंगणं पदमं अंगं दुवालसङ्घं पि । इत्थं य मोक्खोवाओ एस य सारो पवयणस्स ॥ ९ ॥ आचारम्मि अहीए जं नाओ होइ समणधम्मो उ । तम्हा आचारधरो भण्णइ पदमं गणिट्ठाणं ॥ १० ॥” इति आचारान्नियुक्ती ।

“इह खल्ल समणेणं भगवया महावीरेणं” इमे दुवालसंगे गणिपिङ्गे पञ्चते, तंजहा—आचारो १, सूयगडे २, ठाणे ३, समावाए ४, विवाहपञ्चती ५, नायाधम्मकहाओ ६, उवासगदसाओ ७, अतगडदसाओ ८, अणुत्तरोववाइ[य]दसाओ ९, पण्हावागरणं १०, विवागसुए ११, दिट्ठिवाए १२” इति समयवायाङ्गसूत्रे १ ।

“जं इमं अरिहेतेहिं भगवंतेहिं...पणीअ दुवालसंगं गणिपिङ्गं तंजहा—आचारो १, सूयगडो २, ठाणं ३, समावाओ ४, विवाहपञ्चती ५, नायाधम्मकहाओ ६, उवासगदसाओ ७, अतगड-दसाओ ८, अणुत्तरोववाइअदसाओ ९, पण्हावागरणाइं १०, विवागसुअं ११, दिट्ठिवाओ १२ अ, से तं लोउत्तरियं नोआगमतो भावसुयं” इति अनुयोगद्वारसूत्रे ।

“अङ्गप्रविष्टं द्वादशविधम्,—तद्यथा—आचारः १, सूत्रकृतं २, स्थानं ३, समवाय ४, व्याख्याप्रज्ञातिः ५, ज्ञातधर्मकथा ६, उपासकाव्ययनदशाः ७, अन्तर्कृद्दशाः ८, अनुत्तरोप-पातिकदशा ९, प्रश्नव्याकरणं १०, विपाकसूत्रम्, ११, दृष्टिपातः १२ इति” इति तत्त्वार्थभाष्ये १।२० ।

“आचारान्नं सूत्रकृतं स्थानाङ्गसमवाययुक् । पञ्चमं भगवत्यङ्गं ज्ञातधर्मकथाऽपि च” ॥ १५७ ॥ उपासकान्तर्कृदनुत्तरोपपातिकाद् दशाः । प्रश्नव्याकरणं चैव विपाकभूतमेव च ॥ १५८ ॥ इत्येकादश सोपाङ्गान्यङ्गानि द्वादशं पुनः । दृष्टिवादो द्वादशाङ्गी स्याद् गणिपिट्ठिकाह्वया ॥ १५९ ॥” इति अभिधानचिन्तामणौ द्वितीये काण्डे ।

“अथ तीर्थकरभाषितान्येव क्रमव्यवस्थापितानि सूत्रमस्तु, गणधरसूत्रीकरणे तु को विशेषः ? उच्यते—इह भगवान् विशिष्टमतिसम्पन्नगणधरापेक्षया प्रभूतार्थं स्वल्पमेवार्थमात्रमभिधत्ते, न त्वितरजनसाधारणं ग्रथराशिम्, ततो गुणधराणां सूत्रकृतिः, तथा चाह—अथं भासइ अरहा सुत्तं गंथंति गणहरा निऊणं ।...[आव० नि० ९२], अर्थमात्रमेव अर्हन् भापते, न प्रभूत-जनसाधारणं ग्रंथराशिम्, ततो गणधराः शासनस्य हितार्थं निपुणं “सूत्रं ग्रथन्ति” इति आवश्यकस्य मलयगिरिसूरिविरचिताया वृत्तौ पृ० १०६ ।

“जदा य गणहरा सन्वे पव्वजिता ताहे किर एगनिसज्जाए एगरस्स अगाणि चोइसहिं चोइस पुव्वाणि, एवं ता भगवता अत्थो कहितो, ताहे भगवंतो एगपासे सुत्तं करे(रं)ति, तं अक्खरेहिं पदेहि वंजणेहिं समं, पच्छा सामी जस्स जत्तियो गणो तस्स तत्तियं अणुजाणति, आतीय सुहम्मं करेति, तस्स महल्लं आउयं, एतो तित्थं होहिति ति [पृ० ३३७]...तं कहं गहितं गोयम-सामिणा ? तिविह (तीहिं) निसेज्जाहिं चोइस पुव्वाणि उप्पादितानि । निसेज्जा नाम पणिवत्तिऊण जा पुच्छा । किं च वागरेति भगवं ? ‘उप्पन्ने विगते धुवे’, एताओ तिन्नि निसेज्जाओ, उप्पन्ने ति जे उप्पन्निमा भावा ते उवागच्छति, विगते ति जे विगतस्सभावा ते विगच्छंति, धुवा जे अविणासधम्मिणो । सेसाणं अणियता गिसेज्जा । ते य ताणि पुच्छिऊण एगतमंते सुत्तं करे(रं)ति जारिस्सं जहा मणितं । ततो भगवं अणुजं मणसी करेति” [पृ० ३७०] इति आवश्यकवृत्तौ ।

“तत्र गौतमस्वामिना निषयात्रयेण चतुर्दश पूर्वाणि गृहीतानि, प्रणिपत्य पृच्छा निषयोच्यते, भगवांश्चाचष्टे—‘उपणो इ वा विगमे इ वा धुवे इ वा’, एता एव तिलो, निपथाः आसामेव आ. २६

सकाशाद् गणभूताम् 'उत्पाद-व्यय-प्रौढ्ययुक्तं सत्' इति प्रतीतिरुपजायते, अन्यथा सत्ताऽयोगात् । ततश्च ते पूर्वभवभावितमतयो द्वादशाङ्गमुपरचयन्ति " इति आवश्यकसूत्रस्य हरिभद्रसुरविरचितायां वृत्तौ पृ० २७७ । मलयगिरिस्त्रिविरचितायां वृत्तौ पृ० ३६३ ।

"यद् भगवद्भिः सर्वदर्शिभिः.....उक्तम्, भगवच्छिष्यैरतिशयवद्विरुत्तमातिशयवाग्बुद्धि-सम्पन्नैर्गणधरैर्द्वेष्ट तदङ्गविष्टम्" इति तत्त्वार्थभाष्ये १।२०।

"भगवदहर्त्सवैज्ञानिभवनिर्गतवाग्गङ्गार्थविमलसलिलप्रक्षालितान्तःकरणैर्बुद्धयतिशयार्द्धयुक्तैर्गणध-रैरनुस्मृतग्रन्थरचनं आचारादि द्वादशविधमङ्गप्रविष्टमित्युच्यते" इति तत्त्वार्थराजवार्तिके १।२०। —इत्याद्युल्लेखानुसारेण भगवतामर्हतां शिष्यैर्गणधरैः जिनवचनानुसारेण आचारादीनि द्वादश अङ्गानि विरचितानि । तत्र प्रथमम् आचाराङ्गम् ।

बौद्धा अपि केचिद् बुद्धवचनं नवाङ्गीरूपेण, केचिच्च द्वादशाङ्गीरूपेण विभजन्ति, तथाहि—

"कथं नवंगवसेन नव अङ्गातीति ? सव्वमेव हिदं 'सुत्तं १, गेय्यं २, वेय्याकरणं ३, गाथा ४, उदानं ५, इतिवृत्तकं ६, जातकं ७, अब्भुतधम्मं ८, वेदल्लं ९ ति नवंगप्पमेदं होति" इति अट्ठशालिन्यां बौद्धग्रन्थे पृ० २२ । "धर्मविनिश्चयः कतमः ? आर्यशासनं द्वादशाङ्गधर्मः । कतमानि द्वादशाङ्गानि ? १ सुत्तं, २ गेय्यं, ३ व्याकरणं, ४ गाथा, ५ उदानं, ६ निदानम्, ७ अवदानम्, ८ इतिवृत्तकं, ९ जातकं, १० वैपुल्यम्, ११ अद्भुतधर्मः, १२ उपदेशश्च" इति बौद्धाचार्येण असङ्गेन विरचिते अभिधर्मसमुच्चये पृ० ७८ ।

पृ० १ पं० २ पदमो सुयक्खंधो । प्रथमः श्रुतस्कन्धः 'ब्रह्मचर्य'नाम्नापि, नवाध्ययना-त्मकत्वाच्च 'नवब्रह्मचर्य'नाम्नापि प्रसिद्धः । दृश्यतां पृ० १०२ पं० ४, पृ० १०३ टि० २ । अस्य च दशवैकालिकचूर्णानुसारेण दशवैकालिकहारिभद्रीवृत्त्यनुसारेण च गद्य-पद्य-गेय्य-चौर्ण-भेदेन चतुर्विधेषु प्रथितपदेषु चौर्णपदेऽन्तर्भावः । सूत्रकृताङ्गचूर्णि-वृत्त्यनुसारेण तु गद्य-पद्य-कथ्य-गेय्यभेदेन चतुर्विधेषु जातिनिबद्धसूत्रेषु गद्येऽन्तर्भावः । तथाहि— "गजं पजं गेय्यं चुण्णं च चरग्विहं तु गहियपयं । तिसमुट्ठाणं सव्वं इह वेत्ति सलक्खणा कट्ठणो ॥ १७० ॥ महुंरं हेउनिजुत्तं गहियमपायं विरामसंजुत्तं । अपरिमियं चऽवसाणे कव्वं गजं ति नायव्वं ॥ १७१ ॥ पजं तु होइ तिविहं सममदसमं च नाम विसमं च । पाएहिं अक्खरेहिं य एव विहिण्णू कइ वेत्ति ॥ १७२ ॥ तंतिसमं तालसमं वण्णसमं गहसमं लयसमं च । कव्वं तु होइ गेय्यं पंचविहं गीयसजाए ॥ १७३ ॥ अत्थवहुलं महत्थं हेउनिवाओवसग्गंगभीर । बहूपायमवो-च्छिञ्चं गम-णयसुद्धं च चुण्णपयं ॥ १७४ ॥" इति दशवैकालिकनिर्युक्तौ । अस्य व्याख्या— "गद्यं पद्यं गेय्यं चौर्णं च चतुर्विधमेव प्रथितपदम्, एमिरेव प्रकारेप्रयत्नात् । एतच्च त्रिभ्यो धर्मार्थ-कामेभ्यः समुत्थानं तद्विषयत्वेनोत्पत्तिरस्येति त्रिसमुत्थानं सर्वम्....एवं ब्रुवते सलक्षणया लक्षणज्ञाः कवयः इति गाथार्थः ॥ १७० ॥ गद्यलक्षणमाह—मधुरं...हेतुनियुक्तं सोपपत्तिकं, प्रथितं बद्धमानु-पूर्व्या, अपादं विशिष्टच्छन्दोरचनायोगात् पादवर्जितम्, विरामः—अवसानं, तत्संयुक्तम्—अर्थतो न तु पाठत इत्येकं...यतिविशेषसंयुक्तमन्ये, अपरिमितं चावसाने बृहद् भवतीत्येकं । अन्ये तु अपरिमितमेव भवति बृहदित्यर्थः, अवसाने 'मृदु पठ्यते' इति शेषः । काव्यं गद्यम्....इति

१. बहुपयं इत्यपि प्रत्यन्तरेषु अगस्त्यसिंहविरचितायां चूर्णौ च पाठः ।

२. "अपायं नाम पादा से नत्थि, विरामो से अत्थओ भवइ, इतरथा ताव ण ठाए समत्तं" इति दशवैकालिकचूर्णौ 'बृहद्विवरण'रूपेण प्रसिद्धायाम् पृ० ७७ । "अपादं जं ण पादवद्धं" इति अगस्त्यसिंहविरचितायां दशवैकालिकचूर्णौ पृ० ४० ।

ज्ञातव्यम्...॥ १७१ ॥ अधुना पयमाह—पय तु...त्रिविधम्...सममर्थसमं च नाम विषमं च ...पादैः चतुःपादादिभिः अक्षरैर्गुणलघुभिः, अन्ये तु व्याचक्षते—समं यत्र चतुर्विधं पादेषु समान्यक्षराणि, अर्थसमं यत्र प्रथमतृतीययोर्द्वितीयचतुर्थयोश्च समान्यक्षराणि, विषमं तु सर्वपादेष्वेव विषमाक्षरमित्येवं विधिज्ञाः छन्दःप्रकारज्ञाः कवयो ब्रुवते...॥ १७२ ॥ अधुना गेयमाह—तन्त्रीसमं तालसमं वर्णसमं ग्रहसमं लयसमं च काव्यं तु भवति...गेयं पञ्चविधम्... गीतसंज्ञायां गेयाख्यायाम् । तत्र तन्त्रीसमं वीणादितन्त्रीशब्देन तुल्यं मिलितं च, एवं तालादिष्वपि योजनीयम्, नवर ताला हस्तगमाः, वर्णा निषादपञ्चमादयः, ग्रहाः लक्ष्मणाः, प्रारम्भरसविशेषा इत्यन्ये, लयाः तन्त्रीस्वनविशेषाः...॥ १७३ ॥ साम्प्रतं चौर्यं पदमाह—अर्थबहुलं... बह्वर्थम्, ...महार्थम्, हेतु-निपातोपसर्गैर्गमीरम्, ...वहुपादम् अपरिमितपादम्, अव्य-वच्छिन्नं श्लोकवद् विरामरहितम्, गम-नयैः शुद्धम्, गमाः तदक्षरोच्चारणप्रवणा सिन्धार्याः..., नैगमादयः, ...चौर्यं पदं ब्रह्मचर्याध्ययनपदवदिति गाथार्थः ॥ १७४ ॥” इति हरिभद्रसू-रि-विरचितायां वृत्तौ पृ० ८७-८८ ।

“तं सूत्रं चतुर्विधम्—

सण्णा सगहं विते जातिविषदे य कथादि ॥ ३ ॥ तत्थ सण्णासुत्तं तिविधं—ससमए परसमए उभये ति...सङ्ग्रहसूत्रमपि यथा—... । वित्ते जातिविषदं सुत्तं जाव वृत्तवद्धं सिलोगादिवद्धं वा । तं चज्जिविधं, तं जघा—गद्यं १, पद्यं २, कथ्यं ३, गेयम् ४ । गद्यं चूर्णिग्रन्थः ब्रह्मचर्यादि । पद्यं गाथासोलगादि । कथनीयं कथ्यम्, जघा उत्तरज्जयणाणि इसिभासिताणि नायाणि य । गेयं गाम यद् गीयते सरसंचारेण, जघा काविलिज्जे “अधुवे असासयम्मी ससारमि दुक्खपउराए [उत्तरा० ८।१]” इति सूत्रकृताङ्गचूर्णौ पृ० ४ । “श्रुतज्ञानसूत्रं चतुर्धा भवति तद्यथा—संज्ञासूत्रं १, संग्रहसूत्रं २, वृत्तनिवद्धं ३, जातिनिवद्धं च ४ । तत्र संज्ञासूत्रं यत् स्वरसङ्केतपूर्वं निवद्धं... संग्रहसूत्रं तु यत् प्रभृत्यर्थसंग्राहकं... वृत्तनिवद्धसूत्रं पुनर्यदनेकप्रकारया वृत्तजात्या निवद्धं... जातिनिवद्धं तु चतुर्धा, तद्यथा—कथनीयं कथ्यम् उत्तराध्ययन-ज्ञाताधर्मकथादि पूर्वविरचितकथानकप्रायत्वात् तस्य, तथा गद्यं ब्रह्मचर्यादि । तथा पद्य छन्दोनिवद्धम्, तथा गेयं यत् स्वरसञ्चारेण गीतिकाप्रायनिवद्धं तद्यथा कापिलीयमध्ययनम्” इति शीलाचार्यविरचितायां सूत्रकृताङ्गचूर्णौ पृ० २-३ ।

पृ० १ पं० ४ सत्यपरिण्णा । “जीवो छद्वायपरुवणा य तेलिं वहे य बंधो ति । विरईए अहिगारो सत्यपरिण्णाए पातव्वो ॥ ३५ ॥ दव्वं सत्यऽरिग-विस-जेहं विल-खार-लोणमाईयं । भावो य दुप्पवत्तो वाया काओ अविरई या ॥ ३६ ॥ दव्वं जाणण पच्चक्खाणे दविए सरीर उवगरणे । भावपरिण्णा जाणण पच्चक्खाणं च भावेणं ॥ ३ ॥” इति आचाराङ्गनिर्णयौ ।

पृ० २ पं० ४ अर्थः ॥ ‘अर्थि मे आया उवावतिए, अर्थि मे आया उवावतिए, के वाऽहं आसी (के वाऽऽसी—प्र०) के व इओ चुते पेच्चा भविस्सामि’ इति आचाराङ्गचूर्णौ ।

पृ० २ पं० १४, ३ यद्यपि कासुचित् शी० प्रतिषु ‘चुए पेच्चा’ इति पाठो दृश्यते तथापि शी० प्रतौ ‘के वा इओ चुए इह पिच्चा भविस्सामि ति’... इह च संसारे’ इति पाठदर्शनाद्

१. “वहुपादं गाम जहा सिलोगो, गाहादीणं विरामो अत्थि न तथा तस्स” इति वृद्धविवरणत्वेन प्रसिद्धायां दशवैकालिकचूर्णौ पृ० ७८ । “वहुपादं अपरिमितपदम् । अब्बोच्छिण्णं अविरामं” इति अगस्त्यसिंहविरचितायां चूर्णौ पृ० ४० ।

२. इदाणि चुण्णपदं अणइ जहा वेसचेरेतराणि” इति वृद्धविवरणे दशवैकालिकचूर्णौ पृ० ७८ । “चुण्णपदमिदाणी, तं बंभचेरादि” इति अगस्त्यसिंहविरचितायां चूर्णौ पृ० ४० ।

वृत्तिकृतां शीलान्चार्याणामपि के वा इवो खुए इह पेचा इति पाठः सूत्ररूपेण सम्मत इति प्रतीयते ।

पृ० ३ पं० १ सो हं । तुलना—“सोऽहमस्मीत्यग्रे व्याहरत्” —बृहदारण्यकोपनिषद् १।४।१। “योऽसावसौ पुरुषः सोऽहमस्मि” बृहदारण्यकोपनिषद् ५।१५।११।, ईशावास्योपनिषद् १६। “सोऽहमस्मि स एवाहमस्मि” —छान्दोग्योपनिषद् ४।१।१।, ४।१२।१, ४।१३।१। “त्वमात्मासि यस्तवमसि सोऽहमस्मि तमाह कोऽहमस्मीति” —कौशिकी उपनिषद् १।६। “अहं सः सोऽहमिति” —नृसिंहोत्तरतापनी उपनिषद् ९।

पृ० ३ पं० ७ विरुवरूपे फासे...। “मात्रास्पर्शास्तु कौन्तेय शीतोष्णसुखदुःखदाः । २।१४। ...वाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्मा विन्दत्यात्मनि यत् सुखम् । ५।२१।.....स्पर्शान् कृत्वा बहिर्वाह्यांश्चक्षु-
श्चैवान्तरे भुवोः । ५।२७।” —भगवद्गीता । “कतमो पनावुसो, फस्तो, कतमो फस्तसमुदयो, कतमो फस्तनिरोधो, कतमा फस्तनिरोधगामिनी पटिपदा । छयिमे, आवुसो, फस्तकाथा—
चक्खुसम्फस्तो, सोतसम्फस्तो, धानसम्फस्तो, जिह्वासम्फस्तो, कायसम्फस्तो, मनोसम्फस्तो । सळायतनसमुदया फस्तसमुदयो, सळायतननिरोधा फस्तनिरोधो, अयमेव आरिषो अट्टङ्गिको मग्गो फस्तनिरोधगामिनी पटिपदा” इति पालित्रिपिटकान्तर्गते मज्झिमनिकाये सम्मादिट्ठिसुत्ते पृ० ७०। “वेदना चायं, भिक्खवे, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किपभवा ? वेदना फस्तनिदाना फस्तसमुदया फस्तजातिका फस्तपभवा” इति मज्झिमनिकाये चूळसीहनादसुत्ते पृ० ९५, महातण्हासङ्ख्यसुत्ते पृ० ३२१।

पृ० ५ पं० ३ गदिए । “सत्तो गुद्धो अथितः” इति थावकभूमौ पृ० ९५।

पृ० ६ पं० ११, २३ अणु...। तुलना—“आदेशः ‘जाए सद्धाए निक्खंतो तमेवमणु-
पालए’ इत्यादिकः” इति बृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ [पृ० ३६३] उद्धृतः पाठः ।

पृ० ६ पं० १२ पणया...। तुलना—“पणया वीरा महावीहिं सिद्धिपहं णेआउयं धुवं ॥ २।१।२१ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे प्रथमश्रुतस्कन्धे सू० १०९।

पृ० ८ पं० १५ खेत्तण्णे । तुलना—“इदं शरीरं कौन्तेय क्षेत्रमित्यभिधीयते । एतयो वेति त प्राहुः क्षेत्रज्ञ इति तद्विदः ॥ क्षेत्रज्ञं चापि मां विद्धि सर्वक्षेत्रेषु भारत । क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं यत् तज्ज्ञानं मतं मम ॥ १३।१-२ ॥” —भगवद्गीता । “अखेत्तज्जू अकुसलो” इति पालित्रिपिटकान्तर्गते अंगुत्तरनिकाये नवकनिपाते, चतुर्थे भागे पृ० ५७। “अखेत्तज्जू ति अगोचरज्जू” इति विसुद्धिमग्गटीकायां प्रथमे भागे पृ० ३२६।

पृ० १० पं० २१ चूर्णिकृता...। चूर्णिकृतमिव वृत्तिकृतां शीलान्चार्याणामपि अयं पाठो मूलरूपेणाभिमत इति पूर्वापरतुलनया ज्ञायते ।

पृ० १४ पं० १४, २७। तुलना—“तालियंटेण पत्तेण साहाविहुवणेण य । ण ते वीथितु-
मिच्छंति वीयावेळण धा परं ॥ ६।३७ ॥” इति दशवैकालिकसूत्रे ।

पृ० १७ पं० १ लोगविजयो । “लोगस्स य निक्खेवो अट्ठविहो उ विजयस्स । भावे कसायलोगो अहिगारो तस्स विजएणं ॥ १७५ ॥.....विजिओ कसायलोगो सेयं खु तथो नियतिउं होइ । कामनियत्तमई खलु संसारा मुच्चई खिप्पं ॥ १७७ ॥” इति आचाराङ्गनिर्णुक्ती ।

पृ० २२ पं० २ पियाउया । पृ० ९१ मध्ये “सव्वे पाणा पियाउया” इति, पृ० ७५९ मध्ये च “सव्वे पाणा पियाउया” इति पाठो बृहत्कल्पसूत्रवृत्तामुद्धृतः ।

पृ० २६ पं० २ गिरामगंधे...। “गिरामगंधो परिव्वए” इति सूत्रकृताङ्गचूर्णि[पृ० ४]-
बृहत्कल्पवृत्ति[पृ० ९६, २७२, ३७८]—निशीथचूर्णि[१५।१२ पृ० ४८५]प्रभृतिषु बहुषु स्थानेषु उक्तं पाठः ॥

पृ० २६ पं० ४ मातणो । “कथं मात्रज्ञो भवति ? इह श्राद्धा ब्राह्मणग्रहपतयो ध्येयं प्रचारयन्ति श्रुतं चौरपिण्डपातशयनासनग्लानप्रत्ययभैषज्यपरिष्कारैः, तत्र प्रतिग्रहणे मात्रा जानाति, एवं मात्रज्ञो भवति” इति बौद्धाचार्येण असङ्गेन विरचितायां श्रावकभूमौ पृ० १६२ ।

पृ० २७ पं० १३ वेरं...। तुलना—दृश्यतां सू० ९३ । “हणंतं वाऽनुजणाद वेरं वद्धेति अप्पणो ॥ १११३ ॥” इति सूत्रकृताङ्गिः ॥

पृ० २७ पं० ४ अहेमां... , पं० ८ जहा अंतो... । पृ० ३० पं० ६ उद्धं अहं... । पृ० ५६ पं० ५ उद्धं सोता...। तुलना—“पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु इममेव कार्यं उद्धं पादतला, अधो केसमत्थका, तचपरियन्तं, पूर नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खति—‘अत्थि इमस्मिं काये केसा लोमा नखा दन्ता तचो मंसं न्हार अट्ठि अट्ठिमिज्जं वक्कं हृदयं यकनं किलोमकं पिहकं पप्फास अन्तं अन्तगुणं उदरियं करीसं पित्तं सेम्हं पुब्बो लोहितं सेदो मेदो अस्स वसा खेत्तो सिङ्घाणिका लसिका मुत्तं ति। सेय्यथापि भिक्खवे उभतोमुखा पुतोळि पूरा नानाविहितस्स धञ्जस्स, सेय्यथीदं सालीनं वीहीनं मुग्गानं मासानं तिलानं तण्डुलानं। तमेनं चक्खुमा पुरिसो मुद्धित्वा पच्चवेक्खेय्य—‘इमे साली इमे वीहा इमे मुग्गा इमे मासा इमे तिला इमे तण्डुला’ ति। एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु इममेव कार्यं उद्धं पादतला, अधो केसमत्थका, तचपरियन्तं, पूर नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खति—‘अत्थि इमस्मिं काये केसा लोमा...पे०...मुत्तं’ ति। इति अज्झत्तं वा काये कायानुपस्सी विहरति...पे०...एवं पि खो, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति।...पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सेय्यथापि पस्सेय्य सरीरं सीमयिकाय छट्ठितं अट्ठिसङ्खलिकं समंसलोहितं न्हारुसम्बन्धं...पे०...अट्ठिसङ्खलिकं निम्मंसलोहितमक्खितं न्हारुसम्बन्धं...पे०...अट्ठिकसङ्खलिकं अपगतमंसलोहितं न्हारुसम्बन्धं...पे०...अट्ठिकानि अपगतसम्बन्धानि दिसा विदिसा विक्खित्तानि...अट्ठिकानि सेतानि सङ्खवणपटिभागानि...पे०...अट्ठिकानि पुजकितानि तेरोवस्सिकानि...पे०...अट्ठिकानि पूर्तानि चुण्णकजातानि। सो इममेव कार्यं उपसंहरति—‘अयं पि खो कायो एवंधम्मो एवंभावी एवंअनीतो’ ति। इति अज्झत्तं वा काये काये कायानुपस्सी विहरति बहिद्धा वा काये कायानुपस्सी विहरति, अज्झत्तवहिद्धा वा काये कायानुपस्सी विहरति, समुदयधम्मानुपस्सी वा कायस्मिं विहरति, वयधम्मानुपस्सी वा कायस्मिं विहरति, समुदयवयधम्मानुपस्सी वा कायस्मिं विहरति।...एवं पि खो, भिक्खवे, भिक्खु कायानुपस्सी विहरति।” इति पालिनिपिटकान्तर्गते मज्झिमनिकाये सतिपट्ठाणसुते कायानुपस्सनायाम् पृ० ७८-८१ ।

“इममेव कार्यं ति इमं चतुमहाभूतिकं पूतिकायं। उद्धं पादतला ति पादतलत उपरि, अधो केसमत्थका ति केसगतो हेट्ठा, तचपरियन्तं ति तिरियं तचपरिन्धिज्जं, पूर नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खती ति नानप्पकारकेसादिअसुचिभरितो अयं कायो ति पस्सति” इत्यादि-ग्रन्थेन अस्य विशेषतः स्पष्टीकरणं विसुद्धिमग्गे अट्ठमे परिच्छेदे अनुस्सत्तिकम्मद्वाननिहेसे कायगतासत्तिकथायां द्रष्टव्यम् ।

“वुत्तं हेतं—‘पथवीकसिणमेको सज्जानाति उद्धं अधो तिरियं अद्वयं अप्पमाणं’ [

] ति आदि। तत्थ उद्धं ति उपरि गगनतलाभिसुखं, अधो ति हेट्ठा भूमितलाभिसुखं, तिरियं ति खेतमण्डलमिव समन्ता परिच्छिन्दतं। एकञ्चो हि उद्धमेव कसिणं वद्धेति, एकञ्चो अधो, एकञ्चो समन्ततो। तेन तेन वा कारणेन एवं पसारति, आलोकमिव दिव्यचक्खुना रूपदस्सनकामो। तेन वुत्तं—उद्धं अधो तिरियं ति।” इति विसुद्धिमग्गे पञ्चमे परिच्छेदे सेसकसिणनिहेसे ।

पृ० २७ पं० १३ वेरं...। दृश्यतां सु० ९३। तुलना—“हणंतं वाऽणुजाणाइ वेरं वहेति अप्पणो ॥ १११३ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे।

पृ० ३० पं० १६ कत्थयी। “कत्थई” इति बृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ [पृ० १५०६] उद्धृते पाठेऽपि।

पृ० ३१ पं० २ सीओसणिज्जं। “सीयं परीसह-पमायुवसम-विरइं सुहं च उण्हं तु। परीसह-तत्तुजम-कसाय-सोगा-ऽऽहि-वेया-ऽऽरइं दुक्खं ॥ २०१ ॥ इत्थी सक्कारपरीसहो य दो भावसीयला एए। सेसा वीसं उण्हा परीसहा हुंति नायव्वा ॥ २०२ ॥.....धम्ममि जो पमायइ अत्थे वा सीअल्लु त्ति तं विंति। उज्जुत्तं पुण अवं तत्तो उण्हं त्ति ण विंति ॥ २०४ ॥....अभयकरो जीवाणं सीयवरो संजमो भवइ सीओ। अस्संजमो य उण्हो एसो अन्नो वि पज्जावो ॥ २०६ ॥ निव्वाणसुहं सायं सीईभूयं पयं अणावाहं। इहमवि जं किंचि सुहं तं सीयं, दुक्खमवि उण्हं ॥ २०७ ॥.....सीयाणि य उण्हाणि य भिक्खूणं हुंति विसहियव्वाइ। कामा न सेवियव्वा सीओसणिज्जस्स णिज्जुती ॥ २१० ॥” इति आचाराङ्गनिर्णयौ।

पृ० ३१ पं० ४ सुत्ता अमुणी.....। तुलना—“या निशा सर्वभूतानां तस्यां जागर्ति संयमी। यस्यां जाग्रति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेः।” —भगवद्गीता २।६९।

पृ० ३९ पं० २ सस्मत्तं। “कुणमाणो वि य किरियं परिचयंतो वि सयण-धण-भोए। दितो वि दुहस्स उरं न जिणइ अथो पराणीयं ॥ २२० ॥ कुणमाणो वि निविर्त्ति परिचयंतो वि सयण-धण-भोए। दितो वि दुहस्स उरं सिच्छहिद्वी न सिज्जइ उ ॥ २२१ ॥ तम्हा कम्माणीयं जेउमणो दंसणम्मि पयइज्जा। दंसणवओ हु सफलाणि हुंति तव-नाण-चरणाइ ॥ २२२ ॥” इति आचाराङ्गनिर्णयौ।

पृ० ३९ पं० ४ से वेसि...। तुलना—सू० ५२२। सूत्रकृताङ्गे द्वितीयश्रुतरकण्ठे प्रथमेऽ-ध्ययनेऽपि।

पृ० ४६ पं० २ आवंती...। “आयाणपणावन्ती गोण्णनामेण लोगसारु त्ति।.....” २३९ ॥ लोगस्स उ को सारो तस्स य सारस्स को इवइ सारो। तस्स य सारो सारं जइ जाणस्ति पुच्छिओ साह ॥ २४४ ॥ लोगस्स सार धम्मो धम्मं पि य नाणसारियं विंति। नाणं संजमसारं संजमसारं च निव्वाणं ॥ २४५ ॥” इति आचाराङ्गनिर्णयौ।

पृ० ४७ पं० १ जे छेये...। “जे छेए सागारियं ण से सेवे” इति सूत्रकृताङ्गचूर्णवर्षि [पृ० ४] उद्धृतम्। बृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ तु [पृ० ३७८] “जे छेए से सागारियं न सेवे” इति पाठ उद्धृतः, “जे छेए से सागारियं परियाहरे” इत्यपि पाठः [पृ० ९६] उद्धृतो दृश्यते।

पृ० ५२ पं० ७ वयसा वि एगे बुद्धिता...। “वयसा वि एगे बुद्धिता कुप्पंति माणवा, वयसा वायाए, एते(गे) अव्वता एगचरा अणेगचरा वा, बुद्धिता भणिता, कुप्पंति वज्झंति (व(थ)-व्भंति-प्र०) (ववचित् प्रतौ ‘वज्झंति’ नास्ति) वक्कंति लुब्भंति। केरिसाए वायाए कुप्पंति जहा के इमे अम्हं एए चेव दहव्वा तिवगव्वंभणात्तितिवग्गपरिचारगा सुहा पव्वयंति। एवं थंभ(से) मायाए वि लोमे वि जोएयव्वं। अविसहा काएणावि पुट्ठा कुप्पंति” इति चूर्णौ।

पृ० ५५ पं० १ तुमं सि...। तुलना—“तत् त्वमसि श्वेतकेतो”—छान्दोग्योपनिषद् ६।८।७, ६।९।४, ६।११।३, ६।१२।३, ६।१३।३, ६।१४।३, ६।१५।३, ६।१६।३।

पृ० ५६ पं० ११ सव्वे सरा...। तुलना—“यतो वाचो निर्वर्तन्ते अप्राप्य मनसा सह ॥”—तैत्तिरीयोपनिषद् २।४।१, २।९।१। ब्रह्मोपनिषद् ३।

पृ० ५६ पं० ३ मती...। तुलना—“इन्द्रियाणि पराण्याहुरिन्द्रियेभ्यः परं मनः। मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तु सः ॥ ३।४२ ॥” भगवद्गीता।

पृ० ५८ पं० २ ध्रुयं । “पढमे नियगविहुण्णा कम्माणं वितियए तइयगम्मि । उवगरण सरीराणं चउत्थए गारवतिगस्स ॥ २५० ॥ उवसग्गा सम्माणय विहूआणि पञ्चमम्मि उहेसे । दव्वधुयं वत्थाहै भावधुयं कम्म अट्ठविहं ॥ २५१ ॥ अहिंसासितुवसग्गे दिव्वे माणुस्सए तिरिच्छे य । जो विहुणइ कम्माहं भावधुयं तं वियाणाहि ॥ २५२ ॥” इति आचाराङ्गनिर्युक्तौ ।

पृ० ५९ पं० १३ सत्ता । तुलना—“अयार्णता विजस्सिता सत्ता कामेहिं माणवा ॥ १११६ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे ।

पृ० ५९ पं० १४ इति बाले पकुब्बति । तुलना—“जणेण सद्धिं होक्खामि इइ बाले पावभई । कामभोगाणुरागेणं केसं संपडिवज्जइ ॥ ५१७ ॥” इति उत्तराध्ययनसूत्रे ।

पृ० ६२ पं० ३ अकुट्ठे । अत्र अकुट्ठे इति ‘इ० जैमू०’अनुसारी पाठः समीचीनो भाति । अकुट्ठो इ० ।

पृ० ६५ पं० १० समाहि । तुलना—“अहो य रातो य समुद्धितेहिं तहागतेहिं पडिलम्भ धम्मं । समाहिमाधातमञ्जोसयंता सत्थारमेव फरुसं वयंति ॥ १३१२ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे सू० ५५८ ।

पृ० ६८ पं० १८, ३ बुज्झमाणणं । “बुज्झमाणणं जहा से दीवे असंदीणे एवं सरणं भवइ महासुणी” इति तत्त्वार्थसूत्रस्य सिद्धसेनगणिविरचितावां वृत्तौ पृ० २४ ।

पृ० ६८ पं० ११ वियावाए । अत्र विओवाए इति ‘इ०’ आदिप्रतिस्थः पाठ समीचीनः । तुलना—“को जाणाति विओवातं इत्थीओ उदगाओ वा ।...३१४ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे सू० २०७ ।

पृ० ६९ पं० २ चिमोक्खो । “कम्मयदव्वेहि समं संजोगो जो उ होइ जीवस्स । सो बंधो नायव्वो तस्स विओगो भवे मुक्खो ॥ २६१ ॥” इति आचाराङ्गनिर्युक्तौ ।

पृ० ६९ पं० ४ असणं वा । “तत्र कतमदक्षितं कतमत पीतं कतमन् खादितं कतमन् स्वादितम् ?...यः कश्चित् पिण्डपातपरिभोगः सर्वं तदक्षितमित्युच्यते । तस्य पुनर्द्विधा मेदः—खादितं स्वादितं च । तत्र खादितं मन्था वा [अ]पूपा वा ओदनकुल्मापं वा यद्वा पुनरन्यतमाभिसंस्कारिकमभं विकृतं भोज्यं प्राणसन्धारणमिदमुच्यते खादितमक्षितमपीतम् । स्वादितं कतमत ? तथथा क्षीरं दधि नवनीतं सर्पिस्तैलं मधु...लवणं वनफलं वा भक्ष(क्ष्य)प्रकारं वा इदमुच्यते स्वादितमक्षितमपि(पी)तम् । यत् पुनः पीयते खण्डरसं वा शर्करारसं वा काचिकं वा दधिमण्डं वा शुर्कं वा तर्कं वा अन्ततः पानीयमपि इदमुच्यते पीतम् ।” इति बौद्धाचार्येण असङ्केन विरचितायां श्रावकभूमौ पृ० ११७ ।

पृ० ८१ पं० ३ सम्मत्ता । “जाव सम्म(म-प्र०)त्तमेव समभिजाणिया । एतेसु अट्ठसु वि उहेसएस एस आलावओ सव्वहि भाणियव्वो ‘ण मे अत्थि कोयि, गाहमवि कस्सति’ । अहवा वेहाणसमरणउहेसगातो आरन्भ एस आलावतो वत्तव्वो ‘ण मम अत्थि कोयि ।’” इति चूर्णौ ।

पृ० ८१ पं० १३, २७ अतीतत्वे अणातीते चिन्नाण । “अणातीतो जहुरोवियभारवाही । पुर्वि पि इंगिणिमरणे ति(?) अतीता अतीता अत्था वा सावज्जातो सत्थाओ सयण-धण-धनारंभाओ अतीता, अतिक्रममाणे अतिक्रंते, अहवा अतीतं समाणियं, असमत्ता तस्स नाणार्दा पंच अत्था क्रियपओयणा दत्तफला समाणिजमाणा समत्ता । अस्सि विस्सं भणयाए, अस्सिमिति अस्सि जहा जहा उट्ठेइ इंगिणिमरणविहीए, विस्सं अणेगविहं विस्सं मा(म)वित्ता विस्सं भणयाए ‘अन्नं सरीरं, अन्नो अहं, अन्ने सर्वधिर्वधवा’, अहवा ‘भज सेवाए’, एवं भजित्ता, यदुक्तं भवति सेवित्ता, अहवा वीडं भवित्ता जीवाओ सरीरं वीडं भविति, ठेसीभासाओ वीडुं(सं-प्र०) पिहं, चिन्नाण

मेउरं कार्यं, चेच्चा णाम चयित्ता, भिदुरधम्मं मेउरं, दुड्डाणेहि दुस्सेज्जाहि दुविस्सीहिता-
(दुस्सीहिता-प्र०)हि भिज्जंति, अहवा भायंके से वहाए, संकप्पे से वहाए, मरणते से वहाए,
एतेहि प्रकारेहिं भिदुरधम्मं मेउरं, कार्यं सरीरं, संविहुणिय विरूवरूवे परीसहोवसग्गे, सम्मतं
विहुणिया संविहुणिय, विसिट्ठं विविहं वा रूवं जेसिं ते इमे विरूवरूवा अणुलोमा पडिलोमा य
परीसहोवसग्गा भणिया, अरिंस विस्सं भणयाए, विस्सं भ० अणेगप्रगारं विस्सं भविता तं
जहा—‘अण्णं सरीरं, अण्णो अहं’, ‘भय सेवाते’, एवं भणेत्ता थदुक्तं भवति सेविता। अहवा
विस्सं अणेगविहं तवो, तं भइत्ता, वीसुं(सं-प्र०) वा भइत्ता, जीवो सरीराओ, सरीरं वा जीवाओ,
अहवा जीवाओ कम्मं कम्मं वा जीवाओ। मेरवमणुविण्णे, भयं करेतीति मेरवं, मेरेवेहि
परीसहोवसग्गेहि अणुविज्जमाणो।” इति चूर्णौ।

पृ० ८२ पं० ५, ६ चाएमिं...। “किं सक्को चाए व अहं तणफासं अहियासित्तए। एतं
सीतफासं दंस-मसगफासं जाव एगतरे अन्नतरे विरूवरूवे फासे अहियासित्तए।” इति चूर्णौ।
अत्र ‘तेउफासं’ पदस्य व्याख्या चूर्णौ न विलोक्यते।

पृ० ८४ पं० १३, २७, २८ आरंभाय...। तुलना—“संखाए जीविंयं चेव कम्मणा उ
तिउट्ठति ॥ १।५।५ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे।

पृ० ८५ पं० ७ जं किंचुवकम्मं...। तुलना—“जं किंचुवकम्मं जाणे आउखेमस्स अण्णो।
तस्सेव अंतरा खिण्यं सिक्खं सिक्खेज्ज पंडिते ॥ ८।१५ ॥” इति पाठभेदेन सूत्रकृताङ्गेऽपि सू० ४२५।

पृ० ८९ पं० २ उवहाणसुयं। “जो जइया तित्थयोरो सो तइया अण्णो य तित्थम्मि। वण्णइ
तवोक्कम्मं ओहाणसुयम्मि अज्झयणे ॥ २७६ ॥ ...दब्बुवहाणं सयणे भावुवहाणं तवो चरित्तस।
तम्हा उ नाण-दंसण-तव-चरणेहिं इहाहिगयं ॥ २८२ ॥ जह खलु मइलं वयं सुज्झइ उदगाइएहिं
दब्बेहिं। एवं भावुवहाणेण सुज्झए कम्ममट्ठविहं ॥ २८३ ॥... एवं तु समणुचिञ्चं वीरवरेणं
महाणुभावेणं। जं अणुसरित्तु धीरा सिवमचलं जन्ति निव्वाणं ॥ २८४ ॥” इति आचाराङ्गनिर्णयौ।

पृ० ८९ पं० ४ “जहा ओहाणसुए—अहासुयं वइस्सामि” इति आवश्यकचूर्णावपि
[पृ० २६९] उद्धृतम्।

पृ० ९१ पं० ९ लुप्पती...। तुलना—“ममाती लुप्पती बाले अन्नमज्जेहिं मुन्छिए ॥
१।१।४ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे।

पृ० ९७ पं० ९ आहंतु...। अत्र अस्मत्सविधवर्तिहस्तलिखितादर्शासुरेण पाठो मुद्रितः।
किन्तु आगमोदयसमिल्यादिप्रकाशितेषु प्रायः सर्वेष्वपि मुद्रितेषु आचाराङ्गसूत्रपुस्तकेषु आहंतु
इति पाठो दृश्यते, आचाराङ्गचूर्णावपि अयमेव पाठः, आवश्यकचूर्णावपि तथैव पाठः, तथाहि—
“लुच्छुकारैति आहंतु समणं कुकुरा दसंतु ति” इति आवश्यकचूर्णौ [पृ० २९६] उद्धृतः पाठः।
“कुकुरे लुच्छुकारैति, ततो ते कुकुरा डसंति, सयं च ते भयवं आहंतु, एवमाइ वहुवसग्गा”
इति आवश्यकसूत्रस्य मलयगिरिविरचितायां वृत्तौ पृ० २८५।

पृ० ९९ पं० ११ विरते...। तुलना—“विरते गामधम्मेहि जे कइ जगती जगा। तेसिं
अनुवमयाए धामं कुब्बं परिव्वए ॥ ११।१३ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे प्रथमश्रुतस्कन्धे।

पृ० १०७ पं० १२ जाव। अत्र ‘जाव’शब्देन ग्राह्यः कोऽपि पाठो न प्रतीयते, अतः
पाणाइं ४ समारब्ध जाव णो पडिगाहेज्जा इति संदी०प्रतौ विद्यमानः संक्षिप्त एव पाठः
समीचीनः सम्भाव्यते, विस्तृते पाठे तु प्रवाहपतितः प्रमादादायातो वा ‘जाव’शब्दोऽत्र भवेत्।

पृ० १२० पं० ६, १० अणंतरहियाए...। “अणंतरहिताए पुढवीए” स्रुतं। तिरोऽन्त-
धाने, न अंतरिता अनंतरिता, सचेतना इत्यर्थः। .....ससणिद्धा हेडिटो दग्गाल्हाए। ससरवखा

अचिन्ता(त)सचित्तरएण अमिग्गत्था अमिण्णो पुढवीमेदो । ‘आउटियाए चित्तमंताए’ सुत्तं उच्चारैतब्बं । चित्तमंता सचेतणा, सिला सवित्थारो पाहाणविसेसो । लेद्ध मट्ठियापिडो । कोला धुणा, तेसिं आवासो कोलावासो । दाएण जीवपतिट्ठिते, जीवा तदंतर्गता, जीवेहिं पइट्ठिते पुढवादिस्स, सह अडेहिं साडा, लूतापुडगं(म)डगादि । सह पाणेहिं सपाणा, पाणा बेईदियादि । सह वीएहिं सवीए, वीया सालिमादि । सह हरितेहिं सहरिते । सह ओरसाए सतोस्से । सह उदगेण सउदगे । ओत्तिंगा गह्भगा, कीडियाणगर वा । पणगो उल्ली । दगेण मिस्सा मट्ठिया दयमट्ठिया, मक्कडगो लूतापुडगा, सताणओ कीडिआसंचारतो ।” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० १०-११ ।

पृ० १४७ पं० ६ छत्ते वा” । हस्तलिखितादर्शेषु त्त-न्न इत्यक्षरयोः कथञ्चित् समानप्राय-त्वात् छत्ते वा इति पाठ एवात्र समीचीनो भाति, सू० ६५० मध्येऽपि छन्नं इत्येव पाठः ।

पृ० १४७ पं० ३४ “कडिताई पासेहितो, उक्कंपिताणि उवरिं, लिता कुट्ठा, धट्ठा भूमी, मट्ठा लण्हिकता, समंता मट्ठा संमट्ठा” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६५ ।

पृ० १५० पं० ९ एतद्ग्रन्थमुद्गणानन्तरं लब्धाया संदी० प्रतौ आगमोदयसमितिप्रकाशिते आचाराङ्गसूत्रे उज्जालिन्ता २ इति पाठो वर्तत एव, अतः उज्जालिन्ता पज्जालिन्ता कार्यं इति पाठः समीचीन एव ।

पृ० १६६ पं० गेसज्जिए । “कथं नैषधिको भवति ? मञ्चे वा पीठे वा तृणसंस्तरे वा निषधया कालमतिनामयति, नो तु मच्चं वा पीठं वा कुड्ढं वा वृक्षमूलं वा पर्णसंस्तरे वा निष्ठित्य पृष्ठं वा पार्श्वं वा ददाति, एवं नैषधिको भवति । [पृ० १६०] ..... पार्श्वसुखशयनासनसुखरागस्य प्रहाणाय नैषधिको भवति” [पृ० १६२] इति बौद्धाचार्येण असङ्गेन विरचितया इति श्रावकभूमौ ।

पृ० १६६ पं० १२ अहासंयडमेव । “कथं याथासंस्तरिको भवति ? यस्मिन् तृणसंस्तरे वा पर्णसंस्तरे वा शय्यां कल्पयति तृणसंस्तरं वा पर्णसंस्तरं वा सत्कृत्यं चैव संस्कृतं भवति तथैव शय्यां कल्पयति, नो तु विकोपयति, अभिसंस्करोति च, य(था)याथासंस्तरिको भवति [पृ० १६०] ..... आस्तरणं प्रत्यास्तरणोपच्छाद[न]रागस्य प्रहाणाय याथासास्तरिको भवति” [पृ० १६२] इति श्रावकभूमौ ।

पृ० १७० पं० १८ अंतर ..... । “अट्ठियग्गामणीसाए पडमं अतरावासं वासावासं उवागते, अतरे वासा अतरावास इति वासारात्रस्याख्या, उक्तं च— अतरघणसामलो भगवं” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६५ ।

पृ० १७२ पं० ३ पुरजो ..... । “पुरतो जुगमायाए पेहमाणे दट्ठण तसे पाणे उड्डहु पाए रीयेज्जा, साहट्ठु पाए रीएज्जा, वित्तिरिच्छं वा पार्यं कट्ठु रीयेज्जा, सति परक्कमे संजयामेव परिकमेज्जा, नो उज्जुयं गच्छेज्जा” इति दशाश्रुतस्कन्धे पृ० ३४ । “पुरतो जुगमात्रं आदाय शहीत्वा रीयंति दट्ठण चक्खुसा, तसा वेईदियावी पाणा, किं तेसिं मज्जेणं जाति, नेत्थुच्यते, उड्डहु उक्खिवत्तिता, साहट्ठु साहरिता, वित्तिरिच्छं तिरिच्छं करेति, सति ति जति अबो मग्गो विज्जति, संजते ति जतणाए उवउत्तो रियासमितीए परक्कमेज्जा गच्छेज्जा । अबिज्जमाणे वा तेणेव जतणाए गच्छति । अथवा सति परक्कमे संते उट्ठाणवलविरिणपरक्कमे परिहारेण गच्छति जतणाए उवउत्तो रियासमितीए । अणे(ण्णो) वा स परक्कमो पंथो णत्थि, तेणा वा, सावताणि वा सीहादीणि ।” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ४१ ।

पृ० १९१ पं० ६, १९, २०, ३०, पृ० १९२, पं० ३, १८ एतद्ग्रन्थमुद्गणानन्तरं मस्मानिष्यलब्धायाम् आचाराङ्गसूत्रस्य तालपत्रोपरिलिखितायां संदी० प्रतौ ५२४-५२५ सूत्रयोः से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणिज्जा जा य इति पाठं समुपलभ्यत एव, अतो वृत्तिकृता आ. २७

श्रीलाचार्याणां सम्मतः पाठः प्राचीनायां हस्तलिखितायां प्रतौ लभ्यत एव । आगमोदयसमिति-
प्रकाशितेऽपि आचाराङ्गसूत्रेऽस्त्येव ।

पृ० १९८ पं० ४ ‘भासं सावज्जं’ संदी० प्रतौ विद्यत एव ।

पृ० २०० पं० ६ ‘से भिक्खू वा जहा वेगइयाहं सदाइं धुणेजा’ इति पाठः संदी० प्रतौ
विद्यते एव ।

पृ० २०९ पं० ८ संघाडीओ । “तत्र कतमत् संघाटीधारणं कतमचीवरधारणं कतमत्
पात्रधारणं.....” यत् तावदस्य ज्येष्ठं चीवर षष्ठिखण्डं वा नवतिखण्डं वा द्विगुणसीवितं वा एक-
गुणसीवितं वा इयमुच्यते सां(सं)घाटी । तस्य प्रावरणं परिभोगः सम्यगेव परिहरणं धारण-
मित्युच्यते । यत् पुनरस्य मध्यं वा कनीयो वा आधिष्ठानिकं वा चीवरम् अतिरेकचीवरं वा
विकल्पनार्हं विकल्पयति तच्चीवरमित्युच्यते । तस्य प्रावरणं परिभोगः सम्यगेव परिहरणं धारण-
मित्युच्यते । यत् पुनरस्याधिष्ठानानि कमा(मां)यसं वा मृन्मयं वा मैक्षमोजनमिदमुच्यते
पात्रम् । तस्य परिभोगः सम्यगेव परिहरणं धारणमित्युच्यते” इति बौद्धाचार्येण असङ्गेन विर-
चितायां श्रावकभूमौ पृ० ११५-११६ ।

पृ० २११ पं० ८ वत्थं ससंधियं.....[पृ० २११ पं० ६] भाणियच्चं । एतत्पाठस्थाने संदी०
प्रतावीदृशः पाठ उपलभ्यते-वत्थं ससंधियं वत्थं तस्स चेव निसिरेज्जा, न अच्चा(त्ता)णं साइजेज्जा ।

से एगत्तिओ एयप्पयारं निग्घोसं सोच्चा निसम्म जे भयंतारो तहप्पगाराणि सुहुत्तं २
◁ से सोच्चा णिसम्मा ▷ जायित्ता जाव एगाहेण वा दुवाहेण वा तियाहेण वा चउ[या]हेण वा
पंचाहेण वा विप्पवसिय २ उवागच्छंति तहप्पगाराणि नो अप्पणा गिण्हंति नो अन्नमन्नस्स
अणुवयंति, तं चेव जाव नो साइज्जंति, बहुवयणेण भाणियच्चं,

अत्र ◁ ▷ एतदन्तर्गतः पाठो निरर्थको भाति ।

पृ० २११ पं० ९ + विचण्णाहं वणमंतार्हं ण करेज्जा । अत्र संदी० प्रतौ णो विचण्णाहं
वन्न(ण)मंतार्हं करिज्जा इति पाठो दृश्यते स च समीचीनतरो भाति ।

पृ० २११ पं० ११, २० उवसंकमिच्चु इति पाठस्थानन्तरं संदी० प्रतौ ◁ ‘सुहुत्तं २
पाडिहारिणं वत्थं जाव एगाहेण वा दुयाहेण वा तियाहेण वा चउयाहेण वा पंचाहेण वा विप्पव-
सिय २ उवागच्छिस्सामि अविचाइं एयं ममेव सिया माइट्ठाणं संफासे, नो ▷ एवं वइज्जा’ इति
पाठ उपलभ्यते, तत्र ◁ ▷ एतदन्तर्गतः पाठो द्विभूतत्वाद् निरर्थको भाति ।

पृ० २५९ पं० ४ “तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं० । तेणं कालेणं ति जो भगवता
उसभसामिणा सेसतित्थकरेहि य भगवतो वद्धमाणसामिणो चयणादीणं छण्हं वत्थूणं कालो
णातो दिट्ठो वागरितो य तेणं कालेणं । तेणं समएणं, कालान्तर्गतः समयः, समयादिश्च कालः,
सामन्नकालतो एस विसेसकालो समओ । हत्थस्स उत्तरातो जातो तातो हत्थुत्तरातो, गणणं वा पडुच्च
हत्थो उत्तरो जासिं तातो हत्थुत्तरातो उत्तरफग्गुणीतो । छट्ठीपक्खेणं, छट्ठी अहोरत्तस्स रती, तीए
पुव्वरत्तावरत्तंसि ति अट्ठरते । जुयमाणे ण जाणति, जतो एगसमइतो उवओगो णत्थि” इति
दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६४ ।

पृ० २४६ पं० १ महयाहत्त.... “महत्ता इति पद्याणेन, गीतवाहत्तरवेणं ति भण्णिहिति ।
आहत्तेणं ति णिच्चाणुवद्धेणं अवक्खाणगवद्धेण वा एवंवादिणा णट्टेण णच्चिरेणं, गीएणं संसद्धितेण,
वादिस्तेणं आतोज्जाभिधातसद्देणं आतोज्जेकदेसो[ऽ]यं, तंतिए या तंत्री प्रतीता, तलं हत्थपुडं,
तालं कंसालिया, लुडियाणि वादिताणि, एतेसिं धणोवमेण मुरवाण य पड्डणा विसद्देणं पवाहत्तरवेणं
इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६४ ।

“महताहतं आहतं नाम आख्याणकनिवद्धं, नञ्जिजति गिज्जति वाइज्जति य जहा नाडगं प्रवंधा वा, तंती वीणा वञ्चीसगादि तंतं ति भण्णति, तला हस्ततलः, ताला कंसालगादि, तुळितं सव्वमेव आतोष, घणं लत्तिगा—लकुडगादि, सुतंगं विततादि, पट्ट जाणगा, पट्टहि पवाडयं पडुप्पवाइयं, रवो निग्घोसो, घणवाइतं, घणा मेघा, तेसिं निग्घोसो मेघरव इत्यर्थः” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ९१।

पृ० २६० पं० ४ अणुकंपपणं.....। तुलना—“हिताणुकंपपणं देवेणं ति हितो सक्कस्स अप्पणो य, अणुकंपतो भगवतो” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६४।

पृ० २६१ पं० २, १४ साहरिज्जमाणे वि जाणति। आचाराज्जसूत्रे ‘साहरिज्जमाणे वि जाणति’ इति पाठ उपलभ्यते, कल्पसूत्रे तु ‘साहरिज्जमाणे नो जाणइ’ इति पाठ उपलभ्यते। अस्मिन् विषये प्राचीना अर्वाचीनाश्च उल्लेखा एवं समुपलभ्यन्ते—

“तेणं कालेणं तेणं समपणं भगवं तिण्णणोवगते यावि होत्था साहरिज्जिस्सामीति जाणति, साहरिज्जमाणे जाणति, साहरि ए मि ति जाणइ” इति आवदयकचूर्णौ पृ० २४०।

“भयवं पि तिन्नाणोवगए साहरिज्जिस्सामीति जाणइ। साहरिज्जमाणे जाणइ, साहरणस्यानेक-सामयिकतया छद्मस्थोपयोगविषयत्वात्। साहरि ए मि ति जाणइ” इति आवदयकसूत्रस्य मलय-गिरीयायां वृत्तौ पृ० २५४।

कल्पसूत्रे तु ‘साहरिज्जमाणे नो जाणइ’ इति पाठ उपलभ्यते, अस्य विवरणं विविधास्तु कल्पसूत्रवृत्तिष्वेव दृश्यते—

“ननु संहियमाणो न जानाती” ति कथं युक्तं सहरणस्य असङ्ख्यसामयिकत्वान्, भगवतश्च सहरणकर्तृदेवापेक्षया विशिष्टज्ञानवत्त्वात्^१ उच्यते—

इदं वाक्यं सहरणस्य कौशलज्ञापकं, तथा तेन सहरणं कृतं भगवतः यथा भगवतः ज्ञातमपि अज्ञातमिवाभूत् पीडाऽभावात्, तथा कश्चिद् वदति त्वया मम पादान् तथा कण्टक उद्धृतो यथा मया ज्ञात एव नेति।” इति विनयविजयोपाध्यायरचिताया कल्पसूत्रवृत्तौ सुबोधिकायाम्।

“तत्र सहरणमपि च्यवनवदेव, नवरं संहियमाणः पुनर्न जानाति, तत्र ज्ञानागोचरत्वे सहरणस्यैकसामयिकत्वं हेतुरिति केचित्, केचित् पुनरान्तर्माहर्तिकत्वेऽपि छाद्मरियकोपयोगापेक्षया सहरणकालस्य सूक्ष्मतरत्वमित्युभयथाऽपि विचार्यमाणं न चेतश्चमत्करोति, यतस्तत्कर्तृरुपयोग-विषयत्वेनैकसामयिकत्वं हरिनैगमेष्वपेक्षया विशिष्टज्ञानशक्तिमतो भगवतो ज्ञानागोचरत्वं चेतुभय-मपि विरुध्यते, तस्माद् दिव्यशक्तिवशाद् अल्पेनैव कालेन तेन तथा सहरणं विहितं यथा भगवतो न मनागपि बाधाऽभूत्तित्यर्थवत्त्वेन साहरिज्जमाणे नो जाणइ ति विशेषणं भगवतः सहरणे सर्वथाऽनाबाधससूचकम्। अनाबाधावस्थायां च सत्यपि ज्ञानगोचरत्वे तदगोचरत्वव्यपदेशः सुप्रतीत एव, यतः—

‘तहिं देवा वंतरिया वरतरुणीगीअवाइअरवेणं।

निब्बं सुहिया(य)पमुइआ गयं पि कालं न थाणंति ॥’ ति।

लोकेऽप्यतिसुखितो ब्रूते यद् ‘मयाऽव यावद् गच्छन् कालो नावगत’ इति। किञ्च सूक्ष्मत्वमधि-कृत्य ज्ञानागोचरत्वे सर्वथा जानाभावः सम्भवते, निराबाधत्वमधिकृत्य तु तथा वक्तव्यं कश्चिद् ज्ञानागोचरत्वमपि न विरुध्यते। तथा च ‘साहरिज्जमाणे वि जाणइ’ ति नाऽऽचाराज्ज-विरोधोऽपीत्येवमपि व्याख्यानं घटत इति विचार्य यथागमं चतुरैर्विचार्यमिति।” इति धर्मसागरो-पाध्यायविरचिताया कल्पसूत्रवृत्तौ किरणावल्याम्, पृ० ४४।

“साहरिज्जिस्सामी ति इत्यादि च्यवनवद् ज्ञेयम्, परमत्र ‘साहरिज्जमाणे नो जाणइ’ इति हरिनैगमेषिणा हि दिव्यशक्तिनाऽल्पेनैव कालेन तथा सहरणं कृतं यथा भगवतो न मनागपि

वाधाऽभूत्, किन्तु सौख्यमेव, तथा च ज्ञातमपि संहरणमज्ञातमिवेति व्यपदिश्यते । सौख्यातिरेके हि सत्येवंविधव्यपदेशस्य सार्वजनीनत्वात् रवसमयप्रसिद्धत्वाच्च, तथोक्तम्—तर्हि ‘देवा वंतरिया.....’ । एवं च ‘साहरिजमाणे वि जाणइ’ इत्याचाराङ्गसूत्रेण सह विसंवादोऽपि न स्यात् । यत् तु केचित् संहरणज्ञानाभावे संहरणस्यैकसामयिकत्वं आन्तर्बौद्धिकत्वेऽपि सूक्ष्मत्वाच्छब्दस्थस्योपयोगागोचरत्वं च हेतू प्रोचुः तौ विचार्यौ, संहरणकर्तुरपि छद्मस्थत्वात् संहरणस्य कर्तृज्ञानविषयत्वात् कर्त्रपेक्षया च भगवतोऽतिविशिष्टज्ञानशक्तिमत्त्वाद् इति ध्येयम् । अन्यथा वा यथा बहुश्रुतानुमतं भवति तथा व्याख्येयम्” इति जयविजयगणिविरचिताया कल्पसूत्रवृत्तौ दीपिकायां पृ० ३७ ।

“श्रमणो भगवान् महावीरो यदा देवानन्दाया ब्राह्मण्याः कुक्षौ आसीत् तदा जिज्ञानेन एवं जानाति स्म—इदानीं शकाजया हरिणगमेपी देवः समेष्यति; मां गृहीत्वा त्रिशलाक्षत्रियाण्याः कुक्षौ सञ्चारयिष्यति; यदा च संहरति तत् कालं न जानाति, तस्य कालस्यात्यन्तसूक्ष्मत्वात्; पुनः त्रिशलायाः कुक्षौ आनयनानन्तरं जानाति ।” इति लक्ष्मीवज्रभोपाध्यायरचिताया कल्पसूत्रवृत्तौ कल्पद्रुमकलिकायां पृ० ५५ ।

“साहरिजिस्सामि इत्यादि च्यवनवद् ज्ञेयम्, संहरणस्याप्येकसामयिकत्वात् । यद्यपि चान्तर्मुहूर्तकालोऽप्यत्र सम्भाव्यते तथापि छाद्यारिथकोपयोगादपि संहरणकालः सूक्ष्मतर इत्याम्नायिकाः । केचित्तु ‘साहरिजमाणे जाणइ’ ति पठन्ति, न चायं पाठः सार्वत्रिकः” इति [विक्रमसंवत् १३६४ वर्षे] जिनप्रभसूरिरचितायां कल्पसूत्रवृत्तौ सन्देहविषयौ ।

“तत्र ‘साहरिजिस्सामि’ति च्यवनवद् ज्ञेयम्, संहरणस्याप्येकसामयिकत्वात् । यद्यपि चाऽन्तर्मुहूर्तकालोऽत्र सम्भाव्यते तथापि छाद्यारिथकोपयोगादपि संहरणकालः सूक्ष्मतरः इत्याम्नायिकाः । केचित्तु ‘साहरिजमाणे वि जाणइ’ ति पठन्ति, आचाराङ्गे तथैव दर्शनात्, न चायं पाठः सार्वत्रिकः ॥” इति संघविजयगणिसंकलितायां कल्पसूत्रवृत्तौ प्रदीपिकायां पृ० ३२ ।

पृ० २६७ पं० ११-१२ मरुतो । दिग्गम्भरपरम्परायामङ्गीकृते तत्त्वार्थसूत्रे मरुतो इति पदं नास्ति, ‘सारस्वतादित्यवह्न्यरुणगर्दतोयतुपिताग्यावाधारिष्टाश्च’ इत्येव तत्र पाठ इत्यपि ध्येयम् ॥

२६७ पं० २५ “आतोधिप एति अब्भंतरोधी । पाईणगामिणी पुब्बदिशाणामिणी छाया । मंजु-मंजुणा घोसेण अपडिबुज्जमाणे ति ण णज्जति को कि जंपति ।” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६५ ।

पृ० २७७ पं० ७ “वियावत्तस्स चेतियस्स, वियावत्तं णामेणं, वियावत्तं वा व्यावृत्तं चेतिय-त्तणाओ, जिणुज्जाणमित्थयेः । कट्टकरणं क्षेत्रे । आवीकम्मं पगासकम्मं । रहोकम्मं पच्छन्नकम्मं । सेसं वंठं ।” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६५ ।

पृ० २७७ पं० ९ उड्डं जाणुं... तुलना—

“अधःक्षिराश्चोर्ध्वपादः क्षणं स्यात् प्रथमे दिने ॥ ८१ ॥

क्षणाच्च किञ्चिदधिकमभ्यसेच्च दिने दिने ।

वलितं पलितं चैव षण्मासोर्ध्वं न दृश्यते ॥

याममानं तु यो नित्यमभ्यसेत् स तु कालजित् ॥ ८२ ॥”

—हठयोगप्रदीपिका ३।८१-८२ ॥

पृ० २८६ पं० १० संदी० प्रतौ चउत्थं भंते ! महव्वयं इति पाठोऽस्त्येव ।

पृ० २९७ पं० ३ । तुलना—“जमाहु ओहं सलिलं अपारगं जाणाहि णं भवगहणं दुमोक्खं । जंसी विसन्ना विसयंगणाहिं डुहत्तो वि लोथं अणुसंचरति ॥ १२।१४ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे सू० ५४८ ।

शुद्धि-वृद्धिपत्रकम्

[इदमत्राववेयम्—यः पाठोऽस्माभिष्टिप्पणेषु मूले वा वर्धितः स ◁ ▷ एतादृशचिह्नान्तर्निवेशितोऽत्र]

पृ०	पं०	शुद्ध उपादेशो वा पाठः	पृ०	पं०	शुद्ध उपादेशो वा पाठः
२	४	सहसम्मुद्रयाए	८१	२८	विस्सं भणयाए चिच्चाण
२	२२	रमय-	८२	२३	पाठव्यत्ययः ॥
२	२३	सहसम्मुद्रयाए	८४	१५	सू० २२४ ॥
३	२१	जै०	८४	१६	सू० २२४ ॥
१२	७	गेवऽण्णेहिं	८४	२३	संजमो वुसी,
१४	२७	◁ इति संतिगता द्विधा ▷ पावकं- लंति जीवितं चूपा० ।	८५	१८	पग्गहितैरंगं
१९	९	मेधावी,	८७	२	उक्कसे
२२	१	कालस्सऽणागमो	८८	७	अंष्ट्रमं
२६	१९	क्षेत्रज्ञः” । ◁ खेयण्णे नास्ति खं० । दइयता सू० २१० ॥ ▷	९०	२३	चू० । ◁ “नागार्जुनीयास्तु पठन्ति-पुट्ठो व सो अपुट्ठो व णो अणुच्चाइ पावगं भगवं ।” शी० ॥ ▷
४२	६	यावि	९१	६	परिवैजियाण
४७	९	“बहुसदे	९१	२०	णाहमवि कस्सति
४७	२५	शी० ॥ ◁ * वृणांविदं पदं न दइयते ॥ ▷	९१	२५-२६	चू० ॥ ६ °क्कार्यं खे० जै० ॥ * पणगाणं खं० ॥ ७
६२	३	अकुट्ठे	९१	३०	खेसं०
६२	१६	४ ◁ अकुट्ठो इ० । अकुट्ठे खे० जैमू० शा० खं० चू० । ▷	९२	३	संयमणोसिं
६८	११	कायस्स विमोवाए एस	९२	५	वैमुण्णा य अदक्ख
६८	२६	शा० । ◁ विवायाए खं० । ▷	९४	४	आवेसण-संमा°
७०	१	अदिण्ण°	९४	११	जग्गवैतीय
७३	३०	सू० १५३, ◁ १८६ ▷ ।	९७	२३	इ० । ◁ “छुच्छुक्कंरेंति आहंसु समणं कुक्कुरा दसत्तु ति” इति आवदय्यक्कणै° पृ० २९६ । कुक्कुरे छच्छुक्कंरेंति, ततो ते कुक्कुरा वसंति, सयं च ते भयवं आहंसु । एवमाइ बहू- वसरगा”-आव० मल० पृ० पृ० २८५ ▷ ॥
७३	३१	सू० १९६	९९	१३	उक्कुडए
७४	१७	शी० ॥ ◁ दइयतां सू० २०१ ॥ ▷	१०५	१	°थळिळंसि
७५	१३	“हावन्ति,	१०५	२९-३०	[अ]सइ भजियं दुखुणो भजियं फाट्ठयं-खं० ।
७५	१३	डंडं.....			
७७	१	अदुवा अचेले			
७९	शीर्षके	७९			

पृ०	पं०	शुद्ध उपादेशो वा पाठः	पृ०	पं०	शुद्ध उपादेशो वा पाठः
१०६	२,	{ परिहारिओ अपरिहारिण ५-६, ९ } सद्धि	१६३	१७	वृत्तिकृतां
१०६	११		१६३	२२	पत्थणु खे०
१०७	११-१२	पाणाई ४ समारब्ध जाव नो पडिगाहेजा	१६४	७	पयोवेति
१०९	१३-१४	हे १ । < वा खंदमहेसु वा सुगुंदमहेसु वा संदी० ॥ >	१६५	४	रिय, तह०
१११	२६	जैमू० < संदी० > ।	१६६	१६	पण्णं खेसं० ।
११२	१६	४० < आसित्ता संदी० । >	१६७	१०	मेयं । अपडिलेहियाए उच्चारपासवणभूमीए भिक्खु
११७	४, १०	पेहा-धम्मा०	१६८	२४	संघट्टेति”
१०९	९	गंडगकुलाणि	१७१	३	उहेसओ]
१२२	१७	परिभाएह	१७५	५	पुँरतो
१२२	२८	११ परिभाएह हे १, २, ३. इ० ला० ॥	१७५	२४	७.० < * * >
१२५	२४	१०.	१७८	२	समाधीए,
१२५	३१	ध्येयम्	१७८	२४	सामग्र्यमिति
१२७	२१	जै० < खं० > ॥	१८४	२८	सू० < ४६०, >
१३३	१८	“उच्छुमेदगं	१८९	५	अणायाराई
१३३	१८	-प्र०)	१९०	२८	< णामयं चउत्थं संदी० ॥ < ११
१३३	१८	“उच्छुमेरयं वेति	१९१	३	वा २ से जं पुण जाणेजा पुवं
१३६	८	उवकरेज वा	१९१	६	से भिक्खु वा २० < से जं पुण जाणिजा > जा य
१३६	१९	शी० । < द्रव्यतां सू० ३५७ > ॥	१९१	१९	[५२४-५२५]
१३९	१०	संवलि	१९१	२०	तथापि < संदी० विना अस्मा- भिर्दृष्टायां हस्तलिखितायां > कस्याच्चिदपि
१४२	१०	उवातिक्कम्म	१९१	२५	८० < से भिक्खु वा २ से जं पुण जाणिजा जा य संदी० । >
१४७	११	ला० । < द्रव्यतां सू० ६५० । >	१९१	३०	सम्प्रति तु < संदी० विना अस्मद्दृष्टायां हस्तलिखितायां > कुत्रापि
१४७	२५	कटनं	१९२	३	से भिक्खु वा २० < से जं पुण जाणिजा > जा य
१४८	९	से जं	१९२	१६	५० < से भिक्खु वा २ से जं पुण जाणिजा जा य संदी० । >
१४८	१०	मूलाणि वा < [तयाणि वा] > पत्ताणि वा	१९२	१८	सम्प्रति तु < संदी० विना अस्मद्दृष्टायां हस्तलिखितायां > कुत्रापि
१४८	२२	चू० । < द्रव्यतां सू० ५११ > ॥			
१५०	९	उज्जालित्ता पज्जालित्ता कार्यं			
१५४	८	से जं			
१५७	४	वा ४ जाव तं			
१६३	१२	वा २ से			

पृ०	पं०	शुद्ध उपादेयो वा पाठः	पृ०	पं०	शुद्ध उपादेयो वा पाठः
१९८	४-५	भासं सावर्जं जाव	२६७	२०	ऽरिष्टाः
१९९	६	भजिमा ति	२६७	२२	रिष्टं
१९९	१६	०◁ बहुसंभूया वणफला अंवा पेहाए सदी० । ▷०	२६९	१६	सद्दल-
२००	६	५५० से भिक्खु वा जहा वेगतियाई सद्दाई छणेज्जा तहा वि ताई	२६९	१७	०३३ लीणीयं
२१७	११	१४ विगडोदए	२७४	३२	०रुवगसहस्सं
२२१	२५	विना । ◁ ससागारिए जाव खुड्डं सं० । ▷०	२७७	९	[यं] गडं
२२३	१६	६०८, ◁ ६२१ ▷ ॥	२८२	१४	आलोइय पाणं
२२४	२१	भिक्खु	२८२	१५	अणालोइय पाणं
२२७	७	०ज्झयणं	२८२	१७	आलोइय पाणं
२२८	३	ठाण'सत्तिकयं	२८६	१०	चउत्थं मंते । सहव्वयं
२२८	१५	ठाइत्तए,	२८९	८	०मददुं
२४०	२	'सह'सत्तिकओ	२९७	६	०वेहि
२४१	वीर्यके ६७२		२९७	२३	अधे य णं
२४२	१३	४३५, ◁ ४९९, ▷	३०० }		
२४७	११	इहलोइएहि	३०२ }	१	प्रथमे परिचिष्टे
२५८	३	अज्झयणं	३०४ }		
२५९	१६	दाहिणद्धभरहे	३३४	३३	सत्तिहत्य
२६२	३१	दाइयाणं परिभाएत्ता	३३६	१६	०म्मइ(ति)
२६६	५	०भणुपत्तेहिं	३३६	२३	सव्व
२६७	१२	०रिष्टाश्च	३४७	३५	◁ इतियाई ५२६ ▷
२६७	१७	द्वयोर्द्वयोः	३४९	२५	पविट्ठ
			३६९	२९	टि०) काम
			३८२	२३	विहरंति

अवशिष्टशुद्धिपत्रकम्

[शुद्धि वृद्धिपत्रकमुद्रणानन्तरं येऽत्र अशुद्धपाठा दृष्टिगोचरमुपागतास्तेषां स्थानेऽपेक्षिताः शुद्धपाठा अत्रोपन्यस्यन्ते]

पृ०	पं०	शुद्धपाठः	पृ०	पं०	शुद्धपाठः
६२	१	महासुणी	१२५	४	पुरेक्कम्मं
७९	४, ५	आइदु	१२९	६	विट्ठवणेण वा
११३	१	०पवियारणाए	१२९	१३	वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ वणस्सं
१२४	४	०णमत्तए			
१२४	१६	मतं वा			

पृ०	पं०	शुद्धपाठः	पृ०	पं०	शुद्धपाठः
१३१	५	आषाय २ से	२४८	७	दंसणपडियाए
१३७	१०	मातिह्माणं	२५३	९	मिलिगेज्ज
१४७	६	छन्ने वा लिते वा	२५९ १६-१७		दाहिणइडभरहे दाहिणमाह-
१४८	१२	ठाणाओ ठाणं			णकुंडपुरं
१८५	११	पाडिपडिया	२७१	१९	हेमंताणं पढमे मात्ते पढमे
१८६	४	से भिक्खू वा २			पक्खे
१८९ १७-२२		तृतीय-चतुर्थे टिप्पणे पञ्चम-	२७९	१३	सत्त भंगा ।
		पठे जातव्ये, पञ्चम-पठे टिप्पणे	„	२१	तद्
		तु तृतीय-चतुर्थे ज्ञातव्ये	२८२	७	सकिरिशा जाव भूतो°
२१३	१०	पाणाइं ४	२९७	६	माणवेहि या
२१६	३	वदंतस्स	३३२	८	१९६
२१९	९	अपडिलेहिय २ अपमज्जिय २	३८८	११	७३४
२२०	१	ओगिण्हिस्सामो	३८८	२३	३२४ इत्यादि
२२४	१३	उच्छृंगडियं	३९०	२३	जाव ३२४
२३३ १४-१५		दंरीणि वा पंडुस्सणाणि	३९२	४	४९७, आमजेज्ज वा...जाव
„ १९-३०		टिप्पणेषु सर्वत्र एकोऽङ्कः			३५३
		परिवर्धनीयः	„	५	६०४
२४७	३४	चूर्णां	„	१७	६५४

विशिष्टाः संदी०प्रतिपाठाः

[श्रीआचाराङ्गचूत्रस्य एकः पाठो मूले उपन्यस्तः, ये तु प्रत्यन्तरेषु पाठभेदा उपलभ्यन्ते ते तत्र तत्र अधोनिर्दिष्टेषु टिप्पण्युपन्यस्ताः । किन्तु संदी०प्रतिः सम्पूर्णस्याप्यस्य ग्रन्थस्य शुद्धपानन्तरं समुपलब्धा, तस्यां विद्यमानाः बहवः पाठभेदास्तु टिप्पणोपन्यस्तेषु विविधेषु पाठभेदेषु तत्र तत्र अन्तर्भवन्ति, ये तु कुत्रचिदपि नान्तर्भवन्ति तादृशा विशिष्टाः शुद्धाः शुद्धतराः क्वचिदशुद्धा वा संदी०प्रतिपाठा अत्रोपन्यस्यन्ते-]

पृ०	पं०	संदी०प्रतौ पाठः	पृ०	पं०	संदी०प्रतौ पाठः
१	१४	अहोदिसाओ	६	४	°विज्जा अण्णे पुढविसत्थं
२	६	अहाओ वा जाव अण्णयरीओ			समारंभेते न समणुजाणिज्जा
		वा दिसाओ वा अणु°	७	१४	जीवा अण्णेगे
३	१	अणुदिसाओ वा सो हं	८	७	समारंभेते अण्णे
३	६	सब्बाओ वा दिसाओ	९	१३	अण्णे अण्णेग°
४	५	समारंभमाणे	१०	११, १२	उड्डं अवं तिरियं
५	४	समारंभमाणे अण्णेरुत्ते	१०	१२	सहेइ वावि

पृ०	पं०	संदीप्रतौ पाठः
१२	३	चयावचहयं
१२	१७	सत्ताणं असायं
१३	९	भइ अण्णे वा तसं
१३	१५	ति एवं मंसाए सोणियाए द्वियथाए पिताए वसाए
१९	५	आयट्ठं समणुवां
१९	११	समुट्ठाय
२०	१०	विज्जा एएहि कज्जेहि दंडं समारंभंतं पि अण्णं न समणु- जाणिज्जा
२०	१२	नोपलिपिज्जासि
२५	६	परिणामेज्जा
२६	५	काले अणुट्ठाइ
२८	१	अट्ठमेतं पेहाए
२८	११	विपरामसति
२९	१३	एस खवसु वीरे
३०	७	छण्णापदेण
३१	८	वभव से पआणेहिं
३१	१०	परुसयं
३१	१५	पुण एइ
३२	१	वीरे गुते
३२	८	स मेहावी परिं
३४	१	जाणवयपरियावाए जाणवय- परिग्गहाए
३५	८	जायामायाइ
३९	६	ण आणावेतव्वा ण परिचें
३९	१६	इमा नीई
४१	८	आणावेतव्वा परियावेअव्वा परिषेतव्वा
४४	१२	वीरा ते समिया
४६	८	नेव अतो
४७	२	वालया
४८	१०	विपशुत्ताए
४९	१४	तुच्चमज्झत्येव
५०	७	पंडिया निसां
५५	४-५	एवं जं परिधितव्वं ति मज्झसि जं उट्ठेयव्वं ति मज्झसि

पृ०	पं०	संदीप्रतौ पाठः
५५	१५	अदक्खु
५५	१७	पवाए पवायं
५६	७	आवट्ठं तु पेहाए
५६	१०	वट्ठमगं
५९	१	गिलासणिं
५९	१३	कामेसु माणवा
६०	४	अभितिवुट्ठा
६०	९	कहं तु नाम
६२	३	अकुट्ठे वा हए वा लसिए वा
६६	२	तं वा मेहावी
६६	१०	समन्नागएहिं सह असमं
६७	१०	सोयं अजविथं
६९	७	भुंजिया नो भुंजिया
७०	३	भाययंति
७१	३-४	नेवञ्चे एएहिं काएहि दंडं समारंभाविज्जा
७३	४-५	असणं वा जाव आहट्ठु
७३	७-८	असणं जाव आवसहं
७४	१	पडिल्लेहए
७४	३	असणं वा जाव नो पाइज्जा
७४	६	असणं वा जाव कुज्जा
७४	११	ते अण्हिकेखमाण
७५	६	दयाइ
७६	३	सिया से एवं
७८	२-३	अदुवा संतरुत्तरे अदुवा ओमवेले अदुवा एगसाडे अदुवा अचेले लाघवियं
७८	६	भिक्षायापरियगमणाए
७९	९	लेसे
८०	२	पायविइए तस्स
८०	१०	भवइ जाव समभिजाणिया
८२	८	नो संचाएमि। एवं से कप्पइ
८२	११	आगममाणे जाव समभिजा- णिया
८४	२	तणाइं जाइज्जा जाव संथरिज्जा
८४	४-५	विच्चा मेउरं कायं विहुणिया ...विसमणाए

पृ०	पं०	संदी०प्रतौपाठः
८४	६	से वि तत्थ
८५	१४	मुंजंति
८६	५	समियं आहरे
८६	१०	णिसीइज्जा य
८७	२	सव्वफासे
८७	९	०गगा इति संखया
८९	९	हिंसंझ
८९	११	वोसिज्ज
९०	१	झायइ
९०	२	०भीया सहिया
९०	४	न सेवे इय से
९०	७	०भासेइ अभि०
९०	९	फससाई
९१	२	एगत्तए पिहियचे से अहि- आणदंसणे
९२	५	कम्मसुणा अदक्ख
९२	२	पंथपेहि
९३	३	वोसिज्ज
९३	४	वाहू
९४	३	सेवित्था
९४	६	नगरे च एगया
९४	८	पत्तेरस
९४	११	सइया
९६	२	०णीए कसाइए
९६	५	पवेसिस्सामो
९६	६	पिहिया य सक्खामो
९७	११	तत्थ विहरिंखु
९७	१३	तया लाडेहिं
९८	७	अदु कुंतफलेण
९८	९	०पुव्वाणि
९८	१०	अदुवा उवकरिंखु
९९	३	अणुक्कंतो जाव रीयंति
९९	८	पुडे वा अपुडे वा
१००	३	अपिवित्ता
१०१	१	माहणं समणं वा गामपिंडोलगं वा अतिहिं वा
१०१	३	तेसिमपत्तिर्यं

पृ०	पं०	संदी०प्रतौपाठः
१०१	४	परिक्कमे
१०१	६	अलुडे दविए
१०१	८	अहे तिरियं च
१०२	४	अंयाअं ८००
१०५	६	अवुच्छि०
१०५	९	वुच्छि०
१०६	१७	एसणिजं जाव
१०६	८-९	०त्थिएण वा जाव गामा०
१०७	१, ९	जाव समाणे
१०७	११-१२	पाणाई ४ समारब्भ जाव नो पडि०
१०८	१४-१५	समुद्विस्स जाव चेएइ
१०८	६	भिव्खुस्स भिव्खुणीए
१०९	३	अफास्यं नो पडि०
१०९	४-५	फास्यं पडि०
१०९	६	जाव समाणे
१०९	१०	०गारेसु कुल्लेसु अदु०
१०९	१३-१४	खंदमहेसु वा सुगुदं०
१११	७	अंतो वाहिं वा
११२	५	आसित्ता
११३	१	०पवियारणाए
११३	१२	तं पि य गामं
११६	६	जाव समाणे
११७	८	अप्पंडा अप्पपाणा जाव संताणगा नो तत्थ
११८	३	सामाणे
११८	१०	अवि य इत्थ
१२२	३	संजयामेव परक्कमेज्जा
१२२	७	पडिलेहिय २ पमज्जिय २
१२३	२	परिभाएह
१२३	७	परियाभाएमाणं
१२४	८	अप्पणा
१२४	१२	गाहावतियं वा
१२६	१	वा २ जाव समाणे
१२६	१०	अफास्यं जाव नो
१२६	१३	एसा प०
१२६	१६	भिव्खुस्स भिव्खु०

पृ०	पं०	संदी०प्रतिपाठः
१२७	५	अफास्यं जाव नो
१२८	९	वा ४ लामे
१२९	१-२	तं चेव
"	३	उस्संक्रिय निस्संक्रिय
"	६	विहुयणेण वा
"	१८	अवुक्कंतं
"	१९	वुक्कंतं
१३१	५	अग्घाय २
"	९, १२	अफास्यं जाव नो
१३२	४	तंजहा—अंवसरद्धयं वा अवा- डगसरद्धयं वा कविट्ठं
"	७	असोडमंथुं
१३२	१२	} इत्थ
१३३	१-२	
१३३	१	पाणा वुक्कंता
१३४	२	कंदलिं
"	८	कुंभीपक्कं...अण्णयरं वा तह- प्पगारं आमं
१३५	१२	अप्पणो अट्ठाए
"	१५	समाणे गामाणुगामं दूइं
१३६	१६	उवसंक्रमितु उवसंक्रमितु
१३७	६	नो वं(व) किंवि
१३८	२	असमणिसिद्धं
"	३	समणिसिद्धं
"	८	साहारणपिंडवायं
"	१२-१३	खट्ठं दाहामि से सेवं वदंतं
१३९	१	भोयणजाएण
"	२	सयमायए
१४०	२	अट्ठियं मंसं वा मच्छं
"	३-४	मंसेण मच्छेण वा उवं
"	८	पट्ठिमाहंसि
"	१०	अणिज्जं जाव लामे संते
"	११-१२	णो हि ति वइज्जा नो अणिहि ति व इज्जा
"	१६	परो अवहट्ठु
"	१७	विट्ठं वा लोणं
१४१	१	अफास्यं जाव

पृ०	पं०	संदी०प्रतिपाठः
"	६	अजाणया दिच्चं
"	७	समणिसिद्धं
"	९	तत्थ तत्थ
"	१०	अव्वं ते सिया
"	१२	भिक्खुस्स २ सां
"	१५	असु ते समाणे...गामं दूइं
१४२	१	पलियंचिय २
१४३	१७	समाणे उग्गहियमेव
१४४	३-४	वा २ पग्गहियमेव...पग्ग- हियं...पग्गहियं तं
"	९	जाव फास्यं पडिं
"	१६	अण्णयरं पडिक्कजमाणे
१४५	२	सव्वे वि ते
१४७	७	} उत्तरगडे
१४८	१, १३	
१४८	२, ८	संजयामेव ठाणं वा ३ चे
"	१०	अप्पसाणि वा कंदाणि वा
"	१२	जाव अणासेविए नो
"	१३	जाव आसेविए पडिं पमं
"		तज्जो ठाणं वा ३ चेएज्जा
१४९	२	ठाणं वा ३ णो चेएज्जा
"	५	पहोल्लिज्ज वा
"	८	पयल्लमाणे वा पव
"	९	ल्लसिज्ज वा पाणाणि
१५०	३	रोगे आयंके
"	९	उज्जाल्लिता २ कायं
"	१३	अवइ जाव
१५१	६	मणी इ वा
"	९	अभूसियं
१५२	११	सगंघे
१५३	१६	अल्लियइ आयवइ वा नो आयवइ वा
१५४	१	वयइ वा नो वा वयइ
"	५	तंजहा-
"	९	जाव संताणए तहं उवं पडिं पमं तज्जो ठाणं वा ३ चेएज्जा

पृ०	पं०	संदी०प्रतौपाठः
१५५	१-२	°वद्धियं वासावासियं वा उवा°
१५६	७-	वम्भकम्मंताणिवा गुलकम्मं-
१५७	१	ताणि वा इंगाल° सुसाणकम्मंताणि वा संतिक° गिरिक° कंदरिक° सेलो- वट्टाणक°
१५७	९	वा ४ जाव कम्म°
१५८	२-६	पाईणं वा जाव तं रोयमाणेहिं वहवे जाव समण समुद्दिस्स °°गिह्वाणि वा । १ < एय- प्पगारं निग्घोसं सुच्चा < जे भयंतारो°°° पाहुडेहिं वट्ठंति अयमाउसो
१६०	३	पाहुडेहिं वट्ठंति अय°
१६१	६-७	इमेहि तंजहा-
१६१	७	°हृत्थेण वा पच्छापाएण वा
१६२	३-	चेले वा नालिया वा
१६३	१२	इताव उव°
१६३	४	°पविसणाए
१६५	७	पंथए°°°पणस्स जाव चिंताए
१६५	५	से भिक्खु वा २ से
१६५	६, ८	आहावद्धं
१६६	१२	कडिणयं वा
१६६	६	कम्मकारीं वा
१६८	१	अंतेण वा पंतेण वा मज्झेण वा
१६९	४	भिक्खुस्स भिक्खु°
१७१	५-६	वित्ती, पन्नस्स निक्खमणपवे- साए जाव नच्चाए (चिंताए), सेवं नच्चा तहप्पगारं गामं वा जाव रायह्वाणि वा
१७२	९	संजयामेव परक्कमिज्जा
१७३	४	तहप्पगाराइं
१७४	१	पाउणेज्जा नो वा पाउणेज्जा

पृ०	पं०	संदी०प्रतौ पाठः
१७५	४	°णिज्जं सइ लाढे जाव गमणाए
१७५	१	पाए थ पम°
१७६	७	संचाएसि एयं ता हुमं°°° रज्जुयाए गहाय आलकसितए वा°°°सयं चेव णं नावं उक्कसिस्सामो । णो से
१७७	१०, ११	उवक्खरिं वा नावं कज्ज°
१७८	२	वियोसज्जा
१७९	४	भिक्खुस्स भिक्खु°
१७९	३	उव्वेद्वेज्ज वा उप्पेसं
१८०	११	उदगंसि पविज्जा
१८०	५-६	आमजेज्ज वा संलि°
१८०	९	आमजेज्ज वा जाव
१८०	१४	ससीसोवरियं कायं पाए थ पम°
१८१	१५	संजयामेव उदगे
१८१	१६	वा उदगंसि
१८१	१७	°मेव उदगंसि
१८१	५-६	आमज्जिज्ज वा संलिहिज्ज वा निल्लिहिज्ज वा उव्व° उव्वट्ठि° आया° पया°
१८२	६	संजयामेव परक्कमिज्जा
१८३	२	सव्वट्ठेहिं°
१८३	१३	वणहुग्गाणि वा°°°पव्वथ- हुग्गाणि वा
१८४	१०	सद्धिं वा जाव
१८५	८	वा विथागरेमाणस्स वा णो
१८६	१६	दूइज्जमाणे अंतरा
१८६	४, ११	दूइज्जमाणे
१८७	१२	जाव आउसंतो
१८७	४, ८	दूइज्जमाणे
१८७	१३	जाव उवइवेंति
१९०	४	इत्थी वेय पुम वेय णपुंसग वेय
१९१	६	वा २ से जं पुण जाणिज्जा
१९२	३	जा थ

पृ०	पं०	संदीप्रतौ पाठः
१९३	८-९	भगवती ति वा भोती इ वा उवासि ए ति वा साविगे ति वा
१९४	१०	तहप्पगारा तहप्पगाराहि
१९५	१२	णो भासेज्जा तहप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासेज्जा
१९५	१३	पासातीयं... दरिसणिय
१९८	७	महल्ला
२००	१, ८	भासं असावज्जं
२००	४	भासं सावज्जं
२००	६	से भिक्खु वा २ जहा वेग- इयाई सद्दाई छणेज्जा तहा
२०१	१४	सव्वट्ठेहिं समिए सया
२०१	८	दोहत्थं
२०२	२	धूमिय वा
२०४	१५-१६	जाएज्जा परो वा से दिज्जा फासुयं जाव
२०५	७	सुए वा सुयतराए वा
२०५	१०	संगारवयणे पडिं
२०६	१४	उच्छोलित्ता वा पच्छोलित्ता वा
२०७	३	जाव हरियाणि विसो
२०७	१०	जाव ससंताणयं
२०८	८	संताणाए
२०९	१८	विहारभूमिं वियारभूमिं वा गामाणुगामं दइं
२१०	८	पञ्चमे परिशिष्टे द्रष्टव्यम्
२१२	३	निहाणाय
२१५	९	आउसो इ वा भइणी इ वा
२१५	१०	गेता तहेव
२१५	११	कंदाई
२१५	१३	उवकरिंखु वा उवखडिंखु वा
२१६	१५	सव्वट्ठेहिं समिए सहिए सया
२१७	११	विगतोदए
२१७	१३	कामे पडिग्गहं
२१९	९	अपडिलेहिय २ अपमज्जिय २
२२०	३	मेसितए

पृ०	पं०	संदीप्रतौ पाठः
२२१	५-६	वा ४ तहप्पं
२२१	१०	उग्गहं गिण्हेज्ज
२२२	४	चिंता, तहप्पं
२२४	११-१२	हेज्जा अतिरिच्छच्छिजे वि तहेव
२२५		लहसुण्डालग
२२७	५	साममिगयं जं सव्वट्ठेहिं
२२९	९	इचेसिं
२३०	८	णयंसि तहप्पगार गिसीहि- यंमि
२३२	४	जाणेज्जा
२३६	१	जाणे
२३९	१	अणावाहंसि असंलोयंसि अप्पं
२४३	८-	गामाई वा नगराई वा निग-
२४४	१	माणि वा रायहाणि वा भासमपयसनिवेसाई
२४४	१४	तहप्पगाराई सद्दाई नो
२४६	१	तंतिताल्लुडियं
२५३	८-९	मक्खेज्ज वा अमंभेज्ज वा
२५८	४	ससेतियं
२५९	४	वावि
२६०	११	दाहिणकुंडपुरं
२६३	५	अतीव अतीव...ता होउ... ता होउ
२६४	९	लीणे विव
२६४	१२	भावे अप्पताई उरा
२६५	१०	पित्तिज्जए
२६५	३	कोसिया गोतेणं
२६८	७, ८	गच्छित्ता उत्तरं
२६९	९	सहीएणं गोसीसं
२७०	१०	कुसलनरपरिमियं...छेया- रियणगसियंतकम्मं
२७०	४	सुभं चारुव कंठरुवं
२७२	२	एगसाडमाताए

१. 'कुसलनरपरिकर्मितन्' इत्यर्थो भाति ।

पृ०	पं०	संदी०प्रतिपाठः	पृ०	पं०	संदी०प्रतिपाठः
,,	९	ततो णं सक्के देविदे [देव]- राया समणस्स	२८७	११	संतिमेदा जाव संतेजा
२७३	१०	कम्ममारगाममणुपते	२८९	१५	ण गंधमाघाडं
२७४	१	समुप्पज्झिंस्स दिव्वा	२९५	४	तहा हु
२८४	१२	एताव ता मह ^०	२९६	४	मिज्जते
२८६	१०	चउत्थं भंते मह ^०	२९८	१	इमे य लोए
			,,	६	उद्देशतो ग्रंथ २५५४

प्रस्तावनाभां महत्त्वनो मुधारे

पृ०	पं०	शुद्धपाठः
२७	२१	पृ० २१
२७	३१	पृ० २२
२८	२५	पृ० २२
३०	३१	पृ० २२
३२	३२	पृ० २२
४१	३७	पृ० ३१
63	5	Vira Vardha
64	10	(= at present Mahāpariṇṇa is not studies)
64	12	Śilācārya
68	18	Muni Jamburijaya

